

UNE VISITE AU PAYS
DU DIABLE 1re SÉRIE
GRAND IN - PROPRIÉTÉ
DES ÉDITEURS

ŞEYTAN ÜLKESİNE
BİR ZİYARET 1
8°SERİ BÜYÜK - 8°
YAYINCILARIN MÜLKÜ

« Monte ! » me dit l'aga d'un ton farouche. (P. 18.)
"Gir!" dedi Ağa bana sertçe. (S. 18.)

4338
UNE VISITE

AU

PAYS DU DIABLE

SOUVENIRS DE VOYAGE

PAR

KARL MAY

TRADUIT PAR J. DE ROCHAY

MUSÉE SOUVENIRS NATIONAL
BIBLIOTHÈQUE
SIBIRIENNE
NATIONAL SOUVENIRS

TOURS

ALFRED MAME ET FILS, ÉDITEURS

M DCCC XCV

UNE VISITE PAYS DU DIABLE
SOUVENIRS DE VOYAGE PAR

ŞEYTANIN ÜLKESİNE BİR ZİYARET
SEYAHAT ANILARI KARL MAY ÇEVİRİ J. DE

KARL MAY TRADUIT PAR J. DE
ROCHAY TOURS ALFRED MAME
ET FILS , ÉDITEURS MDCCCXCV

ROCHAY ALFRED MAME
VE OĞLU TURLAR,
YAYINCILAR 1895.

AVANT - PROPOS

Après avoir parcouru la Tunisie , traversé l'Égypte , visité la Mecque et pris part aux combats d'une tribu arabe , le voyageur dont nous traduisons les curieux récits continue sa route jusque sur les frontières de la Perse , en passant par le Kurdistan.

Il séjourne chez les Yésidi , dont il étudie les mœurs et le culte d'une façon très intéressante , s'efforçant de défendre cette peuplade contre les reproches des musulmans. Ceux - ci accusent les Yésidi d'adorer le diable . Si les Turcs ne tombent point dans une pareille idolâtrie , on peut les compter, du moins , parmi les plus fervents adorateurs de Mammon . M. May nous fournit sur la rapacité , la corruption , l'avilissement de leurs fonctionnaires , des détails qu'on appellerait amusants , si une pareille bassesse dans les caractères pouvait jamais l'être . Ces détails portent avec eux leur leçon : ils font juger de la moralité de cette religion musulmane , que des chrétiens n'ont pas eu honte de vanter !

Voyageant à l'ombre du sultan ou du padischah, c'est- à- dire avec un sauf-conduit de la Sublime Porte , notre auteur parcourt presque toutes les contrées qui relèvent du gouvernement de Constantinople ; il se trouve ainsi en contact avec toutes les formes du mahométisme , et mieux placé que personne pour en parler sciemment .

M. May, pendant sa longue exploration , ne se sépare jamais d'un serviteur fidèle , un Arabe du désert , qui ne manque pas de finesse dans sa naïveté , et dont le Coran n'a point altéré l'excellente nature . Il a aussi pour compagnons un riche Anglais et le cheikh de la tribu des Haddedîn . L'Anglais s'est mis en tête de découvrir, parmi les ruines de Ninive ou de Babylone , un taureau ailé , un fowling - bull, pour en faire présent au British Museum. Le chef bédouin , auquel notre voyageur vient de procurer une éclatante victoire sur des tribus rivales , se rend à Amadiah, afin de tenter la délivrance de son fils, prisonnier des Turcs.

Les lecteurs des premiers épisodes du voyage de M. May, compris sous le titre : Les Pirates de la mer Rouge, trouveront, nous l'espérons , que ceux - ci ne le cèdent nullement en intérêt aux précédents .

ÖNSÖZ

Tunus'u dolaştıktan, Mısır'ı geçtikten, Mekke'yi ziyaret ettikten ve bir Arap kabilesinin savaşlarına katıldıktan sonra, ilginç hikâyelerini aktardığımız gezgin, Kürdistan'dan geçerek yolculuğuna İran sınırlarına doğru devam ediyor.

Geleneklerini ve ibadetlerini çok ilginç bir şekilde incelediği Yezidilerle birlikte kaldı ve bu halkı Müslümanların suçlamalarına karşı savunmaya çalıştı. Müslümanlar, Yezidileri şeytana tapmakla suçladı. Türkler böyle bir putperestliğe düşmezlerse, en azından Mammon'un en ateşli tapanları arasında sayılabilirler. Bay May, yetkililerinin açgözlülüğü, yolsuzluğu ve aşağılanması hakkında, eğer böyle bir karakter alçaklığı mümkün olsaydı, komik olarak nitelendirilebilecek ayrıntılar sunuyor. Bu ayrıntılar, içlerinde bir ders taşıyor: Hristiyanların övmekten utanmadığı bu Müslüman dininin ahlakını değerlendirmemize olanak sağlıyor!

Yazarımız, padişahın veya padişahın gölgesinde, yani Bab-ı Ali'den aldığı izinle, İstanbul'un yönetimi altındaki hemen hemen bütün ülkeleri dolaşır; böylece kendisini her türlü Müslümanlıkla temas halinde bulur ve bu konuda bilgili bir şekilde konuşabilecek en iyi konumdadır.

Bay May, uzun keşif yolculuğu boyunca, saflığında incelikten yoksun olmayan ve mükemmel tabiatı Kuran tarafından değiştirilmemiş, çölden gelen sadık bir Arap

hizmetkârından hiç ayrılmaz. Ayrıca zengin bir İngiliz ve Haddedîn kabilesinin şeyhi de yanındadır. İngiliz, Ninova veya Babil harabeleri arasında, British Museum'a hediye etmek üzere kanatlı bir boğa, bir av boğası bulmayı kafasına koymuştur. **Gezginimizin rakip kabilelere karşı ezici bir zafer kazandığı Bedevi şefi, Türklerin esir tuttuğu oğlunu kurtarmak için Amadiyah'a gider.**

Bay May'in Kızıldeniz Korsanları başlığı altında toplanan yolculuğunun daha önceki bölümlerini okuyanlar, umarız ki, bunların da önceki bölümlerden daha az ilgi çekici olmadığını göreceklerdir.

J. DE R.

UNE VISITE AU PAYS DU DIABLE

I

J'étais à Mossoul , où j'attendais une audience du pacha turc .

J'accompagnais le cheikh d'un tribunomade , le vieux Mohammed Émin , que le hasard m'avait fait rencontrer , et qui voulait arriver , soit par la ruse , soit par la violence , à délivrer son fils , Amad el Ghandour , prisonnier des Turcs dans la forteresse d'Amadiyah ; cette entreprise demandait du temps et offrait de nombreuses difficultés .

ŞEYTANIN ÜLKESİNE BİR ZİYARET

I

Musul'daydım ve Türk Paşası ile görüşmeyi bekliyordum.

Şeyh'e, tesadüfen tanıştığım ve Amadiyah Kalesi'nde Türklerin elinde esir tutulan oğlu Amad el Gandur'u ya hileyle ya da şiddet yoluyla kurtarmayı amaçlayan bir tribünad olan yaşlı Muhammed Emin eşlik ediyordu. Bu girişim zaman aldı ve birçok zorluk çıkardı.

Le brave cheikh des Haddedîn eût bien préféré attaquer , avec les guerriers de sa race , levés en masse , les possessions turques et donner l'assaut à la forteresse ; mais il se présentait cent raisons pour une de rejeter un plan aussi chimérique .

Haddedîn'in yiğit Şeyhi, kendi ırkından, topluca yetiştirdiği savaşçılarla Türk topraklarına saldırıp kaleye hücum etmeyi tercih ederdi; fakat böyle hayali bir planı reddetmek için yüzlerce sebep vardı.

Un homme seul avait, dans les circonstances données , plus de chances de réussir que toute une horde de Bédouins armés en guerre , et le cheikh , heureusement , s'était rendu à mes représentations . La délivrance de son fils dépendait maintenant de l'intelligence et de l'activité de trois alliés , pour ne pas dire conjurés ; ces trois hommes étaient Mohammed , Halef et votre serviteur.

Mevcut koşullar altında tek bir adamın, savaş halindeki silahlı bir Bedevi ordusundan daha fazla başarı şansı vardı ve şeyh, neyse ki, önerilerime boyun eğmişti. Oğlunun kurtuluşu artık üç müttefikin, hatta komplocuların zekâsına ve faaliyetlerine bağlıydı; bu üç adam Muhammed, Halef ve hizmetkârınızdı.

Avant d'en arriver à simplifier ainsi les choses , il m'avait fallu longuement parlementer et débattre , non seulement avec les Arabes , mais avec un autre de mes compagnons , sir Lindsay . Ce dernier s'était enfin résigné , comprenant que son ignorance de la langue arabe pourrait nous compromettre tous ; il se décidait à rester chez les Haddedîn jusqu'à mon

retour . Un Grec , Alexandre Kolletis , devait lui servir d'interprète , et les Bédouins promettaient de lui montrer autant de ruines qu'il en pouvait désirer : il se voyait déjà à la tête d'une demi-douzaine de fowling -bulls . Il se trouvait en parfaite sûreté , pour ses fouilles , chez les Chammar , et n'avait nul besoin de recourir à la protection du consul anglais , fort mal noté chez nos amis du désert .

İşleri bu şekilde basitleştirmeden önce, sadece Araplarla değil, aynı zamanda arkadaşlarımdan biri olan Sir Lindsay ile de uzun uzun müzakere etmek ve tartışmak zorunda kaldım. Sir Lindsay, Arapça bilgisizliğinin hepimizi tehlikeye atabileceğini fark ederek sonunda pes etmişti; ben dönene kadar Haddedîn'de kalmaya karar verdi. Yunanlı Alexander Kolletis ona tercümanlık yapacaktı ve Bedeviler ona istediği kadar çok harabe göstereceklerine söz verdiler: Kendini çoktan yarım düzine av boğasının başında görmüştü. Kazı çalışmaları için Şammar'da tamamen güvendedeydi ve çöldeki dostlarımız tarafından pek de iyi karşılanmayan İngiliz konsolosunun korumasına başvurmasına gerek yoktu.

Ceux - ci venaient de terminer leurs affaires de guerre sans difficulté. On avait renvoyé les prisonniers , en gardant quelques otages de marque . Mohammed Émin , tranquille de ce côté , pouvait se donner tout entier aux soins de la délivrance de son fils . Il ne fallait pas songer , naturellement , à l'emmener à Mossoul , ce qui l'eût exposé à de grands dangers ; nous convînmes donc de nous retrouver dans les mines de Khorsabad , l'ancienne ville assyrienne de Saraghoun .

Savaş işlerini zorluk çekmeden bitirmişlerdi. Esirler, birkaç seçkin rehineyi de alarak geri gönderilmişti. Bu açıdan rahat olan Muhammed Emin, kendini tamamen oğlunun kurtarılmasına adayabilirdi. Elbette, onu büyük tehlikelere maruz bırakacağı için Musul'a götürmeyi düşünmenin bir anlamı yoktu; bu yüzden eski Asur şehri Saraghoun'un Horsabad madenlerinde buluşmaya karar verdik.

Venus ensemble par l'oued Murr Aïn el Khalkhan et El Kasr, nous nous étions séparés à El Kasr , Halef et moi , pour gagner Mossoul ; le cheikh , pour traverser le Tigre sur un petit bateau et suivre , de l'autre côté du fleuve , la route du Djebel Makloub , qui le conduisait au lieu de notre rendez -vous.

Murr Ayn el Halhan vadisi ve El Kasr üzerinden bir araya geldikten sonra Halef ve ben El Kasr'da Musul'a doğru yola koyulduk; şeyh küçük bir kayıkla Dicle'yi geçecek ve nehrin diğer yakasındaki Cebel Maklub yolunu takip edecekti; bu yol onu buluşma yerimize götürecekti.

Le lecteur me demandera sans doute ce que j'allais faire à Mossoul : obtenir la protection du consul anglais ? Non , pas le moins du monde , car je croyais pouvoir me protéger mieux qu'il n'y eût réussi lui -même. Je voulais avoir une entrevue avec le pacha ; elle me semblait de toute nécessité dans ce pays .

Okuyucu şüphesiz bana Musul'da ne yapacağımı soracaktır: İngiliz konsolosunun korumasını mı alacağım? Hayır, kesinlikle hayır, çünkü kendimi onun başardığından daha iyi koruyabileceğime inanıyordum. Paşa ile görüşmek istiyordum; o ülkede bunun kesinlikle gerekli olduğunu düşündüm.

Du reste , il ne fallait omettre aucune des précautions qui pouvaient favoriser notre dessein .

Ayrıca tasarımıımızı destekleyebilecek hiçbir önlemi atlamamak gerekiyordu.

Ce jour-là , une chaleur effrayante planait sur la ville : le thermomètre marquait 116 degrés Fahrenheit, à l'ombre et au rez-dechaussée ; heureusement je m'étais logé dans un de ces sardaoubs (caves) où les habitants de Mossoul se réfugient volontiers pendant l'été.

O gün, şehrin üzerinde ürkütücü bir sıcak vardı: termometre gölgede ve zemin katta 48 dereceyi gösteriyordu; neyse ki ben, Musul halkının yaz aylarında gönüllü olarak sığındığı o sardaublardan (mahzen) birinde konaklamıştım.

Halef , mon fidèle serviteur , presque mon ami , assis près de moi , nettoyait ses pistolets . Le silence régnait depuis longtemps dans notre réduit , mais je voyais que mon petit homme avait quelque chose sur le cœur . Ses lèvres s'agitaient parfois comme s'il allait parler ; enfin , se tournant brusquement vers moi , il me dit avec un grand soupir.

Sadık hizmetkarım, neredeyse dostum Halef, tabancalarını temizleyerek yanıma oturdu. Küçük odamızda uzun süredir sessizlik hüküm sürüyordu, ama küçük adamımın aklında bir şeyler olduğunu fark ettim. Dudakları bazen sanki konuşacakmış gibi hareket ediyordu; sonunda aniden bana dönerek derin bir iç çekerek konuştu.

<< Non , Sidi , je n'aurais jamais pensé cela !	<< Hayır Sidi, bunu asla düşünmezdim!
- Quoi donc , Halef ?	- Halef ne ?
- Que nous ne reverrions plus les Haddedîn.	- Haddedîn'i bir daha asla göremeyeceğiz.
- Que veux-tu dire ?	- Ne demek istiyorsun?
- N'allons -nous point à Amadiyah , Sidi ?	- Amadiyah'a gitmiyor muyuz Sidi?
- Oui , tu le sais bien .	- Evet, bunu çok iyi biliyorsun.
- Je le savais , mais je ne connaissais pas la route que tu veux prendre en sortant d'ici . Allah il Allah ! c'est la route de la mort et de la Djehenna ! >>	- Biliyordum ama buradan gidince gitmek istediğin yolu bilmiyordum Allah il Allah! Ölüm ve Cehennem yolu! >>

Halef faisait la plus triste figure que je lui eusse jamais vu faire . Halef, onu gördüğüm en hüzünlü ifadeyle baktı.

<< Elle est donc terriblement dangereuse cette route ? "Bu yol çok tehlikeli mi?"

- Tu ne t'en doutes pas , Seigneur ; tu ne me croirais point si je te racontais tout... N'as -tu pas l'intention de visiter les trois hommes auxquels tu as sauvé la vie : Pali , Sélek et Mélaf, et qui sont rentrés chez eux à présent ?

- Ey Rabbim, sen bundan şüphelenmiyorsun; sana her şeyi anlatsam inanmazdın... Hayatını kurtardığın ve şimdi evlerine dönen Pali, Selek ve Melaf adlı üç adamı ziyaret etmeyi düşünmüyor musun?

- Certainement, j'irai les voir si je puis. - Elbette, eğer mümkünse onları görmeye giderim.

- Eh bien , nous sommes perdus ! Toi et moi , nous pouvons nous compter parmi les vrais croyants ; quand un croyant pénètre dans ce pays , on lui prend la vie et sa part de paradis .

- Eh, kaybolduk! Siz ve ben kendimizi gerçek müminlerden sayabiliriz; bir mümin bu ülkeye girdiğinde, hayatı ve cennet payı elinden alınır.

- Voilà du nouveau , hadji Halef ; où as - tu ramassé ces contes-là ? - Hacı Halef, yeni bir şey var; nereden aldın bu hikâyeleri?

- Tout musulman sait que ce que je te dis est vrai . Toi qui es si savant, ne connais-tu pas le nom de la terre où tu veux aller : c'est le Cheïtanistan (royaume du diable) !

- Her Müslüman, sana söylediklerimin doğru olduğunu bilir. Ey bu kadar bilgili olan sen, gitmek istediğin yerin adını bilmiyor musun: Şeytanistan (şeytanın krallığı)!

- Pourquoi ce nom , voyons , Halef ?

- Bu isim nedenmiş bakalım Halef?

- Parce que les hommes de cette contrée adorent le diable . Oui , oui , c'est le Radjal ech Cheïtan !

- Çünkü bu ülkenin erkekleri şeytana tapıyor. Evet, evet, o Racal ech Cheïtan!

- Hadji Halef Omar , tu te trompes : ceux qui adorent le diable demeurent bien loin d'ici.

- Hacı Halef Ömer, yanılıyorsun: Şeytana tapanlar buradan çok uzakta yaşıyorlar.

- Tu ne me crois pas ? Non , tu ne peux croire qu'il existe de tels gens , n'est - ce pas , Sidi ?

- İnanmıyor musun? Hayır, böyle insanların var olduğuna inanamazsın, değil mi Sidi?

- Certainement si , car j'ai vu moi -même des gens adorer le diable.

- Kesinlikle öyle, çünkü ben kendim şeytana tapan insanları gördüm.

- Et tu fais celui qui ne me croit pas!

- Ve sen bana inanmıyormuş gibi davranıyorsun!

- Je ne te crois pas non plus .

- Ben de sana inanmıyorum.

- Mais enfin , tu les as vus ?

- Peki ya son olarak onları gördünüz mü?

- Ce n'est point dans ces contrées , Halef , que j'ai trouvé des adoreurs du diable ; ceux dont je parle habitent au delà de la mer, dans un pays appelé par les Franks Australie ; des hommes , véritablement sauvages , adorent un Cheïtan qu'ils nomment Yahou. Dans le Kurdistan , je t'assure que personne ne se prosterne devant le diable .

- Halef, şeytana tapanları bu bölgelerde bulmadım; bahsettiklerim deniz ötesinde, Frankların Avustralya adını verdiği bir ülkede yaşıyorlar; gerçek vahşiler, Yahou dedikleri bir Şeytan'a tapıyorlar. Kürdistan'da, sana temin ederim ki, hiç kimse şeytanın önünde secde etmez.

- Sidi, tu es plus savant que moi et que bien d'autres ; mais, aujourd'hui , ta sagesse et ta prudence s'envolent . Demande au premier passant , il te répondra que , dans le Cheïtanistan , petits et grands prient le diable .

- Sidi, sen benden ve birçoklarından daha bilgilisin; ama bugün bilgeliğin ve basiretin kayboluyor. İlk yoldan geçene sor, sana Şeytanistan'da genç yaşlı herkesin şeytana dua ettiğini söyleyecektir.

- As-tu jamais assisté à une cérémonie de cette religion ? - Bu dinin bir törenine katıldınız mı hiç?

- Non , mais on m'a raconté comment elle se passe. - Hayır, ama bana nasıl olduğu söylendi.

- Ceux qui te l'ont raconté y étaient- ils ? - Sana bunu anlatanlar orada mıydı?

- Non , mais on le leur avait raconté. - Hayır, ama onlara söyledik.

- Eh bien , moi , je te dis que personne ne saurait affirmer ce qu'on répète si méchamment , car les Yésidi ne laissent pénétrer aucun profane dans leur assemblée religieuse ; ils ne communiquent à personne leur enseignement sacré.

- İşte size diyorum ki, bu kadar çirkin bir şekilde tekrarlanan şeyi hiç kimse tasdik edemez, çünkü Yezidiler, dinsel toplantılarına hiçbir sıradan insanın girmesine izin vermezler; kutsal öğretilerini hiç kimseye iletmezler.

- Vraiment , Sidi ? - Gerçekten mi Sidi?

- Du moins c'est une grande exception et un grand honneur qu'ils font, quand ils permettent à un étranger d'assister aux cérémonies de leur culte.

- En azından ibadet törenlerine bir yabancıнын katılmasına izin verdiklerinde, bu büyük bir istisna ve büyük bir onurdur.

- Cependant on sait bien ce qu'ils pratiquent. - Ama biz onların ne yaptıklarını çok iyi biliyoruz.

- Que sait- on , Halef ? - Ne biliyoruz Halef?

- Sidi , tu n'ignores pas que ces hommes sont appelés aussi Djeragh - Sonderan ?

- Sidi, bu adamların aynı zamanda Ceragh-Sonderan olarak da adlandırıldığını biliyor musun?

- Oui , je le sais. - Evet biliyorum.

- Cela doit être un mauvais nom , Sidi ; je ne sais ce qu'il signifie .

- Bu kötü bir isim olmalı Sidi; anlamını bilmiyorum.

- Il signifie à peu près : Celui qui éteint la lumière. - Kabaca anlamı şudur: Işığı söndüren kişi.

- Tu vois , Sidi. Quand ils prient dans leurs temples , où les femmes et les jeunes filles peuvent entrer, il faut que toute lumière soit éteinte ; je m'en souviens , on me l'a dit.

- Görüyorsun ya Sidi. Kadınların ve genç kızların girebildiği tapınaklarında dua ederken bütün ışıkların söndürülmesi gerekiyormuş; bunu hatırlıyorum, bana söylenmişti.

Halef, assis près de moi , nettoyait ses pistolets .

Halef yanıma oturmuş, tabancalarını temizliyordu.

- On t'a fait un grand mensonge, ou bien on a confondu les Yésidi avec une autre secte où les choses se passent ainsi¹ ; mais continue , que sais -tu d'eux encore ?

- Size büyük bir yalan söylendi, ya da Yezidiler bu tür olayların yaşandığı başka bir tarikatla karıştırıldı¹; ama bakalım, onlar hakkında başka neler biliyorsunuz?

- On assure qu'au fond de leurs mosquées ils gardent un coq ou un paon , dans le corps duquel réside le diable .

- Camilerinin derinliklerinde horoz veya tavus kuşu besledikleri, bunların bedeninde şeytanın yaşadığı rivayet edilir.

- Mon pauvre Halef ! ont- ils plusieurs mosquées ? - Zavallı Halef'im! Birden fazla camileri mi var?

- Oui , Sidi . - Evet, Sidi.

- Et dans chacune un coq ou un paon hanté par le démon ?

- Ve her birinde şeytanın musallat olduğu bir horoz veya tavus kuşu var mı?

- Oui... - Evet...

- Quelle quantité de diables faudrait - ils alors ! et cependant vous croyez qu'il n'y en a qu'un ?

- O zaman kaç şeytana ihtiyaç olur ki! Ve sen sadece bir tane olduğuna mı inanıyorsun?

- O Sidi , il n'y a qu'un Cheïtan , mais il est partout ; d'ailleurs , y a aussi les mauvais anges .

- Ey Sidi, bir tek Şeytan var, o da her yerde; ayrıca kötü melekler de var.

1 Les Ancyriens de Syrie.

- En comptez -vous beaucoup ? - Çok mu sayıyorsunuz?

- Tu le sais, Sidi , le Coran nous enseigne qu'il n'y a que quatre anges supérieurs , savoir : Djebraïl ' , qui est le Rouh el Kouds ' , et qui , avec Allah et Mohammed , forme une trinité à peu près semblable à celle des chrétiens : le Père , le Fils et l'Esprit ; puis , Azraïl ou Azraël , l'ange de la mort , qu'on nomme aussi Abou Yahah , ensuite Mikaïl , enfin Israfil. Les adorateurs du diable , eux , reconnaissent sept archanges , qu'ils nomment : Gabraïl , Mikhaïl , Raphaël , Azraïl , Dedraïl , Azrafil et Chemkil . N'est-ce pas tout à fait faux et mauvais ?

1 Gabriel .

2 Le Saint- Esprit.

- Biliyor musun Sidi, Kuran bize yalnızca dört üstün melek olduğunu öğretir: Ruhul Kudüs olan ve Allah ve Muhammed ile birlikte Hristiyanlarınkine benzer bir üçlü oluşturan Cebrail; Baba, Oğul ve Ruh; sonra, ölüm meleği olan ve aynı zamanda Ebu Yahya olarak da adlandırılan Azrail veya Azrail; sonra Mikail ve son olarak İsrail. Şeytana tapanlar ise yedi başmeleği tanır ve bunlara şu isimleri verirler: Cebrail, Mikail, İsrail, Azrail, Dedrail, Azrafil ve Cemkil. Bu tamamen yanlış ve kötü değil mi?

- Non , pas du tout ; je crois , moi aussi , aux sept anges qui se tiennent devant la face de Dieu ¹.

- Hayır, hiç de değil; ben de Allah'ın¹ huzurunda duran yedi meleğe inanıyorum.

- Toi ! Et pourquoi ? demanda le petit Halef tout étonné.

- Sen! Peki neden? diye sordu küçük Halef, oldukça şaşırmıştı.

- Parce que les saints Livres des chrétiens parlent de ces sept anges , et que je les crois mieux que le Coran .

- Çünkü Hristiyanların kutsal kitapları bu yedi melekten bahsediyor ve ben onlara Kuran'dan daha çok inanıyorum.

- O Sidi , qu'entends-je ! Tu as été à la Mecque , tu es un hadji, et tu croirais davantage à la kitab des infidèles qu'aux paroles du prophète ! Je ne m'étonne plus que tu veuilles aller chez les Yésidi !

- Ey Sidi, ne duyuyorum! Mekke'ye gittin, hacı oldun ve peygamberin sözlerinden çok kâfirlerin kitabına inanıyorsun! Yezidilere gitmek istemene artık şaşırmıyorum!

- Halef, puisque ces gens te font tant d'horreur , retourne avec ta tribu ; je puis voyager seul.

- Halef, madem bu adamlar seni bu kadar korkutuyor, sen kabilenle geri dön; ben tek başıma seyahat edebilirim.

- Retourner ! oh ! non... Du reste, pour ce qui est des anges , il est très possible que Mohammed n'en ait vu que quatre au ciel ; les trois autres se trouvant occupés sur la terre quand il alla au paradis , il n'aura pu faire leur connaissance .

- Geri dön! Ah! Hayır... Ayrıca meleklerle gelince, Muhammed'in cennette sadece dördünü görmüş olması çok muhtemeldir; diğer üçü cennete gittiğinde yeryüzünde meşgul olduklarından, onlarla tanışmış olması mümkün değildir.

- Là-dessus , Halef, nous ne discuterons point ; seulement je puis t'assurer que tu ne dois point redouter les Yésidi ; ils n'adorent nullement le diable , ils ne prononcent même jamais son nom ; ce sont des gens de mœurs pures : ils se montrent en général fidèles , reconnaissants , braves et justes , ce qui est rare parmi les fidèles croyants . En outre , tu n'as rien à craindre chez eux pour ta félicité éternelle , car ils ne te prendront pas ta foi malgré toi .

- Halef, bu konuda tartışmayacağız; sadece sana şunu temin edebilirim ki, Ezidilerden korkmamalısın; şeytana asla tapmazlar, hatta adını bile anmazlar; saf ahlaklı insanlardır: genellikle sadık, minnettar, cesur ve adil görünürler ki bu, sadık müminler arasında nadir görülen bir şeydir. Dahası, ebedi mutluluğun için onlardan korkmana gerek yok, çünkü onlar senin inancını istemeden de olsa senden almazlar.

- Ils ne me forceront pas à adorer le diable ? - Beni şeytana tapmaya zorlamayacaklar mı?
- Non , je puis t'en assurer. - Hayır, sizi temin ederim.
- Mais ils nous tueront ? - Ama bizi öldürecekler mi?
- Ils ne nous feront pas le moindre mal , ni à toi ni à moi. - Ne sana ne de bana bir zararları dokunmaz.
- Ils en ont tué beaucoup d'autres . Ils ne font rien aux chrétiens , mais ils égorgent les musulmans .
- Çok sayıda insanı öldürdüler. Hristiyanlara hiçbir şey yapmıyorlar ama Müslümanları katlediyorlar.
- Ils se défendent contre ceux qui les veulent opprimer ; ils ne tuent que les musulmans , parce que ce sont les musulmans , et non les chrétiens , qui les attaquent et cherchent à les exterminer .
- Kendilerine zulmetmek isteyenlere karşı kendilerini savunurlar; sadece Müslümanları öldürürler, çünkü kendilerine saldıran ve onları yok etmeye çalışan Hristiyanlar değil, Müslümanlardır.
- Mais je suis musulman ! - Ama ben Müslümanım!
- Ils te traiteront bien, parce que tu es mon ami et qu'ils sont aussi les miens . N'as - tu pas soigné les leurs , au reste ? n'est - ce pas à toi que Pali , Sélek et Mélaf doivent en partie leur guérison ? C'est vrai , Sidi , et puis , vois-tu , je ne veux point t'abandonner ; j'irai avec toi. >>
- 1 Voyez le livre de Tobie et l'Apocalypse , ch . I , v. 4 , et ch . IV, v. 5.
- Sana iyi davranacaklar, çünkü sen benim dostumsun ve onlar da benim. Bu arada, onlarınkine bakmadın mı? Pali, Selek ve Melaf iyileşmelerini kısmen sana borçlu değil mi? Doğru, Sidi, sonra da, görüyorsun ya, seni terk etmek istemiyorum; seninle geleceğim. >>
- 1 Tobit ve Kiyamet kitabının I. bölümünün 4. ayetine ve IV. bölümünün 5. ayetine bakınız.
- En ce moment, des pas se faisaient entendre dans notre escalier , deux hommes se montrèrent bientôt sur le seuil ; c'étaient deux des agas albanais des troupes irrégulières du pacha .
- Tam bu sırada merdivenlerimizden ayak sesleri duyuldu, hemen eşikte iki adam belirdi; bunlar Paşa'nın düzensiz alaylarının Arnavut ağalarından ikisiydi.
- Sans s'avancer dans la pièce , l'un d'eux me demanda d'une voix rogue : .
- Odaya girmeden içlerinden biri bana alaycı bir sesle sordu:
- << Es - tu l'infidèle que nous devons emmener ? » - "Sen bizim götüreceğimiz kâfir misin?"

- Cela n'est pas vrai . Je suis l'émir Kara ben Nemsî ; le pacha , que Dieu garde ! ne m'adresserait que des gens polis . Dis donc à ces hommes , dont les lèvres prononcent l'insulte au lieu de salut , qu'ils sortent d'ici . Si quelqu'un les a envoyés , ils pourront lui répéter les mots que je viens de proférer . »

- Bu doğru değil. Ben Emir Kara bin Nemsî'yim; Paşa, Allah onu korusun! Bana ancak kibar insanlarla hitap ederdi. Dudakları selam yerine hakaret eden bu adamlara buradan gitmelerini söyle. Biri onları göndermişse, az önce söylediğim sözleri ona tekrarlayabilirler.

Les deux hommes mirent la main sur la crosse de leurs pistolets et se regardèrent comme pour se consulter.

İki adam ellerini tabancalarının dipçiklerine koydular ve sanki akıl danışmak istercesine birbirlerine baktılar.

Je dirigeai le canon de mon revolver de façon à les menacer , et je fronçai les sourcils de la manière la plus sinistre , criant de toutes mes forces :

Tabancamın namlusunu onlara doğrulttum ve en uğursuz şekilde kaşlarımı çatarak avazım çıktığı kadar bağırdım:

<< Eh bien ! Halef Omar - aga , que t'ai - je ordonné ? »

"Peki! Halef Ömer-ağa, sana ne emretmiştim?"

Il était visible que ce jeu ne plaisait pas du tout à mon petit compagnon ; cependant il mit bravement son pistolet au poing et s'avança d'un air superbe vers le seuil , en disant aux Arnautés :

1 Arnauté signifie vaillant . C'est le nom d'une peuplade belliqueuse de l'Albanie et de l'Illyrie , chez laquelle se recrutent les milices turques .

Bu oyunun küçük dostumun hiç hoşuna gitmediği belliydi; ancak o, cesaretle tabancasını eline aldı ve muhteşem bir havayla eşiğe doğru ilerleyerek Arnautlara şöyle dedi:

1 Arnauté, yiğit anlamına gelir. Türk milislerinin toplandığı Arnavutluk ve Ilirya'daki savaşçı bir kabilenin adıdır.

« Écoutez mes paroles ! Ce vaillant et renommé seigneur est l'émir Kara ben Nemsî ; moi , je suis hadji Halef Omar-aga , ben hadji Aboul Abbas , ibn hadji Daoud al Gossarah : vous avez entendu ce qu'a prononcé la bouche de mon effendi ; allez , et faites ce qu'il vous commande .

"Sözlerimi dinleyin! Bu yiğit ve meşhur efendi, Emir Kara bin Nemsî'dir; ben Hacı Halef Ömer-ağa, ben Hacı Ebul Abbas, ibn Hacı Davud el Gussarah'ım; efendimin ağzından çıkanı duydunuz; gidin ve size emrettiği şeyi yapın.

- Nous ne bougerons pas ; nous sommes envoyés par le pacha .

- Biz kıpırdamayız, Paşa bizi gönderiyor.

- Retournez donc vers le pacha , dites - lui qu'il nous envoie des gens polis. Quel que soit celui qui se présente devant mon effendi , il doit ôter sa chaussure , puis le saluer avec respect.

- Retirer sa chaussure pour un infidèle ! » En un clin d'œil je fus près du drôle , lui criant d'une voix formidable :

<< Hors d'ici !

- Mais nous sommes...

- Hors d'ici ! »

"Paşa'ya geri dön ve bize nazik insanlar göndermesini söyle. Efendimin huzuruna kim çıkarsa ayakkabısını çıkarsın ve onu saygıyla selamlasın."

"Bir kâfir için ayakkabını çıkar!" Göz açıp kapayıncaya kadar, o alçak herifin yanındaydım ve ona güçlü bir sesle bağırdım:

"Defol buradan!"

"Ama biz..."

"Defol buradan!"

Sur ce , ces gens se retirèrent . Ils devaient voir que je n'étais pas d'humeur à me laisser marcher sur le pied . Il faut savoir traiter les Orientaux d'une certaine manière très différente de celle usitée en Europe . Celui qui ne se fait point respecter dans ces pays ne peut s'en prendre qu'à lui-même . Un peu de hardiesse et de courage joints à une forte dose de ce que , chez nous , on appelle grossièreté et impertinence , sont absolument nécessaires pour réussir . Cependant il est des circonstances où l'on doit laisser passer bien des choses sans les relever , ou faire comme si on ne les remarquait pas . L'habitude et la pratique peuvent seules donner le tact voulu , car tantôt la rudesse est préférable , tantôt la patience . La main aux armes ou à la bourse , on ne sort guère de ce dilemme .

Bunun üzerine bu insanlar geri çekildiler. Ezilip kakılacak bir ruh hali içinde olmadığımı görmüş olmalılar. Doğululara Avrupa'da kullanılandan çok farklı bir şekilde davranmayı bilmek gerekir. Bu ülkelerde saygı kazanamayan herkesten tek sorumlu kendisidir. Biraz cesaret ve yüreklilik, kabalık ve küstahlık dediğimiz şeyin güçlü bir dozuyla birleştiğinde başarı için kesinlikle gereklidir. Ancak, insanın birçok şeyi fark etmeden geçmesine izin vermesi veya fark edilmemiş gibi davranması gereken durumlar vardır. Sadece alışkanlık ve pratik istenen inceliği sağlayabilir, çünkü bazen kabalık, bazen de sabır tercih edilir. İster eli kolu bağlı olsun ister cüzdanı, bu ikilemden kurtulmak zordur.

<< Sidi , qu'as- tu fait ? s'écria Halef , dès que nous fûmes seuls , et il me regardait d'un air consterné.

- Ce que j'ai fait ? J'ai jeté à la porte ces deux rustres .

- Connais -tu les Arnauts ?

- Oui , ce sont des hommes de la pire espèce .

- Eh bien ! ce sont des Arnauts qui viennent de venir. Ne les as-tu pas vus au Caire ? ne te souviens-tu plus de cette vieille femme qu'ils ont tuée , parce qu'elle ne s'écartait pas assez vite de leur chemin ? Elle était aveugle !

- Je m'en souviens. Mais nous ne sommes pas des vieilles femmes.

- Connais -tu le pacha de Mossoul , Sidi ?

- C'est un bon homme , n'est - ce pas ?

"Sidi, ne yaptın?" diye bağırdı Halef, yalnız kalır kalmaz, ve bana dehşete düşmüş bir ifadeyle baktı.

"Ne yaptım? O iki serseriye kapı dışarı ettim."

"Arnautları tanıyor musun?"

"Evet, en kötü adamlar."

"Şey! Onlar yeni gelen Arnautlar. Kahire'de onları görmedin mi? Yollarından yeterince çabuk çekilmediği için öldürdükleri o yaşlı kadını hatırlamıyor musun? Kördü!"

"Hatırlıyorum. Ama biz yaşlı kadın değiliz."

"Musul Paşası'nı tanıyor musun, Sidi?"

"İyi bir adam, değil mi?"

- Oh ! oui , très bon , Sidi . Mossoul est à demi dépeuplée par la terreur depuis qu'il y commande. Il ne se passe pas un seul jour sans que dix ou même vingt des habitants de cette ville ne reçoivent la bastonnade . Il excite les tribus arabes les unes contre les autres , puis tombe sur le vainqueur pour s'emparer du butin . Il dit à ses Arnauts : Allez , pilliez , tuez , ravagez tout , mais apportez-moi de l'argent . Il fait ces choses et s'enrichit ; il devient plus riche que le padischah . Aujourd'hui il élève un homme à une haute faveur , demain il le fait emprisonner , après-demain décapiter . Sidi , que va - t- il faire de nous ?

- Ah, evet, çok iyi, Sidi. Musul, o oraya komuta ettiğinden beri terör yüzünden yarı yarıya boşaldı. Bu şehrin sakinlerinden on, hatta yirmi kişi bile dövülmeden tek bir gün geçmiyor. Arap kabilelerini birbirine düşürüyor, sonra da ganimetleri ele geçirmek için galip gelene saldırıyor. Arnautlarına diyor ki: "Gidin, yağmalayın, öldürün, her şeyi talan edin ama bana para getirin." Bunları yapıyor ve zengin oluyor; padişah'tan bile zengin oluyor. Bugün bir adamı yüceltiyor, yarın hapse attırıyor, öbür gün kafasını kesiyor. Sidi, bize ne yapacak?

- Nous verrons cela bientôt , Halef.

- Il faut que je te dise quelque chose , Sidi : s'il essayait de nous faire du mal , je lui tirerais une balle dans la tête ; je ne veux pas mourir sans me venger .

- Yakında göreceğiz Halef.

- Sana bir şey söylemeliyim Sidi: Bize zarar vermeye kalkarsa kafasına sıkarım; intikamımı almadan ölmek istemiyorum.

- Halef, ne t'exalte pas ainsi , tu ne viendras pas avec moi chez le pacha ; j'irai seul .

- Seul , Sidi ! Jamais je n'y consentirai ; si tu y vas , j'irai!

- Mais , Halef, l'audience n'est accordée qu'à moi seul .

- Allah il Allah ! Je t'attendrai . Seulement je te jure par le prophète et tous les califes que , si tu ne rentres pas le soir , je ferai dire au pacha que j'ai des choses graves à lui communiquer . Il me recevra , et je le viserai à la tempe . »

- Halef, bu kadar heyecanlanma, benimle Paşa'ya gelmeyeceksin; yalnız gideceğim.

- Yalnız, Sidi! Asla razı olmam; sen gidersen ben de giderim!

- Ama Halef, görüşme hakkı sadece bana verildi.

- Allah'ın izniyle! Seni bekleyeceğim. Yalnız Peygamber ve bütün halifeler üzerine yemin ederim ki, akşama kadar dönmezsen Paşa'ya haber gönderip ona anlatmam gereken önemli meseleler olduğunu bildireceğim. Beni kabul edecek ve şakağına nişan alacağım.

Halef parlait sérieusement , je suis persuadé qu'il l'eût fait , le brave petit homme ; il n'aurait pas manqué à un tel serment !

Halef ciddi konuştu, eminim ki o cesur küçük adam bunu yapardı; böyle bir yeminde başarısız olmazdı!

« Et Hanneh? demandai -je.

- Hanneh pleurera , mais elle sera fière de moi ; est-ce qu'elle aimerait un homme qui laisserait tuer son Sidi sans se venger?

- Je te remercie , mon bon Halef ! Tu verras que les choses ne prendront point une tournure si tragique . »

"Peki ya Hanneh?" diye sordum.

"Hanneh ağlayacak ama benimle gurur duyacak; Sidi'sinin intikam almadan öldürülmesine izin veren bir adamı sever miydi?"

"Teşekkür ederim, sevgili Halef'im! İşlerin bu kadar trajik bir hal almayacağını göreceksin."

Des pas se firent entendre de nouveau , un simple soldat pénétra dans notre cave ; il était pieds nus et avait laissé ses chaussures dehors .

Tekrar ayak sesleri duyuldu, basit bir asker bodrumumuza girdi; yalınayaktı ve ayakkabılarını dışarıda bırakmıştı.

« Salam dit - il.

- Salam ! que veux-tu?

- Es-tu l'effendi auquel le pacha désire parler?

- Oui.

- Le pacha , qu'Allah lui accorde mille ans de vie ! t'envoie une chaise à porteurs ; il te prie de venir tout de suite.

- Remonte , je te rejoins à l'instant. >>

"Selam," dedi.

"Selam! Ne istiyorsun?"

"Paşa'nın görüşmek istediği efendi sen misin?"

"Evet."

"Paşa, Allah ona bin yıl ömür versin! Sana bir tahtirevan gönderiyor; hemen gelmeni istiyor."

"Yukarı gel, hemen yanına geliyorum."

Lorsqu'il eut disparu , Halef me dit :

Halef kaybolunca bana şöyle dedi:

<< Tu vois le danger , Sidi ?

- Comment cela?

- Il n'a dépêché qu'un soldat , ce n'est plus un officier , et ...

- Bah! ne t'inquiète nullement, Halef, je me tirerai d'affaire . »

"Tehlikeyi görüyor musun Sidi?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Sadece bir asker gönderdi, artık subay değil ve..."

"Pekala! Hiç endişelenme Halef, bu beladan kurtulacağım."

Je montai bientôt l'escalier ; à ma grande surprise la maison était cernée par une troupe de la police , dont les hommes me parurent armés jusqu'aux dents .

Hemen merdivenlerden yukarı çıktım; büyük bir şaşkınlıkla evin etrafının bir polis birliği tarafından sarıldığını gördüm. Polislerin adamları bana tepeden tırnağa silahlı gibi göründü.

Un des agas qui m'avaient parlé d'abord commandait l'escouade. Deux hamal (porteurs) se tenaient près de la chaise .

Bana ilk konuşan ağalardan biri mangaya komuta ediyordu. Sandalyenin yanında iki hamal duruyordu.

<< Monte ! » me dit l'aga d'un air farouche.

Nous arrivâmes assez promptement au palais . Dans une vaste salle se tenaient plusieurs fonctionnaires militaires à la mine rébarbative et quelques civils , mêlés à un groupe de simples habitants de la cité, dont l'attitude humble et craintive me fit bien voir que je pénétrais dans l'ancre du lion . — On m'avertit d'avoir à déposer les sandales , que j'avais chaussées d'ailleurs à cet effet ; puis on me présenta solennellement à Son Excellence . Croisant mes bras sur ma poitrine , je la saluai du salam aleïkoum obligé . Le petit tyran m'interrompit brusquement par ces mots :

Ton envoyé m'a demandé une audience .pour un Nemtché .

Est-ce toi?

- Oui , c'est moi .

- Les Nemsî sont- ils musulmans?

- Non , ils sont chrétiens .

- Tu oses cependant te servir du salut des musulmans?

- N'es-tu pas musulman , de plus favori d'Allah et du padischah , que Dieu garde ! Je te salue comme tu dois l'être .

- Tu me sembles bien hardi , étranger ! »

"İçeri gir!" dedi ağa bana sertçe.

Saray'a oldukça hızlı bir şekilde vardık. Geniş bir odada, ürkütücü görünümlü birkaç askeri yetkili ve birkaç sivil, sıradan şehir sakinleriyle iç içeydi. Alçakgönüllü ve korkulu tavırları, aslanların inine girdiğimi açıkça belli ediyordu. Bu amaçla giydiğim sandaletlerimi çıkarmam konusunda uyarıldım; ardından büyük bir ciddiyetle Ekselanslarına sunuldu.

Kollarımı göğsümde kavuşturarak onu zorunlu selamla selamladım. Küçük zalim aniden sözümü kesti:

Elçiniz benden bir Nemtche için görüşme talep etti.

Sen misin?

- Evet, benim.

- Nemtche'ler Müslüman mı?

- Hayır, onlar Hristiyan.

- Yine de Müslüman selamı kullanmaya cesaret ediyorsun?

- Sen Müslüman değil misin, Allah'ın ve padişahın gözdesi değil misin? Allah onu korusun! Seni gerektiği gibi selamlıyorum.

- Bana çok cesur görünüyorsun, yabancı!

Le pacha me lançait un regard scrutateur, qui ne me fit pas le moins du monde rentrer sous terre . Cet homme était de taille moyenne , et fort maigre ; son visage offrait une expression très vulgaire , à moins que la cruauté ou la ruse ne se peignissent sur ses traits , comme en cet instant ; sa joue droite me parut enflée ; devant lui je remarquai un large bassin plein d'eau , en guise de crachoir . Le gouverneur de Mossoul était vêtu de soie des pieds à la tête ; son poignard et l'agrafe de son turban étincelaient de diamants ; la bague qu'il portait

au doigt , la pipe énorme dont il se servait brillaient également . Je n'avais jamais vu d'aussi belles pierres fines.

Paşa bana araştırmacı bir bakış attı, ama bu bakış beni hiç de yerin dibine sokmadı. Bu adam orta boylu ve çok zayıftı; yüzü, o anda olduğu gibi, yüz hatlarında zalimlik veya kurnazlık betimlenmedikçe, çok kaba bir ifadeye sahipti; sağ yanağı bana şişmiş gibi geldi; önünde tükürük hokkası gibi suyla dolu büyük bir leğen fark ettim. Musul valisi tepeden tırnağa ipek giymişti; hançeri ve sarığının tokası elmaslarla parlıyordu; parmağındaki yüzük ve kullandığı devasa pipo da parlıyordu. Daha önce hiç bu kadar güzel, ince taşlar görmemiştim.

Après m'avoir examiné en détail , il poursuivit ses interrogations .

Beni detaylı bir şekilde muayene ettikten sonra sorgulamasına devam etti.

<< Pourquoi ne t'es - tu point fait présenter par ton consul?

- Les Nemsis n'ont pas de consul à Mossoul ; les consuls des autres nations me sont aussi étrangers que tu l'es toi-même pour moi ; du reste un consul ne peut me rendre ni meilleur ni plus mauvais que je ne suis ; tes yeux sont perçants , juge - moi toi-même ; as- tu besoin qu'un consul te fasse la leçon?

"Neden konsolosunuza kendinizi takdim ettirmediniz?"

- Nemsilerin Musul'da konsolosu yok; diğer milletlerin konsolosları bana sizin bana yabancı olduğunuz kadar yabancısıdır; ayrıca bir konsolos beni ne olduğumdan daha iyi ne de daha kötü yapabilir; gözleriniz delici, beni kendiniz yargılayın; size ders verecek bir konsolosa mı ihtiyacınız var?

- Mach' Allah ! tu parles vraiment avec hardiesse , tu parles comme si tu étais un grand personnage.

- Si je n'en étais pas un , oserais - je te visiter? »

Je devenais un peu blagueur, mais je voyais que cela ne faisait pas mal sur l'esprit de mon pacha . Il reprit plus doucement :

- Maşallah! Gerçekten çok cesur konuşuyorsun, sanki büyük bir şahsiyetmişsin gibi konuşuyorsun.

- Ben olmasaydım, seni ziyarete cesaret eder miydim?

Biraz şakacı olmaya başlamıştım ama bunun paşamın moralini bozmadığını gördüm. Daha yumuşak bir şekilde devam etti:

« Quel est ton nom?

- Hasredin (Excellence) , j'ai plusieurs noms .

- Plusieurs noms ! je croyais qu'un homme n'avait jamais qu'un nom?

- Oui , ordinairement ; mais je voyage beaucoup , et les peuples que je visite me nomment, suivant leur langage , tantôt d'une façon , tantôt de l'autre.

- Ah ! de sorte que tu as vu beaucoup de peuples et de contrées ?

- Oui.

- Nomme-moi ces peuples.

- Les Osmanlis , les Français , les Anglais , les Espagnols ... »

"Adınız ne?"

"Hasreddin (Ekselansları), birçok adım var."

"Bірçok isim! Bir adamın sadece bir adı olduğunu sanıyordum?"

"Evet, genellikle; ama çok seyahat ediyorum ve ziyaret ettiğim insanlar bana kendi dillerine göre, bazen bir şekilde, bazen başka bir şekilde sesleniyor."

"Ah! Demek birçok halk ve ülke gördünüz?"

"Evet."

"Bu halkların adlarını söyleyin."

"Osmanlılar, Fransızlar, İngilizler, İspanyollar..."

Je pouvais lui en défiler ainsi toute une litanie . J'avais eu soin de placer les Osmanlis à la tête , ce qui parut le flatter . Ses yeux s'ouvraient de plus en plus grands à chaque énumération ; enfin il s'écria :

Ona bir sürü şey sayabilirdim. Başına Osmanlıları koymaya özen göstermiştim, bu da ona yakışmış gibiydi. Her sayımla gözleri daha da açılıyordu; sonunda haykırdı:

<< Hei ! hei ! Y a - t - il donc tant de peuples sur la terre ?

- Il y en a davantage encore , bien davantage .

- Allah est grand ! il a multiplié les hommes à l'égal des fourmis, il en a formé des nations . Tu es jeune encore , comment as-tu pu déjà tant voyager ? Quel âge avais-tu quand tu as quitté les pays des Nemsı ?

- J'avais dix-huit ans quand je m'embarquai sur la mer pour aller en Amérique .

- Et que fais-tu? quel est ton emploi?

- J'écris pour les journaux , je compose des livres que je fais imprimer.

- Qu'écris -tu dans ces journaux , dans ces livres?

- J'écris ce que j'ai vu , ce que j'ai entendu sur mon chemin , les remarques que j'ai faites .

- Et dans ces chaberler (journaux), mets-tu les hommes avec lesquels tu t'es entretenu?

- Oui , seulement les plus considérables , les plus distingués.

- Y serai-je , moi?

- Oh ! toi , surtout.

- Que veux-tu écrire de moi?

- Comment pourrais-je le savoir à présent, ô pacha? Je n'écris sur les gens que d'après la manière dont ils m'ont traité .

- Qui donc lit tes écrits?

- Des milliers d'hommes , petits et grands.

- Les pachas , les princes , les lisent - ils aussi ?

- Oui , certes . >>

<< Hey! Hey! Yeryüzünde bu kadar çok insan mı var?

- Daha da fazlası var, çok daha fazlası.

- Allah büyüktür! İnsanları karıncalar gibi çoğaltmış, onlardan milletler oluşturmuş. Hâlâ gençsin, nasıl bu kadar çok seyahat edebildin? Nemsı topraklarından ayrıldığında kaç yaşındaydın?

- Amerika'ya gitmek için denize açıldığımda on sekiz yaşındaydım.

- Peki sen ne yapıyorsun? Mesleğin ne?

- Gazetelere yazıyorum, bastırdığım kitapları yazıyorum.

- Bu gazetelere, bu kitaplara ne yapıyorsun?

- Gördüklerimi, yolda duyduklarımı, söylediklerimi yazıyorum.
- Peki bu gazetelere, konuştuğun adamları mı koyuyorsun?
- Evet, sadece en önemlilerini, en seçkinlerini.
- Orada olacak mıyım?
- Ah! Özellikle de seni.
- Benim hakkımda ne yazmak istiyorsun?
- Şimdi nasıl bilebilirim ki Paşa? Ben sadece insanların bana nasıl davrandıklarına dayanarak yazıyorum.
- Yazılarını kim okuyor?
- Binlerce adam, küçük büyük.
- Paşalar, şehzadeler de okuyor mu?
- Evet, kesinlikle. >>

J'avais de la peine à ne pas rire ; mais , en ce moment même , nous entendîmes dans la cour un bruit de coups , puis des plaintes étouffées , enfin de véritables cris .

Gülmemek için kendimi zor tuttum; ama tam o sırada avludan gelen darbe seslerini, ardından boğuk iniltileri ve en sonunda da gerçek ağlamaları duyduk.

<< Écoute ! dit le pacha , c'est mon hékim (médecin) .

- Ton médecin? demandai -je étonné.
- Oui. As -tu jamais eu le dich aghrissi ¹ ?
- Quand j'étais enfant.
- Tu sais donc combien cela fait mal?

J'ai une dent malade . Ce chien devait me l'arracher , il s'y est pris si maladroitement , qu'il m'a fait encore plus mal c'est pour cela qu'il est châtié . Vois , je puis à peine ouvrir la bouche . »

"Dinle!" dedi paşa. "Bu benim hekimim.

"Doktorunuz mu?" diye sordum şaşkınlıkla.

"Evet. Hiç dich aghrissi geçirdiniz mi?"

"Çocukken."

"Ne kadar acıdığını biliyor musunuz?"

"Çürük bir dişim var. O köpek onu çekecekti ama o kadar beceriksizce yaptı ki canımı daha da çok acıttı; bu yüzden cezalandırılıyor. Bakın, ağzımı bile zor açabiliyorum."

Une idée lumineuse traversa mon esprit , je résolus de mettre à profit la circonstance , et dis au pacha :

Aklıma parlak bir fikir geldi, bu fırsatı değerlendirip paşaya dedim ki:

<< Permets - moi , Excellence , de voir cette dent malade .

- Es-tu un hékim ?
- A l'occasion .
- Regarde donc , en bas , à droite . >>

"Ekselansları, şu çürük dişi görmeme izin verin.

- Hekim misiniz?

- Ara sıra.
- Aşağıya, sağa bakın."

Il ouvrit la bouche , que j'examinai rapidement .

Ağzını açtı, hemen inceledim.

- << Permits - moi , ô pacha , de toucher cette dent , repris -je .
- A condition que tu ne me feras pas mal. »

"Paşa, şu dişe dokunmama izin ver, diye cevap verdim.
Bana zarar vermemen şartıyla."

J'aurais ri volontiers au nez de Son Excellence . Il s'agissait d'une grosse dent du fond elle était déjà si détachée , qu'elle pendait à la gencive rouge et enflée ; avec un mouvement du doigt j'eusse pu terminer l'opération .

Ekselanslarının yüzüne memnuniyetle gülerdim. Büyük bir arka dişti; zaten o kadar gevşekti ki, kırmızı ve şiş diş etinden sarkıyordu; parmağımı şıklatarak ameliyatı tamamlayabilirdim.

1 Mal de dents.- 1 Diş ağrısı.

- << Combien ton hékim doit- il recevoir de coups ? demandai - je .
- Seize.
- Veux-tu lui tenir compte de ceux qui restent , et je t'enlèverai la dent sans douleur?
- Tu ne le pourrais pas .
- Je te le promets .
- Bien ; mais si tu me fais mal , tu recevras le reste des coups . >>

"Hekiminiz kaç darbe almak zorunda?" diye sordum.

"On altı."

"Kalanları da hesaba katar mısın, dişini acısız bir şekilde çekeyim mi?"

"Çekemezsin."

"Söz veriyorum."

"Tamam; ama bana zarar verirsen, kalan darbeleri sen yersin."

Il frappa dans ses mains ; un officier entra .

Ellerini çırpıtı; bir subay içeri girdi.

<< Laissez aller le hékim , dit le pacha , cet étranger a prié pour lui. »

Paşa, "Hekimi bırakın," dedi, "bu yabancı ona dua etti."

L'officier se retira , faisant une mine des plus ahuries .

Memur çok şaşkın bir şekilde geri çekildi.

Alors j'introduisis délicatement les deux doigts dans l'auguste bouche . Pour faire un peu de charlatanisme , je tâtai d'abord les dents voisines de la malade , enfin je tirai celle - ci vivement. Le patient fronça les sourcils , les muscles du visage eurent un faible tressaillement , mais le pacha ne parut point se douter de ce que je venais de faire ; seulement , il me saisit la main , qu'il éloigna de lui en s'écriant :

Sonra iki parmağımı nazikçe o görkemli ağza soktum. Biraz şarlatanlık olsun diye önce hastanın yanındaki dişlerine dokundum, sonra da hemen çektim. Hasta kaşlarını çattı, yüz kasları hafifçe titredi, ama paşa ne yaptığımı fark etmemiş gibiydi; sadece elimi tuttu ve ondan uzaklaştırarak haykırdı:

<< Si tu es un hékim , ne prolonge pas ainsi ton essai ; vois , l'instrument est là . >>

<< Eğer hekim iseniz, çabanızı bu kadar uzatmayınız; bakın, alet orada. >>

Il désignait le tapis , sur lequel j'aperçus un objet assez bizarre , une vieille pince de forme impossible à décrire . J'avais gardé la dent dans ma main , un peu de passe- passe ne pouvant nuire. à mon entreprise . Je m'armai de la pince , et , l'introduisant dans le vaste orifice de Son Excellence , je m'écriai :

Halıyı işaret etti ve üzerinde oldukça tuhaf bir nesne gördüm; tarif edilemeyecek kadar eski bir pense. Dişi elimde tutmuştum, ufak bir el çabukluğu girişime zarar veremezdi. Penseyi elim aldım ve Ekselanslarının geniş deliğine sokarak bağırdım:

« O pacha , remarque bien si je te fais mal . Bir , iki , utch ! ... un , deux , trois ! La voici , la révoltée , la rebelle , qui osait te causer tant de mal ! >>

"Ah Paşa, dikkat et de sana bir zarar vereyim. Bir, iki, utch! ... bir, iki, üç! İşte o, isyancı, isyancı, sana bu kadar zarar vermeye cesaret eden!"

Il me regardait avec stupéfaction , en murmurant :

<< Mach ' Allah ! je n'ai rien senti !

- Ainsi opèrent les médecins des Nemsis , illustre Seigneur. »

Il se 'tâta la gencive , regarda la dent que je lui présentais , enfin sembla convaincu de sa délivrance , et s'écria :

Tu es un grand hékim ! Comment dois - je te nommer?

- Les Beni-Arabs me nomment Kara ben Nemsis .

- Et tu peux ainsi enlever toutes les dents sans douleur? Hum ! cela dépend . >>

"Maşallah! Hiçbir şey hissetmedim!"

"Nemsis doktorları böyle ameliyat yapar, ey yüce efendim."

Diş etini yokladı, ona sunduğum dişe baktı, sonunda dişin çıktığına ikna olmuş gibi göründü ve haykırdı: "Sen harika bir hekimsin! Sana ne diyeyim?"

"Beni-Araplar bana Kara ben Nemsis der."

"Ve böylece tüm dişlerini acı çekmeden çekebiliyor musun? Hmm! Duruma göre değişir."

Le pacha frappa de nouveau dans ses mains ; le même officier parut.

Paşa tekrar ellerini çırpı; aynı subay göründü.

<< Parcourez tout le palais , appelez tous ceux qui ont mal aux dents , » ordonna Son Excellence .

Je ne me sentais pas du tout à mon aise , malgré le rayon de faveur qui luisait sur moi .

Le pacha reprit :

Pourquoi n'as - tu pas suivi tout d'abord mes envoyés ?

- Parce qu'ils m'ont insulté.

-Raconte - moi cela. >>

"Bütün sarayı dolaşın, diş ağrısı çeken herkesi çağırın," diye emretti Ekselansları.

Üzerime parlayan lütuf ışığına rağmen kendimi tamamen huzursuz hissettim.

Paşa devam etti:

Neden önce elçilerimi takip etmediniz?

"Çünkü bana hakaret ettiler."

"Anlatın bakalım."

Je lui fis le récit de mon aventure ; il écouta attentivement , puis me dit en me menaçant du doigt :

Ona maceramı anlattım; dikkatle dinledi, sonra parmağıyla beni tehdit ederek şöyle dedi:

« Tu as mal agi . Puisque je commandais , tu devais obéir . Remercie Allah de ce qu'il t'a donné le pouvoir de cueillir les dents sans douleur.

- Que m'aurais-tu fait , Pacha?

- Je t'aurais puni ; comment , je n'en sais rien...

- Non , tu ne m'aurais pas puni , Excellence !

- Mach' Allah ! Et pourquoi pas ? Qui m'en eût empêché ?

- Le Grand Seigneur lui-même.

- Le Grand Seigneur , répéta-t - il tout surpris.

- Oui, et pas un autre! Je ne suis coupable d'aucune contravention, tes gens devaient me traiter honnêtement. Si tu ne m'avais pas reçu d'une manière convenable , j'aurais exhibé ce papier . Tiens , prends et lis ! »

"Yanlış yaptın. Ben sorumlu olduğum için itaat etmek zorundaydın. Allah'a şükür ki sana acı çekmeden dişlerini temizleme gücü verdi."

"Bana ne yapardın Paşa?"

"Seni cezalandırırdım; nasıl, bilmiyorum..."

"Hayır, beni cezalandırmazdın Ekselansları!"

"Maşallah! Neden? Beni kim durdurabilirdi ki?"

"Yüce Tanrı'nın ta kendisi."

"Yüce Tanrı," diye tekrarladı, oldukça şaşırmişti.

"Evet, başka hiç kimse! Hiçbir suç işlemedim; halkın bana dürüst davranmalıydı. Beni usulüne uygun karşılamasaydın, bu kağıdı çıkarırdım. Al, oku!"

Il déplia le parchemin : dès qu'il y eut jeté les yeux , il se hâta de le porter respectueusement à son front , à ses lèvres et à son cœur.

Parşömeni açtı; gözlerini ona diktiği anda, hemen saygıyla alnına, dudaklarına ve yüreğine götürdü.

« Un bouyouroultou du Grand Seigneur ! qu'Allah le bénisse ! » Il lut l'écriture , me la rendit et reprit :

« Tu marches à l'ombre du padischah ! comment as - tu obtenu cette faveur?

- Et toi , Pacha , comment es - tu devenu gouverneur de Mossoul?

- En vérité , tu es bien hardi ! Je suis devenu gouverneur de cette province sacrée parce que la lumière du padischah a lui sur moi.

- Et moi j'ai obtenu le Guieulguéda padichahnum parce que la grâce du Grand Seigneur m'a favorisé .

Le padischah m'a permis de parcourir toutes les provinces de ses États , afin d'écrire sur un gros livre ce que je verrais de remarquable parmi ses sujets , et d'en informer les journaux .

>>

"Yüce Tanrı'dan bir bouyouroultou! Allah ondan razı olsun!" Yazıyı okudu, bana geri verdi ve devam etti:

"Padişahın gölgesinde mi yürüyorsun! Bu lütfu nasıl elde ettin?"

"Peki sen Paşa, Musul valisi nasıl oldun?"

"Gerçekten çok cesursun! Padişahın nuru üzerime parladığı için bu kutsal eyaletin valisi oldum."

"Ve Yüce Tanrı'nın lütfu bana lütufta bulunduğu için Giulgeda padişahlığını elde ettim.

Padişah, tebaası arasında gördüğüm önemli şeyleri büyük bir deftere yazmak ve gazetelere bildirmek için, egemenliği altındaki tüm eyaletleri gezmemeye izin verdi."

Le pacha sembla réfléchir ; enfin il me dit du ton le plus gracieux , en me désignant un riche tapis de Smyrne :

<< Assieds - toi là . »

Paşa düşünür gibi oldu; sonunda bana en nazik ses tonuyla, gösterişli bir İzmir halısını işaret ederek, "Şuraya otur," dedi.

Après quoi il commanda à deux jeunes esclaves nègres , qui se tenaient accroupis près de lui pour entretenir sa pipe , de m'apporter du café et une pipe . Mes sandales me furent rendues ; nous nous mîmes à fumer et à boire , en face l'un de l'autre , comme de vieilles connaissances . Le terrible personnage semblait prendre un vif plaisir à ma conversation . Pour me prouver combien j'étais dans ses bonnes grâces , il fit appeler les deux agas des Arnauts qui avaient été chargés de m'arrêter .

Daha sonra, piposunu yakmak için yanına çömelmiş iki genç zenci köleye bana kahve ve pipo getirmelerini emretti. Sandaletlerim bana geri verildi; eski tanıdıklar gibi birbirimize bakarak sigara ve içki içmeye başladık. Korkunç adam, sohbetimden büyük keyif almış gibiydi. Ne kadar gözüne girdiğimi kanıtlamak için, beni tutuklamakla görevli iki Arnaut ağasını çağırdı.

A leur approche il lança un regard qui ne présageait rien de rassurant , et leur demanda :

Yaklaştıklarında onlara pek de iyiye işaret olmayan bir bakış attı ve sordu:

« Vous deviez m'amener ce bey ; vous avez été le trouver chez lui?

- Tu l'avais commandé , ô Seigneur ! répondit l'un d'eux .

Pourquoi ne l'avez - vous pas salué en l'abordant? pourquoi n'avez -vous pas retiré vos chaussures avant de vous présenter devant lui? pourquoi avez - vous osé l'appeler infidèle ?

- Nous l'avons fait parce que toi-même tu le nommais ainsi , Seigneur .

- Tais - toi , chien ! Réponds , l'ai -je vraiment nommé comme tu le prétends ?

- Seigneur, tu as ...

Tais-toi , réponds à ma question : l'ai -je ainsi nommé ?

- Oh ! non , illustre pacha !

- Et cependant tu viens de le soutenir . Va dans la cour ; vous recevrez chacun cinquante coups sur la plante des pieds ! ... dites-le là-bas . »

"Bu beyi bana getirecektin; onu bulmak için evine mi gittin?"

"Emrettin ya Rab!" diye cevapladı içlerinden biri.

Yaklaşırken neden selam vermedin? Karşısına çıkmadan önce neden ayakkabılarını çıkarmadın? Neden ona kâfir demeye cüret ettin?

"Bunu yaptık çünkü sen ona öyle dedin, Rab."

"Sus köpek! Cevap ver bana, ona gerçekten öyle mi dedim?"

"Efendim, sen..."

Sus, soruma cevap ver: Ona öyle mi dedim?"

"Ah! Hayır, şanlı paşa!"

"Ve yine de onu destekledin. Avluya çık; her biriniz ayak tabanlarınıza ellişer darbe yiyeceksiniz!... Orada söyle."

Le pacha devenait trop aimable : cinquante coups à ces malheureux , pour me prouver son amitié !

Paşa artık fazla lütfkâr olmaya başlamıştı: Bana dostluğunu kanıtlamak için bu talihsizlere elli darbe indirmeliydi!

« Tu es juste , ô Pacha , m'écriai-je ; ta sagesse est grande , mais ta bonté plus grande encore . Faire grâce est le plus beau privilège des empereurs , des rois , des gouverneurs . Prince de Mossoul , que ta miséricorde éclaire ces deux coupables !

- Mais ce sont des misérables qui , en t'offensant , m'ont offensé moi-même !

- Seigneur , tu es élevé au - dessus d'eux comme les étoiles au-dessus des herbes de la terre ; les étoiles cependant luisent sur l'herbe . Le chacal hurle en regardant les étoiles , et les étoiles luisent toujours ! Tout l'Occident applaudira à ta magnanimité , si je puis écrire , dans mon livre , que tu as cédé à ma prière .

- Ces chiens ne sont pas dignes que nous leur pardonnions ; cependant, pour te prouver combien tu m'es cher , je leur remets leur punition . Vous autres vous m'avez entendu? sortez et ne vous montrez pas de sitôt devant mes yeux ! »

"Adilsin Paşa," diye haykırdım; "bilgeliğin büyük, ama nezaketin daha da büyük. Merhamet göstermek, imparatorların, kralların ve valilerin en büyük ayrıcalığıdır. Musul Prensi, merhametin bu iki suçluyu aydınlatsın!"

"Ama seni gücendirerek beni gücendiren alçaklar onlar!"

"Tanrım, sen onların üzerinde, yeryüzündeki otların üzerindeki yıldızlar gibi yüceltildin; yine de yıldızlar otların üzerinde parlıyor. Çakal yıldızlara bakınca uluyor ve yıldızlar hâlâ parlıyor! Kitabıma duama boyun eğdiğini yazabilirsem, tüm Batı senin yüce gönüllülüğünü alkışlayacak."

"Bu köpekler bizim affımıza layık değiller; ancak sana ne kadar değerli olduğunu kanıtlamak için cezalarını bağışlıyorum." Duydun mu? Defolup gidin ve bir an önce karşıma çıkmayın!"

Quand les deux agas se furent retirés , le pacha en revint à ses questions .

İki ağa geri çekilince paşa sorularına geri döndü.

« Comment se nomme la dernière contrée que tu as visitée?

- Guipt ; de là je suis venu vers toi en traversant le désert . >>

"En son ziyaret ettiğin ülkenin adı neydi?"

"Giptus; oradan çölü aşarak sana geldim."

Je ne voulais ni mentir , ni lui avouer que je quittais justement la tribu des Haddedîn , ses ennemis ; cette réponse me tirait d'affaire . Il continua :

Yalan söylemek istemedim, düşmanları olan Haddedîn kabilesinden ayrıldığımı da itiraf etmek istemedim; bu cevap beni beladan kurtardı. Devam etti:

« Par le désert? Quel désert? Le désert du Sinaï , de la Syrie ?

C'est une mauvaise route ; remercie Dieu qui t'y a conduit et gardé.

- Pourquoi appelles - tu cette route une mauvaise route?

- Parce qu'elle est infestée des incursions des Chammar ; ils auraient pu te tuer. >>

"Çölden mi? Hangi çölden? Sina Çölü'nden mi, Suriye Çölü'nden mi?

Kötü bir yol; seni oraya götüren ve orada tutan Tanrı'ya şükürler olsun.

"Neden bu yola kötü yol diyorsun?"

"Çünkü Şammar'ın akınlarıyla dolu; seni öldürebilirlerdi."

Ah! s'il avait su que j'étais leur grand ami !

Ah! Keşke onların yakın dostu olduğumu bilseydi!

« Ces Chammar sont donc bien dangereux ?

- Oui, c'est un ramassis de voleurs effrontés que je voudrais chasser hors de la province ; ils ne payent ni tribut , ni redevance , ni impôts ; ce serait tout profit pour moi si je pouvais les anéantir .

- As-tu déjà envoyé des troupes contre eux , Seigneur?

- Non ; mes Arnauts sont habitués à une meilleure besogne. »

"Bu Çammarlılar gerçekten tehlikeli mi?"

"Evet, eyaletten kovmak istediğim küstah hırsızlardan oluşan bir topluluk; ne haraç, ne kira, ne de vergi ödüyorlar; onları yok edebilseydim benim için çok faydalı olurdu."

"Onlara karşı asker gönderdiniz mi, Efendim?"

"Hayır; Arnautlarım daha iyi işlere alışkın."

Cette besogne , je l'ai indiquée ; elle consiste à piller et à rançonner les sujets du padischah pour remplir les caisses du pacha .

J'affectais un air souriant et repartis :

Bu görevi belirttim; paşanın hazinesini doldurmak için padişahın tebaasını yağmalayıp fidye vermekten ibaret.

Gülümseyerek ayrıldım:

<< Ah ! je devine .

- Que devines - tu ?

- Un maître prudent et sage épargne les siens ; il détruit l'ennemi par la division et la ruse.

- Allah il Allah! les Nemsî ne sont pas sots! C'est vraiment ainsi que je procède .

- Et ce moyen te réussit?

- Cahin caha. Sais -tu qui est la cause de tous mes ennuis , là dedans ?

- Qui donc , Excellence ?

- Un Anglais et un émir inconnus . Les Haddedîn sont les plus vaillants des Chammar ; mais je les eusse vaincus sans peine , car trois tribus rivales s'étaient déclarées contre eux , sur mes instigations , lorsqu'ils ont obtenu , on ne sait comment , le secours de ces Occidentaux , qui leur amenèrent trois autres tribus comme alliés . Mes auxiliaires ont été surpris , tués ou réduits en captivité ; ils ont perdu la plus grande partie de leurs troupeaux , et , à l'heure qu'il est , les Haddedîn les contraignent à leur payer le tribut.

- A quelle race appartient l'émir dont l'Anglais se fait accompagner?

- Personne ne le sait . On dit même que ce n'est pas un homme. Il tue les lions tout seul pendant la nuit ; ses balles portent à plusieurs milles de distance ; ses yeux brillent du feu de l'enfer .

- Ne peux-tu le faire arrêter chez les Haddedîn?

- J'essayerai , mais j'ai peu d'espoir d'y réussir. Les Abou-Hamed l'avaient pris une fois ; ils prétendent qu'il leur a échappé en courant par les airs . >>

<< Ah! Sanırım.

- Ne düşünüyorsun?

- Tedbirli ve bilge bir efendi, kendi adamlarını esirger; düşmanı bölüşerek ve kurnazlıkla yok eder.

- Allahım! Nemsiler aptal değil! Gerçekten de böyle yapıyorum.

- Ve bu yöntem senin için işe yarıyor mu?

- Otostop. Bu konudaki tüm sıkıntılarımin sebebinin kim olduğunu biliyor musun?

- Öyleyse kim, Ekselansları?

- Bilinmeyen bir İngiliz ve bir emir. Haddedînler, Şammarların en yiğitleridir; ama onları kolayca yenerdim, çünkü üç rakip kabile, benim kışkırtmamla, nasıl olduğunu kimse bilmeden, kendilerine müttefik olarak üç kabile daha getiren bu Batılıların yardımını aldıklarında, onlara karşı olduklarını ilan etmişlerdi. Yardımcılarımla gafil avlandı, öldürüldü veya esir alındı; sürülerinin çoğunu kaybettiler ve şu anda Haddedînler onları haraç ödemeye zorluyor. - İngiliz'in kendisine eşlik ettiği emir hangi ırktan?

- Kimse bilmiyor. Hatta insan olmadığını bile söylüyorlar. Geceleri tek başına aslanları öldürüyor; kurşunları kilometrelerce yol kat ediyor; gözleri cehennem ateşiyle parlıyor.

- Onu Haddedîn'e tutuklatamaz mısınız?

- Deneyeceğim ama başarma umudum pek yok. Ebu Hamed onu bir keresinde yakalamış; havadan kaçarak kurtulduğunu iddia ediyorlar. >>

J'avais quelque peine à garder mon sérieux . Si le brave et crédule pacha avait su que le diable dont il parlait , c'était moi ! Je lui demandai gravement :

Yüzümü ifadesiz tutmakta biraz zorlandım. Keşke cesur ve saf Paşa, bahsettiği şeytanın ben olduğumu bilseydi! Ciddi bir tavırla sordum:

<< Par qui as - tu appris ces nouvelles , Excellence ?

- Par les Obeïde , qui m'ont envoyé des courriers ; mais il n'était plus temps . Les Haddedîn leur avaient déjà enlevé leurs troupeaux .

- Tu comptes punir ces brigands?

- Oui , certes .

- Et tu vas entreprendre tout de suite la campagne?

- Je le voudrais ; malheureusement il me faut du temps pour rassembler des troupes , pour tout préparer . As-tu visité les ruines de Koufyoundjik?

- Non.

- C'est là que je réunis tous mes hommes ; quand ils seront assemblés , je les enverrai dans un autre lieu , afin de commencer l'attaque des Chammar .

- Puis -je te demander où ?

- C'est mon secret ; personne ne doit le savoir . Il faut garder soigneusement les secrets de la politique . >>

"Bu haberi kimden öğrendiniz, Ekselansları?

- Bana haberciler gönderen Ubeydlerden; ama çok geçti. Haddedin sürülerini çoktan almıştı.

- Bu haydutları cezalandırmayı düşünüyor musunuz?

- Evet, kesinlikle.

- Ve hemen sefere mi çıkacaksınız?

- İstiyorum; maalesef asker toplamak, her şeyi hazırlamak için zamana ihtiyacım var.

Koufyunjik harabelerini ziyaret ettiniz mi?

- Hayır.

- Tüm adamlarımı orada topluyorum; toplandıklarında, Şammar'a saldırıyı başlatmak için onları başka bir yere göndereceğim.

- Nerede olduğunu sorabilir miyim?

- Bu benim sırrım; kimse bilmemeli. Siyasi sırlar dikkatlice saklanmalıdır."

En cet instant l'homme chargé de parcourir la maison , afin de chercher ceux qui souffraient des dents , entra et s'avança en silence vers le pacha . Mes cheveux se hérissèrent . Je me demandai avec effroi comment je pourrais , aidé seulement de cette vieille pince rouillée , satisfaire mes pratiques . Les terribles rangées des larges dents des Arnauts surtout m'épouvantaient.

Tam o sırada, diş ağrısı çekenleri aramakla görevli adam içeri girdi ve sessizce paşaya doğru ilerledi. Tüylerim diken diken oldu. Sadece bu eski, paslı penseyle ihtiyaçlarımı nasıl karşılayabileceğimi dehşet içinde düşündüm. Özellikle Arnautların kocaman dişlerinin oluşturduğu korkunç sıralar beni dehşete düşürdü.

<< Eh bien? demanda le gouverneur .

- Pardonne , ô Pacha , je n'ai pu trouver personne ayant le dich aghrissi.

- Et toi , n'éprouves- tu pas ce mal ?

- Non , Seigneur. >>

"Ee?" diye sordu vali.

"Affedin Paşa, dich aghrissi'si olan birini bulamadım."

"Ya siz, bu acıyı hissetmiyor musunuz?"

"Hayır efendim."

Je commençai à respirer. L'aimable pacha , se tournant vers moi , dit en souriant :

Nefes almaya başladım. Nazik paşa bana dönerek gülümseyerek şöyle dedi:

« C'est dommage , j'aurais voulu te procurer l'occasion d'exercer ton art , mais demain ou après-demain nous trouverons peut-être quelqu'un.

- Demain je ne serai plus ici .

- Et pourquoi non ? Il faut que tu restes . Tu habiteras mon palais , tu seras servi comme moi

- même . - Va! »

"Yazık, sana sanatını icra etme fırsatı vermek isterdim ama yarın veya öbür gün birini bulabiliriz.

"Yarın artık burada olmayacağım."

"Neden olmasın? Kalmalısın. Sarayımda yaşayacaksın, sana benim gibi hizmet edilecek."

"Git!"

Ce dernier mot concernait l'Arnaute , qui s'éloigna ; je repris :

« Je rends grâce à Ta Hautesse , mais je dois partir . Je reviendrai plus tard .

- Où veux-tu donc aller?

- Là-bas , dans les montagnes du Kurdistan.

- Jusqu'où?

- Ce n'est pas encore décidé , peut - être jusqu'à Toura - China qu jusqu'à Djoulamérik .

- Mais que vas-tu faire si loin?

- Je vais voir quels hommes habitent cette terre , quelles plantes y croissent , quelles herbes y poussent .

- Es-tu si pressé de voir tout cela , que tu ne puisses rester un jour avec moi?

- Je crains que la saison des plantes dont j'ai besoin se passe , et que je ne les retrouve plus .

- Tu es un hékim , tu te sers de plantes , je l'admets ; quant aux hommes de là-bas , qu'as-tu besoin de les connaître? Ce sont des voleurs , des brigands ; il y a aussi quelques misérables Yésidi , qu'Allah maudisse ! D'ailleurs , avant que tu aies pu cueillir tes herbes , tu seras massacré sans doute , ces gens sont si dangereux !

- J'ai visité des populations plus farouches encore.

- Sans escorte , sans Arnauts , sans bachi - bouzouk?

- Oui. J'ai un fin poignard et un bon fusil . Je t'aurai toi-même , Ô Pacha , comme sauvegarde .

- Moi?

- Ton pouvoir ne s'étend - il point jusqu'à Amadijah?

- C'est vrai , Amadiyah est la forteresse qui défend ma frontière . J'ai là des canons avec trois cents soldats albanais bien armés .
- Amadiyah doit être une forteresse imprenable?
- Tu l'as dit , imprenable ! C'est la clef de tout le Kurdistan indépendant. Mais ces tribus sont si malaisées à gouverner , si difficiles à soumettre!
- Tu as vu mon bouyouroultou , tu voudras bien y ajouter ta signature ; c'est pour t'en prier que j'avais fait demander une audience .
- Certes , je te prends volontiers sous ma protection , mais à une condition .
- Laquelle?
- Que tu reviendras et que tu consentiras à être mon hôte.
- J'accepte la condition , je remercie Ton Excellence .
- Je te donnerai deux cabassers pour t'accompagner ; sais-tu qu'il te faudra traverser le pays des Yésidi ?
- Oui , je le sais.
- C'est un peuple méchant et insoumis , auquel on doit sans cesse montrer les dents . Ils adorent le diable , éteignent la lumière et boivent du vin .
- C'est ce qu'ils font de mieux , il me semble."

Son sözüm, uzaklaşan Arnaut'u ilgilendiriyordu; devam ettim:

"Majestelerine şükranlarımı sunuyorum, ama gitmeliyim. Daha sonra döneceğim."

"Nereye gitmek istiyorsun?"

"Şuraya, Kürdistan dağlarına."

"Nereye?"

"Henüz karar verilmedi, belki Tura-Çin'e ya da Culamérik'e kadar."

"Ama şimdiye kadar ne yapacaksın?"

"Bu topraklarda hangi insanların yaşadığını, hangi bitkilerin yetiştiğini, hangi otların yeşerdiğini göreceğim."

"Bütün bunları görmek için bu kadar acele mi ediyorsun ki benimle bir gün bile kalamıyorsun?"

"İhtiyacım olan bitkilerin mevsimi geçecek ve onları bir daha bulamayacağım."

"Sen hekimsin, bitki kullanıyorsun, kabul ediyorum; oradaki adamlara gelince, onlar hakkında ne bilmen gerekiyor? Hırsızlar, eşkıyalar; bir de zavallı Yezidiler var, Allah belalarını versin! Ayrıca, otlarını toplamadan önce şüphesiz katledileceksin, bu insanlar çok tehlikeli!"

- Daha vahşi toplulukları da ziyaret ettim.

- Refakatsiz, Arnavutlar olmadan, başıbozuk olmadan?

- Evet. İyi bir hançerim ve iyi bir tüfeğim var. Seni de yedek olarak yanımda bulunduracağım Paşam.

- Ben mi?

- Gücün Amadiyah'a kadar uzanmıyor mu?

- Doğru, Amadiyah sınırlarını savunan kaledir. Orada üç yüz iyi silahlanmış Arnavut askeriyle toplarım var.

- Amadiyah zaptedilemez bir kale olmalı? - Dedin ya, zaptedilemez! **Bağımsız Kürdistan'ın anahtarı orası.** Ama bu aşiretleri ele geçirmek çok zor. Yönetmek, boyun eğdirmek ne kadar zor!

- Buyurultu'mu gördünüz, imzanızı atmanız nezaketini gösterir; sizi görüşmek istememin sebebi buydu.

- Elbette, sizi memnuniyetle himayeme alırım, ama bir şartla.

- Nedir bu?

- Geri dönüp misafirim olmayı kabul etmeniz.
- Şartı kabul ediyorum, Ekselansları.
- Size eşlik etmesi için iki binici vereceğim; Ezidilerin ülkesinden geçmeniz gerekeceğini biliyor musunuz?
- Evet, biliyorum.
- Onlar kötü ve asi bir halktır, sürekli dışınızı göstermeniz gerekir. Şeytana taparlar, ışıkları kapatırlar ve şarap içerler.
- Sanırım en iyi yaptıkları şey bu."

Le pacha me regarda curieusement , puis me demanda :

Paşa bana merakla baktı, sonra sordu:

« Est-ce que tu bois du vin , toi?

- Oui , très volontiers .
- En as-tu chez toi?
- Non.
- Ah ! Je pensais que tu en avais, et alors..., alors je t'aurais rendu visite , et... »

"Şarap içer misin?"

"Evet, çok severek."

"Evde var mı?"

"Hayır."

"Ah! Sende olduğunu sanıyordum, sonra... sonra seni ziyaret ederdim ve..."

Je compris . Le moyen d'entrer pleinement dans les bonnes grâces de notre homme était trouvé.

Anladım. Adamımızın gözüne girmenin yolu bulunmuştu.

« Si je n'ai pas de vin , je sais en fabriquer.

- Même de celui qui saute ? »

"Şarabım yoksa, nasıl yapılacağını biliyorum.

- Zıplayanı bile mi?"

Il voulait dire du champagne.

Şampanya demek istiyordu.

<< As -tu jamais bu du vin qui saute , Pacha ?

- Non . Ne sais-tu pas que le prophète défend de boire du vin?

Je suis un fidèle observateur du Coran .

- Je ne l'ignore point ; mais le vin qui saute étant une boisson fabriquée , ne peut pas , à proprement parler, être appelé du vin .
- Et tu sais en faire ?

- Oui.
- Seulement cela dure longtemps à préparer , n'est - ce pas ? Quelques semaines ..., un mois ?
- Point du tout , quelques minutes .
- Voudrais -tu me fabriquer de cette boisson ?
- Très volontiers ; mais je n'ai rien de ce qu'il faut pour cela.
- Que te faut-il ?
- Des bouteilles.
- J'en ai.
- Du sucre et des raisins de Damas.
- Tu les auras .
- Du vinaigre et de l'eau .
- Mes malhbakhdji (cuisiniers) t'en donneront.
- Il me faudrait encore quelque chose qui ne se trouve que chez les pharmaciens .
- Cela se trouve -t- il dans nos pharmacies?
- Oui.
- Eh bien , mon hékim possède une pharmacie. As-tu encore besoin d'autre chose?
- Non . Permets-moi seulement de faire ma préparation dans tes cuisines .
- Pourrais -je te regarder manipuler, afin d'apprendre à mon tour?
- Impossible , ô Pacha ! un musulman ne doit pas connaître la manière de préparer le vin dont il ne peut boire ; quant au vin sauteur, au vin qui réjouit l'âme , c'est un secret , un grand secret !
- Pour le posséder, je te donnerai tout ce que tu me demanderas .
- Un tel secret ne se vend pas , il ne peut que se confier entre amis .
- Ne suis -je pas ton ami , Kara ben Nemsî ? Je t'aime , je t'accorderai tout ce qui est en mon pouvoir.
- Oui , je le sais, ô Pacha ! c'est pourquoi je cède au désir de te plaire , tu sauras mon secret ... Combien de bouteilles faut- il te remplir?
- Vingt, est-ce trop?
- Non. Allons à la cuisine. >>

"Hiç patlamış şarap içtin mi Paşa?"

"Hayır. Peygamber'in şarap içmeyi yasakladığını bilmiyor musun?"

"Kur'an'a sadık bir şekilde uyarım."

"Bunun farkındayım; ama patlamış şarap, imal edilmiş bir içecek olduğundan, tam anlamıyla şarap olarak adlandırılmaz."

"Peki nasıl yapılacağını biliyor musun?"

"Evet."

"Sadece hazırlanması uzun zaman alıyor, değil mi? Birkaç hafta..., bir ay?"

"Hiç de değil, birkaç dakika."

"Bana o içecekten yapmak ister misin?"

"Çok memnun olurum; ama bunun için ihtiyacım olan hiçbir şey yok."

"Neye ihtiyacın var?"

"Şişelere."

"Biraz var."

"Şeker ve Şam üzümü."

"Sen alırsın."

"Sirke ve su."

- "- Malhbakhci'm (aşçıları) sana biraz verecek.
- Hâlâ sadece eczanelerde bulunabilen bir şeye ihtiyacım var.
 - Eczanelerimizde bulunur mu?
 - Evet.
 - Doktorumun bir eczanesi var. Başka bir şeye ihtiyacın var mı?
 - Hayır. Şarabımı mutfaklarınızda hazırlamama izin verin.
 - Onu nasıl hazırlayacağınızı izleyebilir miyim, böylece ben de sırayla öğrenebilirim?
 - İmkansız, Paşa! Bir Müslüman içemeyeceği şarabı nasıl hazırlayacağını bilmemeli; ruhu neşelendiren, sıçrayan şarap ise bir sır, büyük bir sır!
 - Ona sahip olmak için, benden ne istersen sana vereceğim.
 - Böyle bir sır satılamaz; ancak dostlar arasında paylaşılabilir.
 - Ben senin dostun değil miyim Kara ben Nemsî? Seni seviyorum, sana gücüm yettiğinde her şeyi vereceğim.
 - Evet, biliyorum Paşa! Bu yüzden seni memnun etme arzusuna yenik düşüyorum, sırrımı öğreneceksin... Kaç şişeye ihtiyacın var? Senin için doldurayım mı?
 - Yirmi, çok mu fazla?
 - Hayır. Hadi mutfığa gidelim. >>

Il devenait évident que le pacha de Mossoul pratiquait , d'une manière occulte , la religion de Bacchus avec celle de Mahomet. Il alluma une pipe , et nous nous rendîmes aux cuisines .

Musul Paşası'nın, Baküs dinini, Muhammed diniyle birlikte, gizli bir şekilde uyguladığı ortaya çıktı. Bir pipo yaktı ve mutfığa gittik.

Les serviteurs , assis dans l'antichambre , firent une mine fort étonnée , lorsqu'ils me virent cheminant d'une façon si intime avec leur terrible maître ; mais le pacha ne daigna pas même les voir ; nous continuâmes à avancer .

Bekleme odasında oturan hizmetçiler, korkunç efendileriyle böylesine yakın bir şekilde yürüdüğümü görünce çok şaşırdılar; fakat paşa onları görmeye bile tenezzül etmedi; biz ilerlemeye devam ettik.

Les cuisines , construites au rez-de-chaussée , consistaient en une salle énorme et obscure , avec le plus vaste foyer que j'aie jamais vu ; sur ce foyer était placée une grande marmite pleine d'eau , pour la préparation du café . Notre entrée ne causa pas une médiocre surprise à toute la valetaille , ce fut presque de la terreur. Ils étaient là cinq ou six drôles , accroupis à terre , fumant et humant un odorant moka . Le pacha , très probablement, n'avait de sa vie mis les pieds en ce lieu . Son apparition devait sembler à ces gens plus impossible que celle d'un spectre ; ils restaient tous pétrifiés à leur place . Son Excellence entra avec fureur au milieu du demi-cercle formé par ces fainéants , et distribua des coups de pieds à droite et à gauche en criant :

Zemin katta inşa edilen mutfaklar, gördüğüm en büyük şömineye sahip, devasa ve karanlık bir odadan oluşuyordu; şöminenin üzerinde kahve hazırlamak için suyla dolu büyük bir kazan vardı. Girişimiz tüm hizmetkârlar için küçük bir şaşkınlık yaratmadı, adeta dehşete düşürdü. Beş altı adam orada, yere çömelmiş, sigara içiyor ve mis kokulu bir moka kokluyorlardı. Paşa, büyük olasılıkla, hayatında hiç buraya ayak basmamıştı. Görünüşü, bu insanlara bir hayaletten daha imkânsız görünmüş olmalıydı; hepsi yerlerinde donakaldılar.

Ekselansları, bu aylakların oluşturduğu yarım dairenin ortasına öfkeyle girdi ve sağa sola tekmeler savurarak bağırdı:

<< Allons , debout , paresseux ! esclaves ! chiens ! Ne me reconnaissez-vous pas? Vous restez assis comme devant un de vos pareils ! >>

"Hadi kalkın, tembeller! Köleler! Köpekler! Beni tanımadınız mı? Sanki kendi türünüzden biri gibi oturuyorsunuz!"

Tous se levèrent machinalement , puis tombèrent la face contre terre .

Hepsi birden mekanik bir şekilde ayağa kalktılar, sonra yüzüstü yere düştüler.

"Avez-vous de l'eau chaude ?"

"Sıcak suyunuz var mı?"

- Elle chauffe , Seigneur , » reprit l'un des serviteurs , qui me parut être le maître - queux , le plus gros , le plus sage de toute la troupe.

Va me chercher des raisins de Damas , scélérat !

- Combien?

- Combien t'en faut-il? » demanda le gouverneur.

Je me rendis compte de la quantité d'eau chaude , et avisant à terre une sorte de cruche de faïence , je répondis à peu près :

Trois fois plein ce bardak .

- Et du sucre?

- Une fois autant.

- Et du vinaigre?

- Seulement une demi-cruche .

- Avez -vous entendu , valetaille ? Allons ! remuez - vous ! >>

"Hava ısınıyor efendim," diye cevapladı hizmetçilerden biri. Bana göre baş aşçı, en şişmanı, tüm birliğin en bilgesi idi.

Git bana biraz şam üzümü getir, seni alçak!

"Kaç tane?"

"Kaç tane lazım?" diye sordu vali.

Sıcak su miktarını fark ettim ve yerde bir çeşit toprak sürahi görünce kabaca şöyle cevap verdim:

"Bu bardağın üç katı."

"Ya şeker?"

"Sadece o kadar."

"Ya sirke?"

"Sadece yarım sürahi."

"Duydun mu hizmetçi? Hadi! Hadi!"

Tous se mirent à courir et revinrent promptement avec les ingrédients demandés . Je fis laver les raisins , après quoi je les jetai , avec le sucre et le vinaigre , dans l'eau bouillante . Un fabricant de vin de Champagne aurait ri en voyant mon ragoût , mais je n'avais pas le

temps de faire les choses suivant les principes ; d'ailleurs la mémoire du digne pacha eût été trop surchargée si j'avais employé des procédés chimiques tant soit peu compliqués.

Herkes koşmaya başladı ve istenen malzemelerle hemen geri döndü. Üzümleri yıkadım, ardından şeker ve sirkeyle birlikte kaynar suya attım. Bir şampanya üreticisi bile güvecime gülerdi, ama prensiplere göre hareket edecek vaktim yoktu; ayrıca, en ufak bir karmaşık kimyasal işlem bile kullansaydım, değerli paşanın hatırası fazlasıyla dolacaktı.

<< Maintenant la pharmacie ! m'écriai - je .
- Viens. »

"Şimdi eczane!" diye bağırdım.
- Gel."

Son Excellence daigna me conduire elle -même dans une autre salle du rez - de - chaussée , où gisait le malheureux hékim , les jambes enveloppées .

Sayın Ekselansları beni, talihsiz hekimin bacakları sarılı halde yattığı alt kattaki başka bir odaya bizzat götürmeyi uygun gördü.

Le pacha lui donna un coup de pied comme aux autres .

Paşa onu da diğerleri gibi tekmeledi.

« Hé ! drôle , lève - toi , rends - nous l'honneur qui nous est dû , à moi et à ce grand effendi !
Remercie - le , car c'est sur sa prière que je t'ai fait grâce d'une partie des coups ; sache ,
vaurien , qu'il m'a enlevé la dent sans la moindre douleur . Obéis - lui en tout ce qu'il va te
commander.>>

"Hey! Alçak, kalk, bize, bana ve bu büyük efendiye layık olan şerefi ver! Ona teşekkür et, çünkü onun isteği üzerine sana vurduğum darbelerin bir kısmını kurtardım; bil ki alçak, dişimi en ufak bir acı duymadan çekti. Sana emrettiği her şeyde ona itaat et."

Oh ! quel plaisir d'être médecin d'un pacha !
Le pauvre homme dut se traîner comme il put devant son maître , et baiser le bord de mon vieux haïk , tandis que le gouverneur lui demandait rudement :

Ah! Bir paşanın doktoru olmak ne büyük bir zevk!
Zavallı adam, efendisinin önüne elinden geldiğince sürünerek çıkmak ve eski haik'imın ucunu öpmek zorunda kaldı. Bu sırada vali ona kaba bir şekilde sordu:

« Où est ta pharmacie ?
- Là , tout près , ô Pacha !
- Ouvre -la . >>

"Eczaneniz nerede?"
"Orada, çok yakın, Paşam!"
"Açın."

Au fond du grand coffre je trouvai toutes sortes de cornets en parchemin , de feuilles sèches , de paquets d'herbe , d'amulettes , d'emplâtres racornis et autres objets d'une nature mal définie ; il y avait aussi quelques bouteilles ou tubes venus d'Europe . Je demandai du carbonate de soude et de l'acide tartrique.

Le hékim me fournit du premier en quantité suffisante. Je dus me contenter d'une très faible dose du second .

Büyük sandığın dibinde her çeşit parşömen kozalağı, kurumuş yapraklar, ot demetleri, muskalar, buruşmuş yara bantları ve ne olduğu belirsiz başka nesneler buldum; ayrıca Avrupa'dan birkaç şişe veya tüp de vardı. Sodyum karbonat ve tartarik asit istedim. Hekim bana yeterli miktarda sodyum karbonat verdi. Ben ise çok küçük bir dozda sodyum karbonatla idare etmek zorunda kaldım.

<< As -tu bien tout ce qu'il te faut? me dit le pacha.

- Oui , Seigneur. »

Là-dessus s'adressant , avec un nouveau coup de pied , à son infortuné médecin , il lui recommanda de se pourvoir abondamment désormais des substances que je venais de désigner.

Bunun üzerine talihsiz doktoruna yeni bir tekme savurarak, bundan böyle kendisine az önce belirttiğim maddeleri bol miktarda almasını tavsiye etti.

« J'en ai besoin , ajouta - t- il , dans le cas où l'un de mes chevaux deviendrait malade: Remarque bien les noms ; si tu les oublies , tu recevras une bastonnade de cinquante coups , bien comptés. »

"Atlarımdan biri hastalanırsa onlara ihtiyacım olacak," diye ekledi. "İsimleri dikkatlice not edin; unutursanız, iyi sayılmış elli vuruşluk bir dayak yersiniz."

Restés seuls , nous activâmes la cuisson , nous brassâmes de notre mieux , mîmes en bouteilles , cachetâmes , etc. Nous étions tous deux ruisselants de sueur, mais le pacha ne se plaignait pas . Jamais , au grand jamais , cet homme n'avait dû déployer une telle activité . Quand tout fut fini , on rappela les cuisiniers , leur ordonnant de mettre les bouteilles à la cave ; le gouverneur en garda une , afin de goûter le vin ; il l'emporta dans ses augustes mains , jusqu'au fond de son appartement , où nous nous accroupîmes vis - à - vis l'un de l'autre .

Yalnız kalınca yemek pişirmeye başladık, elimizden geldiğince karıştırdık, şişeledik, ağzını kapattık vs. İkimiz de ter içindeydik ama Paşa hiç şikayet etmedi. Bu adam daha önce hiç böyle bir faaliyette bulunmak zorunda kalmamıştı. Her şey bitince aşçılar geri çağrıldı, şişeleri mahzene koymaları emredildi; vali şarabı tatmak için bir şişeyi yanında tuttu; onu heybetli elleriyle dairesinin arka tarafına taşıdı, orada birbirimize bakacak şekilde çömeldik.

<< Pouvons- nous boire ? demanda Son Excellence .

- Le breuvage n'est pas refroidi .

- Nous le boirons chaud.

- Il n'aura aucun goût .

- Il faudra bien qu'il en ait ! »

"İçebilir miyiz?" diye sordu Ekselansları.

İçecek soğumadı."

Sıcak içeceğiz."

Tadı olmayacak."

Biraz içmesi gerekecek!"

Il le fallait , puisque le pacha l'ordonnait .

Celui-ci fit apporter deux gobelets et défendit sévèrement qu'on laissât entrer personne ; puis , dès que l'esclave se fut éloigné , il enleva le fil de fer qui retenait le bouchon . Pouf ! Le liège sauta jusqu'à la voûte.

Paşa emrettiği için gerekliydi.

İki kadeh getirtti ve kimsenin içeri girmesini kesinlikle yasakladı; sonra köle çıkar çıkmaz tıpayı tutan teli çıkardı. Puf! Mantar mahzene doğru uçtu.

<< Allah il Allah ! » murmura le pacha , tout hors de lui . La mousse s'échappait de la bouteille , lui coulant sur les doigts.

<< Mach' Allah ! répétait notre fonctionnaire , il saute , en vérité , il saute ! >>

"Allah Allah!" diye mırıldandı paşa, kendinden geçmiş bir halde. Şişeden köpükler sızıyor, parmaklarından aşağı akıyordu.

"Maşallah!" diye tekrarladı görevlimiz, "zıplıyor, gerçekten zıplıyor!"

Sans prendre le temps de verser dans son verre , il plongeait le goulot de la bouteille jusqu'au fond de sa bouche , et vida d'un trait la moitié du contenu , après quoi , plaçant son doigt en guise de bouchon , il s'écria joyeusement :

Bardağa doldurmaya vakit ayırmadan şişenin ağzını dayayıp içindekilerin yarısını bir dikişte boşalttıktan sonra parmağını tıpa yaparak sevinçle bağırıyordu:

<< Royal ! admirable ! délicieux ! Écoute , mon ami , je t'aime .

Ce vin est préférable à l'eau de la fontaine du Zem - Zem , oui , cent fois...

Tu trouves?

Oh ! oui , il est même meilleur que celle du Kavous Kevser , qu'on boit au paradis . Ce n'est pas seulement deux cabassers que je te donnerai pour t'accompagner , tu en auras quatre ; oui , quatre !

Je te remercie. As-tu bien remarqué comment j'ai préparé ce vin?

Certes , je l'ai remarqué , je ne l'oublierai pas . >>

<< Muhteşem! Muhteşem! Nefis! Dinle dostum, seni seviyorum.

Bu şarap, Zem-Zem çeşmesinden akan sudan daha güzel, evet, yüz kat daha iyi...

Öyle mi düşünüyorsun?

Ah! Evet, cennette içilen Kavous Kevser'den bile daha güzel. Sana sadece iki kabasser değil, dört tane vereceğim; evet, dört!

Teşekkür ederim. Bu şarabı nasıl hazırladığımı fark ettin mi?

Elbette fark ettim, asla unutmayacağım. >>

Et, sans s'inquiéter de remplir mon verre , il porta de nouveau la bouteille à ses lèvres ; cette fois il la vida entièrement .

Ve bardağımı tekrar doldurmayı düşünmeden şişeyi tekrar dudaklarına götürdü; bu sefer tamamen boşalttı.

« Bom Boj ! elle est trop petite , on en boirait bien deux .
Ne trouves -tu pas mon secret inappréciable?
Par le prophète ! je suis de ton avis . Oh ! vous autres Nemsi , vous êtes d'habiles gens !
Permets-moi de te quitter un instant , reviens tout de suite. >>

"Bom Boj! Çok küçük, rahatlıkla iki tane içebiliriz.
Sırrımı paha biçilmez bulmuyor musun?
Aman Tanrım! Sana katılıyorum. Ah! Sen Nemsi, ne kadar zeki insanlarsın! İzin ver de seni bir an yalnız bırakayım, hemen geri döneyim."

Lorsque le pacha rentra , il portait quelque chose soigneusement caché sous son kaftan.
C'étaient deux nouvelles bouteilles . Il souriait d'un air ravi .

Paşa döndüğünde, kaftanının altında özenle sakladığı bir şey taşıyordu. İki yeni şişeydi bunlar. Memnuniyetle gülümsüyordu.

« Tu as été les chercher toi -même ? demandai -je .
Moi-même ! Personne ne doit toucher ce vin , qui n'est pas du vin. Je l'ai dit à mes gens ; s'il manquait un seul flacon à mon compte , le coupable serait bâtonné jusqu'à la mort.
Tu vas boire encore?
Pourquoi pas ? Quand il n'y en aura plus , j'en fabriquerai .
Le breuvage serait meilleur refroidi .
J'en goûterai aussi , quand il le sera . Qu'Allah soit loué ! avec un peu d'eau , de raisins secs , de sucre et de je ne sais quelle drogue , il a permis que tu puisses réjouir le cœur de son fidèle croyant ! >>

"Kendin mi aldın?" diye sordum.
Kendim! Şarap olmayan bu şaraba kimse dokunmayacak. Halkıma söyledim; hesabımdan tek bir şişe bile eksik olsa, suçlu kırbaçlanarak öldürülecek.
Daha içecek misin?
Neden olmasın? Daha fazla kalmadığında ben yaparım.
İçecek soğutulmuş olsa daha iyi olur.
Soğuyunca da tadına bakarım. Allah'a şükürler olsun! Biraz su, kuru üzüm, şeker ve bilinmeyen bir ilaçla sana, sadık müminin yüreğini sevindirmeni sağladı!"

Là-dessus le pacha se mit à siroter bravement sa seconde fiole , puis devint tout à fait tendre .

Bunun üzerine Paşa ikinci matarasından cesaretle yudumlamaya başladı, sonra iyice yumuşadı.

« Ami , dit- il , personne ne te surpasse , ni croyants , ni infidèles ; quatre cabassers sont trop peu pour garder un homme si précieux ; tu en auras six !
Ta bonté est grande , ô Pacha , mais je saurai en répandre la renommée .
Vas-tu raconter aussi combien j'ai pris plaisir à ce breuvage ?
Non, cela je le passerai sous silence, car je ne pourrais pas dire que j'ai bu aussi , et...
Ah ! c'estvrai , je t'ai oublié, tends ton verre , je vais entamer la troisième bouteille . >>

"Dostum," dedi, "kimse senden üstün değil, ne mümin ne de kâfir; böylesine değerli bir adamı tutmak için dört kadeh bile az; sana altı kadeh yeter!
Nezaketiniz çok büyük Paşam, ama ününü nasıl yayacağımı da biliyorum.
Bu içeceği ne kadar beğendiğimi de söyler misiniz?
Hayır, bunu sessizce geçeceğim, çünkü ben de içtiğimi söyleyemezdim ve...
Ah! Doğru, seni unuttum, bardağını uzat, üçüncü şişeyi dolduracağım."

Je goûtai alors mon produit frelaté ; la boisson valait ce que peut valoir un pareil mélange ; elle ressemblait à du champagne comme de l'eau à du vin , et moins encore ; mais le palais du pacha n'était pas habitué , paraissait- il , à déguster les vins des crus champenois.

Sonra sahte ürünü mü tattım; içki, böyle bir karışımın değerine eşitti; suyun şaraba benzemesi gibi, hatta daha az, şampanyaya benziyordu; ama anlaşılan paşanın damağı, Şampanya rekoltelerinin şaraplarını tatmaya alışkın değildi.

Après une pause , il reprit :

Bir süre durakladıktan sonra devam etti:

<< Non six cabassers pour escorte , ce serait trop maigre : tu en auras dix !
—Je te remercie, ô Pacha ! »

"Hayır, refakatçi olarak altı kabaşçı, bu çok az olur: on tane olacak!
—Teşekkür ederim Paşam!"

Pour peu que le digne homme trouvât encore de tendresse au fond de son flacon , je me voyais à la tête d'un régiment de cabassers , ce qui , dans les circonstances présentes , eût été très incommode . Cependant le pacha conservait assez de mémoire pour en revenir à notre conversation précédente, il me dit :

Eğer o değerli adam şişenin dibinde hâlâ şefkat buluyorsa, kendimi bir kabaşçı alayının başında hayal ederdim ki, o anki şartlarda bu çok sakıncalı olurdu. Ancak paşa, önceki konuşmamıza geri dönecek kadar hafızasını korumuş ve bana şöyle dedi:

<< Tu veux donc traverser le pays des adorateurs du diable ?
Connais-tu leur langue ?
C'est le kurde ?
Un dialecte kurde , du moins : très peu parlent l'arabe .
Je ne sais pas le kurde .
Veux-tu un drogman ?

Ce n'est pas nécessaire , je crois ; le dialecte dont tu parles a beaucoup de ressemblance avec le persan , et je comprends cette langue .

Pour moi , je ne connais ni le persan ni le kurde , je ne te conseillerai point ; mais si tu as besoin d'un drogman , dis - le .

Ce que je te recommande , c'est de ne pas te fier à ces gens , et de traverser le plus vite possible le pays qu'ils occupent .

Pourquoi ?

Parce qu'il pourrait t'y arriver malheur .

Qu'entends-tu par là ?

C'est mon secret ; je ne saurais te dire qu'une chose , c'est que toi et l'escorte dont tu seras accompagné , vous courrez plus d'un danger .

Tes gens ne peuvent-ils me conduire plus loin qu'Amadiyah ?

Mon gouvernement s'arrête là .

Et après , chez qui me trouverai -je ?

Chez les Kurdes de Berwari .

Comment se nomme leur capitale ?

La résidence du bey est le château fort de Goumri ; je te donnerai une lettre pour le bey , mais je ne puis te promettre qu'elle ait beaucoup d'influence . Combien as-tu de gens avec toi ?

Un domestique .

Un seul Ton cheval est-il bon ?

Excellent .

Tant mieux ; du cheval dépend souvent le salut du cavalier.

Ce serait vraiment dommage s'il t'arrivait malheur , car tu es possesseur d'un secret admirable . Tu as consenti à me le communiquer . Je veux te témoigner ma reconnaissance . Devines - tu ce que je vais faire pour toi ?

Quoi donc ? »

<<Demek şeytana tapanların diyarından geçmek istiyorsun?

Dillerini biliyor musun?

Kürtçe mi?

En azından bir Kürt lehçesi: çok azı Arapça konuşuyor.

Kürtçe bilmiyorum.

Tercüman ister misin?

Gerekli değil sanırım; bahsettiğin lehçe Farsçaya çok benziyor ve ben o dili anlıyorum.

Ben ne Farsça ne de Kürtçe bilmiyorum, bu yüzden sana tavsiyede bulunmam; ama bir tercümana ihtiyacın varsa, söyle.

Tavsiyem, bu insanlara güvenmemen ve işgal ettikleri ülkeyi olabildiğince çabuk geçmen. Neden?

Çünkü orada başına kötü bir şey gelebilir.

Ne demek istiyorsun?

Sırrım bu; sana tek bir şey söyleyebilirim: sen ve sana eşlik edecek olan refakatçi birden fazla tehlikeyle karşı karşıya kalacak.

Halkın beni Amadiyah'tan daha uzağa götüremez mi?

Hükümetim orada bitiyor.

Peki ya ondan sonra kendimi nerede bulacağım?

Berwari Kürtleri'nin yanında.

Başkentlerinin adı ne?

Bey'in ikametgahı, müstahkem Goumri kalesidir; size Bey'e bir mektup vereceğim, ama çok etkili olacağına söz veremem. Yanınızda kaç kişi var?

Bir hizmetçi.

Sadece bir tane. Atınız iyi mi?

Mükemmel.

Çok daha iyi; binicinin güvenliği genellikle ata bağlıdır.

Başınıza bir şey gelirse çok yazık olur, çünkü takdire şayan bir sırrın sahibisiniz. Bunu benimle paylaşmayı kabul ettiniz. Minnettarlığımı göstermek istiyorum. Sizin için ne yapacağımı tahmin ediyor musunuz?

Ne?>>

Il avala une bonne gorgée de vin blanc , puis continua d'un air tout aimable :

Bir yudum beyaz şarap içti, sonra çok sevimli bir tavırla devam etti:

<< Sais-tu ce que c'est que le dich parassi ?

Oui.

Dis-le.

C'est un impôt que tu as seul le droit de percevoir. »

"Dich parassi'nin ne olduğunu biliyor musun?

Evet.

Söyle bana.

Bu, yalnızca senin toplama hakkına sahip olduğun bir vergi."

Je m'exprimais de la manière la plus délicate , car cet impôt vexatoire est un don forcé que le pacha exige , quand il voyage , pour remplacer certaines offrandes en nature et dont le nom signifie compensation pour la dent, ou : provision de bouche , selon notre manière de parler .

Kendimi en nazik bir şekilde ifade ettim, çünkü bu can sıkıcı vergi, paşanın sefere çıktığında bazı ayni yardımların yerine geçmek üzere talep ettiği ve bizim deyimimizle dışın karşılığı, ya da ağız bakımı anlamına gelen zorunlu bir bağıştır.

« Oui , c'est bien cela . Je vais te donner un parchemin par lequel il sera commandé , à tous ceux chez qui tu passeras , de te payer le dich parassi comme à moi -même . Quand pars -tu ? Demain matin .

Attends , je vais aller chercher mon cachet ; l'écrit sera bientôt fait. »

"Evet, doğru. Sana bir parşömen vereceğim, ziyaret ettiğin herkes sana dich parassi ödemesini emredecek, tıpkı bana yaptıkları gibi. Ne zaman gidiyorsun? Yarın sabah. Bekle, gidip mührümü alayım; yazı yakında bitecek."

Le pacha me laissa seul , ses deux jeunes esclaves noirs le suivirent pour porter sa pipe . Quand j'étais entré , le gouverneur avait devant lui quelques papiers , qu'il plaça sur le divan . Je profitai de son absence pour y jeter un rapide coup d'œil . L'un de ces papiers contenait un plan de la vallée du cheikh Hadi ; ce plan me parut se rapporter à l'attaque méditée si secrètement par le pacha . Malheureusement je ne pus rien examiner , car mon hôte rentra

presque aussitôt , ramenant un secrétaire , qui écrivit trois lettres sous sa dictée : une pour le bey du Kurdistan , une autre pour le commandant de la forteresse d'Amadiyah , la troisième , sous forme de circulaire , adressée à tous les chefs de tribus ou autres autorités que je devais rencontrer.

Paşa beni yalnız bıraktı, piposunu taşımak için peşinden iki genç siyah kölesi geldi. İçeri girdiğimde, valinin önünde birkaç kağıt vardı ve bunları kanepeye bıraktı. Yokluğundan faydalanıp kağıtlara şöyle bir göz attım. Bu kağıtlardan biri Şeyh Hadi vadisinin bir planını içeriyordu; bu plan bana Paşa'nın gizlice planladığı saldırıyla ilgili gibi geldi. Maalesef hiçbir şeyi inceleyemedim çünkü ev sahibim hemen geri döndü ve yanında bir sekreter getirdi. Sekreter, dikte ettirdiği üç mektubu yazdı: Biri Kürdistan Beyi'ne, diğeri Amadiyah Kalesi komutanına, üçüncüsü ise görüşeceğim tüm aşiret reislerine ve diğer yetkililere hitaben yazılmış bir genelgeydi.

Cette circulaire me donnait le droit de lever , à mon profit , le dich parassi , et enjoignait à tout un chacun d'obtempérer à mes ordres , comme si j'eusse été le pacha en personne.

Bu genelge bana kendi menfaatim için dış parası çıkarma yetkisini veriyordu ve sanki ben paşanın kendisiymişim gibi herkesin benim emirlerime uymasını emrediyordu.

Je ne pouvais , je pense , rien demander de plus . Le but de mon voyage à Mossoul était atteint , et au delà de toutes mes espérances . Tout cela , je le devais à un peu de charlatanisme joint au carbonate de soude !

Sanırım daha fazlasını isteyemezdim. Musul seyahatimin amacına ulaşmıştım ve tüm beklentilerimin ötesindeydi. Tüm bunları soda külüyle birleşen biraz şarlatanlığa borçluydum!

<< Es -tu content ? me demanda le pacha .

Oh ! plus que je ne saurais le dire . Ta bonté me comble , elle étouffe mes paroles !

Ne me remercie pas à présent ; plus tard il sera temps.

Je souhaite de le pouvoir faire un jour dignement .

Tu le pourras .

Et comment , ô Pacha ?

Je ne veux pas te le dire aujourd'hui .

Tu n'es pas seulement un hékim , tu es un officier .

Pourquoi crois - tu cela ?

Un hékim , ou un homme qui écrit des livres , n'eût jamais osé m'aborder sans la recommandation d'un consul ; de plus , tu as un bouyouroultou , et je sais que le padischah fait quelquefois cette faveur à des officiers étrangers qu'il envoie dans son empire pour des missions militaires . Avoue que tu voyages dans ce but. >>

"Mutlu musun?" diye sordu Paşa.

Ah! Söyleyemeyeceğim kadar çok. Nezaketiniz içimi dolduruyor, kelimelerimi boğuyor!

Şimdi teşekkür etmeyin; sonra zamanım olacak.

Umarım bir gün layıkıyla yapabilirim.

Yapacaksınız.

Peki nasıl, Paşa?

Bugün size söylemek istemiyorum.

Sen sadece bir hekim değil, aynı zamanda bir subaysın.

Neden böyle düşünüyorsunuz?

Bir hekim veya kitap yazan biri, bir konsolosun tavsiyesi olmadan asla bana yaklaşmaya cesaret edemezdi; üstelik bir bouyouroultou'nuz var ve padişahın bazen imparatorluğuna askeri görevlere gönderdiği yabancı subaylara bu iyiliği yaptığını biliyorum. Bu amaçla seyahat ettiğinizi kabul edin. >>

Cette manière de voir du pacha ne pouvait que m'aider pour mes projets, il eût été très imprudent de la détruire ; cependant je répugnais à faire un mensonge trop caractérisé , je recours donc à la diplomatie ; je tournai ainsi ma phrase :

Paşa'ya bu şekilde bakmak ancak projelerimde bana yardımcı olabilirdi, onu yok etmek çok tedbirsizce olurdu; ancak çok açık bir yalan söylemekten çekindiğim için diplomasiye başvurdum; cümlemi şöyle kurdum:

« Je ne saurais rien t'avouer , ô Pacha ! Tu n'ignores pas que , quand de telles commissions sont confiées par le Grand Seigneur , elles exigent un secret absolu . Tu ne voudrais pas m'arracher mes secrets ?

Non , je ne te dirai plus un seul mot là-dessus ; tu devras m'en savoir gré , car j'ai deviné juste.

Je ne souhaite rien tant que de te prouver ma reconnaissance , Seigneur .

Eh bien ! quand tu seras revenu de ton voyage dans les montagnes du Kurdistan , je compte t'envoyer vers les Chammar, vers les Haddedîn , en particulier ; tu étudieras le pays et tu me traceras un plan d'expédition .

Ah !

Oui ; cette mission ne sera pas difficile pour toi , elle serait très périlleuse pour mes gens ; d'ailleurs , je sais que les officiers franks sont plus habiles que les nôtres , quoique , dans le temps où je servais avec un grade supérieur, j'aie été d'un grand secours au padischah... Je voulais aussi te prier d'examiner soigneusement les lieux en passant chez les Yésidi , mais c'est inutile maintenant ; les renseignements viennent de m'arriver. »

"Sana hiçbir şey söyleyemem Paşa! Biliyorsun ki, Yüce Efendi böyle görevler verdiğinde mutlak bir gizlilik gerektirir. Sırlarımı benden çalmak istemez misin?

Hayır, sana bu konuda tek kelime etmeyeceğim; bana minnettar olmalısın, çünkü doğru tahmin ettim.

Tek istediğim sana minnettarlığımı kanıtlamak, Efendim.

Pekala! Kürdistan dağlarına yaptığın yolculuktan döndüğünde seni Şammar'a, özellikle Haddedîn'e göndermeyi düşünüyorum; ülkeyi inceleyecek ve sefer için bir plan hazırlayacaksın.

Ah!

Evet; bu görev senin için zor olmayacak, halkım için çok tehlikeli olacak; ayrıca, Frank subaylarının bizimkilerden daha yetenekli olduğunu biliyorum, gerçi ben daha yüksek bir rütbede görev yaptığımda padişaha çok yardımcı oldum... Ayrıca Yediler'den geçerken orayı dikkatlice incelemenin de rica edecektim ama şimdi faydası yok; bilgi bana yeni ulaştı.>>

Ces derniers mots me confirmèrent dans mes suppositions ; les troupes que le pacha rassemblait dans le Koufyoundjik étaient destinées à une agression contre les adorateurs du diable ; mon hôte poursuivit :

Bu son sözler tahminlerimi doğruladı; Paşa'nın Koufyoundjik'te topladığı askerler şeytan tapanlara karşı bir saldırı içindi; ev sahibim devam etti:

« Tu ne séjourneras pas longtemps chez eux cependant , et , surtout , tu éviteras de te trouver dans leur pays le jour où ils célébreront leur grande fête .

Quelle fête ?

La fête de leur saint , laquelle se célèbre sur le tombeau du cheikh Hadi . Tiens , voilà les lettres ; qu'Allah t'accompagne !

A quelle heure quittes-tu la ville ?

Après la première prière .

Les dix cabassers seront à ta porte à cette heure .

Hautesse , deux me suffiront.

Tu n'y entends rien : dix valent mieux que deux , ne l'oublie pas . Tu auras donc cinq

Arnauts et cinq bachi ; va , reviens bientôt , et souviens - toi que je t'ai donné mon amitié. »

"Ancak onlarla uzun süre kalmayacaksın ve her şeyden önce, büyük bayramlarını kutladıkları gün ülkelerinde bulunmaktan kaçınacaksın.

Hangi bayram?

Şeyh Hadi'nin türbesinde kutlanan evliyalarının bayramı. İşte mektuplar; Allah yardımcınız olsun!

Şehirden saat kaçta ayrılıyorsunuz?

İlk namazdan sonra.

O saatte kapınızda on kabus olacak.

Majesteleri, iki bana yeter.

Hiçbir şey anlamıyorsunuz: on, ikiden iyidir, bunu unutmayın. Bu yüzden beş Arnaut ve beş başınız olacak; gidin, çabuk dönün ve size dostluğumu verdiğimi unutmayın."

Après les saluts d'usage , je sortis , la tête haute , de cette demeure où , quelques heures auparavant , j'étais arrivé comme un prisonnier.

En entrant chez moi , je trouvai Halef, qui s'armait comme un vrai paladin .

Alışıl gelmiş selamlaşmaların ardından, birkaç saat önce bir mahkum gibi geldiğim evden başım dik bir şekilde ayrıldım.

Eve girdiğimde, gerçek bir şövalye gibi silahlanan Halef'le karşılaştım.

« Qu'Allah soit béni ! s'écria - t - il , Sidi , te voilà ! Ah ! si tu n'étais pas revenu avant le coucher du soleil , je tenais ma parole , j'allais tirer une balle au pacha .

Tu aurais fait du beau , Halef ! Le pacha est mon ami.

Ton ami ! Comment le tigre peut-il être l'ami d'un homme ?

Je l'ai apprivoisé.

Mach ' Allah ! tu as opéré un miracle ! Comment cela est- il arrivé ?

Assez aisément, je t'assure ; nous sommes sous sa protection, il nous donne une escorte de dix hommes.

A la bonne heure !

Hum ! Je ne sais trop si cela sera bien commode... De plus,. voici des papiers par lesquels il me confère le droit de toucher le dich parassi .

Allah akbar ! tu deviens pacha ! Mais dis-moi, Sidi , qui devra obéir , moi au chef de l'escorte , ou le chef de l'escorte à moi ?

Tu commanderas , Halef, car tu es mon lieutenant , tu es le hadji Halef Omar-aga , mon compagnon et mon appui .

Ah ! très bien , Sidi, et je te promets que s'ils méconnaissent mon autorité , je leur apprendrai bien vite à qui ils ont affaire. »

"Allah razı olsun!" diye bağırdı. "Sidi, işte buradasın! Ah! Gün batımından önce dönmeseydin, sözümü tutacaktım, paşayı vuracaktım.

İyi ederdin Halef! Paşa benim dostum.

Senin dostun! Bir kaplan nasıl bir adamın dostu olabilir?

Onu evcilleştirdim.

Maşallah! Bir mucize gerçekleştirdin! Bu nasıl oldu?

Çok kolay, seni temin ederim; onun koruması altındayız, bize on kişilik bir refakatçi verdi.

Güzel!

Hmm! Bunun çok uygun olup olmayacağını bilmiyorum... Ayrıca, bana dich parassi'yi alma hakkını verdiği bazı belgeler var.

Allahu ekber! Paşa oldun!" Ama söyle bana Sidi, kim itaat edecek, ben refakatçinin reisine mi, yoksa refakatçinin reisi bana mı? Sen komuta edeceksin Halef, çünkü sen benim teğmenimsin, sen Hacı Halef Ömer-ağa'sın, yoldaşım ve destekçimsin.

Ah! Pekâlâ Sidi, sana söz veriyorum ki, eğer otoritemi hiçe sayarlarsa, kiminle uğraştıklarını onlara hemen öğreteceğim.

Le gouverneur tint parole : le lendemain à l'aube , quand Halef mit le nez dehors il fut salué par dix hommes à cheval qui attendaient devant notre porte ; il m'éveilla et je me hâtai , comme on le pense , afin de me présenter à ma troupe .

Vali sözünü tuttu: Ertesi gün şafak vakti, Halef burnunu dışarı uzattığında, kapımızın önünde bekleyen on tane atlı adam onu karşıladı; beni uyandırdı ve ben de tahmin edilebileceği gibi, birliklerimin karşısına çıkmak için acele ettim.

Elle se composait , suivant les dispositions du pacha , de cinq Arnauts et de cinq bachi-bouzouks , ces derniers vêtus d'un costume militaire assez terne , les autres magnifiquement habillés : casaque de soie pourpre , gilet de dessous vert , brodé de soie ; large écharpe , pantalons rouges , avec agrafes de métal brillant , turban rouge aussi. Ces hommes portaient des armes en telle profusion , qu'on eût pu partager leurs couteaux , leurs pistolets , etc. , de manière à équiper tout un régiment. Les bachi - bouzouks étaient commandés par un vieux buyuk- emini (fourrier) , les Arnauts par un onbachi , d'un aspect vraiment farouche .

Paşa'nın talimatı doğrultusunda, beş Arnavut ve beş başıbozuk 'tan oluşuyordu. Başıbozuk oldukça sade bir askeri kıyafet giymişti, diğerleri ise muhteşem giyinmişlerdi: mor ipek ceket, ipek işlemeli yeşil atlet; geniş bir atkı, parlak metal tokalı kırmızı pantolon ve kırmızı sarık. Bu adamlar o kadar bol silah taşıyorlardı ki, bıçaklarını, tabancalarını vb. paylaşılarak bütün bir alayı donatabilirdiniz. Başıbozuk'lara yaşlı bir büyük-emini (levazım subayı), Arnavut'lara ise gerçekten vahşi görünümlü bir onbaki komuta ediyordu.

Le buyuk-emini me parut un vrai original ; il ne se tenait point à cheval , mais sur un âne , et , comme marque de ses fonctions , un énorme encrier pendait à son cou , par un cordon de cuir , et une demi - douzaine de plumes d'oie restaient fichées dans son turban. Gros , gras ,

fort petit , le bonhomme n'avait plus de nez ; il entretenait , en dédommagement , une monstrueuse paire de moustaches , pendant sur ses lèvres . Ses joues rebondies me semblaient presque bleues ; l'ouverture de ses yeux était si étroite , que le rayon d'intelligence envoyé par le cerveau pouvait à peine s'en échapper .

Büyük Emîni bana tam bir eksantrik gibi göründü; at sırtında değil, bir eşeğin üzerindeydi ve makamının bir göstergesi olarak boynuna deri bir kordonla asılı duran devasa bir hokka vardı; sarığına da yarım düzine kaz tüyü takılıydı. İri, şişman, çok ufak tefek olan adamın artık burnu yoktu; buna karşılık dudaklarının üzerine sarkan devasa bıyıkları vardı. Tombul yanakları bana neredeyse mavi görünüyordu; gözleri o kadar dardı ki, beyninin gönderdiği zekâ ışığı onlardan zor kaçıyordu.

Je remis à Halef un grand flacon de raki , lui recommandant de bien soigner nos héros , et, tandis qu'il remontait vers eux , je le suivis doucement , pour être témoin de la scène ; les braves gens ne pouvaient me voir.

Halef'e büyük bir şişe rakı verdim, kahramanlarımıza iyi bakmasını tavsiye ettim ve o yanlarına geri dönerken, sahneye tanıklık etmek için sessizce onu takip ettim; iyi insanlar beni göremezdi.

<< Sabahinir khaîr olsoun ! Bon matin , vaillants guerriers ! soyez les bienvenus ! s'écria Halef.

Bon matin ! reprirent les autres en chœur.

Vous venez pour accompagner dans son long voyage le fameux Kara ben Nemsi ?

Le pacha nous envoie à cet effet.

Très bien, je vais vous apprendre mon nom ; je suis le hadji aga Halef Omar ben hadji Daoud al Gossarah . Je fais les fonctions de maréchal de camp et d'aga près de celui que vous allez escorter vous devez m'obéir en cette qualité . Quels sont les ordres que vous a donnés le pacha ? »

"Sabahinir khaîr olsoun! Günaydın yiğit savaşçılar! Hoş geldiniz!" diye bağırdı Halef.

Günaydın! diye bağırdılar diğerleri hep bir ağızdan.

Ünlü Kara bin Nemsi'ye uzun yolculuğunda eşlik etmeye mi geldiniz?

Paşa bizi bu amaçla gönderdi.

Pekala, size adımları söyleyeyim; ben Hacı Ağa Halef Ömer bin Hacı Davud el Gossarah'ım.

Refakat edeceğiniz kişinin mareşali ve ağasıyım; bu konuda bana itaat etmelisiniz. Paşa size ne emir verdi?"

Le vieux fourrier , d'une voix flûtée comme les canards d'un mauvais clairon :

Yaşlı levazım subayı, kötü bir borunun ördekleri gibi flüt gibi bir sesle:

« Je suis le buyuk - emini du padischah , qu'Allah bénisse ! retiens bien ma qualité . Le pacha , dont j'ai toujours été un fidèle serviteur, m'a donné cet encrier, ces plumes et beaucoup de papier , afin que j'écrive tout ce qui va nous arriver . Je suis le chef, brave et invincible , de cette troupe , et je prouverai bientôt à ...

Tais-toi , échekdji (ânier) , interrompit l'onbachi en caressant sa barbe touffue . Comment oses-tu te proclamer notre conducteur? Nain que tu es , pacha des encriers et des plumes d'oies ! occupetoi de tes écritures et ne te mêle pas du reste !

Comment ! cria le petit fourrier , je suis le buyuk - emini ! Je m'appelle Ifra ; ma bravoure... Tais - toi , te dis -je , ta bravoure gît dans les jambes de ton baudet , qu'Allah puisse brûler tout vif ! Cette sottie créature trotte le jour et brait la nuit pour nous tenir éveillés ! Oui , nous te connaissons toi et ton âne ! Seulement on n'a pu encore dire lequel des deux est le vrai buyuk-emini , de toi ou de la bête...

Garde ta langue , onbachi ; ne sais-tu pas que ma vaillance m'a emporté si avant dans la bataille , que j'y ai perdu mon nez ?

Regarde cette glorieuse blessure . En connais-tu l'histoire ? Ecoute, c'était quand nous nous battions , devant Sébastopol , contre les

Moskovites . J'étais au plus fort de la mêlée et...

Tu m'as raconté mille fois ton histoire , » reprit le chef des Arnauts ; puis se tournant vers Halef , il continua : « Je suis le ombachi Oula Ali . On nous a dit que l'émir Kara ben Nemsî est un homme vaillant , cela nous plaît ; nous savons de plus qu'il a obtenu la grâce de nos agas , cela nous plaît encore davantage ; en conséquence , nous le protégerons et le servirons de notre mieux, il sera content de nous .

Mais encore une fois quelle commission avez-vous reçue du pacha ? demanda mon méticuleux factotum .

Le pacha nous a commandé de faire recevoir partout cet émir comme son frère .

Vous pourrez donc nous procurer en tous lieux , gratuitement , abri et nourriture ?

Oui , tout ce dont vous aurez besoin , et nous aussi .

Le pacha vous a- t - il parlé du droit du dich parassi ?

Oui.

Ce droit est toujours payé en pur argent ?

Oui.

Fort bien . Avez -vous des vivres ?

Oui , pour une journée .

Vous n'emportez pas de tentes ?

Nous n'en avons nul besoin , nous trouverons chaque soir un bon gîte.

Vous savez que nous passons chez les Yésidi ?

Nous le savons .

Les craignez -vous ?

Les craindre ! Aga Halef Omar , as - tu jamais entendu dire que les Arnauts aient tremblé devant personne ? Ils ne craignent pas plus les hommes du Cheïtan que le Cheïtan lui-même ! Dis à ton émir que nous sommes prêts . »

"Ben padişahın büyük eminiyim, Allah ondan razı olsun! Benim mevkiimi hatırla. Her zaman sadık hizmetkarı olduğum paşa, başımıza gelen her şeyi yazabilmem için bana bu hokkayı, bu tüy kalemleri ve bolca kağıt verdi. Ben bu birliğin cesur ve yenilmez lideriyim ve yakında kanıtlayacağım..."

"Sus, eşekçi," diye sözünü kesti onbaşı, gür sakalını sıvazlayarak. "Kendini nasıl bizim liderimiz ilan edersin? Ne kadar da cücesin, hokkaların ve kaz tüylerinin paşası! Yazına dikkat et de gerisine karışma!"

"Ne!" diye bağırды küçük levazım subayı, "Ben büyük eminiyim! Benim adım İfra; Cesaretim... Sus, diyorum sana, senin cesaretin eşeğinin bacaklarında, Allah diri diri yaksın! O aptal yaratık gündüzleri dörtnala koşup geceleri bizi uyanık tutmak için anıyor! Evet, seni de

eşğini de tanıyoruz! Sadece henüz kimse ikisinden hangisinin gerçek büyükemini olduğunu söyleyemedi, sen mi yoksa hayvan mı...

Dilini tut, onbachı; cesaretimin beni burnumu kaybedeceğim kadar savaşta ileri taşıdığını bilmiyor musun?

Şu şanlı yaraya bak. Tarihini biliyor musun? Dinle, Sivastopol dışında, Moskovalılara karşı savaşırken. Çatışmanın tam ortasıydım ve...

Bana hikayeni binlerce kez anlattın," diye devam etti Arnautların lideri; Sonra Halef'e dönerek devam etti: "Ben Umbachi Oula Ali'yim. Emir Kara ben Nemsi'nin yiğit bir adam olduğu söylendi ve bu bizi memnun ediyor. Ayrıca ağalarımızın lütfunu kazandığını da biliyoruz ve bu bizi daha da memnun ediyor; bu nedenle onu koruyacağız ve elimizden gelenin en iyisini yaparak ona hizmet edeceğiz; o da bizden memnun kalacak.

Ama yine de, Paşa'dan ne görev aldınız?" diye sordu titiz uşağım.

Paşa, bu Emir'in her yerde kardeşi olarak kabul edilmesini emretti.

Yani bize her yerde ücretsiz barınak ve yiyecek sağlayabilecek misiniz?

Evet, ihtiyacınız olan her şeyi ve bizim de.

Paşa size dich parassi ücretinden bahsetti mi?

Evet.

Bu ücret her zaman saf gümüşle ödenir?

Evet.

Peki. Erzağınız var mı?

Evet, bir günlük.

Çadır getirmiyor musunuz?

Onlara ihtiyacımız yok; Her gece kalacak iyi bir yer buluruz.

Ezidilerin arasından geçtiğimizi biliyor musun?

Biliyoruz.

Onlardan korkuyor musun?

Onlardan kork! Halef Ömer Ağa, Arnautların kimsenin önünde titrediğini duydun mu hiç?

Şeytan'ın adamlarından, Şeytan'ın kendisinden daha fazla korkmuyorlar! Emirine söyle, hazırız.

Quelques minutes plus tard , je faisais mon apparition devant le front de la colonne ; tous les hommes descendirent de cheval et s'inclinèrent devant moi , en tenant la bride de leur monture . J'étais en selle , je leur adressai un léger signe de tête et nous nous mîmes en marche .

Birkaç dakika sonra, kolun başında belirdim; bütün adamlar atlarından inip dizginlerini tutarak bana doğru eğildiler. Ben eyerdeydim, onlara hafifçe başımı salladım ve yola koyulduk.

Nous traversâmes le fleuve sur un pont de bateaux ; bientôt nous nous trouvâmes en face de Mossoul , longeant la rive gauche du Tigre . J'appelai alors l'onbachı et lui adressai cette question :

Nehri bir dubalı köprüden geçtik; kısa süre sonra kendimizi Dicle'nin sol kıyısında, Musul'un karşısında bulduk. Sonra onbaşyı çağırdım ve ona şu soruyu sordum:

« Au service de qui es -tu maintenant , au mien ou à celui du pacha?

Au tien, ô Émir !

Bien , je suis content de toi ; envoie-moi le buyuk - emini . >»
Le petit homme s'avança avec empressement . Je lui dis
Tu te nommes İfra , on assure que tu es un vaillant guerrier .
Très vaillant , affirma sans hésiter l'étrange bonhomme.
Tu sais écrire ?
Oh ! très bien , Émir , une écriture magnifique !
Tu sers depuis longtemps dans l'armée ?
Depuis très longtemps , j'ai vu tous les pays de la terre .
Raconte-moi cela : où as- tu été ?
Émir , il faudrait te dire plus de mille noms ?
Je vois que tu es un buyuk-emini fort renommé.
Très renommé. N'as-tu pas entendu parler de mes prouesses , Émir ?
Non.
Tu as quitté ton pays récemment sans doute , car tu aurais entendu parler de moi . Je vais
te raconter, si tu veux , comment j'ai perdu mon nez à Sébastopol , en combattant contre les
Moskovites . J'étais au plus fort de la mêlée..... . >>

"Şimdi kimin hizmetindesin, benim mi yoksa Paşa'nın mı?
Senin, ey Emir!
Güzel, senden memnunum; bana büyük emini gönder."
Küçük adam hevesle yaklaştı. Ona, "Adın İfra; yiğit bir savaşçı olduğunu söylüyorlar." dedim.
Çok yiğit," diye tereddüt etmeden onayladı garip adam.
Yazabiliyor musun?"
Ah! Pekâlâ Emir, muhteşem bir el yazısı!
Uzun zamandır orduda mısın?
Çok uzun zamandır dünyadaki her ülkeyi gördüm.
Anlat bakalım: neredeydin?
Emir, sana binden fazla isim söylemem gerekir mi?"
Çok ünlü bir büyük emini olduğunu görüyorum.
Çok ünlü. Benim kahramanlıklarımı duymadın mı Emir?" Hayır. Muhtemelen yakın zamanda
ülkeni terk ettin, çünkü hakkımda bir şeyler duymuş olurdun. İsterseniz size Sivastopol'da
Moskovalılara karşı savaşırken burnumu nasıl kaybettiğimi anlatayım. Çatışmanın tam
ortasındaydım... "

Notre héros fut soudain interrompu , car mon cheval ne pouvait souffrir l'approche de son
âne ; il hennissait avec colère , ses crins se hérissaient. Il essaya de mordre le pauvre
grison , lequel , tout épouvanté , prit une course folle en avant, soulevant la poussière et les
cailloux du chemin , secouant tellement son cavalier , que nous crûmes un instant qu'İfra en
perdrait l'équilibre . Bientôt l'âne et le buyuk - emini eurent disparu à nos yeux .

Kahramanımız aniden sözünü kesti, çünkü atım eşeğinin yaklaşmasını kaldıramadı; öfkeyle
kişnedi, yelesi diken diken oldu. Zavallı kefali ısırmaya çalıştı, ama o, oldukça korkmuş bir
halde, çılgınca ileri atıldı, patikadan toz ve çakıllar savurdu, binicisini öyle sarstı ki, bir an için
İfra'nın dengesini kaybedeceğini düşündük. Kısa süre sonra eşek ve büyük emini gözden
kayboldu.

« C'est toujours comme cela , disait l'onbachi à Halef.
Il faut tâcher de le rejoindre , reprit celui - ci , autrement il perdrait notre trace.

Lui ! il n'y a pas de danger ! ... La même chose lui est arrivée cent fois , et il ne s'est jamais perdu .

Mais pourquoi monte - t- il cette bestiole ?

Parce qu'il le faut.

Il le faut ?

Oui , le yuzbachi (capitaine) le veut ; il s'amuse beaucoup d'Ifra et de son âne. >>

"Hep böyledir," dedi Halef'e.

Ona yetişmeye çalışmalıyız, diye devam etti Halef, "yoksa bizi kaybeder.

Onu! Tehlike yok! ... Aynı şey başına yüzlerce kez geldi ve hiç kaybolmadı.

Ama neden o hayvana biniyor?

Çünkü binmek zorunda.

Bunu yapmak zorunda mı?

Evet, yüzbaşı (kaptan) binmesini istiyor; Ifra ve eşeğiyle çok eğleniyor."

Arrivés entre le koufjundjik et le couvent de Saint - Georges , nous aperçûmes notre petit fourrier , arrêté pour nous attendre . Du plus loin qu'il me vit , il me cria :

Kufjundjik ile Saint-Georges Manastırı arasına vardığımızda, küçük levazım subayımızı gördük, bizi beklemek için durdu. Uzaktan beni gördü ve bağırdı:

<< Tu as cru peut - être , Seigneur , que mon âne m'entraînait ?

Oui , j'en suis convaincu .

Émir , tu te trompes ; je ne suis allé en avant que pour éclairer la voie . Veux - tu longer le Khausser ou suivre la route ordinaire ?

Restons sur la voie .

Bien ; permets-moi de remettre mon récit à une autre fois.

Je vais toujours en éclaireur. >>

"Belki de eşeğimin beni sürüklediğini sandın, Tanrım?

Evet, buna ikna oldum.

Emir, yanıyorsun; ben sadece yolu aydınlatmak için ilerledim. Khausser'i mi takip etmek istiyorsun yoksa normal yoldan mı gitmek istiyorsun?

Yolda kalalım.

Güzel; hikâyemi başka bir zamana ertelememe izin ver.

Ben her zaman izci olarak giderim."

Là-dessus il remit son âne au grand trot.

Le Khausser est une rivière , ou un petit fleuve , qui prend sa source au nord du Djebel Makloub . Nous le passâmes sur un petit pont pour le suivre toujours à gauche. Le bourg et les ruines de Khorsabad se trouvent environ à six lieues de Mossoul , vers le nord , dans une contrée marécageuse et très insalubre . Nous nous hâtons de quitter ce pays désolé , et nous n'étions plus qu'à une lieue de l'endroit où je voulais m'arrêter, lorsque je vis arriver en face de nous , une troupe d'une cinquantaine d'Arnautes commandée par quelques officiers . Au milieu de l'escorte j'aperçus le burnous blanc d'un Arabe ; en approchant je reconnus Mohammed Emin .

Bunun üzerine eşeğini tekrar tırısra kaldırdı.

Hausser, Cebel Maklub'un kuzeyinden yükselen bir nehir veya küçük bir deredir. Küçük bir köprüden geçip hep sola doğru takip ettik. Horsabad kasabası ve kalıntıları, Musul'dan yaklaşık altı fersah kuzeyde, bataklık ve çok sağlıklı bir bölgede yer almaktadır. Bu ıssız ülkeyi aceleyle terk ettik ve durmak istediğim yerden sadece bir fersah uzaktayken, birkaç subay komutasındaki yaklaşık elli kişilik bir Arnavut birliğinin önümüzde belirdiğini gördüm. Muhafızların ortasında bir Arap'ın beyaz burnusunu gördüm; yaklaşırken Muhammed Emin'i tanıdım.

Il était donc tombé aux mains de ces gens ? Qu'allait-il devenir ? Le pacha le regardait comme un ennemi dangereux ; il l'enverrait peut-être rejoindre son fils à Amadiyah ... Avait-il gardé ses armes ? L'avait-on surpris pendant son sommeil?... Je devais tout risquer pour le tirer de ce mauvais pas .

Yani bu insanların eline mi düşmüştü? Onun hali ne olacaktı? Paşa onu tehlikeli bir düşman olarak görüyordu; belki de onu Amadiyah'taki oğluna gönderecekti... Silahlarını saklamış mıydı? Uyurken mi yakalanmıştı?... Onu bu kötü durumdan kurtarmak için her şeyi riske atmalıydım.

Je m'arrêtai sur la route restant à cheval , ainsi que Halef, nos compagnons se rangèrent en haie des deux côtés , puis inclinèrent leur front jusqu'à terre . Le chef de l'escorte s'avança vers moi , bride abattue , retint soudain son cheval , et , sans prendre garde aux honneurs que lui rendaient mes gens , me dit :

Halef gibi ben de at sırtında kalarak yolda durdum. Yoldaşlarımız iki yana dizildiler, sonra başlarını yere eğdiler. Eskort lideri, dizginleri son süratle bana doğru geldi, aniden atını durdurdu ve halkımın kendisine gösterdiği saygıya aldırmadan bana şöyle dedi:

<< Salam , qui es - tu ?

Aleikoum . Je suis un émir du Couchant .

De quelle race?

De la race des Nemsis.

Où vas-tu?

Vers l'est.

Chez qui?

Chez tous .

Homme , tes réponses sont courtes ; sais- tu qui je suis?

Je le vois .

Réponds plus respectueusement . De quel droit parcours - tu ce pays?

Du même droit que tu y chevauches toi - même .

Talahi ! tu es bien audacieux. Je voyage sur l'ordre du pacha de Mossoul , ainsi juge !

Et moi , avec une commission du pacha , plus la protection du Grand Seigneur, ainsi juge !

>>

<<Selam, sen kimsin?

Aleykümselam. Ben Batı'nın emiriyim.

Hangi ırktan?

Nemsi ırkından.

Nereye gidiyorsun?

Doğuya.

Kime?

Hepsine.

Dostum, cevapların kısa; kim olduğumu biliyor musun?

Görüyorum.

Daha saygılı cevap ver. Bu ülkede hangi hakla seyahat ediyorsun?

Kendin buraya geldiğin hakla aynı hakla.

Talahi! Çok cesursun. Ben Musul Paşası'nın emriyle seyahat ediyorum, öyle olsun!

Ben de Paşa'nın emriyle ve Büyük Senyör'ün korumasıyla, öyle olsun!>>

Il me regarda tout surpris .

Bana şaşkınlıkla baktı.

<< Montre- moi tes lettres , » ordonna - t- il .

J'exhibai mes papiers ; il les reçut en se conformant au cérémonial , les examina , puis me les rendit , disant d'un ton moins brusque :

« C'est ta faute, si je t'ai parlé sans politesse : tu voyais qui je suis , un officier supérieur ; il fallait me répondre suivant mon rang .

C'est plutôt la tienne , si je t'ai répondu de la sorte : mon escorte te prouvait assez quelle estime le pacha fait de ma personne ; pourquoi m'interroger sur ce ton? Adieu ! salue ton maître mille fois de ma part.

Je suis à tes ordres , Seigneur . >>

"Bana mektuplarını göster," diye emretti.

Evraklarımı çıkardım; onları gereken nezaketle aldı, inceledi ve sonra bana geri vererek daha az sert bir tonda şöyle dedi:

"Sizinle nezaketsizce konuştuysam bu sizin suçunuz: kim olduğumu gördünüz, üst düzey bir subay; rütbeme göre cevap vermeliydiniz.

Size bu şekilde cevap verdiğem bu sizin suçunuz: refakatçim, paşanın bana olan saygısını yeterince kanıtladı; neden bana bu tonda soru soruyorsunuz? Elveda! Efendinize benden binlerce selam.

Emrinizdeyim, Lordum."

Malgré mon vif désir de délivrer Mohammed , je me rendais compte , tout en parlementant , qu'une pareille tentative ne pourrait aboutir.

Le prisonnier se trouvait retenu , un peu en arrière , au milieu de ses gardes ; seulement les Arnauts , pour le moment , s'occupaient plus de nous que de lui . Le captif s'en aperçut . Il n'était pas lié très étroitement , placé sur un mauvais cheval turc et entouré de soldats , on s'était contenté de lui nouer les bras . Son excellente jument piaffait à quelques pas plus loin , portant encore la selle et les armes de l'Arabe . Pendant que je m'entretenais avec l'officier du pacha , le cheikh se débarrassa de sa corde , puis sauta doucement à bas de son cheval.

Les Arnauts ne faisaient point attention à lui .

Muhammed'i serbest bırakma konusundaki güçlü arzuma rağmen, konuşurken böyle bir girişimin başarılı olamayacağını fark ettim.

Esir, muhafızlarının arasında, biraz geride tutuluyordu; o an için sadece Arnautlar, ondan çok bizimle ilgileniyorlardı. Esir bunu fark etmişti. Çok sıkı bağlanmamıştı, zavallı bir Türk atına bindirilmiş ve etrafı askerlerle çevriliydi; sadece kolları bağlıydı. Muhteşem kırsığı, birkaç adım ötede, hâlâ Arap eğerini ve silahlarını taşıyarak yerde sürünüyordu. Paşa'nın subayıyla konuşurken, şeyh ipinden kurtuldu, sonra yavaşça atından indi. Arnautlar ona hiç aldırış etmedi.

« Halef ! » murmurai -je , sans cesser de parler très haut .

Halef avait tout vu le vaillant Haddedîn , s'élançant de croupe en croupe , venait d'atteindre son propre cheval. Se mettre en selle , prendre ses armes et piquer des deux fut l'affaire d'un instant , puis le fugitif se précipita tout droit vers la rivière .

Des cris de surprise et de fureur retentirent autour de nous. Je criai comme les autres :

<< Ton prisonnier s'échappe ! Poursuivons - le ! >>

Je mis mon cheval au galop , Halef venait après moi .

<< Pas si près , lui dis - je rapidement , éloigne - toi ; place - toi de manière qu'ils ne puissent tirer sur Mohammed sans risquer de nous atteindre . >>

Alors commença une chasse vraiment sauvage. Grâce à Dieu , Mohammed avait un peu d'avance et les hommes de l'escorte ne songèrent point à tirer immédiatement . Quand ils furent prêts , nous nous interposâmes , Halef et moi , procédant par zigzags . J'affectais de ne pouvoir dompter les allures récalcitrantes de mon cheval . Bientôt la bête s'arrêta en se jetant sur le côté , puis se dressa , se cabra sur ses pieds , se décida à faire quelques pas à droite et à gauche , se cabrant de nouveau ; enfin elle arriva parfaitement juste où je voulais la conduire . Halef imitat de son mieux la manœuvre , de sorte que les Turcs ne purent tirer un seul coup dans la crainte de nous blesser . Le cheikh avait lancé sa monture dans le Khausser; il passa hardiment à la nage . Nous rejoignîmes bientôt l'Arabe ; les autres nous suivirent , mais nos bêtes valaient cent fois les leurs ; pendant qu'ils nageaient avec peine , nous avançons toujours vers le nord .

Nous atteignîmes , en peu de temps , la route qui mène de Mossoul à Raban Hormouzd , en passant par le Telkeïf ; elle est entièrement parallèle à celle que nous avons choisie pour aller à Khorsabad Deradja et Baadri . Quand nous eûmes environ deux lieues derrière nous , le Haddedîn arrêta son cheval et nous montra du doigt les Turcs , perdus dans les brumes de l'horizon .

"Halef!" diye mırıldandım, hâlâ yüksek sesle konuşuyordum.

Halef her şeyi görmüştü; yiğit Haddedîn, bir kıçtan diğerine atlayarak kendi atına ulaşmıştı. Atına binip silahlarını alıp öne atılması bir an sürdü, sonra kaçak doğruca nehre doğru koştu. Etrafımızda şaşkınlık ve öfke çığlıkları yankılandı. Diğerleri gibi ben de bağırđım:

"Tutsağın kaçıyor! Onu kovalayalım!"

Atımı dörtnala koşturdum, Halef peşimden geliyordu.

"Çok yakına gelme," dedim ona hızlıca, "kaç; Muhammed'e ateş etmeden bizi vurma riskine girmeyecekleri bir pozisyon al."

Sonra gerçekten çılgın bir kovalamaca başladı. Tanrıya şükür, Muhammed biraz öndeydi ve refakatçilerin adamları hemen ateş etmeyi düşünmediler. Hazır olduklarında, Halef ve ben zikzaklar çizerek müdahale ettik. Atımın inatçı yürüyüşünü kontrol altına alamadığımı iddia ettim. Hayvan kısa süre sonra durdu, bir yana savruldu, sonra ayağa kalktı, şaha kalktı, sağa sola birkaç adım atmaya karar verdi, sonra tekrar şaha kalktı; sonunda onu yönlendirmek istediğim yere tam olarak ulaştı. Halef, Türklerin bizi yaralama korkusuyla tek bir el bile ateş edememeleri için manevrayı elinden geldiğince taklit etti. Şeyh, atını Khausser'e fırlatmıştı;

cesurca yüzerek karşıya geçti. Kısa süre sonra Arap'a katıldık; diğerleri de bizi takip etti, ama bizimkiler onlarınkinden yüz kat daha değerliydi; onlar zorlukla yüzerken biz kuzeye doğru ilerlemeye devam ettik. Kısa sürede Telkeyf'ten geçerek Musul'dan Raban Hüzmüz'e giden yola ulaştık; bu yol, Horsabad Deraca ve Baadri'ye gitmek için seçtiğimiz yola tamamen paraleldi. Bizden yaklaşık iki fersah geride kaldığımızda Haddedin atını durdurdu ve ufukta sisler içinde kaybolan Türkleri bize gösterdi.

« Dieu soit loué ! s'écria - t - il . Effendi , je te remercie , tu m'as sauvé . Mais où fuir à présent ?

Comment es -tu tombé dans leurs mains , cheikh? demanda mon petit Halef.

Il te dira cela plus tard , ce n'est pas le moment , interrompis - je . Mohammed , connais - tu les marais qui se trouvent entre le Tigre et le Djebel Makloub?

Je les ai traversés une fois .

Dans quelle direction?

De Baacheikh à Baazani , par le Ras el Aïn.

Cette route est - elle dangereuse?

Non .

Voyez -vous , au nord - ouest , cette colline , à trois heures d'ici environ ?

Oui , certes .

Nous nous retrouverons là -haut . Il faut nous séparer, nous ne devons pas prendre le chemin ordinaire , car on nous rejoindrait trop aisément. En marchant seuls , nous dérouterons mieux ceux qui nous poursuivent ; lorsqu'ils arriveront ici , ils ne sauront quelles traces suivre .

Mais nos Arnauts et nos bachi-bouzouks ? demanda Halef.

Nous n'avons point à nous en inquiéter, ils nous gênaient plus qu'ils ne nous aidaient ; je garde mes lettres de recommandation , elles me seront plus utiles que toute cette troupe .

Halef, tu vas partir, en suivant la ligne du sud ; le cheikh prendra par le nord ; j'irai au milieu , nous laisserons un intervalle d'une demiheure entre nous . >>

"Allah'a şükürler olsun!" diye bağırdı. "Efendi, teşekkür ederim, beni kurtardın. Ama şimdi nereye kaçabilirim?

Nasıl düştün onların eline Şeyh?" diye sordu küçük Halef'im.

"Sana sonra anlatır; şimdi zamanı değil," diye sözünü kestim. "Muhammed, Dicle ile Cebel Maklub arasındaki bataklıkları biliyor musun?

Bir kere geçtim.

Hangi yönde?

Baacheikh'ten Baazani'ye, Ras el Ayn üzerinden.

Bu yol tehlikeli mi?

Hayır.

Kuzeybatıda, buradan yaklaşık üç saat uzaklıktaki şu tepeyi görüyor musun?

Evet, kesinlikle.

Orada buluşuruz. Ayrılmalıyız; her zamanki rotayı kullanmamalıyız, yoksa çok kolay yakalanırız." Tek başımıza yürüyerek, bizi takip edenleri daha iyi şaşırtacağız; buraya vardıklarında hangi yolu izleyeceklerini bilemeyecekler.

Peki ya bizim Arnautlar ve başıbozuklar? diye sordu Halef.

Endişelenecek bir şeyimiz yok, bize yardım etmekten çok engel oldular; tavsiye mektuplarımı saklayacağım, onlar bana tüm bu birlikten daha faydalı olacak. Halef, sen güney hattını takip

ederek gideceksin; şeyh kuzeyi alacak; ben ortadan gideceğim, aramızda yarım saatlik bir mesafe bırakacağız. >>

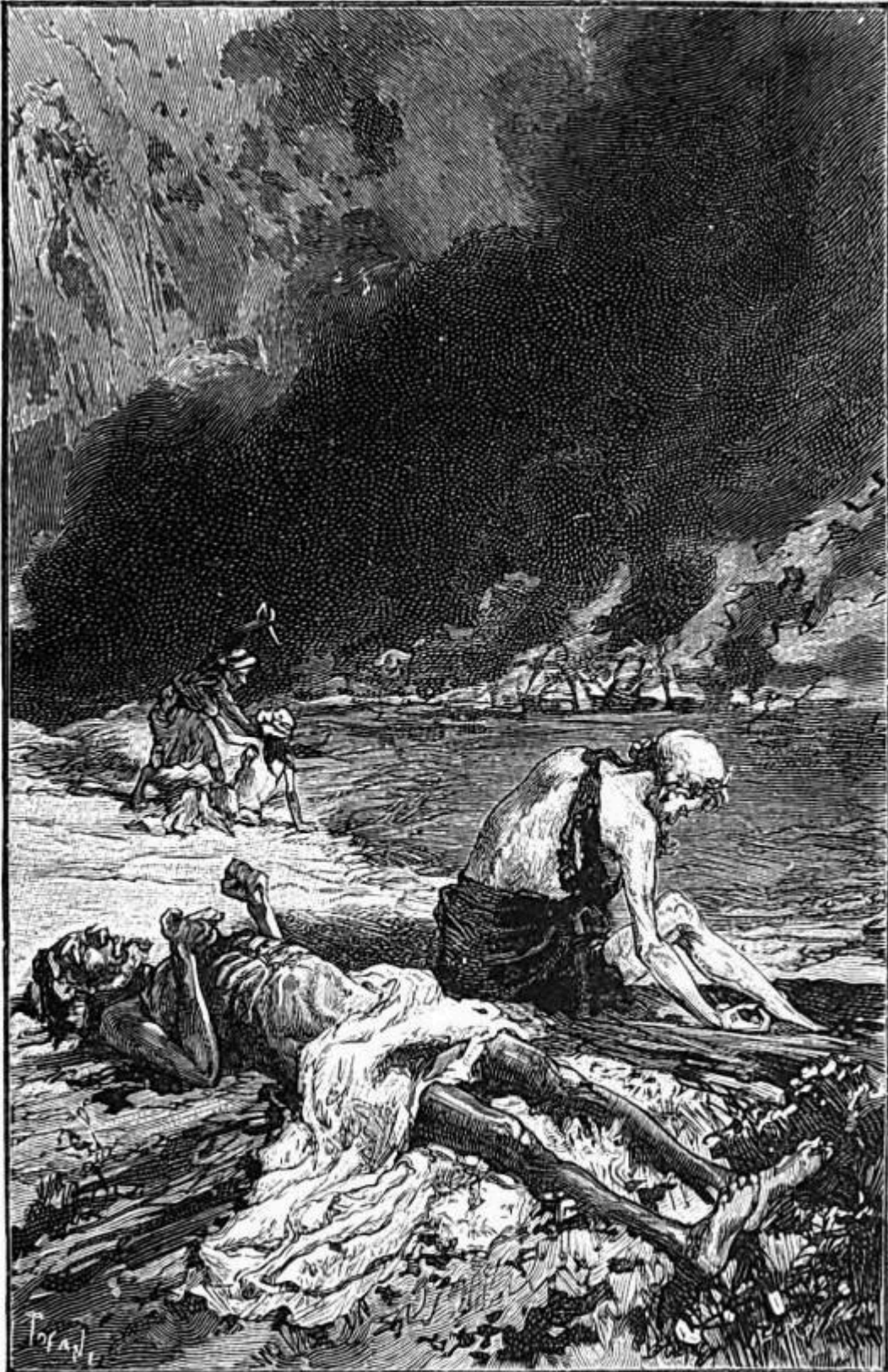
Mes compagnons s'éloignèrent , et je quittai comme eux la route battue pour m'engager à travers des marais qui , heureusement , n'étaient pas trop boueux , et m'efforçai d'atteindre le but désigné .

Arkadaşlarım uzaklaşınca ben de onlar gibi, bildiğimiz yoldan ayrılıp, neyse ki çok çamurlu olmayan bataklıklardan geçerek, belirlenen hedefe ulaşmaya çalıştım.

Depuis quelques jours déjà , je me trouvais dans une perplexité que j'avais rarement éprouvée au cours de mes voyages . Il est peu de lieux de la terre offrant autant d'énigmes et de surprises que celui-là . Sans compter les vestiges des vieux peuples babyloniens ou assyriens , rencontrés à chaque pas , j'avais devant moi , sur les montagnes voisines , ou dans les vallées dont la perspective se présentait à ma vue , tout un monde de peuplades , de tribus , de nationalités , de cultes différents , dans l'enchevêtrement duquel il était bien difficile de se reconnaître . Je trouvais réunis dans ce petit coin du globe les « Éteigneurs de la lumière » et les Adorateurs du feu , les fidèles de Satan et les Nestoriens , les Chaldéens , les Nahaumites , les Sunnites , les Chyites , les Nadjjeles , les Ghollates , les Revafidhites , les Moutaziletes , les Wahabites , les Arabes , les Turcs , les Juifs , les Arméniens , les Syriens , les Druses , les Maronites , les Kurdes , les Persans , les Turcomans . On se voit exposé , à tout instant , à la rencontre d'un sectateur de ces religions diverses , d'un membre de ces nations ou de ces tribus ; et qui pourrait se rendre compte des mille manières dont un étranger est amené à heurter les idées , les usages , les croyances de toutes ces populations !

Birkaç gündür, seyahatlerim sırasında nadiren deneyimlediğim bir şaşkınlık içindeydim. Yeryüzünde bu kadar çok bilmece ve sürpriz sunan çok az yer vardır. Her adımda karşılaştığım antik Babil veya Asur halklarının izlerini saymazsak, önümde, komşu dağlarda veya bakış açımın sunulan vadilerde, yolumuzu bulmanın çok zor olduğu, halklardan, kabilelerden, milletlerden ve farklı mezheplerden oluşan koca bir dünya vardı. Dünyanın bu küçük köşesinde, "Işığın Söndürücüleri" ve ateşe tapanları, **Şeytan'a ve Nasturilere inananları, Keldanileri, Nehamalıları, Sünnileri, Şiileri, Necicelilileri, Gulatlıları, Revafidileri, Mutezilelileri, Vehhabileri, Arapları, Türkleri, Yahudileri, Ermenileri, Süryanileri, Dürzileri, Marunileri, Kürtleri, Farsları ve Türkmenleri bir arada buldum.** İnsan kendini her an, bu farklı dinlerin mensuplarıyla, bu milletlerin veya kabilelerin bir üyesiyle karşılaşma tehlikesiyle karşı karşıya buluyor; ve bir yabancıнын tüm bu toplulukların fikirleri, gelenekleri ve inançlarıyla çatışmaya sürüklenmesinin binlerce yolunu kim anlayabilir ki!

Ces montagnes fumaient encore et fument toujours des incendies allumés par les vengeances de races ; elles sont pleines du sang versé par la politique sans loyauté , par le fanatisme superstitieux , par le brigandage incessant , par les querelles et les rancunes particulières ou nationales . Là , dans les flancs de ces roches gigantesques , se cachent des demeures humaines , pareilles au nid du vautour et abritant des hommes aussi avides que l'oiseau' de proie ; ici , le système d'oppression et de despotisme oriental , le pillage officiel , a créé des haines , des défiances , des délations , au milieu desquelles on ne reconnaît plus l'ami de l'ennemi , car tous deviennent dangereux . La parole évangélique , si

Ces montagnes sont pleines du sang versé par la politique sans loyauté.

Bu dağlar, sadakatsiz siyasetin döktüğü kanlarla doludur.

longtemps répétée en ces lieux , a été emportée par l'orage ; la loi d'amour ne s'y fait plus entendre . Les missionnaires américains ont beau parler du résultat de leurs prêches , le

champ n'est pas prêt pour la bonne semence . Les véritables hommes de Dieu , qui travaillent à faire fructifier sur cette terre les germes déjà jetés , voient se dissiper leurs espérances , parce que le torrent des passions humaines entraîne et détruit tout . Quand viendra la main puissante qui brisera l'obstacle et aplanira la voie aux hommes chargés de porter la bonne nouvelle? Quand ces tristes populations pourront- elles écouter la parole de paix ? Quand les conversions ne se feront- elles plus par la peur? Quand n'entendra - t- on plus ces malheureux montagnards s'écrier : « Je suis devenu chrétien sous la bastonnade de l'aga ; » et l'aga , ô misère ! est un zélé mahométan !

Bu dağlar, ırksal intikamın yaktığı ateşlerden hâlâ duman tütüyor ve tütmeye devam ediyor; sadakatsiz siyasetin, batıl inançlı fanatizmin, bitmek bilmeyen eşkıyalığın, kavgaların ve özel veya ulusal kinlerin döktüğü kanla dolu. Orada, bu devasa kayaların yamaçlarında, akbaba yuvası gibi gizli insan yuvaları ve yırtıcı kuş kadar açgözlü insanları barındırıyor; burada, baskı sistemi ve doğu despotluğu, resmi yağma, nefret, güvensizlik ve kınamalar yarattı; bunların ortasında artık dost düşman ayırt edilemiyor, çünkü her şey tehlikeli hale geldi. Bu yerlerde uzun süredir tekrarlanan İncil sözü fırtınaya kapıldı; sevgi yasası artık orada duyulmuyor. Amerikalı misyonerler vaazlarının sonuçları hakkında boşuna konuşabilirler, ancak tarla iyi tohum için hazır değil. Bu dünyada ekilmiş tohumların meyve vermesi için çalışan gerçek Tanrı adamları, umutlarının suya düştüğünü görüyorlar çünkü insan tutkularının sel gibi akıp gitmesi her şeyi alıp götürüyor. Güçlü el ne zaman gelip engelleri yıkacak ve müjdeyi getirmekle görevli adamların yolunu açacak? Bu üzgün halklar ne zaman barış sözünü dinleyebilecek? Ne zaman korkuyla din değiştirmeler olmayacak? Ne zaman bu talihsiz dağcılar "Ağanın dayağı altında Hristiyan oldum!" diye haykırdığını duymayacağız; ve ağa, ey sefalet! O gayretli bir Müslüman!

Cependant j'avançais toujours ; le sol était humide , mon cheval enfonçait péniblement presque à chaque pas ; la route me semblait longue et je n'osais m'arrêter . Enfin j'atteignis une terre plus ferme , je vis les marais derrière moi ; au bout de quelques minutes j'aperçus un cavalier , dans lequel , avec une joie facile à comprendre , je reconnus Halef.

Ama yine de ilerledim; zemin ıslaktı, atım neredeyse her adımda acı içinde batıyordu; yol bana uzun geliyordu ve durmaya cesaret edemiyordum. Sonunda daha sağlam bir zemine ulaştım, arkamda bataklıkları gördüm; birkaç dakika sonra bir atlı gördüm ve bu atlıda, kolayca anlaşılabilir bir sevinçle, Halef'i tanıdım.

<< Tu n'as rencontré personne ? lui dis - je aussitôt .

Non , Sidi.

Personne ne t'a vu non plus?

J'espère que non . Du côté du sud , sur la route que nous venons de quitter, il y avait un petit homme , tirant un animal après lui ; mais je n'ai pu me rendre compte de ce que je voyais , du moins bien exactement.

Et de ce que tu vois maintenant?

O Sidi ! c'est le cheikh !

Oui , c'est Mohammed , dans dix minutes il sera ici . »

"Kimseyle karşılaşmadın mı?" diye sordum hemen.

Hayır, Sidi.

Seni de gören olmadı mı?

Umarım olmamıştır. Güneyde, az önce ayrıldığımız yolda, peşinden bir hayvan çeken küçük bir adam vardı; ama ne gördüğümü, en azından tam olarak anlayamadım.

Peki şimdi ne görüyorsun?

Ey Sidi! Şeyh bu!

Evet, Muhammed; on dakika içinde burada olacak."

En effet , notre compagnon ne tarda pas à nous rejoindre.

« Qu'allons -nous faire ? demanda - t- il tout de suite .

Qu'en dis -tu , toi-même? As- tu remarqué quelques indices inquiétants ? Crois - tu qu'on nous poursuive encore?

Non , je n'ai rencontré personne , excepté un chevrier .

Reposons -nous un peu alors ; raconte-nous comment tu t'es laissé prendre.

Tu te souviens que j'étais allé t'attendre aux ruines de

Khorsabad ' . Je suis resté caché , jusqu'à ce matin dans la partie sud , tout en surveillant la route , pour épier votre arrivée .

« Comme je faisais le guet , je fus surpris par une troupe de soldats qui m'environnèrent tout à coup , sans que je pusse me défendre , car ils étaient trop nombreux . Ils m'emmenèrent.

Pourquoi s'étaient- ils emparés de moi , m'avaient - ils reconnu?

C'est ce que je n'ai pu savoir.

Ont- ils demandé ton nom et celui de ta race?

Oui , mais je leur ai donné de faux noms.

Ces gens sont peu expérimentés , le premier Arabe venu te reconnaîtrait à ton tatouage.

Je crois qu'ils t'ont pris , tout simplement , parce que tu te trouvais dans le voisinage de

Koufyoundjik , où le pacha veut réunir ses troupes pour marcher contre vous .

Nitekim arkadaşımız da kısa süre sonra yanımıza geldi.

"Ne yapacağız?" diye hemen sordu.

"Sen ne düşünüyorsun? Endişe verici bir işaret fark ettin mi? Hâlâ takip ediliyor muyuz sence?

Hayır, bir keçi çobanı dışında kimseyle karşılaşmadım.

O zaman biraz dinlenelim; nasıl esir düştüğünü anlat.

Horsabad harabelerinde seni beklemeye gittiğimi hatırlıyor musun? Bu sabaha kadar güneyde yolu gözetleyerek, gelişini gözetleyerek saklandım.

"Gözetleme yaparken, aniden etrafımı saran bir grup askerle karşılaştım ve çok kalabalık oldukları için kendimi savunamadım. Beni götürdüler. Beni neden yakaladılar, tanıdılar mı?

İşte bunu öğrenemedim.

Adını ve ırkını sordular mı?

Evet, ama onlara sahte isimler verdim.

Bu insanlar deneyimsiz; herhangi bir Arap seni dövmenden tanır. Sanırım sizi yakaladılar, çünkü Paşa'nın size karşı asker toplamak istediği Koufyoundjik'e yakındınız.

1 Khorsabad semble être le nom abrégé de la ville habitée par Chosroës .

1 Khorsabad, Kısra'nın yaşadığı şehrin kısaltılmış adı gibi görünüyor.

Contre nous ! Qu'Allah nous protège ! Il faut donc que je retourne au camp ?

Non , tu peux attendre ; je connais le plan du gouverneur .

Quel est-il ?

La guerre contre les Chammar lui sert de prétexte pour l'instant ; ce sont les Yésidi qu'il veut attaquer d'abord , après , il pensera à vous.

Es - tu sûr de ce que tu dis ?

Très sûr ; j'ai vu le pacha , il se propose de me charger d'une exploration dans votre camp . Mais , Émir , s'il est vainqueur des Yésidi , il profitera de l'occasion pour marcher aussitôt contre nous . Ce sera bien vite fait.

Non , sois tranquille , il ne sera pas sitôt débarrassé des Yésidi ; et d'ailleurs le printemps touche à sa fin .

Mach'Allah ! tu as raison . Dès les premières chaleurs l'herbe sèche et la plaine devient aride , les Bédouins regagnent les montagnes avec leurs troupeaux ; que veux -tu que fasse l'armée du gouverneur dans cette saison? Elle périrait de faim . Continuons donc notre route.

Seulement il faudrait la connaître . Qu'en dis -tu , Sidi ?

Écoute : voici à droite la route d'Aïn Sifin , à gauche celle de Djerraiya et de Baadri . Jusqu'à Baadri , il faudra nous cacher et prendre à travers champs , en nous tenant toujours sur la rive du Khausser, mais quand nous aurons dépassé Djerraiya , nous marcherons sans crainte .

Seigneur, tu es un grand émir, tu te diriges dans ce pays , étranger pour toi , mieux que je ne saurais le faire .

Nous voulons arriver à Amadiag , j'ai étudié ma carte avant de me mettre en chemin , c'est tout simple ; maintenant partons . >>

Bize karşı! Allah korusun! O zaman kampa mı dönmeliyim?

Hayır, bekleyebilirsin; valinin planını biliyorum.

Nedir bu?

Şammar'a karşı savaş şimdilik bahane; önce Yezidilere saldırmak istiyor, sonra seni düşünecek.

Ne söylediğinden emin misin?

Kesinlikle eminim; Paşa'yı gördüm, beni kampını keşfetmekle görevlendirmeyi teklif ediyor. Ama Emir, Yezidileri yenerse, hemen bize karşı yürüyüşe geçme fırsatını değerlendirecek. Çok çabuk olacak.

Hayır, endişelenme, Yezidilerden yakın zamanda kurtulamayacak; ayrıca bahar da bitiyor. Maşallah! Haklısın. İlk sıcak havalar gelir gelmez, otlar kurur, ova çoraklaşır, Bedeviler sürüleriyle dağlara döner; Valinin ordusunun bu sezon ne yapmasını bekliyorsun? Açlıktan telef olur. Öyleyse yolumuza devam edelim. Bunu sadece biz bilmek zorundayız. Ne dersin Sidi?

Dinle: Sağda Ayn Sifin'e giden yol, solda ise Cerraiya ve Baadri yolu var. Baadri'ye kadar saklanıp kırsal yolları kullanacağız, her zaman Khausser kıyılarını takip edeceğiz, ama Cerraiya'yı geçince korkusuzca yürüyeceğiz.

Tanrım, sen büyük bir emirsin, sana yabancı olan bu ülkede benden daha iyi yol alıyorsun. Amadiag'a ulaşmak istiyoruz, yola çıkmadan önce haritamı inceledim, oldukça basit; şimdi gidelim. >>

Quoique les deux routes que nous tenions à éviter fussent distantes l'une de l'autre d'une demi - lieue à peine , nous échappâmes aux poursuites .

Quand nous apercevions des cavaliers vers la gauche , nous faisons un détour à droite , et réciproquement .

Ma longue-vue me fut d'un grand secours ; ceux qui nous cherchaient n'avaient pas la même ressource .

Après une course fort accidentée , nous arrivâmes en vue de Baadri , et nous nous sentîmes en sûreté .

Nous étions restés en selle près de dix heures on comprend notre fatigue . Nous gravâmes lentement la petite montagne au pied de laquelle se trouve le village qui sert de capitale , à la fois temporelle et spirituelle , aux adorateurs du diable . Je demandai au premier passant le nom du bey . Celui - ci me regarda sans répondre ; je me souvins que les Yésidi ne comprennent point l'arabe , je renouvelai ma question en turc .

Kaçınmak istediğimiz iki yol arasında neredeyse yarım fersah mesafe olmasına rağmen, takip edilmekten kurtulduk.

Solda atlılar görünce sağa, sağda da sola saptık.

Teleskopum çok yardımcı oldu; bizi arayanların aynı kaynağı yoktu.

Çok sarsıntılı bir yolculuğun ardından Baadri'yi gördük ve kendimizi güvende hissettik.

Yaklaşık on saattir eyerdeydik; yorgunluğumuzu anlayabiliyorduk. Şeytan tapanların hem dünyevi hem de manevi başkenti olan köyün eteğinde bulunan küçük dağa yavaşça tırmandık. İlk geçene beyin adını sordum. Bana cevap vermeden baktı; **Yezidilerin Arapça anlamadığını hatırladım, bu yüzden sorumu Türkçe tekrarladım.**

<< Il se nomme Ali - bey , répondit l'homme .

Où est sa demeure?

Viens , je ty conduirai. »

Notre guide nous laissa devant un grand bâtiment de pierres en nous disant :

« C'est là . »

"Adı Ali Bey," diye cevapladı adam.

Evi nerede?

Gel, seni oraya götürüyüm."

Rehberimiz bizi büyük bir taş binanın önünde bırakarak, "İşte bu," dedi.

Le village me semblait singulièrement vivant et animé ; les maisons ne suffirent pas sans doute à contenir la population flottante , on avait dressé dans les rues quantité de tentes ou de huttes , devant lesquelles étaient attachés des ânes , des chevaux , des chèvres ; une foule compacte allait , venait , se croisait en tous sens . Ces gens semblaient fort occupés, ils ne faisaient nulle attention à notre présence .

Köy bana son derece canlı ve hareketli görünüyordu; evler, yüzen nüfusu barındırmaya yetecek kadar büyük değildi; sokaklara, önlerine eşekler, atlar ve keçiler bağlanmış bir sürü çadır veya kulübe kurulmuştu; her yöne doğru giden, gelen, geçen yoğun bir kalabalık vardı. Bu insanlar çok meşgul görünüyorlardı, varlığımıza hiç aldırış etmiyorlardı.

<< Sidi ! s'écria Halef , regarde donc ! Le reconnais - tu ? >>

Il me montrait un âne attaché à l'entrée de la maison du bey.

En vérité, c'était l'âne du buyuk- emini !

Je sautai à bas de ma monture et pénétrai dans la maison , d'où s'échappait la voie sifflante du petit homme.

<< Comment ! disait - il , tu ne veux pas me donner un autre logement !

Je n'en ai pas d'autre , reprenait- on d'un ton rogue .

Il faut me procurer autre chose ; il le faut ! Entends -tu?

« Te rends-tu compte de ce que tu vois maintenant ? »

"Şimdi ne gördüğünü fark ediyor musun?"

Je t'ai déjà dit que je ne pouvais t'offrir que cela , le bourg est plein de pèlerins , il n'y a plus une seule pièce disponible nulle part ; pourquoi ton effendi n'emporte - t - il pas de tente avec lui ?

Mon effendi , mon émir plutôt , est un bey plus renommé que tous les beys de vos montagnes !

Où est-il?

Il vient tout de suite ; quand il aura rejoint un prisonnier échappé , il le ramènera ici.

Ah !

Il possède un firman du Grand Seigneur, un firman du consul , et des lettres du gouverneur de Mossoul ; du reste , je puis te montrer aussi mes papiers .

"Sidi!" diye bağırdı Halef, "bak! Onu tanıyor musun?"

Bey'in evinin girişine bağlı bir eşeği işaret etti.

Aslında, bu Büyük Emmini'nin eşeğiydi!

Atımdan atlayıp eve girdim, küçük adamın ısıklık sesi duyuldu.

"Ne!" dedi, "bana kalacak başka bir yer vermeyeceksin!"

"Başka yerim yok," diye devam ettiler hırlayan bir sesle.

"Bana başka bir şey bulmalısın; bulmalısın! Duyuyor musun?"

"Sana başka bir şey sunamayacağımı daha önce söylemiştim. Şehir hacılarıyla dolu, hiçbir yerde tek bir oda kalmadı; efendin neden yanına bir çadır almıyor?" Efendim, daha doğrusu emirim, dağlarınızın tüm beylerinden daha ünlü bir bey!

Nerede?

Hemen geliyor; Kaçak bir mahkûmu yakaladığında onu buraya geri getirecek.

Ah!

Sayın Senyör'den bir ferman, konsolostan bir ferman ve Musul valisinden mektuplar var; ayrıca, size evraklarımı da gösterebilirim.

Que ton émir vienne lui- même.

Comment ! tu oses dire une telle parole !... C'est avec le cheikh que l'émir s'entendra , et....

Il n'y a point de cheikh ici .

Alors avec le bey.

Eh bien ! va toi - même trouver le bey.

Oui ! j'y vais de ce pas . Je suis un büyük- emini du Grand

Seigneur ; je reçois trente - cinq piastres chaque mois pour ma solde , et je ne crains personne , entends -tu ?

Oui , j'entends , trente - cinq piastres par mois , et quoi encore ?

Quoi encore ? Écoute deux livres de pain , une demilivre de viande , un quart de beurre , un quart et demi de riz , une demi -once de sel , une autre demi - once de diverses épices par jour ; de plus , le savon , l'huile , la graisse pour mes boltes . Comprends -tu ? Et ne t'avises plus de me rire au nez ! Mon nez , je l'ai perdu à Sébastopol . Je puis te raconter la chose ; j'étais au fort de la bataille...

Je n'ai pas de temps à perdre ; faut - il dire au bey que tu demandes à lui parler?

Oui , va le lui dire ; fais-lui comprendre que je ne me laisse pas manger la laine sur le dos . »

Je jugeai le moment favorable , j'entrai tout à fait. Mohammed me suivait . Halef venait sur ses talons . Le kiajah , qui s'apprêtait à ouvrir une porte intérieure pour se rendre près du bey, s'arrêta dès qu'il nous vit . Ifra leva les bras en l'air en s'écriant :

Emirin kendisi gelsin.

Ne! Böyle bir şey söylemeye nasıl cüret edersin!... Emir şeyhle anlaşır ve...

Burada şeyh yok.

Öyleyse beyle.

Peki! Sen beye git.

Evet! Hemen gidiyorum. Ben Ulu Efendi'nin büyük eminiyim; maaşım olarak her ay otuz beş kuruş alıyorum ve kimseden korkmuyorum, duyuyor musun?

Evet, duyuyorum, ayda otuz beş kuruş ve başka ne?

Başka ne? Dinle, iki kilo ekmek, yarım kilo et, çeyrek tereyağı, çeyrek buçuk pirinç, yarım ons tuz, her gün yarım ons çeşitli baharatlar; ayrıca kutularım için sabun, yağ ve gres.

Anlıyor musun? Ve bir daha yüzüme gülmeye cüret etme! Sivastopol'da burnumu kaybettim.

Sana hikayeyi anlatabilirim; Savaşın tam ortasıdaydım...

Kaybedecek vaktim yok; Bey'e konuşmak istediğini söyleyeyim mi?

Evet, git söyle; kendimi suistimal etmeme izin vermediğimi anlamasını sağla.

Anın uygun olduğunu düşünüp hemen içeri girdim. Muhammed peşimden geldi. Halef de arkasından yaklaştı. Bey'e yaklaşmak için iç kapıyı açmak üzere olan kiajah, bizi görür görmez durdu. İfra kollarını havaya kaldırarak haykırdı:

« Voilà mon émir en personne ! Il va te montrer à qui tu as affaire. »

Je me tournai vers le petit homme.

<< Toi ici ? lui demandai - je avec une feinte surprise ; comment es -tu venu seul à Baadri ? »

Son visage exprima quelque embarras , mais sa langue n'était jamais à court.

« Ne t'ai-je pas dit , Excellence , que j'allais toujours en avant , en qualité de fourrier ? reprit-il .

"İşte emirim! Sana kiminle uğraştığını gösterecek."

Küçük adama döndüm.

"Burada mısın?" diye sordum yapmacık bir şaşkınlıkla. "Baadri'ye nasıl tek başına geldin?"

Yüzünde biraz mahcup bir ifade vardı ama dili hiç boş durmadı.

"Ekselansları, size her zaman levazım subayı olarak benim önden gideceğimi söylememiş miydiniz?" diye devam etti.

1 Huit francs soixante - quinze .
1 Sekiz frank yetmiş beş.

Mais où sont les autres ?

Disparus , envolés , dissipés comme une fumée !

Mais où ?

Je n'en sais rien , Hautesse .

Tu dois les avoir vus se diriger vers quelque endroit.

Je les ai très peu vus . Lorsque le prisonnier s'est enfui tout le monde courait de côté et d'autre ; mes gens et les Arnauts ont voulu aider à la chasse...

Et toi , pourquoi n'as - tu pas fait comme tout le monde ?

Mon âne ne le voulait point , Seigneur, et puis je devais me rendre ici, sans perdre de temps , afin de préparer le gîte.

As- tu vu le fugitif ? le reconnaîtrais -tu ?

Eh ! comment le pourrais-je ? J'avais la figure collée contre terre , lorsqu'on a commencé à crier ; je me suis relevé , mais l'homme était parti .

Crois -tu que tes compagnons puissent nous rejoindre bientôt ?

Qui sait ? Allah est incompréhensible dans ses voies ; il conduit les croyants deci , delà , à droite , à gauche , comme il lui plaît , car la vie de l'homme et toutes ses actions sont écrites sur le livre de la destinée.

Ali-bey est-il ici ? demandai -je à l'ancien du village , avec lequel Ifra était en conversation avant notre arrivée .

Oui.

Où?

Derrière cette porte .

Est-il seul ?

Oui.

Dis-lui que nous avons à lui parler. >>

Tandis que le vieillard se rendait chez le bey , Ifra , s'approchant d'Halef, lui demanda :

« Quel est cet Arabe ?

Un cheikh.

D'où vient- il ?

Nous l'avons rencontré sur la route , c'est un ami de mon Sidi , il va rester avec nous .

Est- il riche ? Donne - t- il des bakchich ?

Oh ! beaucoup . » Et Halef.montrait ses dix doigts étendus .

Peki diğerleri nerede?

Gittiler, uçup gittiler, duman gibi dağıldılar!

Ama nerede?

Bilmiyorum Majesteleri.

Onları bir yere giderken görmüş olmalısınız.

Ben onları çok az gördüm. Mahkum kaçtığında herkes bir o yana bir bu yana koşuyordu; adamlarım ve Arnautlar avda yardım etmek istediler...

Ya sen, neden herkes gibi yapmadın?

Eşeğim yapmadı, Tanrım, ayrıca barınağı hazırlamak için hiç vakit kaybetmeden buraya gelmeliydim.

Kaçak adamı gördün mü? Onu tanıyabilir misin?

Hey! Nasıl tanıyabilirdim ki? Bağırmaya başladıklarında yüzümü yere bastırmıştım; kalktım ama adam gitmişti.

Sizce yoldaşlarınız yakında bize katılabilir mi?

Kim bilir? Allah'ın yolları anlaşılmazdır; Müminleri dilediği gibi sağa sola, bir o yana bir bu yana yönlendirir, çünkü insanın hayatı ve tüm yaptıkları kader defterine yazılmıştır.

Ali Bey burada mı? İfra'nın biz gelmeden önce konuştuğu köyün büyüğüne sordum.

Evet.

Nerede?

Bu kapının ardında.

Yalnız mı?

Evet.

Ona onunla konuşmamız gerektiğini söyle. >>

Yaşlı adam beyin evine giderken, İfra Halef'e yaklaşıp ona sordu:

"Bu Arap kim?

Bir şeyh.

Nereden geliyor?

Yolda karşılaştık; Sidi'min arkadaşı; bizimle kalacak.

Zengin mi? Rüşvet veriyor mu?"

Ah! Çok rüşvet veriyor." Halef on parmağını uzattı.

Cette assurance parut suffire à notre défenseur, autant que j'en pus juger par l'épanouissement de sa face rebondie . En cel moment la porte s'ouvrit , l'ancien vint nous chercher ; derrière lui s'avancait un homme fort jeune et d'une belle prestance . Grand , mince , élancé , avec des traits parfaitement réguliers , un regard ardent , il avait dans toute la démarche quelque chose de noble et de fier . Le costume de ce chef me parut fort riche : pantalons brodés , veste de soie , turban magnifique , sous lequel s'échappaient des boucles de cheveux d'un noir bleu . Le couteau passé dans la ceinture était surmonté d'un manche tout garni de pierreries, et du travail le plus fin.

Bu güvence, tombul yüzünün çiçek açmasından anladığım kadarıyla, savunucumuz için yeterli görünüyordu. Tam o anda kapı açıldı, yaşlı adam bizi aramaya geldi; arkasından çok genç ve zarif bir adam geliyordu. Uzun boylu, zayıf, narin yapılı, kusursuz düzgün yüz hatlarına ve ateşli bakışlara sahip bu adamın tüm yürüyüşünde asil ve gururlu bir hava vardı. Bu reisin kıyafeti bana çok gösterişli göründü: işlemeli pantolon, ipek ceket, altından mavi-siyah saç bukleleri fışkıran muhteşem bir türban. Kemerine sıkıştırılmış bıçağın sapı, değerli taşlarla süslü ve en iyi işçilikle yapılmıştı.

<< Soyez les bienvenus , » dit le jeune bey en nous saluant . Il tendit la main , à moi d'abord , puis à Mohammed et à Halef , mais il affecta de ne pas voir le bachi - bouzouk.

<< Pardonne - moi , Seigneur , d'avoir ainsi pénétré chez toi , dis -je aussitôt. La nuit descend rapidement ; nous voulions te demander si tu ne pourrais nous faire donner un asile dans ce bourg pour que nous reposions enfin nos membres fatigués . »

Le jeune homme nous examina des pieds à la tête , et répondit :

« On ne doit demander aux voyageurs ni d'où ils viennent , ni où ils vont ; cependant mon kiajah m'a dit que tu es un émir , et...

"Hoş geldiniz," dedi genç bey bizi selamlayarak. Önce bana, sonra Muhammed ve Halef'e elini uzattı, ama başıbozuk'u görmemiş gibi yaptı.

"Efendim, evinize böyle girdiğim için beni affedin," dedim hemen. "Gece hızla çöküyor; yorgun bacaklarımızı dinlendirebilmemiz için bu kasabada bize barınak sağlayıp sağlayamayacağınızı sormak istiyorduk."

Genç adam bizi tepeden tırnağa süzdü ve şöyle cevap verdi:

"Yolculara nereden geldikleri veya nereye gittikleri sorulmamalı; ancak kijam bana sizin bir emir olduğunuzu söyledi ve..."

Je ne suis ni Arabe ni Turc , me hâtai -je de répondre , je suis un Nemtché du Couchant.

Je ne connais point ce peuple . Je n'ai jamais rencontré de Nemsî , mais j'ai beaucoup entendu parler d'un homme de cette race ; je voudrais le voir.

Oserai -je te demander pourquoi ?

Parce que trois des miens lui doivent la vie .

Sont - ils ici ?

Oui.

Ils se nomment Pali , Sélek , et Mélaf , n'est - il pas vrai ? » >

Le chef fit un geste d'étonnement .

<< Tu les connais ? murmura - t - il .

Je suis le Nemtché dont tu parles .

Tu t'appelles Kara ben Nemsî ?

Tel est mon nom. Cet homme est le cheik Mohammed Emin , chez lequel tes gens ont trouvé asile , cet autre se nomme Halef , c'est mon compagnon.

Est - ce possible ! Oh ! laisse -moi t'embrasser ! »

Il me baisa doucement sur les deux joues , en fit autant à Mohammed et à Halef, puis il me prit les mains en me disant :

"Ne Arap'ım ne de Türk," diye cevap verdim aceleyle, "Yatuk bir Nemtşe'yim.

Bu insanları tanımıyorum. Hiç Nemsî ile tanışmadım ama bu ırktan bir adam hakkında çok şey duydum; onu görmek isterdim.

Nedenini sorabilir miyim?

Çünkü halkımdan üçü hayatını ona borçlu.

Buradalar mı?

Evet.

Adları Pali, Selek ve Melaf, değil mi?"

Reis şaşkınlıkla bir hareket yaptı.

"Onları tanıyor musun?" diye mırıldandı.

"Bahsettiğin Nemtşe benim.

Senin adın Kara bin Nemsî mi?

Benim adım bu. Bu adam, halkının sığındığı Şeyh Muhammed Emin; diğerinin adı Halef; o benim yoldaşım." "Mümkün mü! Ah! Seni öpeyim!"

İki yanağımdan da nazikçe öptü, aynısını Muhammed ve Halef'e de yaptı, sonra ellerimi tutup şöyle dedi:

« Seigneur , tu viens au bon moment ; nous allons célébrer une grande fête dont tous les étrangers sont ordinairement bannis ; mais toi tu es des nôtres , reste avec nous tant que durera le temps de la joie ; reste encore longtemps après , car nous serons toujours heureux de te posséder !

Je resterai tant que le cheikh le permettra . Mais je lui ai promis mon aide , et son cœur est ailleurs ; nous te raconterons ce qui le tourmente Je le sais . Entrez ; ma maison est votre maison , mon pain votre pain ; nous sommes frères à jamais ! »

J'entendais Ifra qui , s'adressant à l'ancien du village , lui disait :

<< As-tu compris , mon vieux , combien le bey estime et honore mon émir ? Ainsi traite-moi convenablement ! >>

"Efendim, tam zamanında geldiniz; tüm yabancıların normalde kovulduğu büyük bir bayramı kutlayacağız; ama siz de bizdensiniz, bu sevinçli zamanımız boyunca bizimle kalın; uzun süre daha kalın, çünkü sizi ağırlamaktan her zaman mutluluk duyacağız!

Şeyh izin verdiği sürece kalacağım. Ama ona yardım sözü verdim ve kalbi başka yerde; onu neyin rahatsız ettiğini size anlatacağız. Biliyorum. İçeri gelin; evim sizin eviniz, ekmeğim sizin ekmeğiniz; sonsuza dek kardeşiz!"

İfra'nın köyün büyüğüne hitaben şöyle dediğini duydum:

"Yaşlı adam, beyefendinin emirime ne kadar değer verdiğini ve onu ne kadar onurlandırdığını anlıyor musunuz? Bana iyi davranın!"

On nous introduisit dans une pièce fort simple. Le cheikh et moi nous nous assîmes aux côtés du jeune chef ; celui-ci retenait toujours ma main dans les siennes , il me regardait attentivement.

<< Donc , me dit - il , tu es l'homme qui a vaincu les ennemis des Haddedîn ?

Veux-tu couvrir mes joues de rougeur ? repris-je en souriant .
C'est toi qui as tué le lion pendant la nuit... Ah ! puissé - je te ressembler ! Tu es chrétien ?
Oui.
Les chrétiens sont les plus vaillants des hommes . Moi aussi , je suis chrétien.
Les Yésidi sont chrétiens ?
Oui , ils le sont tous. Nous avons pris dans toutes les religions ce qu'elles offrent de meilleur .
En es-tu sûr? »
Ses sourcils se froncèrent .

Çok sade bir odaya alındık. Şeyh ve ben genç reisin yanına oturduk; hâlâ elimi tutuyor, dikkatle bana bakıyordu.

"Demek," dedi, "Haddedîn düşmanlarını yenen adamsın?
Yanaklarıma allık sürer misin?" diye devam ettim gülümseyerek.
"Gece aslanı öldüren sendin... Ah! Senin gibi olabilir miyim? Hristiyan mısın?
Evet.
Hristiyanlar en yiğit insanlardır. Ben de Hristiyanım.
Yezidiler Hristiyan mı?
Evet, hepsi Hristiyan. Tüm dinlerin sunabileceği en iyiyi aldık.
Emin misin?"
Kaşlarını çattı.

<< Seigneur , dit - il , ici , dans nos montagnes kurdes , aucune religion ne peut dominer complètement . Les peuples sont divisés les cœurs désunis , notre race s'est affaiblie par des guerres intestines . Une bonne religion doit commander la paix et l'amour ; hélas ! comment l'amour prendrait - il racine sur ce sol plein de haines , parmi des peuples adonnés à la cruauté ?

« Si je pouvais prêcher la charité , non des lèvres , mais avec le poing armé du sabre , je le ferais tout autour de nous ; car où l'on désire planter des fleurs , il faut extirper les mauvaises herbes . Crois-tu qu'un sermon parvienne à changer subitement une plante vénéneuse en œillet? Si le jardinier garde la plante empoisonnée , elle infectera tout le terrain ; oui , il nous faudrait le sabre pour changer les loups en agneaux . Si j'étais en situation d'agir comme il convient , les bons qui écouterait la salutaire doctrine se verraient honorés ; j'exterminerais les autres . Après avoir anéanti les auteurs de tout désordre , je remettrais le glaive dans le fourreau , je rentrerais heureux dans ma maison , car j'aurais préparé l'accomplissement de la sainte parole : « La charité doit demeurer toujours . >>

"Tanrım," dedi, "burada, Kürt dağlarımızda hiçbir din tam anlamıyla egemen olamaz. Halklar bölünmüş, kalpleri parçalanmış, ırkımız iç savaşlarla zayıflamış. İyi bir din barış ve sevgiyi emretmelidir; ne yazık ki, bu nefret dolu topraklarda, zulme meyilli halklar arasında sevgi nasıl kök salabilir?

"Dudaklarımla değil, kılıçlı yumruğumla hayırseverlik vaaz edebilseydim, bunu etrafımızda yapardım; çünkü çiçek dikmek isteyen, yabancı otları sökmelidir. Bir vaazın zehirli bir bitkiyi aniden karanfile dönüştürebileceğini mi sanıyorsun? Bahçıvan zehirli bitkiyi saklarsa, tüm toprağı zehirler; Evet, kurtları kuzuya çevirmek için kılıca ihtiyacımız olurdu." Eğer gerektiği gibi hareket edebilecek konumda olsaydım, yararlı öğretiyi dinleyen iyiler onurlandırılırdı; diğerlerini yok ederdim. Tüm düzensizliğin kışkırtıcılarını yok ettikten sonra, kılıcı kınına geri

koyar, evime mutlu dönerdim, çünkü kutsal sözün gerçekleşmesini hazırlamış olurdum:
"Sevgi sonsuza dek kalmalıdır."

Les yeux de cet homme lançaient des éclairs ; il comprenait , à sa façon , la régénération de son pays ; du moins la désirait - il ardemment . Il y avait peut- être en lui l'étoffe d'un héros et d'un législateur .

« Ainsi , tu prétends que les missionnaires chrétiens , armés seulement de la parole , ne convertiraient pas les Kurdes ? lui demandai - je.

Je connais vos saints livres, on y lit : « La parole de Dieu. est un marteau qui brise le rocher . » Mais un marteau peut - il briser l'eau ? Peut- il chasser les miasmes des marais ? Demande aux hommes qui sont venus d'Yeni - Dunia (l'Amérique) : ils ont parlé et enseigné , ils ont vendu et donné de belles choses , ils ont même fait travailler des machines pour nous fournir des livres . Les habitants des montagnes les écoutaient , acceptaient leurs cadeaux , se faisaient baptiser par eux , et puis ces missionnaires sont partis , et chacun recommence à tuer , à voler , à piller , à se venger... Ils nous ont laissé des livres , et personne ne sait lire . T'imagines -tu que ces hommes soient parvenus à montrer à lire aux guerriers de nos contrées ? Notre plume , à nous , c'est l'acier de la lame .

Bu adamın gözleri parladı; ülkesinin yeniden doğuşunu kendince anlamıştı; en azından bunu hararetle istiyordu. Belki de içinde bir kahraman ve yasa koyucu olma potansiyeli vardı.
"Yani, sadece sözlerle donanmış Hristiyan misyonerlerin Kürtleri Hristiyanlaştırmayacağını mi iddia ediyorsunuz?" diye sordum.

Kutsal kitaplarınızı biliyorum; şöyle derler: "Tanrı'nın sözü kayayı kıran bir çekiçtir." Peki bir çekiç suyu kırabilir mi? Bataklıkların pis kokusunu giderebilir mi? Yeni Dünya'dan (Amerika) gelen adamlara sorun: Konuştular ve öğretiler, güzel şeyler satıp dağıttılar, hatta bize kitap sağlamak için makineleri çalıştırdılar. Dağ halkı onları dinledi, hediyelerini kabul etti, onlar tarafından vaftiz edildi ve sonra bu misyonerler gitti ve herkes tekrar öldürmeye, çalmaya, yağmalamaya, intikam almaya başladı... Bize kitaplar bıraktılar ve kimse okuma yazma bilmiyor. Bu adamların topraklarımızın savaşçılarına okuma yazma öğretmeyi başardığını hayal edebiliyor musunuz? Kalemimiz bıçağın çeliğidir.

<< Ou encore va voir le fameux monastère de Raban Hormouzd , qui appartenait jadis aux Nestoriens ; il est maintenant aux mains des Katoulikar (catholiques) , quelques pauvres religieux y demeurent , mourant de faim sur la montagne aride , ne possédant pour toutes ressources que les fruits de deux maigres oliviers. Pourquoi ne nous sommes -nous pas laissé toucher par eux ? Ah ! il nous manque un Jeboyou (Josué) pour nous guider ; « le soleil demeure tranquille sur le Gibeon et la lune en Ajalon . » Il nous faudrait un héros comme Chimsa (Samson) , pour contraindre les méchants avec le glaive ; il nous faudrait le Tchoban Daoud (le berger David) avec sa fronde pour tuer Djalout (Goliath) ; il nous faudrait le flot vengeur qui , au temps de Nouh (Noé) , purgea le monde de la race des méchants . Si j'étais un Mousa (Moïse) , j'enverrais mon Kaleb et mon Jeboyou par les vallées du Kurdistan , mais je commencerais par leur ouvrir les voies avec mon épée . Tu me regardes en ouvrant de grands yeux , car tu penses que la paix vaut mieux que la guerre et la houlette que la fronde? Je suis de ton avis ; mais , je te le dis , la paix ne peut s'établir ici avant que la guerre lui ait préparé le terrain . Toi - même tu prouves ce que j'avance , tu

portes beaucoup d'armes sur toi , et elles sont meilleures que les miennes . Pourquoi es - tu ainsi armé ? As -tu besoin de cet arsenal quand tu voyages en Europe ? »

<< Ya da bir zamanlar Nesturilere ait olan ünlü Raban Hürmüz Manastırını gidip görün; şimdi Katoulikar'ın (Katoliklerin) elinde; orada birkaç yoksul keşiş yaşıyor, kurak dağda açlıktan ölüyorlar ve tüm kaynakları sadece iki cılız zeytin ağacının meyvesine yetiyor. Neden onların bizi etkilemesine izin vermedik? Ah! Bize yol gösterecek bir Jeboyu'dan (Yeşu) yok; "Güneş Cibon'da, ay ise Ayalon'da sakin kalıyor." Kötüleri kılıçla zapt edecek Chimsa (Şimşon) gibi bir kahramana; Calut'u (Calut) öldürmek için sapanıyla Tchoban Davud'a (Çoban Davut) ihtiyacımız olacak; Nuh (Nuh) zamanında dünyayı kötü ırktan temizleyen intikamcı tufana ihtiyacımız olacak. Eğer Musa olsaydım, Kaleb'imi ve Ceboyu'mu Kürdistan vadilerinden gönderirdim, ama önce onlara kılıcımla yol açardım. Bana fal taşı gibi açılmış gözlerle bakıyorsun, çünkü barışın savaştan, asanın sapandan daha iyi olduğunu mu düşünüyorsun? Sana katılıyorum; ama sana söylüyorum, savaş zemini hazırlamadan burada barış tesis edilemez. Söylediklerimi kendin kanıtlıyorsun, üzerinde birçok silah taşıyorsun ve bunlar benimkilerden daha iyi. Neden bu kadar silahlandın? Avrupa'da seyahat ederken bu cephaneliğe ihtiyacın var mı?>>

Il eût fallu lui répondre par une dissertation aussi longue que la sienne , je me contentai d'un signe négatif. Le bey continua :

« Tu le vois bien , vous pouvez vous rendre à la kilisé (église) et prier Allah sans armes ; vous pouvez élever vos enfants , honorer vos vieillards , vous asseoir en paix dans vos temples , la tête de votre serpent est brisée . Nous , nous attendons la voix qui retentira dans nos montagnes , pour les aplanir comme le promet votre saint Livre . Le libérateur viendra , mais non par les Russes ou les Anglais , et moins encore par les Turcs , qui nous dévorent. Nous avons cru autrefois que ce serait Bonapertah , le grand schah des Français ; hélas ! nous savons à présent que le lion ne peut espérer de secours de l'aigle , car leurs domaines sont différents... As -tu jamais entendu raconter ce que les Yésidi ont souffert ?>>

Ona, onunki kadar uzun bir tezle cevap vermeliydim, bu yüzden olumsuz bir işaretle yetindim. Bey devam etti:

"Açıkça görüyorsun, kiliseye (kiliseye) gidip silahsız Allah'a dua edebilirsin; çocuklarını yetiştirebilir, büyüklerine hürmet edebilir, tapınaklarında huzur içinde oturabilirsin, yılanının başı kırıldı. Biz, kutsal kitabının vaat ettiği gibi, dağlarımızda yankılanacak ve onları yerle bir edecek sesi bekliyoruz. Kurtarıcı gelecek, ama Ruslar veya İngilizler tarafından değil, bizi yiyip bitiren Türkler tarafından hiç değil. Bir zamanlar, Fransızların büyük şahı Bonapertah'ın geleceğine inanıyorduk; ne yazık ki! Artık aslanın kartaldan yardım umamayacağını biliyoruz, çünkü onların toprakları farklı... Yezidilerin neler çektiğini hiç duydun mu?"

Oui.

Nous habitons paisiblement le pays de Yndjar quand on nous a chassés et décimés .

Evet.

Yncar <<Sincar>> topraklarında barış içinde yaşarken, oradan kovulduk ve yok edildik.

« C'était au printemps , le fleuve débordait , les ponts étaient rompus. Nos vieillards , nos femmes , nos enfants se trouvaient entre Mossoul et l'eau . Ils furent poussés dans les flots écumants . ou égorgés comme un vil bétail , et , sur les terrasses de la ville , le peuple de

Mossoul battait des mains à la vue de leurs tortures . Ceux qui restèrent , après la boucherie et la noyade , ne savaient où poser la tête . Ils s'en allèrent dans les montagnes de Makloub , vers Bohtan , dans le Chaïhan , dans la Syrie et presque jusque sur les frontières russes . Ici , ils ont fondé une nouvelle patrie , et si tu examines leurs demeures , leurs vêtements , leur culture , tu te réjouiras de trouver un peuple travailleur, ménager , intelligent au milieu de la paresse et de l'incurie qui nous entourent . Mais notre prospérité même et les fruits de notre labeur attirent les convoitises de nos voisins . Quand ils ont besoin d'argent ou de vivres , ils tombent sur nous pour piller, pour ravager ; ils détruisent en un jour l'œuvre d'un long travail et l'espoir de nos cœurs . Oh ! oui , il faudrait un libérateur, un convertisseur de peuples , dans nos contrées !>>

"Bahardı, nehir taşmış, köprüler yıkılmıştı. Yaşlılarımız, kadınlarımız, çocuklarımız Musul ile su arasında kalmıştı. Köpüren dalgalara itiliyor veya aşağılık sığırlar gibi katlediliyorlardı ve şehrin teraslarında, Musul halkı işkencelerini görünce ellerini çırpıyordu. Katliam ve boğulmalardan sonra kalanlar başlarını nereye koyacaklarını bilemiyorlardı. Maklub dağlarına, Bohtan'a, Çayhan'a, Suriye'ye ve neredeyse Rusya sınırlarına gittiler. Burada yeni bir vatan kurdular ve evlerine, kıyafetlerine, kültürlerine bakarsanız, etrafımızı saran tembellik ve umursamazlığın ortasında çalışkan, tutumlu ve zeki bir halk bulmaktan mutluluk duyarsınız. Ancak refahımız ve emeğimizin meyveleri, komşularımızın açgözlülüğünü cezbediyor. Paraya veya yiyeceğe ihtiyaç duyduklarında, yağmalamak, talan etmek için üzerimize geliyorlar; uzun bir emeği bir günde yok ediyorlar." Emek ve yüreklerimizin umudu. Ah, evet, topraklarımızda bir kurtarıcıya, halkları dönüştürecek birine ihtiyacımız var!"

« Nous allons célébrer la fête de notre plus grand saint . Depuis plusieurs années nous n'avons pu le faire avec solennité , car les pèlerins eussent risqué leur vie en se rendant ici . Aujourd'hui il semble que nos ennemis nous laissent quelque répit , nous en profitons ; c'est pour cela que je te disais : Tu viens au bon moment : nous te traiterons comme le bienfaiteur de notre peuple . >>

"En büyük azizimizin bayramını kutlayacağız. Yıllardır bunu ciddiyetle kutlayamıyoruz, çünkü hacılar buraya gelerek hayatlarını riske atmış olacaktı. Bugün düşmanlarımız bize biraz nefes aldırıyor gibi görünüyor, biz de bundan yararlanıyoruz; bu yüzden size dedim ki: Tam zamanında geldiniz: Sizi halkımızın hayırseveri olarak kabul edeceğiz."

Rien ne pouvait m'être plus agréable que cette invitation , car elle me donnait le moyen d'étudier les coutumes et les mœurs d'une tribu dont on raconte tant de choses erronées et qu'on connaît si mal.

Bu davet benim için bundan daha hoş bir şey olamazdı, çünkü bu bana, hakkında çok fazla yanlış şey söylenen ve hakkında çok az şey bilinen bir kabilenin gelenek ve göreneklerini inceleme olanağı verdi.

Je me hâtai de remercier mon hôte en ces termes :

« Je suis profondément touché de tes paroles et de tes bonnes intentions , Seigneur , mais nous avons une tâche à remplir ; permets-nous de nous en occuper avant la fête .>>

Ev sahibime şu sözlerle teşekkür etmek için acele ettim:

"Sözleriniz ve iyi niyetleriniz beni derinden etkiledi, Tanrım, ancak yerine getirmemiz gereken bir görevimiz var; bayramdan önce onu halletmemize izin verin."

Votre désir m'est connu , la fête ne vous empêchera pas d'exécuter ce dessein ; vous voulez délivrer Amad el Ghandour, le fils du cheikh , qui est détenu dans Amadiyah ?

Comment sais - tu cela ?

Par les trois Yésidi que vous avez sauvés ; seulement laissez moi vous dire que vous ne pouvez le délivrer à présent .

Pourquoi ?

Le pacha de Mossoul craint une attaque des Kurdes de l'ouest, il a rempli la forteresse de troupes , la garnison se trouve au moins triplée.

Combien y a-t - il d'hommes ?

Deux cents soldats du régiment d'Anatolie-Ordussi de Diarbékir , et trois cents hommes du régiment d'Irak - Ordussi de

Kerkjouk, en tout cinq cents hommes sous le commandement d'un binbachi .

Arzunuzu biliyorum, kutlama bu planı uygulamanızı engellemeyecek; Amadiyah'ta tutulan şeyhin oğlu Amad el Gandur'u serbest bırakmak mı istiyorsunuz?

Bunu nereden biliyorsunuz?

Kurtardığınız üç Yezidi'ye yemin ederim; ancak şunu söyleyeyim ki onu şimdi serbest bırakamazsınız.

Neden?

Musul Paşası, Kürtlerin batıdan saldırmasından korkuyor; kaleyi askerle doldurmuş, garnizon en az üç katına çıkmış.

Kaç asker var?

Diyaşakır Anadolu-Ordussi Alayı'ndan iki yüz asker ve Kerkük Irak-Ordussi Alayı'ndan üç yüz asker, bir binbaşı komutasında toplam beş yüz asker.

Amadiyah est à douze lieues d'ici ?

Oui , mais la route est si difficile qu'on ne peut la faire en un jour ; il faut coucher à Cheloki ou à Spandareh , pour gravir , le lendemain matin , la pente escarpée du mont Garah , derrière lequel se trouve la plaine et le rocher que domine Amadiyah .

Quelle sorte de troupes a- t- on réunies à Mossoul ?

Le deuxième régiment de dragons , le quatrième d'infanterie de la division d'Irak- Ordussi .

Ils se mettront bientôt en mouvement les uns pour attaquer les Bédouins , les autres pour se rendre à Amadiyah , en traversant nos montagnes .

Sais -tu combien d'hommes viendront de ce côté ?

Mille , sous la conduite d'un miryalaï (colonel) accompagné d'un alaï -emini (quartier - maître) . Je connais ce miryalaï : il a tué la femme et les deux fils de Pir Kamek ; il se nomme Omar Ahmed.

Sais-tu où ils s'assembleront?

Ceux qui marchent contre les Bédouins doivent se cacher dans les mines de Koufyoundik , et je sais , par mes espions , qu'ils s'ébranleront après-demain ; les autres ne se mettront en route que plus tard.

Je crois que tes hommes te renseignent mal.

Comment cela?

T'imagines - tu que le pacha ait fait venir des troupes de si loin , du Diarbékir , par exemple , pour les envoyer contre les Kurdes de l'Ouest? N'avait-il pas sous la main le deuxième

régiment d'Irak-Ordussi , qui tient garnison à Suléimanié? D'ailleurs, est-ce que le troisième régiment de Kerkjouk n'est pas en majeure partie , composé de Kurdes? Est - ce que le pacha commettrait la faute d'envoyer ces trois cents hommes contre leurs compatriotes? Ton discours est prudent, mais je ne le comprend pas tout à fait.

Écoute les hommes rassemblés dans les ruines ont-ils des canons ?

Non.

Si ces troupes étaient destinées à se battre en plaine , elles auraient de l'artillerie ; si elles n'en emmènent point , c'est qu'elles doivent se battre dans la montagne .

Alors mes espions auront confondu ; les hommes cachés à Koufyoundik n'iront pas vers les Bédouins , ce seront ceux d'Amadih .

Ils doivent pourtant se mettre en route après - demain , juste pendant votre fête...

Émir! >

Le jeune chef ne prononça que ce seul mot , mais avec le ton d'une extrême angoisse.

Je continuai :

Amadih buradan on iki fersah uzakta mı?

Evet, ama yol o kadar zorlu ki bir günde katedilemez; ertesi sabah, arkasında Amadih'ın hakim olduğu ova ve kayalığın bulunduğu Garah Dağı'nın dik yamacına tırmanmak için Seloki veya Spandareh'te uyumalıyız.

Musul'da ne tür birlikler toplandı?

Irak-Ordussi tümeninin dördüncü piyadesi olan ikinci süvari alayı. Yakında hareket edecekler; bazıları Bedevilere saldırmak, bazıları da dağlarımızı aşarak Amadih'a gitmek için.

Bu yönden kaç adam geleceğini biliyor musunuz?

Bir miryalai (albay) komutasında, bir alaî-emini (levazım subayı) eşliğinde bin kişi. Bu Miryalai'yi tanıyorum: Pir Kamek'in karısını ve iki oğlunu öldürdü; adı Ömer Ahmed.

Nerede toplanacaklarını biliyor musunuz?

Bedevilere karşı yürüyenler Kûfyuundik madenlerinde saklanıyor olmalı ve casuslarımdan biliyorum ki yarından sonraki gün yola çıkacaklar; diğerleri ise daha sonra yola çıkacak.

Sanırım adamlarınız size yanlış bilgi veriyor.

Nasıl yani?

Paşa'nın bu kadar uzaklardan, örneğin Diyarbakır'dan, batıdaki Kürtlere karşı asker göndereceğini mi düşünüyorsunuz? Süleymaniye'de garnizon bulunan Irak-Ordussi'nin İkinci Alayı emrinde değil miydi? Ayrıca, Kerkük'ün Üçüncü Alayı büyük ölçüde Kürtlerden oluşmuyor mu? Paşa bu üç yüz adamı kendi yurttaşlarına karşı göndermekle hata mı yapıyor?

Konuşmanız ihtiyatlı ama tam olarak anlamadım.

Dinleyin, harabelerde toplanan adamların topları var mı?

Hayır.

Bu birliklerin ovalarda savaşması gerekiyorsa, topçuları olacak; eğer yanlarında top getirmiyorlarsa, dağlarda savaşmaları gerekecek.

O zaman casuslarım yanlış olacak; Koufyoundik'te saklanan adamlar Bedevilere doğru gitmeyecek, Amadihlılar olacak.

Yine de yarından sonraki gün, tam da sizin kutlamanız sırasında yola çıkacaklar...

Emir! >

Genç reis sadece şu tek kelimeyi söyledi, ama son derece ıstırap dolu bir ses tonuyla.

Devam ettim:

<< Remarque de plus qu'on ne saurait venir chez vous , le côté nord , ni par le sud du Hadi ; seuls l'ouest et l'est sont accessibles pour des troupes .

<<A dix lieues d'ici , à l'ouest , sont rassemblés les mille hommes de Mossoul ; à douze lieues , les cinq cents hommes d'Amadiah vous guettent ; le Hadi une fois cerné , il n'y aura pas de fuite possible .>>

Émir, que dis- tu ?

Admets -tu que cinq cents hommes puissent faire irruption chez les Kurdes , qu'ils puissent assaillir Berwari , Bohtan , Tijari , Chal , Hakiari , Kharitha , Toura-Ghara , Baz , Chirvan ? Est- ce que les Kurdes ne lèveraient pas , à l'instant , au moins six mille guerriers pour se défendre ?

Émir , tu as raison , c'est contre nous que ce plan se machine !

Tu te rends à l'évidence ; sache - le donc encore , j'ai appris ce dessein de la bouche même du gouverneur de Mossoul .

Est-ce possible?

Écoute . >>

Je lui racontai mon aventure avec le pacha ; quand j'eus fini , il se leva , fit quelques pas dans la pièce , puis revint vers moi en me tendant la main.

« Je te remercie , ô Émir , tu nous apportes le salut . Avec mes quinze cents hommes , je n'aurais point été en état de soutenir l'attaque imprévue du pacha ; averti , je l'attends de pied ferme. Il nous endormait dans un calme apparent , il nous donnait le temps de nous rassembler pour fêter le cheikh Hadi . Il avait tout combiné avec une adresse féline ; il ne se doutait guère que l'adroite souris , qu'il laissait courir , allait faire lever tout un camp...

Promets-moi de ne répéter à personne ce que tu viens de me dire. Je te quitte un instant , excuse - moi.

Ce jeune chef me plaît ! s'écria Mohammed Emin , lorsque notre hôte fut parti .

C'est pourtant un homme du diable , soupira Halef . Je me figurais ces gens avec une gueule de tigre , des yeux de loup , des griffes de vampire...

Penses -tu toujours que les Yésidi soient irrévocablement condamnés à l'enfer ?

Ah ! Sidi ! je ne sais ! Souvent le Cheïtan prend une forme agréable pour mieux nous tromper ; il peut aussi en donner une à ses adorateurs . »

<<Ayrıca, Hadi'nin ne kuzeyinden ne de güneyinden size ulaşamayacağını unutmayın; sadece batı ve doğudan birlikler ulaşabilir.

<<Buradan on fersah batıda, Musul'un bin adamı toplanmış durumda; on iki fersah ötede, Amadiah'ın beş yüz adamı sizi gözetliyor; Hadi kuşatıldıktan sonra kaçış olmayacak.>>

Emir, ne diyorsun?

Beş yüz adamın Kürt topraklarına girebileceğini, Berwari , Bohtan , Tijari , Şal , Hakiari , Kharitha , Toura-Ghara , Baz , Şirvan'a saldırabileceğini kabul ediyor musun? Kürtler kendilerini savunmak için hemen en az altı bin savaşçı toplamaz mıydı?

Emir, haklısın, bu plan bize karşı düzenleniyor!

Apaçık ortada olanı kabul ediyorsun; şunu bir kez daha bil, bu planı Musul valisinin ağzından öğrendim.

Mümkün mü?

Dinle. >>

Paşa ile yaşadığım macerayı ona anlattım; bitirdiğimde ayağa kalktı, odaya doğru birkaç adım attı, sonra elini uzatarak yanıma geri döndü. "Teşekkür ederim Emir, bizi kurtarıyorsun. Bin beş yüz adamımla Paşa'nın beklenmedik saldırısına dayanamazdım; uyarıldığım için onu kararlılıkla bekliyorum. Bizi görünüşte sakinleştirdi ve Şeyh Hadi'yi kutlamak için

toplanmamıza zaman tanıdı. Her şeyi bir kedi ustalığıyla planlamıştı; serbest bıraktığı kurnaz farenin koca bir ordugahı ayağa kaldıracak aklının ucundan bile geçmemişti... Bana söylediklerini kimseye tekrarlamayacağına söz ver. Bir dakikalığına seni yalnız bırakıyorum, kusura bakma.

Bu genç reisi seviyorum! diye bağırdı Muhammed Emin, ev sahibimiz gittikten sonra.

Ama o bir şeytan adamı, diye iç çekti Halef. Bu insanları kaplan yüzlü, kurt gözlü ve vampir pençeli olarak hayal ettim...

Hâlâ Yezidilerin geri dönülmez bir şekilde cehenneme mahkûm olduğunu mu düşünüyorsun?

Ah! Sidi! Bilmiyorum! Şeytanlar bizi daha iyi kandırmak için genellikle hoş bir kılığa bürünürler; tapanlarına da böyle bir kılık verebilirler.>>

La porte s'ouvrit, un homme d'un aspect étrange parut devant nous sa robe et ses cheveux paraissaient d'un blanc de neige . Sa chevelure flottait jusqu'au milieu du dos . Il comptait au moins quatre-vingts ans ; ses joues étaient amaigries , ses yeux enfoncés dans l'orbite , mais son regard conservait une étrange vivacité et ses mouvements avaient la souplesse de ceux d'un jeune homme. Sa barbe , noire comme l'aile du corbeau , descendait plus bas que sa ceinture , contrastant singulièrement avec la blancheur de ses cheveux . Il s'inclina et nous salua d'une voix sonore , nous disant en turc :

<<Que votre soleil ne s'éteigne jamais ! >> puis il ajouta : « Savezvous parler kurde ? »

Comme nous tardions à répondre , il reprit la même phrase dans son dialecte ; mais je le priai de continuer en turc , car je ne le comprenais point . Je m'étais levé pour faire honneur à son grand âge , il saisit ma main et me demanda :

« Es -tu le Nemtché?

Oui.

Laisse-moi t'embrasser . »

Il le fit , et s'asseyant à la place que notre hôte venait de quitter , il reprit:

<< Mon nom est Kamek ; Ali - bey m'envoie vers vous .

Kamek? Le bey nous a parlé de toi.

Il eût dû me faire prévenir tout de suite.

Notre conversation eût pu te chagriner en certains points .

Me chagriner? Kamek n'a plus de chagrins ! Toute la douleur que le cœur de l'homme peut contenir, il l'a épuisée dans une seule heure ; quelle douleur l'atteindrait désormais ?

Ali-bey nous a dit que tu avais un jour rencontré Omar Ahmed? »

Pas un muscle de son visage ne remua , pas un tremblement n'altéra sa voix ; il dit :

« Oui , je le connais , mais il ne me connaît pas encore !... Il m'a tué ma femme et mes fils .

Pourquoi m'en parles - tu ?

Ali - bey te le dira lui - même .

Ali-bey n'a pas de secret pour moi , il vient de m'apprendre ce que tu lui as communiqué des desseins de nos ennemis . Croistu donc que les Turcs aient réellement l'intention de nous surprendre pendant la fête ?

Je le crois.

Kapı açıldı ve karşımızda tuhaf görünümlü bir adam belirdi. Cübbesi ve saçları kar gibi beyazdı. Saçları sırtının ortasına kadar iniyordu. En az seksen yaşında görünüyordu; yanakları çökük, gözleri çöküktü, ama bakışları tuhaf bir canlılığı koruyordu ve hareketleri genç bir adaminki kadar esnekti. Kuzgun kanadı kadar siyah sakalı belinin altına kadar iniyor, saçlarının beyazlığıyla tuhaf bir tezat oluşturunuyordu. Eğilip gür bir sesle bizi selamladı ve Türkçe "Güneşiniz hiç sönmesin!" dedi. Sonra ekledi: "Kürtçe konuşabiliyor musunuz?"

Cevap vermekte geciktiğimiz için aynı cümleyi kendi lehçesiyle tekrarladı; ama anlamadığımı için Türkçe devam etmesini istedim. Yaşını kutlamak için ayağa kalktım, elimi tuttu ve sordu: "Sen Nemşe misin?"

Evet.

Seni öpeyim."

Öyle de yaptı ve ev sahibimizin az önce boşalttığı yere oturup devam etti:

"Benim adım Kamek; Ali Bey beni size gönderdi.

Kamek mi? Bey sizden bahsetti.

Hemen bana haber vermeliydi.

Konuşmamız sizi bazı yönlerden üzmüş olabilir.

Üzülme mi? Kamek'in artık üzüntüsü kalmadı! İnsan yüreğinin taşıyabileceği tüm acıyı tek bir saatte tüketti; şimdi ona hangi acı dokunabilir ki?

Ali Bey bize Ömer Ahmed'le bir zamanlar tanıştığınızı söyledi mi?"

Yüzündeki tek bir kas bile oynamadı, sesinde tek bir titreme bile değişmedi; dedi ki:

"Evet, onu tanıyorum ama o beni henüz tanımıyor!... Karımı ve oğullarımı öldürdü. Neden bundan bahsediyorsunuz?"

Ali Bey size kendisi anlatacak.

Ali Bey'in benden sakladığı bir şey yok; düşmanlarımızın planları hakkında ona anlattıklarınızı bana da anlattı. Öyleyse Türklerin bayramda bizi gerçekten şaşırtmayı planladığına inanıyor musunuz?

Ben inanıyorum.

Ils nous trouveront mieux préparés que le jour où ils m'ont pris mon âme . As - tu une femme , as - tu des enfants ?

Non.

Alors tu ne saurais comprendre ce que j'ai senti , non ! tu ne sais pas ce que c'est que de se survivre à soi-même . Je te parle , et il y a longtemps que je suis mort ! Connais - tu le Tel Afer?

Oui .

Tu as été en ce lieu?

Non , mais j'en ai lu la description dans les récits des voyageurs et aussi dans ... Mais tu es un pir, un homme pieux des Yésidi , tu connais certainement les saints Livres des chrétiens? Je possède l'Ancien Testament en langue turque .

Alors tu as lu le livre du prophète Isaïe ?

Le premier des seize prophètes ?

Oui ; eh bien , ouvre ce livre au 37° chapitre , tu trouveras ce verset , le 12° : « Est - ce que les dieux des gentils ont sauvé ceux que mes pères anéantirent : Gozam et Haram , Reseph et le fils d'Eden à Talassar? » — Thalassar est le Tel - Afer .

Il me regarda avec étonnement.

« Vous savez reconnaître nos villes dans vos saints Livres telles qu'elles étaient il y a des milliers d'années ?

Oui , certes .

Ah ! votre Kitab est plus grand que le Coran ! Mais écoute . J'habitais à Mirkan , au pied du Djebel - Sindjar, lorsque les Turcs nous assaillirent . Je m'enfuis , avec ma femme et mes deux fils , vers le Tel-Afer . Il y a là une ville forte , je comptais m'y réfugier chez un ami ; mais les vainqueurs contraignirent les gens de la ville à livrer les Yésidi , pour un massacre général . On découvrit ma retraite . L'ami qui me cachait fut mis à mort . On nous lia , on nous traîna hors de la ville . Là , étaient allumés de grands bûchers ; là , coulait le sang des

victimes . Un mulazim (lieutenant suppléant) , pour me torturer, me piqua la joue de son poignard , tu peux voir encore la cicatrice . Mes fils étaient de vaillants jeunes gens ; malgré leurs liens ils voulurent me défendre ; on les lia plus étroitement, eux et leur mère ; on leur coupa à tous deux le poing droit , puis ils furent traînés dans le feu . Ma femme aussi fut jetée au milieu du brasier et on me força de la voir brûler . Le mulazim m'enfonça ensuite lentement , bien lentement , son poignard dans la poitrine . Je perdis connaissance ; quand je revins à moi j'étais sous un monceau de cadavres ,... il faisait nuit. Le poignard ne m'avait pas atteint au cœur, mais tout mon sang se perdait . Un Chaldéen me découvrit , le lendemain matin , respirant encore ; il me cacha dans les ruines de Kara - Tapege . Quelques semaines se passèrent avant que je fusse guéri : mes cheveux étaient devenus tout blancs devant le bûcher des miens . Je te le dis , mon corps vit , mais mon âme est partie avec eux ; mon cœur s'est écoulé comme la cire ; à sa place bat quelque chose qui répète sans cesse un nom , le nom d'Omar Ahmed ; ainsi s'appelait le mulazim, celui qui m'a tout pris , qui m'a torturé quatre fois , moi et les miens ; et il est maintenant miryalaï ! »

Bizi, ruhumu aldıkları günden daha hazırlıklı bulacaklar. Karın var mı, çocukların var mı? Hayır.

O zaman ne hissettiğimi anlamazsın, hayır! Kendinden daha uzun yaşamanın nasıl bir şey olduğunu bilmiyorsun. Sana sesleniyorum ve ben uzun zamandır ölüyüm! Tel Afer'i biliyor musun?

Evet.

Buraya gittin mi?

Hayır, ama gezginlerin anlatımlarında ve ayrıca... Ama sen bir pir, dindar bir Yezidisin, Hristiyanların kutsal kitaplarını kesinlikle biliyorsun, değil mi?

Eski Ahit'in Türkçesi bende var.

O zaman peygamber Yeşaya'nın kitabını okudun mu?

On altı peygamberin ilki?

Evet; Peki, bu kitabın 37. bölümünü açın, şu ayeti bulacaksınız: 12. ayet: "Atalarımın yok ettiği, Gozam'ı, Haram'ı, Reseph'i ve Talassar'daki Eden oğlunu, ulusların tanrıları kurtardı mı?" — Talassar, Tel-Afer'dir.

Bana şaşkınlıkla baktı. "Kutsal kitaplarınızda şehirlerimizi binlerce yıl önceki halleriyle nasıl tanıyacağınızı biliyor musunuz?

Evet, gerçekten.

Ah! Kitabınız Kuran'dan daha yüce! Ama dinleyin. Türkler bize saldırdığında Cebel Sincar'ın eteklerindeki Mirkan'da yaşıyordum. Karım ve iki oğlumla Tel-Afer'e kaçtım. Orada müstahkem bir şehir var, oraya bir arkadaşım sığınmayı planlıyordum; ancak galipler şehir halkını genel bir katliam için Ezidileri teslim etmeye zorladılar. Geri çekilişim ortaya çıktı. Beni saklayan arkadaşım öldürüldü. Bağlandık, şehirden sürüklenerek çıkarıldık. Orada büyük odun yığınları yakıldı; kurbanların kanı orada aktı. Bana işkence etmek için bir mülazim (teğmen yardımcısı) hançeriyle yanağımı deldi, yara izi hala görülebilir. Oğullarım yiğit gençlerdi; bağlarına rağmen beni savunmak istediler; daha sıkı bağlandılar, onlar ve anneleri; her ikisi de sağ Yumruklarım kesildi, sonra ateşe sürüklendiler. Karım da alevlerin ortasına atıldı ve ben onun yanışını izlemek zorunda kaldım. Sonra mülazim yavaşça, çok yavaşça hançerini göğsüme sapladı. Bilincimi kaybettim; kendime geldiğimde bir ceset yığınının altındaydım... karanlıktı. Hançer kalbime isabet etmemişti ama bütün kanım akıyordu. Ertesi sabah bir Keldani beni hâlâ nefes alırken buldu; beni Kara-Tapege harabelerine sakladı. İyileşmem birkaç hafta sürdü: Saçlarım halkımın cenaze ateşinin önünde bembeyaz kesilmişti. Size söylüyorum, bedenim yaşıyor ama ruhum onunla birlikte

gitti; kalbim balmumu gibi aktı; yerinde sürekli bir ismi tekrarlayan bir şey atıyor, Ömer Ahmed'in ismi; bu mülazimin adıydı, benden her şeyimi alan, bana ve halkıma dört kez işkence eden; ve şimdi o miryalai!

Le vieillard parlait d'un ton uniforme , presque indifférent , et pourtant mille fois plus saisissant que celui de la fureur ; son récit monotone , lent , pénible , avait l'air de sortir des lèvres d'un somnambule , ou d'un homme endormi par des narcotiques . Il était vraiment effrayant , je ne pouvais me défendre d'un frisson d'horreur.

Après une pause , je lui demandai :

« Tu désires te venger, n'est - ce pas ?

Me venger? reprit-il du même ton . Qu'est- ce que la vengeance ? un acte méchant et sournois je veux le punir ouvertement , légitimement , puis mon corps s'en ira aussi ...

Resterezvous chez nous pendant nos fêtes?

Nous ne savons pas encore ce que nous ferons .

Restez . Si vous partiez à présent , votre projet ne réussirait pas . En restant , vous avez toutes les chances pour vous , car les Turcs ne vous couperont plus la route , et les Yésidi vous aideront . »

Sa voix s'animait , ses yeux reprenaient leur éclat. Afin d'obtenir quelques renseignements sur sa secte , je lui dis , affectant quelques cérémonies :

<<< Notre présence pourra vous déranger? »

Il remua lentement la tête et dit :

<< Est-ce que tu as jamais ajouté foi aux contes , ou plutôt aux calomnies qu'on débite sur nous? Compare notre peuple avec ceux qui l'avoisinent , tu verras où se trouvent la pureté et la décence des mœurs . La pureté est la vertu vers laquelle nous tendons toujours pureté du corps et de l'âme , pureté de la parole et de l'enseignement . L'eau et la flamme sont pures, nous aimons l'eau et nous nous en servons pour nos baptêmes ; nous honorons la lumière , car elle est l'image de Dieu infiniment pur, votre Kitab le dit « Il habite dans une lumière inaccessible . » Vous vous sanctifiez par l'attouchement de l'eau sacrée ; nous , par la flamme sacrée nous plongeons notre main dans la flamme , puis nous nous signons comme vous . Vous dites qu'Azerat Aissa ' est venu sur la terre et y reparaitra un jour ; nous aussi , nous croyons qu'il a paru , parmi les hommes , sous une forme humaine , et qu'un jour il viendra nous ouvrir le ciel. Vous honorez le Sauveur dans son avènement passé ; nous honorons surtout son avènement futur .

Yaşlı adam tekdüze, neredeyse kayıtsız bir tonla konuşuyordu, ama öfkeden bin kat daha çarpıcıydı; tekdüze, yavaş ve acı dolu anlatımı bir uyurgezerin veya uyuşturucuyla uyutulmuş birinin dudaklarından dökülüyor gibiydi. Gerçekten korkutucuydu; dehşetten ürpermeden edemedim.

Bir an duraksadıktan sonra ona sordum:

"İntikam istiyorsun, değil mi?"

"İntikam mı?" diye aynı tonda devam etti. "İntikam nedir? Kötü ve sinsi bir eylemi açıkça, meşru bir şekilde cezalandırmak istiyorum ve sonra bedenim de gidecek... Tatillerimizde bizimle kalır mısın?"

Henüz ne yapacağımızı bilmiyoruz.

Kal. Şimdi gidersen planın başarılı olmaz." Kalırsan başarı şansın çok yüksek, çünkü Türkler artık yolunu kesmeyecek ve Yezidiler sana yardım edecek."

Sesi parladı, gözleri eski parlaklığına kavuştu. Tarikatı hakkında bilgi edinmek için, bir tören havasında, ona şöyle dedim:

"Varlığımız sizi rahatsız edebilir mi?" Yavaşça başını hareket ettirdi ve şöyle dedi:

"Hakkımızda yayılan hikâyelere, daha doğrusu iftiralara hiç inandınız mı? Halkımızı çevremizdekilerle karşılaştırın, saflığın ve ahlaklılığın nerede bulunduğunu göreceksiniz. Saflık, her zaman ulaşmaya çalıştığımız erdemdir: beden ve ruh saflığı, konuşma ve öğreti saflığı. Su ve alev saftır, suyu severiz ve onu vaftizlerimizde kullanırız; ışığı onurlandırırız, çünkü o, Tanrı'nın sonsuz saf suretidir, Kitabınız "O, erişilmez bir ışıktaymış" der. Kutsal suya dokunarak kendinizi kutsarsınız; biz, kutsal alevle elimizi aleve daldırırız, sonra kendimizi sizin gibi işaretleriz. Azerat Aissa'nın yeryüzüne geldiğini ve bir gün orada tekrar görüneceğini söylüyorsunuz; biz de onun, insanlar arasında insan biçiminde görüldüğüne ve bir gün bize cenneti açmak için geleceğine inanıyoruz. Kurtarıcı'yı geçmiş gelişinde onurlandırıyorunuz; biz her şeyden önce onun gelecekteki gelişini onurlandırıyoruz.

Nous savons qu'il est venu , mais nous ne savons pas quand il reviendra ; en attendant , nous faisons ce qu'il a commandé au baghtché Gethseman , lorsqu'il disait aux siens endormis : « Veillez et priez , pour que vous ne tombiez point en tentation . >> Nous avons pour symbole de la vigilance le khoros³ . N'avez -vous pas la même image?

« On m'a raconté que les chrétiens placent souvent sur le faîte de leurs maisons où de leurs églises un khoros en plomb doré . Vous vous servez d'un coq en métal , nous d'un coq vivant ; sommes-nous pour cela plus idolâtres que vous ? Vos prêtres sont plus instruits , votre doctrine meilleure que la nôtre , est-ce notre faute? Si nous avons des prêtres instruits comme les vôtres , nous saurions mieux ce qu'il faut croire et faire . Je suis le seul , parmi les Yésidi , qui sache lire notre loi et qui puisse écrire ; je t'explique bien des choses que nos simples montagnards ne pourraient t'expliquer.

Pourquoi ne demandez-vous pas des prêtres chrétiens pour instruire les vôtres ?

Parce que nous ne savons pas nous reconnaître dans vos divisions et que nous ne voulons pas les partager . Réunissez-vous tous , établissez une même doctrine , puis venez , et vous serez les bien reçus .

<< Nous voyons arriver ici des prédicateurs qui se contredisent l'un l'autre ; ils font grand tort à leur propre religion . Azerat Aissa a dit « Je suis la voie , la vérité et la vie . » Pourquoi , vous autres , hommes d'Occident , avez - vous tant de voies et de vérités différentes ? Une seule voie conduit à la vie , la vérité ne peut être contraire à elle-même . Nous ne nous disputons pas sur la venue du Sauveur , nous y croyons , et nous tâchons de nous garder purs , en attendant qu'il revienne ... »

¹ Notre - Seigneur Jésus - Christ .

² Le jardin de Gethsemani .

³ Le coq .

Geldiğini biliyoruz, ama ne zaman döneceğini bilmiyoruz; bu arada, Getsemani'de uyuyan takipçilerine "Uyanık olun ve dua edin ki, ayartılmayasınız" dediğinde emrettiği şeyi yapıyoruz. Uyanıklığın simgesi olarak khoros'u kullanıyoruz. Sizde de aynı görüntü yok mu? "Hristiyanların evlerinin veya kiliselerinin çatısına genellikle yaldızlı kurşundan bir khoros koydukları söylendi. Siz metal bir horoz kullanıyorsunuz, biz canlı bir horoz; öyleyse sizden daha mı putperestiz? Rahiplerinizi daha bilgili, doktrininizi bizimkinden daha iyi, bu bizim suçumuz mu? Sizinkiler gibi eğitilmiş rahiplerimiz olsaydı, neye inanıp neye davranacağımızı daha iyi bilirdik. Yezidiler arasında kanunumuzu okuyabilen ve yazabilen tek kişi benim; size bizim basit dağcılarımızın açıklayamadığı birçok şeyi açıklıyorum.

Neden halkınıza eğitim vermeleri için Hristiyan rahipler istemiyorsunuz?

Çünkü sizin bölünmelerinizde kendimizi nasıl tanıyacağımızı bilmiyoruz ve bunları paylaşmak istemiyoruz. Bir araya gelin, ortak bir doktrin oluşturun, sonra gelin, iyi karşılanacaksınız.

"Buraya birbirleriyle çelişen vaizler geliyor; kendi dinlerine büyük zarar veriyorlar. Azerat Aissa, 'Ben yol, hakikat ve yaşamım' dedi. Batılılar, neden bu kadar çok farklı yol ve hakikate sahipsiniz? Hayata giden tek bir yol vardır; hakikat kendi kendisiyle çelişemez. Kurtarıcı'nın gelişi hakkında tartışmıyoruz, ona inanıyoruz ve O'nun geri dönmesini beklerken kendimizi saf tutmaya çalışıyoruz...

1 Rabbimiz İsa Mesih.
2 Gethsemane Bahçesi.
3 Horoz.

En ce moment Ali-bey rentra ; je n'en fus pas fâché , ce vieillard m'embarrassait avec sa simple logique ; je ne suis pas théologien ; je ne savais comment lui expliquer les tristes divisions des sectes protestantes et de nos savants d'Allemagne ; hélas ! hélas ! comment lui montrer, à travers tout ce qu'il avait entrevu , la pure vérité?

Le pir se leva , me tendit la main et me dit :

<< Je vais où m'appellent mes affaires , mais nous nous retrouverons ; qu'Allah soit avec toi et aussi avec moi ! >>

Ali-bey nous le montra , comme il sortait , et commença son éloge :

« C'est le plus sage des Yésidi , affirma-t-il , aucun ne pourrait se comparer à lui . Il a visité la Perse et les Indes , il est allé à Jérusalem et à Stamboul , il s'est instruit de tout , il a même écrit un livre...

Un livre ? demandai -je étonné.

Oui ; lui seul sait écrire parmi nous. Il voudrait donner à notre peuple la sagesse et le bien-être des peuples d'Occident , c'est pour cela qu'il étudie les livres des Franks .

<< Il espère qu'un jour on pourra mettre ces livres dans notre langue , et il a fait une liste de plusieurs centaines de mots de notre dialecte correspondant aux mots des langues d'Europe , puis il y a ajouté notre histoire .

Ce doit être précieux ; où est ce livre ?

Dans sa demeure .

Où demeure - t-il?

Dans ma maison : le pir Kamek est un saint. Il va , vient , parcourt le pays . Tout le Kurdistan est son domaine , mais c'est chez moi qu'il se retire le plus souvent.

Penses-tu qu'il consente à me montrer son livre?

Oh ! très volontiers .

Je vais le lui demander ; où est- il ?

Reste , tu ne le trouverais pas , il est allé surveiller nos préparatifs ; je t'apporterai moi-même le livre , quand vous m'aurez promis de rester avec nous pendant quelques jours.

Crois- tu donc que notre voyage à Amadiyah soit impossible demain ?

Oui ; je viens d'envoyer trois hommes de Kaloni , que nous avons ici , du côté de la forteresse pour s'informer de ce qui se passe chez les Turcs . Ce sont des hommes braves et prudents , on peut se fier à eux . Je leur ai recommandé de chercher , par tous les moyens , des renseignements sur la situation d'Amad el Ghandour ; attendez leur retour , vous pourrez ensuite agir d'une manière plus sûre. >>

O anda Ali Bey geri döndü; kızmamıştım, bu yaşlı adam basit mantığıyla beni utandırdı; ben ilahiyatçı değilim; ona Protestan mezheplerinin ve Almanya'daki âlimlerimizin acıklı

Le mulazim m'enfonça lentement son poignard dans la poitrine.

Mulazim hançerini yavaşça göğsüme sapladı.

ayrılıklarını nasıl anlatacağımı bilmiyordum; ah! ah! Ona, gördüğü her şeyle, saf gerçeği nasıl göstereceğimi?

Pir ayağa kalktı, elini bana uzattı ve şöyle dedi:

"İşimin götürdüğü yere giderim, ama yine görüşeceğiz; Allah seninle ve benimle olsun!"

Ali Bey ayrılırken onu işaret etti ve övgüsüne başladı:

"O, Yezidilerin en bilgesidir," diye onayladı, "hiç kimse onunla boy ölçüşemez." İran'ı ve Hindistan'ı gezdi, Kudüs'ü ve İstanbul'u gezdi, her şeyi öğrendi, hatta bir kitap bile yazdı... Bir kitap mı? diye sordum şaşkınlıkla.

Evet; aramızda sadece o yazmayı biliyor. Batı halklarının bilgeliğini ve refahını halkımıza vermek istiyor, bu yüzden Frankların kitaplarını inceliyor.

<<Bir gün bu kitapların dilimize çevrilebileceğini umuyor ve lehçemizden Avrupa dillerindeki kelimelere karşılık gelen birkaç yüz kelimelik bir liste yaptı, ardından tarihimizi ekledi.

Çok değerli olmalı; bu kitap nerede?

Evinde.

Nerede yaşıyor?

Benim evimde: Pir Kamek bir evliya. Gelir gider, ülkeyi dolaşır. Tüm Kürdistan onun alanıdır, ama en çok bana çekilir. Sizce kitabını bana göstermeyi kabul eder mi?

Ah! Hem de çok isteyerek.

Ona soracağım; nerede?

Kal, onu bulamazsın; hazırlıklarımızı denetlemeye gitti. Birkaç gün bizimle kalacağına söz verdiğinde kitabı sana kendim getiririm.

Sence yarın Amadiyah'a yolculuğumuz imkansız mı?

Evet; az önce burada bulunan Kaloni'den üç adamı, Türkler arasında neler olup bittiğini öğrenmeleri için kaleye gönderdim. Cesur ve ihtiyatlı adamlar; onlara güvenebilirsiniz. Amad el Gandur'un durumu hakkında mutlaka bilgi edinmelerini tavsiye ettim; dönüşlerini bekleyin; o zaman daha güvenli hareket edebilirsiniz.

Nous finîmes par consentir à cet arrangement , et Mohammed Émin remercia avec chaleur le Yésidi , dont l'aide lui paraissait si précieuse ; puis Ali-bey , se tournant vers moi , me dit : « Viens , je veux te présenter à ma femme . Cette invitation m'étonna , mais je sus bientôt que les femmes de ce pays sont beaucoup moins renfermées que celles des mahométans . Les Yésidi mènent réellement une vie patriarcale et comme je n'en ai rencontré nulle part de semblable en Orient ; ils n'ont pas sur la religion des idées bien nettes ni bien éclairées , mais ils conservent un fonds de christianisme qui les rend très supérieurs aux Grecs menteurs , aux Arméniens brocanteurs et immoraux , aux Arabes cruels et toujours prêts à se venger , aux Persans hypocrites , aux Kurdes larrons . Tous ces peuples pourtant traitent les Yésidi d'adeptes du diable et leur témoignent un souverain mépris. Le culte et les croyances de cette secte sont un mélange hétérogène de chaldéisme , d'islamisme , de christianisme ; mais ce dernier domine. Des missionnaires zélés , tenant compte des mœurs , s'appliquant à ne pas trop heurter les coutumes de ces pauvres gens , trouveront là un terrain bien préparé et très certainement fructueux , quoi qu'en ait dit Ali-bey.

Devant la porte , dans la cour , nous rencontrâmes le buyukemini assis à terre , mangeant des figues , tandis que son âne se délectait devant une crèche remplie d'orge . Le petit guerrier était entouré d'une foule d'auditeurs , auxquels il racontait complaisamment ses prouesses . Halef nous quitta pour aller l'entendre . Mohammed et moi nous suivîmes Ali dans une autre partie de la maison , où la maîtresse du logis nous reçut avec beaucoup de bonne grâce.

Elle était très jeune et portait avec aisance un joli enfant sur ses bras . Ses magnifiques cheveux noirs , ramassés en plusieurs tresses , tombaient sur ses épaules ; son front était orné d'un bandeau de monnaies d'or , pendant presque jusqu'aux sourcils .

<< Soyez les bienvenus , Seigneurs , » dit - elle simplement et gracieusement , en nous tendant la main.

Son mari lui répéta nos noms et nous apprit le sien , qui malheureusement n'est pas resté dans ma mémoire . Je pris l'enfant dans mes bras et le baisai au front , ce dont la jeune femme me parut très fière... Du reste le futur bey était un charmant enfant , tenu avec la plus grande propreté , ne ressemblant en aucune manière à ces enfants ventrus et vieillots que l'on rencontre chez les Orientaux , particulièrement chez les Turcs .

Ali -bey me demanda si je voulais prendre mon repas dans l'appartement qu'il me destinait ou chez sa femme . On pense bien que je me décidai de suite pour rester où j'étais . Je n'aurais pu d'ailleurs quitter le petit bey , il semblait se plaire extraordinairement avec moi . Il me regardait de ses jolis yeux noirs , me tirait la barbe, agitait ses mains et ses pieds mignons de la façon la plus joyeuse, enfin balbutiait quelques mots très drôles , auxquels je ne comprenais rien du tout , cela va sans dire . Nous étions à peu près aussi forts l'un que l'autre sur le kurde . Je gardai le gentil petit homme sur mes genoux tout le temps du repas pour l'écouter gazouiller. La mère , désireuse de me témoigner sa gratitude , me servit les meilleurs morceaux , et voulut me montrer son jardin après le souper .

Sonunda bu anlaşmayı kabul ettik ve Muhammed Emin, yardımları kendisine çok değerli görünen Yezidilere içtenlikle teşekkür etti; ardından Ali Bey bana dönerek, "Gel, seni eşimle tanıştırmak istiyorum." dedi. Bu davet beni şaşırttı, ancak kısa süre sonra bu ülkenin kadınlarının Müslümanların kadınlarından çok daha az içine kapanık olduğunu öğrendim. Yezidiler gerçekten de ataerkil bir yaşam sürüyorlar; Doğu'nun başka hiçbir yerinde böyle bir şeye rastlamadım; din hakkında çok net veya bilgili fikirleri yok, ancak onları **yalancı Yunanlılardan, ahlaksız, ikinci el Ermenilerden, her zaman intikam almaya hazır zalim Araplardan, ikiyüzlü Perslerden ve hırsız Kürtlerden** çok daha üstün kılan temel bir Hristiyanlık unsurunu koruyorlar. Ancak tüm bu halklar, Yezidilere şeytana tapanlar gibi davranıyor ve onlara karşı büyük bir küçümseme gösteriyor. Bu mezhebin kültürü ve inançları, Keldanilik, İslam ve Hristiyanlığın heterojen bir karışımıdır; ancak Hristiyanlık baskındır. Ahlak kurallarını göz önünde bulunduran ve bu zavallı insanların örf ve adetlerini fazla rencide etmemeye özen gösteren gayretli misyonerler, Ali Bey ne derse desin, burada iyi hazırlanmış ve kesinlikle bereketli bir toprak bulacaklar.

Kapının önünde, avluda, yerde oturmuş incir yiyen büyük emini ile karşılaştık; eşiği ise arpa dolu bir yemliğin tadını çıkarıyordu. Küçük savaşçı, maceralarını büyük bir memnuniyetle anlatan bir dinleyici kalabalığıyla çevriliydi. Halef, onu dinlemek için yanımdan ayrıldı. Muhammed ve ben, Ali'yi evin başka bir bölümüne kadar takip ettik ve evin hanımı bizi büyük bir nezaketle karşıladı. Çok gençti ve güzel bir çocuğu kollarında rahatça taşıyordu. Birkaç örgüyle toplanmış muhteşem siyah saçları omuzlarına dökülüyordu; alnı, neredeyse kaşlarına kadar uzanan altın bir şeritle süslenmişti.

"Hoş geldiniz, Lordlar," dedi sade ve nazik bir şekilde, elini bize uzatarak. Kocasının isimlerimizi tekrarladı ve kendi ismini söyledi, ne yazık ki bu isim hafızamda kalmadı. Çocuğu kucağıma alıp alından öptüm, genç kadın bundan çok gurur duyuyor gibiydi... Ayrıca, müstakbel bey, son derece temiz tutulan, Doğulular arasında, özellikle de Türkler arasında rastlanan o göbekli ve eski kafalı çocuklara hiç benzemeyen sevimli bir çocuktü.

Ali bey, yemeğimi benim için ayırdığı dairede mi yoksa karısının evinde mi yemek istediğimi sordu. Hemen olduğum yerde kalmaya karar verdiğimi tahmin etmek zor değil. Küçük beyi bırakamazdım, çünkü benimle olağanüstü eğleniyor gibiydi. Bana güzel siyah gözleriyle baktı, sakalımı çekti, sevimli ellerini ve ayaklarını son derece neşeli bir şekilde salladı ve sonunda hiçbir şey anlamadığım çok komik kelimeler geveledi. İkimiz de Kürtçede neredeyse birbirimizden iyi anlaşıyorduk. Yemek boyunca sevimli küçük adamı dizlerimin üzerinde tuttum, gevezeliklerini dinledim. Bana minnettarlığını göstermek isteyen annem, en

güzel lokmaları bana ikram etti ve akşam yemeğinden sonra bana bahçesini gezdirmek istedi.

Je mangeai avec une véritable gourmandise un mets du pays appelé kourjé ; il consiste en crème douce mêlée de miel et de sucre, le tout passé au four . J'eus aussi grand plaisir à visiter le jardin .

Une fleur , entre toutes , me charma , celle que les Arabes nomment bent el.onsoul (la fille du consul) ; elle est d'une belle couleur de flamme , et se renouvelle perpétuellement sur le joli arbuste qui la porte .

Après une courte promenade en ce lieu embaumé , Ali me conduisit dans ma chambre ; elle donnait sur la plate-forme du toit , ce qui me permettait de jouir d'une vue magnifique . En entrant je remarquai , sur le petit guéridon , un livre qui l'écrasait presque .

« Voilà le livre du pir , » me dit mon hôte , répondant à ma muette interrogation .

Je m'en emparai et me jetai sur le divan pour feuilleter à mon aise ; Ali -bey sourit de mon avidité et s'éloigna .

Le gros livre , écrit en caractères persans et arabes , contenait , en outre , une grande quantité de mots et de locutions des différents dialectes kurdes .

Je remarquai bientôt qu'il n'était pas très difficile de comprendre le kurde , du moment que l'on avait la clef de la signification phonétique des lettres . Je résolus de profiter de cette espèce de dictionnaire , pendant mon séjour dans cette maison, pour m'initier à la connaissance de la langue .

J'en étais là de mon étude , quand des voix jeunes et fraîches montèrent jusqu'à moi ; je m'avançai sur la terrasse et je vis cinq à six jeunes filles arrêtées à une fontaine . Quelques jeunes gens venaient de les y rejoindre ; l'un d'eux chantait ; on me traduisit , plus tard , sa chanson , bien connue dans ces montagnes :

Kurje <<kourjé >> adı verilen yöresel bir yemeği büyük bir keyifle yedim; bu yemek, bal ve şekerle karıştırılmış tatlı kremadan oluşuyor ve fırında pişiriliyor. Bahçeyi ziyaret etmekten de büyük keyif aldım.

Her şeyden önce bir çiçek beni büyüledi; Arapların bent el.onsul (konsülün kızı) dediği çiçek; güzel bir alev rengine sahip ve üzerinde bulunduğu güzel çalıda sürekli yenileniyor.

Bu güzel kokulu yerde kısa bir yürüyüşten sonra Ali beni odama götürdü; odam, çatı katındaki platforma bakıyordu ve bu sayede muhteşem bir manzaranın tadını çıkarabiliyordum. İçeri girdiğimde, küçük masanın üzerinde neredeyse onu ezecek kadar büyük bir kitap fark ettim.

"İşte pirin kitabı," dedi ev sahibim, sessiz sorumu yanıtlayarak. Kitabı kaptım ve kendimi kanepeye atıp rahatça karıştırdım; Ali bey hevesime gülümsedi ve uzaklaştı.

Farsça ve Arapça harflerle yazılmış büyük kitapta, farklı Kürt lehçelerinden çok sayıda kelime ve ifade de vardı. Kısa süre sonra, harflerin fonetik anlamlarının anahtarına sahip olduğunuz sürece Kürtçeyi anlamamanın çok da zor olmadığını fark ettim. Bu evde kaldığım süre boyunca, kendimi dil bilgisine alıştırmak için bu tür bir sözlükten yararlanmaya karar verdim.

Çalışma odamda bu noktaya geldiğimde, genç ve taze sesler bana doğru yükseldi; terasa çıktığımda beş altı genç kızın bir çeşmenin başında durduğunu gördüm. Bazı genç erkekler

de onlara yeni katılmıştı; içlerinden biri şarkı söylüyordu; daha sonra, bu dağlarda çok bilinen şarkısı benim için tercüme edildi:

Ghawra min ave the
Bina michak dartjin ber pichte , etc.¹.

1 Une fille des chrétiens vient puiser de l'eau ;
Je m'arrête près d'elle retenant mon souffle :
Ah ! je voulais baiser le bas de sa robe...
Et pour cela les Russes m'emmènent , chargé de chaînes !

Ghawra min ave the
Bina michak dartjin ber pichte, vb.1.

1 Hristiyan bir kız su almaya geliyor;
Yanında durup nefesimi tutuyorum:
Ah! Elbisesinin eteğini öpmek istiyordum...
Ve bunun için Ruslar beni zincirlerle götürüyorlar!

Ce chant rythmé et mélancolique surpassait par sa mélodie tout ce que j'avais entendu en Orient. Je sortis de la maison pour écouter le jeune Yésidi , mais le chanteur se tut à mon approche . Je fis alors une petite promenade dans la rue , où le mouvement augmentait toujours . On dressait tentes contre tentes , on courait, on s'agitait, on préparait tout pour la fête , malgré les ombres du soir qui s'étendaient rapidement . Lorsque je rentrai , le petit buyuk-emini racontait encore ses aventures ; le cercle de ses auditeurs s'épaississait de minute en minute .

Bu ritmik ve hüznü şarkı, melodisiyle Doğu'da duyduğum her şeyi geride bırakıyordu. Genç Ezidileri dinlemek için evden çıktım, ama yaklaşırken şarkıcı sustu. Sonra sokakta kısa bir yürüyüşe çıktım; hareketlilik hâlâ artıyordu. Çadırlar çadırlara kuruluyor, insanlar koşuşturuyor, telaşlanıyor, hızla yayılan akşam gölgelerine rağmen her şey ziyafet için hazırlanıyordu. Geri döndüğümde, küçük büyük emini hâlâ maceralarını anlatıyordu; dinleyicilerinin çemberi her geçen dakika daha da kalabalıklaşıyordu.

« Oui ! oui ! criait la voix perçante du singulier héros , j'ai combattu à Saïda et dans l'île de Candie , où nous écrasâmes l'émeute . J'ai combattu à Beyrouth , sous le célèbre MustaphaNouri-pacha , dont l'âme vaillante jouit des délices du paradis ; je n'avais pas encore perdu mon nez . Cet accident m'est arrivé en Serbie , où j'avais suivi Chekib-effendi , lorsqu'il y fut envoyé pour chasser Michel Obrénovitch ... >>

"Evet! Evet!" diye haykırdı eşsiz kahramanın tiz sesi, "Sayda'da ve Kandiye Adası'nda savaştım, orada isyanı bastırdık. Beyrut'ta, yiğit ruhu cennetin güzelliklerini yaşayan ünlü Mustafa Nuri Paşa'nın komutasında savaştım; henüz burnumu kaybetmemiştim. Bu kaza, Çekib Efendi'nin Mihail Obrenoviç'i kovalamak için gönderildiği Sırbistan'da başıma geldi..."

Le brave petit bonhomme ne me paraissait pas bien fixé sur l'endroit où il lui était le plus glorieux d'avoir laissé son nez ; il continuait :

« J'étais à Bucharest , je me défendais bravement. Déjà une vingtaine d'ennemis gisaient autour de moi , lorsque l'un d'entre eux , se relevant , brandit son sabre ; je ne sais comment ma tête ne fut point fendue en deux ; il n'atteignit que mon nez ... >>

En ce moment le cri le plus perçant , le plus étourdissant , le plus singulier que j'aie ouï de ma vie , vint me faire tressaillir , moi et tous les assistants ; un vrai sifflet de locomotive accompagné d'un hennissement sauvage.

<< Cela vous étonne ? demanda fort tranquillement Ifra . C'est mon âne , il ne peut souffrir les ténèbres et crie ainsi toute la nuit. »

Cette annonce m'effraya ; je regrettais aussi de ne pouvoir entendre l'histoire complète de la glorieuse balafre , mais il était écrit qu'elle ne finirait jamais .

« L'animal crie ainsi toute la nuit ? répéta l'un des assistants .

Oui , de dix minutes en dix minutes , affirma Ifra avec beaucoup de résignation .

Il faut lui faire perdre cette habitude .

Et comment ?

Je n'en sais rien.

Cesur küçük adam, burnunu nereye koyduğundan pek de gurur duymuyor gibiydi; devam etti:

"Bükreş'teydim, kendimi cesurca savunuyordum. Etrafımda yirmi kadar düşman vardı ki, içlerinden biri ayağa kalkıp kılıcını savurdu; Kafamın nasıl ikiye ayrıldığını bilmiyorum; sadece burnuma çarptı..."

O anda, hayatımda duyduğum en tiz, en sağır edici, en tuhaf çığlık beni ve oradaki herkesi ürpertti; vahşi bir kişnemenin eşlik ettiği gerçek bir lokomotif düdüğü.

"Bu sizi şaşırttı mı?" diye sordu Ifra çok sakın bir şekilde. "Eşeğim, karanlığa dayanamıyor ve bütün gece böyle çığlık atıyor."

Bu duyuru beni korkuttu; görkemli yara izinin tüm hikayesini duyamadığım için de pişman oldum, ama bunun asla bitmeyeceği yazılmıştı.

"Hayvan bütün gece böyle çığlık atıyor mu?" diye tekrarladı yoldan geçenlerden biri. "Evet, her on dakikada bir," diye onayladı Ifra büyük bir teslimiyetle.

"Onu bu alışkanlıktan vazgeçirmeliyiz.

Peki nasıl?

Bilmiyorum."

Alors garde tes conseils pour toi . J'ai essayé de tous les moyens ; les coups , la famine , etc.

Parle-lui sérieusement , démontre - lui ses torts .

Je lui ai parlé maintes fois , avec sévérité ou avec douceur ; il me regarde , secoue la tête et crie de plus belle .

C'est singulier ! Il te comprend , oh ! certainement , il te comprend ! mais il n'a point envie de te faire plaisir , voilà !

J'ai souvent entendu répéter que les bêtes comprennent tout ce qu'on leur dit , parce qu'elles sont la demeure des âmes des morts , condamnées à expier leurs péchés sous cette forme.

Le coquin enfermé dans mon âne a dû être sourd dans son temps ; sourd , mais pas muet ! Tu devrais tâcher de savoir à quelle tribu appartenait cette âme... Quelle langue emploies-tu pour parler à ton âne ?

Le turc.

Si cette âme a été persane ou arabe , si c'est l'âme d'un giaour , comment veux -tu qu'elle t'entende ?

Allah akbar ! c'est vrai ! Je n'y avais jamais songé.

Sais-tu pourquoi ton âne remue toujours la tête quand tu lui parles ? L'esprit qui est en lui ne comprend pas le turc ; parle -lui un autre langage et tu verras .

Je demanderai à mon émir d'essayer un peu , car hadji Halef

Omar m'a raconté que ce grand taleb possède toutes les langues ; il est comme Solimon (Salomon) , qui entendait même le langage des animaux .

Il n'y a pas que Solimon à qui ce don ait été fait ; connaistu l'histoire de l'homme riche dont les fils parlèrent un jour avec une pierre ?

Non.

Je vais te l'apprendre : De vachtha beni Israëhaneki ...

Arrête-toi ! cria Ifra ; en quelle langue me racontes-tu cela ?

Dans la nôtre , en kurde . duates

Je ne comprends pas ; reprends en turc , comme tout à l'heure.

Tu es donc comme ton âne , qui n'entend que sa langue ?

Puis-je raconter une histoire kurde avec des mots turcs ? Ce ne sera plus la même chose. Essaye toujours .

O yüzden tavsiyeni kendine sakla. Her yolu denedim: dayak, aç bırakma vb.

Onunla ciddi konuş, kusurlarını göster.

Onunla defalarca konuştum, sert ya da nazik; bana bakıyor, başını sallıyor ve daha da yüksek sesle ağlıyor.

Bu garip! Seni anlıyor, ah! Elbette anlıyor! Ama seni memnun etmek gibi bir arzusu yok, hepsi bu!

Hayvanların onlara söylediğiniz her şeyi anladıklarını sık sık duydum çünkü onlar ölümlerin ruhlarının evidir, günahlarının kefareti bu şekilde ödemeye mahkûm edilmişlerdir.

Eşeğime kilitlenen alçak, zamanında sağır olmalı; sağır ama dilsiz değil!

Bu ruhun hangi kabileye ait olduğunu bulmaya çalışmalısın... Eşeğinle hangi dili kullanıyorsun?

Türkçe.

Bu ruh Farsça ya da Arapsa, bir gâvur ruhuysa, seni nasıl duymasını bekliyorsun?

Allahu Ekber! Doğru! Bunu hiç düşünmemiştim.

Eşeğiniz neden konuştuğunuzda sürekli başını sallıyor biliyor musunuz? İçindeki ruh Türkçe anlamıyor; başka bir dil konuşun, göreceksiniz.

Emirime biraz denemesini söyleyeceğim, Hacı Halef için.

Ömer bana bu büyük talib'in bütün dilleri konuştuğunu söyledi; hayvanların dilini bile anlayan Süleyman gibi.

Bu hediye sadece Süleyman'a verilmemiş; oğulları bir zamanlar taşla konuşan zengin adamın hikayesini biliyor musunuz?

Hayır.

Sana anlatacağım: De vachtha beni Israëhaneki...

Dur! diye bağırdı İfra; Bana bunları hangi dilde anlatıyorsun?

Bizimkinde, Kürtçe.

Anlamıyorum; eskisi gibi Türkçe devam et.

Sadece kendi dilini anlayan eşeğiniz gibi misiniz?

Türkçe kelimelerle bir Kürtçe hikaye anlatabilir miyim? Aynı olmayacak.

Denemeye devam et.

Voyons... Écoute : Donc , au temps des enfants d'Israël , il y avait un homme fort riche ; il mourut, laissant deux fils héritiers de ses grands biens et de sa maison . Chacun voulait garder la maison . L'un disait : C'est ma maison ; l'autre disait aussi : C'est ma maison . Là-dessus , par la volonté de Dieu, une brique de la muraille parla , elle dit : « N'avez-vous pas honte de vous quereller ainsi ? Cette maison n'est ni la tienne ni la sienne . Moi , quand je vivais , j'étais un grand roi , je fus grand en ce monde pendant trois cents ans , puis je mourus . Je reposai dans ma tombe trois cents ans , mon corps pourrit et sécha ; je devins poussière , alors un homme prit mes cendres , les façonna , les cuisit en briques , les employa à se construire une maison . Au bout de quarante ans la maison croula , les briques redevinrent poussière et je restai encore soixante - treize ans. Un autre homme acheta le champ , refit des briques , et je fus de nouveau employée pour la construction d'une maison . Cette maison est celle - ci . J'y suis depuis trois cent trente ans ; que deviendrai-je après ?... En attendant ne chagrinez pas mon âme , car... »

Le conteur fut interrompu par un braiment formidable , tout le monde se mit à rire et à entourer l'âne . Le récit demeura inachevé , ce qui me parut dommage .

Au même moment du reste , j'étais reconnu par l'un des assistants ; il s'avança vers moi , en s'écriant :

<< C'est donc vrai , Émir ! Te voilà parmi nous ! On me l'avait dit dans la montagne . Avec quelle joie je te revois ! Permits que je te baise les mains . >>

C'était Sélek , un des trois Yésidi enterrés vifs par les Arabes et auxquels j'avais sauvé la vie , pendant mon séjour au désert ; je lui demandai des nouvelles des deux autres .

« Le pir Kamek vient de les emmener à l'instant avec lui , du côté de Mossoul , répondit - il pour moi j'apporte un message à

Ali-bey ; pourrai -je te voir ensuite ?

Je rentre chez votre bey , mais peut - être ne dois - je point être présent pendant que tu t'acquitteras de ta commission ?

Quand même ce serait un secret , Émir, tu pourrais l'entendre , viens. »

Nous nous rendimes dans l'appartement de la femme du bey , où se trouvait Ali ; il paraît que l'entrée en était permise à tous.

J'aperçus même Halef , en train de manger, avec un appétit dévorant , le repas que la maîtresse du logis lui avait fait servir après nous .

Bakalım... Dinleyin: İsrailoğulları zamanında çok zengin bir adam varmış; ölmüş ve büyük mal varlığının ve evinin mirasçıları olarak iki oğlu kalmış. Her biri evi elinde tutmak istemiş. Biri, "Bu benim evim" demiş; diğeri de, "Bu benim evim" demiş. Bunun üzerine, Allah'ın izniyle, duvardaki bir tuğla konuştu: "Böyle kavga etmekten utanmıyor musun? Bu ev ne senin ne de onun. Ben, yaşadığımda büyük bir kraldım, bu dünyada üç yüz yıl büyüktüm, sonra öldüm. Üç yüz yıl mezarımda yattım, bedenim çürüdü ve kurudu; toz oldum, sonra bir adam küllerimi aldı, şekillendirdi, tuğla yaptı ve kendine bir ev inşa etti. Kırk yıl sonra ev yıkıldı, tuğlalar toza döndü ve ben yetmiş üç yıl daha kaldım. Başka bir adam tarlayı satın aldı, tuğlaları yeniden yaptı ve ben yine bir ev inşasında çalıştım. Bu ev işte bu. Üç yüz otuz yıldır buradayım; sonra halim ne olacak?... Bu arada, ruhumu üzme, çünkü... "Anlatıcının sözü korkunç bir anırmayla kesildi; herkes gülmeye ve eşeğin etrafını sarmaya başladı. Hikaye yarım kaldı, bu bana utanç verici geldi. Tam o sırada, yoldan geçenlerden biri beni tanıdı; bana doğru yaklaşıp haykırdı: "Öyleymiş Emir! İşte aramızdasın! Dağlarda bana öyle söylenmişti. Seni tekrar gördüğüme ne kadar sevindim! Ellerini öpmeme izin ver." >>

Araplar tarafından diri diri gömülen ve çölde kaldığım süre boyunca hayatını kurtardığım üç Yezidi'den biri olan Selek'ti; diğer ikisinin haberini sordum.

"Pir Kamek onları az önce Musul'a götürdü," diye cevap verdi. "Ali Bey'e bir haber getirdim; sonra görüşebilir miyiz?"

Bey'inizin evine dönüyorum, ama siz görevinizi yerine getirirken yanınızda olmamam gerekir mi?

Gizli olsa bile Emir, duyabilirsin, gel."

Bey'in karısının dairesine gittik, Ali oradaydı; görünüşe göre herkesin girmesine izin veriliyordu. Hatta Halef'in, ev hanımının bizden sonra kendisine ikram ettiği yemeği iştahla yediğini bile gördüm.

<< Seigneur , dit Sélek , en s'adressant à Ali - bey , je reviens de la montagne , j'étais allé jusqu'au haut du Bozan ; là on m'a confié un message pour toi.

Parle .

Tous ceux qui sont ici peuvent- ils l'entendre ?

Parle sans crainte .

Nous croyions que le pacha de Mossoul avait envoyé cinq cents hommes à Amadiyah , pour les opposer aux Kurdes , nous nous trompions . Les deux cents hommes de Diarbékir marchent sur Ourmédi et se cachent dans les forêts qui couvrent le mont

Toura Gharah...

Qui te l'a dit ?

Un bûcheron de Monngeyji , que j'ai rencontré ; quant aux trois cents soldats de Kerjouk , ils n'ont pas pris non plus la route d'Amadiyah ; ils sont en ce moment sur les bords du Ghazir, Comment le sais -tu ?

Par un Kurde- Zibar qui revient de Dohouk.

Les Zibars sont des gens auxquels on peut se fier : ils ne mentent jamais et détestent les Turcs . Ce que t'ont dit ces deux hommes me paraît très vraisemblable . Connais-tu la vallée d'Idis , de l'autre côté de Kaloni ?

Je l'ai souvent traversée .

Pourrait-on y conduire nos chevaux et nos bestiaux pour les y cacher ?

Avec un bon guide , oui .

Combien de temps faudrait- il pour y mener les troupeaux , les femmes et les enfants ?

Une demi-journée. On va jusqu'au tombeau du cheikh Hadi ; derrière se trouve un étroit passage donnant dans la forêt , une sorte de gorge que tu connais aussi bien que moi . Les Turcs nous croiraient occupés à notre pèlerinage et ne se douteraient de rien...

Très bien , tu m'as compris ; tu connais le pays comme pas un. J'aurai à te parler tout à l'heure ; en attendant , pas un mot là-dessus à personne . J'aurais voulu te confier le soin de cet émir pendant son séjour ici , mais tu seras employé ailleurs .

Faut-il t'envoyer mon fils , Émir ?

Parle -t-il bien le kurde ?

Il parle tous les dialectes de nos contrées .

Envoie- le , j'aurai du plaisir à le voir . »

"Efendim," dedi Selek, Alibey'e dönerek, "dağdan yeni döndüm. Bozan'ın zirvesine çıktım; orada bana sana bir mesaj emanet edildi.

Konuş.

Buradakilerin hepsi duyabiliyor mu?

Korkusuz konuş.

Musul Paşası'nın Kürtlere karşı Amadiye'ye beş yüz adam gönderdiğine inanıyorduk; yanılmışız. Diyarbekir'in iki yüz adamı Urmedi'ye doğru yürüyor ve Tura Garah Dağı'nı kaplayan ormanlarda saklanıyor...

Sana kim söyledi?

Tanıştığım Monngeyci'li bir oduncu; Kercuk'un üç yüz askerine gelince, onlar da Amadiye'ye giden yolu kullanmamış; şu anda Gazir kıyısındalar.

Bunu nereden biliyorsun?

Dohuk'tan dönen bir Kürt-Zibar'dan.

Zibarlar güvenilir bir halktır: asla yalan söylemezler ve Türklerden nefret ederler. Bu iki adamın sana söyledikleri bana çok mantıklı geliyor. İdis'i biliyor musun? Kaloni'nin diğer yakasındaki vadi mi?

Sık sık geçtim.

Atlarımızı ve sığırlarımızı orada saklayabilir miyiz?

İyi bir rehberle, evet.

Sürüleri, kadınları ve çocukları oraya götürmek ne kadar sürer?

Yarım gün. Şeyh Hadi'nin türbesine gidiyoruz; arkasında ormana giden dar bir geçit var, benim kadar iyi bildiğiniz bir tür geçit. Türkler hac yolculuğunda meşgul olduğumuzu düşünüp hiçbir şeyden şüphelenmezler...

Pekala, beni anlıyorsun; ülkeyi başka hiçbir yerde olmadığı kadar iyi biliyorsun. Seninle daha sonra konuşmam gerekecek; bu arada, bu konuda kimseye tek kelime etme. Bu emirin burada kaldığı süre boyunca bakımını sana emanet etmek isterdim ama başka bir yerde çalışacaksın.

Oğlumu sana göndereyim mi Emir?

Kürtçeyi iyi konuşuyor mu?

Topraklarımızın tüm lehçelerini konuşuyor.

Gönder onu; onu görmekten memnuniyet duyarım."

Heureusement je n'étais pas trop fatigué et je n'avais point sommeil , car il était écrit que je ne pourrais de sitôt regagner mon divan ; les amis d'Ali -bey , ayant appris mon arrivée , s'assemblèrent pour me saluer ; on voulut même nous donner une aubade . Tout l'orchestre se composait de trois musiciens : l'un jouait du cheorbe , l'autre de la kamantché et le troisième de la bouloure, ce qui équivaut à la guitare , la flûte et la viole européennes . La musique me parut douce , agréable , très mélodieuse ; décidément ces Yésidi sont beaucoup mieux organisés , sous le rapport artistique , que la plupart de leurs voisins. Après le concert, le fils de Sélek étant arrivé , je remontai avec lui dans ma chambre , et lui demandai une leçon pour déchiffrer le manuscrit du Kamek .

L'horizon intellectuel du jeuue homme me parut fort borné ; je finis pourtant par en tirer la plupart des renseignements . dont j'avais besoin.

Je compris comment ces pauvres gens , mal éclairés , prenaient le plus souvent le symbole pour la chose signifiée , et transformaient un fonds de croyances très spiritualistes en un culte très rapproché de l'idolâtrie . Les mystères leur semblent d'autant plus sacrés qu'ils sont plus obscurs , et , comme tous les Orientaux , ils aiment particulièrement ce qui est occulte et merveilleux . En somme, le pir Kamek était sans doute le seul d'entre eux dont les idées s'élevassent un peu et sortissent du chaos de leurs superstitions ; du moins , tous croyaient , avec une ferveur et une bonne foi profondes , aux traditions de leurs ancêtres . Notre entretien était à chaque instant interrompu par le braiment de maître Aliboron . Tant que le bruit du dehors se mêla aux éclats de cette trompette, ils furent supportables ; mais quand le silence s'établit dans le bourg , les cris de ce sot animal devinrent de plus en plus

agaçants . Je m'en plaignais avec impatience , lorsqu'un véritable tumulte s'éleva devant la porte , puis le malheureux buyuk- emini fit soudain irruption dans ma chambre en criant :
« Dors-tu , Émir ?
Comment le pourrais -je avec ton âne ?

Neyse ki çok yorgun değildim ve uykum da yoktu, çünkü kanepeme yakında dönemeyeceğim yazılıydı; Ali Bey'in arkadaşları, gelişimi öğrenince beni karşılamak için toplandılar; hatta bize serenat yapmak istediler. Orkestranın tamamı üç müzisyenden oluşuyordu: biri cheorbo, diğeri kemançe, üçüncüsü ise Avrupa gitarı, flütü ve viyola eşdeğer olan bolouré çalıyordu. Müzik bana tatlı, hoş ve melodik geldi; bu Yezidiler, sanatsal açıdan komşularının çoğundan kesinlikle çok daha iyi organize olmuşlardı.

Konserden sonra Selek'in oğlu gelince, onunla birlikte odama çıktım ve Kamek'in el yazmasını çözme konusunda bir ders vermesini istedim.

Genç adamın entelektüel ufku bana çok sınırlı geldi; yine de ihtiyacım olan bilgilerin çoğunu ondan edindim. Bu zavallı, aydınlanmamış insanların, simgeyi çoğunlukla işaret edilen şeyin yerine nasıl aldıklarını ve son derece spiritüel bir inanç birikimini putperestliğe çok yakın bir külte nasıl dönüştürdüklerini anladım. Gizemler onlara ne kadar muğlaksa o kadar kutsal görünür ve tüm Doğulular gibi, özellikle okült ve harikulade olana bayılırlar. Kısacası, aralarında fikirleri biraz olsun yükselip batıl inançlarının kaosundan sıyrılan tek kişi Pir Kamek'ti; en azından hepsi, atalarının geleneklerine büyük bir şevkle ve derin bir iyi niyetle inanıyordu.

Sohbetimiz sürekli olarak Üstat Aliboron'un anırmasıyla bölünüyordu. Dışarıdan gelen sesler bu trompetin sesleriyle karıştığı sürece, katlanılabiliirdi; ama köyde sessizlik çöktüğünde, bu aptal hayvanın çığlıkları giderek daha da rahatsız edici hale geliyordu. Sabırsızlıkla yakınıyordum ki, kapının önünde büyük bir gürültü koptu, talihsiz büyük emini aniden odama daldı ve bağırırdı:

"Uyuyor musun Emir?

Eşgeinle nasıl uyuyabilirim?"

O Seigneur , je suis bien à plaindre ; cette bête ne veut pas se taire ; les gens d'ici s'en prennent à moi , ils sont tous rassemblés , ils menacent d'emmener l'âne dans le bois , prétendant qu'il les empêche de dormir. Les loups le mangeront , et si je ne rentre pas dans Mossoul avec la bête , je recevrai certainement la bastonnade , sans compter que je perdrai mon grade . Je t'en prie , Émir, viens à mon secours .

Mais comment? Seigneur, ne crois - tu pas que cet âne a une âme ?

Oui , les animaux ont des âmes , qui ne sont pas de la nature de la nôtre , mais qui.....

Effendi , mon âne en a sans doute encore une autre : une âme humaine hante son corps et cet esprit ne comprend pas le turc .

Toi qui parles toutes les langues de la terre , viens , essaye de te faire entendre à l'animal , pour savoir s'il est Persan , Américain , Turcoman ou Russe . Peut- être , s'il te comprend , tu obtiendras qu'il nous laisse en paix . >>

L'âne brayait de plus belle , et le pauvre Ifra , tout hors de lui , levait les mains au ciel en s'écriant :

<< Oh ! viens vite , Émir , entends- tu quel tapage ils font dehors ; ils vont le tuer ! >>

Je me décidai à descendre et je rencontrai Halef , qui parlait de son mieux avec la foule .

Une idée subite me vint j'entrevis le moyen de faire cesser cette désagréable émeute ; m'approchant du grison , je le caressai, lui parlai tout bas et feignis d'écouter une réponse , puis je demandai au petit Turc :

« Buyuk - emini , comment s'appelait ton père ?

Nachir Mirja.

Non , ce n'est pas cela... Ton grand - père alors?

Mouthallam Sabouf.

Nous y voilà. Où demeurerait- il?

A Hirmenlou , près d'Andrinople.

C'est cela même . Écoute , ton grand-père voyageait une fois d'Hirmenlou à Thasskoï ; pour taquiner son âne , il s'avisa de lui attacher une grosse pierre à la queue . Il ne devait pas faire cela , car le prophète a dit : « Tu aimeras ton âne . »

« Voilà pourquoi l'esprit de ton aïeul est chargé d'un grand péché . Il lui a fallu repasser le pont de Sirath , qui conduit du paradis en enfer ; il est revenu sur cette terre, dans le corps d'un âne , afin d'expier sa faute. Or cet âne est celui - ci . Puisque ton grand- père a péché en attachant une pierre à la queue de son âne , pour le délivrer , attachons-lui aussi une pierre à la queue .

Le veux-tu , Ifra?

Ey Rabbim, çok acınacak haldeyim; bu hayvan susmayı reddediyor; buradaki insanlar bana saldırıyor, hepsi toplanmış, eşeği ormana götürmekle tehdit ediyorlar, uyumalarını engellediğini iddia ediyorlar. Kurtlar onu yiyecek ve eğer hayvanla Musul'a dönmezsem kesinlikle dövüleceğim, rütbemi kaybedeceğimden bahsetmiyorum bile. Sana yalvarıyorum Emir, yardımına gel.

Ama nasıl? Rabbim, bu eşeğin bir ruhu olduğuna inanmıyor musun?

Evet, hayvanların bizim doğamızda olmayan ruhları var, ama...

Efendi, eşeğimin şüphesiz başka bir ruhu var: Bedeninde bir insan ruhu var ve bu ruh Türkçeyi anlamıyor. Dünyanın bütün dillerini konuşan sen, gel, hayvana kendini anlatmaya çalış, Fars, Amerikan, Türkmen veya Rus olup olmadığını öğren. Belki seni anlarsa, onu rahat bırakmaya ikna edersin. >>

Eşek daha da yüksek sesle anırdı ve zavallı İfra, tamamen kendinden geçmiş bir halde ellerini göğse kaldırarak haykırdı:

<<Ah! Çabuk gel Emir, dışarıda ne gürültü yaptıklarını duyuyor musun? Onu öldürecekler!>>

Aşağı inmeye karar verdim ve kalabalıkla elinden geldiğince pazarlık eden Halef'le buluştum.

Aklıma aniden bir fikir geldi: Bu tatsız isyana son vermenin bir yolunu gördüm; kır saçlı adama yaklaşıp onu okşadım, alçak sesle konuştum ve cevabını dinliyormuş gibi yaptım.

Sonra küçük Türk'e sordum:

"Büyükemini, babanın adı neydi?"

Nachir Mirja.

Hayır, o değil... Öyleyse büyükbaban mı?

Mouthallam Sabouf.

İşte buradayız. Nerede yaşıyordunuz?

Edirne yakınlarındaki Hirmenlou'da.

İşte bu. Dinle, büyükbaban bir zamanlar Hirmenlou'dan Thasskoy'a seyahat ediyordu;

Eşeğini kızdırmak için kuyruğuna büyük bir taş bağlamayı düşündü. Bunu yapmamalıydı, çünkü peygamber şöyle demişti: "Eşeğini seveceksin."

"İşte bu yüzden büyükbabanın ruhu büyük bir günahla yüklü. Cennetten Cehenneme giden Sirat Köprüsü'nü geçmek zorunda kaldı; günahının kefareti için bir eşeğin bedeniyle bu

dünyaya döndü. İşte bu eşek bu. Büyükbaban eşeğinin kuyruğuna taş bağlayarak günah işlediğine göre, onu kurtarmak için kuyruğuna da bir taş bağlayalım."

İster misin, İfra?

O Émir, reprit le pauvre homme, les larmes aux yeux , que ne ferais-je pas pour soulager le père de mon père ! ... Parle , je t'obéirai en tout. >>

Je me fis apporter une pierre , qu'on fixa solidement à la queue du baudet ; celui-ci se mit à braire d'une façon épouvantable , mais , dès que l'opération fut achevée , il garda le silence . Il essaya bien de se débarrasser d'un poids si incommode ; il voulut atteindre sa queue avec les dents , regarda autour de lui d'un air tout penaud , dressa les oreilles , s'agita , souffla , tenta d'ouvrir la bouche pour crier, mais finalement resta muet et tout confus .

<< Allah hou ! murmurait le bachi -bouzouk , il ne dit plus rien !

Émir, tu es l'homme le plus sage, le plus savant que j'aie jamais. rencontré ! »

Enfin je pus regagner ma chambre et dormir en paix . Quant à la foule , elle resta autour de l'âne fort avant dans la nuit , me dit-on le lendemain , pour bien constater la merveille .

Lorsque je sortis de mon appartement, après le lever du soleil , je trouvai Mohammed Émin sur la terrasse.

<< Regarde , >> me dit - il .

Partout où mes yeux pouvaient atteindre , je voyais un grand mouvement. Les pèlerins continuaient à arriver en masse : les uns s'occupaient d'un campement dès leur entrée à Baadri ; les autres après une courte halte , se rendaient par files à la tombe de Hadi . Devant la porte de notre hôte l'attroupement augmentait , tout le monde regardait l'âne et quelques -uns racontaient en gesticulant l'aventure de la veille . Je sentis un peu de remords de ma plaisanterie.

Ali- bey vint à ma rencontre et me salua avec un sourire .

« Émir , dit- il , nous te devons une bonne nuit , tu es un grand magicien . Mais crois-tu que l'âne crierait si on lui enlevait la pierre?

Oui , certes , cette bête crie pendant la nuit , parce que les ténèbres lui font peur et qu'elle veut se rassurer avec sa propre voix. »

Nous nous rendîmes à l'appartement des femmes , où je saluai la jeune maîtresse de maison en langue kurde , ce qui étonna tous les assistants .

<< Voilà ce que j'ai appris hier soir , dans le livre du pir , dis-je à Ali , qui parut enchanté ; j'espère en apprendre davantage aujourd'hui. >>

Ey Emir, diye devam etti zavallı adam, gözlerinde yaşlarla, babamın babasını rahatlatmak için neler yapmazdım ki! ... Konuş, her konuda sana itaat edeceğim. >>

Bana eşeğin kuyruğuna sıkıca tutturulmuş bir taş getirildi; korkunç bir şekilde anırmaya başladı, ama işlem tamamlanır tamamlanmaz sessiz kaldı. Bu rahatsız edici ağırlıktan kurtulmak için çok uğraştı; dişleriyle kuyruğuna ulaşmaya çalıştı, utangaç bir tavırla etrafına bakındı, kulaklarını dikti, telaşlandı, nefes nefese kaldı, bağırarak için ağzını açmaya çalıştı ama sonunda sustu ve tamamen şaşkına döndü.

<< Allah hou! diye mırıldandı başı-buzuk, başka bir şey söylemedi!

Emir, sen gördüğüm en bilge, en bilgili adamsın. Tanıştım!

Sonunda odama dönüp huzur içinde uyuyabildim. Kalabalığa gelince, ertesi gün bana söylenene göre, harikayı tam olarak takdir etmek için gece geç saatlere kadar eşeğin

etrafında kalmışlar. Gün doğumundan sonra dairemde çıktığımda, Muhammed Emin'i terasta buldum.

"Bak," dedi bana.

Gözlerimin erişebildiği her yerde büyük bir hareketlilik gördüm. Hacılar akın akın gelmeye devam etti: Bazıları Baadri'ye girer girmez kamp kuruyordu; diğerleri kısa bir mola verdikten sonra Hadi'nin türbesine doğru sıra halinde ilerliyordu.

Ev sahibimizin kapısının önünde kalabalık artıyordu; herkes eşeğe bakıyor, bazıları da önceki günkü macerayı anlatıyordu. Şakamdan dolayı biraz pişmanlık duydum. Alibey yanıma geldi ve gülümseyerek selamladı.

"Emir," dedi, "sana iyi geceler borçluyuz, sen büyük bir sihirbazsın. Ama taş kaldırılrsa eşek bağırmı mı sence?"

Evet, gerçekten de bu hayvan geceleri bağırmı çünkü karanlık onu korkutur ve kendi sesiyle kendini rahatlatmak ister."

Kadınlar dairesine gittik ve evin genç hanımını Kürtçe selamladım; bu, orada bulunan herkesi şaşırttı.

"Dün gece pirin kitabından bunu öğrendim," dedim Ali'ye. Ali çok sevinmiş görünüyordu.

"Umarım bugün daha fazlasını öğrenirim."

On nous servit du café avec des gâteaux au miel et du mouton rôti , coupé en tranches minces , pour remplacer le pain ; on nous fit aussi goûter une sorte de bière , que les Turcs appellent arpasou (eau d'orge) . Tout le monde prit part au festin , excepté le buyuk- emini , lequel , assis dans un coin , se contentait de grignoter une tranche de mouton.

« Ifra , pourquoi ne viens - tu point avec nous? lui demandai -je .

Je ne puis manger, Émir !

Qu'as -tu donc ?

Hélas ! comment me consoler quand je pense à tous les coups que j'ai donnés à mon âne , à toutes les injures que je lui ai dites . Souvent je l'ai laissé souffrir la faim , je me suis mis peu en peine de le brosser et de l'étriller, je l'ai fatigué outre mesure , et ce serait le père de mon père ! ... Il est là dehors avec sa pierre pendue à sa queue . »

La mine attristée du pauvre homme acheva d'éveiller ma conscience ; cependant , malgré mes remords , je ne pus m'empêcher de rire aux larmes .

« Tu ris s'écria Ifra d'un ton de reproche . Ah ! si , comme moi , tu avais un âne qui fût le père de ton père , tu pleureras bien plutôt ! Je suis chargé de te conduire à Amadiâh , mais à présent je ne le puis : jamais je ne m'assiérai sur le dos de mon grand-père !

Ifra , je suis désolé de te voir prendre à cœur une simple plaisanterie ; je t'ai dit cela hier, pour que tu me laisses empêcher ton âne de nous éveiller ; mais comment as-tu pu le croire? Les âmes des morts retournent à Dieu , qui ne les renvoie point sur la terre ; leur épreuve est faite.

Effendi , tu cherches à me rassurer. Si cet âne eût été un simple animal , m'aurait-il si souvent emporté où je ne voulais point aller, m'aurait-il ainsi jeté à terre pour me punir de ce que je ne lui rendais pas le respect dû à un esprit? Se serait-il tu hier, quand tu lui as fait mettre une pierre à la queue , comme il te l'avait lui -même ordonné ?

Il ne l'avait point ordonné du tout , Ifra . Écoute , je vais t'apprendre pourquoi mon expédient a réussi . Sais -tu que le coq ferme les yeux quand il chante?

Oui , je l'ai vu .

Si tu parvenais à lui faire tenir les yeux ouverts , il ne pourrait chanter ; de même , quand ton âne brait , il redresse sa queue .

C'est vrai , Effendi .

Bize ballı kek ve ekme   yerine incecik dilimlenmi   kızarmı   koyun etiyle kahve ikram edildi; ayrıca Türklerin arpa suyu dedi  i bir t  r bira da ikram edildi. Ziyafete herkes katıldı, ancak büyük emini bir köşede oturmuş bir parça koyun eti kemirmekle yetiniyordu.

"İfra, neden bizimle gelmiyorsun?" diye sordum.

"Yiyemem Emir! Neyin var senin?"

Ah! E   ime attığım onca darbeyi, ettiğim onca hakareti düşününce kendimi nasıl avutabilirim ki? Çoğu zaman açlıktan acı çekmesine izin verdim, fırçalamak ve k  rlemek için pek uğraşmadım, onu   l        ce yordum ve o da babamın babası olacaktı! ...Kuyru  undan ta   sarkmış bir şekilde orada."

Zavallı adamın   zg  n ifadesi sonunda vicdanımı uyandırdı; ancak pi  manlı  ıma rağmen, a  layana kadar gülmeden edemedim.

"G  l  yorsun," diye sitemle bağırdı İfra. "Ah! Eğer benim gibi babanın babası olan bir eşeğin olsaydı, çok daha erken a  lardın! Seni Amadiyah'a götürmekle görevlendirildim ama şimdi yapamam: Dedemin sırtına asla oturmam!

İfra, basit bir şakayı ciddiye aldığını görmek beni   z  yor; bunu d  n sana eşeğinin bizi uyandırmasını engellememe izin vermen için söylemiştim; ama buna nasıl inanabildin?     lerin ruhları, onları dünyaya geri göndermeyen Tanrı'ya d  ner; sınavları bitti.

Efendi, beni rahatlatmaya çalışıyorsun. Eğer bu eşek basit bir hayvan olsaydı, beni istemediğim yerlere bu kadar sık taşır mıydı, bir ruha gereken saygıyı g  stermedi  im için beni cezalandırmak için böyle yere atar mıydı? D  n, kuyruğuna ta   konduğunda, kendi emrettiği gibi sessiz kalır mıydı?

Hiç de emretmemi   İfra. Dinle, sana numaramın neden i  e yaradığını anlatayım. Horoz   tt    nde gözlerini kapatır mı bilir misin?

Evet, gördüm.

Gözlerini a  ık tutmasını sa  layabilseydin,   temezdi; aynı   ekilde, e  e  in anırdı  ında kuyru  unu kaldırır.

Do  ru, Efendim.

Eh bien ! en le forçant de tenir la queue basse on l'empêche de crier voilà tout le mystère . Maintenant va délivrer ta bête , car il est jour ; il ne braira plus . >>

Le pauvre homme obéit , mais il eut bien de la peine à revenir de sa conviction : telle est la na  ivet   de ces malheureuses gens . L'idée de la métempsychose est très enracinée chez eux , et, d'après ce que je viens de raconter , on voit quel parti les charlatans peuvent tirer de leur crédulité superstitieuse .

Un heure plus tard je m'  loignais du bourg , avec le fils de S  lek en qualité de guide et d'interprète , afin de reconnaître un peu les environs et de promener mon cheval .

Mohammed Émin restait à la maison en compagnie de Halef, il ne tenait point à se montrer.

<< Connais-tu la vallée d'Idiz ? demandais-je à mon compagnon,

Oui.

Pourquoi lui a-t-on donné ce nom?

Parce qu'elle était habitée , il n'y a pas longtemps , par des brigands kurdes , qui en faisaient leur repaire .

Nous faudrait-il beaucoup de temps pour atteindre cette vallée?

Deux heures environ.

Veux-tu m'y conduire?

Si tu le commandes , Seigneur ; irons-nous directement , ou en prenant par le tombeau de Hadi ? La route la plus directe est aussi la plus difficile .

N'importe , suivons-la.

Ton cheval pourra-t-il grimper? C'est la plus jolie bête que j'aie jamais vue , mais je crois qu'il est fait surtout pour la plaine.

Il grimpe très bien ; d'ailleurs je ne suis pas fâché de l'éprouver ici. »

Nous laissâmes Baadri derrière nous . La route que nous devions suivre n'était point taillée en serpentant ; elle se présentait droite et raide comme une corde tendue , mais mon beau cheval noir s'y engagea vaillamment. Bientôt nous arrivâmes sous l'ombre d'une épaisse forêt ; le sentier grimpait toujours , il était tout encombré de troncs d'arbres et de lianes ; les pieds des chevaux y glissaient à chaque instant . Nous descendîmes de nos bêtes et les primes par la bride . Elles avaient peine à trouver une place assez large pour se poser .

Eh! Onu kuyruğunu aşağıda tutmaya zorlayarak bağırmasını engelliyoruz - bütün gizem bu.

Şimdi git ve hayvanını serbest bırak, çünkü gündüz oldu; artık anırmayacak. >>

Zavallı adam itaat etti, ama inancını değiştirmekte çok zorlandı: bu talihsiz insanların saflığı böyledir. Ruh göçü fikri aralarında derin köklere kök salmış ve az önce anlattıklarından, şarlatanların batıl inançlarına nasıl güvenebileceklerini anlayabiliriz.

Bir saat sonra, çevreyi biraz keşfetmek ve atımı gezdirmek için Selek'in oğlunu rehber ve tercüman olarak yanıma alarak köyden ayrıldım. Muhammed Emin, Halef'le evde kaldı; kendini göstermek istemedi.

<<İdiz Vadisi'ni biliyor musun? diye sordum arkadaşıma.

<<Evet. Neden bu isim verilmiş?

Çünkü kısa bir süre önce Kürt haydutları tarafından mesken tutulmuş ve burayı kendilerine in edinmişlerdi.

Bu vadiye ulaşmamız uzun sürer mi?

Yaklaşık iki saat.

Beni oraya götürür müsün?

Efendim, emrederseniz doğrudan mı gidelim, yoksa Hadi'nin türbesinden mi? En kestirme yol aynı zamanda en zor olanıdır.

Önemli değil, takip edelim.

Atın tırmanabilir mi? Gördüğüm en güzel hayvan, ama bence özellikle ova için yaratılmış.

Çok iyi tırmanıyor; ayrıca onu burada sınıdığım için de pişman değilim.

Baadri'yi arkamızda bıraktık. Takip edeceğimiz yol kıvrımlı bir patikaya dönüşmemişti; gergin bir ip gibi dümdüz ve dikti, ama güzel siyah atım cesurca yola koyuldu. Kısa süre sonra sık bir ormanın gölgesine vardık; patika istikrarlı bir şekilde tırmanıyordu, her yer ağaç gövdeleri ve sarmaşıklarla doluydu; atların ayakları her an kayıyordu. Atlarımızdan inip dizginlerinden tuttuk. İnebilecekleri kadar geniş bir yer bulmakta zorlandılar.

Le cheval de mon guide , habitué à ce genre de terrain , s'avançait avec beaucoup de sûreté ; le mien éprouvait le sol avec une prudence et un instinct incroyables . Je suis persuadé qu'au bout de quelques jours d'exercice il serait devenu un grimpeur aussi accompli que les chevaux élevés dans le pays ; il n'avait aucune trace de sueur , tandis que la bête de mon compagnon était en nage et soufflait bruyamment.

Au bout de deux heures d'une pareille marche, nous atteignîmes un fourré à l'extrémité duquel le rocher se terminait presque à pic , au-dessus d'un terrain plat.

<< Voilà la vallée , me dit mon conducteur .

Et comment y descendrons - nous?

Il n'y a qu'un chemin , celui de Hadi .

Est-il battu?

Non , viens . >>

Je le suivis sous l'épais ombrage qui borde les rochers et cache entièrement le creux du vallon . Jamais un étranger ne parviendrait à découvrir cette plaine ; il se croit perdu au milieu des arbres , des rochers , des fourrés , quand il est tout près du bord . Nous longeâmes le bois qui conduit à la gorge de Hadi et nous arrivâmes au milieu de l'Idiz d'une façon tellement inattendue , qu'il faut être du pays pour se reconnaître dans un pareil chemin .

La vallée s'offrit alors à mes yeux comme un large plateau un peu creux et fermé de tous côtés par de hautes murailles de granit . Je ne vis d'autre entrée ni d'autre issue que l'étroite route par laquelle nous arrivions . Nous avançâmes tenant la bride de nos montures ; je pus mieux juger de l'étendue du terrain . Plusieurs milliers d'hommes y eussent aisément campé ; des trous creusés de distance en distance et d'autres indices me firent supposer que cette place avait servi récemment de refuge .

L'herbe fine et drue de la prairie pouvait nourrir de nombreux troupeaux , et des citernes soigneusement aménagées conservaient de l'eau potable . Nous laissâmes nos chevaux paître en liberté et nous nous assîmes sur la mousse .

<< Voici la plus belle forteresse que la nature ait préparée ! m'écriai-je ; jamais un camp retranché ne fut plus en sûreté .

Tu dis vrai , Émir , reprit mon guide , ce lieu nous a déjà servi contre les poursuites de nos ennemis . Tu es le seul étranger auquel nous l'ayons montré , car il peut nous servir encore . Et cela ne tardera pas .

Bu tür arazilere alışkın olan rehberimin atı büyük bir güvenle ilerliyordu; benimki inanılmaz bir dikkat ve içgüdüyle zemini sınadı. Birkaç günlük egzersizden sonra, kırsalda yetiştirilen atlar kadar usta bir tırmanıcı olacağına eminim; ter izi bile yoktu, arkadaşımın atı ise ter içindeydi ve gürültülü bir şekilde nefes nefese kalmıştı.

İki saatlik böyle bir yürüyüşten sonra, sonunda kayanın neredeyse dik bir şekilde düz bir alanın üzerinde bittiği bir çalılığa ulaştık.

"Burası vadi," dedi rehberim.

"Peki oraya nasıl ineceğiz?"

"Tek bir patika var, Hadi'nin.

"Yıkılmış mı?"

"Hayır, hadi."

"Kayaları çevreleyen ve vadinin çukurunu tamamen gizleyen yoğun gölgenin altında onu takip ettim. Bir yabancı bu ovayı asla keşfedemezdi; uçurumun kenarına bu kadar yaklaştığında, ağaçların, kayaların, çalılıkların arasında kaybolduğunu sanırdı. Hadi Boğazı'na çıkan ormanın etrafından dolaştık ve İdiz'in ortasına o kadar beklenmedik bir şekilde vardık ki, böyle bir patikada kendini tanımak için bölgenin yerlisi olmak gerekirdi. Vadi daha sonra gözlerimin önüne, her tarafı yüksek granit duvarlarla çevrili, geniş ve hafif çukur bir plato olarak geldi. Geldiğimiz dar yoldan başka bir giriş veya çıkış göremiyordum. Atlarımızın dizginlerini tutarak ilerledik; arazinin genişliğini daha iyi tahmin edebildim. Orada birkaç bin kişi kolayca kamp kurabilirdi; orada burada kazılan çukurlar ve diğer ipuçları, buranın yakın zamanda bir sığınak olarak hizmet verdiğini düşünmeme neden oldu. Çayırın ince, kalın otları sayısız sürüyü besleyebilirdi ve özenle inşa edilmiş sarnıçlar içme suyu depoluyordu. Atlarımızı serbestçe otlattık ve yosun.

"Bu, doğanın hazırladığı en güzel kale!" diye haykırdım. "Hiçbir zaman bu kadar güvenli bir kamp olmamıştı."

"Doğruyu söylüyorsun Emir," diye devam etti rehberim. "Bu yer düşmanlarımızın takibine karşı bize hizmet etti. Gösterdiğimiz tek yabancı sensin, çünkü tekrar bize hizmet edebilir. Ve bu uzun sürmeyecek."

Je le sais. Cette fois ce n'est pas le peuple en furie qui nous poursuit à cause de notre culte , c'est un pillage organisé que le pacha commande pour s'enrichir ; il envoie contre nous quinze cents hommes de troupes et croit nous surprendre , mais il sera pris dans ses propres ruses . Il veut profiter de la fête parce qu'elle ne s'est pas célébrée depuis de longues années , et qu'il compte nous avoir tous entre les mains . Il ne sait pas que les pèlerins se transformeront en guerriers ; nous aurons plusieurs milliers d'hommes à opposer aux Turcs .

Sont-ils tous armés?

Tous ; tu les verras , tu entendras la poudre parler haut à notre fête. Le pacha n'use pas tant de poudre pour ses soldats , dans toute une année , que nous dans nos trois jours de réjouissance .

Mais pourquoi le pacha s'est- il ainsi acharné contre vous ? à cause de votre culte peut - être?

Non , non , Émir ; le pacha est un mécréant : au fond du cœur, peu lui importe la religion ; ce qu'il veut , c'est piller et voler, tantôt les Arabes , tantôt les Chaldéens , tantôt les Kurdes , tantôt nous- mêmes . Crois - tu donc , d'ailleurs , que notre religion soit si mauvaise , qu'il faille nous exterminer à cause d'elle ? »

Je fus enchanté de la question , car elle me permettait de poursuivre mon étude , et la naïveté de l'interlocuteur pouvait mieux me renseigner que la philosophie un peu alambiquée du pir.

« Je ne connais pas votre religion , repris-je sans empressement apparent .

Tu en as entendu parler?

Très peu , et ce qu'on m'en a raconté ne me paraît pas croyable .

-Oh ! tu as raison , Effendi , on raconte mille mensonges sur nos usages . Mon père ou les autres ne t'ont - ils pas mis au courant?

Non , ou du moins ils ne m'ont dit que très peu de choses .

Parle-moi de votre culte , toi , je t'écoute .

O Émir , pardonne : nous ne confions jamais nos secrets à un étranger.

Suis-je donc un étranger pour vous?

Non ; tu as sauvé mon père , et Pali , et Mélek ; tu viens de nous rendre un grand service en nous dévoilant les projets du gouverneur de Mossoul ; on m'a permis de te conduire partout où tu voudrais , même ici . Je puis te dire ce que je sais ; mais je ne sais pas tout...

Biliyorum. Bu sefer dinimiz yüzünden peşimize düşen öfkeli insanlar değil, Paşa'nın kendini zengin etmek için emrettiği organize bir yağma. Üzerimize bin beş yüz asker gönderiyor ve bizi şaşırtacağını sanıyor ama kendi oyunlarına yakalanacak. Uzun yıllardır kutlanmayan bu bayramı fırsata çevirmek istiyor ve hepimizi eline geçirmeyi umuyor. Hacıların savaşıya dönüşeceğini bilmiyor; Türklere karşı koyacak birkaç bin adamımız olacak.

Hepsi silahlı mı?

Hepsi; onları göreceksin, bayramımızda barutun çınladığını duyacaksın. Paşa, askerleri için bir yılda bizim üç günlük şenliklerimizde harcadığımız kadar barut kullanmıyor.

Peki Paşa sana karşı neden bu kadar acımasız? Belki de dinin yüzünden? Hayır, hayır, Emir; Paşa bir kâfir: içten içe din onun için pek önemli değil; istediği şey yağmalamak ve

soymak, bazen Arapları, bazen Keldanileri, bazen Kürtleri, bazen de bizi. Üstelik dinimizin o kadar kötü olduğuna ve bu yüzden yok edilmemiz gerektiğine mi inanıyorsun?

Bu soru beni çok sevindirdi, çünkü çalışmalarımı sürdürmemi sağladı ve muhatabın saflığı, Pir'in biraz karmaşık felsefesinden daha iyi bilgi verebilirdi bana.

"Dininizi bilmiyorum," diye devam ettim, belli belirsiz bir hevesle.

"Duydunuz mu?

Çok az şey duydum ve bana anlatılanlar bana inandırıcı gelmiyor.

"Ah! Haklısınız Efendim, geleneklerimiz hakkında binlerce yalan söylüyorlar." Babam veya diğerleri size söylemedi mi?

Hayır, ya da en azından bana çok az şey söylediler.

Bana dininizden bahsedin, dinliyorum. Ey Emir, beni affet: Sırlarımızı asla bir yabancıya açmayız.

Öyleyse ben senin için yabancı mıyım?

Hayır; babamı, Pali'yi ve Melek'i kurtardın; Musul valisinin planlarını ifşa ederek bize büyük bir iyilik yaptın; seni istediğin yere, hatta buraya bile götürmeme izin verildi. Sana bildiklerimi anlatabilirim; ama her şeyi bilmiyorum...

Il y donc chez vous des mystères qui ne sont pas connus de tous?

Non ; mais dans les familles ne garde - t-on pas des secrets que les parents seuls ont besoin de savoir? Nos prêtres sont nos pères , nous nous en rapportons à eux .

Laisse-moi t'adresser quelques questions .

Parle ; seulement il est un nom que tu ne dois pas prononcer.

C'est sur cet objet pourtant que je voudrais me renseigner .

J'éviterai le nom .

J'écoute ; je te répondrai suivant mon pouvoir. »

Il s'agissait du diable , on le pense bien un pareil nom est si sévèrement banni du langage , que les Yésidi évitent jusqu'aux sons qui s'en rapprochent . Deux mots kurdes signifient fleuve : nazir et chal. Jamais on ne prononce le second de ces noms , parce qu'il rappelle la première syllabe de Cheïtan . On s'abstient aussi de dire keïtan (frange) , et les Yésidi répugnent beaucoup à employer naal (fer de cheval) , parce que ce mot ressemble à laan (malédiction) .

Ils ne désignent Satan que par des périphrases , ou le nomment :

Mélek el Kouht , Mélek taous : le roi puissant ou le roi des paons .

Vous reconnaissez , auprès du Dieu bon , un autre être très puissant , n'est - ce pas ? repris - je .

Auprès , non ; l'être dont tu parles est au-dessous de Dieu; ce kyal mélek leroun (roi des anges) est le plus grand des êtres immatériels , mais Dieu l'a créé et reste son seigneur.

Où est-il à présent?

Il s'est révolté contre Dieu , Dieu l'a banni .

Où?

Sur la terre et dans les étoiles .

N'est-il pas aussi le maître de ceux qui habitent la Djehenna?

Non. Vous croyez , vous autres chrétiens , qu'il est éternellement malheureux ?

Oui.

Croyez-vous aussi que Dieu soit infiniment bon , miséricordieux et secourable?

Oui .

Alors il peut pardonner aux hommes et aux anges qui pèchent contre lui ! ... Si l'être auquel tu penses recevait un jour son pardon , et recouvrait sa puissance , songe quelle vengeance

il pourrait exercer . Nous ne prononçons pas son nom parce qu'à présent, il a la faculté de nuire ; nous ne disons jamais de mal de lui , parce que , plus tard , il pourrait devenir dangereux .

Yani aranızda herkesin bilmediği sırlar mı var?

Hayır; ama aileler sadece anne babaların bilmesi gereken sırlar saklamaz mı? Rahiplerimiz babalarımızdır; onlara güveniriz.

Size birkaç soru sormama izin verin.

Konuşun; telaffuz etmemeniz gereken tek bir isim var.

Ancak bu konuda bilgi almak istiyorum.

İsmi kullanmaktan kaçınacağım.

Dinliyorum; gücüm yettiğince cevap vereceğim.

Tahmin edebileceğiniz gibi şeytandı; böyle bir isim dilden o kadar katı bir şekilde yasaklanmıştır ki, Ezidiler ona benzeyen seslerden bile kaçınırlar. İki Kürtçe kelime nehir anlamına gelir: nazir ve chal. Bu isimlerden ikincisi asla telaffuz edilmez, çünkü Cheïtan kelimesinin ilk hecesini çağırıştırır. Ayrıca keïtan (saçak) kelimesini kullanmaktan da kaçınırsınız ve Ezidiler naal (at nalı) kelimesini kullanmaktan çok çekinirler, çünkü bu kelime laan (lan) kelimesine benzer. Şeytan'dan sadece dolaylı olarak bahsediyorlar veya ona şöyle diyorlar: Mélek el Kouht, Mélek taous: güçlü kral veya tavus kuşlarının kralı.

İyi Tanrı'nın yanında çok güçlü bir varlık daha tanıyorsunuz, değil mi? diye devam ettim.

Onun yakınında değil; bahsettiğiniz varlık Tanrı'nın altındadır; bu kyral mélek leroun (meleklerin kralı) maddi olmayan varlıkların en büyüğüdür, ama Tanrı onu yarattı ve efendisi olarak kalır.

Şimdi nerede?

Tanrı'ya isyan etti, Tanrı onu sürgün etti.

Nerede?

Yeryüzünde ve yıldızlarda.

O aynı zamanda Djehenna'da yaşayanların da efendisi değil mi?

Hayır. Siz Hristiyanlar, onun sonsuza dek mutsuz olduğuna inanıyor musunuz?

Evet.

Ayrıca Tanrı'nın sonsuz derecede iyi, merhametli ve yardımsever olduğuna da inanıyor musunuz?

Evet.

O zaman kendisine karşı günah işleyen insanları ve melekleri affedebilir! ... Düşündüğünüz varlık bir gün affedilip gücünü geri kazansa, nasıl bir intikam alabileceğini bir düşünün. Onun adını anmıyoruz çünkü artık zarar verme gücüne sahip; ondan asla kötü söz etmiyoruz çünkü ileride tehlikeli olabilir.

Vous l'adorez , vous le priez , ?

Non , car il est une créature comme nous ; mais nous prenons garde de l'offenser .

Que signifie le coq qui figure dans vos cérémonies religieuses ?

Il n'est pas tout ce qu'on prétend ; il nous rappelle la vigilance . Est-ce que tu ne sais pas l'histoire des vierges attendant le fiancé , telle que l'a racontée Azerat -Aïssa , le fils de Dieu?

Si .

Cinq d'entre elles s'endormirent et n'entrèrent pas au ciel ...

Connais-tu encore l'histoire du disciple qui renia son maître?

Oui.

Le coq chanta pour lui montrer sa faute ; chez nous le coq est un symbole qui nous rappelle l'attente du fiancé céleste .

Croyez -vous à l'Évangile , à la Bible ?

Oui , mais nous ne les connaissons pas en entier.

Avez - vous des livres saints contenant votre loi?

Oui , nous en avons ; on les gardait à Bacheikha , mais j'ai entendu dire qu'ils sont perdus .

En quoi consiste votre culte?

Tu le verras au tombeau de Hadi .

Qu'était - ce que ce cheikh Hadi ?

Je ne sais pas au juste .

Vous lui adressez vos prières ?

Non , mais nous l'honorons en priant Dieu devant sa tombe.

C'était un saint , il habite avec Dieu .

Quelle sorte de prêtres avez-vous?

D'abord les pir; ce mot signifie ancien et sage , ou saint , quand il s'agit d'un prêtre.

Comment sont - ils vêtus ?

Comme ils l'entendent ; mais ils mènent une sainte vie , et

Dieu leur donne le pouvoir de guérir, par leurs prières , tous les maux du corps et de l'âme .

Y a-t-il plusieurs pir?

Je n'en connais que trois : le pir Kamek est le plus grand d'entre eux ; après viennent les cheikh , ils doivent apprendre assez d'arabe pour chanter nos cantiques .

Ces cantiques sont-ils donc en arabe ?

Oui.

Ona tapıyor, ona dua mı ediyorsunuz?

Hayır, çünkü o da bizim gibi bir yaratık; ama onu gücendirmemeye dikkat ediyoruz.

Dini törenlerinizde beliren horoz ne anlama geliyor?

O iddia edilen tek şey değil; bize uyanık olmamızı hatırlatıyor. Tanrı'nın oğlu Azerat-Aïsa'nın anlattığı, damadı bekleyen bakirelerin hikayesini bilmiyor musunuz?

Evet.

Beş tanesi uyuyakaldı ve cennete giremedi...

Efendini inkâr eden öğrencinin hikayesini hâlâ biliyor musunuz?

Evet.

Horoz, ona hatasını göstermek için öttü; bizim için horoz, gökteki damadın bekleyişini hatırlatan bir semboldür.

İncil'e, İncil'e inanıyor musunuz?

Evet, ama onları bütünüyle bilmiyoruz.

Yasanızı içeren kutsal kitaplarınız var mı?

Evet, bizim de vardı; Başıekha'da tutuluyorlardı ama kaybolduklarını duydum.

Neye ibadet ediyorsunuz?

Onu Hadi'nin mezarında göreceksiniz.

Bu Şeyh Hadi kimdi?

Tam olarak bilmiyorum.

Dualarınızı ona mı yöneltiyorsunuz?

Hayır, ama mezarında Tanrı'ya dua ederek onu onurlandırıyoruz.

O bir evliyaydı; Tanrı ile birlikte yaşıyor.

Ne tür rahipleriniz var?

İlk olarak, pir; bu kelime bir rahipten bahsederken kadim ve bilge veya evliya anlamına gelir.

Nasıl giyiniyorlar?

Uygun gördükleri gibi; ama kutsal bir hayat sürüyorlar ve

Tanrı onlara dualarıyla beden ve ruhlarının tüm hastalıklarını iyileştirme gücü veriyor.

Birkaç pir var mı?

Sadece üçünü biliyorum: Pir Kamek en büyüğü; sonra şeyhler geliyor; ilahilerimizi söyleyecek kadar Arapça öğrenmeleri gerekiyor.

Peki, bu ilahiler Arapça mı?

Evet.

Et pourquoi pas en kurde ?

Je n'en sais rien . Parmi les cheikh on choisit les gardiens du saint tombeau, chargés d'entretenir le feu sacré et de recevoir les pèlerins .

Ont-ils un costume particulier ?

Ils portent une robe blanche , et , comme signe de leur dignité , une ceinture rouge et jaune .

« A un rang inférieur , nous avons encore ceux qui prêchent : on les nomme kauval , et ils savent jouer des instruments sacrés ; ils vont de lieu en lieu , pour instruire les fidèles .

Quels sont ces instruments ?

Le tambourin et la flûte. Ils chantent aussi pendant les fêtes , tu les entendras .

Comment s'habillent ces prêtres ?

Ils peuvent porter toutes les couleurs , mais , en général , ils sont habillés de blanc , avec un turban noir pour les distinguer des cheikh ; après eux viennent encore les fakirs , chargés des services les plus bas au saint tombeau et ailleurs . Ceux - ci portent des vêtements foncés , avec une bande rouge en travers du turban .

Qui nomme ces prêtres ?

Personne ne les nomme , leur dignité est héréditaire ; si un prêtre meurt sans laisser de fils , sa fille aînée lui succède . »

Cela me parut très singulier dans un pays comme l'Orient.

« Et qui est le chef suprême des prêtres ?

Le cheikh de Baadri ; tu ne l'as point encore vu , il se trouve en ce moment au tombeau de Hadi pour les préparatifs de la fête .

As -tu encore quelque chose à me demander?

Oui , beaucoup de choses . Chez vous , les enfants reçoivent-ils le baptême ?

Ils sont baptisés et circoncis .

Ne distinguez-vous pas les aliments purs et les aliments impurs ?

Nous ne mangeons point de porc . Nous avons également une coutume que tu ne connais peut-être pas . Nous révérons tellement la couleur du ciel , que nous ne teignons rien en bleu .

Connaissez-vous la kibra ?

Oui ; quand nous prions , nous tournons la tête vers l'Orient, et nous plaçons ainsi la tête de nos morts .

Sais -tu d'où vient votre religion ?

Peki neden Kürtçe değil?

Bilmiyorum. Şeyhler arasından kutsal türbenin bekçileri seçilir, kutsal ateşi korumak ve hacıları ağırlamakla görevlidirler.

Özel bir kıyafetleri var mı?

Beyaz bir cübbe ve onurlarının bir göstergesi olarak kırmızı ve sarı bir kuşak giyerler. "Daha alt kademelerde vaaz verenler de var: onlara kauval denir ve kutsal enstrümanları nasıl çalacaklarını bilirler; inananlara ders vermek için yerden yere giderler.

Bu enstrümanlar neler?

Tef ve flüt. Ayrıca bayramlarda şarkı söylerler; onları duyacaksınız.

Bu rahipler nasıl giyinir?

Herhangi bir renk giyebilirler, ancak genellikle beyaz giyinirler ve şeyhlerden ayırt edilmeleri için siyah bir sarık takarlar; onlardan sonra kutsal türbede ve diğer yerlerde en düşük hizmetleri üstlenen fakirler gelir. Bunlar koyu renkli giysiler giyer ve sarıklarının üzerinde kırmızı bir şerit bulunur.

Bu rahipleri kim atar?

Onları kimse atamaz; itibarları kalıtsaldır; bir rahip oğul bırakmadan ölürse, en büyük kızı onun yerine geçer.

Bu bana Doğu gibi bir ülkede çok sıra dışı geldi.

"Peki rahiplerin en yüce reisi kim?

Baadri Şeyhi; onu henüz görmediniz; Şu anda Hadi'nin mezarında bayram için hazırlanıyor.

Bana sormak istediğin başka bir şey var mı?

Evet, birçok şey. Ülkenizde çocuklar vaftiz ediliyor mu?

Vaftiz ediliyor ve sünnet ediliyorlar.

Temiz ve murdar yiyecekler arasında ayırım yapmıyor musunuz?

Biz domuz eti yemeyiz. Ayrıca bilmediğiniz bir geleneğimiz de var. Gökyüzünün rengine o kadar saygı duyarız ki hiçbir şeyi maviye boyamayız.

Kible'yi biliyor musun?

Evet; dua ederken başımızı doğuya çeviririz ve ölülerimizin başlarını oraya koyarız.

Dininizin nereden geldiğini biliyor musunuz?

Le cheikh Yésidi nous l'a enseignée ; le cheikh Hadi , le saint , l'a purifiée des erreurs qui s'y étaient introduites . Nous venons d'au delà de l'Euphrate ; nos pères ont d'abord habité la Syrie , puis les monts Sindjar. Enfin nous nous sommes fixés ici. >>

Je voulais poursuivre mes interrogations lorsqu'un cri se fit entendre ; nous levâmes la tête , et aperçûmes Sélek , qui descendait rapidement la pente rapide du sentier ; il me tendit la main , me disant tout essoufflé :

« J'allais tirer sur vous ! Je vous prenais pour des étrangers ; ils ne franchiraient pas impunément ce passage ! Je viens voir si on peut se rendre ici , demain .

Vous voulez vous cacher dans cette retraite ?

Écoute , j'ai raconté au bey ce que tu as imaginé contre les ennemis des Chammar, dans la vallée où ils se sont laissé prendre ; il veut faire comme toi .

Il compte les attirer en ce lieu ?

Non , mais près du tombeau du cheikh Hadi ; les femmes , les enfants , les troupeaux , les meubles seront cachés en ce lieu .

Ali - bey s'est entendu là - dessus avec le cheikh Khan . »

Sélek examina soigneusement les citernes et nous retournâmes ensuite vers Baadri ; ce ne fut pas sans peine que nous regagnâmes la hauteur pour descendre ensuite dans le bourg .

Le bey vint à ma rencontre , fort agité ; il me dit :

« J'ai des nouvelles des troupes de Diarbékir , elles se sont avancées jusqu'au fleuve ; celles de Kerjouk descendent de la montagne , elles vont bientôt rejoindre les premières.

Et d'Amadiah , sais - tu quelque chose ?

Mes courriers s'étaient séparés pour ne pas attirer l'attention , il ne leur a pas été possible d'atteindre la forteresse ; cependant ils reviennent convaincus que tout se machine contre nous .

L'as-tu fait savoir à tes gens ?

Non , pas encore : il faut de la prudence . Ou je mourrai ,

Émir, ou ces Turcs recevront une leçon qu'ils n'oublieront jamais .

Je combattrai à tes côtés , Ali - bey.

Je te remercie , Émir, mais cela ne sera pas .

Pourquoi ?

Tu es mon hôte , Dieu m'a confié ta vie.

Dieu me protégera dans le combat. Je suis ton hôte et je te laisserais aller seul à la bataille !

Les tiens me prendraient pour un lâche , ils auraient raison .

Şeyh Ezidiler bize öğretti; evliya Şeyh Hadi, içine sızan hatalardan arındırdı. Fırat'ın ötesinden geliyoruz; atalarımız önce Suriye'de, sonra Sincar Dağları'nda yaşadılar. Sonunda buraya yerleştik. >>

Sorularıma devam edecekken bir çığlık duyuldu; başımızı kaldırdık ve yolun dik yamacından hızla inen Selek'i gördük; Elini bana uzattı ve nefes nefese şöyle dedi:

"Sana ateş edecektim! Seni yabancı sandım; bu geçidi cezasız geçemezler! Yarın buraya gelip gelemeyeceğimizi görmek için geldim.

Bu geri çekilmeye saklanmak mı istiyorsun?

Dinle, Bey'e Şammar düşmanlarına karşı, kendilerini esir aldıkları vadide ne planladığını anlattım; o da senin gibi yapmak istiyor.

Onları buraya mı çekmeyi planlıyor?

Hayır, ama Şeyh Hadi'nin türbesinin yakınında; kadınlar, çocuklar, sürüler ve eşyalar orada saklanacak.

Ali Bey, Şeyh Han'la bu konuda anlaştı.

Selek sarnıçları dikkatlice inceledi ve sonra Baadri'ye döndük; şehre inmek için yükseklerle çıkmamız zor olmadı. Bey çok telaşlı bir şekilde beni karşılamaya geldi; bana şöyle dedi:

"Diyarbakır birliklerinin nehre kadar ilerlediklerinden haberim var; Kercuklular dağdan iniyorlar, yakında ilkinde katılacaklar.

Amadiyah hakkında bir şey biliyor musun?

Ulaqlarım dikkat çekmemek için dağılmıştı, kaleye ulaşmaları mümkün değildi; yine de her şeyin bize karşı planlandığına ikna olmuş bir şekilde geri dönüyorlar.

Bunu halkına bildirdin mi?

Hayır, henüz değil: ihtiyatlı olmalıyız. Ya ben ölürüm,

Emir, ya da bu Türkler asla unutamayacakları bir ders alırlar.

Senin yanında savaşacağım Ali Bey.

Teşekkür ederim Emir, ama bu olmayacak.

Neden?

Sen benim misafirimsin, Tanrı hayatını bana emanet etti.

Tanrı beni savaşta koruyacaktır. Ben senin misafirinin ve savaşa tek başına girmene izin veririm! Halkın beni korkak sanır ve haklı da olur.

Non , jamais ils ne penseront ni ne diront une telle chose .

Écoute, tu as été l'hôte du gouverneur de Mossoul , tu as sur toi des lettres de

recommandation signées de sa main et tu te battrais contre lui ! Tu dois aider ton ami à

délivrer son fils , il faut te conserver pour cette entreprise ; d'ailleurs ne peux-tu me seconder sans combattre ?

Tout ce que tu dis est juste ; aussi je ne demandais point à tuer l'ennemi , je voulais bien plutôt empêcher le sang de couler trop abondamment sur le champ de bataille .

Laisse - moi ce soin , Effendi , je ne suis pas un buveur de sang ; je cherche seulement à protéger mon peuple contre les incursions des Turcs .

Comment penses -tu agir ?

Tu sais que les pèlerins vont se rassembler près de la tombe de Hadi . Trois mille déjà sont arrivés ici ; au dernier jour de la fête , il y en aura plus de six mille .

Hommes , femmes , enfants ?

Oui ; j'enverrai les femmes et les enfants au val d'Idiz , les hommes resteront autour de moi .

Je te l'ai dit , les troupes de

Diarbékir et de Kerjouk se rejoindront sur la route de Kaloni , qui conduit de Mossoul à Djerraiya , pour nous assaillir dans la vallée du Cheikh - Hadi ; nous les laisserons s'avancer , puis nous les cernerons et les écraserons . Si les Turcs ne se rendent point , nous pourrons les tuer jusqu'au dernier ; s'ils demandent quartier , je ferai mes conditions ; le gouverneur sera obligé d'en référer au

Grand Seigneur, devant lequel il est responsable . De peur qu'il ne présente l'affaire sous un faux jour , j'ai eu soin déjà de dépêcher un courrier au sultan .

Tout cela me semble très bien conçu . A quoi vas -tu m'employer, Ali-bey ?

Tu feras partie de la troupe chargée de veiller sur notre retranchement .

Emporterez -vous votre mobilier ?

Autant que possible . Je ferai prévenir les habitants , mais plus tard et avec précaution . Il faut dissimuler nos projets afin que l'ennemi n'en puisse être informé.

Que feras-tu de Mohammed ?

Il t'accompagnera , il prendra patience quelques jours encore .

Crois -tu que les Turcs ne respecteraient pas mes saufconduits ?

Hayır, asla böyle bir şey düşünmezler veya söylemezler.

Dinle, Musul valisinin misafiriydin, onun imzasıyla yazılmış tavsiye mektupların var ve ona karşı savaşıyorsun! Arkadaşının oğlunu kurtarmasına yardım etmelisin, kendini bu girişim için saklamalısın; ayrıca, savaşmadan bana yardım edemez misin?

Söylediklerinin hepsi doğru; ayrıca, düşmanı öldürmeyi istemedim; savaş alanında çok fazla kan dökülmesini engellemek istedim.

Bunu bana bırak Efendim, ben kana susamış biri değilim; sadece halkımı Türklerin saldırılarından korumak istiyorum.

Nasıl hareket etmeyi planlıyorsun?

Hacıların Hadi'nin türbesi yakınında toplanacağını biliyorsun. Üç bin kişi buraya çoktan geldi; bayramın son gününde altı binden fazla olacak. Erkekler, kadınlar, çocuklar?

Evet; kadınları ve çocukları İdiz Vadisi'ne göndereceğim, erkekler bende kalacak. Sana söylemiştim,

Diyarbakır ve Kercuk birlikleri, Musul'dan Cerrey'e giden Kaloni yolunda Şeyh Hadi Vadisi'nde bize saldırmak üzere buluşacaklar; ilerlemelerine izin vereceğiz, sonra onları kuşatıp ezeceğiz. Türkler teslim olmazlarsa, onları son adamlarına kadar öldürebiliriz; eğer aman isterlerse, şartlarımı koyacağım; vali, konuyu sorumlu olduğu Beylerbeyi'ne iletmek zorunda kalacak.

Meseleyi yanlış anlamasından korktuğum için, Sultan'a bir haberci gönderdim bile.

Bütün bunlar bana çok iyi düşünülmüş geliyor. Beni ne için kullanacaksın Ali Bey?

Siperlerimizi korumakla görevli birliğin bir parçası olacaksın.
Eşyalarını da yanına alacak mısın?
Mümkün olduğunca. Halkı uyaraçağım, ama daha sonra ve dikkatli bir şekilde. Düşmanın haberdar olmaması için planlarımızı gizlemeliyiz.
Muhammed'e ne yapacaksın?
Sana eşlik edecek, birkaç gün daha sabredecek.
Türklerin benim güvenli geçişime saygı göstermeyeceğini mi sanıyorsun?

Si , mais les gens de Kerjouk reconnaîtraient facilement Mohammed et ne le laisseraient point passer>>

Pendant que nous parlions , deux hommes entrèrent chez le bey ; ils ne m'eurent pas plus tôt aperçu qu'ils vinrent me baiser les mains avec de vives démonstrations . C'étaient nos anciennes connaissances Pali et Mélaïf.

<< Où est le pir ? demanda Ali .

Au tombeau de Jonas , à Koufyoundik ; il nous envoie dire que les ennemis arriveront ici , le second jour de la fête , dès le matin .

Savez-vous quel prétexte le pacha met en avant ?

Il prétend que deux Turcs ont été assassinés à Maltaya par un des nôtres , et il vient chercher le meurtrier.

La vérité est que deux Turcs ont tué deux Yésidi à Maltaya .

Tu vois, Émir, combien ce peuple est faux ; il tue mes gens pour nous accuser ensuite ! ...

Puissions-nous leur faire éprouver ce qu'ils méritent ! »

Je me rendis dans mon appartement avec mon interprète .

Mohammed Emin , assis sur la terrasse , fumait sans mot dire ; il s'étonna beaucoup de me voir prendre tant de peine pour lire un livre et prononcer des mots étrangers . Ce travail dura le reste du jour et toute la soirée .

Vers le coucher du soleil , je remarquai que les habitants de

Baadri emportaient sans bruit leurs effets . Je voyais aussi , dans une des pièces de la maison , les gens du bey entasser de gros paquets .

Les pèlerins continuaient à arriver par familles ou par groupes nombreux . Quelques-uns paraissaient fort pauvres et demandaient l'aumône , d'autres poussaient devant eux une chèvre ou un mouton gras . Les riches amenaient un bœuf ou deux , quelquefois un troupeau tout entier. C'étaient les offrandes que ces bonnes gens voulaient faire au tombeau de leur prophète et qui devaient être distribuées aux malheureux .

Je regardais toujours si , parmi tant de passants , je ne reconnaîtrais pas mes Arnauts , ou mes bachi-bouzouks ; mais la troupe semblait avoir disparu comme par enchantement , personne ne pouvait me dire ce qu'elle était devenue .

Le troisième jour de mon arrivée et le premier de la fête , j'étais encore assis devant mon livre et je me faisais traduire ce passage :

Evet, ama Kerjouk halkı Muhammed'i kolayca tanır ve geçmesine izin vermezdi.

Konuşurken iki adam Bey'in evine girdi; beni görür görmez coşkuyla ellerimi öpmeye geldiler. Bunlar eski tanıdıklarımız Pali ve Melaftı.

"Pir nerede?" diye sordu Ali.

"Kufyoundik'teki Yunus'un türbesinde; düşmanın bayramın ikinci günü, sabahın erken saatlerinde buraya geleceğini haber vermiş.

Paşa'nın hangi bahaneyi öne sürdüğünü biliyor musunuz?

Maltaya'da iki Türk'ün bizimkilerden biri tarafından öldürüldüğünü ve katili aramaya geldiğini iddia ediyor.

Gerçek şu ki, iki Türk, Maltaya'da iki Yezidi'yi öldürdü.

Görüyor musun Emir, bu insanlar ne kadar aldatıcı; halkımı öldürüyorlar, sonra da bizi suçluyorlar!" ... Hak ettiklerini hissettirelim!"

Tercümanımla daireme gittim.

Terasta oturan Muhammed Emin sessizce sigara içiyordu; bir kitap okumak ve yabancı kelimeleri telaffuz etmek için bu kadar zahmete girdiğimi görünce çok şaşırılmıştı. Bu çalışma günün geri kalanında ve akşam boyunca sürdü.

Gün batımına doğru, Baadri sakinlerinin sessizce eşyalarını taşıdıklarını fark ettim. Ayrıca evin odalarından birinde Bey'in halkının büyük paketler yığdığını gördüm.

Hacılar aileler veya büyük gruplar halinde gelmeye devam etti. Bazıları çok fakir görünüyordu ve sadaka dileniyor, diğerleri önlerine semiz bir keçi veya koyun sürüyordu.

Zenginler bir iki öküz, bazen de koca bir sürü getiriyordu. Bunlar, bu iyi insanların peygamberlerinin mezarında yapmak istedikleri ve talihsizlere dağıtılacak olan adaklardı.

Bu kadar çok yoldan geçen arasında Arnautlarımı veya başıbozuklarımı tanıyıp tanıyamayacağımı merak ederek sürekli baktım; ama kalabalık Sanki sihirli bir değnek değmiş gibi ortadan kaybolmuşlardı, kimse bana ne olduğunu söyleyemedi.

Gelişimin üçüncü, festivalin ilk gününde hâlâ kitabımın başında oturuyordum ve şu pasajı bana tercüme ettirdim:

<< Il est agréable à l'homme de voyager dans le monde , d'aller deci , delà, dans toutes les contrées de la terre , de visiter dans les villes les merveilles qu'on y a rassemblées , de se reposer doucement chez les hôtes , de s'enquérir de toutes les sciences ou industries des peuples, de voir partout du nouveau , et cependant l'homme n'est maître que dans sa propre ville. Rester confondu avec le commun du peuple, dans son pays , vaut mieux que commander dans une cité étrangère ; si bien qu'on puisse être dans une ville étrangère , le cœur retourne sans cesse au foyer de la patrie , qu'il n'a pu quitter sans se briser . >>

<< İnsanın dünyayı dolaşması, oraya buraya gitmesi, yeryüzünün bütün bölgelerini gezmesi, şehirlerde orada toplanan harikaları ziyaret etmesi, ev sahipleriyle huzur içinde dinlenmesi, halkın bütün bilimlerini ve sanatlarını araştırması, her yerde yeniği görmesi hoştur; ama insan ancak kendi şehrinde efendidir. Kendi ülkesinde, sıradan insanlarla iç içe kalmak, yabancı bir şehirde hükmetmekten daha iyidir; yabancı bir şehirde ne kadar iyi olursa olsun, kalp, kırılmadan ayrılamayacağı vatanına durmadan döner. >>

Ce texte était tiré de l'histoire bien connue d'Iskender , et je m'enfonçais tellement dans mon travail , que je ne m'apercevais ni de l'heure avancée , ni de l'entrée d'un des serviteurs d'Ali - bey.

Celui - ci toussa deux ou trois fois pour attirer mon attention , puis murmura :

« Émir.

Qu'y a-t- il ? demandai -je comme éveillé en sursaut .

Il faut venir ... >>

Je me souvins alors du bain recommandé et sans lequel on ne m'eût point laissé entrer au tombeau de Hadi ; je repoussai mon livre , pris un peu de linge et suivis le guide .

A quelque distance du village , nous trouvâmes la rivière remplie de baigneurs ; je dus aller un peu plus loin , afin d'être moins environné par la foule .

Vers le coucher du soleil je remarquai que les habitants de Baadri emportaient sans bruit leurs effets.

Gün batımına doğru Baadri halkının sessizce eşyalarını taşıdıklarını fark ettim.

Je me baignai et changeai de linge séance tenante , procédé qu'on ne saurait trop recommander à ceux qui voyagent en Orient . Il me semblait reprendre une nouvelle vie . J'allais m'éloigner , lorsque je remarquai un léger mouvement dans les roseaux , au bord du fleuve . Nous nous mîmes sur la défensive , mon compagnon et moi.

Je m'approchai de l'endroit où j'avais vu remuer , feignant de cueillir quelques fleurs .
· Un homme sortit tout à coup du fouillis de verdure et se dressa devant moi .
Il était jeune encore , il avait la mine belliqueuse , quoiqu'il ne parût armé que d'un simple
couteau ; une large balafre marquait sa joue droite . Il voulut faire quelques pas en avant .
Je le retins par le bras , lui disant :
<< Que fais -tu ?
Rien .
Qui es-tu?
Un Yésidi , reprit- il en hésitant.
De quel village ?
Je suis un Dassini , je m'appelle Lassa . »
Les Dassini forment une des familles les plus considérables du pays , je le savais ; cet
homme cependant m'inspirait peu de confiance , il n'avait rien d'un Yésidi. J'insistai :
« Je t'ai demandé ce que tu faisais ici ?
Je me cachais pour ne pas te déranger.
Mais enfin , pourquoi y étais -tu venu ?
Pour me baigner.
Où sont tes habits de rechange?

Bu metin, İskender'in meşhur hikâyesinden alınmıştı ve ben işime o kadar dalmıştım ki, ne
geç saati ne de Alibey'in hizmetkârlarından birinin girişini fark ettim.

Dikkatimi çekmek için iki üç kez öksürdü, sonra mırıldandı:

"Emir.

Ne oldu?" diye sordum, sanki aniden uyanmış gibi.

"Gelmelisin..."

Sonra, Hadi'nin türbesine girmeme izin verilmeyecek olan önerilen hamamı hatırladım;
kitabımı kenara ittim, biraz keten aldım ve rehberi takip ettim.

Köyden biraz uzaklaşınca, nehrin yıkananlarla dolu olduğunu gördük; kalabalığın beni daha
az sarması için biraz daha ileri gitmem gerekti.

Hemen yıkandım ve kıyafetlerimi değiştirdim; Doğu'da seyahat edenler için pek tavsiye
edilmeyen bir işlemdi bu. Bana yeni bir hayata başlıyormuşum gibi geldi. Tam
uzaklaşacaktım ki, nehrin kenarındaki sazlıklarda hafif bir hareketlenme fark ettim.
Arkadaşımla birlikte savunmaya geçtik. Hareketi gördüğüm yere yaklaştım, çiçek
topluyormuş gibi yaptım.

Birden yeşilliklerin arasından bir adam çıktı ve önümde durdu.

Hâlâ gençti, kavgacı bir ifadesi vardı, ancak elinde sadece basit bir bıçak varmış gibi
görünüyordu; sağ yanağında büyük bir kesik vardı. Birkaç adım öne atılmaya çalıştı. Kolunu
tutup ona dedim ki:

"Ne yapıyorsun?

Hiçbir şey.

Sen kimsin?"

"Bir Yesidi," diye tereddütte devam etti.

"Hangi köyden?

Ben bir Dassini'yim, adım Lassa."

"Dassini'ler ülkenin en önemli ailelerinden biridir, bunu biliyordum; ancak bu adam bende pek
güven uyandırmadı; bir Yesidi'ye hiç benzemiyordu. Israr ettim:

"Sana burada ne yaptığını sordum.

Seni rahatsız etmemek için saklanıyordum.

Ama neden buraya geldin?
Yıkanmak için.
Yedek kıyafetlerin nerede?"

Je n'en ai point.
Puisque tu étais ici avant moi , tu devais y rester et non pas te cacher. Où comptes- tu passer la nuit?
A Baadri.
Chez qui ?
Chez... chez ... Je ne sais pas son nom.
Un Dassini ne doit point loger chez des gens qu'il ne connaît pas ; viens avec moi , je te ferai trouver un hôte .
Je dois me baigner auparavant.
On ne se baigne pas deux fois , et tu l'as déjà fait ; allons , marche. >>
Mon prisonnier cherchait à se débarrasser de mon étreinte , il n'y parvint point. Alors il dit avec humeur :
« Quel est ton droit sur moi ?
Celui de la défiance .
Moi aussi , je me défie de toi .
Je ne t'en empêche pas , mais suis -moi et tu sauras qui je suis .
Va- t'en , je reste.
Je m'en vais , et je t'emmène . »
Son regard avait interrogé ma ceinture , il s'aperçut que je ne portais pas d'armes et fit un mouvement pour saisir son couteau ; je tirai sa main en le forçant à marcher .
<< Lâche - moi , criait cet homme , autrement... »
Il réussit à prendre son couteau , mais je le retenais toujours et lui serrais la main à la briser , le couteau tomba ; nous étions deux d'ailleurs ; notre prisonnier , malgré sa résistance , dut avancer.
<< Tu es un soldat turc , » lui dis - je.
Il pâlit ... Bientôt nous eûmes rejoint les groupes des baigneurs , la foule nous fit escorte jusqu'à la maison du bey.
Celui-ci se trouvait dans le sélamlik , où je lui présentai l'étranger .
Devant la porte j'avais rencontré mon petit bachi - bouzouk , dont le geste de surprise , à la vue de ma capture , ne m'échappa point.
<< Qui m'amènes - tu ? demanda Ali - bey.
Un étranger que nous avons découvert là - bas , près de la rivière , dans un lieu d'où il pouvait surveiller le chemin de Hadi et celui du bourg ; il prétend se nommer Lassa , il appartient , dit- il , à la famille des Dassini.
Lassa? Aucun Dassini ne porte ce nom.

Hiç yok.
Benden önce burada olduğuna göre, burada kalmalıydın, saklanmamalıydın. Geceyi nerede geçirmeyi planlıyorsun?
Baadri'de.
Kiminle?
Kiminle...kimle...adını bilmiyorum.
Bir Dassini tanımadığı insanlarla kalmamalı; benimle gel, sana bir ev sahibi bulacağım.
Önce yıkanmam gerek.

İnsan iki kez yıkanmaz, sen de çoktan yaptın; hadi yürü. >>
Tutsağım kucağımdan kurtulmaya çalıştı ama başaramadı. Sonra öfkeyle şöyle dedi:
"Benim üzerimde ne hakkın var?
Güvenmeme hakkı.
Ben de sana güvenmiyorum.
Seni durdurmam ama beni takip et, kim olduğumu anlayacaksın.
Git buradan, ben kalırım." Gidiyorum ve seni de yanıma alacağım."
Bakışları kemerimi sorgulamıştı; silah takmadığımı fark etti ve bıçağını almak için hamle yaptı; elini çekip yürümeye zorladım.
"Bırak beni," diye bağırdı adam, "yoksa..."
Bıçağını tutmayı başardı ama ben hâlâ onu tutuyor ve elini kırılıncaya kadar sıkıyordum.
Bıçak düştü; aslında ikimizdik; esirimiz, direnmesine rağmen ilerlemek zorundaydı.
"Sen bir Türk askerisin," dedim ona.
Solgunlaştı... Kısa süre sonra yıkananların arasına katıldık ve kalabalık bizi Bey'in evine kadar götürdü.
Selamlıktaydı, orada yabancıyı ona tanıttım. Kapının önünde küçük başıbozuk'umla karşılaştım; yakalandığımı görünce yaptığı şaşkınlık ifadesi gözümden kaçmadı.
"Bana kimi getirdin?" diye sordu Ali Bey.
Nehrin yakınında, bizi izleyebileceği bir yerde bulduğumuz bir yabancı. Hadi'ye giden yol ve köyün yolu; adının Lassa olduğunu iddia ediyor; Dassini ailesinden olduğunu söylüyor.
Lassa mı? Hayır, Dassini bu adı taşıyor.

Il voulait me frapper quand je l'ai pris ; je te l'abandonne , interroge - le . >>
Je quittai la pièce , le petit buyuk - emini accourut aussitôt ; je lui demandai s'il connaissait cet homme.
« Oui... Qu'a - t-il fait , Émir ? Tu l'as reconnu sans doute , cel n'est ni un voleur ni un brigand ...
Qu'est- il donc ?
C'est le major de mon régiment , le kol - agassi¹ ; il se nomme Nasir, Nasir- agassi ; il est l'ami du miryalâ Omar Ahmed .
Ah ! s'écria Halef, il est bon de le tenir! »
Je retournerai dans le sélamlık ; Ali interrogeait le prisonnier .
<< Depuis quand étais - tu dans le bois ?
Depuis que cet homme se baignait.
Cet homme est un émir , fais -y attention ; quant à toi , tu n'es ni Dassi ni Yésidi . Comment t'appelles - tu ?
Je ne répondrai point. J'ai une vengeance à tirer dans les montagnes , je ne dis pas mon nom. »
Là-dessus , je pris la parole .
<< Depuis quand un kol - agassi a-t-il des querelles et des vengeancees parmi les Yésidi ? » demandai -je .
L'homme devint blême , il s'écria en essayant de rire :
<< A quoi penses - tu , Émir , un kol - agassi !
Je reconnais si bien Nasir-agassi, le confident d'Omar Ahmed , que je ne puis me tromper.
Toi... toi !... Tu me connais? Vallahi ! je suis perdu . C'est ma destinée qui s'accomplit.
Non , ta destinée n'est pas si funeste ; avoue sans détour ce que tu venais faire ici , et tu auras la vie sauve .

Je n'ai rien à avouer.

Alors tu dis vrai , tu es perdu ! » s'écria Ali - bey en colère.

J'arrêtai le chef dans l'explosion de cette fureur , puis , me tournant vers le prisonnier , je repris mes questions :

« Ce projet de vengeance dont tu parles , est- il réel ?

Oui, Émir.

Eh bien une autre fois , sois plus prudent, et pour celle-ci , renonce à ton entreprise . Si tu me promets de retourner à Mossoul , on te laissera libre...

Onu aldığımda bana vurmak istedi; onu sana bırakıyorum, sorgula. >>

Odadan çıktım, küçük büyük emini hemen yanıma koştu; bu adamı tanıyıp tanımadığını sordum.

"Evet... Ne yaptı Emir? Muhtemelen tanımışsındır, ne hırsız ne de eşkiya...

Peki o ne?

Alayımın binbaşı, kol-agassi¹; adı

Nasır, Nasır-agassi; miryalaî Ömer Ahmed'in arkadaşı.

Ah!" diye bağırdı Halef, "Onu burada görmek ne güzel!"

Selamlığa döndüm; Ali tutukluyu sorguluyordu. "Ne zamandır ormandasın?

Bu adam yıkandığından beri.

Bu adam bir emir, dikkatli ol; sana gelince, ne Dassi'sin ne de Ezidi. Adın ne?

Cevap vermeyeceğim. Dağlarda intikam almam gerekiyor, adımı söylemeyeceğim."

Bunun üzerine konuştum.

"Ne zamandan beri bir kol-agassi, Ezidiler arasında kavga ve intikam peşinde?" diye sordum.

Adamın rengi soldu ve gülmeye çalışarak bağırdı:

"Ne düşünüyorsun Emir, bir kol-agassi!

Ömer Ahmed'in sırdaşı Nasir-agassi'yi o kadar iyi tanıyorum ki yanılmış olamam.

Sen... sen!... Beni tanıyor musun? Vallahi! Kayboldum. Gerçekleşen kaderim.

Hayır, kaderin o kadar da kötü değil; "Buraya ne yapmaya geldiğini açıkça itiraf et, hayatın bağışlansın.

İtiraf edecek hiçbir şeyim yok. "O zaman doğruyu söylüyorsun, mahvoldun!" diye bağırdı Ali Bey öfkeyle.

Bu öfke patlamasında reisi durdurdum, sonra tutukluya dönerek sorularıma devam ettim:

"Bahsettiğin bu intikam planı gerçek mi?

Evet, Emir.

Peki, başka zaman daha dikkatli ol ve bu seferlik planından vazgeç. Musul'a döneceğine söz verirsen seni serbest bırakırız..."

¹ Kol, ronde , patrouille.

² Vallahi , par Dieu !

¹ Kol, yuvarlak, devriye.

² Vallahi, Allah aşkına!

Effendi , interrompit le bey hors de lui , songe donc que...

Je sais ce que tu veux dire, mais cet homme est un officier supérieur du pacha , il est en voie de devenir général , il mérite tous tes égards , puisque tu vis en paix et amitié avec le gouverneur de Mossoul ; pour moi , je suis désolé d'avoir agi un peu brusquement avec lui ; si je l'avais reconnu plus tôt , cela ne serait point arrivé . Je t'en prie , laisse - le partir , car il nous promet de retourner à Mossoul . N'est - il pas vrai , kol- agassi ?

Je le promets .

Le long des murs extérieurs du temple, un marché ou foire avait été établi.

Tapınağın dış duvarları boyunca bir pazar veya panayır kurulmuştu.

Ta vengeance devait-elle s'exercer sur un Kurde ou sur un Yésidi?

Je n'ai point affaire avec les Yésidi .

Va donc qu'Allah te conduise ! Puisse cette vengeance ne pas t'atteindre toi - même ! » >

L'officier me regardait avec une surprise indicible . Il croyait recevoir la mort et se voyait libre ; il me saisit la main en s'écriant :

<< Émir , je te remercie ; qu'Allah te bénisse , toi et les tiens ! >>

Puis il se hâta de gagner la rue , il semblait craindre que notre générosité ne fût sujette au repentir .

« Qu'as-tu fait ? me demanda Ali , luttant contre une visible colère .

Ce que je pouvais faire de mieux .

De mieux ! cet homme est un espion !

C'est vrai .

Il méritait la mort !

C'est encore vrai .

Et tu lui donnes la liberté , et tu le laisses partir sans en tirer aucun aveu !

Quel aveu eût-il fait? Tu sais tout ! D'ailleurs , il semblait être capable de mourir plutôt que de parler.

Eh bien , nous l'aurions tué.

Que serait-il arrivé ensuite?

Il y aurait eu un espion de moins .

Tu te trompes , Ali - bey : cet homme était envoyé pour s'assurer de vos dispositions ; on veut savoir si vous vous doutez du plan d'attaque . En le tuant , en le retenant prisonnier, vous vous trahissiez vous -mêmes . En le renvoyant au miryalâï , vous allez convaincre vos ennemis de votre complète ignorance . Comprends -tu maintenant? »

Le bey m'embrassa.

Efendi, diye sözünü kesti bey, kendinden geçmiş bir halde, bir düşünsene...

Ne demek istediğini anlıyorum ama bu adam paşanın kıdemli bir subayı, general olma yolunda, Musul valisi ile barış ve dostluk içinde yaşadığın için tüm saygını hak ediyor. Bana gelince, ona karşı biraz sert davrandığım için özür dilerim; onu daha önce tanısaydım, bu olmazdı. Yalvarırım bırak gitsin, çünkü bize Musul'a döneceğine söz veriyor. Öyle değil mi Kol-agassî?

Söz veriyorum.

İntikamını bir Kürt'ten mi yoksa bir Yezidi'den mi alacaktın?

Yezidilerle işim yok benim.

Öyleyse git, Allah sana hidayet versin! Bu intikam sana ulaşmasın! » >

Subay bana tarifsiz bir şaşkınlıkla baktı. Ölümü beklediğini sandı ve kendini özgür gördü; elimi tutarak bağırdı:

"Emir, sana teşekkür ederim; Allah seni ve senin gibileri korusun!"

Sonra cömertliğimizin tövbeye yol açacağından korkarak sokağa fırladı.

"Ne yaptın?" diye sordu Ali, apaçık öfkesini bastırmaya çalışarak.

"Elimden gelenin en iyisini yaptım.

En iyisini! Bu adam bir casus!

Doğru.

Ölümü hak etti!

Hâlâ doğru.

Ve sen onu serbest bıraktın ve hiçbir itiraf almadan serbest bıraktın!

Ne itirafta bulunabilirdi ki? Her şeyi biliyorsun! Ayrıca, konuşmaktansa ölmeyi göze almış gibiydi.

Eh, onu öldürürdük. Sonra ne olurdu?

Bir casus daha eksilirdi.

Yanılıyorsun Ali Bey: Bu adam senin eğilimlerini tespit etmek için gönderildi; saldırı planından şüphelenip şüphelenmediğini bilmek istiyoruz. Onu öldürerek, esir tutarak kendinize ihanet ettiniz. Onu Miryalai'ye geri göndererek düşmanlarınızı tamamen cahil olduğunuza ikna edeceksiniz. Şimdi anladın mı?"

Bey bana sarıldı.

<< Pardonne , Émir ! s'écria -t - il , tes pensées vont plus loin que les miennes . Oui , tu as raison . >>>

Je laissai Ali avec les principaux chefs , et me rendis dans l'appartement de sa femme afin de lui offrir quelques cadeaux , entre autres un bracelet où pendait un médaillon . Pour remplir ce médaillon j'essayai de tracer le portrait du petit bey sur une feuille de papier de mon carnet . Ce n'était pas difficile , car tous les enfants se ressemblent. Quand l'œuvre fut achevée , je plaçai le dessin sous les verres et présentai le tout à la jeune femme.

« Garde ce souvenir de l'émir des Nemsis , lui dis - je ; l'image de ton fils est là ; puisses - tu rester toujours jeune , même quand il sera un homme . »

La femme du chef éprouva une telle joie à la vue de ce petit portrait , qu'elle se mit à courir comme une folle , rassemblant tous les gens de la maison . Les témoignages d'admiration et de reconnaissance furent nombreux et bruyants ; mais ce qui me toucha davantage , ce fut une larme tremblant au bout des cils de la jeune mère son émotion était aussi naïve que profonde .

Le lendemain , Ali-bey, ayant mis en sûreté ses effets précieux , partit à cheval avec les chefs principaux de la tribu , pour se rendre au tombeau de Hadi . Je chevauchais à ses côtés ; Mohammed

Emin nous accompagnait , il se montrait sombre et chagrin ; l'interruption de notre entreprise l'inquiétait pour son fils . Une troupe de musiciens allait en avant ; derrière venaient les femmes , entourées de leurs domestiques , ou conduisant elles - mêmes des ânes chargés de meubles , de tapis et d'ustensiles de ménagé .

« Tes dispositions sont- elles achevées ? demandai -je à Ali .

Oui , j'ai établi des postes jusqu'à Djeraya , et je serai promptement averti de l'approche des Turcs .

Les laisseras-tu pénétrer dans Baadri sans résistance?

Naturellement , il faut leur laisser toute sécurité jusqu'au moment où nous les tiendrons dans le piège . »

En cet instant retentit une vive fusillade ; les guerriers de la tribu simulaient un combat , tiraient en l'air , ou faisaient partir de nombreux pétards . La route était si étroitement tracée entre les hautes murailles des rochers , que nous devions passer l'un derrière l'autre en conduisant nos chevaux par la bride , afin de les diriger dans ce sentier pierreux d'une raideur excessive.

"Affet beni Emir!" diye bağırdı. "Düşüncelerin benimkilerden daha ileri gidiyor. Evet, haklısın."

Ali'yi başkomutanlarla bırakıp karısının dairesine gittim ve ona hediyeler verdim; aralarında madalyonlu bir bilezik de vardı. Bu madalyonu doldurmak için defterimden bir kağıda küçük beyin portresini çizmeye çalıştım. Zor olmadı, çünkü bütün çocuklar birbirine benzer. İş bittiğinde çizimi gözlüğün altına koyup genç kadına sundum.

"Nemsis Emiri'nin bu anısını sakla," dedim ona. "Oğlunun resmi orada; yetişkin olduğunda bile hep genç kal."

Başkomutan'ın karısı bu küçük portreyi görünce öyle bir sevinç duydu ki deli gibi koşup evdeki herkesi topladı. Hayranlık ve minnettarlık ifadeleri çok ve gürültülüydü; ama beni en

çok etkileyen, genç annenin kirpik uçlarında titreyen bir gözyaşıydı; Duyguları safça olduğu kadar derindi de.

Ertesi gün, değerli eşyalarını güvence altına alan Ali Bey, kabilenin ileri gelenleriyle birlikte Hadi'nin türbesine gitmek üzere at sırtında yola çıktı. Yanında ben vardım; Muhammed Emin de bize eşlik etti; hüzünlü ve kederli görünüyordu; girişimimizin kesintiye uğraması oğlu için endişelendiriyordu. Önde bir grup müzisyen vardı; arkalarında, hizmetçileri veya kendileri tarafından çevrelenmiş, mobilya, halı ve ev eşyaları yüklü eşeklerini süren kadınlar geliyordu. "Anlaşmalarınız tamamlandı mı?" diye sordum Ali'ye.

Evet, Ceraya'ya kadar mevziler kurdum ve Türklerin yaklaştığı konusunda derhal bilgilendirileceğim.

Baadri'ye direnmeden girmelerine izin verecek misiniz?

Elbette, onları tuzağa düşürene kadar tamamen güvende tutmalıyız."

O anda şiddetli bir yaylım ateşi duyuldu; kabilenin savaşıları çatışma taklidi yapıyor, havaya ateş açıyor veya çok sayıda havai fişek patlatıyorlardı. Yüksek kaya duvarları arasında yol o kadar dardı ki, onları bu aşırı dik taşlı yolda yönlendirebilmek için atlarımızı dizginlerinden tutarak arka arkaya geçmek zorunda kaldık.

Au bout d'une demi -heure de marche , nous atteignîmes le sommet de la montée , et notre regard put embrasser le vallon verdoyant. Aussitôt , tous déchargèrent leurs armes, saluant ainsi les blancs minarets du tombeau ; une artillerie joyeuse nous répondit ; les échos des montagnes renvoyèrent longtemps ces voix de la poudre.

Derrière nous se déployait , comme un interminable ruban , la longue file des pèlerins .

Sous les arbres , à droite et à gauche , campaient d'autres voyageurs , qui se reposaient de leurs fatigues et contemplaient le fameux tombeau.

Nous n'étions point encore parvenus à l'entrée du monument , lorsque le cheikh Khan , le chef spirituel des Yésidi , s'avança au-devant de nous à la tête de plusieurs cheikh . Ce grand prêtre est appelé émir et hadji ; il descend des Ommiades , sa famille est la plus distinguée parmi les Yésidi ; elle porte les noms de Posmir et de Begzadehs . Il me parut âgé déjà , son aspect était vénérable , sa physionomie douce . Il n'affectait aucune morgue de caste , aucune fierté hiérarchique . Il me salua , puis m'embrassa comme si j'eusse été son fils , en me disant :

«Que la paix et la miséricorde de Dieu soient avec toi ! Soyez tous les bienvenus !

Dieu t'accompagne dans toutes tes actions ! répondis - je ; daigne me parler en turc , je ne comprends pas encore beaucoup votre langue.

Je ferai tout pour te plaire , tu es mon hôte au saint tombeau , où nous adorons le Seigneur .

>>

Sur un signe du grand prêtre , on emmena nos montures et il nous introduisit dans les cours du monument ; Mohammed nous suivit sans mot dire . La première cour , entourée d'épaisses murailles , était remplie de pèlerins ; dans la seconde , les Yésidi ne pénétrèrent jamais avec leurs chaussures ; j'ôtai les miennes pour ne pas les scandaliser .

Trois gros oliviers en fleur ombrageaient cette cour ; sous leur feuillage se reposaient de nombreux pèlerins ; on nous fit asseoir au fond d'un berceau de vigne , formé par un seul cep . La plupart des cheikh et des kauval , qui nous avaient suivis , restèrent dehors .

C'est dans cette enceinte intérieure que s'élève le temple proprement dit , flanqué de deux tours dont la blancheur tranche sur la verdure sombre des montagnes voisines . Le sommet pointu de ces espèces de minarets est revêtu d'or , étincelant au soleil . En avant de la porte qui ouvre sur le sanctuaire , je remarquai , rangées en ligne , quelques figures sculptées

avec un peu de bonne volonté on pouvait y reconnaître un lion , un serpent , un homme , une hache , etc.

Yarım saatlik bir yürüyüşün ardından tepenin zirvesine ulaştık ve bakışlarımız yemyeşil vadiyi kucaklayabildi. Hemen herkes silahlarını ateşledi ve türbenin beyaz minarelerini selamladı; neşeli bir topçu ateşi bize cevap verdi; dağların yankıları uzun süre bu barut seslerini yankıladı.

Arkamızda, bitmek bilmeyen bir kurdele gibi, uzun bir hacı sırası uzanıyordu.

Ağaçların altında, sağda ve solda, yorgunluklarını atıp ünlü türbeyi tefekkür eden diğer yolcular konaklamışlardı.

Biz henüz anıtın girişine varmamıştık ki, Yezidilerin ruhani lideri Şeyh Han, birkaç şeyhin başında bizi karşılamak için ilerledi. Bu başrahip emir ve hacı adlarını taşıyordu; Omriades soyundan geliyordu, ailesi Yezidiler arasında en seçkin olandı; Posmir ve Begzadeh adlarını taşıyordu. Bana çoktan yaşlı görünüyordu, görünüşü saygıdeğer, yüzü nazikti. Kast kibri veya hiyerarşik bir gurur sergilemedi. Beni selamladı, sonra sanki oğluymuşum gibi kucaklayarak şöyle dedi:

"Tanrı'nın esenliği ve merhameti üzerinize olsun! Hepiniz hoş geldiniz!

Tanrı tüm eylemlerinize size eşlik etsin!" diye cevap verdim. "Lütfen benimle Türkçe konuşun, henüz dilinizi pek anlamıyorum.

Sizi memnun etmek için her şeyi yapacağım, siz benim misafirimsiniz, Rab'be ibadet ettiğimiz kutsal mezarda." >>

Başrahibin bir işaretiyle bineklerimiz götürüldü ve bizi anıtın avlularına götürdü; Muhammed tek kelime etmeden bizi takip etti. Kalın duvarlarla çevrili ilk avlu hacılarla doluydu; ikinci avluya Ezidiler asla ayakkabılarıyla girmezler; onları rezil etmemek için ayakkabılarını çıkardım.

Bu avluyu çiçek açmış üç büyük zeytin ağacı gölgeliyordu; birçok hacı yapraklarının altında dinleniyordu; tek bir asmadan oluşan bir asma çardağının dibine oturtulduk. Bizi takip eden şeyhlerin ve kaualların çoğu dışarıda kalmıştı.

Bu iç avlunun içinde, komşu dağların koyu yeşilliğiyle tezat oluşturan beyazlıkta iki kuleyle çevrili tapınağın kendisi yükseliyor. Bu minarelerin sivri tepeleri altınla kaplı ve güneşte parıltıyor. Mabede açılan kapının önünde, bir sıra halinde dizilmiş, biraz iyi niyetle yontulmuş birkaç figür fark ettim; bir aslan, bir yılan, bir adam, bir balta vb. ayırt edilebiliyordu.

L'intérieur du monument est divisé en trois parties : celle du milieu beaucoup plus vaste que les deux autres . Des colonnes soutiennent les arcs de la voûte miraculeuse . Une fontaine coule perpétuellement dans le sanctuaire , elle sert au baptême des enfants . Le tombeau du cheikh Hadi se trouve dans l'une des plus petites parties du temple . C'est une sorte de construction massive et cubique , faite d'argile recouverte de gypse . Un voile vert brodé de soie est jeté sur ce tombeau , devant lequel brûle une lampe . Les prêtres se servent de l'argile qui forme le mausolée de leur prophète pour fabriquer de petites boules vendues comme amulettes ; on répare ensuite la brèche. Je vis une grande quantité de ces boules dans un grand vase de terre , leur grosseur varie depuis la taille d'un pois jusqu'à celle des billes en marbre ou en verre avec lesquelles les enfants jouent chez nous .

Dans le bas côté parallèle à celui du tombeau de Hadi s'élève une autre sépulture . Mais les Yésidi ne me parurent pas connaître très exactement l'histoire qui doit s'y rattacher .

Dans toute l'étendue des murailles du sanctuaire , sont pratiquées d'innombrables niches , qui servent à placer les lumières destinées à éclairer les cérémonies . Le temple est environné de bâtiments pour la demeure des prêtres et des employés subalternes.

Tout l'ensemble de ces constructions se trouve dans une vallée extrêmement étroite , ou plutôt une sorte de gorge entre les montagnes à pic . Très peu de maisons destinées au simple peuple ; celles qu'on rencontre dans le voisinage ne sont guère que des hôtelleries affectées aux pèlerins . Cependant chaque grande famille possède une villa dans le val sacré .

Le long des murs extérieurs du temple , un marché ou foire avait été établi . On offrait en vente toute espèce de fruits , de légumes , de provisions de bouche . Des morceaux de toile et d'étoffes de toutes couleurs flottaient attachées aux branches des arbres ; des boutiques plus élégantes étaient remplies de bijoux et de menus objets orientaux : on vendait même des armes et , n'étaient les costumes , j'eusse pu me croire sur le marché d'une paisible petite ville européenne . Tout le monde paraissait joyeux , on n'entendait ni querelles ni disputes . Décidément, je me prenais d'une vive sympathie pour ce peuple , et je crois qu'il disait vrai , cet Anglais fort intelligent, que je rencontrai plus tard à Constantinople . Il connaissait beaucoup les Yésidi et s'exprimait ainsi :

« Les adorateurs du diable ont été calomniés parce qu'ils valent mieux que leurs calomniateurs... Nulle part le christianisme ne s'établirait plus solidement que chez ces braves gens ; je suis persuadé que certains agents des missions (protestantes) n'ont chargé le portrait des Yésidi de si noires couleurs , que pour mieux faire valoir les quelques succès de leurs tentatives parmi cette peuplade . >>

On pense bien que je ne perdis pas l'occasion de satisfaire ma curiosité près du cheikh ; mes questions seraient peut-être devenues importunes à tout autre , mais nous causions comme de vrais amis je n'ai jamais rencontré , en pays étranger, une si sincère cordialité . Après avoir parlé des cérémonies qui auraient bientôt lieu , on en vint aux projets qui préoccupaient Ali-bey , puis à ceux de Mohammed et à mes propres aventures .

« Je te donnerai un signe avec lequel tu pourras te faire reconnaître partout sur notre territoire , me dit Mir cheikh Khan , et réclamer en tout lieu l'assistance de nos Yésidi. Une lettre sans doute? m'écriai -je ; je te remercie , cheikh .

Non , pas une lettre , un melek- taous . »

Je tressaillis d'étonnement . Il venait de prononcer un des noms du diable , le nom de cet animal qui , d'après le bruit public , est placé sur l'autel des Yésidi pour en recevoir les adorations , quand , toutes les lumières éteintes , commence l'orgie.

Ce nom , je le savais encore , ou du moins on me l'avait dit , était le mot sacré que murmure , à l'oreille de chaque prêtre , le cheikh Khan lorsqu'il procède à leur initiation , et il me le confiait !

Anıtın iç kısmı üç bölüme ayrılmıştır: ortadaki diğer ikisinden çok daha büyüktür. Sütunlar, mucizevi tonozun kemerlerini destekler. Mabette sürekli akan bir çeşme vardır ve çocukların vaftizi için kullanılır. Şeyh Hadi'nin türbesi, tapınağın daha küçük bölümlerinden birinde yer alır. Alçıyla kaplanmış kilden yapılmış, masif, kübik bir yapıdır. İpekle işlenmiş yeşil bir örtü, önünde bir kandil yanan bu türbenin üzerine atılmıştır. Rahipler, peygamberlerinin türbesini oluşturan kilden muska olarak satılan küçük toplar yaparlar; gedik daha sonra onarılır. Büyük bir toprak vazoda bu toplardan çok sayıda gördüm; boyutları bir bezelye tanesinden, ülkemizde çocukların oynadığı mermer veya cam toplara kadar değişiyordu. Hadi'nin türbesine paralel koridorda başka bir türbe daha bulunmaktadır. Ancak Yezidiler, bana öyle geliyor ki, bu kutsal alanın tarihini pek iyi bilmiyorlardı.

Kutsal alanın tüm duvarları boyunca, törenleri aydınlatmak için kullanılan ışıkların yerleştirildiği sayısız niş oyulmuştur. Tapınak, rahiplerin ve alt düzey çalışanların evleri için yapılmış binalarla çevrilidir.

Bu binaların hepsi, dik dağların arasında son derece dar bir vadide, daha doğrusu bir tür geçitte yer almaktadır. Sıradan insanlara yönelik çok az ev vardır; civarda bulunanlar ise hacılar için konaklama yerlerinden pek de farklı değildir. Ancak, her kalabalık ailenin kutsal vadide bir villası vardır.

Tapınağın dış duvarları boyunca bir pazar veya panayır kurulmuştu. Her türlü meyve, sebze ve erzak satışa sunulmuştu. Ağaçların dallarına her renkten bez parçaları ve kumaşlar yapışmıştı; Daha şık dükkanlar mücevherler ve küçük doğu objeleriyle doluydu: hatta silah bile satıyorlardı ve kostümler olmasa, huzurlu, küçük bir Avrupa kasabasının pazarında olduğuma inanabilirdim. Herkes neşeli görünüyordu, hiçbir kavga veya anlaşmazlık duyulmuyordu. Bu insanlara karşı kesinlikle derin bir sempati duyuyordum ve daha sonra Konstantinopolis'te tanıştığım bu çok zeki İngiliz'in doğruyu söylediğine inanıyorum. Ezidileri çok iyi tanıyordu ve şöyle ifade ediyordu:

"Şeytana tapanlar, iftiracılarından daha değerli oldukları için iftiraya uğradılar... Hristiyanlık hiçbir yerde bu iyi insanlar arasında olduğundan daha sağlam bir şekilde yerleşmezdi; (Protestan) misyonerlerin bazı temsilcilerinin, bu halk arasında yaptıkları girişimlerin az sayıdaki başarısını daha iyi vurgulamak için Ezidilerin portresini bu kadar koyu renklerle çizdiklerine inanıyorum. >>

Şeyhle merakımı giderme fırsatını kaçırmadığım gayet iyi anlaşılıyor; sorularım belki başka birini rahatsız edebilirdi, ama gerçek dostlar gibi sohbet ettik; yabancı bir ülkede hiç bu kadar içten bir samimiyetle karşılaşmamıştım. Yakında gerçekleşecek törenleri konuştuktan sonra, Ali Bey'i meşgul eden projelere, ardından Muhammed'in projelerine ve kendi maceralarıma geldik.

"Sana, topraklarımızın her yerinde kendini tanıtabileceğin bir işaret vereceğim," dedi Mir Şeyh Han, "ve her yerde Ezidilerimizden yardım isteyeceğim. "Bir mektup mu, şüphesiz?" diye bağırdım; "Teşekkür ederim şeyh." Hayır, bir mektup değil, bir melek-taous."

Şaşkınlıktan ürperdim. Şeytanın isimlerinden birini, halk arasında söylentiye göre Yezidilerin ibadetlerini kabul etmek için sunaklarına konulan hayvanın ismini söylemişti ki, tüm ışıklar sönünce orji başladı.

Bu ismin, hâlâ bildiğim ya da en azından bana söylendiği gibi, Şeyh Han'ın her rahibin inisiyasyonunu gerçekleştirirken kulağına fısıldadığı kutsal kelime olduğunu ve bunu bana itiraf ettiğini biliyordum!

Ce nom redoutable , sur lequel on a tant disserté , il le répétait sans mystère ?... Je repris avec une certaine hésitation :

« Qu'est-ce donc qu'un melek-taous ? >>

Le grand prêtre me répondit d'un ton paternel :

<< Nous appelons Melek - Taous Celui dont le nom ne doit point être prononcé parmi nous .

Nous appelons aussi melektaous l'animal qui , chez nous , est le symbole du courage et de la vigilance . Je n'ignore aucune des fables qu'on débite contre nos pratiques religieuses , mais ta sagesse me dispense de nous défendre devant toi . J'ai connu un homme qui avait visité beaucoup d'églises chez les chrétiens ; il m'a raconté qu'il y avait vu les images de la mère de Dieu , du Dieu fait homme et de beaucoup de saints . Ne vous servez - vous pas de la figure d'un œil pour représenter la divine Providence , de celle d'une colombe pour le Saint-Esprit?

« Vous vous agenouillez devant ces images : croirai - je jamais que vous les adorez ? Nous avons de vous une opinion juste et raisonnable , pourquoi nous jugez-vous faussement? Regarde devant cette porte , est- ce que tu t'imagines que nous adorons ces statues? Non.

Tu vois un lion , un homme , un serpent ; chaque figure est un symbole ; nos Yésidi ne savent pas lire , il faut frapper leur intelligence par des signes jamais ils n'oublieront ces images qu'ils ont vues au saint tombeau . Le saint que nous honorons en ce lieu était un homme ; nous ne l'adorons point , nous nous réunissons seulement autour de sa tombe , comme des enfants près du lit de leur père.

Il n'est pas l'auteur de votre religion?

Non , il n'a point inventé ce qu'il nous a enseigné , mais il a réglé les pratiques de notre culte . La foi demeure dans les âmes , les mœurs et les coutumes s'approprient à la terre où l'on vit. Le cheikh Yésidi existait avant Mohammed ; nous retrouvons ses préceptes dans beaucoup de passages du Coran , c'est pourquoi nous regardons le livre de Mohammed comme bon et salutaire dans certaines parties .

On assure que votre cheikh Hadi a opéré plusieurs miracles ; raconte- m'en quelques -uns . Dieu seul peut accomplir des miracles, mais il se sert souvent des hommes pour faire éclater sa puissance . Il y a dans notre sanctuaire une fontaine ; c'est le cheikh Hadi qui l'a fait couler .

Il revenait de la Mecque et rapportait un peu d'eau du Zem - Zem , qui dès cette époque était regardée comme sacrée ; il en versa quelques gouttes sur le rocher , la source jaillit .

« On nous a raconté ce miracle ; la tradition s'en est perpétuée parmi nous ; personne n'est forcé de le croire ; il existe , quand même on n'y ajoute pas foi . N'est - ce pas un prodige que de faire sortir de l'eau d'une roche aride ? Pour nous , cette source représente la pureté des âmes , nous la regardons comme sacrée , bien moins à cause de son origine que parce qu'elle nous purifie ... »

Bu kadar çok konuşulan bu korkunç ismi, hiç gizemsiz tekrarladı mı?... Biraz tereddüt ederek devam ettim:

"Peki melek-taous nedir?"

Başrahip bana babacan bir tavırla cevap verdi:

"Aramızda Adı Anılmaması Gereken Melek-taous'a deriz. Ayrıca aramızda cesaret ve uyanıklığın simgesi olan hayvana da melektous deriz. Dini uygulamalarımıza karşı anlatılan masallardan habersiz değilim, ama bilgeliliğiniz beni sizin önünüzde bizi savunmaktan muaf tutuyor. Birçok Hristiyan kilisesini ziyaret etmiş birini tanıyordum; orada Tanrı Annesi'nin, insanlaşmış Tanrı'nın ve birçok azizin suretlerini gördüğünü söyledi. İlahi Takdiri temsil etmek için göz figürünü, Kutsal Ruh için güvercin figürünü kullanmıyor musunuz?

"Bu suretlerin önünde diz çöküyorsunuz: Onlara taptığınıza hiç inanır mıyım? Sizin hakkınızda adil ve makul bir görüşe sahibiz, neden bizi yanlış yargılıyorsunuz? Şu kapının önüne bakın, bu heykellere taptığımızı mı sanıyorsunuz?

Hayır.

Bir aslan, bir insan, bir yılan görüyorsunuz; her figür bir sembol; bizim Ezidilerimiz okuma bilmiyor, zekâlarını işaretlerle etkilememiz gerekiyor; kutsal türbede gördükleri bu görüntüleri asla unutmayacaklar. Burada onurlandırdığımız evliya bir insandı; ona tapmıyoruz, sadece türbesinin etrafında, babalarının yatağının yanındaki çocuklar gibi toplanıyoruz.

Dininizin yaratıcısı o değil mi?

Hayır, bize öğrettiklerini o icat etmedi, ibadetlerimizi o düzenledi. İman ruhta kalır, ahlak ve gelenekler kişinin yaşadığı topraklara uyarlanır. Şeyh Ezidi, Muhammed'den önce de vardı;

onun öğretilerini Kuran'ın birçok yerinde buluyoruz, bu yüzden Muhammed'in kitabını bazı kısımlarında iyi ve yararlı buluyoruz.

Şeyh Hadi'nizin birçok mucize gerçekleştirdiği söyleniyor; bana bunlardan bazılarını anlatın. Mucizeleri yalnızca Tanrı yaratabilir, ancak kudretini ortaya çıkarmak için çoğu zaman insanları kullanır. Mabedimizde bir pınar var; onu akıtan Şeyh Hadi'ydi.

Mekke'den dönerken, o zamandan beri kutsal sayılan Zem-Zem'den biraz su getirmiş; kayaya birkaç damla dökmüş ve pınar fışkırmış.

"Bize bu mucize anlatıldı; gelenek aramızda sürdürülüyor; kimse inanmaya zorlanmadı; inanmasa bile var. Çorak bir kayadan su akıtmak bir mucize değil midir? Bizim için bu kaynak ruhların saflığını temsil eder, onu kutsal sayarız, kökeninden çok bizi arındırdığı için...

Mir Cheikh Khan fut interrompu au milieu de son discours . La porte donnant sur l'extérieur venait de s'ouvrir , livrant passage à une longue procession de pèlerins qui , tous , tenaient à la main une lampe allumée .

Ces lampes étaient des ex - voto offerts au sanctuaire . On les présentait au Cheikh ech Chems (Seigneur du Soleil) , le brillant symbole de la divinité .

Tous les pèlerins me parurent bien armés . Beaucoup portaient les étranges tufenk ou carabines turques . Je remarquai que l'une d'elles était entourée tout le long du fût et du canon par une vingtaine de forts anneaux en fer. Impossible avec cela de tirer juste . Une autre avait des deux côtés du canon une sorte de baïonnette , affectant la forme d'une fourchette , dont les quatre dents seraient divisées en deux parts ; les pointes se dressaient des deux côtés du canon du fusil . Les pieux arrivants remirent leurs lampes aux prêtres , puis défilèrent devant le Mir Cheikh , lui baisèrent la main , lui présentèrent les armes ou plutôt les inclinèrent devant lui.

Les lampes devaient servir à l'illumination du soir ; on ne les emplît ni d'huile commune , ni de naphte , qu'on regarde comme impure , mais seulement d'huile de sésame .

Lorsque la procession se fut écoulée , on procéda au baptême et à la circoncision d'une vingtaine d'enfants , pour la plupart apportés de loin . J'assistai à la cérémonie , puis nous sortîmes , avec Mohammed , pour visiter le marché ; nous fûmes étonnés , en arrivant à un certain endroit , de l'énorme quantité de cierges ou de flambeaux mis en vente : on pouvait en évaluer approximativement le nombre au moins à dix mille ; les marchands faisaient d'excellentes affaires , car on leur enlevait littéralement ces cierges des mains .

Nous étions arrêtés devant un marchand de verroteries et de faux corail , lorsque nous vîmes descendre de l'étroit sentier le pir Kamek , en robe blanche , comme une ombre lumineuse .

Il hésita un peu à s'arrêter , il semblait pressé de se rendre au temple . Enfin il se décida à nous tendre les mains :

<< Soyez les bienvenus ici , murmura-t-il , vous voilà les hôtes du Cheikh ech Chems ; vous apprendrez à connaître le culte des Yésidi . »

A peine eut-on aperçu Kamek que le peuple s'assembla autour de lui ; c'était à qui baiserait ses mains ou le bord de son vêtement.

Il se mit à haranguer la foule . Ses cheveux blancs flottaient au vent , ses yeux lançaient des éclairs , son geste , ses paroles me semblaient très pathétiques . Avant de commencer il avait été salué par une décharge générale et des plus vives. Malheureusement je ne compris pas son discours , prononcé en langue kurde . Comme conclusion , le vieillard entonna un chant que tous répétèrent en chœur ; le fils de Sélek m'en traduisit la première strophe :

Mir Şeyh Han'ın sözü yarıda kesildi. Dışarıya açılan kapı, ellerinde yanan lambalar tutan uzun bir hacı alayını ortaya çıkararak açılmıştı.

Bu lambalar, kutsal alana adaklardı. İlahiyatın parlayan sembolü Şeyh Şeh Kems'e (Güneşin Efendisi) sunulmuşlardı.

Tüm hacıların iyi silahlanmış olduğu gözüme çarptı. Birçoğu tuhaf tufenk veya Türk karabinaları taşıyordu. Birinin dipçığı ve namlusu boyunca yaklaşık yirmi güçlü demir halkayla çevrili olduğunu fark ettim. Bunlarla isabetli atış yapmak imkânsızdı. Bir diğerinin namlusunun her iki yanında çatal şeklinde, dört ucu ikiye bölünmüş bir tür süngü vardı; uçları tüfeğin namlusunun iki yanında duruyordu. Dindar gelenler lambalarını rahiplere uzattılar, sonra Mir Şeyh'in yanından geçip elini öptüler, silahlarını sundular, daha doğrusu önünde eğildiler.

Lambalar akşam aydınlatması için kullanılacaktı; İçleri ne sıradan yağla ne de necis kabul edilen nafta ile doldurulmuştu, sadece susam yağıyla doldurulmuştu.

Alay sona erdiğinde, çoğu uzaktan getirilmiş yaklaşık yirmi çocuğun vaftiz ve sünneti gerçekleşti. Törene katıldım, ardından Muhammed ve ben pazarı gezmek için dışarı çıktık; belirli bir yere vardığımızda, satışta olan muazzam miktardaki mum ve meşale karşısında şaşkına döndük: Sayılarının en az on bin olduğu tahmin ediliyordu; tüccarlar mükemmel iş çıkarıyorlardı, çünkü bu mumlar kelimenin tam anlamıyla ellerinden alınmıştı.

Bir cam ve sahte mercan satıcısının önünde durduğumuzda, dar patikadan beyaz cübbeli Pir Kamek'in parlak bir gölge gibi geldiğini gördük.

Durmadan önce biraz tereddüt etti; tapınağa varmak için acele ediyor gibiydi. Sonunda ellerini bize uzatmaya karar verdi:

"Hoş geldiniz," diye mırıldandı, "Şeyh eş Chems'in misafirlerisiniz; Ezidi tarikatını öğreneceksiniz." Kamek görünür görünmez, halk etrafına toplandı; kimin ellerini mi yoksa eteğini mi öpeceği tartışılıyordu.

Kalabalığa nutuk atmaya başladı. Beyaz saçları rüzgarda uçuşuyor, gözleri parlıyor, jestleri ve sözleri bana çok dokunaklı geliyordu. Başlamadan önce, genel ve çok canlı bir çıkışla karşılandı. Maalesef Kürtçe yaptığı konuşmayı anlamadım. Sonunda yaşlı adam, herkesin koro halinde tekrarladığı bir şarkı söyledi; Selek'in oğlu ilk kıtayı bana tercüme etti:

« O Dieu très bon , très miséricordieux , qui nourris les fourmis et ne dédaignes pas de rassasier même le serpent ; ô Dieu qui régles le jour et la nuit ; Dieu vivant , Dieu suprême , Dieu qui ne procèdes d'aucun être et qui les as créés tous , tu fais succéder la nuit au jour et le jour à la nuit. Tu es sage par-dessus toute sagesse , tu es fort par- dessus toute force. Tu vis dans la plénitude de la vie et tu règnes sur la mort ! » Après le cantique , tout le monde se sépara , en rendant au pir les hommages les plus respectueux ; celui - ci vint vers moi et me demanda :

<< As -tu compris ce que je viens de dire aux pèlerins ?

Non, car je ne sais pas ta langue.

Je leur ai dit que j'allais offrir un sacrifice au Seigneur Soleil, et ils vont chercher du bois dans la montagne ; maintenant pardonne si je te quitte , Émir , il faut que je choisisse les victimes . »

Le pir entra dans la cour du temple , où plusieurs hommes lui présentèrent des bœufs placés en ligne . Nous l'avions suivi , je demandai à mon truchement :

<< Vont- ils tuer ces bêtes ?

Oui.

Pourquoi ?

Pour les offrir au Cheikh ech Chems .

Le soleil mange- t- il ?

Non , mais on partagera les victimes entre les pauvres .

La chair ?

Tout la chair , les entrailles , la peau . Le Cheikh Khan préside au partage .

Et le sang ?

Le sang est enfoui dans la terre , on n'y touche pas, car l'âme est dans le sang. »

C'est l'antique croyance des peuples : la vie du corps , 'pour eux , c'était le sang , et l'âme est dans le sang . Ce sacrifice rappelait ceux de l'ancienne loi et du paganisme , mais il avait reçu quelques modifications , puisqu'il devenait en même temps une sorte de festin où présidait la charité .

Nous nous rendîmes sur la place du sacrifice, et bientôt le Mir Cheikh Khan , le pir Kamek et quelques autres prêtres, suivis d'un grand nombre de fakirs , arrivèrent , tenant tous un couteau à la main droite . La place fut entourée par un cercle de guerriers , qui chargèrent leurs armes . Le Cheikh Khan , dépouillant sa robe de dessus , s'élança le couteau levé sur le premier taureau qu'on lui amenait et le frappa au front avec une telle sûreté , que la bête tomba au même instant.

Aussitôt mille cris joyeux firent retentir l'air , toutes les armes furent déchargées , l'enthousiasme parut à son comble.

Le Cheikh Khan s'étant retiré , le pir Kamek acheva l'œuvre .

C'était un étrange spectacle que cette foule en armes , ces victimes , ce vieillard aux cheveux blancs , à la barbe noire , frappant , d'une main encore si sûre , le front des bœufs , qui tombaient un à un , sans verser une goutte de sang . Dès qu'ils étaient à terre , les cheikh leur ouvraient les veines du cou , et les fakirs recueillaient , dans de grands vases de terre , le sang qui s'échappait alors . Après les bœufs , on immola un nombre considérable de chèvres ; le Mir Cheikh Khan tua la première , les autres furent abandonnées aux fakirs . Ceux - ci déployaient une habileté singulière dans l'art du boucher.

J'étais fatigué de cette tuerie , lorsqu'Ali - bey vint à moi.

<< Veux-tu m'accompagner à Kaloni ? me dit-il , je vais m'assurer des bonnes dispositions des Badinan pour nous . »

J'acceptai ; mais d'abord nous nous rendîmes à la maison que le chef possède en ce lieu de pèlerinage . De riches tapis garnissaient la plate forme du toit, sur laquelle nous prîmes place , pour un déjeuner , servi par la jeune femme d'Ali . De cette plate-forme nous jouissions du coup d'œil le plus pittoresque . Ces campements sous le feuillage , cette foule sans cesse en mouvement , ces marchandises étalées , formaient un tableau plein de vie et de couleur.

De l'autre côté , à droite , Ali me montra le temple dédié au soleil . Il est construit de manière à recevoir les premiers rayons de l'astre , à son lever . Quand je le visitai , le lendemain , je ne trouvai que quatre murs absolument nus , et n'y vis aucun préparatif de culte . Un filet d'eau , pure comme le cristal , coulait dans une rigole du pavé , et sur l'enduit de plâtre , d'une blancheur éclatante , qui couvrait la muraille , se lisaient ces mots tracés en caractères arabes :

"Ey en iyi, en merhametli Tanrım, karıncaları doyuran ve yılanı bile doyurmaktan çekinmeyen; ey gündüzü ve geceyi yöneten Tanrım; yaşayan Tanrı, yüce Tanrım, hiçbir varlıktan var olmayan ve hepsini yaratan Tanrım, geceyi gündüzün, gündüzü de gecenin yerine sen getirirsin. Her bilgeliğin üstünde bilgesin, her gücün üstünde güçlüsün. Yaşamın doluluğunda yaşar ve ölüme hükmedersin!" İlahinin ardından herkes, hacıya en saygılı saygılarını sunarak ayrıldı; hacı yanıma geldi ve sordu:

"Hacılara az önce söylediklerimi anladın mı?"

Hayır, çünkü senin dilini bilmiyorum.

Onlara Güneş Tanrısı'na kurban sunacağımı söyledim ve dağda odun aramaya gittiler; Şimdi seni terk edersem beni affet Emir, kurbanları ben seçmeliyim."

Pir tapınağın avlusuna girdi ve birkaç adam ona sıralanmış öküzler sundu. Onu takip ettik ve aracım aracılığıyla sordum:

"Bu hayvanları öldürecekler mi?"

Evet.

Neden?"

Şeyh eş Chems'e sunmak için.

Güneş yer mi?"

Hayır, ama kurbanlar fakirler arasında paylaşılacak.

Et mi?"

Bütün et, bağırsaklar, deri. Paylaşımı Şeyh Han yönetiyor.

Ya kan?"

Kan toprağa gömülür; dokunulmaz, çünkü ruh kandadır."

Bu, halkın kadim inancıdır: Onlar için beden hayattır ve ruh kandadır. Bu kurban, kadim hukuku ve putperestliği hatırlatıyordu, ancak aynı zamanda hayırseverliğin yönetildiği bir tür şölene dönüştüğü için bazı değişikliklere uğramıştı.

Kurban yerine gittik ve kısa süre sonra Mir Şeyh Han, Pir Kamek ve diğer bazı rahipler, ardından çok sayıda fakir sağ ellerinde bir bıçakla geldiler. Etraf, silahlarını dolduran bir savaşçı çemberiyle çevriliydi. Şeyh Han, dış cübbesini çıkarıp, kendisine getirilen ilk boğaya doğru bıçağını kaldırdı ve alnına öyle bir kararlılıkla vurdu ki, hayvan aynı anda yere yığıldı. Anında binlerce sevinç çığlığı havada yankılandı, tüm silahlar ateşlendi, coşku doruktaydı. Şeyh Han geri çekildikten sonra, Pir Kamek işi tamamladı.

Bu silahlı kalabalığın, bu kurbanların, beyaz saçlı ve siyah sakallı bu yaşlı adamın, hâlâ emin elleriyle, tek bir damla kan dökmeden teker teker düşen öküzlerin alınlarına vurması tuhaf bir manzaraydı. Yere iner inmez şeyhler boyunlarındaki damarları açtılar ve fakirler akan kanı büyük toprak vazolara topladılar. Öküzlerden sonra hatırı sayılır sayıda keçi kurban edildi; Mir Şeyh Han ilkinin öldürdü, diğerleri fakirlere bırakıldı. Kasaplık sanatında eşsiz bir beceri sergiliyorlardı.

Bu katliamdan bıkmıştım ki Ali Bey yanıma geldi. "Kaloni'ye kadar bana eşlik eder misin?" dedi. "Badinanlıların bize iyi davrandığından emin olacağım."

Kabul ettim; ama önce bu hac yerindeki şefin evine gittik. Çatı katındaki platform, Ali'nin genç karısının servis ettiği öğle yemeği için oturduğumuz zengin halılarla süslenmişti. Bu platformdan en güzel manzaranın tadını çıkardık. Yeşilliklerin altındaki bu kamplar, sürekli hareket halindeki bu kalabalık, sergilenen bu mallar, hayat ve renk dolu bir sahne oluşturuyordu.

Diğer tarafta, sağda, Ali bana güneşe adanmış tapınağı gösterdi. Yıldızın ilk ışınlarını doğarken alacak şekilde inşa edilmişti. Ertesi gün ziyaret ettiğimde, sadece dört çıplak duvarla karşılaştım ve ibadet için hiçbir hazırlık görmedim. Kristal kadar berrak bir su damlası kaldırımdaki bir oluğa akıyordu ve duvardaki göz kamaştırıcı beyaz sıvanın üzerinde Arapça harflerle şu sözler okunabiliyordu:

O soleil ! o lumière ! ô vie qui vient de Dieu !
Ey güneş! Ey ışık! Ey Allah'tan gelen hayat!

Cependant nous montâmes à cheval , Ali - bey et moi , et nous suivîmes le sentier qui conduit à Kaloni .

Devant le temple du Soleil campaient plusieurs familles de riches nomades : les hommes avec des vestes et des turbans de couleur éclatante , portant des armes assez fantaisistes , de toute provenance , de toute forme ; les femmes vêtues de soie , les cheveux réunis en plusieurs tresses mêlées de fleurs et pendant sur les épaules ; leur front était caché sous une profusion de monnaies d'or et d'argent , leur chignon disparaissait dans des résilles de verroteries ou de pierres taillées .

Je remarquai une famille de la tribu de Sindjar. L'homme s'appuyait contre un arbre ; ses cheveux étaient d'un noir de jais, son costume blanc et fort propre ; il secouait sa longue chevelure , qui lui cachait les yeux pour examiner les environs . Il n'était armé que d'un couteau grossier et d'un fusil d'un autre siècle , mais , dans ses mains vigoureuses , ces misérables instruments paraissaient encore redoutables . La femme entretenait un petit feu sur lequel cuisaient des gâteaux d'orge . Deux enfants à la peau bronzée jouaient dans l'herbe ; ils étaient nus , seulement un couteau pendait déjà au mince cordon , leur unique costume .

Non loin de là , nous vîmes d'autres types , de pauvres gens , établis dans les villes , mais n'oubliant ni leur culte ni leur race.

Beaucoup venaient de Mossoul sans doute . Les hommes soignaient l'âne chétif qui avait apporté leur petit bagage ; les femmes , assises , offraient l'image de la misère et de la souffrance ; on sentait que ces gens avaient été soumis à l'abrutissant despotisme oriental . Enfin nous rencontrâmes des représentants de toutes les races , de toutes les contrées , des hommes , des femmes , des enfants du

Cheïkhan , de la Syrie , du Adjilo , de Midiad , de Haïchteran , de Semsat , de Mardin , de Nisibé , du royaume de Keddali , de Delmamikan , de Kokan et du Kotchalian et même de Touzik et de Delmagungumoukou .

Tous ces pèlerins étaient vêtus de leur mieux . Les riches portaient des plumes à leur turban, les pauvres possédaient à peine une ceinture , mais tous étaient propres et tous étaient armés.

Aucune femme ne se couvrait le visage , les mœurs du reste me semblaient respectées , et la cordialité régnait dans cette foule si mélangée ; on eût dit les membres d'une grande famille se retrouvant au foyer paternel .

Comme nous passions , une salve d'artillerie se fit entendre ; je vis de nombreux groupes se mettre en mouvement en prenant la direction du tombeau de Hadi .

<< Où vont-ils ? demandai - je au bey.

Chercher les morceaux de viande qu'on distribue après le sacrifice .

En auront-ils chacun suffisamment pour se nourrir ?

Oui , les pauvres seuls sont admis au partage . Ils se présentent par familles et par tribus ; il faut qu'un chef les conduise ou qu'ils justifient de leur droit.

Vos prêtres gardent - ils une part du sacrifice ?

Non , pas de celui d'aujourd'hui ; mais le dernier jour de la fête , quelques bêtes , entièrement blanches , seront immolées ; leur chair appartiendra aux sacrificateurs .

Crois-tu que vos prêtres puissent pécher ?

Pourquoi pas ? Ce sont des hommes.

Et les pir , les saints ?

Ils pêchent aussi.

Et le Cheikh Khan ?

Lui comme les autres.

Et votre grand fondateur , le Cheikh Hadi , penses - tu qu'il ait pu pécher?

Certainement , car il n'y a que Dieu qui ne pêche pas .

Comment faites-vous quand vous avez péché ? laissez -vous la faute peser sur votre âme ?

Non , nous nous purifions.

Comment ?

Par les symboles de la pureté , par le feu et par l'eau. Tu nous as vus hier nous plonger dans le fleuve ; par là nous reconnaissons nos fautes et nous voulions enlever les souillures de notre corps ; tu nous verras ce soir purifier notre âme par le feu .

Croyez -vous que l'ame survive au corps?

Comment pourrait- elle mourir , puisqu'elle vient de Dieu ?

De quelle manière me prouverais - tu son immortalité , si je n'y croyais pas ?

Tu plaisantes ; n'est-il pas dit dans notre Kitab : « Il souffla la vie sur la face de l'homme ? >>

Mais si l'âme survit au corps , que devient- elle quand le corps lui manque ?

Ancak Ali Bey ve ben atlarımıza binip Kaloni'ye giden patikayı takip ettik.

Güneş Tapınağı'nın önünde, birkaç varlıklı göçebe ailesi kamp kurmuştu: parlak renkli ceketler ve sarıklar giymiş, her türden ve şekilden oldukça gösterişli silahlar taşıyan erkekler; ipek elbiseler giymiş, saçları çiçeklerle karışık birkaç örgü halinde toplanmış ve omuzlarına kadar sarkan kadınlar; alınları altın ve gümüş sikkelerin altında saklı, topuzları cam boncuklardan veya oyulmuş taşlardan oluşan ağların içinde kaybolmuştu.

Sincar kabilesinden bir aile fark ettim. Adam bir ağaca yaslanmıştı; saçları simsiyah, kıyafeti beyaz ve tertemizdi; gözlerini gizleyen uzun saçlarını sallayarak etrafı inceliyordu. Elinde sadece kaba bir bıçak ve başka bir yüzyıldan kalma bir tüfek vardı, ancak güçlü ellerinde bu zavallı aletler hâlâ korkutucu görünüyordu. Kadın, üzerinde arpa keklerinin piştiği küçük bir ateşi besliyordu. İki bronz tenli çocuk çimenlerde oynuyordu; Çıplaktılar, tek kostümleri incecik ipten sarkan bir bıçaktan başka bir şey yoktu.

Çok uzakta olmayan bir yerde, şehirlere yerleşmiş, ama ne dinlerini ne de ırklarını unutmuş başka tipler, yoksul insanlar gördük.

Birçoğu muhtemelen Musul'dan gelmişti. Erkekler, küçük eşyalarını getiren cılız eşeğe bakıyorlardı; oturan kadınlar, sefalet ve acının resmini çiziyorlardı; insan bu insanların o baş döndürücü doğu despotluğuna maruz kaldıklarını hissediyordu. Sonunda, her ırktan, her ülkeden, Şeyhan, Suriye, Acılo, Midiad, Haichteran, Semsat, Mardin, Nisibe, Keddali, Delmamikan, Kokan ve Kotchalian krallığından ve hatta Tuzik ve Delmagungumoukou'dan erkekler, kadınlar ve çocuklarla tanıştık.

Bütün bu hacılar en güzel kıyafetlerini giymişlerdi. Zenginlerin sarıklarında tüyler vardı, fakirlerin ise neredeyse hiç kemeri yoktu ama hepsi temiz ve silahlıydı.

Hiçbir kadın yüzünü örtmüyordu, bana göre ahlak kuralları saygı görüyordu ve bu karma kalabalıkta samimiyet hüküm sürüyordu; sanki kalabalık bir aile üyeleri babalarının evinde toplanmış gibi. Geçerken bir top atışı duyuldu; birçok grubun Hadi'nin mezarına doğru hareket ettiğini gördüm.

"Nereye gidiyorlar?" diye sordum Bey'e. "Kurbandan sonra dağıtılan et parçalarını aramak için.

Her birinin karnını doyuracak kadar eti olacak mı?

Evet, sadece yoksulların paylaşmasına izin veriliyor. Aile ve kabile olarak geliyorlar; bir lider onlara önderlik etmeli, yoksa haklarını kanıtlamalıdır.

Rahipleriniz kurbandan pay alıyor mu?

Hayır, bugün değil; ancak bayramın son gününde, tamamen beyaz birkaç hayvan kurban edilecek; etleri kurban edenlere ait olacak.

Rahiplerinizin günah işleyebileceğini düşünüyor musunuz?
Neden olmasın? Onlar insan.
Peki ya pir, evliyalar?
Onlar da günah işliyor.
Peki ya Şeyh Han?
O da diğerleri gibi.
Ve büyük kurucunuz Şeyh Hadi, günah işleyebileceğini düşünüyor musunuz?
Elbette, çünkü sadece Tanrı günah işlemez.
Günah işlediğinizde ne yaparsınız? Suçluluğun ruhunuza yük olmasına izin verir misiniz?
Hayır, kendimizi arındırırız.
Nasıl?
Temizliğin sembollerıyla, ateşle ve suyla. Dün bizi kendimizi suya bırakırken gördünüz Nehir;
bununla kusurlarımızı kabul ettik ve bedenlerimizden kirleri temizlemek istedik; bu gece
ruhlarımızı ateşle arındırdığımızı göreceksin.
Ruhun bedenden sağ çıktığına inanıyor musun?
Tanrı'dan geldiğine göre nasıl ölebilir?
İnanmasaydım, ölümsüzlüğünü bana nasıl ispat ederdin?
Şaka yapıyorsun; Kitabımızda "İnsanın yüzüne can üfledi" yazmıyor mu? >>
Ama eğer ruh bedenden sağ çıkıyorsa, beden yok olduğunda ona ne olur?

Tu aspires l'air , et puis tu le renvoies ; il en est de même du souffle divin : l'homme l'a reçu de Dieu , il le lui rend , après s'être délivré de ses souillures . »

Il nous fallait plusieurs heures de marche avant d'arriver à Kaloni. La route contourne de hautes montagnes . A nos pieds s'étendaient des vallons fertiles , tous les sommets se couronnaient d'une verdure touffue ; ce beau pays est habité par les MissouriKurdes et les Badinans .

Sur la pente des rochers étaient accrochées quelques maisonnettes , quelques huttes qui de loin ressemblaient à un troupeau de chèvres gigantesques . Bientôt nous nous enfonçâmes dans le bois ; nous en sortions par intervalles , pour traverser de grands espaces où la roche nue ne présentait aucune végétation . Pas un seul passant sur notre chemin , tout semblait désert . Il nous fallut franchir plusieurs torrents aux flots neigeux. Ces eaux se précipitent au bas de la montagne et vont se mêler au Ghomel , qui les entraîne dans le Ghazir ou le Boumadous , pour se joindre au Zab , tributaire du Tigre , près de Kéyaf. Je remarquai , dans tous les petits hameaux par lesquels nous passions , des jardins bien entretenus , des vignes grimpant autour des maisons , un charmant fouillis de fleurs . Partout où la terre pouvait être cultivée , on rencontrait des plantations de figuiers , de noyers , de grenadiers , de pruniers , de cerisiers , de mûriers , d'oliviers du plus riant aspect .

Mais toutes les habitations étaient fermées , jusqu'à Djoulamérik , frontière des Yésidi ; la population en masse s'était rendue au tombeau de Hadi .

Nous chevauchions depuis longtemps , quand une voix nous appela. Un homme , sorti du bois, venait à nous . C'était un Kurde , il portait de larges pantalons ; de simples semelles de cuir étaient attachées à ses pieds , une sorte de chemise de la coupe la plus bizarre l'enveloppait , son épaisse chevelure pendait plus bas que le dos . Cet homme était coiffé d'un de ces affreux bonnets de feutre , pareil à une gigantesque araignée , dont les pattes se poseraient sur les épaules . La ceinture de ce personnage supportait tout un attirail : poire à poudre , sac à balles , gaine à couteau etc. , mais il n'avait sur lui aucune arme .

<< Bonjour , dit cet homme . Où va donc le vaillant Ali ?

Que Dieu te protège ! répondit le bey. Tu me connais ?

Quelle est ta race ?

Havayı içine çekersin, sonra dışarı verirsin; ilahi nefes de böyledir: İnsan onu Tanrı'dan alır, kirlerinden arındıktan sonra geri verir.

Kaloni'ye varana kadar birkaç saat yürüdük. Yol yüksek dağların eteklerinden geçiyordu.

Ayaklarımızın dibinde bereketli vadiler uzanıyordu, tüm zirveleri yemyeşil bitki örtüsüyle kaplıydı; bu güzel ülke Missourili Kürtler ve Badinanlar tarafından mesken tutuluyordu.

Kayalıkların yamaçlarında birkaç küçük ev, uzaktan devasa bir keçi sürüsünü andıran birkaç kulübe vardı. Kısa süre sonra ormana daldık; aralıklı olarak ormandan çıktık, çıplak kayaların üzerinde hiçbir bitki örtüsünün görünmediği geniş alanlardan geçtik. Yolumuzda tek bir yoldan geçen yoktu, her yer ıssız görünüyordu. Karlı dalgaların olduğu birkaç selden geçmek zorunda kaldık. Bu sular dağdan aşağı akıp Ghomel Nehri'ne karışır, oradan da onları Ghazir veya Boumadous'a, oradan da Kéyaf yakınlarındaki Dicle'nin bir kolu olan Zab Nehri'ne götürür. Geçtiğimiz tüm küçük köylerde bakımlı bahçeler, evlerin etrafına sarılmış asmalar ve büyüleyici bir çiçek karmaşası fark ettim. Toprağın ekilebilir olduğu her yerde, incir, ceviz, nar, erik, kiraz, dut ve zeytin ağaçlarından oluşan, son derece neşeli görünümlü tarlalara rastlamak mümkündü.

Ancak Yezidilerin sınırı olan Djoulamérik'e kadar tüm evler kapalıydı; halk topluca Hadi'nin türbesine gitmişti.

Uzun zamandır at sürüyorduk ki bir ses bizi çağırdı. Ormandan çıkan bir adam bize doğru geliyordu. Kürt'tü, geniş pantolon giymişti; Ayaklarına basit deri tabanlar takılmıştı, üzerinde son derece tuhaf kesimli bir gömlek vardı, gür saçları sırtından aşağı sarkıyordu. Bu adam, bacakları omuzlarına dayanan devasa bir örümcek gibi o iğrenç keçe şapkalardan birini takıyordu. Kemerinde bir sürü eşya vardı: barutluk, mermi torbası, bıçak kılıfı vb. ama üzerinde silah yoktu.

"Merhaba," dedi bu adam. "Yiğit Ali nereye gidiyor?"

"Allah seni korusun!" diye yanıtladı bey. "Beni tanıyor musun?"

"İrkin ne?"

Je suis Badinan , Seigneur.

De Kaloni ?

Oui , suivant votre manière de parler .

Habitez-vous encore vos maisons là - bas , ou bien ?

Tu le devines , nous venons de déménager .

Vous devez être près d'ici ?

Comment le sais-tu ?

Un guerrier qui s'éloigne de sa demeure prend ses armes , tu n'en as point.

C'est juste .

<<Avec qui veux - tu t'entretenir ?

Je voudrais voir votre chef.

Descends de cheval et suis - moi. >>

Nous prîmes nos montures par la bride ; le Kurde nous guida dans la forêt . Au fond d'un épais fourré nous trouvâmes le camp , entouré d'une forte palissade construite avec de gros arbres abattus .

Les huttes étaient faites de branches entrelacées , de perches et de feuillage . La barricade laissait un étroit passage ; nous entrâmes , non sans difficulté . Nous, aperçûmes bientôt quelques centaines d'enfants jouant entre les arbres et les huttes ; les hommes et les femmes paraissaient fort occupés à fortifier leurs remparts .

Devant une des plus grandes huttes se tenait assis un guerrier , le chef sans doute , qui semblait , de cette place élevée , surveiller et diriger les travailleurs . A notre approche , cet homme se dressa sur ses pieds , courut au - devant de nous et dit à Ali :

<< Sois le bienvenu , que Dieu garde tes richesses ! »

Il tendit les mains au bey , et fit signe à une femme qui s'empressa d'apporter un tapis , sur lequel nous nous assîmes. Le chef affectait de ne faire aucune attention à moi ; un Yésidi n'eût point commis un tel manque d'égard envers un étranger .

La femme revint , apportant trois pipes grossières en bois d'oranger , une jeune fille plaça devant nous des vases remplis de raisins et de miel , et le chef, détachant de sa ceinture une blague à tabac faite d'une peau de chat tout entière , l'ouvrit , pour la tendre à Ali - bey en disant :

<< Ne fais point de cérémonies , j'en ai de trop . »

Prenant alors une pincée de miel dans ses doigts sales , il la plaça sur les lèvres d'Ali , qui se laissa faire .

Ali bourra sa pipe , la mit un instant sur un brasero préparé à cet effet , et commença ainsi son discours :

Ben Badinan'ım, Efendim.

Kaloni'den mi?

Evet, konuşma tarzınıza göre.

Hâlâ oradaki evlerinizde mi yaşıyorsunuz, yoksa...?

Tahmin ettiniz, yeni taşındık.

Buraya yakın olmalısınız?

Nereden biliyorsunuz?

Evinden çıkan bir savaşçı silahlarını alıyor; sizin silahınız yok.

Doğru.

"Kiminle konuşmak istiyorsunuz?

Şefinizi görmek istiyorum.

Attan inin ve beni takip edin."

Atlarımızı dizginlerinden tuttuk; Kürt bizi ormana götürdü. Büyük, kesilmiş ağaçlardan yapılmış sağlam bir çitle çevrili, çalılıkların derinliklerinde kampı bulduk.

Kulübeler iç içe geçmiş dallardan, direklerden ve yapraklardan yapılmıştı. Barikat dar bir geçit bırakıyordu; içeri girdik, zorlanmadan. Kısa süre sonra ağaçların ve kulübelerin arasında oynayan birkaç yüz çocuk gördük; erkekler ve kadınlar surlarını güçlendirmekle çok meşgul görünüyorlardı. En büyük kulübelerden birinin önünde bir savaşçı oturuyordu, şüphesiz şefi. Yüksekteki konumundan işçileri denetleyip yönlendiriyor gibiydi. Yaklaşırken adam ayağa kalktı, bizi karşılamak için koştu ve Ali'ye şöyle dedi:

"Hoş geldiniz, Tanrı servetinizi korusun!"

Bey'e ellerini uzattı ve üzerine oturduğumuz bir halıyı getirmek için acele eden bir kadına işaret etti. Şef bana aldırış etmiyormuş gibi yaptı; bir Yezidi bir yabancıya böyle bir saygısızlık yapmazdı. Kadın, portakal ağacından yapılmış üç kaba pipoyla geri döndü, genç bir kız üzüm ve balla dolu vazoları önümüze koydu ve şef, kemerinden tamamen kedi derisinden yapılmış bir tütün kesesi çıkarıp açtı ve Alibey'e uzatarak şöyle dedi:

"Telaşlanmayın, bende çok var."

Sonra kirli parmaklarına bir tutam bal alıp Ali'nin dudaklarına koydu, Ali de itaat etti. Ali piposunu doldurdu, bir an için bu iş için hazırlanmış mangalın üzerine koydu ve konuşmasına şöyle başladı:

<< Dis - moi , ô chef , la paix et l'amitié règnent - elles entre nous ?
La paix et l'amitié règnent entre toi et moi, répéta le Kurde d'un ton nasillard .
Entre mes gens et les tiens ?
Entre mes gens et les tiens .
Me demanderais-tu du secours , si tes ennemis voulaient te surprendre?
Je t'en demanderais si j'étais trop faible pour me défendre et les vaincre .
Et si je te priais de me secourir ?
Dans le cas où ton ennemi ne serait pas mon ami , je viendrais à ton aide .
Le gouverneur de Mossoul est - il ton ami ?
Il est mon ennemi , il est l'ennemi de tous les Kurdes libres ; c'est un brigand , un pécheur,
qui pille nos troupeaux et vend nos filles !
Tu as entendu dire que le pacha veut nous surprendre pendant les fêtes ?
Oui ; ceux de mes gens que tu emploies comme messagers me l'ont dit.
Il va traverser ton territoire , que feras -tu ?
Tu le vois —il montrait du geste les tentes et la barricade ; nous avons abandonné Kaloni
pour nous réfugier dans la forêt, et voilà que nous construisons une muraille pour nous
défendre en cas d'attaque .
On ne vous attaquera pas.
D'où le sais - tu ?
Je le suppose . Si le pacha veut nous surprendre , il doit éviter tout bruit , tout combat. Ils
passeront donc devant votre campement sans s'arrêter ; cependant il est à croire qu'ils se
rendront par la forêt, et ne suivront pas le chemin battu .
Ce que tu dis est juste.
Mais si nous sommes vaincus , ils se jetteront sur vous au retour.
Tu ne te laisseras pas vaincre ?
Aide-moi , et je serai plus sûr de triompher.
Je le veux bien . Que faut- il faire ? Dois- je envoyer mes guerriers au Hadi ?
Non, mes hommes me suffisent , fais cacher tes guerriers quand les Turcs passeront , afin
qu'ils croient que vous ne vous doutez de rien , ou que vous êtes leurs amis .
Nous les poursuivrons ensuite ?
Non, mais vous leur fermerez la route , afin qu'ils ne puissent échapper . Sur la deuxième
hauteur , d'ici au Hadi , il y a une gorge si étroite , que deux hommes à peine y passent de
front.
En y établissant une barricade , tu peux tuer mille Turcs avec vingt guerriers .
Je le ferai ; mais que me donneras - tu ?
Si les ennemis sont vaincus sans que tu aies besoin de combattre , tu recevras , pour ta
bonne volonté , cinquante armes à feu ; si tu combats , tu auras cent fusils turcs, sans
compter ceux que ta vaillance pourra conquérir.
Cent fusils turcs ! » s'écria le chef enchanté.
Dans sa joie il se hâta de plonger sa main au milieu du miel , puis en entonna une si grande
quantité dans la bouche d'Ali , que je craignis de voir celui - ci étouffer .
<< Cent fusils turcs ! répétait le chef. Tiendras - tu ta parole?
T'ai-je jamais trompé?
Non, tu es mon frère, mon allié . Je saurai mériter les armes que tu me promets et je crois
en toi .
Je ne serais pas tenu à te donner les armes promises , si tu dérangeais les Turcs dans leur
plan d'attaque , quand ils passeront chez toi .
Oh ! sois tranquille , ils ne verront pas un seul de mes hommes.

Mais tu t'engages à leur couper leur retraite , dans le cas où je n'aurais pu les faire prisonniers?

Je te le promets ; non seulement je ferai défendre la gorge dont tu parles , mais tous les défilés , à droite et à gauche , de manière qu'ils ne puissent s'échapper.

Tu feras bien ; cependant je ne demande pas qu'on verse le sang inutilement ; les hommes du pacha sont tenus de lui obéir : ce n'est point à eux que nous en voulons ; d'ailleurs , si nous nous montrions trop cruels , le padischah de Stamboul pourrait bien venir nous punir avec une grosse armée .

Je te comprends ; un bon chef de troupes doit agir avec vigueur, mais aussi avec prudence. Quand viennent les Turcs ?

Je crois qu'ils s'arrangeront de façon à nous assaillir le matin du troisième jour de notre fête .

"Söyle bana reis, aramızda barış ve dostluk hüküm sürüyor mu?

Seninle benim aramda barış ve dostluk hüküm sürüyor," diye tekrarladı Kürt, burundan gelen bir sesle.

Benim halkımla senin halkın arasında mı?

Benim halkımla senin halkın arasında.

Düşmanların seni şaşırtmak istese benden yardım ister miydin?

Kendimi savunup onları yenemeyecek kadar zayıf mıyım diye sorardım.

Peki senden yardım istesem?

Düşmanın dostum olmasaydı, yardımına koşardım.

Musul valisi senin dostun mu?

O benim düşmanım, tüm özgür Kürtlerin düşmanı; haydut, günahkâr, sürülerimizi yağmalayan ve kızlarımızı satan biri!

Paşanın bayramlarda bizi şaşırtmak istediğini duydun mu?

Evet; haberci olarak çalıştırdığın halkım bana söyledi.

Topraklarından geçecek, ne yapacaksın?

Görüyorsun ya—çadırları ve barikatları işaret etti; Kaloni'yi terk edip ormana sığındık ve şimdi saldırı durumunda kendimizi savunmak için bir duvar inşa ediyoruz.

Size saldırmayacaklar.

Bunu nereden biliyorsunuz?

Sanırım öyle. Paşa bizi şaşırtmak istiyorsa, her türlü gürültüden, her türlü çatışmadan uzak durmalı. Bu nedenle kampınızın önünden durmadan geçecekler; ancak ormandan geçmeleri ve bilinen yolu takip etmemeleri muhtemel.

Söyledikleriniz doğru.

Ama yenilirse, dönüş yolunda size saldıracaklar.

Yenilmenize izin vermeyecek misiniz?

Bana yardım edin, zaferden daha emin olurum.

İsterim. Ne yapmalı? Savaşçıları mı Hadi'ye mi göndermeliyim?

Hayır, adamlarım bana yeter. Türkler geçerken savaşçılarınızı saklayın ki, hiçbir şeyden şüphelenmediğinize veya onların dostu olduğunuza inansınlar.

Sonra onları takip edelim mi?

Hayır, ama kaçamamaları için yolu onlara kapatacaksınız. Buradan Hadi'ye doğru ikinci tepede, iki adamın yan yana zar zor geçebileceği kadar dar bir geçit var.

Oraya bir barikat kurarak yirmi savaşçıyla bin Türk'ü öldürebilirsin.

Yapacağım; ama sen bana ne vereceksin?

Düşman savaştan yenilirse, iyi niyetinin karşılığında elli ateşli silah alacaksın; savaşırsan, yiğitliğinin fethedebileceklerini saymazsak, yüz Türk tüfeği alacaksın.

Yüz Türk tüfeği!" diye bağırdı sevinçli reis.

Sevinçle elini bala daldırdı, sonra Ali'nin ağzına o kadar çok bal tıktırdı ki boğulacağından korktum.

"Yüz Türk tüfeği!" diye tekrarladı reis. "Sözünü tutacak mısın?

Seni hiç kandırdım mı?

Hayır, sen benim kardeşimsin, müttefikimsin. Bana söz verdiğin silahları kazanacağım ve sana inanıyorum. Ülkenizden geçerken Türklerin saldırı planlarını bozarsanız, size söz verdiğim silahları vermek zorunda kalmam.

Ah! Emin olun, adamlarımdan tek bir tanesini bile görmeyecekler.

Ama onları esir alamamam durumunda geri çekilmelerini engelleyeceğinize söz veriyorsunuz?

Size söz veriyorum; sadece bahsettiğiniz geçidi değil, sağdaki ve soldaki tüm geçitleri de savunacağım, böylece kaçamayacaklar.

İyi yapacaksınız; ancak gereksiz yere kan dökülmesini istemiyorum; Paşa'nın adamları ona itaat etmekle yükümlüdür: kinimiz onlara değil; ayrıca, çok zalim davranırsak, İstanbul Padişahı gelip bizi büyük bir orduyla cezalandırabilir.

Sizi anlıyorum; iyi bir komutan hem güçlü hem de ihtiyatlı davranmalıdır. Türkler ne zaman gelecek?

Bayramımızın üçüncü gününün sabahı bize saldırmayı planlayacaklarına inanıyorum.

Il seront eux-mêmes surpris là où ils pensent surprendre.

Tu es un vaillant guerrier, tu feras avec eux ce que les Chammar ont fait avec leurs ennemis , là - bas , dans la plaine.

Tu sais cela?

Tout le monde en a entendu parler. Mohammed Émin a rendu sa tribu une des plus riches des environs . >>

Ali -bey sourit en me regardant ; il dit :

« Oui , c'est un beau coup ; enfermer ainsi plus de mille prisonniers , presque sans combat ! Mohammed n'y aurait pas réussi tout seul ; il est brave et fort , mais il ne sait pas la guerre à ce point : c'est un chef étranger qui l'a instruit .

Un étranger? » interrogea le bey.

Il était mécontent du peu d'accueil que je recevais de son allié , et saisissait avec empressement l'occasion de me relever aux yeux de celui - ci , en l'humiliant un peu . Le chef reprit :

« Oui , un étranger ; ne le sais - tu point?

Raconte-nous la chose. >>

Le chef kurde reprit :

<< Écoute : Mohammed Émin , le cheikh des Haddedîns , était assis devant sa tente et le conseil des anciens s'était assemblé autour de lui . Tout à coup survint une nuée qui creva , et un cavalier monté sur un cheval noir descendit du ciel , au milieu du conseil .

«Salam aleïkoun ! dit - il .

Aleïkoun salam ! répondit Mohammed . Qui es - tu , viens-tu? >> d'où

<< Cependant le cheval de l'étranger était noir comme la nuit : l'homme céleste portait une cotte de mailles , des bracelets aux bras et aux jambes , un casque en or fin. Autour de son casque flottait un voile tissé par les houris , mille étoiles vivantes brillaient sur sa cotte de mailles . Le manche de sa lance paraissait d'argent pur , la pointe flamboyait comme l'éclair ; sous cette pointe pendaient plus de cent barbes d'ennemis vaincus , quant à son poignard , il avait l'éclat du diamant ; son sabre pouvait couper le fer et l'acier.

«Je suis , dit-il , le séraskier (le général en chef) d'un pays éloigné , je t'aime ; on m'a dit, il y a une heure seulement , que ta tribu allait être exterminée , j'ai pris aussitôt mon coursier , qui vole aussi vite que la pensée des hommes , et je viens pour te défendre . >>

<< Ainsi parla le brillant héros .

<<Qui donc veut nous exterminer?>> demanda Mohammed tout effrayé . L'homme celeste lui nomma tous ses ennemis, ajoutant qu'il voyait sur son bouclier ce qui se passait dans chaque lieu de la terre. Mohammed leva les yeux sur le bouclier , qui était d'or ; au milieu se trouvait une escarboucle cinq fois plus large que la main , et dans cette escarboucle , il vit les mouvements de ses ennemis déjà rassemblés contre lui.

«Que de troupes ! s'écria le Haddedîn , nous sommes perdus ! C'était écrit !

<<Non , je serai ton guide et ton appui . Réunis tous tes hommes dans la vallée des Degrés et attends jusqu'à ce que je livre tes ennemis entre tes mains . » Il fit un signe à son cheval , celui - ci l'emporta dans les nuages . Mohammed se hâta de s'armer, lui et ses guerriers ; ils s'en allèrent à la vallée des Degrés , ils l'entourèrent de façon à ce que l'ennemi , une fois entré, n'en pût sortir. Le lendemain à l'aurore , le cavalier étranger revint il brillait comme cent soleils ; il éblouit tellement les troupes ennemies , qu'elles le suivirent en fermant les yeux jusque dans la vallée des Degrés . Quand ils y furent , le héros retourna son bouclier, la lumière s'éteignit , et les ennemis ouvrirent les yeux ; mais se voyant dans une vallée environnée de toutes parts , ils durent se rendre . Mohammed Émin ne les tua pas ; seulement il prit la moitié de leurs troupeaux et leur imposa un tribut qu'ils payeront jusqu'à la fin du monde .

Mais que devint le héros étranger? demanda Ali .

Il dit aux guerriers des Chammar le salam aleïkoun , puis disparut dans les airs , monté sur son cheval noir .

Cette histoire est belle à entendre ; sais - tu si elle est vraie?

Oui , elle est vraie , cinq hommes du Djelou qui revenaient dernièrement de Salamiay , en passant par ici , me l'ont racontée à moi et à mes gens ; ils la tenaient des Haddedîn .

Tu ne te trompes pas ; la chose est arrivée, mais d'une autre manière . Veux - tu voir le coursier noir du séraskier?

Comment pourrais -tu me le montrer?

Il est là , tout près .

Tu plaisantes , bey!

Non , regarde ce cheval .

Je le vois ; il est admirable , jamais je n'en ai vu un plus beau , mais c'est un cheval de la terre.

Şaşırtacaklarını sandıkları yerde kendileri de şaşıracaklar.

Sen yiğit bir savaşçısın, Şammar'ın orada, ovada düşmanlarına yaptığını sen de onlara yapacaksın.

Biliyor musun?

Herkes duymuştur. Muhammed Emin, kabilesini bölgenin en zenginlerinden biri yaptı. >>

Ali Bey bana bakarak gülümsedi ve şöyle dedi:

"Evet, güzel bir hareket; binden fazla esiri böyle, neredeyse hiç savaşmadan hapse atmak!"

Muhammed tek başına başarılı olamazdı; cesur ve güçlü, ama savaşı bu kadar iyi bilmiyor:

Ona öğreten yabancı bir şefti.

Yabancı mı?" diye sordu bey.

Müttefikinden gördüğüm kötü karşılamadan memnun değildi ve beni müttefikinin gözünde yüceltmek için bu fırsatı hevesle değerlendirdi, onu biraz küçük düşürdü. Reis devam etti:

"Evet, bir yabancı; bilmiyor musun?

Bize anlat. >>

Kürt reisi devam etti:

<<Dinle: Haddedîn Şeyhi Muhammed Emin, çadırının dışında oturuyordu ve ihtiyar heyeti onun etrafında toplanmıştı. Aniden bir bulut belirdi ve patladı ve siyah bir ata binmiş bir süvari, heyetin ortasında gökten indi.

"Selamünaleyküm!" dedi.

Aleykümselam! diye cevapladı Muhammed. Sen kimsin? Nereden geldin?"

<<Ancak, yabancının atı gece kadar siyahtı: gökteki adam bir zırh, kollarında ve bacaklarında bilezikler ve saf altından bir miğfer giymişti. Miğferinin etrafında huriler tarafından dokunmuş bir örtü vardı ve zırhında binlerce canlı yıldız parlıyordu. Mızrağının sapı saf gümüşten görünüyordu, ucu şimşek gibi parlıyordu; Bu noktanın altında, mağlup edilmiş düşmanların yüzden fazla sakalı asılıydı; hançeri ise elmas parlaklığındaydı; kılıcı demiri ve çeliği kesebiliyordu.

"Ben," dedi, "uzak bir ülkenin seraskieriyim (başkomutanıyım), sizi seviyorum; daha bir saat önce kabilenizin yok edileceğini öğrendim, hemen insanların düşünceleri kadar hızlı uçan atımı aldım ve sizi savunmaya geldim."

<< Böyle konuştu zeki kahraman.

<< Bizi kim yok etmek istiyor? >> diye sordu Muhammed, oldukça korkmuş bir şekilde.

Göksel adam tüm düşmanlarının isimlerini sıraladı ve kalkanında dünyanın her yerinde neler olup bittiğini gördüğünü ekledi. Muhammed gözlerini altından yapılmış kalkanına kaldırdı; ortasında bir elden beş kat daha geniş bir çıban vardı ve bu çıbanın içinde düşmanlarının kendisine karşı toplandığını gördü.

"Ne ordular!" diye bağırdı Haddedîn, "kaybolduk! Yazılmıştı!" "Hayır, ben sizin rehberiniz ve destekçiniz olacağım. Tüm adamlarınızı Basamaklar Vadisi'nde toplayın ve düşmanlarınızı elinize teslim edene kadar bekleyin." Atına işaret etti ve at onu bulutların içine taşıdı.

Muhammed, savaşçıları ve kendisini silahlandırmak için acele etti; Basamaklar Vadisi'ne gittiler ve düşmanın bir kez girdikten sonra çıkamayacağı şekilde etrafını sardılar. Ertesi gün şafak vakti, yabancı atlı geri döndü, yüzlerce güneş gibi parlıyordu; düşman birliklerini o kadar kamaştırdı ki, gözlerini kapatarak onu Basamaklar Vadisi'ne kadar takip ettiler. Oraya vardıklarında, kahraman kalkanını çevirdi, ışık söndü ve düşmanlar gözlerini açtı; ancak kendilerini dört bir yandan kuşatılmış bir vadide görünce teslim olmak zorunda kaldılar. Muhammed Emin onları öldürmedi; sadece sürülerinin yarısını aldı ve kıyamete kadar ödeyecekleri bir haraç koydu.

Peki yabancı kahramana ne oldu? diye sordu Ali. Şammar savaşçılarına selamünaleyküm dedi, sonra kara atına binip havaya kayboldu.

Bu hikâyeyi duymak çok güzel; doğru mu biliyor musun?

Evet, doğru, yakın zamanda Salamiay'dan dönen ve buradan geçen Djelou'lu beş adam bana ve halkıma anlattı; Haddedîn'den almışlardı. Yanılmıyorsun; oldu, ama farklı bir şekilde. Seraskerin kara atını görmek ister misin?

Bana nasıl gösterebilirsin ki?

Orada, çok yakınımda.

Şaka yapıyorsun Bey!

Hayır, şu ata bak.

Görüyorum; hayranlık uyandırıcı, daha güzelini hiç görmedim, ama bu yeryüzünün bir atı.

Regarde cet homme , c'est le héros étranger.

Impossible !

Impossible ! dis - tu ? lui sait pourtant que je ne mens pas ; eh bien ! je t'affirme que c'est lui . »

Les yeux et la bouche du chef s'ouvrirent démesurément ; il me regarda comme pétrifié , et porta par un mouvement machinal les doigts dans le miel , mais , se trompant de direction , il prit une poignée de tabac , qui faillit le faire étouffer. Quand il fut un peu revenu à lui , il s'écriait en frappant des mains :

<< Au nom du prophète , est - ce vrai ? est - ce vrai ?

Je te l'ai dit , » affirma froidement Ali .

Alors le chef , se tournant vers moi , me salua humblement en me disant :

« O séraskier ! que ta visite nous porte bonheur !

Elle te portera bonheur , j'en réponds .

Ton cheval est noir ; mais où est ton casque et ton bouclier d'or? Où est ta lance? Je ne vois pas ton escarboucle?

Entends ce que je vais te dire ; je suis le cavalier étranger qui ai secondé Mohammed Émin ; seulement je ne viens pas du ciel , je ne suis pas général en chef , je ne possède ni armes d'or ni voile brodé par les houris... Regarde mes armes , elles sont meilleures que les vôtres , voilà tout ; veux - tu que je te montre comme elles tirent?

Oh ! par ta tête , par la tête de ton père , par celle de ton ami Ali-bey , ne le fais pas ! ... Tu as déposé ton casque , ta lance , ton bouclier, pour prendre ces armes nouvelles , qui peut-être sont encore plus dangereuses . Je ne sais ce que je pourrai te donner. Mais promets - moi de te montrer toujours mon ami .

A quoi me servirait- il de t'avoir pour ami? Dans ton pays on répète un proverbe qui est vrai :

« Mieux vaut un ennemi intelligent qu'un ami sans cervelle. »

Suis -je donc tel?

Ne sais - tu pas qu'on doit saluer l'hôte que vous amène un ami?

Tu as raison , Seigneur, et puisque tu me punis avec un proverbe , laisse - moi t'en citer un autre : « Le plus grand doit commander au plus petit. » Tu es le plus grand , je t'obéirai .

Obéis à mon ami Ali - bey ; je ne te demande rien .

Tu te fâches , Émir ! Ah ! pardonne-moi. Je ferai tout pour te plaire ; tiens , prends ces grappes et mange , prends ce tabac et fume!

Şu adama bak, yabancı kahraman o.

İmkansız!

İmkansız! mi diyorsun? Yalan söylemediğimi biliyor; peki! Sana temin ederim ki o."

Reisin gözleri ve ağzı kocaman açıldı; bana taş kesilmiş gibi baktı ve mekanik bir şekilde parmaklarını bala götürdü, ama yanlış yöne giderek neredeyse boğulmasına neden olacak bir avuç tütün aldı. Kendine geldiğinde ellerini çırparak bağırdı:

"Peygamber aşkına, doğru mu? Sana söylemiştim," diye soğukça onayladı Ali.

Sonra reis bana dönerek alçakgönüllülükle selamladı ve şöyle dedi:

"Ey Serasker! Ziyaretin bize uğur getsin!

Sana uğur getirecek, garanti ederim.

Atın siyah; ama miğferin ve altın kalkanın nerede? Mızrağın nerede? Çıbanını göremiyorum?

Sana söyleyeceğim şeyi duy; Ben Muhammed Emin'e destek veren yabancı atlıyım; ama ben gökten gelmedim, başkomutan da değilim, ne altın silahlarım ne de hurilerin işlediği bir peçem var... Silahlarıma bak, seninkilerden daha iyiler, hepsi bu; sana nasıl ateş ettiklerini göstereyim mi?

Ah! Başının üstüne, babanın başına, dostun Ali Bey'in başına, yapma! ... Miğferini, mızrağını, kalkanını bırakıp, belki de daha tehlikeli olan bu yeni silahları aldın. Sana ne verebileceğimi bilmiyorum. Ama bana her zaman dostumu göstereceğime söz ver. Seni dost olarak görmenin bana ne faydası var? Senin ülkende, doğru bir atasözü tekrarlanır: "Zeki bir düşman, beyinsiz bir dosttan iyidir."

Öyle mi?

Bir dostun getirdiği misafiri karşılamak gerektiğini bilmiyor musun?

Haklısın efendim, madem beni bir atasözüyle cezalandırıyorsun, sana bir tane daha aktarayım: "En büyük, en küçüğe hükmetmeli." Sen en büyüksün, sana itaat edeceğim.

Dost Ali Bey'e itaat et; senden hiçbir şey istemiyorum.

Öfkeleniyorsun Emir! Ah! Affet beni. Seni memnun etmek için her şeyi yaparım; al şu salkımları ye, şu tütünü al ve iç!

Nous te remercions , intervint Ali , qui comprenait ma répugnance ; nous avons mangé avant de venir à toi , maintenant nous devons hâter notre retour . >>

Il se leva , je fis de même . Le chef nous reconduisit jusqu'à la palissade , se confondant en témoignages de politesse . Nous retournâmes ensuite par le chemin que nous avions suivi en venant .

Arrivé sur la hauteur qui domine la vallée de Hadi , nous vîmes de loin , devant la maison du bey, un monceau énorme de broussailles que les Yésidi travaillaient à grossir encore , chacun y apportant sa poignée . Le pir Kamek , debout près de ce bûcher, y jetait de temps en temps des morceaux de bitume durci.

<< C'est le bûcher de l'offrande , me dit Ali .

En quoi consiste cette offrande?

Je ne sais .

En animaux égorgés comme ce matin sans doute?

Non , il n'y a que les païens qui brûlent leurs victimes .

En fruits , peut -être?

Les Yésidi ne brûlent ni fruits ni animaux ; le pir ne m'a pas dit ce qu'il voulait bruler , mais ce qu'il fait est bien fait, car il est sage . »

Nous entendions toujours les détonations des pèlerins , continuant à arriver par la montagne , auxquels ceux déjà campés dans la vallée répondaient joyeusement . Lorsque nous fûmes au milieu de la foule , je remarquai que la place commençait à manquer , et que bientôt la vallée ne suffirait plus à cette foule toujours croissante .

Après avoir confié nos chevaux aux serviteurs du bey , nous nous dirigeâmes vers le tombeau de Hadi . Sur le chemin nous rencontrâmes le Cheikh Khan , près d'une fontaine jaillissante , entourée d'une margelle de marbre . Une grande foule écoutait le prêtre , à une respectueuse distance .

« Cette source est sacrée , me dit Ali ; les prêtres seuls et moi pouvons en approcher, ne te fâche pas si je te laisse en arrière .

Va , dis -je , je respecterai vos coutumes. >>

Mais en ce moment le cheikh venait au- devant de nous ; le peuple s'écartait et le grand prêtre nous invitait tous deux à le suivre. Il nous fit asseoir l'un à sa droite , l'autre à sa gauche , sur la margelle , sans que les assistants témoignassent le moindre mécontentement , car ce peuple n'est pas superstitieusement formaliste comme les sectateurs de Mahomet. Le Cheikh Khan demanda au bey si son voyage avait réussi .

« Oui , répondit le jeune chef, et toi , as-tu averti solennellement les pèlerins de ce qui va se passer? Il est temps .

Ce n'est pas à moi de le faire , repartit le grand prêtre : tu es le chef militaire , parle toi-même au peuple . »

Ali-bey se leva et se perdit bientôt dans les flots de la multitude .

Quelques minutes plus tard , comme je m'entretenais encore avec le cheikh , je m'aperçus d'un grand mouvement parmi les pèlerins .

Les hommes se rassemblaient tout près du torrent, tandis que les chefs de tribus , de familles et de villages , rangés en cercle , entouraient le jeune bey . Celui-ci leur parlait avec animation, leur expliquant les projets du gouverneur de Mossoul et le plan de résistance .

Jusqu'alors les braves gens ne s'étaient doutés de rien , car on avait motivé l'ordre d'emporter les choses précieuses de Baadri sur je ne sais quelle coutume du pèlerinage .

J'admirai avec quel ordre les troupes se formèrent , obéissant aux indications du bey elles me parurent presque aussi disciplinées qu'en Europe. Quant aux cris , aux conversations échangées dans les rangs , elles n'étonnent pas , pour peu qu'on soit accoutumé aux mœurs orientales.

<< Eh bien? demanda le mir Cheikh Khan , lorsque Ali - bey revint vers nous , comment as-tu disposé tes hommes ? >>

Ali étendit le bras et nous montra une troupe d'une vingtaine de guerriers qui gravissaient le sentier par lequel nous venions de descendre , puis il nous dit :

<< Les voyez-vous ? Ce sont des guerriers d'Aïran , de Hadji Dsho , de Choura - Khan , qui connaissent bien le pays ; ils vont au-devant des Turcs et nous avertiront de leur marche .

J'ai envoyé des gens du côté de Baadri , pour garder le bourg , de sorte que nous ne pouvons être surpris à l'improviste . D'ici à la nuit , il y a encore trois heures ; elles suffisent pour que le détachement commandé par Sélek atteigne le val d'Idiz .

Reviendront-ils pour la cérémonie ?

Oui , certes .

Qu'Allah les ramène ! »

Depuis quelque temps , une longue file d'hommes conduisant des troupeaux ou portant des paquets passait devant nous , et se perdait derrière le tombeau de Hadi , afin de remonter l'étroit sentier dont j'ai déjà parlé , et s'enfoncer dans la forêt .

Teşekkür ederiz, diye araya girdi Ali, isteksizliğimi anlayarak; yanınıza gelmeden önce yemek yedik, şimdi dönüşümüzü hızlandırmalıyız. >>

Ayağa kalktı, ben de aynısını yaptım. Şef bizi nezaket ifadeleriyle harmanlayarak kampa geri götürdü. Sonra geldiğimiz yoldan geri döndük.

Hadi Vadisi'ne bakan yüksekliğe vardığımızda, uzaktan, beyin evinin önünde, Ezidilerin her biri bir avuç dolusu getirerek daha da büyötmeye çalıştığı devasa bir çalı yığını gördük. Pir Kamek, bu odun yığınının yanında durarak, ara sıra üzerine sertleşmiş katran parçaları atıyordu.

<<Bu, kurbanın odun yığını, dedi Ali.

<< Bu kurban nelerden oluşuyor?

<< Bilmiyorum.

<< Boğazları kesilmiş hayvanlar, bu sabahki gibi, şüphesiz? Hayır, sadece putperestler kurbanlarını yakarlar.

Belki meyve?

Ezidiler ne meyve ne de hayvan yakarlar; Pir bana neyi yakmak istediğini söylemedi ama yaptığı iyi bir şeydi, çünkü bilgeydi.

Hacıların dağa doğru gelmeye devam eden silah seslerini hâlâ duyabiliyorduk ve vadide kamp kurmuş olanlar buna sevinçle karşılık verdi. Kalabalığın ortasına geldiğimizde, yerin

daralmaya başladığını ve yakında vadinin bu sürekli büyüyen kalabalık için yeterince büyük olmayacağını fark ettim.

Atlarımızı Bey'in hizmetkarlarına emanet ettikten sonra Hadi'nin türbesine doğru yöneldik.

Yolda, mermer bir başlıkla çevrili, şırıl şırıl akan bir çeşmenin yanında Şeyh Han'la karşılaştık. Kalabalık bir grup, saygılı bir mesafeden rahibi dinliyordu. "Bu pınar kutsaldır," dedi Ali. "Sadece rahipler ve ben yaklaşabiliriz. Sizi geride bırakırsam kızmayın.

Gidin," dedim, "âdetlerinize saygı göstereceğim."

Ama o anda şeyh bizi karşılamaya geldi; halk kenara çekildi ve başrahip ikimizi de onu takip etmeye davet etti. Seyircilerin en ufak bir hoşnutsuzluğuna meydan vermeden, biri sağında, diğeri solunda, kenarda oturmamızı sağladı; çünkü bu insanlar Muhammed'in takipçileri gibi batıl inançlı ve biçimci değillerdi. Şeyh Han, beye yolculuğunun başarılı olup olmadığını sordu.

"Evet," diye yanıtladı genç reis, "ya siz, hacıları olacaklar konusunda ciddi bir şekilde uyardınız mı? Zamanı geldi." "Bunu yapmak bana düşmez," diye yanıtladı başrahip. "Siz askeri lidersiniz; halkla kendiniz konuşun."

Ali Bey ayağa kalktı ve kısa süre sonra kalabalığın dalgaları arasında kayboldu.

Birkaç dakika sonra, hala şeyhle konuşurken, hacılar arasında büyük bir hareketlilik fark ettim.

Adamlar selin yakınında toplanırken, kabilelerin, ailelerin ve köylerin başkanları bir daire oluşturmuş, genç beyi çevrelemişti. Genç bey onlara coşkuyla konuşarak Musul valisinin planlarını ve direniş planını anlattı. O zamana kadar iyi insanlar hiçbir şeyden şüphelenmemişti, çünkü Baadri'nin değerli eşyalarını alma emri, hac yolculuğunun bilinmeyen bir geleneğine dayanıyordu. Bey'in talimatlarına uyarak birliklerin nasıl düzenli bir şekilde sıralandığına hayran kaldım; bana neredeyse Avrupa'daki kadar disiplinli görünüyorlardı. Saflar arasında yapılan bağırışlar ve konuşmalar ise, doğu geleneklerine alışkın biri için şaşırtıcı değildi.

"Ee?" diye sordu Mir Şeyh Han, Ali Bey yanımıza döndüğünde, "Adamlarınızı nasıl düzenlediniz?"

Ali kolunu uzattı ve az önce indiğimiz patikada tırmanan yaklaşık yirmi savaştan oluşan bir birliği gösterdi, sonra bize şöyle dedi:

"Onları görüyor musunuz? Bunlar Ayran'dan, Hacı Dşo'dan, Çura Han'dan gelen ve ülkeyi iyi tanıyan savaştılar; Türklerle karşılaşacaklar ve bize ilerleyişleri konusunda haber verecekler." Şehri korumak için Baadri'ye adamlar gönderdim, böylece hazırlıksız yakalanmayız. Şimdi ile akşam arasında üç saat daha var; bu, Selek komutasındaki müfrezenin İdiz Vadisi'ne ulaşması için yeterli.

Tören için geri dönecekler mi?

Evet, öyle.

Allah onları geri getirsin!

Bir süredir, sürüleri güden veya bohça taşıyan uzun bir adamlar kuyruğu önümüzden geçiyor, Hadi'nin türbesinin arkasında kayboluyor, daha önce bahsettiğim dar patikaya girip ormana dalmak için yola çıkıyorlardı.

Je me rendais chez Ali pour le repas du soir , quand le petit bachi- bouzouk , qui suivait la foule , vint à moi .

<< Seigneur , s'écria - t - il , j'ai quelque chose à te dire .

Parle.

Un grand danger nous menace .

Tu crois?

Oui ; lequel , je n'en sais rien ; mais ces adorateurs du diable , depuis une demi -heure à peu près , me font des yeux terribles ; on dirait qu'ils en veulent à ma vie . »

Le buyuk-emini portait son uniforme ; je ne m'expliquais guère pourquoi les Yésidi l'avaient menacé , car il était de leur intérêt de feindre encore avec lui , mais je ne doutais pas que , quoi qu'il arrivât , Ali-bey ne protégeât le petit homme . Je lui dis donc en riant :

<< Vraiment , Ifra , ce serait dommage si ces gens se portaient à quelque mauvais coup ; que deviendrait ton âne ?

Seigneur , ils l'égorgeraient avec moi ! As- tu vu combien ils ont tué d'animaux ?

Sois tranquille , ni toi ni ta bête vous ne courez aucun risque , on ne vous séparera pas l'un de l'autre et vous aurez la vie sauve .

Pourrais-tu m'en assurer , Émir ?

Oui , je te le promets .

N'importe , j'ai eu peur , quand tu étais parti . Est-ce que tu t'éloigneras encore ?

Non , je reste , toi entre chez le bey , n'en sors plus ; car si tu allais te mêler parmi ces gens , il me serait peut - être difficile de te protéger. >>

Je rentrai avec lui dans la demeure d'Ali - bey. Halef accourut au-devant de moi , me disant tout bas :

« Sidi , sais - tu qu'ils vont se battre ?

Vraiment , et avec qui , à ton avis ?

Avec les Osmanlis .

Qui te l'a dit ?

Personne .

Tu l'as entendu dire à Baadri ?

Point du tout ; ces gens parlent une langue à laquelle on ne peut rien comprendre ; mais j'ai vu des hommes préparer leurs armes et s'assembler ; d'autres se hâtaient d'emporter leurs habits précieux , d'autres emmenaient leurs troupeaux . Tout cela signifie quelque chose , je pense ?

Tu as raison , Halef ; demain matin , au lever du soleil , les

Turcs doivent assaillir nos hôtes .

Et ils s'y attendent ?

Oui.

Pour qui veux-tu prendre parti, Sidi ? pour ces gens, ou pour les Turcs ?

Je ne me battra pas .

En vérité !... Et moi , Sidi ?

Pour qui te battras -tu ?

Pour les Yésidi .

Y songes -tu , Halef ? des gens que tu déclarais maudits !

Sidi , je ne les connaissais pas !

Écoute , Halef , je ne puis te permettre de te battre , tu resteras près de moi .

Pendant que les autres montreront leur bravoure ?

Sois tranquille , Halef , on ne doute pas de la tienne .

Donc , je reste ici , et le buyuk - emini aussi ?

Oui , certes , ne vous éloignez ni l'un ni l'autre . »

Je montai sur la plate -forme , où le cheikh Mohammed Emin m'accueillit avec un cri de joie .

<< Dieu soit loué ! te voilà . Je soupirais après toi comme l'herbe après la rosée de la nuit.

Tu es resté ici toute la journée ?

Oui , sans bouger , je me cache de peur d'être trahi , il faut que j'arrive à mon but. Que se passe - t - il ? »

Je le mis au courant des événements ; il voulait s'armer , afin d'aider nos hôtes .
<< Non , lui dis-je , tu le reconnais toi-même , tu dois te ménager pour ton fils ; d'ailleurs les Yésidi sont assez forts .
Emirs , tu parles comme un sage, mais non comme un guerrier.
Cheikh , oublies-tu que je t'ai prouvé ma vaillance? c'est au nom d' Ali-bey que je te supplie de t'abstenir; il le demande , et il a raison , je le crois.
Et tu penses que les Turcs seront battus ?
Je l'espère.
Les officiers du pacha ne valent rien , mais ses soldats sont braves.
Quinze cents contre six mille !
Les Yésidi vont chercher à les envelopper?
Ils y réussiront , tu verras .

Akşam yemeği için Ali'nin evine gidiyordum ki kalabalığı takip eden küçük başıbozuk yanıma geldi.

"Efendim," diye bağırdı, "size söylemem gereken bir şey var.

Konuşun.

Büyük bir tehlike bizi tehdit ediyor.

Öyle mi düşünüyorsunuz?

Evet; nedir bilmiyorum; ama bu şeytan tapanları yaklaşık yarım saattir bana korkunç bakışlar atıyorlar; sanki canımı istiyorlar."

Büyük emini üniformasını giymişti; Yezidilerin onu neden tehdit ettiğini pek anlayamadım, çünkü onunla numara yapmaya devam etmek onların çıkarınaydı, ama ne olursa olsun Ali Bey'in küçük adamı koruyacağından hiç şüphem yoktu. Ben de gülerek ona dedim ki:

"Gerçekten Ifra, bu insanlar bir kötülük yaparsa yazık olur; eşeğinin hali ne olur?

Tanrım, onu benimle birlikte keserler! Kaç hayvan öldürdüklerini gördün mü?

Rahat ol, ne sen ne de hayvanın tehlikede değilsiniz, birbirinizden ayrılmayacaksınız ve canlarınız kurtulacak.

Bunu bana garanti edebilir misin Emir?

Evet, sana söz veriyorum.

Önemli değil, gittiğinde korkmuştum. Tekrar gidecek misin?

Hayır, kalacağım. Sen Bey'in evine git, bir daha ayrılma; çünkü bu insanların arasına karışırsan seni korumam zor olabilir."

Onunla birlikte Alibey'in evine döndüm. Halef yanıma koştu ve sessizce şöyle dedi:

"Sidi, savaşacaklarını biliyor musun?

Gerçekten mi, sence kiminle?

Osmanlılarla.

Kim söyledi sana?

Kimse.

Baadri'de söylendiğini duydun mu?

Hiç de değil; bu insanlar senin anlayamadığın bir dil konuşuyorlar; ama adamların silahlarını hazırlayıp toplandıklarını gördüm; bazıları değerli kıyafetlerini toplamak için acele ediyor, bazıları da sürülerini götürüyor. Sanırım bütün bunların bir anlamı var?"

Haklısın Halef; yarın sabah, gün doğarken,

Türklerin ordularımıza saldırması bekleniyor.

Ve bunu bekliyorlar mı?

Evet.

Kimin tarafını tutmak istiyorsun Sidi? Bu insanlarla mı, yoksa Türklerle mi?

Savaşmayacağım.
Gerçekten!... Ya ben Sidi?
Kimin için savaşacaksın?
Yezidiler için.
Bunu mu düşünüyorsun Halef? Lanetli ilan ettiğin insanlar!
Sidi, onları tanı mıyordum!
Dinle Halef, kavga etmene izin veremem, yanımda kalacaksın.
Diğerleri cesaretlerini gösterirken mi?
Endişelenme Halef, senin cesaretinden şüphemiz yok.
Öyleyse ben burada kalacağım, büyük emin de öyle mi?
Evet, kesinlikle, ikiniz de çok uzağa gitmeyin."
Şeyh Muhammed Emin'in beni sevinç çılgınlıklarıyla karşıladığı platforma çıktım.
"Allah'a şükür! İşte buradasın. Seni gece çiyini özleyen çimen gibi özledim.
Bütün gün burada mı kaldın?" Evet, ihanete uğrama korkusuyla kıpırdamadan saklanıyorum, amacıma ulaşmalıyım. Neler oluyor?"
Olayları ona anlattım; ev sahiplerimize yardım etmek için silahlanmak istedi. "Hayır," dedim, "kendin biliyorsun, oğluna iyi bakmalısın; ayrıca Yezidiler oldukça güçlü.
Emirler, bilge bir adam gibi konuşuyorsunuz, ama bir savaşçı gibi değil.
Şeyh, sana yiğitliğini kanıtladığımı unuttun mu? Ali Bey adına senden rica ediyorum; o istiyor ve haklı olduğuna inanıyorum.
Ve sen Türklerin yenileceğini mi düşünüyorsun?
Umarım öyledir.
Paşa'nın subayları değersiz, ama askerleri cesur.
Altı bine karşı bin beş yüz!
Yezidiler onları kuşatmaya çalışacak mı?
Başaracaklar, göreceksin.

Alors nous irons avec les femmes et les enfants pendant le combat ?
Toi , oui ; moi , je demeure ici .
Allah kırım ! Veux - tu donc te faire massacrer ?
Je ne serai point massacré , ni inquiété . Mon bouyouroultou et les lettres du pacha me protègent ; du reste la présence du buyuk-emini me servira de sauvegarde.
Mais que veux -tu faire ?
Empêcher des excès , si je puis .
Ali - bey connaît- il ta résolution ?
Non , je la lui dirai quand il sera temps . »
Le cheikh fut longtemps avant de se rendre à mes raisons ; enfin il s'écria :
« Allah il Allah ! les voies de l'homme sont écrites dans le livre de la destinée ; je ne veux pas m'opposer à ton dessein , mais si tu restes , je reste avec toi .
Cela ne se peut, je ne cours aucun risque ; si tu étais reconnu, songe à ce qui arriverait.
La fin de tous les hommes est marquée dans le Livre si je dois mourir , je mourrai , et en quelque lieu que je sois je n'échapperai pas à mon sort .
Malheureux , en te perdant de gaieté de cœur, tu me perdrais moi -même. Mon firman me protège auprès des Turcs ; mais , si on te trouve avec moi , toi , l'ennemi du pacha , comment veux-tu que je me défende ? »
Mohammed ferma les yeux , comme s'il eût voulu mieux réfléchir ; je devinais ce qui se passait en lui ; enfin il murmura :
« Émir , me prends - tu pour un lâche ?

Non, je te connais, je sais que tu es brave et sans peur.

Et Ali le sait-il ?

Ali le sait comme moi , le Cheikh Khan le sait aussi .

Et les autres Yésidi ?

Ils ont entendu parler de ta vaillance , ils savent que tu ne fuis pas devant l'ennemi .

S'ils en doutaient , pourrais - tu me défendre ? Dirais - tu publiquement que je ne suis allé à Idiz avec les femmes que pour t'obéir?

Oui , je le proclamerai publiquement et en tout lieu .

Eh bien , qu'il soit fait comme tu le désires . >>

Le cheikh posa ses armes à terre et se tourna du côté de la vallée qu'enveloppaient les premières ombres du soir . Le visage de l'Arabe avait une expression résignée et grave qui me frappa .

En ce moment nous vîmes les guerriers revenir de leur reconnaissance au val d'Idiz ; ils se rendaient au Hadi , suivis d'une longue file de pèlerins . Ali - bey monta en même temps sur la terrasse , tandis que les salves d'artillerie retentissaient répercutées par tous les échos .

La grande cérémonie de la fête va commencer, nous dit le bey ; les étrangers en sont ordinairement exclus , mais le mir Cheik

Khan et les prêtres m'ont autorisé à vous y inviter tous deux.

Je te remercie , Seigneur, interrompit Mohammed ; il est interdit à tout musulman de prendre part à des cérémonies où un autre qu'Allah est adoré . »

C'était assez blessant pour son hôte , mais Mohammed ne transigeait point et gardait tous ses préjugés contre les Yésidi ; quant à moi , curieux d'étudier le culte de ces peuples , je suivis Ali .

Le coup d'œil offert par la vallée de Hadi me causa bientôt une surprise admirative . Partout, sous le feuillage , dans les creux du terrain , sur les flancs des rochers voisins , au bord des cours d'eau , sur les plates -formes des maisons , sur le faite des temples , brillaient des myriades de lumières. La plus grande animation régnait autour du tombeau de Hadi . Le Mir venait d'allumer un flambeau à la lampe perpétuelle du sanctuaire , et , le tenant à la main , il entra dans la cour intérieure . Aussitôt les cheikh et les kaul s'approchèrent pour recevoir la lumière de ce flambeau sacré, et tendirent les leurs , puis ils rendirent le même office aux fakirs , et tous sortirent du temple avec leurs lumières , suivis , entourés , pressés par la foule.

Chaque pèlerin s'efforçait d'approcher d'un de ces flambeaux , passait rapidement la main dans la flamme , puis portait cette main au front et au cœur. Les hommes mariés passaient une seconde. fois la main à travers le feu , pour bénir leurs femmes et leurs enfants ; tout le monde poussait de joyeuses clameurs .

Le sanctuaire , les cours étaient illuminés par des guirlandes de lampions , ou par des lampes plus grandes placées dans des niches ; chaque arbre de la vallée de Hadi ressemblait à un immense candélabre ; les minarets ruisselaient de lumières accrochées jusqu'au sommet : ces tours ressemblaient à de gigantesques girandoles .

Tout cela était vraiment féerique .

Yani savaş sırasında kadın ve çocuklarla mı gideceğiz?

Sen, evet; ben burada kalacağım.

Allah'ım! Katledilmek mi istiyorsun?

Ben katledilmem, rahatsız edilmem. Bouyouroultou ve paşanın mektupları beni koruyor; üstelik Büyük Emin'in varlığı benim güvencem olacak.

Peki ne yapmak istiyorsun?

Mümkünse aşırılıkları önle.

Ali Bey kararını biliyor mu?

Hayır, zamanı geldiğinde ona söyleyeceğim.

Şeyh, gerekçelerime boyun eğmeden önce uzun süre bekledi; sonunda haykırdı:

"Allah'ım! İnsanın yolu kader kitabında yazılıdır; planına karşı çıkmak istemiyorum, ama kalırsan ben de seninle kalırım.

Olamaz, risk almıyorum; eğer tanınırsan neler olacağını düşün. Tüm insanların sonu Kitap'ta yazılıdır: Ölmem gerekiyorsa ölürüm ve nerede olursam olayım kaderimden kaçamam.

Zavallı adam, kendini hafif bir kalple kaybedersen beni de kaybedersin. Fermanım beni Türklerle birlikte korur; ama sen, Paşa'nın düşmanı, benimle birlikte olursan kendimi nasıl savunmamı beklersin?

Muhammed, sanki daha iyi düşünmek istercesine gözlerini kapadı; içinde neler olduğunu tahmin ettim; sonunda mırıldandı:

"Emir, beni korkak mı sanıyorsun?

Hayır, seni tanıyorum, cesur ve korkusuz olduğunu biliyorum.

Ve Ali bunu biliyor mu?

Ali de benim kadar iyi biliyor, Şeyh Han da biliyor.

Ya diğer Yezidiler?

Cesaretini duydular; düşmandan kaçmadığını biliyorlar.

Şüphe etselerdi beni savunabilir miydin? Kadınlarla birlikte İdiz'e sadece sana itaat etmek için gittiğimi alenen söyler miydin?

Evet, bunu alenen ve her yerde ilan edeceğim.

Peki, nasıl isterseniz öyle olsun. >>

Şeyh silahlarını bıraktı ve akşamın ilk gölgeleriyle çevrili vadiye doğru döndü. Arap'ın yüzünde beni etkileyen, teslimiyetçi ve ciddi bir ifade vardı.

O anda, İdiz vadisindeki keşif gezilerinden dönen savaşçıları gördük; arkalarında uzun bir hacı kafilesi olan Hadi'ye doğru gidiyorlardı. Alibey de aynı anda terasa çıktı, topçu ateşi tüm vadilerde yankılanırken. Bey bize, büyük festival töreninin başlamak üzere olduğunu söyledi; yabancılar genellikle içeri alınmaz, ancak Mir Şeyh Han ve rahipler ikinizi de davet etmeme izin verdiler.

Teşekkür ederim Tanrım, diye sözümü kesti Muhammed; hiçbir Müslümanın Allah'tan başkasına ibadet edilen törenlere katılması yasaktır.

Bu durum ev sahibini oldukça üzdü, ancak Muhammed tavizsizdi ve Yezidilere karşı tüm önyargılarını korudu; ben ise bu halkların kültürünü merak ederek Ali'yi takip ettim.

Hadi Vadisi'nin sunduğu manzara kısa sürede hayranlık uyandırıcı bir sürpriz yarattı. Her yerde, yeşilliklerin altında, toprağın oyuklarında, komşu kayaların yamaçlarında, derelerin kıyılarında, evlerin platformlarında, tapınakların tepelerinde, sayısız ışık parlıyordu. Hadi'nin türbesinin etrafında büyük bir canlılık hüküm sürüyordu. Mir, tapınağın daimi kandilinden bir meşale yakmış, elinde tutarak iç avluya girdi. Hemen şeyhler ve kauallar bu kutsal meşalenin ışığını almak için yaklaştılar ve kendi meşalelerini uzattılar, sonra aynı hizmeti fakirlere de yaptılar ve hepsi ışıklarıyla tapınaktan ayrıldılar, kalabalığın peşinden, çevresine ve sıkıştırmasına rağmen. Her hacı bu meşalelerden birine yaklaştırmaya çalıştı, elini hızla alevin içinden geçirdi, sonra elini alnına ve kalbine götürdü. Evli erkekler, eşlerini ve çocuklarını kutsamak için ellerini ikinci kez ateşten geçirdi; herkes sevinç çılgınlıkları attı. Kutsal alan ve avlular fener çelenkleriyle veya nişlere yerleştirilmiş daha büyük lambalarla aydınlatılıyordu; Hadi vadisindeki her ağaç devasa bir şamdanı andırıyordu; minareler tepelerinden sarkan ışıklarla dolup taşıyordu: bu kuleler devasa şamdanları andırıyordu.

Her şey gerçekten büyüydü.

Cependant les prêtres avaient pénétré dans la cour , où ils se rangèrent sur deux lignes , puis s'assirent , le cheikh à leur tête , entièrement vêtu de blanc . Les kaul tenaient tous à la main un instrument de musique , flûte , tambourin , etc. , et une sorte de concert religieux commença à un signal donné . Nous étions placés , Ali et moi , sous le berceau de vigne . La musique , d'abord douce et mélancolique , prit tout à coup un ton plus élevé ; elle se termina par des accords auxquels je ne saurais rien comparer dans nos orchestres d'Europe , mais qui n'en étaient pas moins fort agréables .

Après cette espèce de morceau , le Cheikh Khan , qui était rentré dans le temple , en sortit accompagné de deux acolytes , portant devant lui une sorte de pupitre en fer , qu'on dressa au milieu de la cour , et les prêtres chantèrent un hymne dont les paroles ne sont pas restées dans ma mémoire ; il était en langue arabe et contenait une exhortation à la pureté , à la foi et à la vigilance .

Le cheikh fit ensuite un véritable sermon sur la nécessité de se purifier de ses péchés et de défendre sa foi contre les ennemis ; après quoi il vint s'asseoir avec nous .

Bientôt un prêtre apporta un coq vivant , qui fut attaché au pupitre par un cordon ; à droite , on mit un vase plein d'eau , à gauche une torche enflammée . La musique recommença ; le volatile parut peu la goûter , il s'accroupit à terre et rentra sa tête dans ses plumes . Alors tous les instruments entonnèrent une éclatante fanfare pour réveiller l'animal . Le coq sembla écouter , se souleva , regarda autour de lui d'un œil vif ; enfin il se précipita sur le vase d'eau et y plongea son bec à la grande joie de la foule , qui éclata en applaudissements . Les tambourins reprirent leur assourdissant tapage , et le coq effrayé tourna la tête de tous côtés . Apercevant la flamme il essaya de fuir , son cordon le retint . Kik ki riki ! cria l'oiseau rivalisant avec le charivari . Plus celui-ci redoublait , plus le malheureux coq criait fort . Il finit par entrer dans un tel accès de colère , qu'il rompit le lien et s'enfuit.

L'orchestre salua bruyamment le héros de la soirée et les prêtres entonnèrent un chant fort long , à pleine voix . La fatigue seule put faire taire toute cette musique . En terminant le morceau , les exécutants baisèrent leurs instruments .

J'avais pu constater combien sont calomnieuses les insinuations des Turcs , quand ils confondent les Yésidi avec les impurs Cheragh

Sonderan, ou Éteigneurs de la lumière . Certes , le culte dont j'étais témoin peut paraître ridicule aux yeux d'un chrétien , mais je n'y ai rien découvert d'immoral .

Alors commença la vente des boulettes de terre dont j'ai parlé.

Les prêtres nous firent présent , au bey et à moi , de six de ces grigris. Les boules sont parfaitement rondes et couvertes de caractères arabes tracés avec la pointe d'un couteau . Mes six boulettes portaient le même mot :

Bu arada rahipler avluya girdiler, iki sıra halinde dizildiler, sonra başlarında beyazlar giymiş şeyh ile oturdular. Kaul'lerin hepsi ellerinde birer müzik aleti, flüt, tef vb. tutuyorlardı ve verilen işaretle bir tür dini konser başladı. Ali ve ben asma kemerin altına yerleştirildik. Başta yumuşak ve melankolik olan müzik, aniden daha tiz bir tona büründü; Avrupa orkestralarımızda hiçbir şeyle kıyaslayamayacağım, ancak yine de çok hoş akorlarla sona erdi. Bu tür bir parçadan sonra tapınağa giren Şeyh Han, avlunun ortasına kurulmuş bir tür demir kürsü taşıyan iki rahip eşliğinde ayrıldı ve rahipler, sözleri hafızamda kalan bir ilahi söylediler; Arapçaydı ve saflığa, imana ve uyanıklığa dair bir öğüt içeriyordu. Şeyh daha

sonra günahlarından arınmanın ve inancını düşmanlarına karşı savunmanın gerekliliği üzerine gerçek bir vaaz verdi; ardından yanımıza oturdu.

Kısa süre sonra bir rahip, kürsüye bir iple bağlı canlı bir horoz getirdi; sağında su dolu bir vazo, solunda ise yanan bir meşale vardı. Müzik tekrar başladı; kuş müzikten pek hoşlanmamış gibiydi, yere çömeldi ve başını tüylerinin arasına gömdü. Sonra tüm çalgılar hayvanı uyandırmak için yankılanan bir fanfar çaldı. Horoz dinliyormuş gibi göründü, ayağa kalktı, etrafına keskin gözlerle baktı; sonunda su kabına koştı ve gagasını içine daldırdı; kalabalığın büyük sevinci ve alkışları arasında. Tefler sağır edici uğultusunu sürdürdü ve korkmuş horoz başını bir o yana bir bu yana çevirdi. Alevleri görünce kaçmaya çalıştı ama ip onu engelledi.

Kik ki riki! diye bağırdı kuş, harivariyle yarışarak. Sesi ne kadar yükselirse, talihsiz horoz o kadar yüksek sesle bağırdı. Sonunda öyle bir öfke nöbetine tutuldu ki ipi koparıp kaçtı. Orkestra, gecenin kahramanını gürültülü bir şekilde selamladı ve rahipler avazları çıktığı kadar uzun bir ilahi söylediler. Tüm bu müziği ancak yorgunluk susturabilirdi. Eserin sonunda, icracılar çalgılarını öptüler.

Türklerin Yezidileri, kirli Çerağ Sonderan veya Işık Söndürücüler ile karıştırdıklarında ne kadar iftira dolu imalarda bulunduklarını görebilmişim. Şahit olduğum tarikat bir Hristiyan'a elbette gülünç gelebilir, ama onda ahlaka aykırı hiçbir şey bulamadım.

Sonra bahsettiğim toprak toprak satışları başladı.

Rahipler Bey'e ve bana bu muskallardan altı tane hediye ettiler. Toprak mükemmel yuvarlak ve üzerlerine bıçak ucuyla çizilmiş Arapça harflerle kaplıydı. Altı testisinin hepsinde aynı kelime yazılıydı:

Ech Chems ¹.

La vente se fit dans la cour extérieure , tandis que les musiciens continuaient leurs concerts à l'intérieur .

Je laissai les prêtres à leurs occupations , et pensant que les lumières de la vallée devaient offrir un curieux coup d'œil sur les hauteurs voisines , j'allai chercher Halef pour qu'il m'accompagnât dans l'ascension que je projetais . Je le trouvai sur la plate-forme de la maison, en grande conversation avec le buyuk - emini , lequel racontait, pour la millième fois , l'histoire de son nez .

« Quoi ? disait Halef , c'était un Russe ?

Oui , un Russikow, qu'Allah confonde ! J'entrais au plus fort de la mêlée quand...

Hadji Halef ! » criai-je au même instant.

C'était vraiment dommage d'interrompre le récit , mais Halef aurait le temps de l'entendre plus tard .

Mes deux interlocuteurs se levèrent , tout surpris , et vinrent à moi.

<< Tu vas m'accompagner , Halef , dis - je au petit hadji .

Où donc , Sidi ?

Sur la montagne , nous verrons mieux l'illumination .

O Émir, je vais avec vous , s'écria Ifra.

Comme tu voudras , allons . »

Nous gravîmes les rochers du côté de Badri , et nous atteignîmes bientôt la hauteur . De là , je pus jouir d'une vue vraiment indescriptible.

¹ Le Soleil.

Plusieurs Yésidi nous avaient suivis avec des flambeaux ; je les priai ou de descendre , ou d'éteindre leurs lumières . La vallée entière semblait n'être qu'une flamme ; puis , lorsque le premier éblouissement fut passé , je distinguai des milliers de points lumineux allant , venant , se croisant , sautant , se poursuivant sans trêve . Très petits à l'endroit le plus éloigné où portait ma vue , ces points lumineux grossissaient en se rapprochant de la montagne . Les deux tours du tombeau se détachaient lumineuses sur le ciel de la nuit , comme un hymne de flammes .

A nos pieds , expirait le bruit des voix et des chants de la foule ; mais , de temps en temps , quelques cris plus joyeux montaient jusqu'à nous.

Je serais resté des heures perdu dans ma contemplation , si une question , adressée près de moi en kurde , ne m'avait tout à coup dérangé au milieu de cette rêverie . Je comprenais maintenant à peu près le langage des Yésidi , pourvu que le dialogue ne fût pas trop long.

« Qu'est- ce donc que cette étoile? demandait une voix .

Où ? reprenait un autre Yésidi .

A droite , vois -tu le Rea kaidahn (la voie lactée) ?

Je le vois bien.

Plus bas brille une grande étoile , elle se cache , puis revient.

La vois- tu à présent?

Oui , c'est le Kajale bé Cheri (mot à mot : le vieux sans tête). »

Les quatre étoiles qui , sur nos cartes , sont censées former le dos de l'Ourse , s'appellent le Vieux chez les Kurdes . Ils supposent que sa tête est cachée derrière le groupe d'étoiles voisines . Les trois étoiles qui , chez nous , forment la queue de l'Ourse ou le timon du char , sont appelées par ces peuples : les deux Frères et la Mère aveugle du Vieux.

« Le Kajale bé Cheri a quatre étoiles , reprit le premier interlocuteur , ce doit être plutôt le Koumikji Chivan (Vénus) .

Non , le Koumikji Chivan est plus haut.

La voici qui brille de nouveau. Nous nous trompions , elle est au sud . C'est le Méchin (le chariot) .

Le Méchin a aussi plusieurs étoiles. Que penses-tu que ce soit , Émir ?»

La question m'était adressée , et de même que ces hommes, je cherchais à m'expliquer le phénomène .

Les lumières de la vallée , se reflétant en rouge sur le ciel , obscurcissaient les étoiles et les rendaient très difficiles à reconnaître . Cependant la lueur dont parlaient mes gens devenait parfois . si vive , qu'elle surpassait celle des astres de cette paisible nuit ; puis , tout d'un coup , elle se perdait , pour briller ensuite , à peu près comme une étoile errante . Après avoir considéré pendant quelque temps encore cet effet singulier , je dis à mon petit Halef :

Müzisyenler içeride konserlerine devam ederken, satış dış avluda gerçekleşti.

Rahipleri işleriyle baş başa bıraktım ve vadi ışıklarının komşu tepelerin ilginç bir görüntüsünü sunduğunu düşünerek, planladığım tırmanışta bana eşlik etmesi için Halef'i almaya gittim.

Onu evin platformunda, burnunun hikayesini bininci kez anlatan büyük eminiyle derin bir sohbet içinde buldum.

"Ne?" Halef, "Rus muydu?" diye soruyordu.

Evet, bir Russikow, Allah belasını versin! Tam kavganın tam ortasına dalmıştım ki...

Hacı Halef!" diye bağırdım aynı anda.

Hikâyeyi bölmek gerçekten ayıptı ama Halef'in daha sonra dinlemeye vakti olacaktı. İki muhababım da şaşkınlıkla ayağa kalkıp yanıma geldiler.

"Bana eşlik edeceksin Halef," dedim küçük hacıya.

Nereye, Sidi?

Dağda aydınlığı daha iyi göreceğiz.

Ey Emir, seninle gelirim," diye bağırdı İfra.

"İstediğin gibi gidelim."

Bedri tarafındaki kayalara tırmandık ve kısa sürede yüksekliğe ulaştık. Oradan gerçekten tarifsiz bir manzaranın tadını çıkarabildim.

1 Güneş.

Birkaç Yezidi meşalelerle peşimizdeydi; onlara ya aşağı inmelerini ya da ışıklarını söndürmelerini söyledim. Tüm vadi alevlerden ibaret gibiydi; Sonra, ilk parıltı geçince, aralıksız giden, gelen, kesişen, zıplayan, birbirini kovalayan binlerce ışıklı noktayı fark ettim. Görüşümün ulaştığı en uç noktada çok küçük olan bu ışıklı noktalar, dağa yaklaştıkça büyüdü. Mezarın iki kulesi, gece göğünde alevlerden bir ilahi gibi ışıltı ışıltı parlıyordu. Ayaklarımızın dibinde, kalabalığın sesleri ve şarkılarının gürültüsü kesildi; ama ara sıra birkaç neşeli çığlık daha yükseldi.

Bu dalgınlığın ortasında, yanımda Kürtçe sorulan bir soru beni aniden rahatsız etmeseydi, saatlerce tefekkürde kaybolmuş olurum. Diyalog çok uzun sürmediği sürece, artık Ezidilerin dilini aşağı yukarı anlıyordum.

"Bu yıldız ne?" diye sordu bir ses.

Nerede? diye devam etti bir başka Ezidi.

Sağda, Samanyolu'nu görüyor musun?

Net bir şekilde görebiliyorum.

Bunun altında büyük bir yıldız parlıyor; saklanıyor, sonra geri dönüyor.

Şimdi görüyor musun?

Evet, Kajale bé Cheri (kelimenin tam anlamıyla: başsız ihtiyar).

Haritalarımızda Ayı'nın sırtını oluşturduğu varsayılan dört yıldız Kürtler Yaşlı Adam diyor.

Başının komşu yıldızların arkasında saklı olduğunu varsayıyorlar. Aramızda Ayı'nın kuyruğunu veya savaş arabasının direğini oluşturan üç yıldız bu halklar İki Kardeş ve Yaşlı Adam'ın Kör Annesi diyorlar. "Kajale bé Şeri'nin dört yıldızı var," diye devam etti ilk konuşmacı, "Kumikji Chivan (Venüs) olmalı.

Hayır, Kumikji Chivan daha yüksekte.

İşte yine parlıyor. Yanılmışız, güneyde. Méchin (savaş arabası).

Méchin'in de birkaç yıldızı var. Sence bu ne, Emir?"

Soru bana yöneltilmişti ve tıpkı bu adamlar gibi ben de bu olguyu açıklamaya çalışıyordum.

Gökyüzüne kırmızı renkte yansıyan vadi ışıkları, yıldızları gizliyor ve tanınmalarını çok zorlaştırıyordu. Ancak halkımın bahsettiği parıltı bazen o kadar parlak oluyordu ki, bu huzurlu gecenin yıldızlarının parıltısını bile gölgede bırakıyordu; sonra aniden kayboluyor, sonra neredeyse başıboş bir yıldız gibi tekrar parlıyordu. Bu tuhaf etkiyi bir süre daha düşündükten sonra küçük Halef'ime şöyle dedim:

<< Descends vite , Hadji Halef, cours trouver Ali-bey , prie- le de venir me rejoindre ici . >>

Halef s'éloigna rapidement. Je fis quelques pas en avant ; en . partie pour mieux examiner le ciel , en partie aussi pour éviter les questions .

Heureusement Ali montait , dans l'intention de me ramener chez lui ; Halef le rencontra presque à mi - chemin .

« Que veux- tu me montrer , Émir? demanda le jeune chef lorsqu'il fut près de moi .

Regarde , dis-je en étendant le bras , tu vas voir briller une étoile . Tiens ! ... la voilà .

Oui , je la vois .

Elle disparaît... La connais - tu ?

Non , on dirait qu'elle n'appartient à aucune figure. »

Je coupai une baguette à un buisson voisin ; je la fichai en terre , m'éloignant de quelques pas :

<< Agenouille - toi devant cette baguette , enjoignis - je au bey, je vais en placer une seconde dans la direction de l'étoile . Vois - tu maintenant ?

Oui , parfaitement.

Où dois-je mettre la baguette?

A un pied plus loin, vers la droite.

Bien. Regarde encore.

Je la revois ! s'écria Ali , après une minute d'attente .

Où ? pour que je place une troisième baguette .

L'étoile a changé de marche ; elle va vers la gauche.

Où faut- il me mettre à peu près ?

Là.

Bien . >>

Je plantai le troisième jalon ; Ali s'écria :

« Je ne la vois plus ... Ah ! si , la voilà .

Où?

Elle n'est plus à gauche , à droite , tout à fait à droite .

Bien , je t'ai montré ce que je voulais ; lève - toi . »

Tout le monde m'avait regardé agir avec étonnement ; Ali lui-même ne comprenait rien à ce jeu , il me dit :

« Mais pourquoi me faisais -tu appeler ? A cause de cette étoile ?

Ce n'est point une étoile.

Qu'est-ce donc ? une lumière ?

S'il n'y avait là qu'une lumière , ce serait déjà singulier , mais il y en a plusieurs , il y a une rangée de lumières .

Comment devines - tu cela ?

Ce ne peut-être une étoile , parce que cette lumière est trop bas dans le ciel . L'expérience que je viens de te faire exécuter te démontre d'ailleurs que cette lueur se compose de plusieurs points et qu'elle voyage. Il y a là -bas une troupe de gens avec des flambeaux ou des falots ; ils sont à pied ou à cheval , je n'en sais rien ; nous voyons seulement leurs mouvements . >>

Le bey poussa un cri d'admiration .

« Tu as raison , murmura - t - il ensuite .

Quelle peut être cette troupe ?

Ce ne sont pas des pèlerins, les voilà tous rassemblés dans le val , et , du reste , ils arriveraient par la route de Baadri .

Si c'étaient... les Turcs !

Impossible .

Je ne sais ... Cette contrée m'est inconnue ; décris - la - moi .

Ici , devant nous, est la route de Baadri ; plus loin , à gauche , celle d'Aïn - Sifni . Divise cette dernière route en trois parties ; dans la première tu aurais cette lueur à gauche , près du torrent qui vient du Hadi.

Peut-on longer ce cours d'eau à cheval?

Oui.

Arriverait-on par là au Hadi ?

Oui.

Alors une faute , une très grosse faute a été commise .

Laquelle ?

Tu as posé des sentinelles du côté de Baadri et de Kaloni , et tu laisses la route d'Aïn - Sifni dégarnie !

Les Turcs ne peuvent venir par là , car les gens d'Aïn Sifni nous préviendraient .

Les Turcs peuvent éviter Aïn Sifni , descendre par le Djeraya et le Khausse , et vous surprendre en longeant la rivière . Ce que nous venons de voir me persuade que tel est , en effet, leur mouvement . Regarde , les voilà vers la gauche , à présent.

Émir, tu as peut - être deviné juste . Je vais envoyer des hommes dans cette direction .

Si tu me le permets , j'aurais assez de plaisir à étudier de près mon étoile . Veux- tu me donner un guide ?

Il n'en est pas de meilleur que Sélek.

"Hemen aşağı in Hacı Halef, Ali Bey'e koş, gelip bana katılmasını söyle."

Halef hızla uzaklaştı. Birkaç adım öne çıktım; kısmen gökyüzünü daha iyi incelemek, kısmen de sorulardan kaçınmak için.

Neyse ki Ali, beni evine götürmek niyetiyle yukarı çıkıyordu; Halef neredeyse yarı yolda onu karşıladı.

"Bana ne göstermek istiyorsun Emir?" diye sordu genç reis yanıma geldiğinde.

"Bak," dedim kolumu uzatarak, "bir yıldızın parladığını göreceksin. Bak! ... işte orada.

Evet, görüyorum.

Kayboluyor... Biliyor musun?

Hayır, hiçbir şeye ait değilmiş gibi görünüyor."

Yakındaki bir çalıdan bir dal kestim; Birkaç adım uzaklaşarak yere diktim:

"Bu çubuğun önünde diz çök," diye emrettim Bey'e, "Yıldız yönünde ikinci bir çubuk dikeceğim. Şimdi görüyor musun?

Evet, mükemmel.

Çubuğu nereye yerleştirmeliyim?

Bir adım öteye, sağa.

Güzel. Tekrar bak.

Tekrar görebiliyorum!" diye bağırdı Ali, bir dakika bekledikten sonra.

"Nereye?" diye sordum, böylece üçüncü bir çubuk dikebilecektim.

Yıldız yön değiştirdi; sola gidiyor.

Kendimi yaklaşık olarak nereye yerleştirmeliyim?

İşte.

Güzel."

Üçüncü işaretleyiciyi diktim; Ali bağırdı:

"Artık göremiyorum... Ah! Evet, işte orada.

Nereye?

Artık sola, sağa değil, sadece sağa." Pekala, sana istediğimi gösterdim; ayağa kalk."

Herkes şaşkınlıkla bana baktı; Ali bu oyunu anlamadı ve bana şöyle dedi:

"Ama beni neden çağırdın? O yıldız yüzünden mi?

Bu bir yıldız değil.

Nedir o? Bir ışık mı?

Orada tek bir ışık olsaydı zaten tuhaf olurdu, ama birkaç tane var, bir sıra ışık var.

Bunu nasıl tahmin ediyorsun?

Yıldız olamaz, çünkü bu ışık gökyüzünde çok alçakta. Az önce sana yaptırdığım deney, bu parıltının birkaç noktadan oluştuğunu ve hareket ettiğini gösteriyor. Şurada meşaleler veya fenerlerle bir grup insan var; yaya mı, atlı mı bilmiyorum; sadece hareketlerini görüyoruz." >>
Bey hayranlıkla bağırdı.

"Haklısın," diye mırıldandı sonra.

Bu birlik ne olabilir?

Hacılar değiller, hepsi vadide toplanmışlar ve ayrıca Baadri yoluyla varacaklardı.

Eğer... Türkler!

İmkansız.

Bilmiyorum... Bu bölge benim için bilinmiyor; bana tarif edin.

İşte, önümüzde Baadri yolu var; ileride, solda, Ayn-Sifni yolu. Bu son yolu üç bölüme ayırın; ilkinde, Hadi'den gelen akıntının yakınında, solda bu ışığı göreceksiniz.

Bu dereyi at sırtında takip edebilir miyiz?

Evet.

Hadi'ye o yoldan varır mıyız?

Evet.

O zaman bir hata, çok ciddi bir hata yapılmış demektir.

Nedir bu?

Baadri ve Kaloni yakınlarına nöbetçiler yerleştirdiniz ve Ayn-Sifni yolunu açık bırakıyorsunuz!

Türkler o yoldan gelemeyiz, çünkü Ayn-Sifni halkı bizi uyarır.

Türkler Ayn-Sifni'den kaçınabilir, Djeraya ve Khausse üzerinden aşağı inebilir ve nehir boyunca sizi şaşırtabilirler. Az önce gördüklerimiz, bunun gerçekten onların hareketi olduğuna beni ikna ediyor. Bakın, Şimdi sola doğru gidiyorlar.

Emir, belki de doğru tahmin ettin. O yöne adam göndereceğim.

İzin verirsen, yıldızımı yakından incelemekten büyük keyif alırım. Bana bir rehber verebilir misin?

Selek'ten iyisi yok.

Un excellent cavalier, je le sais ; qu'il me conduise. >>

Nous descendîmes du rocher aussi vite que possible , sans donner d'explication aux assistants ; nous avons parlé à voix basse et en turc , ils ne nous avaient point compris ; quant à notre bachibouzouk il se trouvait occupé ailleurs .

On m'amena bientôt Sélek , nous prîmes nos chevaux et nos armes . Halef, cela va sans dire , faisait partie de l'expédition . Vingt minutes plus tard nous chevauchions vers Aïn-Sifni . Arrivés à la première hauteur , nous fîmes halte . Dans la demi - obscurité de l'horizon , notre lueur reparut .

<< Tu vois ? dis - je à Sélek .

Émir ! s'écria celui-ci , ce ne sont ni des étoiles ni des flambeaux ! Des flambeaux donneraient une lumière plus rayonnante , ce sont des lanternes.

Je voudrais m'en approcher ; connais -tu bien le pays ?

Je connais chaque pierre , chaque buisson aux environs ; retiens bien ton cheval , et suis - moi pas à pas. >>

Il se dirigea du côté droit du cours d'eau ; nous avançâmes à travers les rochers et les ronces , dans un affreux chemin . Au bout d'un quart d'heure , nous distinguons parfaitement les lanternes ; après un second quart d'heure , les lumières disparurent derrière le sommet d'une montagne qui se dressait devant nous . Le sommet gravi , nous revîmes nos porteurs de falots , dont la troupe nous parut assez nombreuse . Puis tout se cacha de

nouveau dans quelques plis de terrain , sans doute . Je demandai à mon guide s'il se trouvait encore là une colline .

<< Non , me dit - il , c'est la plaine .

Mais il y a un creux , un vallon , où la lumière est cachée à nos yeux?

Non.

Alors une forêt?

Oui , Émir, j'oubliais ! Ils sont entrés dans le petit bois d'oliviers .

Écoute tu vas nous attendre ici avec les chevaux , Halef m'accompagnera .

Seigneur , je ne dois point te quitter.

Les chevaux nous embarrasseraient.

Nous les attacherons à ce buisson .

Mon cheval est trop précieux pour le laisser sans gardien .

D'ailleurs , tu ne pourrais peut- être pas te glisser assez doucement pour épier. Laisse-nous faire , nous y sommes accoutumés .

Mükemmel bir binici olduğunu biliyorum; beni o yönetsin. >>

Olanlara hiçbir açıklama yapmadan, olabildiğince çabuk kayadan indik; alçak sesle ve Türkçe konuşmuştuk ama bizi anlamamışlardı; bizim başbuğumuza gelince, o başka bir işle meşguldü.

Selek kısa süre sonra yanıma getirildi ve atlarımızı ve silahlarımızı aldık. Söylemeye gerek yok, Halef de keşif gezisindeydi. Yirmi dakika sonra Ayn-Sifni'ye doğru gidiyorduk. İlk yüksekliğe vardığımızda durduk. Ufkun yarı karanlığında ışığımız yeniden belirdi.

"Gördün mü?" dedim Selek'e.

"Emir!" "Bunlar ne yıldız ne de meşale! Meşaleler daha parlak bir ışık verirdi, onlar fener." diye bağırdı. "Onlara yaklaşmak istiyorum; ülkeyi iyi tanıyor musun? Çevredeki her taş, her çalıyı biliyorum; atını sıkıca tut ve beni adım adım takip et. >>

Derenin sağ tarafına yöneldi; kayaların ve dikenlerin arasından, korkunç bir patika boyunca ilerledik. Çeyrek saat sonra fenerleri net bir şekilde görebiliyorduk; bir çeyrek saat daha sonra ışıklar, önümüzde yükselen bir dağın zirvesinin ardında kayboldu. Zirveye tırmandıktan sonra, bize oldukça kalabalık görünen fener taşıyıcılarımızı tekrar gördük. Sonra her şey, şüphesiz, toprağın kıvrımlarında tekrar gizlenmişti. Rehberime orada hala bir tepe olup olmadığını sordum.

<<Hayır, dedi bana, ova.

Ama ışığın gözlerimizden gizlendiği bir çukur, bir vadi var mı?

Hayır. Yani bir orman mı?

Evet, Emir, unuttum! Küçük zeytinliğe girdiler.

Dinle, sen atlarla burada bizi bekleyeceksin. Halef bana eşlik edecek.

Tanrım, seni bırakmamalıyım.

Atlar baş belası olur.

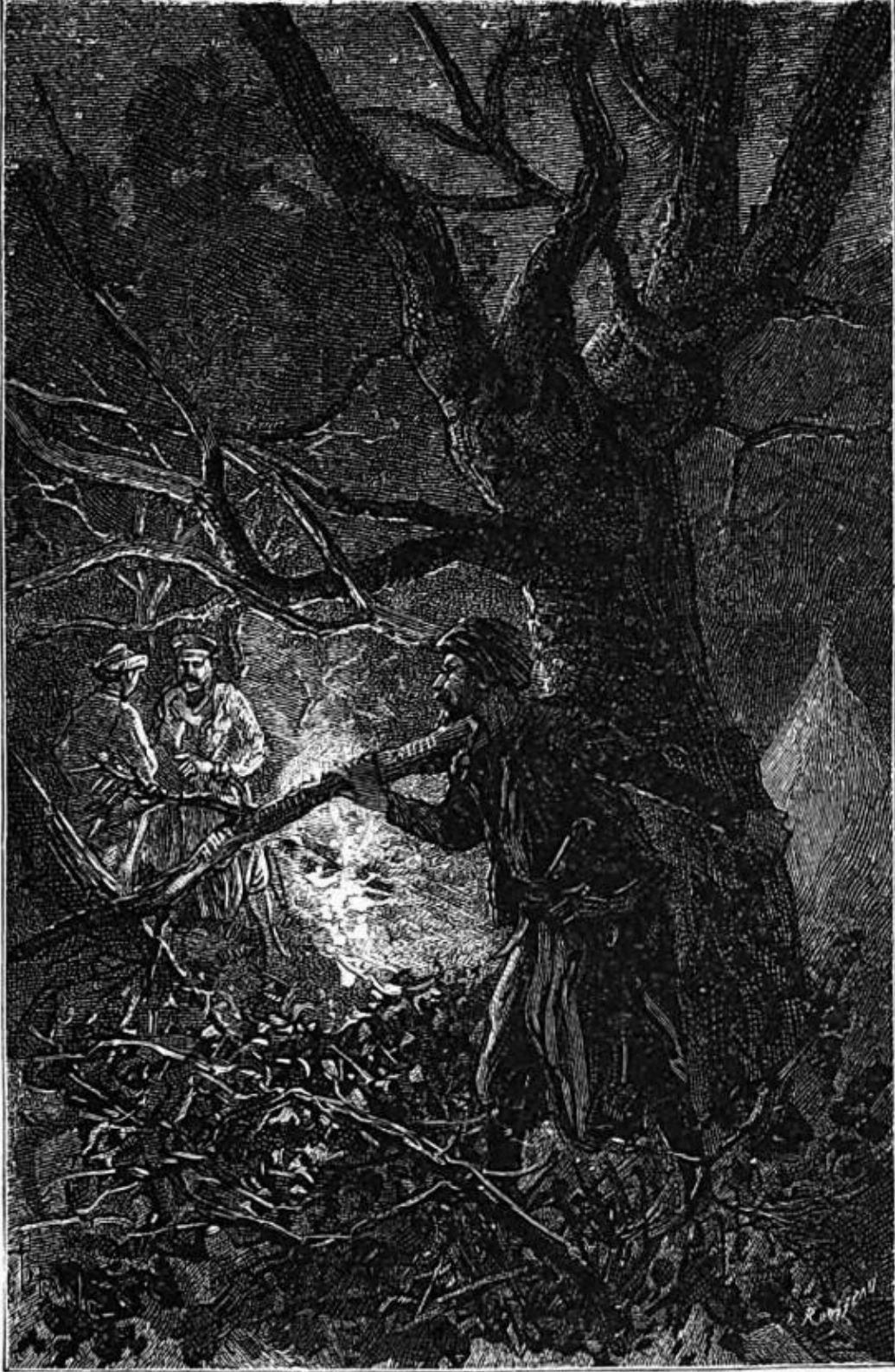
Onları bu çalıya bağlayacağız.

Atım, yanında bir bekçi olmadan bırakılamayacak kadar değerli.

Ayrıca, belki de gözetlemek için yeterince sessizce içeri sızamadın. Bırak yapalım; alışkınsınız.

Sois tranquille , dit Halef, mon Sidi s'y entend . Je croyais , comme toi , n'avoir pas mon pareil pour me faufiler dans un douar et enlever un cheval , mais j'en ai appris plus long , depuis que nous courons le monde, »

"Endişelenme," dedi Halef, "Sidim ne yaptığını biliyor. Ben de senin gibi, bir douar'a gizlice girip at çalma konusunda eşi benzeri olmadığını düşünürdüm ama dünyayı dolaşmaya başladıktan sonra çok daha fazlasını öğrendim."

Une vive flamme s'éleva entre les arbres et vint presque m'éclairer le visage.

Ağaçların arasından parlak bir alev yükseliyordu ve neredeyse yüzümü aydınlatıyordu.

Nous déposâmes nos armes et nous nous avançâmes avec précaution ; la nuit commençait à s'éclairer des rayons de la lune ; on eût pu voir un homme à cinquante pas .

Devant nous , au bout de dix minutes , se présenta une masse noire , grandissant toujours à mesure que nous approchions : c'était le bois d'oliviers .

Lorsque nous ne fûmes plus qu'à cinq ou six pas des premiers arbres , je m'arrêtai pour écouter. Le silence était complet .

<< Mets -toi derrière moi , » recommandai - je à Halef afin de ne former qu'un seul point.

Je portais une jaquette et des pantalons de nuance foncée , avec une tarbouche noire dont j'avais enlevé le turban ; Halef avait à peu près le même costume , nous ne devions pas nous détacher beaucoup dans la demi - obscurité . Comme nous marchions , le craquement de quelques branches nous fit tressaillir . Nous nous jetâmes à terre et nous mîmes à ramper. Le bruit augmentait.

« On ramasse du bois , on va allumer un feu , peut- être , murmurai -je .

Tant pis pour nous ! » reprit Halef.

Nous avons atteint la lisière du petit bosquet ; le hennissement des chevaux , la voix des hommes s'entendaient alors distinctement.

<< Cache- toi ici , dis -je à mon compagnon.

Sidi , je ne t'abandonnerai jamais laisse-moi te suivre , supplia Halef.

Tu me ferais surprendre . Il est bien plus difficile d'épier dans un bois qu'en plaine . Je ne t'ai pris avec moi que pour protéger mon retour ; reste ici , tranquille , même dans le cas où tu entendrais tirer ; mais dès que je t'appellerai , accours le plus vite possible .

Et si tu n'appelles pas , si tu ne reviens pas? arrivé .

Tu sortiras dans une demi - heure afin de voir ce qui m'est

Sidi , si tu es mort , je les tue tous ! »

J'entendais mon bon Halef répéter cette protestation au moment où je m'éloignais ; je ne fis pas vingt pas qu'une voix , moins amie , criaït durement tout près de moi :

<< Allumez le feu! >>

Cette voix ne pouvait être distante que d'une centaine de pas . Je continuai cependant à me traîner sur les pieds et sur les mains ; une vive flamme s'éleva entre les arbres et vint presque m'éclairer le visage. Cette circonstance augmentait les difficultés de l'approche.

<< Mettez des pierres sur le feu , » commanda la même voix .

L'ordre fut exécuté aussitôt , car la lueur s'éteignit ; je pus continuer mon chemin . Je me traînai d'un arbre à l'autre , me cachant derrière chaque tronc, interrogeant les environs avant de reprendre ma course périlleuse . Heureusement cette précaution était inutile ; les guerriers campés dans ce bois ne semblaient supposer aucun piège .

En avançant toujours j'arrivai à un vieil arbre entouré de rejets et dont les racines noueuses formaient une quantité de creux , dans lesquels je pus me dissimuler fort à mon aise. Près de cet arbre , adossés à un figuier non moins vénérable , j'avais remarqué deux officiers turcs . Avec un peu de prudence , je parvins à me hisser sans bruit jusqu'à une des premières branches , d'où je découvris toute la scène du bivouac .

Les canonniers s'étaient établis commodément dans le bosquet ; assis sur l'herbe , ils causaient entre eux . Les officiers , qui ne pouvaient rester longtemps sans leur café et leur pipe , avaient ordonné d'allumer des feux pour faire chauffer l'un , tandis qu'ils jouissaient déjà de l'autre . Des espèces de petites bouilloires chantaient entre les cailloux placés sur les charbons , pour abattre la flamme et la fumée . Un des deux héros appuyés contre le figuier était , d'après son costume , un yus - bachi (capitaine) , l'autre un mulazim (lieutenant) .

Le yus-bachi paraissait bon enfant. On l'eût pris pour un boulanger allemand jouant au turc matamore , dans une mascarade du mardi gras. L'autre ressemblait à une vieille servante d'auberge affublée du vaste pantalon et de la jaquette militaire.

La conversation de mes personnages était à l'avenant :

<< Nos canons sont bons , disait le capitaine .

Excellents , reprenait le lieutenant .

Nous exterminerons tout.

Oui , tout.

Nous ferons beaucoup de butin .

Beaucoup .

Nous nous battons bravement.

Très bravement.

Nous pourrions ensuite fumer du tabac de Perse .

Du tabac de Chiraz.

Et boire du café d'Arabie .

Du moka.

Tous les Yésidi seront anéantis .

Les scélérats !

Les impurs , les maudits !

Les chiens !

Ce sera fait demain matin. >>

Silahlarımızı bırakıp temkinli bir şekilde ilerledik; gece ay ışınlarıyla aydınlanmaya başlıyordu; elli adım ötede bir adam görülmüyordu.

On dakika sonra önümüzde, yaklaştıkça giderek büyüyen kara bir kütle belirdi: zeytinlikti.

İlk ağaçlara sadece beş altı adım kala, durup dinledim. Ortalık sessizliğe gömülmüştü.

"Arkamdan geç," diye Halef'e tek bir nokta oluşturacak şekilde tavsiyede bulundum.

Koyu renkli bir ceket ve pantolon giymiştim, sarığımı çıkardığım siyah bir fesle; Halef de hemen hemen aynı kostümü giymişti; yarı karanlıkta pek dikkat çekemezdik. Yürürken, bazı dalların çatırtıları bizi ürpertti. Kendimizi yere attık ve sürünmeye başladık. Gürültü artıyordu.

"Odun topluyoruz, belki ateş yakarız," diye mırıldandım.

"Daha da kötüsü!" diye devam etti Halef.

Küçük koruluğun kenarına ulaşmıştık; atların kışnemeleri, adamların sesleri artık açıkça duyulabiliyordu.

"Buraya saklan," dedim arkadaşşıma.

"Sidi, seni asla terk etmeyeceğim, seni takip edeyim," diye yalvardı Halef.

"Beni şaşırtırsın. Ormanda gözetlemek ovada gözetlemekten çok daha zordur. Seni sadece dönüşümü korumak için yanımda götürdüm; burada kal, sessiz ol, silah sesi duysan bile; ama seni çağırdığım anda olabildiğince çabuk koş.

Ya çağırmazsan, geri dönmezsen? Geldim.

Yarım saat sonra bana ne olduğunu görmek için dışarı çıkacaksın.

Sidi, eğer ölürsen, hepsini öldürürüm!"

Uzaklaşırken iyi kalpli Halef'imın bu itirazı tekrarladığını duydum; yirmi adım bile atmamıştım ki, daha az dost canlısı bir ses yanıma sertçe bağırdı:

"Ateşi yak!"

Bu ses ancak yüz adım ötede olabilirdi. Ancak ellerim ve ayaklarım üzerinde sürüklenmeye devam ettim; ağaçların arasından parlak bir alev yükseldi ve neredeyse yüzümü aydınlattı.

Bu durum yaklaşmayı zorlaştırdı.

"Ateşe taş atın," diye emretti aynı ses.

Emri hemen yerine getirdim çünkü ışık söndü; yoluma devam edebildim. Kendimi bir ağaçtan diğerine sürükledim, her bir gövdenin arkasına saklandım, tehlikeli yolculuğuma devam etmeden önce çevreyi inceledim. Neyse ki bu önlem gereksizdi; ormanda kamp kurmuş savaşılar herhangi bir tuzaktan şüphelenmiyor gibiydi.

İlerledikçe, etrafı sürgünlerle çevrili ve budaklı köklerinin oluşturduğu birkaç oyukta rahatça saklanabildiğim yaşlı bir ağaca ulaştım. Bu ağacın yakınında, aynı derecede saygıdeğer bir incir ağacına yaslanmış iki Türk subayı fark ettim. Biraz dikkatli bir şekilde, ilk dallardan birine sessizce tırmanmayı başardım ve oradan kampın tüm manzarasını keşfettim. Topçular koruda rahatça yerleşmişlerdi; çimenlerin üzerinde oturmuş, kendi aralarında sohbet ediyorlardı. Kahve ve pipolarından uzun süre ayrı kalamayan subaylar, birini ısıtmak için ateş yakılmasını emretmiş, kendileri ise çoktan diğerinin tadını çıkarıyorlardı. Kömürlerin üzerine yerleştirilmiş çakıl taşlarının arasında bir tür küçük kazan cıvıdayarak alevleri ve dumanı söndürüyordu. İncir ağacına yaslanmış iki kahramandan biri, kostümünden anlaşıldığı kadarıyla bir yus-bachi (yüzbaşı), diğeri ise bir mülazim (teğmen) idi.

Yus-bachi iyi huylu görünüyordu. Mardi Gras maskeli balosunda Türk palavracısını oynayan bir Alman fırıncı sanılabilirdi. Diğeri ise geniş pantolon ve askeri ceket giymiş yaşlı bir hancıya benziyordu.

Karakterlerim arasındaki konuşma şu şekildeydi:

"Toplarımız iyi," dedi yüzbaşı.

"Mükemmel," diye devam etti teğmen.

"Her şeyi yok edeceğiz.

Evet, her şeyi.

Çok ganimet elde edeceğiz.

Çok.

Cesurca savaşacağız.

Çok cesurca." O zaman İran tütününü içebiliriz.

Şiraz tütününü.

Ve Arap kahvesi.

Moka.

Bütün Yezidiler yok edilecek.

Alçaklar!

Pisler, lanetliler!

Köpekler!

Yarın sabah bitecek. >>

Je crus en avoir assez entendu ; toujours rampant , je retournai près de Halef, que je finis par retrouver.

<< Eh bien ! Sidi ? demanda le petit homme .

Eh bien ! c'est l'artillerie. Viens , nous n'avons pas de temps à perdre. >>

Nous courûmes reprendre Sélek et les chevaux ; la descente fut naturellement plus prompte et plus facile que la montée . Nous arrivâmes bientôt à Hadi ; on me dit que je trouverais le bey , avec le Cheikh Khan , dans le sanctuaire . Je m'y rendis incontinent.

« Qu'as-tu vu? s'écria le jeune chef.

Ils ont des canons .

Beaucoup? murmura Ali effrayé .

Quatre petits canons de montagne . Ils vont attaquer le tombeau avec l'artillerie pendant que l'infanterie se portera sur Baadri et Kaloni .

Le plan n'est pas mauvais , car la vallée se trouvera ainsi investie de toutes parts .
Oui , il s'agissait d'amener les canons sur les hauteurs sans être dérangé ; ils y ont réussi .
Dans une heure ils pourraient commencer le siège de Hadi . Mais si tu veux me donner
soixante cavaliers et quelques lanternes , je parie de m'emparer des canons .
Je te les amènerai ici , avec leurs artilleurs , avant deux heures .
Tu auras cent cavaliers , si tu les désires .
Non , envoie-m'en quatre-vingts , ils me rejoindront auprès de la rivière . >>
J'allai retrouver Halef et Sélek, et je les mis en peu de mots au courant de mon projet .
Bientôt les quatre - vingts guerriers arrivèrent. J'envoyai Sélek en avant , avec dix hommes ;
nous le suivîmes de près jusque sur la hauteur , où il nous fallait descendre de cheval. Je
disposai mes gens ; quelques - uns devaient faire sentinelle , dix restaient pour la garde des
chevaux , les autres m'accompagnèrent vers le bois . Je les fis arrêter à une certaine
distance et je me dirigeai seul jusqu'à mon vieux figuier , sans rencontrer le moindre
obstacle . J'espérais trouver l'ennemi endormi , mais tous les hommes veillaient ils étaient
environ trente - quatre , en comptant les officiers . Je retournai près des miens , et je tins ce
petit discours à mes deux lieutenants :
Hadjî Halef, et toi , Sélek , allez reprendre vos chevaux ; faites un détour , entrez dans le
bois de l'autre côté . On vous arrêtera , vous direz que vous vous êtes égarés en voulant
vous rendre à la fête , vous attirerez tant que vous pourrez l'attention des Turcs , le reste
nous regarde . >>
Je fis ensuite entourer le bois de manière à pouvoir y entrer de trois côtés ; après avoir
complété les instructions nécessaires je regagnai mon poste d'observation . Les feux
brillaient toujours , malgré les cailloux ; on avait pris tranquillement le café . Le capitaine
disait :
« Cette vallée de Hadi est un méchant nid .
Les gens y adorent le diable , reprenait le lieutenant scandalisé . Qu'Allah les disperse et les
écrase ! »
En ce moment on entendit les pas d'un cheval ; le lieutenant dressa la tête en murmurant :
<< On vient .
Oui , deux cavaliers . >>
Ils se levèrent , les soldats firent de même ; à la lueur rougeâtre du brasier, je reconnus
parfaitement Halef et Sélek qui s'approchaient. Le capitaine alla vers eux , le sabre à la main
, criant :
<< Halte - là ! Qui êtes - vous ? >>
Entouré par les Turcs , mon petit Halef me semblait un peu ému .
<< Qui êtes-vous ? répéta le capitaine .
Des gens...
Quelles gens ?
Des hommes .
Quels hommes ?
Des voyageurs .
Que le diable vous avale ! Répondez mieux , ou bien la bastonnade vous fera parler . Allons
, qui êtes -vous ?
Des Yésidi , reprit Sélek , moins effrayé.
Ah! Et d'où venez- vous ?
De la Mecque .
De la Mecque ! Allah illa Allah ! Il y a des adorateurs du diable à la Mecque !
Oui , on en compte cinq mille .

Autant que cela ? Allah k rim ! Comment Dieu laisse -t - il croître une telle ivraie parmi le froment ! Où allez - vous ?

Au Hadi.

Ah ! je vous y prends ! Que voulez -vous faire là- bas ?

On y célèbre une grande fête , et...

Je sais , je sais . Vous voudriez y aller danser avec le diable, adorer un coq , et par là vous rendre dignes de la Djehenna !

Descendez , vous êtes prisonniers .

Yeterince duydu umu sanıyordum; s r nerek Halef'e döndüm ve sonunda onu buldum.

"Pekala! Sidi?" diye sordu k   k adam.

"Pekala! Topçular. Hadi, kaybedecek vaktimiz yok."

Selek'i ve atları almak için ko tuk; ini  do al olarak çıkıştan daha hızlı ve kolaydı. Kısa süre sonra Hadi'ye vardık; Bey'i  eyh Han'la birlikte mabette bulacağım söylendi. Hemen oraya gittim.

"Ne gördün?" diye bağırdı genç reis.

"Topları var.

" ok mu?" diye mırıldandı Ali, korkuyla.

"Dört küçük da  topu. Piyadeler Baadri ve Kaloni'ye doğru ilerlerken, onlar da toplarla mezara saldıracaklar.

Plan fena değil, çünkü vadi böylece her taraftan kuşatılmış olacak. Evet, topları rahatsız edilmeden zirvelere ulaştırmak gerekiyordu; başardılar. Bir saat içinde Hadi kuşatmasına ba layabilirlerdi. Ama bana altmış atlı ve birkaç fener verirsiniz, topları ele ge irebilece ime bahse girerim. Saat ikiden önce onları top ularıyla birlikte buraya getiririm. İsterseniz yüz atınız olacak. Hayır, bana seksen gönderin, nehirde bana katılırlar. >>

Halef ve Selek'i bulmaya gittim ve onlara kısaca planımı anlattım. Kısa süre sonra seksen sava cı geldi. Selek'i on adamla  nden gönderdim; onu tepelere kadar takip ettik, orada atlarımızdan inmemiz gerekti. Adamlarımı ayarladım; bazıları nöbet tutacak, on kişi atları koruyacaktı, diğerleri ormana kadar bana eşlik edecekti. Onları belli bir mesafede durdurdum ve en ufak bir engelle karşılaşmadan yaşlı incir ağacına tek başıma gittim. Düşmanı uyurken bulmayı umuyordum ama bütün adamlar nöbet tutuyordu; subaylar dahil yaklaşık otuz dört kişiydiler. Adamlarımın yanına döndüm ve iki te menime  u kısa konuşmayı yaptım:

Hacı Halef ve sen Selek, atlarınızı alın; bir tur atın, ormana diğer taraftan girin.

Tutuklanacaksınız, partiye gitmeye çalışırken yolunuzu kaybettiğinizi söyleyeceksiniz,

Türklerin dikkatini olabildiğince çekeceksiniz, gerisi bize kalmış. >>

Sonra ormanın etrafını    taraftan girilebilecek şekilde çevirdim; gerekli talimatları tamamladıktan sonra gözlem noktama döndüm. Ta lara rağmen ateşler hâlâ yanıyordu; sessizce kahve içiyorduk. Yüzbaşı   yle diyordu:

"Bu Hadi Vadisi kötü bir yuva.

Oradaki insanlar şeytana tapıyor," diye devam etti teğmen, skandal içinde. "Allah onları dağıtıp ezsin!"

O anda bir atın nal sesleri duyuldu; teğmen başını kaldırıp mırıldandı:

"Geliyorlar.

Evet, iki atlı."

Ayağa kalktılar, askerler de aynısını yaptı; Ateşin kızıl parıltısından, Halef ve Selek'in yaklaştığını net bir şekilde anladım. Kaptan, elinde kılıçla onlara doğru yürüdü ve bağırdı:

"Dur! Siz kimsiniz?"

Türklerle çevrili küçük Halef'im biraz etkilenmiş gibiydi.

"Siz kimsiniz?" diye tekrarladı kaptan. İnsanlar...

Hangi insanlar?

İnsanlar.

Hangi insanlar?

Yolcular.

Şeytan seni yutsun! Daha iyi cevap ver, yoksa dayak seni konuşturur. Hadi, sen kimsin?

Ezidi, diye devam etti Selek, daha az korkarak.

Ah! Peki nereden geliyorsun?

Mekke'den.

Mekke'den! Allah illa Allah! Mekke'de şeytana tapanlar var!

Evet, beş bin tane var.

Bu kadar mı? Allah kerim! Tanrı buğdayların arasında böyle yabani otların büyümesine nasıl izin veriyor! Nereye gidiyorsun?

Hadi'ye.

Ah! Seni yakalarım! Orada ne yapmak istiyorsun?

Orada büyük bir festival kutluyorlar ve...

Biliyorum, biliyorum. Oraya gidip şeytanla dans etmek, bir horoza tapmak ve böylece kendinizi Cehenna'ya layık kılmak istiyorsunuz!

Aşağı inin, siz tutsaklarsınız.

Prisonniers et pourquoi ?

Fils du diable ! on va vous fustiger jusqu'à ce que votre père abandonne votre corps . Allons ! allons ! descendez de cheval .»

Le capitaine et ses hommes forcèrent mes deux héros à quitter l'étrier , puis ils leur ordonnèrent de livrer leurs armes . J'étais persuadé que Halef n'y consentirait jamais . Le premier moment de frayeur passé, il allait résister et se débattre comme un démon .

Tout à coup il m'aperçut , je m'étais soulevé un peu au-dessus des branches ; ma vue lui rendit tout à fait courage , il se sentait appuyé.

« Nos armes ! s'écria - t - il . Écoute , yus - bachi , j'ai quelque chose à te dire , mais fais écarter tes hommes , je ne puis le dire qu'à toi et au mulazim .

Que veux- tu me dire ? voyons , de quoi est - il question? »

Halef se pencha à l'oreille du capitaine ; je sus depuis qu'il lui murmura dans le conduit auditif :

« De ta bourse ! >>

L'officier fit un signe , ses hommes s'éloignèrent ; il reprit :

<< Eh bien ! parle .

Laisse -nous libres , et je te donnerai une bonne rançon.

Vous avez de l'argent ?

Oui , nous en avons .

Bah ! qu'importe ? Tout ce qu'on trouvera sur m'appartient .

Tu ne trouveras pas notre argent : quand on fait un voyage comme celui que nous avons entrepris, on sait cacher sa bourse.

Allons donc !

Je t'en avertis , capitaine quand même tu nous tuerais , tu ne trouverais pas notre argent ; les adorateurs du diable ont un secret pour le cacher.

Et si je vous laisse échapper, vous nous trahirez .

Vous trahir! comment cela ?

Tu nous vois en troupe , tu iras le raconter au Hadi .
 Envoie-nous où il te plaira .
 Si je vous envoyais à Baandeiza , où nous irons dans deux jours?
 Volontiers .
 Combien me donnerez -vous pour votre rançon ?
 Combien demandes -tu?
 Quinze mille piastres chacun .
 Ah ! Seigneur, c'est trop ; nous ne pouvons en donner que quinze cents.
 Fourbes ! Vous essayez de me tromper.
 Nous t'en donnerons seize cents , si tu veux.
 Non! douze mille , pas un para de moins , et si vous ne les fournissez pas , je me payerai en coups de bâton . Ce sera un moyen de rendre visible votre argent.
 Il faudra donc , Seigneur , donner ce que tu demandes ?
 Ah ! scélérats ! on voit que vous êtes bien pourvus . Eh bien ! ce sera quinze mille piastres , comme je l'ai déjà dit .
 Seigneur, c'est trop peu !
 Trop peu? Pendard ! que veux - tu dire ?
 Je veux dire que nous valons tous les deux mieux que cela ; permets -nous de t'offrir cinquante mille piastres.....
 Tu es fou!
 Ou bien cent mille.
 Lieutenant , qu'en pensez - vous ?
 Je ne sais ,... non , je ne sais , capitaine .
 Ni moi non plus ; il faut que ces gens soient immensément riches . Mais où est ton argent , fils du diable ?
 Il y a quelqu'un qui n'est pas loin , il va payer pour nous .
 Qu'Allah nous protège ! c'est le démon !
 Faut- il l'appeler?
 Non ! point du tout . Je ne suis pas un Yésidi , moi ! Je ne sais pas parler au diable , je ne veux pas le voir.
 Il ne te fera pas peur , car il viendra sous une forme humaine , il est très beau . >>
 En ce moment , sortant de ma cachette , je parus devant les deux officiers turcs , qui reculèrent épouvantés .
 « J'ai tout entendu ! leur criai -je . Je vous connais , je sais quels sont vos desseins . Vous voulez exterminer les Yésidi , puis les piller pour fumer du tabac de Chiraz et boire du moka.
 >>
 Les deux hommes me regardaient stupéfaits , ils murmuraient :
 « Il sait tout !
 Oui ! oui ! repris -je en élevant très fort la voix , je sais que vous avez dit à ces deux voyageurs à leur arrivée : « Vous êtes prisonniers ! >>
 C'était le signal . Les hommes qui se tenaient cachés dans le bois , firent une soudaine irruption . Les Turcs , épouvantés , se rendirent immédiatement. Je défendis de tirer , à moins que les ennemis ne cherchassent à le faire eux -mêmes .

Mahkumlar, neden?

Şeytanın oğlu! Baban bedenini terk edene kadar seni kırbaçlayacağız. Hadi! Hadi! Atından in."

Kaptan ve adamları iki kahramanı üzümlerinden zorla indirdiler, sonra da silahlarını teslim etmelerini emrettiler. Halef'in asla razı olmayacağına ikna olmuşum. İlk korku anı geçtikten sonra, bir iblis gibi direnecek ve mücadele edecekti.

Birden beni gördü; kendimi dalların biraz üzerine çıkarmıştım; beni görmek ona tam bir cesaret verdi; desteklendiğini hissetti.

"Silahlarımız!" diye bağırdı. "Dinle Yus-Başı, sana söyleyeceklerim var ama adamlarını kenara çek; sadece sana ve Mülazım'e söyleyebilirim.

Bana ne söylemek istiyorsun? Hadi, ne hakkında?" »

Halef, kaptanın kulağına eğildi; o andan itibaren kulak kanalına fısıldadığını biliyordum:

"Çantandan!"

Subay bir işaret yaptı, adamları uzaklaştı; devam etti:

"Öyleyse! Konuş.

Bırakın bizi serbest bıraksınlar, size iyi bir fide vereyim.

Paranız var mı?

Evet, var.

Pekala! Ne önemi var? Üzerimde buldukları her şey bana ait.

Paramızı bulamayacaksınız: Bizim çıktığımız gibi bir yolculuğa çıktığınızda, kesenizi nasıl saklayacağınızı biliyorsunuz.

Hadi!

Sizi uyarıyorum Kaptan, bizi öldürseniz bile paramızı bulamayacaksınız; şeytana tapanların onu saklamanın bir yolu vardır.

Ve kaçmanıza izin verirsem, bize ihanet edersiniz.

Size ihanet ederim! Nasıl yani?

Bizi birlik halinde görürseniz, gidip Hadi'ye söyleyebilirsiniz.

Bizi istediğiniz yere gönderin.

Ya sizi iki gün içinde gideceğimiz Baandeiza'ya gönderirsem?

Gönüllü olarak.

Fidmeniz için bana ne kadar verirsiniz?

Ne kadar istiyorsunuz?

Kişi başı on beş bin kuruş.

Ah! Tanrım, bu çok fazla; ancak bin beş yüz verebiliriz.

Çocuklar! Beni kandırmaya çalışıyorsunuz.

İsterseniz size bin altı yüz verelim.

Hayır! On iki bin, bir kuruş eksik değil ve eğer vermezseniz, kendimi dayakla öderim. Bu, paranızı görünür kılmanın bir yolu olacak.

Yani Tanrım, istediğinizi vermek zorunda mısınız?

Ah! Alçaklar! Zengin olduğunuzu görüyoruz. Öyleyse! Daha önce de söylediğim gibi, on beş bin kuruş olacak. Tanrım, bu çok az!

Çok az mı? Aptal! Ne demek istiyorsun?

Yani, ikimiz de bundan daha değerliyiz; size elli bin kuruş teklif etmemize izin verin...

Delisiniz!

Ya da yüz bin.

Teğmen, ne düşünüyorsunuz?

Bilmiyorum... hayır, bilmiyorum Yüzbaşı.

Ben de; Bu insanlar inanılmaz zengin olmalı. Ama paran nerede, şeytanın oğlu?

Yakınlarda biri var; bizim paramızı ödeyecek.

Allah korusun! Şeytan bu!

Onu aramalı mıyız?

Hayır! Kesinlikle hayır. Ben Ezidi değilim! Şeytanla nasıl konuşulacağını bilmiyorum, onu görmek istemiyorum.

Sizi korkutmaz, çünkü insan kılığında gelecek; çok yakışıklı. >>

O anda saklandığım yerden çıkıp, dehşet içinde geri çekilen iki Türk subayının karşısına çıktım.

"Her şeyi duydum!" diye bağırdım onlara. "Sizi tanıyorum, planlarınızın ne olduğunu biliyorum. Ezidileri yok edip sonra da Şiraz tütününü ve moka içmek için onları soymak istiyorsunuz."

İki adam şaşkınlıkla bana baktılar ve mırıldandılar:

"Her şeyi biliyor!

Evet! Evet!" diye devam ettim, sesimi çok yükselterek. "O iki yolcuya vardıklarında 'Esirsiniz!' dediğinizi biliyorum."

İşaret buydu. Ormanda saklanan adamlar aniden içeri daldılar. Dehşete kapılan Türkler hemen teslim oldular. Düşman kendisi ateş etmeye çalışmadığı sürece kimsenin ateş açmasını yasakladım.

« Écoutez , dis-je aux officiers , je ne suis point votre ennemi ; déposez vos armes et obéissez à mes ordres , il ne vous arrivera rien de fâcheux . >>

Ainsi surpris et cernés , les Turcs virent que la résistance était impossible ils se résignèrent et répondirent sans détour à mes questions.

<< D'autres troupes vous suivent- elles ? demandai -je .

Non .

Vous avez été envoyés seuls ici ?

Oui.

Le miryalaï Omar Hamed est bien imprudent. Il y a dans la vallée de Hadi plus de quatre mille hommes armés , et il vous dépêche ici , seulement trente, avec quatre petits canons ! Il croit donc qu'on tue les Yésidi comme des mouches ? Mais enfin , quels étaient vos ordres ? Nous devons conduire les canons jusqu'au bord de l'eau , puis les faire passer et aller nous poster devant le Hadi , à une demi -heure environ , jusqu'à ce qu'on nous envoyât un message pour commencer l'attaque .

C'est là un plan insensé , vous n'auriez jamais pu le réaliser. >>

Les Turcs , en vrais fatalistes , se disposèrent avec un grand calme à nous suivre . On plaça les canons sur le dos des mulets ; une demi - heure ou trois quarts d'heure plus tard nous rentrions dans la vallée , aux acclamations de toute la foule . J'avais fait arrêter l'artillerie à l'entrée ; vingt hommes gardaient les canons , sous le commandement de Halef.

Il fut convenu , avec Ali , que ses Yésidi revêtiraient le costume des prisonniers turcs , pour attendre l'envoyé qui devait apporter l'ordre de l'attaque . Quant aux prisonniers eux - mêmes , Ali les expédia , sous bonne garde , dans un lieu sûr.

Je me rendis à la maison du chef , où un copieux festin était préparé . Lorsque les étoiles commencèrent à pâlir, Ali-bey voulut me faire conduire au val d'Idiz . Je refusai obstinément , lui remontrant que je n'avais rien à craindre , puisque j'étais sous la protection du Grand - Seigneur et que les Turcs ne pouvaient se douter de la part que je venais de prendre à la défense des Yésidi .

« Donc , ajoutai -je avec fermeté , je reste ici en compagnie de Halef et du bachi - bouzouk ; je vous serai sans doute aussi utile que si je combattais dans vos rangs .

Mais peut-être nous faudra - t - il tirer sur toi , en nous défendant ! Peut- être nos balles atteindront - elles cette maison malgré nous ! s'écria Ali avec angoisse .

Non , sois tranquille , je saurai m'en garer. »

Il allait insister encore , lorsqu'un homme entra tout hors d'haleine .

<< Seigneur , dit cet envoyé , les Turcs seront à Baadri avant une heure !>>

Nous descendîmes dans la rue , les femmes et les enfants se rendaient en longues files au val d'Idiz . Un second courrier vint apporter la nouvelle de la marche de l'ennemi à travers les bois , du côté de Kaloni. Il ne pouvait tarder.

Le bey me quitta pour donner des ordres. Je restai seul sur le seuil ; les lumières s'éteignaient de toutes parts , il n'y avait plus que les tours qui brillassent encore sur le fond du ciel . La foule se hâtait de quitter le bourg ; on traînait après soi les derniers bestiaux .

Cet ensemble tout à l'heure si gai me parut triste et lamentable .

Qu'allait devenir ce peuple , pour lequel j'éprouvais une si vive sympathie ? Réussirait - il à déjouer les projets de ses ennemis acharnés ?

Je remontai sur la plate-forme de la maison ; le buyuk - emini y ronflait de tout son cœur ; Halef vint bientôt me rejoindre et me donna des nouvelles de la défense. Sur l'ordre d'Ali on abattait des arbres afin de barricader l'entrée de la vallée et de protéger les canons .

J'annonçai à mon petit Arabe la résolution que j'avais prise de me tenir hors de la bataille et le priai de rester avec moi . Comme Mohammed , il se révoltait déjà . Je dus lui démontrer que nous prouverions autant de bravoure , en affrontant ainsi le danger , qu'en nous mêlant aux combattants .

« Où donc est Ifra ? me demanda tout à coup Halef.

Il dort là -bas .

Sidi ; Ifra dort toujours ; c'est pour cela que son capitaine lui avait imposé l'âne qui le réveillait sans cesse . Sait - il ce qui va se passer ?

Je ne le crois pas ; mais il n'a besoin de le savoir qu'au moment où il pourra nous être utile.
»

"Dinleyin," dedim subaylara, "Ben sizin düşmanınız değilim; silahlarınızı bırakın ve emirlerime itaat edin; size kötü bir şey olmayacak."

Böylece şaşkına dönen ve etrafı sarılmış olan Türkler, direnmenin imkansız olduğunu gördüler; teslim oldular ve sorularıma doğrudan cevap verdiler.

"Sizi takip eden başka birlikler var mı?" diye sordum.

Hayır.

Buraya tek başınıza mı gönderildiniz?

Evet.

Miryalaî Omar Hamed çok tedbirsiz. Hadi Vadisi'nde dört binden fazla silahlı adam varken, sizi buraya, sadece otuz kişiyi, dört küçük topla mı gönderiyor? Yani Yezidileri sinekler gibi öldürdüğümüzü mü düşünüyor? Peki emirleriniz neydi? Topları su kenarına götürecek, sonra geçip yaklaşık yarım saat uzaklıktaki Hadi Nehri'nin önünde mevzilenecektik; ta ki bize saldırı emri gelene kadar.

Bu çığınca bir plan; asla gerçekleştiremezsiniz. >>

Türkler, gerçek kaderciler gibi, sakince bizi takip etmeye hazırlandılar. Toplar katırların sırtına yerleştirildi; yarım saat veya üç çeyrek saat sonra, tüm kalabalığın tezahüratları arasında vadiye dönüyorduk. Topçuları girişte durdurdum; Halef komutasındaki yirmi adam topları koruyordu.

Ali ile, saldırı emrini getirecek elçiyi beklemek üzere Yezidilerinin Türk esir kıyafetleri giymesi konusunda anlaştık. Esirlere gelince, Ali onları sıkı bir koruma altında güvenli bir yere gönderdi.

Ben, bol bir ziyafetin hazırlandığı reisin evine gittim. Yıldızlar sönmeye başlayınca, Ali Bey beni İdiz Vadisi. İnatla reddettim ve ona, Büyük Senyör'ün koruması altında olduğum ve

Türklerin Yezidilerin savunmasında oynadığım rolden şüphelenemeyecekleri için korkacak bir şeyim olmadığını hatırlattım.

"Öyleyse," diye kararlılıkla ekledim, "Halef ve Başbuğ'un yanında kalacağım; şüphesiz sizin saflarınızda savaşıyordum gibi size faydalı olacağım.

Ama belki de kendimizi savunurken size ateş etmek zorunda kalacağız! Belki de kurşunlarımız bu eve kendimize rağmen ulaşır!" diye bağırdı Ali endişeyle. "Hayır, endişelenmeyin, nasıl kaçınacağımı biliyorum."

Tekrar ısrar edecekken, nefes nefese bir adam içeri girdi.

"Efendim," dedi bu elçi, "Türkler saat birden önce Baadri'de olacak!"

Sokağa indik, kadınlar ve çocuklar uzun kuyruklar halinde İdiz Vadisi'ne gidiyorlardı. İkinci bir haberci, düşmanın ormandan Kaloni'ye doğru ilerlediğini haber verdi. Çok uzun süre kalamazdı.

Bey, emir vermem için beni bıraktı. Eşikte yalnız kaldım; her yerde ışıklar sönüyordu, sadece kuleler hâlâ gökyüzünü aydınlatıyordu. Kalabalık kasabayı terk etmek için acele ediyordu; insanlar son hayvanlarını da arkalarında sürüklüyordu.

Az önceki neşeli manzara bana hüznü ve acıklı geldi. Bu kadar derin bir sempati duyduğum insanların hali ne olacaktı? Acımasız düşmanlarının planlarını bozmayı başarabilecekler miydi?

Evin platformuna geri döndüm; büyük emini horluyordu; Halef kısa süre sonra yanıma geldi ve savunmayla ilgili haber verdi. Ali'nin emriyle, vadinin girişini barikatlamak ve topları korumak için ağaçlar kesiliyordu. Küçük Arap'ıma savaştan uzak durma kararımı söyledim ve benimle kalması için yalvardım. Muhammed gibi o da çoktan isyan etmeye başlamıştı. Ona, savaşçıların arasına karışmak kadar, böyle bir tehlikeyle yüzleşerek de aynı cesareti göstereceğimizi göstermeliydim.

"İfra nerede?" diye sordu Halef aniden.

"Şurada uyuyor."

Sidi; İfra hâlâ uyuyor; bu yüzden kaptanı ona eşeği dayattı ve bu onu sürekli uyandırdı. Ne olacağını biliyor mu?

Sanmıyorum; ama sadece bize ne zaman faydalı olabileceğini bilmesi gerekiyor.

Ali , qui allait et venait , entra un moment pour reprendre son cheval . Il me supplia encore de me laisser conduire en lieu sûr ; comme je résistai , il jura de faire égorger les trente - quatre prisonniers , si les Turcs touchaient à un cheveu de ma tête . Puis il attacha un drap à l'une des colonnes de la plate-forme , me disant qu'au moindre danger je retirasse ce signal , jurant qu'il accourrait , dès qu'il ne le verrait plus flotter . Enfin il me quitta de nouveau . Le jour commençait à poindre à l'horizon ; on distinguait déjà les branches des arbres ; le bruit des pas du cheval d'Ali allait se perdant au fond de la vallée . J'étais donc bien seul , dans ce bourg mystérieux de Baadri que j'avais tant désiré voir ! Je réfléchissais à la suite de mes aventures , lorsqu'une longue forme blanche s'avança vers moi , c'était le pir Kamek.

« Tu es encore ici ? me dit-il d'une voix presque rude , pourquoi ne vas - tu pas avec les autres ?

Je reste .

Pourquoi ? :

Parce que je vous rendrai peut- être des services ici .

C'est possible , et cependant il faut que tu partes .

Mais toi , pourquoi restes -tu ?

N'as -tu pas vu le bûcher ? reprit- il d'une voix sombre ; je reste pour le garder , le temps du sacrifice s'approche .

Les Turcs ne te le laisseront point achever.

Les Turcs serviront de victimes . Je fêterai aujourd'hui le plus beau jour de ma vie ! »

La voix caverneuse et sombre de ce vieillard me faisait presque frissonner . Pour le détourner de ses sombres idées , je lui demandai s'il ne voulait pas , en attendant l'heure , me donner quelques explications sur son livre.

<<Émir , répondit- il , je suis un pauvre prêtre qui ne possède plus que trois choses en ce monde sa vie , ses vêtements et ce livre . Ma vie , je la rendrai au très pur , très puissant , très miséricordieux Seigneur qui me l'a prêtée ; mes habits envelopperont mon corps dans la mort . Mon livre , je te le donne , afin que ton esprit puisse converser avec le mien , quand l'espace et le temps nous auront séparés . >>

Tout cela était - il une manière de parler orientale , ou le vieux pir avait- il réellement un pressentiment de sa mort prochaine ?

Ému malgré moi , je repris :

<< Pir Kamek , ce présent est grand ; j'ose à peine l'accepter .

Émir , je t'aime. Prends ce livre ; quand tes yeux tomberont sur les mots tracés par ma main , songe que cette main n'en aura plus tracé d'autres. Dans ce livre , tu liras l'histoire sanglante des Yésidi , les maudits , les persécutés ! »

Je ne pouvais qu'embrasser le vieillard ; je le fis en lui disant :

« Merci , ô pir Kamek ! Moi aussi je t'aime ; toutes les fois que j'ouvrirai ton livre , il me semblera te voir et entendre les paroles de ta bouche. Mais je t'en conjure , ne tarde pas à rejoindre les tiens , pendant qu'il en est temps encore !

Regarde là- bas , vois -tu le tombeau du saint qu'on a persécuté et tué ? Lui , jamais il n'a fui . Souviens - toi aussi des préceptes de tes saints Livres : « Ne craignez pas ceux qui tuent le corps , mais qui ne peuvent rien sur l'âme . » Je reste ici . Je sais que les Osmanlis ne me toucheront pas . Ils me tueraient , qu'importe ? Est-ce que la goutte d'eau n'est pas absorbée par le soleil ? Est-ce qu'il meurt , le soleil qui reparaît chaque jour ? Est- ce que la mort n'est pas l'entrée dans la lumière , la porte d'une vie lumineuse et pure ? As - tu jamais entendu un Yésidi dire d'un autre qu'il est mort ? Il dit qu'il est transformé , car la mort et la tombe sont pour le corps ; mais pour l'âme , il n'y a que la vie , rien que la vie . Est-ce que nous ne sommes pas certains de nous revoir un jour, à quelque distance l'un de l'autre que nous puissions mourir ? >>

Bir ileri bir geri gidip gelen Ali, atını almak için bir anlığına geri döndü. Beni güvenli bir yere götürmesi için tekrar yalvardı; direndiğimde, Türkler saçımın bir teline dokunursa otuz dört esiri katlettireceğine yemin etti. Sonra platformun sütunlarından birine bir çarşaf bağlayarak, en ufak bir tehlikede bu işareti kaldırmamı ve artık çırpındığını görmez koşarak geleceğine yemin etmesini söyledi. Sonunda beni tekrar bıraktı. Ufukta gün ağarmaya başlıyordu; ağaçların dalları çoktan seçilebiliyordu; Ali'nin atının ayak sesleri vadinin derinliklerinde kayboluyordu. Bu yüzden, görmeyi çok istediğim bu gizemli Baadri köyünde yapayalnızdım! Maceralarımın devamını düşünürken, uzun beyaz bir şekil bana doğru yaklaştı; bu Pir Kamek'ti. "Hâlâ burada mısın?" diye sordu neredeyse sert bir sesle. "Neden diğerleriyle gitmiyorsun?"

Kalacağım.

Neden? Çünkü burada sana yardımcı olabilirim.

Mümkün, ama yine de gitmelisin.

Ama sen, neden kalıyorsun?

Ateşi görmedin mi?" diye devam etti kasvetli bir sesle. "Onu korumak için kalıyorum; fedakarlık zamanı yaklaşıyor.

Türkler senin onu bitirmene izin vermeyecek.

Türkler kurban olacak. Bugün hayatımın en mutlu gününü kutlayacağım!"

Yaşlı adamın derin, karanlık sesi beni neredeyse ürpertti. Onu kasvetli düşüncelerinden uzaklaştırmak için, zamanı gelmesini beklerken, kitabı hakkında bana bazı açıklamalar yaparken, sakıncası olup olmadığını sordum. "Emir," diye cevap verdi, "ben bu dünyada sadece üç şeye sahip zavallı bir rahibim: hayatım, kıyafetlerim ve bu kitap. Hayatımı, onu bana ödünç veren en saf, en güçlü, en merhametli Tanrı'ya geri vereceğim; kıyafetlerim ölümde bedenimi saracak. Kitabımı sana veriyorum ki, uzay ve zaman bizi ayırdığında ruhun benimkiyle konuşabilsin."

Bütün bunlar bir doğu deyişi miydi, yoksa yaşlı pir gerçekten yaklaşan ölümünü sezmiş miydi?

Kendimi tutamayarak devam ettim:

"Pir Kamek, bu hediye çok büyük; kabul etmeye cesaret edemiyorum.

Emir, seni seviyorum. Bu kitabı al; gözlerin elimin çizdiği kelimelere takıldığında, bu elin başka hiçbirini çizmediğini hatırla." Bu kitapta, lanetlenen, zulüm gören Yezidilerin kanlı tarihini okuyacaksın!"

Yaşlı adamı kucaklamaktan başka bir şey yapamadım; ona şöyle dedim:

"Teşekkür ederim, ey Pir Kamek! Ben de seni seviyorum; kitabını her açtığımda seni görüyorum ve dudaklarından çıkan kelimeleri duyuyormuşum gibi geliyor. Ama yalvarıyorum, hâlâ vakit varken halkına katılmakta gecikme!

Şuraya bak, zulüm görüp öldürülen evliyanın mezarını görüyor musun? O asla kaçmadı. Kutsal kitaplarının şu buyruklarını da hatırla: "Bedeni öldürüp de ruha hiçbir şey yapamayanlardan korkma." Ben buradayım. Osmanlıların bana dokunmayacağını biliyorum. Beni öldürürlerse ne fark eder? Bir su damlası güneş tarafından emilmez mi? Her gün yeniden beliren güneş ölür mü? Ölüm, ışığa giriş, aydınlık ve saf bir hayata açılan kapı değil midir? Hiç bir Yezidi'nin bir başkası için öldüğünü söylediğini duydunuz mu? Dönüştüğünü söyler, çünkü ölüm ve mezar beden içindir; ama ruh için sadece yaşam vardır, sadece yaşam. Ne kadar uzakta ölürsek ölelim, bir gün birbirimizi tekrar göreceğimizden emin değil miyiz? >>

Le pir me tendit affectueusement la main , puis s'éloigna ; je le vis se diriger vers le tombeau de Hadi . Comme j'avais quitté la plate -forme à l'arrivée du bey, j'y remontai afin de savoir ce que devenaient mes gens. Halef et Ifra causaient entre eux ; j'écoutai , avant de me montrer.

« Tout seuls ici ? demandait le dernier.

Oui , affirmait Halef.

Où sont donc les autres , ces centaines , ces milliers ?

Qui sait ?

Mais pourquoi sont- ils partis ?

Ils furent .

Et devant qui ?

Devant les vôtres .

Devant les nôtres ? Hadji Halef Omar , je ne comprends pas ce que tu dis.

C'est pourtant clair , ils furent devant ton mutesarif¹ et ton miryalaï , Omar Hamed .

1 Mutesarif, pacha , gouverneur .

Pir sevgiyle elini uzattı, sonra uzaklaştı; Hadi'nin türbesine doğru gittiğini gördüm. Bey'in gelişiyle platformdan ayrıldığım için, halkımın başına ne geldiğini öğrenmek için tekrar yukarı çıktım. Halef ve İfra kendi aralarında konuşuyorlardı; kendimi göstermeden önce dinledim.

"Burada tek başıma mıyım?" diye sordu İfra.
"Evet," diye onayladı Halef.
"Diğerleri nerede, bu yüzlerce, bu binlerce kişi?
Kim bilir?
Ama neden gittiler?
"Kaçıyorlar.
Ve kimden?
Senin halkından.
Bizimkilerden mi? Hacı Halef Ömer, ne dediğini anlamıyorum.
Ama belli ki senin Mutasarrıf'ından ve Miryala'n Ömer Hamed'den kaçıyorlar."

"1 Mutasarrıf, Paşa, Vali."

Pourquoi donc ?
Parce que ceux - ci vont les assaillir .
Allah akbar ! Dieu est grand et les mains du mutesarif sont puissantes ! Que faut-il faire ?
Garder ton sidi , ou combattre sous les ordres du miryalaï ?
Il faut rester avec nous .
Oui , je le crois aussi , car la défense de l'émir m'a été confiée .
Quand donc l'as - tu défendu ?
Toujours. Je le défends et le défendrai , tant qu'il restera sous ma protection . >>
Halef se mit à rire .
« Oui , vraiment , reprit - il , tu es homme à cela ! Sais -tu quel est le protecteur de l'émir ?
C'est moi.
Non , non ! c'est à moi que le pacha en a confié la garde .
Et moi , j'ai été choisi par mon sidi lui - même , pour le défendre . Lequel vaut mieux de mon
émir ou de ton suzihitç ' de mutesarif ?
Halef Omar , tais ta langue , ou ...
Ooo... aaa ! ... ah !... Qu'est- ce que cela ?
Un coup de canon ! >>
C'était réellement un coup de canon . L'envoyé des Turcs devait être pris , l'affaire allait
commencer .
« Amène ton âne dans l'intérieur de la maison , ordonnai -je au buyuk emini tout effaré , et
ferme la porte . »
Je me cachai derrière une pile de coussins ; le jour commençait à luire, le fond de la vallée
seul restait encore dans l'ombre , et , plus haut que la vallée , brûlaient toujours les
innombrables lampes , illuminant les deux tours ,
Cinq minutes s'écoulèrent, cinq longues minutes d'attente , puis nous entendîmes le pas des
chevaux ; ils arrivaient par deux côtés en même temps : les ordres du miryalaï étaient
ponctuellement exécutés .
<< Ils viennent , murmura Halef.
Oui , ils viennent , reprit İfra ; Seigneur , ils vont tirer sur nous , s'ils nous prennent pour des
Yésidi ! ...
Si tu as peur , mets ton âne devant la porte , ils le reconnaîtront. >>

1 Suzihitch , vaurien , moins que rien .

Ce n'était pas la cavalerie qui envahissait le bourg , car nous n'entendîmes que le pas de
quelques chevaux d'officiers ; l'infanterie suivant avec ce murmure et ce bruit particulier aux
troupes armées.

Bientôt nous crûmes qu'un cri , parti du tombeau du cheikh , donnait quelque signal ; je regardai à travers mon rempart de couvertures . Au pied de la terrasse passait une bande d'Arnauts fermant la marche . Ces hommes étaient deux cents à peu près , magnifiquement vêtus ; leurs visages farouches s'harmonisaient bien avec les couleurs crues de leur uniforme . Un alaï - emini et deux capitaines les commandaient . Ils descendirent la vallée en colonnes serrées . J'avais cru qu'après eux le défilé serait terminé ; mais les bachi-bouzouks formaient l'arrière-garde , courant à droite et à gauche , fouillant les alentours , pour découvrir les habitants qu'ils croyaient cachés dans leurs maisons , ou dans les bouquets d'arbres et les creux des rochers . Enfin nous aperçûmes un petit groupe d'officiers à cheval , dont le chef , aux habits tout brodés d'or , portait les insignes du général ; c'était un homme fort maigre , avec une figure extraordinairement vulgaire .

<< C'est le miryalaï Omar Hamed , » dit Ifra d'un ton respectueux .

Aux côtés de ce chef se tenait un personnage d'une physionomie singulière . Il est des visages qui rappellent des types d'animaux ; bien souvent on pense malgré soi , en voyant un homme pour la première fois , au singe , au dogue , au chat . J'ai même vu des figures qui m'ont fait songer au bœuf , à l'âne , au hibou , à la belette , au sanglier , au renard ou à l'ours . Sans être ni phrénologue ni physionomiste , on peut facilement remarquer que l'individu dont la face présente ces signes a aussi , dans l'attitude , le geste , le caractère , les habitudes , quelque chose de l'animal qu'il représente . L'homme qui passait à cet instant devant moi avait le profil d'un oiseau de proie ; on eût dit un vrai faucon.

« C'est le makredji de Mossoul (le procureur du tribunal) , s'écria le buyuk- emini . C'est le confident du gouverneur . »

Que venait faire cet homme de loi parmi les troupes ?... Je n'eus pas le temps de me le demander d'une manière bien suivie : un coup de canon retentit , puis des cris affreux , puis un galop de chevaux se rapprochant. Les officiers s'étaient arrêtés sous la terrasse .

« Qu'est-ce que cela ? demanda le miryalaï .

Un coup de canon ! reprit le procureur .

Neden?

Çünkü bunlar onlara saldırarak.

Allahu Ekber! Allah büyüktür ve mutasarrıfın elleri güçlüdür! Ne yapmalısın? Sidi'ni mi korumalısın, yoksa miryalaï'nin emri altında mı savaşmalısın?

Bizimle kalmalısın.

Evet, ben de öyle düşünüyorum, çünkü emirin savunması bana emanet.

Onu ne zaman savundun?

Her zaman. Onu savunuyorum ve korumam altında kaldığı sürece onu savunacağım. >>

Halef gülmeye başladı.

"Evet, gerçekten," diye devam etti, "sen bunun için biçilmiş kaftansın! Emirin koruyucusunun kim olduğunu biliyor musun? Benim.

Hayır, hayır! Paşa muhafızını bana emanet etti.

Ben de, bizzat sidim tarafından onu savunmak için seçildim." Hangisi daha iyi, emirim mi, mutasarrıf suzhitch'in mi?

Halef Ömer, çenenini kapa, yoksa...

Ooo... aaa! ... ah!... Bu da ne?

Bir top atışı! >>

Gerçekten bir top atışıydı. Türk elçisi yakalanmalıydı, mesele başlamak üzereydi.

"Eşğini eve getir," diye emrettim dehşete kapılmış büyük emine, "ve kapıyı kapat."

Bir yastık yığınının arkasına saklandım; gün ağarmaya başlıyordu, sadece vadinin dibi gölgede kalmıştı ve vadiden daha yüksekte, sayısız lamba hâlâ yanıyor, iki kuleyi aydınlatıyordu.

Beş dakika geçti, beş uzun dakika bekledikten sonra atların nal seslerini duyduk; aynı anda iki taraftan geliyorlardı: Miryalai'nin emirleri tam zamanında yerine getiriliyordu.

"Geliyorlar," diye mırıldandı Halef.

"Evet, geliyorlar," diye devam etti Ifra. "Efendim, bizi Yezidi sanırlarsa bize ateş ederler!... Korkuyorsanız eşeğinizi kapının önüne koyun, tanılar."

1 Suzihitch, alçak, değersiz.

Köyü işgal eden süvariler değildi, çünkü sadece birkaç subayın atının nal seslerini duyduk; piyadeler, silahlı birliklere özgü o mırıltı ve gürültüyle onları takip etti.

Kısa süre sonra şeyhin türbesinden gelen bir çığlığın bir işaret verdiğini düşündük; battaniyeli surlarımın arasından baktım. Terasın eteğinden, arkadan bir Arnauts grubu geçiyordu. Yaklaşık iki yüz kişiydiler, muhteşem giyimliydi; sert yüzleri, üniformalarının sert renkleriyle uyumluydu. Bir alai-emini ve iki yüzbaşı komuta ediyordu. Vadiye sıkışık kollar halinde indiler. Ben, onların ardından geçit töreninin biteceğini düşünmüştüm; Başbuğlar ise artçı kuvveti oluşturarak sağa sola koşup etrafı tarayarak evlerinde veya ağaç kümelerinde ve kaya oyuklarında saklandıklarına inandıkları sakinleri bulmaya çalıştılar. Sonunda, at sırtında küçük bir subay grubu gördük. Liderleri, tamamen altın işlemeli giysiler içinde, generalin nişanını taşıyordu; çok zayıf bir adamdı ve son derece kaba bir yüze sahipti. "Bu Miryalai Ömer Hamed," dedi Ifra saygılı bir ses tonuyla.

Bu liderin yanında, sıra dışı bir fizyonomiye sahip bir şahsiyet duruyordu. Hayvan türlerini anımsatan yüzler vardır; çoğu zaman, bir insanı ilk gördüğümüzde, ister istemez maymunu, çoban köpeğini, kediyi düşünürüz. Hatta bana öküzü, eşeği, baykuşu, gelinciği, yaban domuzunu, tilkiyi veya ayıyı hatırlatan yüzler bile gördüm. Frenolog veya fizyonomist olmasak da, yüzünde bu belirtileri gösteren kişinin, tavır, jest, karakter, alışkanlıklar bakımından temsil ettiği hayvandan bir şeyler taşıdığını kolayca fark edebiliriz. O anda önümden geçen adamın profili yırtıcı bir kuşa benziyordu; gerçek bir şahin olduğunu bile söyleyebiliriz.

"Musul'un makredicisi (mahkeme savcısı) o," diye bağırdı büyük emin. "Valinin sırdaşı."

Bu avukat askerler arasında ne yapıyordu?... Kendime bu soruyu zamanında soracak vaktim olmadı: bir top atışı duyuldu, ardından korkunç çığlıklar, ardından yaklaşan atların dörtlü koşusu. Subaylar terasın altında durmuştu.

"Bu ne?" diye sordu Miryalay.

"Bir top atışı!" diye devam etti savcı.

Vraiment! je l'entends bien; mais , par Allah! qu'est-ce que cela signifie? »

Les Arnauts revenaient en désordre , fuyant, criant ; plusieurs , grièvement blessés , se tenaient à peine à cheval , tous semblaient très effrayés .

<< Halte ! ordonna le commandant en chef. Qu'est - il arrivé ?

L'artillerie tire sur nous ! L'alaï - emini est tué , les deux capitaines sont blessés ; plusieurs des nôtres sont restés là - bas ...

Qu'Allah anéantisse les traîtres ! Ils tirent sur les leurs ! Je les ferai bâtonner à mort !

Nazir-agassi , allez voir ce que font ces chiens. >>

Le général s'adressait à un officier supérieur que je reconnus aussitôt . C'était l'espion du ruisseau de Baadri , celui auquel Ali , sur ma prière , avait laissé la vie . Il piqua des deux , s'élançant en avant , mais revint presque aussitôt , criant :

<< Seigneur , ce ne sont pas les nôtres qui tirent , ce sont les Yésidi . Ils m'ont laissé approcher pour me dire qu'ils avaient enlevé , cette nuit , l'artillerie commandée par le yus-bachi.

Il me le payera ! Où est-il ?

Prisonnier avec tous ses hommes.

Prisonniers ! Ils ne se sont pas fait tuer ! »

Fou de rage , le général enfonça ses éperons si avant dans le ventre de son cheval , que l'animal se dressa tout droit . Lorsqu'il fut un peu calmé , le chef reprit :

<< Où sont ces Yésidi , ces enfants du diable , ces giaours entre tous les giaours ? Je ne veux pas qu'il en reste un seul . Il faut les faire périr dans les tortures... Où se cachent-ils ? on n'en voit pas un. Trouvez- les . Mais auparavant allez reprendre mon artillerie.

Marchez avec ceux de Diarbékir en avant, ces chiens du Kerkjouk vous suivront. >>

Le kol-agassi éperonna son cheval et rejoignit l'infanterie , qui se mit en mouvement ; le général et son état- major ne tardèrent pas à se diriger du même côté . Au bout de quelques instants je ne les vis plus distinctement ; ils descendaient la vallée s'éloignant toujours .

Alors l'artillerie recommença à tonner : un coup , deux coups , trois , quatre coups . Puis la scène précédente se renouvela ; les fuyards revinrent en arrière avec ceux qui n'étaient que légèrement blessés ; plusieurs tombaient en chemin .

Le général furieux courait dans les rangs , frappant du plat de son sabre ceux qui cherchaient à s'échapper ; il criait :

« Lâches défendez -vous , ou j'envoie de ma propre main les fuyards dans la Djehenna ! Agassi , les dragons au fond de la vallée ! >>

L'officier parvint à rallier les fuyards , mais en même temps les bachi-bouzouks arrivaient, annonçant qu'ils ne trouvaient que des maisons vides et que tout le pays avait été abandonné .

<< Eh bien , on détruira le nid ! on brûlera tout ! hurlait le miryalaï . Chechez toujours , je veux savoir où se cachent ces infidèles ! >>

Il me sembla que le temps de me montrer était venu . Je recommandai à Halef , au cas où il me verrait en danger , d'enlever le drap blanc qu'Ali avait attaché au coin de la terrasse ; puis m'approchant du bord , je me présentai tout droit .

« Ah ! s'écria le miryalaï , auquel ses gens me désignèrent aussitôt , en voilà un . Descends , fils de chien ! Viens un peu nous renseigner ! >>

Je rentrai dans mon coin , pour recommander à Halef de fermer la porte derrière moi , et de n'ouvrir que si je le lui ordonnais moi -même , en l'appelant par son nom ; après quoi je descendis dans la rue , où je fus immédiatement entouré d'un cercle d'officiers .

<< Ver de terre ! gronda le général , répond sur - le - champ , ou je te fais empaler ! >>

Je tendis mon firman sans sourciller ; le chef vit le cachet du Grand Seigneur , porta le papier à son front d'un air presque dédaigneux , parcourut le contenu du laisser - passer et me dit :

Tu es un Frank ?

Un Nemtché .

C'est la même chose . Que fais - tu ici ? »

Je lui tendis encore les lettres du pacha , répondant que j'étais venu pour étudier les mœurs des peuples . Le miryalaï fronça les sourcils .

<< Que m'importe ce bouyouroultou ! dit - il avec colère . Tu as aussi une permission du pacha ?

Tu la vois. >> »

Il me rendit mes papiers en grommelant :

« Tout cela est en règle , mais ... »

Nous fûmes interrompus par une vive fusillade , suivie d'un bruit de galop précipité .

<< Cheïtan ! Qu'y a-t-il encore ? s'écria le général en me regardant .

Ce sont les Yésidi , repris-je , tu es entouré , toute résistance sera vaine.

Chien !

Gerçekten! Çok iyi duyuyorum; ama Allah aşkına! Bu ne anlama geliyor?

Arnautlar düzensiz bir şekilde geri dönüyor, kaçıyor, çığlık atıyorlardı; ağır yaralı birkaçı atlarının üzerinde zar zor durabiliyordu, hepsi çok korkmuş görünüyordu.

"Dur!" diye emretti başkomutan. "Ne oldu?

Topçular bize ateş ediyor! Alai-emini öldürüldü, iki yüzbaşı yaralandı; birkaç adamımız orada kaldı...

Allah hainleri mahvetsin! Kendi halklarına ateş ediyorlar! Onları döve döve öldüreceğim! Nazir-agassi, git ve bu köpeklerin ne yaptığını gör."

General, hemen tanıdığım kıdemli bir subayla konuşuyordu. Baadri Deresi'nden gelen casustu, Ali'nin benim isteğim üzerine hayatını bağışladığı kişi. İleri atıldı ama hemen geri dönüp bağırdı:

"Efendim, ateş eden bizim adamlarımız değil, Yezidiler. Dün gece Yusbaşı'nın komuta ettiği topçuları ele geçirdiklerini söylemek için yaklaşmama izin verdiler.

Bunun bedelini ödeyecek! Nerede?

Bütün adamlarıyla birlikte bir esir.

Esirler! Öldürülmediler!"

Öfkeden deliye dönen general, mahmuzlarını atının karnına öyle derin geçirdi ki hayvan dimdik ayağa kalktı. Biraz sakinleşince reis devam etti:

"Nerede bu Yezidiler, bu şeytanın çocukları, bu gavurların gavuru? Tek bir tanesinin bile kalmasını istemiyorum. Onları işkenceyle öldürmeliyiz... Nerede saklanıyorlar? Hiçbirini göremiyoruz." Onları bulun. Ama önce gidip topçularımı geri alın.

Diyarbakırlılarla ilerleyin; Kerküklü bu itler sizi takip edecek. >>

Kol-agassi atını mahmuzladı ve piyadeye katıldı, piyade hareket etmeye başladı; general ve kurmayı kısa süre sonra aynı yöne yöneldi. Birkaç dakika sonra onları artık net göremiyordum; vadiden aşağı iniyor, gittikçe uzaklaşıyorlardı. Sonra topçu ateşi tekrar gürlemeye başladı: bir atış, iki atış, üç, dört atış. Sonra önceki sahne tekrarlandı; kaçaklar hafif yaralı olanlarla geri döndü; birkaçı yolda düştü.

Öfkeli general, kaçmaya çalışanlara kılıcının ucuyla vurarak safların arasından koştu; bağırdı:

"Korkaklar, kendinizi savunun, yoksa kaçakları kendi ellerimle Djehenna'ya gönderirim!

Agassi, ejderhalar vadinin dibine!"

Subay kaçakları toparlamayı başardı, ancak aynı anda başıbozuklar gelip sadece boş evler bulduklarını ve tüm ülkenin terk edildiğini duyurdular. "Öyleyse yuvayı yok edeceğiz! Her şeyi yakacağız!" diye bağırdı Miryalaï. "Bakmaya devam et, bu kâfirlerin nerede saklandığını bilmek istiyorum!"

Kendimi gösterme zamanım gelmişti sanki. Halef'e, beni tehlikede görmesi ihtimaline karşı, Ali'nin terasın köşesine astığı beyaz örtüyü kaldırmasını söyledim; sonra kenara yaklaşarak kendimi tam karşıma koydum.

"Ah!" diye bağırdı Miryalaï, adamları hemen beni işaret edince, "işte bir tane. Aşağı in, it oğlu it!" Gel ve bize bir şeyler söyle!"

Halef'e arkamdan kapıyı kapatmasını ve sadece ben emredersem açmasını, adını söyleyerek söylemesini söylemek için köşeme döndüm; ardından sokağa çıktım ve hemen etrafım subaylardan oluşan bir çemberle sarıldı.

"Toprak kurdu!" diye homurdandı general, "hemen cevap ver, yoksa seni kazığa oturturum!" Gözümü kırpmadan fermanımı uzattım; reis, Büyük Senyör'ün mührünü gördü, kağıdı neredeyse küçümseyen bir tavırla alına götürdü, geçiş belgesinin içeriğini inceledi ve bana şöyle dedi:

"Frank mısın?"

Nemtçe.

Aynı şey. Burada ne yapıyorsun?" »

Paşa'nın mektuplarını tekrar uzattım ve halkın âdetlerini incelemeye geldiğimi söyledim.

Miryalaï kaşlarını çatdı.

"Bu bouyouroultou'dan bana ne!" dedi öfkeyle. "Paşa'dan da izin aldın mı? Gördün mü?"

Kağıtlarımı geri uzatırken homurdandı:

"Her şey yolunda, ama..."

Bir silah sesi ve ardından telaşlı bir dörtnala koşma sesiyle konuşmamız bölündü.

"Şeytan! Sorun ne şimdi?" diye bağırdı general bana bakarak.

"Yezidiler," diye devam ettim. "Çevreniz sarıldı, tüm direnişler boşuna.

Köpek!

Si tu répètes ce mot, je ne répons plus à tes questions ; rien ne m'y oblige , et tu dois me respecter , puisque je suis sous la protection du Grand Seigneur, aussi bien que sous celle du pacha . >

Le myrialai s'avança pour me frapper ; passant entre les chevaux , je m'adossai contre la porte , dont je ne m'étais guère éloigné , et criai de toutes mes forces :

<< Halef ! >>

Mon brave petit homme se tenait prêt, la porte s'ouvrit instantanément, puis se referma de même. Ce fut heureux , car une balle la traversa et tomba amortie près de nous .

Tandis que nous montions l'escalier , nous entendîmes des cris confus , une rumeur sourde, un bruit de chevaux vivement lancés .

Je regardai en arrivant sur la plate-forme ; les dragons se précipitaient dans la vallée et disparaissaient au tournant du chemin .

C'était une bravade insensée de les envoyer ainsi à la bouche des canons . On ne serait parvenu à faire taire l'artillerie qu'en prenant par le flanc opposé de la montagne ; mais le miryalaï ne savait plus au juste où il en était. Il pressait tellement ses troupes , que les Turcs remplissaient l'étroite vallée du sanctuaire , les sentiers et la route . Les balles ennemies eussent pu atteindre plusieurs hommes à chaque coup .

Le canon tonnait toujours , les grenades et autres engins explosibles , trouvés dans les caisses de l'artillerie , faisaient de terribles ravages au milieu des rangs à cheval . Toute la partie de la vallée qui s'étendait de mon côté et remplissait de minute en minute de soldats égarés et fuyants , de blessés , de chevaux sans cavaliers , de dragons reculant éperdus . Le miryalaï , pâle de colère et de stupeur , revenait lui - même sur ses pas . Il voyait bien qu'il fallait changer ses plans , mais paraissait entièrement dérouté . Tout à coup il m'aperçut encore sur ma terrasse ; se rapprochant, il m'ordonna rudement de descendre .

<< Pour quoi faire ? demandai - je .

J'ai à te parler.

En deux bonds ils furent au milieu des flammes.

İki sıçrayışta kendilerini alevlerin ortasında buldular.

Et à me tirer quelque balle aussi ?...

Cela ne te regarde pas .

Si tu veux me parler, je puis te répondre d'en haut, la voix porte , comme tu t'en aperçois . Je fis un signe à Halef. « Voistu cet homme , ajoutai -je , il a un fusil , il est bon tireur ; si tu armais ton pistolet contre moi... Tu me comprends ! ... Moi aussi , je pourrais dire ensuite que cela ne te regardait pas . >>

Bu kelimeyi tekrarlarsan, artık sorularına cevap vermeyeceğim; beni cevaplamaya hiçbir şey mecbur etmiyor ve bana saygı duymalısın, çünkü hem Büyük Senyör'ün hem de Paşa'nın koruması altındayım.

Miryalılar bana saldırmak için ilerledi; atların arasından geçip, henüz çok uzaklaşmadığım kapıya yaslandım ve ciğerlerim pat diye bağırdım:

<< Halef! >>

Cesur küçük adamım hazırды, kapı anında açıldı, sonra da aynı hızla kapandı. Bu şanslıydı, çünkü bir kurşun içinden geçip yanımıza usulca düştü.

Merdivenleri çıkarken, karışık bağırışlar, boğuk bir kükreme ve atların ileri atılma sesleri duyduk.

Perona vardığımda baktım; ejderhalar vadiye doğru koşuyor ve patikadaki virajı dönüp gözden kayboluyorlardı. Onları topların namlularına böyle göndermek aptalca bir cesaretti. Topçuları susturmanın tek yolu, dağın karşı kanadını ele geçirmektir; Ama Miryalai artık tam olarak nerede durduğunu bilmiyordu. Birliklerini o kadar sert bastırıyordu ki, Türkler kutsal alanın dar vadisini, patikaları ve yolu doldurmuştu. Düşman mermileri her atışta birkaç kişiyi vurabilirdi. Toplar güremeye devam ediyor, top sandıklarında bulunan el bombaları ve diğer patlayıcılar atlı birlikler arasında korkunç bir tahribata yol açıyordu. Benim tarafımda uzanan vadinin tamamı, kayıp ve kaçan askerler, yaralı, binicisiz atlar ve dehşet içinde geri çekilen ejderhalarla dakika dakika doluyordu. Miryalai, öfke ve sersemlikten bembeyaz kesilmiş bir halde, geri dönüyordu. Planlarını değiştirmesi gerektiğini açıkça anlamıştı ama tamamen şaşkın görünüyordu. Aniden beni tekrar terasta gördü; yaklaşarak kaba bir şekilde aşağı inmemi emretti. "Ne için?" diye sordum. "Seninle konuşmam gerek.

Ve beni de mi vuracaksın?...

Bu seni ilgilendirmez.

Benimle konuşmak istersen, yukarıdan cevap verebilirim, sesim duyuluyor, gördüğün gibi." Halef'e işaret ettim. "Bu adamı görüyorsun," diye ekledim, "bir tüfeğı var, iyi nişancı; eğer tabancanı bana doğrultsan... Beni anlıyorsun! ... Ben de sonradan bunun seni ilgilendirmediğini söyleyebilirim."

Halef , agenouillé au bord de la terrasse , visait consciencieusement le chef et attendait mes ordres . Le miryalaï devint plus blême encore , de peur ou de rage , je ne sais .

<< Créature maudite ! cria - t - il , fais retirer cet homme ; sais - tu que je commande à deux mille soldats? Je puis te tuer comme un chien .

Moi , je n'ai qu'un soldat , mais sur un signe il t'enverra rejoindre tes pères .

La vengeance serait terrible !

Myrialai, tu ne songes pas que tu es perdu . Ces montagnes recèlent quatre mille guerriers qui , dans une demi - heure peut- être , vous envelopperont d'un cercle infranchissable .

Quatre mille , dis - tu?

Oui , regarde sur les hauteurs , vois-tu ces têtes ? ... Vois - tu ces lignes serrées ? Tiens , voici un messenger au turban blanc , il vient sans doute t'apporter les propositions d'Ali - bey.

Ali -bey est un rebelle , je ne traite pas avec lui !

Écoute je puis te rendre un service , je vais te mettre au courant : Ali-bey a su que le pacha rassemblait des troupes contre lui pour surprendre les Yésidi pendant les fêtes . Il a fait surveiller cette manœuvre par des espions . Les femmes , les enfants , les richesses des

Yésidi sont en lieu sûr . Ali n'a pas voulu vous couper la route , il connaît son terrain , il sait qu'une fois dans la vallée vous n'en sortirez plus . Votre artillerie est entre ses mains . Il est clair que tu vas être obligé d'accepter ses conditions .

Frank , merci pour tes conseils ! Je traiterai ces gens et toi comme vous le méritez : toi en espion , eux en révoltés . »

Le kol-agassi , s'approchant de son chef, lui dit quelques mots à l'oreille .

« C'est celui - là? demanda le général.

Oui, il n'est pas de nos ennemis ; il m'a sauvé la vie , quand

Ali -bey voulait me tuer ; il n'est que momentanément l'hôte des Yésidi. Alors nous déciderons plus tard . Viens ! »

Là-dessus , les chefs se dirigèrent vers le temple du soleil ; ils en gravirent les marches et y entrèrent.

En même temps le parlementaire d'Ali , sautant de roche en roche , arrivait droit au ruisseau qui sépare la vallée , le franchissait et pénétrait aussi dans le temple .

Nous n'entendions plus tirer ; un grand silence régnait autour de nous , interrompu seulement par les pas des troupes , qui , ne se trouvant point en sûreté dans le creux du vallon , essayaient de gagner la montagne.

Une demi - heure se passa , puis nous vîmes le parlementaire sortir lié et escorté ; le miryalaï apparut sur le seuil ; il regarda autour de lui et désigna du doigt le bûcher dressé devant le temple.

Les Arnauts s'emparèrent du messenger, le prirent dans leurs bras , puis montèrent les 'degrés du bûcher avec ce fardeau humain.

Arrivés au sommet , on tira sur le prisonnier . Je m'indignai , mais je criai en vain . Le Yésidi tomba inanimé . Tout à coup un homme de haute taille et vêtu de blanc , écartant les soldats , monta sur le bûcher. C'était le pir Kamek , il s'agenouilla près du mort. Le général s'élança pour rejoindre le vieillard ; à son geste , je devinai qu'il lui ordonnait de se lever. Je ne pouvais rien entendre . Je voyais seulement , en face l'un de l'autre , ces deux hommes : l'un solennel et calme , l'autre transporté de fureur .

Le pir étendit les mains , sembla chercher quelque chose en se baissant . Une flamme vive brilla soudain .

Les soldats se saisirent du vieillard ; ils le forcèrent à descendre , mais tous les efforts pour éteindre la flamme alimentée par du bitume furent inutiles . De grandes langues rougeâtres montaient toujours se dilatant dans les airs ; elles tremblaient et se gonflaient comme un voile de gaze.

Le pir restait entre deux soldats ; le miryalaï fit un pas pour s'éloigner, puis revint furieux vers le prêtre , le menaçant du geste .

Ils parlèrent pendant quelques minutes ; Omar, se démenant avec rage , Kamek toujours grave . Soudain le vieillard écarta ses gardes , enlaça de ses deux bras le corps du miryalaï , l'emporta comme un géant emporterait un enfant. En deux bonds , ils furent au milieu des flammes , les branches embrasées roulaient sous les pas du pir. Les deux hommes disparurent dans l'abîme de poix et de bitume enflammés .

Ils luttèrent un instant , l'un pour sauver sa vie , l'autre pour entraîner son ennemi avec lui dans l'horrible mort.

Affreux spectacle ! C'était donc le sacrifice que méditait Kamek!

C'était sa suprême vengeance !

Halef, terasın kenarında diz çökmüş, lidere doğru dikkatlice nişan almış ve emirlerimi bekliyordu. Miryalai'nin yüzü, korkudan mı yoksa öfkeden mi, bilmiyorum, daha da solgunlaştı.

"Lanet olası yaratık!" "Bu adamı geri çekin; iki bin askere komuta ettiğimi biliyor musunuz? Sizi bir köpek gibi öldürebilirim." diye bağırdı.

Tek bir askerim var ama bir işaretle sizi babalarınızın yanına gönderecek.

İntikam korkunç olur!

Myrialai, kaybolduğunuzun farkında değil misiniz? Bu dağlarda dört bin savaşçı var ve belki yarım saat içinde sizi aşılmaz bir çemberle çevreleyecekler.

Dört bin mi diyorsunuz?

Evet, tepelere bakın, şu başları görüyor musunuz? ... Şu sıkı sıkıya örülmüş hatları görüyor musunuz? Bakın, işte beyaz sarıklı bir haberci, muhtemelen size Ali Bey'in tekliflerini getirmeye geliyor.

Ali Bey bir asi, onunla muhatap olmam!

Dinleyin, size bir iyilik yapayım, anlatayım: Ali Bey, paşanın bayramlarda Yezidileri şaşırtmak için kendisine karşı asker topladığını öğrendi. Bu manevrayı casuslar izledi. Yezidilerin kadınları, çocukları ve servetleri Güvenli. Ali yolunu kesmek istemedi; araziye biliyor, vadiye girdiğinde asla çıkamayacağını biliyor. Topların onun elinde.

Şartlarını kabul etmek zorunda kalacağın açık.

Frank, tavsiyen için teşekkür ederim! Bu insanlara ve sana hak ettiğin gibi davranacağım: sana casus, onlara isyancı gibi. »

Kol-agassi, şefine yaklaşarak kulağına birkaç kelime fısıldadı.

"O mu?" diye sordu general.

Evet, o düşmanlarımızdan biri değil; Ali Bey beni öldürmek istediğinde hayatımı kurtardı; o sadece geçici olarak Yezidilerin misafiri. Bu yüzden daha sonra karar veririz. "Gel!"

Bunun üzerine şefler güneş tapınağına doğru yöneldiler; basamakları çıkıp içeri girdiler.

Aynı anda, Ali'nin yardımcısı kayadan kayaya atlayarak vadiyi bölen dereye ulaştı, dereyi geçti ve o da tapınağa girdi.

Artık silah sesi duymuyorduk; Etrafımızda büyük bir sessizlik hüküm sürüyordu, sadece vadinin çukurunda artık güvende olmayan askerlerin ayak sesleri duyuluyordu. Dağa ulaşmaya çalışıyorlardı. Yarım saat geçti, sonra parlamento üyesinin dışarı çıktığını ve refakatinde olduğunu gördük; Miryalai eşikte belirdi; etrafına bakındı ve tapınağın önüne dikilmiş odun yığınının işaret etti.

Arnautlar haberciyi yakaladılar, kollarına aldılar ve sonra bu insan yüküyle odun yığınının basamaklarını tırmandılar.

Tepeye vardıklarında mahkûma ateş açtılar. Öfkelen dim ama boşuna bağırdım. Yesidi bayıldı. Aniden, beyazlar giymiş uzun boylu bir adam askerleri iterek odun yığınının üzerine tırmandı. Bu Pir Kamek'ti; ölü adamın yanına diz çöktü. General yaşlı adama doğru koştu; hareketinden ona kalkmasını emrettiğini tahmin ettim. Hiçbir şey duyamadım. Sadece birbirlerine bakan iki adam gördüm: biri ciddi ve sakin, diğeri öfkeyle kendinden geçmiş.

Pir ellerini uzattı, eğilirken bir şey arıyor gibiydi. Aniden parlak bir alev parladı.

Askerler yaşlı adamı yakaladılar; onu yere zorla indirdiler, ancak katranla beslenen alevi söndürme çabaları işe yaramadı. Büyük, kırmızımsı diller havada yükselmeye, genişlemeye devam etti; titriyor ve bir tül gibi şişiyorlardı.

Pir iki asker arasında kaldı; miryalai uzaklaşmak için bir adım attı, sonra öfkeyle rahibe geri döndü ve onu bir işaretle tehdit etti.

Birkaç dakika konuştular; Ömer öfkeyle boğuşurken, Kamek hâlâ ciddiydi. Aniden yaşlı adam muhafızlarını kenara itti, Miryalai'nin bedenini iki koluyla kucakladı ve bir devin bir

çocuğu kaçıracığı gibi onu götürdü. İki sıçrayışta alevlerin ortasındaydılar, yanan dallar pirin ayaklarının altında yuvarlanıyordu. İki adam, yanan zift ve katran uçuşurunda kayboldu. Bir an mücadele ettiler; biri hayatını kurtarmak için, diğeri düşmanını da beraberinde korkunç bir ölüme sürüklemek için.

Korkunç bir manzara! Demek Kamek'in planladığı fedakarlık buymuş!

Bu onun en büyük intikamıydı!

Il venait de faire payer au meurtrier des siens toutes les tortures qu'il leur avait infligées ! Un frisson glacé parcourut mes membres . Les Yésidi prétendaient connaître la loi du pardon , et le plus sage d'entre eux se vengeait de cette manière héroïque et atroce ! Oui , c'était bien pour Kamek le jour le plus heureux de sa vie , comme il me l'avait dit. Sa main ne tracerait plus rien dans le livre qu'il m'avait légué . Il signait en traits de feu cette sanglante histoire de son peuple , dont il avait tenté d'ébaucher le récit. Il partait pour un monde invisible : ce n'était pas la terre, mais le feu qui consumait ses vêtements avec son corps . Je fermai les yeux , cette scène m'épouvantait , elle me faisait horreur ; je ne voulais plus rien voir ni rien savoir, je me cachai dans mes couvertures . La fusillade recommençait , je ne m'en occupais plus , tant j'étais absorbé dans mes réflexions . Je revoyais ces deux hommes devant le bûcher , le vieillard en cheveux blancs , avec sa longue robe de prêtre , le militaire avec ses armes dorées , puis la flamme ! Mon Dieu ! combien elle est précieuse , la vie humaine ! A quel prix peut-on l'estimer? et pourtant... pourtant !

Les pas de Halef me réveillèrent , au milieu de mes douloureuses pensées .

«Sidi , avance-toi sur la plate-forme , disait mon fidèle Arabe .

Pour quoi faire ?

Un officier te demande . >>

Je me levai ; un coup d'œil sur les alentours me mit au courant des choses . Les Yésidi étaient descendus des montagnes , ils se rapprochaient ; chaque pierre , chaque buisson , cachait l'un des leurs , parfaitement placé pour tirer sur l'ennemi . Le bas de la vallée était aussi cerné par les guerriers du pays , leurs lignes tendaient à se rejoindre près du torrent ; dans quelques instants ils allaient pouvoir anéantir les Turcs sous leurs décharges .

Devant la maison se tenait Nazir - agassi ; dès qu'il me vit , il me demanda d'un air abattu :

<< Seigneur , veux - tu me dire un mot?

Il Explique -toi .

Nous sommes décidés à envoyer un parlementaire à Ali-Bey.

Mais le miryalaï (qu'Allah lui donne le paradis !) ayant fait tuer l'envoyé d'Ali , personne des nôtres n'ose porter le message aux Yésidi . Veux-tu t'en charger?

Oui , certes ; que dirai -je?

Le kaïmakam te l'apprendra, c'est lui qui a le commandement en chef maintenant ; il est dans une maison , viens avec moi .

Que votre chef vienne lui-même , et seul, j'ai des raisons de me défier .

Mais tu n'es pas seul ici , toi !

J'ai près de moi mon domestique et un garde que m'avait donné le gouverneur de Mossoul .

Comment s'appelle cet homme?

C'est le buyuk- emini Ifra .

Ifra , avec son âne ? »

Malgré la gravité de la circonstance , je ne pus m'empêcher de rire.

<< Oui , dis - je .

Tu es donc cet étranger qui as obtenu du pacha la grâce de deux officiers arnautes?

Oui , c'est moi .

Alors attends un peu , le kaïmakam va venir . »

Quelques minutes après , le chef militaire , sortant du temple , s'acheminait en toute hâte vers moi , accompagné seulement du procureur civil.

<< Fais - les monter , dis - je à Halef , tu fermeras la porte et tu descendras pour la défendre contre tous ceux qui voudraient entrer . >>

Je fis asseoir mes visiteurs , en leur témoignant le respect dû à leur grade , et leur déclinai mes noms.

«Tu es un hadji ? demanda le procureur ; tu as été à la Mecque ...

Oui , voici un flacon du Zem-Zem et mon hamail.

Nous te prenions pour un giaour .

Êtes-vous venus dans l'intention de m'insulter avec ce nom de mépris?

Non , nous désirons te charger d'une mission pour Ali-bey.

Me donnerez -vous une bonne escorte?

Oui.

L Que dirai -je au chef de votre part?

Qu'il doit se rendre et se soumettre au pacha . »

Je les regardai tout surpris .

« Et après ? demandai -je.

Après , il acceptera la peine et la compensation que Sa Hautesse voudra bien fixer .

Kendi halkının katiline, onlara yaptığı tüm işkencelerin bedelini ödetmişti!

Bacaklarımda soğuk bir ürperti dolaştı. Ezidiler affetme yasasını bildiklerini iddia ediyorlardı ve içlerinden en akıllısı bu kahramanca ve acımasızca intikam alıyordu! Evet, Kamek'in bana anlattığı gibi, gerçekten de hayatının en mutlu günüydü. Eli, bana miras bıraktığı deftere bir daha asla hiçbir şey yazmayacaktı. Halkının bu kanlı tarihini, taslağını çizmeye çalıştığı hikâyesini ateş darbeleriyle imzaladı. Görünmez bir dünyaya gidiyordu: Elbiselerini bedeniyle birlikte yakan toprak değil, ateşti.

Gözlerimi kapattım; bu sahne beni dehşete düşürdü, beni dehşete düşürdü; daha fazla hiçbir şey görmek veya daha fazla hiçbir şey bilmek istemedim, battaniyelerime saklandım. Silah sesleri tekrar başladı ve düşüncelerime o kadar dalmışım ki artık dikkat etmiyordum. Odun ateşinin önündeki o iki adamı tekrar gördüm; uzun rahip cübbesi giymiş beyaz saçlı yaşlı adam, altın silahlarıyla asker, sonra alev! Tanrım! İnsan hayatı ne kadar değerli! İnsan onu ne pahasına değerlendirebilir ki? Ve yine de... yine de!

Halef'in ayak sesleri, acı dolu düşüncelerimin ortasında beni uyandırdı.

"Sidi, platforma çık," diyordu sadık Arap'ım.

"Ne için?

Bir subay seni arıyor."

Ayağa kalktım; etrafa bir bakış beni o ana getirdi. Yezidiler dağlardan inmişti, yaklaşıyorlardı; her taş, her çalı, düşmana ateş etmek için mükemmel bir konumda, kendilerinden birini gizliyordu. Vadinin alt kısmı da yerel savaşçılarla çevriliydi, safları selin yakınında birleşiyordu; birkaç dakika içinde Türkleri yayılım ateşleriyle yok edebileceklerdi.

Nazır Agassi evin önünde duruyordu; Beni görür görmez, üzgün bir ifadeyle sordu:

"Efendim, benimle konuşur musunuz?"

"Açıklayın bakalım.

Ali Bey'e bir temsilci göndermeye karar verdik.

Ama Miryalaï (Allah rahmet eylesin!) Ali'nin elçisini öldürttüğünden beri, hiçbirimiz mesajı Yezidilere götürmeye cesaret edemiyoruz. Siz mi üstleneceksiniz?

Evet, elbette; ne diyeyim?

Kaymakam size söyleyecek; şu anda komutan o; bir evde, benimle gelin.

Amiriniz tek başına gelsin; şüphelenmek için sebeplerim var.

Ama burada yalnız değilsiniz!

Yanımda hizmetkarım ve Musul valisi tarafından bana verilen bir muhafız var.

Bu adamın adı ne?

Büyükemini İfra.

İfra, eşeğiyle mi?"

Durumun ciddiyetine rağmen gülmeden edemedim.

"Evet," dedim. "Demek paşadan iki Arnaut subayının affını sağlayan yabancı sizsiniz?

Evet, benim.

O zaman bir dakika bekleyin, kaymakam gelecek."

Birkaç dakika sonra, tapınaktan ayrılan askeri komutan, yanında sadece sivil savcıyla birlikte bana doğru hızla geliyordu. "Onları yukarı getirin," dedim Halef'e. "Kapıyı kapatıp, içeri giren herkese karşı savunmak için aşağı ineceksiniz."

Ziyaretçilerimi, rütbelerine gereken saygıyı göstererek oturttum ve isimlerimi verdim.

"Hacı mısınız?" diye sordu savcı. "Mekke'ye gittin mi..."

Evet, işte bir şişe Zem-Zem ve hamailim.

Seni gâvur sanmıştık.

Bu aşağılayıcı isimle bana hakaret etmek için mi geldin?

Hayır, Ali Bey için sana bir görev vermek istiyoruz.

Bana iyi bir refakatçi verir misin?

Evet.

L Senden reise ne diyeyim?

Teslim olup paşaya boyun eğmesi gerektiğini."

Onlara oldukça şaşırarak baktım.

"Peki sonra?" diye sordum. Daha sonra, Majestelerinin koymak istediği cezayı ve tazminatı kabul edecek.

Makredji de Mossoul , Nazir commande maintenant toutes les troupes ; c'est à lui , et non à toi de me dicter mon message .

Non , je remplace ici le gouverneur. >>

L'homme à la figure de faucon disait cela en rentrant la tête dans sa barbe .

<< Mais alors tu es muni d'un pouvoir écrit?

Non.

Comment ferai -je pour décider le bey à traiter avec toi?

Moi et le kaïmakam nous ne sommes qu'un ; nous parlons au même nom .

Je ne me charge pas de la commission , faites - la vousmêmes . Un officier , seul peut parler dans ces circonstances ; comment veux - tu que j'aie proposer au bey de se soumettre tandis que vous êtes cernés de toutes parts ? Votre chef vient de payer de sa vie son imprudence , vous ne pouvez échapper, et j'irais dire à Ali - bey que vous le sommez d'accepter vos conditions ! De telles paroles ne conviennent pas dans la défaite ; un chef militaire le comprendrait .

Il s'agit des lois violées par ces rebelles ; je suis le makredji , cette question me concerne .

Eh ! sois ce que tu voudras, tu ne peux me forcer à accepter un pareil message ! Rompons là ! »

Cet homme m'impatientait , tout en lui excitait mon antipathie , je m'imaginai que les fautes du général turc venaient de son intervention dans les affaires de la guerre . Pourquoi avait-on confié la direction suprême à ce magistrat civil ? Ce ne pouvait être que dans la présomption d'une défaite inévitable , et afin de soumettre aussitôt les Yésidi à toutes les exigences légales , toujours fort arbitraires entre les mains de tels interprètes , quand il s'agit des vaincus .

<< Voyons , repris - je , en m'adressant à l'officier , nous nous entendrons mieux ; que répondrai -je au bey , s'il me demande le motif de votre agression?

Nous sommes venus pour nous emparer de deux meurtriers qu'on refuse de nous livrer, et pour forcer les Yésidi à payer le kharadj¹ .

1 Taxe imposée par les mahométans dans toute l'étendue de leurs possessions et prélevée sur ceux qui ne professent point leur culte .

Ces motifs surprendront le chef, car vous aviez d'autres moyens de vous faire respecter dans ce pays ; mais enfin que dirai-je , en ce qui regarde la situation actuelle?

Dis-lui de m'envoyer un de ses hommes , afin de débattre les conditions d'un arrangement... S'il voulait savoir jusqu'où iront les exigences?

Je demande , au nom du gouverneur , la restitution de l'artillerie et un dédommagement en argent pour la perte de nos hommes tués ou blessés ; de plus , la soumission des Yésidi au kharadj annuel et le versement d'une somme , non encore fixée , comme contribution de guerre .

Dieu puissant ! Allah t'a donné une bouche qui sait se faire entendre ! Ne m'en dis pas davantage ! Tu apprendras toi-même le reste à Ali-bey. Je pars et reviendrai te rapporter la réponse , à moins qu'on ne t'envoie un Yésidi.

Tu diras encore au bey qu'il doit nous renvoyer nos artilleurs , en les dédommageant de ce qu'ils ont eu à souffrir pendant leur captivité.

Je rapporterai fidèlement tes paroles , quoique je craigne d'avoir peu de succès dans une pareille mission . Maintenant , je suis prêt ; mais je vous avertis que si , pendant la négociation vos troupes commettaient le moindre dégât dans les temples , je ne vous garantis pas contre la colère et les représailles du bey.

Je me levai , j'appelai Halef et Ifra , qui sellèrent nos bêtes .

Nous sortîmes , je tournai d'abord du côté du Hadi : laissant Halef et son compagnon dans le haut de la vallée , je descendis pour me rendre compte de la situation. Les troupes turques me parurent avoir beaucoup souffert , le nombre des blessés était considérable ; les Yésidi soignaient ces malheureux avec sollicitude , ce dont je fus très surpris. Les Osmanlis ne sont pas capables d'une telle générosité ; encore une fois , je pouvais me convaincre du fonds réel de christianisme conservé chez nos hôtes .

Malgré le plaisir que j'aurais éprouvé en allant féliciter les vainqueurs , je ne crus pas devoir m'attarder ; je revins près de mes compagnons , qui m'attendaient au bord du torrent ; nous prîmes ensuite la route de Baadri , pensant rencontrer Ali-bey sur les hauteurs qui dominent le bourg . En passant devant le temple du soleil , j'aperçus tout l'état - major , assis sur les degrés ; le kaïmakam m'appela .

«Tu diras au bey qu'il lui faudra payer encore un dédommagement pour le meurtre du miryalaï , me cria - t - il .

Musul'un Makredci'si, Nazir artık tüm birlikleri yönetiyor; mesajımı bana dikte etmek sana değil, ona düşüyor.

Hayır, buradaki valinin yerine ben geçiyorum. >>

Şahin yüzlü adam, sakalını başının arasına gömerek bunu söyledi.

<<Ama o zaman yazılı yetkin var mı?

Hayır.

Beyi seninle müzakere etmeye nasıl ikna edeceğim?

Ben ve kaymakam biriz; aynı isimle konuşuyoruz.

Ben komisyonu almayacağım, kendiniz yapın. Bu şartlar altında ancak bir subay konuşabilir; dört bir yandan kuşatılmışken nasıl gidip beye teslim olmayı teklif edebilirim? Liderin tedbirsizliğinin bedelini canıyla ödedi, kaçamazsın ve ben gidip Ali-Bey'e, ona koşullarını kabul etmesini emrettiğini söyleyeceğim! Bu tür sözler yenilgide uygunsuzdur; bir askeri lider bunu anlar.

Bu isyancıların çiğnediği yasalarla ilgili; ben makredciyim, bu konu beni ilgilendiriyor.

Hey! Ne olursa olsun, beni böyle bir mesajı kabul etmeye zorlayamazsın! Hadi bitirelim!

Bu adam beni sabırsızlandırıyordu, her şeyiyle antipati uyandırıyor. Türk generalinin hatalarının savaşa müdahalesinden kaynaklandığını düşünüyordum. Yüce liderlik neden bu sivil yargıca emanet edilmişti? Bu ancak kaçınılmaz yenilgi varsayımıyla ve Yezidileri, mağluplar söz konusu olduğunda bu tür tercümanların elinde her zaman çok keyfi olan tüm yasal gerekliliklere derhal tabi tutmak için olabilirdi. "Hadi," diye devam ettim, "subayın yanına giderek birbirimizi daha iyi anlarız; Bey bana saldırganlığınızın sebebini sorarsa ne diyeyim?

Bize teslim etmeyi reddettikleri iki katili yakalamaya ve Yezidileri haraç ödemeye zorlamaya geldik.

1 Müslümanların tüm mülkleri boyunca koydukları ve dinlerini kabul etmeyenlerden aldıkları vergi.

Bu sebepler reisi şaşırtacaktır, çünkü bu ülkede saygı kazanmanın başka yolları da vardı; peki mevcut durum hakkında ne diyeyim?

Ona, bir anlaşmanın şartlarını görüşmek üzere adamlarından birini bana göndermesini söyleyin...

Taleplerin ne kadar ileri gideceğini bilmek istiyorsa?

Vali adına, topçuların iadesini ve öldürülen veya yaralanan adamlarımızın kaybı için parasal tazminat talep ediyorum; ayrıca, Yezidilerin yıllık haraca tabi tutulmasını ve henüz belirlenmemiş bir savaş katkısı miktarının ödenmesini istiyorum.

Aman Tanrım! Allah sana bir ağız vermiş ki... Kendini nasıl anlatacağını biliyor! Daha fazlasını anlatma! Gerisini Ali Bey'e sen öğreteceksin. Ben gidiyorum ve sana bir Yezidi gönderilmediği sürece cevabı getirmek için geri döneceğim.

Ayrıca beye, esaretleri sırasında çektikleri acıları telafi etmek için topçularımızı bize geri göndermesi gerektiğini söyleyeceksin.

Sözlerini sadakatle ileteceğim, ancak böyle bir görevde pek başarılı olamayacağımdan korkuyorum. Şimdi hazırım; ancak sizi uyarıyorum ki, müzakereler sırasında birlikleriniz tapınaklara en ufak bir zarar verirse, bey'in öfkesine ve misillemelerine karşı sizi garanti edemem. Kalktım ve hayvanlarımızı eyerleyen Halef ve İfra'yı çağırdım.

Ayrıldık, önce Hadi'ye doğru döndüm: Halef ve arkadaşını vadinin tepesinde bırakarak durumu değerlendirmek için aşağı indim. Türk birlikleri bana çok acı çekmiş gibi geldi, yaralı sayısı önemliydi; Yezidiler bu talihsizlere özenle bakıyorlardı ki bu beni çok şaşırttı.

Osmanlılar böyle bir şeye muktedir değil Cömertlik; bir kez daha, ev sahiplerimiz arasında korunan gerçek Hristiyanlık derinliğine kendimi ikna edebildim.

Galipleri tebrik etmeye gitmekten duyacağım zevke rağmen, oyalanmanın gerekli olduğunu düşünmedim; selin kenarında beni bekleyen arkadaşlarımın yanına döndüm; ardından şehre bakan tepelerde Ali Bey ile buluşmayı umarak Baadri'ye doğru yola koyulduk. Güneş Tapınağı'nın yanından geçerken, tüm personelin basamaklarda oturduğunu gördüm; kaymakam beni çağırdı.

"Beye, miryalaî'nin öldürülmesi için daha fazla tazminat ödemek zorunda kalacağını söyleyeceksin," diye bağırdı bana.

Le makredji de Mossoul se donne bien du mal afin d'imaginer contributions et amendes sur amendes , répliquai -je .

Si le bey me parle de compensation pour le meurtre de son parlementaire , que faudra - t - il lui répondre ? »

L'agassi , qui s'était rapproché de moi , essaya de détourner la conversation ; il venait d'apercevoir Ifra , il me demanda :

« Tu as encore ce bachi - bouzouk avec toi ?

Oui.

Veux -tu nous le rendre ?

Non , le pacha me l'a donné pour ma défense , je le garde . »

L'officier m'accompagna jusqu'à ce que les lignes turques fussent dépassées , car ses hommes me regardaient avec défiance , et leur mine féroce n'avait rien de rassurant . Nous nous séparâmes au bas du rocher .

«Émir , nous reverrons -nous ? me dit Nazir-agassi .

Allah le sait !

Tu m'as sauvé la vie , je ne l'oublierai jamais ; si nous nous retrouvons un jour et que tu aies besoin de mes services , je suis tout à toi.

Qu'Allah te protège ! Peut- être seras - tu miryalaî quand nous nous retrouverons . Puisse ta kismet¹ être plus heureuse que celle d'Omar Hamed ! >>

Après avoir fait quelques pas dans la montagne , nous rencontrâmes des Yésidi cherchant un lieu propice pour une embuscade , car on croyait que le combat ne tarderait pas à recommencer . Un de ces guerriers était justement le fils de Sélek .

« Émir , s'écria- t- il en s'élançant vers moi , tu es sain et sauf ?

Oui , comme tu le vois ... Pourrais-tu me dire où se trouve le livre du pir Kamek?

C'est moi qui l'ai caché , il est en bon lieu .

Mais si tu avais été frappé , le livre était perdu .

Non , Effendi , plusieurs des nôtres connaissent la cachette .

Où est le bey ?

Là-haut, sur les grandes roches , d'où l'on découvre toute la vallée ; je vais te conduire . »

Il prit ses armes et marcha en avant ; nous gravîmes la montagne .

¹ Kismet , destinée .

C'était un spectacle curieux de voir, d'en haut , tous ces guerriers dissimulés dans les anfractuosités des rochers , derrière les troncs noueux , accroupis dans les fourrés , couchés dans les plis du terrain , prêts à tirer au moindre signe de leurs chefs . On pouvait de cette place , bien mieux encore que dans la vallée , se convaincre que les Turcs étaient

perdus , s'ils ne consentaient pas à traiter. C'était là que nous avons examiné les étoiles avec Ali ; c'était de là que nous avons découvert les lanternes de l'armée turque . Nous avons bon espoir ; mais qui m'eût dit pourtant que cette petite secte , si affaiblie par ses ennemis , allait en quelques heures réduire à une telle extrémité les troupes du pacha ? Nous chevauchâmes toujours vers la gauche, jusqu'à un énorme quartier de roche qui s'avancait en balcon et dominait la vallée .

Ali -bey était appuyé contre cette roche , son état - major l'entourait ; il consistait en trois guerriers yésidi , pieds nus et grossièrement costumés.

Le chef vint joyeusement à ma rencontre .

<< Que le Dieu très bon soit loué de t'avoir conservé la vie ! me dit- il . Tu n'as éprouvé aucun accident fâcheux ?

Non , autrement je t'aurais averti par le signal convenu .

Viens . >>

Je montai avec Ali à l'extrémité des rochers ; de cette place , je distinguais le temple , la maison du bey dans le Hadi , et , plus bas, la batterie de canons , enfin tous les détails du panorama .

<< Vois -tu ce point blanc sur ma terrasse ? dit gravement Ali .

Oui , c'est le drapeau .

S'il avait un instant disparu , cinq cents de mes gens descendaient la montagne , comme une tempête , pour te protéger .

Je te remercie , bey : il ne m'est arrivé autre chose que de parer une balle du miryalai dirigée contre moi .

Il le payera...

C'est fait! >>

Je lui racontai la scène dont j'avais été témoin et les adieux que le pir m'avait adressés peu d'instants auparavant. Il m'écouta avec un grand recueillement , puis murmura :

« C'était un héros ! >>

Après quelques moments de silence , pendant lesquels il semblait réfléchir, Ali s'écria tout à coup :

Ainsi , ils ont tué mon envoyé ? Qui a donné cet ordre ?

Musul makredicisi, bağış ve ceza üstüne cezalar çıkarmak için elinden geleni yapıyor, diye cevapladım.

"Bey, milletvekilinin öldürülmesi için tazminattan bahsederse, ona ne söylemeliyim?"

Yanıma gelen Agassi konuyu değiştirmeye çalıştı; İfra'yı yeni görmüştü, bana sordu:

"O başbuzuğum hâlâ yanınızda mı?"

Evet.

Bize geri vermek ister misiniz?

Hayır, Paşa savunmam için verdi, bende kalacak."

Subay, Türk hatlarını geçene kadar bana eşlik etti, çünkü adamları bana şüpheyle bakıyorlardı ve sert ifadeleri hiç de güven verici değildi. Kayanın dibinde ayrıldık.

"Emir, tekrar görüşecek miyiz?" dedi Nazir Agassi. Allah bilir!

Hayatımı kurtardın, bunu asla unutmayacağım; eğer bir gün tekrar karşılaşırsak ve hizmetlerime ihtiyacın olursa, tamamen seninim. Allah seni korusun! Belki tekrar karşılaştığımızda Miryalai olursun. Senin kismetin Ömer Hamid'in kismetinden daha mutlu olsun! >>

Dağlara doğru birkaç adım attıktan sonra, pusu kurmak için uygun bir yer arayan bazı Yezidilerle karşılaştık,

çünkü savaşın yakında tekrar başlayacağına inanılıyordu. Bu savaşçılardan biri de Selek'in oğluydu.

"Emir," diye bağırdı bana doğru koşarak, "sağ salim misin?"

Evet, gördüğün gibi... Bana Pir Kamek'in kitabının nerede olduğunu söyleyebilir misin?

Onu saklayan benim; iyi bir yerde." "Ama vurulsaydın, kitap kaybolurdu.

Hayır Efendim, adamlarımızdan birkaçı saklandığı yeri biliyor.

Bey nerede?

Yukarıda, büyük kayaların üzerinde, tüm vadinin görülebildiği yerde; seni ben yöneteceğim."

Silahlarını aldı ve ilerledi; dağa tırmandık.

1 Kismet, kader.

Kayaların çatlaklarında, budaklı gövdelerin arkasında saklanan, çalılıkların arasında çömelmiş, toprağın kıvrımlarında yatan, liderlerinden gelecek en ufak bir işarete ateş etmeye hazır tüm bu savaşçıları yukarıdan görmek ilginç bir manzaraydı. Vadiden bile daha iyi bir şekilde, Türklerin müzakere etmeyi kabul etmezlerse mahvolduklarına ikna olmak mümkündü. Ali ile yıldızları orada incelemiştik; Türk ordusunun fenerlerini orada keşfetmiştik. Büyük umutlarımız vardı; ama düşmanları tarafından bu kadar zayıflatılmış bu küçük tarikatın, birkaç saat içinde Paşa'nın birliklerini böylesine çaresiz bir duruma düşüreceğini kim söyleyebilirdi ki?

Vadiye hakim, balkon gibi çıkıntı yapan devasa bir kaya parçasına ulaşana kadar sola doğru ilerledik.

Ali Bey, asasıyla çevrili bu kayaya yaslanmıştı; kaya, çıplak ayaklı ve kaba saba kostümlü üç Yezidi savaşçıdan oluşuyordu.

Reis sevinçle beni karşılamaya geldi.

"Hayatını kurtardığı için yüce Tanrı'ya şükürler olsun!" dedi bana. "Talihsiz bir kaza geçirmedin mi?"

Hayır, yoksa kararlaştırılan işaretle seni uyarırdım.

Gel."

Ali ile kayaların ucuna tırmandım; bu meydandan tapınağı, Hadi'deki Bey'in evini ve daha aşağıda top bataryasını, kısacası panoramanın tüm ayrıntılarını seçebiliyordum.

"Terasımdaki o beyaz noktayı görüyor musun?" dedi Ali ciddi bir şekilde.

"Evet, çarşaf.

Bir anlığına kaybolsaydı, beş yüz adamım seni korumak için fırtına gibi dağdan aşağı inerdi. Teşekkür ederim Bey: Miryalaî'nin bana doğrulttuğu bir kurşunu savuşturmaktan başka bir şey olmadı.

Bunun bedelini ödeyecek...

İşte bitti!"

Ona tanık olduğum sahneyi ve Pir'in birkaç dakika önce bana veda etmesini anlattım. Beni büyük bir saygıyla dinledi, sonra mırıldandı:

"O bir kahramandı!" >>

Ali, düşünür gibi görüldüğü birkaç dakikalık sessizliğin ardından aniden haykırdı:

Demek elçimi öldürdüler? Bu emri kim verdi?

Le miryalaî

Oh ! s'il vivait encore ! reprit le chef avec colère. Je croyais qu'un messenger serait respecté ; je lui avais promis de ne recommencer le combat qu'une demi-heure après son départ , au cas où il ne reviendrait point nous rapporter les propositions des

Turcs . Mais il sera vengé . Je vais donner le signal , c'est alors que commencera l'extermination sans merci .

Écoute . Le kaïmakam , qui a pris le commandement supérieur , me dépêche vers toi , il demande une entente , car le kaïmakam n'est pas seul ; le makredji l'accompagne et l'assiste en tout , s'il n'a pas même le premier rang. »

Je fis part au jeune chef de mes commissions ; il me laissa achever sans m'interrompre , mais ses sourcils se contractaient ; il éclata enfin :

« Ah ! murmura - t-il d'une voix sourde , mais s'animant par degrés . Ah ! le makredji est ici ? Je sais maintenant d'où viennent l'attaque et les ruses ! Cet homme est le pire ennemi des Yésidi . Il les hait , il a été leur vampire , il a sucé leur sang sans pouvoir. s'en rassasier ; c'est lui qui a imaginé la fable des deux meurtriers pour nous faire imposer un tribut plus lourd . Mais deux de mes envoyés sont maintenant à Stamboul , avec une lettre que j'avais fait écrire par notre pir Kamek ; ils doivent voir l'anatoli kâsi askeri ' , qui les connaît et qui aimait Kamek . L'anatoli saura démêler le vrai du faux , il nous donnera raison !

Je le souhaite ; mais pour le moment il faut traiter avec les officiers du pacha . Qui envoies - tu vers eux ? Choisis un homme habile , car les Turcs sont pleins de malice et de ruse .

Qui j'enverrai , dis - tu ? Je n'enverrai personne , non ! pas un seul des miens . Je verrai moi-même le kaïmakam. Il faut que je lui parle . Je suis le chef de ma tribu , et lui commande les troupes ; l'affaire doit être débattue entre nous deux : seulement il est le vaincu ; moi , je suis le vainqueur ; qu'il vienne !

C'est juste . ; qu'il vienne !

Je l'attends ici , il pourra amener une escorte , personne ne l'insultera ; mais si , dans trente minutes , il n'est pas devant moi , le feu recommencera , jusqu'à ce qu'il ne reste plus un seul Turc vivant. >>

1 Le gouverneur de l'Anatolie , c'est - à - dire du levant ; ce gouverneur a un pouvoir fort étendu sur toutes les provinces de la Turquie d'Asie .

Le bey fit signe à deux de ses lieutenants , il leur parla tout bas ; puis l'un d'eux déposant ses armes s'entoura d'une écharpe blanche et descendit d'un pas rapide l'âpre sentier par lequel je venais de monter l'autre se dirigea à droite , vers l'endroit où était l'artillerie . Sur un appel d'Ali quelques hommes accoururent et dressèrent une tente . Pendant qu'on la préparait , je vis le retranchement qui protégeait l'artillerie s'ouvrir , les canons furent amenés plus près de la ligne des Yésidi , en longeant la rivière . On les accula solidement aux flancs d'un rocher ; ils se trouvaient protégés d'un côté par des blocs détachés de la montagne ; on abattit des arbres pour leur faire , de l'autre côté , une barricade inexpugnable .

Vingt minutes ne s'étaient pas écoulées que le kaïmakam gravissait la hauteur . Trois soldats turcs l'accompagnaient , pour toute garde à ses côtés marchait le makredji . C'était une maladresse , et les sourcils d'Ali - bey se froncèrent d'une façon sinistre à son approche . Il rentra dans sa tente et s'assit gravement sur un tapis que ses gens venaient d'apporter . Je reçus les officiers , puis les introduisis près du chef ; les trois soldats demeurèrent à l'entrée .

<< Salam ! » dit le commandant militaire.

Le procureur civil ne salua point ; il ne voulait pas se compromettre avec un adorateur du diable ou attendait que celui - ci commençât ; mais Ali ne parut pas même s'apercevoir de sa présence ; il dit simplement à l'officier , en lui montrant le tapis :

<< Kaïmakam , assieds - toi . »

Le Turc prit place , avec une certaine dignité, aux côtés de son adversaire ; son compagnon l'imita sans y être convié .

« Tu nous as demandé de monter ici , commença le colonel , pourquoi n'es -tu pas venu à nous ?

Si j'allais à Mossoul , ce serait à moi de te rendre visite dans ta demeure , reprit lentement le bey ; tu es venu à Baadri , c'est à toi à te soumettre aux lois de la politesse .

<< Ta question , du reste , me force à établir clairement la situation que nous occupons ici tous deux .

« Tu es un serviteur , un officier du pacha ; un hasard heureux pour toi te donne en ce moment le commandement suprême ; moi , je suis un prince libre , un chef kurde , le général de ma tribu .

Crois -tu que nos rangs soient égaux ?

Je ne suis pas un serviteur du ...

Miryalai

Ah! Keşke hayatta olsaydı! diye devam etti şef öfkeyle. Bir haberciye saygı duyulacağını düşünmüştüm; Türklerin tekliflerini bize getirmek için geri dönmemesi durumunda, ayrıldıktan yarım saat sonrasına kadar savaşa devam etmeyeceğime söz verdim. Ama intikamını alacak. İşareti vereceğim ve ardından acımasız imha başlayacak.

Dinleyin. Üst komutayı devralan kaymakam beni size gönderiyor. Bir anlaşma istiyor, çünkü kaymakam yalnız değil; makredji ona eşlik ediyor ve her konuda ona yardım ediyor, en üst rütbede olmasa bile."

Genç şefe görevlerimi bildirdim; sözümü kesmeden bitirmeme izin verdi, ama kaşları seğirdi; sonunda patladı:

"Ah!" diye mırıldandı donuk bir sesle, ama giderek canlanarak. Ah! Makredji burada mı? Şimdi saldırının ve hilelerin nereden geldiğini biliyorum! Bu adam Yezidilerin en büyük düşmanı. Onlardan nefret ediyor, onların vampiriydi, kanlarını emdi ama kendini tatmin edemedi; bize daha ağır bir haraç ödetmek için iki katil masalını uyduran oydu. Ama iki elçim şu anda İstanbul'da, pirimiz Kamek'in yazdığı bir mektupla; onları tanıyan ve Kamek'i seven Anadolu askeri kastını görmeleri gerek. Anadolu, gerçeği yalandan ayırt edebilir, bize hak verecektir!

Umarım öyledir; ama şimdilik Paşa'nın subaylarıyla ilgilenmeliyiz. Onlara kimi gönderiyorsunuz? Akıllı birini seçin, çünkü Türkler kötülük ve kurnazlıkla dolu.

Kimi göndereyim, diyorsunuz? Kimseyi göndermeyeceğim, hayır! Kendimden birini bile.

Kaymakamı kendim göreceğim. Onunla konuşmalıyım. Ben kabilemin reisiyim, o da askerlere komuta ediyor; mesele ikimiz arasında konuşulmalı: sadece o mağlup oldu, ben galip geldim; bırakın gelsin!

Haklısın; gelsin!

Onu burada bekleyeceğim; bir refakatçi getirebilir, kimse ona hakaret etmez; ama otuz dakika içinde karşıma çıkmazsa, tek bir Türk bile sağ kalmayana kadar ateş tekrar başlayacak. >>

1 Anadolu valisi, yani Levant valisi; Bu valinin Asya Türkiye'sinin tüm vilayetleri üzerinde geniş yetkisi var.

Bey, iki teğmenine işaret etti ve alçak sesle onlarla konuştu. Sonra içlerinden biri silahlarını bırakıp beyaz bir atkı taktı ve az önce tırmandığım dik patikadan hızla indi. Diğeri sağa, topların olduğu yere doğru yöneldi.

Ali'nin çağrısı üzerine birkaç adam koşarak gelip bir çadır kurdu. Çadır kurulurken, topları koruyan siperin açıldığını ve topların nehir boyunca Yezidi hattına yaklaştığını gördüm. Bir kayanın yamacına sıkıca sıkıştırılmışlardı; bir tarafları dağdan kopmuş bloklarla korunuyordu; Karşı tarafta aşılmaz bir barikat oluşturmak için ağaçlar kesildi. Kaymakam tepeye tırmandığında yirmi dakika geçmemişti. Üç Türk askeri ona eşlik ediyordu ve yanında tek muhafızı olarak makredji yürüyordu. Bu beceriksiz bir hareketti ve Alibey'in kaşları onun yaklaşması karşısında sinsice çatıldı. Çadırına geri döndü ve adamlarının yeni getirdiği bir halının üzerine ciddi bir şekilde oturdu. Subayları karşıladım, sonra onları şefin yanına götürdüm; üç asker girişte kaldı.

"Selam!" dedi askeri komutan.

Sivil savcı selam vermedi; şeytana tapan biriyle uzlaşmak istemiyordu ya da başlamasını bekliyordu; ama Ali onun varlığını fark etmiş gibi bile görünmüyordu; sadece halıyı işaret ederek subaya şöyle dedi:

"Kaymakam, otur." »

Türk, belli bir vakarla rakibinin yanındaki yerini aldı; arkadaşı davet edilmeden onu taklit etti.

"Bizi buraya çağırдын," diye başladı albay, "neden bize gelmedin?"

"Musul'a gidiyor olsaydım, seni evinde ziyaret etmek bana düşerdi," diye devam etti bey yavaşça. "Baadri'ye geldin, nezaket kurallarına uymak sana düşüyor."

"Üstelik sorduğun soru, ikimizin de burada bulunduğumuz konumu açıkça ortaya koymamı sağlıyor.

"Sen bir paşanın hizmetkârı, bir subayısın; şanslı bir şans eseri şu anda sana en yüksek komuta yetkisini veriyor; ben özgür bir prens, bir Kürt reisi, kabilemin generaliyim.

Sence rütbelerimiz eşit mi?

Ben... hizmetkârı değilim."

Tais-toi , quand je parle on ne m'interrompt jamais . Laisse moi continuer. Vous êtes venus , en bravant tous les droits , sur mon terrain, sans vous annoncer, sans me déclarer la guerre , comme des voleurs , des brigands à main armée ; et cependant je veux bien encore essayer avec toi , qui es un serviteur du sultan et du pacha , le langage de la conciliation , avant de te montrer comment je pourrais me défendre . Si tu vis , si tu parais devant moi à cette heure , ne le dois-tu pas, toi et les tiens , à ma modération ? Dis - moi donc , je te prie , lequel de nous deux devait faire la première démarche : toi ou moi ? »

Le nouveau commandant paraissait étonné et embarrassé , il ne s'était point attendu à cet accueil : il gardait le silence ; mais le procureur civil, tout enflammé de colère , ne put se contenir plus longtemps , il s'écria :

<< Ali-bey, oses -tu bien parler ainsi ? Tu nous appelles voleurs et brigands , nous , les représentants du padischah et du gouverneur de Mossoul ! Prends garde à ta langue , autrement... >>

Le bey se retourna alors avec calme vers l'officier :

« Kaïmakam , dit - il , quel est donc ce fou ?

Fais attention à tes paroles , Ali -bey, interrompt le colonel mécontent ; cet effendi n'est autre que le makredji de Mossoul .

Tu plaisantes , Seigneur ! le makredji de Mossoul a conseillé cette guerre contre moi au pacha ; il ne serait pas assez insensé pour venir me braver ici , il saurait quel sort l'y attend . Je ne plaisante point , c'est lui.

Je vois bien pourtant que je ne rêve pas, et tu n'es pas ivre, il faut te croire ; mais je te rappellerai que je n'ai invité que toi à cette entrevue.

Le makredji m'accompagne comme le chargé d'affaires et le remplaçant du gouverneur.

Je le crois, puisque tu le dis; cependant je voudrais en avoir la preuve.

Ma parole suffit.

Non, je me fie à toi pour traiter d'affaires , mais le personnage qui s'attache à tes pas doit pouvoir me certifier qu'il a le droit de se mêler à nos négociations ; sinon , il court grand risque de se voir traiter comme vous avez traité mon premier messenger.

Un makredji ne peut , en aucun cas , courir le même danger qu'un simple envoyé .

Je te prouverai le contraire. >>

Ali frappa dans ses mains : aussitôt apparut le lieutenant qui était allé chercher l'officier turc .

<< A qui as-tu promis la sûreté parmi nous ?

Au kaïmakam.

Et à qui encore ?

A personne.

C'est bien ; saisis -toi de cet homme qui se dit le makredji de Mossoul , il est prisonnier ; c'est lui qui a causé tous nos maux , c'est lui qui a conseillé le meurtre de mon envoyé.

Ali-bey , s'écria le kaïmakam , je proteste !

Et moi je me venge ! »

L'homme de loi venait de tirer son poignard , mais le bey furieux se leva et appliqua un si violent coup de poing en plein visage à son ennemi , que celui - ci tomba en arrière .

<< Chien ! criait le Yésidi , tu oses tirer ton arme jusque dans ma tente ! Emportez -le !

Arrêtez ! reprit l'officier du pacha , nous sommes ici pour négocier, vous ne pouvez toucher à nos personnes ! »

Ali - bey répliqua vivement :

<< Aviez -vous le droit de mettre à mort mon messenger ? Vous l'avez tué lâchement . Vous avez agi comme des traîtres. Emportez cet homme. >>

Les Yésidi entraînaient le procureur, qui se débattait comme un démon.

« Je me retire ! déclara le commandant turc .

Va ! tu rejoindras les tiens sans danger ; mais avant que tu aies atteint le bas de la montagne , cent de tes soldats seront tombés sous nos balles . Émir Kara ben Nemsî, avance-toi au bord de la Roche , lève la main droite , c'est le signal le canon va parler.

Non , émir, reste ! supplia le kaïmakam . Vous ne pouvez tirer.

Et pourquoi pas ? demanda Ali .

Ce serait un meurtre , car nous ne saurions nous défendre .

Un meurtre ? non , un châtement ! Ne vouliez -vous pas nous surprendre sans nous donner le temps de nous armer ? Vous veniez avec du canon pour nous anéantir. Votre artillerie est tombée entre nos mains , et vous nous appelez meurtriers , parce que nous nous en servons contre vous?

Rends la liberté au makredji .

Il faut qu'il paye pour mon envoyé.

Tu veux le faire mourir ?

Peut- être . Cela dépendra du résultat de la négociation .

Je suis prêt ; qu'attends-tu de moi ?

Susun, konuşurken asla sözüm kesilmez. Bırakın devam edeyim. Tüm hakları hiçe sayarak, kendinizi ilan etmeden, bana savaş açmadan, hırsızlar, silahlı haydutlar gibi geldiniz topraklarıma; yine de, Sultan ve Paşa'nın hizmetkârı olan sizlerle, kendimi nasıl savunacağımı göstermeden önce, uzlaşma dilini denemeye hazırım. Eğer yaşıyorsanız, bu saatte karşıma çıkarsanız, bunu benim ılımlılığımıza borçlu değil misiniz? Öyleyse söyleyin

bana, ikimizden hangisi ilk adımı atmalı: siz mi, ben mi? Yeni komutan şaşkın ve mahcup görünüyordu, böyle bir karşılama beklemiyordu: sessiz kaldı; ama öfkeden alevlenen sivil savcı daha fazla dayanamayarak bağırdı:

"Ali Bey, böyle konuşmaya mı cüret ediyorsun? Padişahın temsilcileri ve Musul valisine, bize hırsız ve haydut diyorsun!" Diline dikkat et, yoksa..."

Bey, subaya sakince döndü:

"Kaymakam," dedi, "bu deli kim?"

"Sözlerine dikkat et Ali Bey," diye sözünü kesti huysuz albay. "Bu efendi, Musul makredicisinden başkası değil.

Şaka yapıyorsun, Efendim! Musul makredicisi paşaya bana savaş açmasını tavsiye etti; gelip bana meydan okuyacak kadar aptal olamazdı, onu bekleyen kaderi bilirdi. Şaka yapmıyorum, o." Ancak rüya görmediğimi ve sarhoş olmadığınızı açıkça görüyorum, bana inanmalısınız; ancak sizi bu toplantıya sadece davet ettiğimi hatırlatacağım.

Makredji, maslahatgüzar ve valinin yardımcısı olarak bana eşlik ediyor.

Madem öyle diyorsunuz, inanıyorum; ancak kanıt istiyorum.

Sözüm yeter.

Hayır, işlerinizi yürütmeniz için size güveniyorum, ancak sizi takip eden kişi, müzakerelerimize katılma hakkına sahip olduğunu bana garanti edebilmeli; aksi takdirde, ilk habercime davrandığınız gibi muamele görme riskiyle karşı karşıya kalır.

Bir makredji, hiçbir koşulda, basit bir elçiyle aynı tehlikeyi göze alamaz.

Yanıldığınızı kanıtlayacağım. >>

Ali ellerini çırpı: Türk subayını almaya giden teğmen hemen belirdi.

<<Aramızda kime güvenlik sözü verdiniz? Kaymakam'a.

Ve başka kime?

Hiç kimse.

Pekala; kendine Musul makredicisi diyen bu adamı yakalayın, o bir esir; bütün kötülüklerimize sebep olan o, elçimin öldürülmesini tavsiye eden o.

Ali Bey, diye bağırdı kaymakam, itiraz ediyorum!

Ve intikamımı alacağım!

Avukat hançerini yeni çekmişti, ama öfkeli bey ayağa kalktı ve düşmanının yüzüne öyle şiddetli bir darbe indirdi ki adam geriye doğru düştü.

"Köpek!" diye bağırdı Yezidiler, "çadırıma silahını çekmeye cüret mi ediyorsun! Götürün onu!"

"Tutuklayın!" diye devam etti paşanın subayı, "biz müzakere için buradayız, bize dokunamazsınız!" »

Ali Bey sert bir şekilde karşılık verdi:

<<Elçimi öldürmeye hakkınız var mıydı? Onu korkakça öldürdünüz. Hain gibi davrandınız. Götürün bu adamı.>>

Yezidiler, şeytan gibi çırpınan savcıyı sürükleyerek götürdüler.

"Geri çekiliyorum!" diye ilan etti Türk komutan.

Gidin! Tehlikesiz bir şekilde halkınıza kavuşacaksınız; ama dağın eteğine varmadan, yüz askeriniz kurşunlarımız altında can verecek. Emir Kara ben Nemsî, Kaya'nın kenarına ilerleyin, sağ elinizi kaldırın, işaret budur, top konuşacak.

Hayır, Emir, durun! diye yalvardı kaymakam. Ateş edemezsiniz.

Neden olmasın? diye sordu Ali.

Bu cinayet olurdu, çünkü kendimizi nasıl savunacağımızı bilemeyiz.

Cinayet mi? Hayır, ceza! Silahlanmamıza fırsat vermeden bizi şaşırtmak istemediniz mi? Bizi yok etmek için topraklara geldiniz. Topraklarınız elimize geçti ve size karşı kullandığımız için bize katil mi diyorsunuz?

Makredji'yi serbest bırakın.
Elçimin parasını ödemeli.
Öldürülmesini mi istiyorsunuz?
Belki. Bu, müzakerelerin sonucuna bağlı.
Ben hazırım; benden ne bekliyorsunuz?

Réponds à mes questions . Quels motifs aviez-vous de nous assaillir ?
Vous donnez asile à des assassins .
Je sais bien que vous prenez ce prétexte , mais il est faux et mensonger ; ce ne sont pas
deux des miens qui ont tué l'un des vôtres , mais trois des vôtres qui ont assassiné un Yésidi

.
J'ai pris mes précautions pour être en mesure de vous prouver ce que j'avance ; le chef du
village où le meurtre a eu lieu est ici , avec tous les parents des victimes .

Le meurtre dont tu parles n'est peut- être pas celui dont il est question?

Si , si , c'est le même , mais votre procureur a tourné toutes choses contre nous. D'ailleurs ,
ce crime eût - il été commis par les nôtres , serait - ce une raison pour tomber en armes
dans notre paisible vallée?

Nous avons encore un autre motif.

Lequel ?

Vous ne payez pas le kharadj .

Nous l'avons payé . Du reste qu'appelles- tu le kharadj ? Nous sommes Kurdes et libres ; ce
que nous payons , nous le payons librement .

« Nous vous avons payé l'impôt par tête , comme non musulmans , afin d'être exempts du
service dans vos armées . Quel impôt supplémentaire prétendez-vous nous imposer? Quels
sont vos droits pour établir cette nouvelle contribution ?... Et parce que nous ne l'avons pas
encore acquittée , le pacha veut nous exterminer tous ! Il choisit les jours de l'assemblée du
Hadi pour écraser des milliers d'hommes , dont la plupart ne sont pas ses tributaires . Ce
n'est pas assez de nous rançonner , de nous piller , il veut nous anéantir !

Mais je me tais , tu n'es ni un homme de loi ni un receveur d'impôt ; tu es un officier militaire
 , il ne faut débattre avec toi que ce qui concerne la guerre. Quelles instructions aviez-vous
reçues du pacha ?

Nous devons te réclamer l'impôt et les meurtriers. Dans le cas où tu aurais refusé , le Hadi
et tous les villages des Yésidi eussent été dévastés ; tous ceux qui résisteraient devaient
être tués sur place.

Et vous vous seriez emparés de tout ce que nous possédons ?

Oui.

Ainsi l'ordonnait le gouverneur?

Oui.

Et vous auriez exécuté ses ordres ?

De notre mieux .

Exécute -les donc ! >»

Ali se leva , avec un geste qui rompait l'entretien , son regard étincelait de colère ; l'officier
turc le retint.

« Que vas-tu faire , bey ? demanda - t - il .

Tu veux dévaster nos villages , tuer nos hommes , et je ne défendrais pas ma tribu !

<< Vous venez nous assaillir sans motifs ou avec des motifs trompeurs ; vous projetez de
tout brûler , tout exterminer , tout détruire... Vous avez déjà immolé mon envoyé , ce qui ne
se fait chez aucun peuple , et je vous traiterais en guerriers ! Non , non ! vous êtes des

brigands . On ne s'entend pas avec des brigands , on les tue sans distinction . Nous sommes prêts . Va - t'en , va - t'en !

Ici tu es encore sous ma protection ; en bas de la montagne , je ne te dois plus rien ! »

Le jeune chef quitta la tente à grands pas , s'avança sur le bord des rochers et leva le bras...

A ce signal , longtemps attendu , l'artillerie répondit par une terrible décharge .

Le kaïmakam s'était précipité sur les pas du bey.

<< Seigneur ! s'écria-t-il , que fais-tu ? Tu romps la trêve pendant que je suis encore près de toi ?

Avions-nous conclu une trêve ? Ecoute ! Ce sont les grenades qui éclatent! ce sont tous ces engins de mort que vous aviez préparés contre nous! Allah a jugé! Il a atteint le pécheur avec l'arme apprêtée pour le péché! Entends-tu les cris des tiens? Va donc! Va leur commander de dévaster nos villages! >>

L'artillerie faisait rage ; on entendait au fond de la vallée des hurlements affreux , répétés par tous les échos des montagnes .

<< Arrête ! cria l'officier turc , fais un signe ! Que cette boucherie cesse . Traitons ensemble .

Tu connais les ordres du gouverneur , et moi je connais mon devoir !

Les ordres ont été donnés au miryalaï et non à moi ; dans de telles circonstances je dois empêcher les troupes d'être hachées sans résultat et sans espoir ; je veux les sauver .

Kaïmakam , je suis plus généreux que toi ; si tu es véritablement disposé à des concessions , essayons encore de nous entendre .

Reprenons les négociations , je suis prêt , » murmura le commandant.

Ali-bey déploya son turban blanc , l'agita un instant ; bientôt le canon se tut ; nous rentrâmes dans la tente .

<< Que demandes - tu de moi ? » dit l'officier turc .

Le bey, les yeux fixés sur la terre , paraissait absorbé dans ses réflexions .

« Ce n'est pas toi qui es mon ennemi , je veux t'épargner...

Cette négociation , dont la mort du miryalaï te rend responsable , peut devenir ta perte , car mes conditions seront dures ; ce n'est donc pas avec toi que je voudrais traiter , mais avec le gouverneur lui -même .

Je te remercie , dit le kaimakam , sincèrement touché , et qui au fond semblait être un brave homme .

Nous pouvons arranger les choses à une condition , poursuivit Ali , reconnais - toi prisonnier, ainsi que tes troupes . Tu resteras ici , avec ton armée , sous la garde de mes hommes , jusqu'à ce que j'aie traité avec le pacha.

Sorularıma cevap ver. Bize saldırmanızın sebebi neydi?

Katilleri barındırıyorsunuz.

Bu bahaneyi kullandığınızı biliyorum ama bu yalan ve iftira; sizin birinizi öldüren benim iki halkım değil, sizin üç halkınızdı.

Söylediklerimi size ispatlayabilmek için önlemler aldım; cinayetin işlendiği köyün muhtarı ve tüm kurbanların yakınları burada.

Belki de bahsettiğiniz cinayet söz konusu olan değildir?

Evet, evet, aynı cinayet ama savcınız her şeyi aleyhimize çevirdi. Ayrıca, bu suç bizim halkımız tarafından işlenmiş olsaydı, bu bizim barış dolu vademizde silaha sarılmamız için bir sebep olur muydu?

Başka bir sebebimiz daha var.

Nedir o?

Karacı siz ödemiyorsunuz. Biz ödedik. Ayrıca, siz kıraca ne diyorsunuz? Biz Kürt'üz ve özgürüz; ödediğimizi özgürce ödüyoruz. "Ordularınızda hizmet etmekten muaf olmak için gayrimüslimler olarak size baş vergisi ödedik. Bize hangi ek vergiyi koymayı düşünüyorsunuz? Bu yeni katkıyı tesis etme haklarınız nelerdir?... Ve henüz ödemediğimiz için Paşa hepimizi yok etmek istiyor! Binlerce adamı ezmek için Hadi meclisi günlerini seçti, çoğu haraççı değil. Bizi fidyeyle kurtarmak, yağmalamak yetmiyor, bizi yok etmek istiyor! Ama sessiz kalacağım, sen ne bir avukatsın ne de bir vergi tahsildarı; sen bir askeri subaysın, seninle ancak savaşla ilgili konularda tartışılabilir. Paşa'dan ne talimat aldın? Vergiyi ve katilleri senden talep edecektik. Reddetseydin, Hadi ve tüm Yezidi köyleri yerle bir edilecekti; direnen herkes anında öldürülecekti.

Ve sahip olduğumuz her şeye el koyacaktın?

Evet.

Vali de böyle emretti mi?

Evet.

Ve sen de Emirlerini mi yerine getirelim?

Elimizden geldiğince.

O zaman yerine getirelim! >>

Ali, konuşmayı kesen bir hareketle ayağa kalktı, gözleri öfkeyle parlıyordu; Türk subayı onu geri çekti.

«Ne yapacaksın Bey?

» diye sordu.

«Köylerimizi yerle bir etmek, adamlarımızı öldürmek istiyorsun, bense kabilemi savunmayacağım!

«Bize sebepsiz yere veya aldatıcı sebeplerle saldırmaya geldin; her şeyi yakmayı, her şeyi yok etmeyi, her şeyi mahvetmeyi planlıyorsun... Elçimi çoktan feda ettin, ki bu hiçbir halk arasında yapılmaz, ve ben sana savaşçı muamelesi yaparım! Hayır, hayır! Siz haydutsunuz. Haydutlarla geçinilmez, ayrım gözetmeksizin öldürülür. Biz hazırız. Defolun, defolun!

Hâlâ korumam altındasın; dağın eteğinde, sana başka hiçbir şey borçlu değilim!

Genç reis büyük adımlarla çadırdan çıktı, kayaların kenarına doğru ilerledi ve kolunu kaldırdı... Uzun zamandır beklenen bu işaret üzerine topçular Korkunç bir yayılım ateşiyle karşılık verdi.

Kaymakam, beyin ayak izlerini takip etmişti.

"Efendim!" diye bağırdı, "Ne yapıyorsunuz? Ben yanınızdayken ateşkesi mi bozuyorsunuz?

Ateşkes mi yaptık? Dinleyin! Patlayan el bombaları bunlar! Bunlar bize karşı hazırladığınız ölüm makineleri! Allah hükmünü verdi! Günahkârı günah için hazırlanmış silahla vurdu!

Halkınızın feryatlarını duyuyor musunuz? Gidin! Gidin ve köylerimizi yerle bir etmelerini emredin! >>

Topçular öfkeyle atıyordu; vadinin derinliklerinden korkunç ulumalar duyuluyor, dağlardaki tüm yankılar yankılanıyordu.

<< Durun! diye bağırdı Türk subayı, bir işaret yapın! Bu katliamı durdurun. Birbirimizle ilgilenelim.

Valinin emirlerini siz biliyorsunuz, ben de görevimi biliyorum!

Emirler Miryalay'a verildi, bana değil; Böyle durumlarda, birliklerin sonuçsuz ve umutsuz bir şekilde parçalanmasını engellemeliyim; onları kurtarmak istiyorum.

Kaymakam, senden daha cömertim; eğer gerçekten taviz vermeye istekliysen, tekrar bir anlaşmaya varmaya çalışalım.

Müzakerelere devam edelim, hazırım," diye mırıldandı komutan.

Ali Bey beyaz sarığını açıp bir an salladı; kısa süre sonra toplar sustu; çadıra döndük.

"Benden ne istiyorsunuz?" dedi Türk subayı.

Gözleri yere dikilmiş bey, düşüncelere dalmış gibiydi.

"Sen benim düşmanım değilsin, seni bağışlamak istiyorum..."

Miryalaî'nin ölümünün seni sorumlu tuttuğu bu müzakere, senin sonun olabilir, çünkü şartlarım ağır olacak; bu yüzden seninle değil, valinin kendisiyle uğraşmak istiyorum.

"Teşekkür ederim," dedi kaymakam, içtenlikle duygulanmış ve özünde iyi bir adam gibi görünüyordu.

"Bir şartla işleri ayarlayabiliriz," diye devam etti Ali, "kendinizi ve askerlerinizi esir olarak kabul etmeniz şartıyla." Paşayla ben ilgilenene kadar ordunuzla birlikte, adamlarımın koruması altında burada kalacaksınız.

J'y consens ; car le mauvais succès de notre expédition ne retombe pas sur moi , mais sur le miryalaî , qui a certainement manqué de prévoyance.

Donc, tu rends les armes?

Tu me ferais l'injure de les exiger?

Des prisonniers de guerre ne peuvent garder leurs armes.

Je ne me reconnais prisonnier que jusqu'au moment où le gouverneur aura décidé , et je ne promets qu'une chose ne pas tenter d'évasion , ni pour moi , ni pour mes hommes .

Une évasion serait impossible ; songez que vous êtes étroitement cernés ! ... Votre massacre deviendrait complet.

Bey, je reconnais combien notre position est mauvaise ; mais sais-tu ce que peuvent des hommes réduits au désespoir?

Je te le répète pas un de vous n'échapperait .

Oui, mais beaucoup des vôtres tomberaient sous nos coups ; le pacha ne s'est pas dégaré de troupes , il a encore à Mossoul une partie de ses régiments de ligne et de dragons ; il attend du renfort de Diarbékir , de Soulimania et d'autres garnisons ; il possède une artillerie bien montée... Aujourd'hui tu te trouves le maître de la situation , demain tout peut changer . Dois-je renoncer à l'avantage de la victoire présente dans la crainte de représailles futures ? Si le pacha envoie de nouveaux régiments , votre vie me servira de caution . Les tribus kurdes sont prêtes à se lever pour me défendre ; sur un mot de moi , les hommes des montagnes voisines se rassembleraient en masse ; tu sais s'ils sont vaillants ! Mes Yésidi ont partout des alliances secrètes avec ceux de notre race , je ne crains rien ; mais j'aime la paix et non la guerre . Je consens donc à vous laisser vos armes ; seulement j'ai promis à mes auxiliaires des fusils que le pacha devra leur fournir .

Quels sont ces auxiliaires ?

Les Yésidi ne trahissent pas leurs amis . Gardez vos armes , si tu le désires ; mais vous me livrez vos munitions . De mon côté je ferai donner à tes troupes les vivres dont elles ont besoin .

Te livrer nos munitions ou rendre nos armes , n'est - ce pas la même chose ? >>

Le bey sourit.

« Eh bien dit - il , gardez vos cartouches , moi je garde mes vivres. Quand tes soldats , mourant de faim , demanderont de la nourriture , ils devront la payer avec leurs pistolets , leurs fusils , leur poudre et leurs couteaux ; de cette manière vous ne déposez pas les armes comme des guerriers , vous en trafiquez comme des marchands .

Soit. Tu le vois , tout est prévu . Écoute encore mes autres conditions . Vous allez rester dans la vallée du Hadi , vous ne tenterez aucune hostilité contre mon peuple , vous respecterez nos sanctuaires et nos demeures , vous n'y entrerez que sur ma permission .

La suspension d'armes durera jusqu'à ce que vous receviez des ordres du gouverneur , et ces ordres devront vous être remis en ma présence.

<< Toute tentative de fuite , tout acte de révolte , pourra entraîner la rupture de la trêve ; vous vous trouveriez alors dans la même situation que tout à l'heure , et je serais libre d'agir comme je le jugerais bon. Au contraire , si vous respectez les conventions , je m'engage à respecter votre vie et à vous fournir les moyens de l'entretenir , autant du moins que nos provisions y pourront suffire . »

Après quelques réflexions , quelques débats pour les choses de détail , le kaïmakam consentit à tout . Il réclamait seulement la délivrance de son compagnon ; Ali demeura inflexible sur ce point .

Kabul ediyorum; çünkü seferimizin talihsiz sonucu benim değil, kesinlikle öngörüsüz olan Miryalayların sorumluluğunda.

Peki, silahlarınızı bırakıyor musunuz?

Silahlarınızı istemekle bana haksızlık mı ediyorsunuz?

Savaş esirleri silahlarını tutamazlar.

Vali karar verene kadar kendimi sadece esir olarak kabul ediyorum ve tek bir söz veriyorum:

Ne kendim ne de adamlarım için kaçmaya çalışmayacağım.

Bir kaçış imkânsız olurdu; etrafınızın sıkıca sarıldığını düşünün! ... Katliamınız tamamlanırdı.

Bey, durumumuzun ne kadar kötü olduğunun farkındayım; ama umutsuzluğa kapılan adamların neler yapabileceğini biliyor musunuz?

Tekrarlıyorum, hiçbiriniz kaçamazsınız.

Evet, ama adamlarınızın çoğu darbelerimiz altında yıkılırdı; Paşa birliklerini kaybetmedi; Musul'da hala alaylarının ve ejderhalarının bir kısmı var; Diyarbakır, Süleymaniye ve diğer garnizonlardan takviye bekliyor; İyi donatılmış bir topçusu var... Bugün durumun hakimi sizsiniz; yarın her şey değişebilir.

Gelecekteki misillemelerden korktuğum için mevcut zaferin avantajından vazgeçmeli miyim?

Paşa yeni alaylar gönderirse, hayatınız benim güvencem olacak. Kürt aşiretleri beni savunmak için ayaklanmaya hazır; tek bir sözümle komşu dağların adamları toplanacak; ne kadar yiğit olduklarını biliyorsunuz! Benim Yezidilerimin her yerde bizim ırktan olanlarla gizli ittifakları var; hiçbir şeyden korkmam; ama barışı severim, savaşı değil. Bu nedenle silahlarınızı size bırakmayı kabul ediyorum; sadece Paşa'nın onlara sağlaması gereken yardımcı birliklerime tüfekler sözü verdim.

Bu yardımcı birlikler kim?

Yezidiler dostlarına ihanet etmezler. İsterseniz silahlarınızı saklayın; ama mühimmatınızı bana teslim edin. Ben de birliklerinize ihtiyaç duydukları yiyeceği vereceğim.

Mühimmatımızı teslim etmek veya silahlarımızı teslim etmek aynı şey değil mi? >>

Bey gülümsedi. "Pekala," dedi, "fişeklerinizi kendinize saklayın, ben de yiyeceğimi kendime saklarım. Açlıktan ölen askerleriniz yiyecek istediklerinde, bunun bedelini tabancalarıyla, tüfekleriyle, barutlarıyla ve bıçaklarıyla ödemek zorunda kalacaklar; böylece savaşçılar gibi silahlarınızı bırakmayacaksınız, tüccarlar gibi ticaret yapacaksınız.

Pekala. Görüyorsunuz, her şey planlı. Diğer şartlarımı tekrar dinleyin. Hadi Vadisi'nde kalacaksınız; halkıma karşı herhangi bir düşmanlık beslemeyeceksiniz; kutsal alanlarımıza ve meskenlerimize saygı göstereceksiniz; bunlara yalnızca benim iznimle gireceksiniz. Silahların askıya alınması, valinin emrini alana kadar sürecektir ve bu emirler size benim huzurumda iletilmelidir.

"Herhangi bir kaçış girişimi, herhangi bir isyan eylemi, ateşkesin bozulmasına yol açabilir; o zaman kendinizi öncekiyle aynı durumda bulacaksınız ve ben de uygun gördüğüm şekilde

hareket etmekte özgür olacağım. Aksine, anlaşmalara saygı gösterirseniz, hayatınıza saygı göstermeyi ve en azından erzaklarımız yettiği ölçüde onu sürdürmeniz için gerekli araçları sağlamayı taahhüt ediyorum."

Biraz düşündükten, bazı ayrıntılar üzerinde tartıştıktan sonra, kaymakam her şeye razı oldu. Sadece arkadaşının serbest bırakılmasını talep etti; Ali bu konuda taviz vermedi.

Je fus chargé de dresser le protocole ; les deux contractants signèrent , l'un en traçant son nom , l'autre en apposant son boukendim, littéralement : cela est moi-même. Ce signe sert de signature dans le pays . L'officier et ses trois soldats retournèrent alors dans la vallée .

<< Veux-tu écrire pour moi une lettre au pacha ? me demanda Ali ,

Volontiers ; que lui dirai -je ?

Apprends - lui dans quelle situation se trouvent ses gens , dis -lui que je veux traiter avec lui de vive voix ; demandes - lui s'il préfère venir sur les lieux ou s'il désire que j'aille le trouver à Djerraiy. Son escorte ne devra se composer que de cinquante hommes ; nous nous engageons à respecter sa personne. Ajoute que s'il se faisait attendre , le makredji serait étranglé et les troupes passées au fil de l'épée. Au cas où des troupes nouvelles tenteraient le passage , les mêmes représailles seraient aussitôt commises .

Peux-tu écrire tout cela ?

Oui.

Je vais encore charger Pali d'autres commissions ; écris ta lettre bien vite , afin qu'on la puisse emporter. >>

Quelques minutes après , assis dans la tente , j'écrivais sur mes genoux à la manière orientale , avec un crayon , manié de droite à gauche .

Le pacha , en lisant cette missive , ne devait guère se douter qu'elle venait de la main qui lui avait fabriqué de si bon champagne . Pali partit une demi-heure après , au grand galop , sur la route de Baadri .

<< Voici votre fête tristement interrompue , dis -je au bey ; les Osmanlis campent au Hadi et y resteront plusieurs jours ; que vont faire les Yésidi ?

Je leur donnerai une fête plus solennelle que celle sur laquelle ils comptaient. Tu connais le chemin du val d'Idiz , veux-tu aller me chercher le Cheikh Khan avec ses prêtres ? Il faut essayer de retrouver les restes du pir , pour les enterrer dans la vallée . »

Cette commission m'était doublement agréable ; je voyais avec plaisir qu'on s'occupait , même au milieu des soucis de la guerre , de rendre honneur à un homme tel que Kamek , et puis j'étais fort curieux d'assister aux funérailles d'un Yésidi .

Je pris seulement Halef avec moi . Je m'avançais un peu , en assurant que je connaissais la route d'Idiz ; je n'y étais point allé par le même côté , mais j'aime assez vaincre les difficultés , et je me persuadais d'ailleurs qu'il me serait aisé de retrouver mon chemin à l'aide de toutes les traces de passage laissées la veille . Nous descendîmes donc jusqu'au tombeau , puis nous tournâmes à gauche dans la forêt , et nous suivîmes les empreintes des pas jusqu'à la gorge étroite où m'avait conduit le fils de Sélek, quelques jours auparavant . Je ne me trompais pas ; une sentinelle placée en ce lieu voulut nous arrêter, je fis connaître ma mission et nous laissâmes nos chevaux dans les environs . Lorsque nous parvînmes dans la vallée , un singulier spectacle s'offrit à nous : des centaines d'enfants et de femmes étaient là , groupés de la manière la plus pittoresque ; les troupeaux paissaient tranquillement dans la prairie , les chèvres grimpaient aux flancs des rochers . Mais tout restait silencieux , on n'entendait pas une voix , pas un appel ; tout le monde parlait bas de peur de trahir la retraite . Près d'une citerne , j'aperçus le mir Cheikh Khan ; il vint à moi avec amitié , il savait

sommairement le succès des siens , mais aucun détail ne lui était parvenu. Sa première question fut :

<< Le temple.est- il encore debout ?

Oui, ainsi que tous les autres bâtiments .

Les nôtres ont- ils beaucoup souffert ? été

Il n'y a que quelques blessés , je n'ai point entendu parler de morts. Les deux morts que vous avez à déplorer n'ont pas causées par le combat.

Qui sont ceux qui ont péri ?

Le sarradj¹ Héfi de Baazoni et...

Héfi de Baazoni ! ... c'était un guerrier pieux et brave . S'il n'est pas mort dans le combat , qui l'a tué ?

Le bey l'envoyait en parlementaire, les Osmanlis l'ont frappé d'une balle ; je l'ai vu tomber . »

Le prêtre baissa la tête , joignit les mains ; puis , après un moment de silence , il reprit :

« Il est transformé ! Le soleil ne luira plus pour lui , mais il va se métamorphoser sous les rayons d'un astre plus brillant ; il habite un pays où nous le rejoindrons un jour. Là , il n'y a plus ni mort, ni tombeau , ni douleur , ni larmes ; il n'y a que des joies immortelles , car là on jouit de Dieu . »

1 Le messager.

Protokolü hazırlamakla görevlendirildim; iki taraf da imzaladı; biri adını yazarak, diğeri boukendim'ini, yani "benim"i yapıştırarak. Bu işaret, ülkede imza yerine geçer. Subay ve üç askeri daha sonra vadiye döndüler.

"Paşa'ya benim için bir mektup yazar mısın?" diye sordu Ali.

"İsteyerek; ona ne söyleyeyim?

Ailesinin içinde bulunduğu durumu anlat, onunla yüz yüze görüşmek istediğimi söyle; olay yerine gelmeyi mi yoksa Cerrey'e gidip onu bulmamı mı istediğini sor. Refakatçileri en fazla elli kişiden oluşmalıdır; şahsına saygı göstermeyi taahhüt ediyoruz. Bizi bekletirse, makredjinin boğulacağını ve askerlerin kılıçtan geçirileceğini de ekle." Yeni birlikler geçmeye kalkarsa, aynı misilleme derhal yapılacaktır.

Bütün bunları yazabilir misin?

Evet.

Pali'ye başka görevler vereceğim; Mektubunu çabuk yaz ki, götürülebilsin.

Birkaç dakika sonra, çadırdaki oturma, dizlerimin üzerinde, sağdan sola doğru tuttuğum bir kalemle, oryantal bir şekilde yazıyordum.

Bu mektubu okuyan Paşa, mektubun kendisine bu kadar güzel şampanya yapan elden geldiğinden şüphelenemezdi. Pali, yarım saat sonra dörtlüyle Baadri yoluna koyuldu.

"Kutlamanız ne yazık ki yarıda kesildi," dedim Bey'e. "Osmanlılar Hadi'de kamp kurdular ve birkaç gün orada kalacaklar; Yezidiler ne yapacak? Onlara beklediklerinden daha görkemli bir kutlama yapacağım." İdiz Vadisi'ne giden yolu biliyorsun, gidip Şeyh Han ve rahiplerini bana getirir misin? Pirin kalıntılarını bulup vadiye gömmeye çalışmalıyız."

Bu görev beni iki kat daha memnun etti; savaşın endişeleri arasında bile Kamek gibi bir adamı onurlandırmaya özen gösterdiklerini memnuniyetle gördüm ve ardından bir Yezidinin cenazesine katılmak için çok meraklandım.

Yanımda sadece Halef vardı. Biraz ilerledim ve ona İdiz yolunu bildiğimi söyledim; orada aynı tarafta bulunmamıştım ama zorlukların üstesinden gelmeyi tercih ederim ve bir önceki gün bıraktığım tüm yol izlerinin yardımıyla yolumu tekrar bulmamın kolay olacağına kendimi

inandırdım. Böylece mezara indik, sonra sola dönüp ormana girdik ve Selek'in oğlunun beni birkaç gün önce götürdüğü dar geçide kadar ayak izlerini takip ettik. Yanılmamışım; orada görevli bir nöbetçi bizi durdurmak istedi, görevimi bildirdim ve atlarımızı civarda bıraktık. Vadiye vardığımızda, sıra dışı bir manzarayla karşılaştık. Biz: Yüzlerce çocuk ve kadın oradaydı, en güzel şekilde gruplanmışlardı; sürüler çayırda huzur içinde otuluyor, keçiler kayaların yamaçlarına tırmanıyordu. Ama herkes sessizdi, tek bir ses, tek bir çağrı bile duyulmuyordu; herkes geri çekilmeye ihanet etme korkusuyla sessizce konuşuyordu. Bir sarnıcın yakınında Mir Şeyh Han'ı gördüm; bana dostça geldi; halkının başarısını kısaca biliyordu, ama ona hiçbir ayrıntı ulaşmamıştı. İlk sorusu şuydu:

"Tapınak hala ayakta mı?"

Evet, diğer tüm binalar gibi. Bizimkiler çok acı çekti mi?"

Sadece birkaç yaralı var; herhangi bir ölüm duymadım. Üzülmeniz gereken iki ölüm de çatışmalardan kaynaklanmadı.

Ölenler kimler?

Baazonili Hefi ve...

Baazonili Hefi! ... dindar ve cesur bir savaşçıydı. Eğer çatışmada ölmediyse, onu kim öldürdü?

Bey onu müzakere askeri olarak gönderdi, Osmanlılar vurdu; düştüğünü gördüm."

Rahip başını eğdi ve ellerini kavuşturdu; Sonra, bir anlık sessizliğin ardından devam etti:

"Değişti! Güneş artık onun için parlamayacak, ama daha parlak bir yıldızın ışınları altında dönüşecek; bir gün ona katılacağımız bir ülkede yaşıyor. Orada artık ölüm yok, mezar yok, acı yok, gözyaşı yok; sadece ölümsüz sevinçler var, çünkü orada insan Tanrı'nın tadını çıkarıyor."

¹ Elçi.

Cette manière d'accueillir l'annonce de la mort d'un ami était saisissante . Le prêtre ne prononça pas une seule malédiction contre les meurtriers ; il y a chez ce peuple une suite d'idées et de traditions chrétiennes qui l'élèvent bien au-dessus des mahométans , nous ne cesserons de le répéter : pourquoi faut- il que ces vives lueurs soient si souvent obscurcies ! Le Cheikh Khan me demanda encore :

« Quel est l'autre mort ?

Si je te le dis , tu te sentiras frappé au cœur .

La mort seule frappe au cœur ; et la mort , c'est l'amie de l'homme , la fin du péché , le commencement du bonheur. Parle , quel est l'autre mort ?

Le pir Kamek ! »

Tous ceux qui nous entouraient tressaillirent et baissèrent douloureusement la tête , mais aucun d'eux ne parla . Le Cheikh Khan , après s'être recueilli , me dit sans emphase :

<< C'est un saint à présent ! Dieu l'a voulu ... Raconte - nous comment il est mort. >>

Les assistants m'écoutèrent avec une émotion profonde ; puis le Khan murmura , en me tendant la main pour me remercier :

<< Frères , que notre pensée soit avec lui ! >>

Ils inclinèrent tous la tête. Priaient- ils ? je ne sais ... Je vis des larmes dans les yeux de plusieurs de ces hommes.

La première émotion passée , je leur dis , pour m'acquitter de mon message :

<< Ali - bey m'envoie vous chercher ; il voudrait qu'on pût rassembler les cendres du pir et procéder à ses funérailles .

Le chef a raison , il ne faut pas que les os du saint vieillard restent mêlés à ceux du miryalai !

Je crains bien qu'il vous soit difficile de reconnaître les restes de Kamek.

N'importe ! essayons ! >>

Je retournai avec les prêtres près du bey , on ne laissa que les fakirs à la garde du campement.

Ali venait de faire prévenir les officiers turcs de son intention , leur promettant que les prêtres ni les hommes du cortège ne porteraient aucune arme .

Pour ne pas donner ombrage aux ennemis , le chef ne descendit point dans la vallée ; je fus invité à le remplacer près du Cheikh .

Dans l'empressement et la douleur du premier moment, les prêtres avaient oublié la chose principale , un vase ou un coffret , pour renfermer les cendres . Heureusement Ali y songeait.

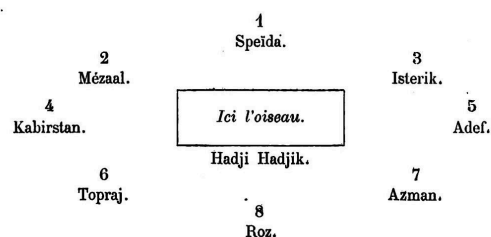
« Tu sais , dit-il au Cheikh Khan , que le fameux potier Rassat de Baazoni fit à mon père une urne destinée à renfermer ses restes , quand le temps de les enlever de la tombe serait venu , afin que les os ne se mêlassent point avec la poussière du cercueil . Cette kilya (urne) est un chef-d'œuvre du maître potier ; elle est digne de renfermer les reliques d'un saint. Je l'avais cachée dans ma maison de Baadri , mais je viens d'envoyer deux serviteurs fidèles qui sauront la trouver . >>

Nous descendîmes processionnellement dans la vallée , nous passâmes devant l'artillerie, et nous atteignîmes la place du bûcher .

On ne voyait plus qu'un monceau de cendres environné de gros morceaux de bois à demi calcinés ; devant ces tristes débris gisait le corps du messenger , roulé à quelque distance ; le feu avait consumé ses vêtements , mais le corps , noirci , paraissait intact .

On l'emporta aussitôt, car il était déjà tout décomposé . On trouva les cendres complètement froides, la couche supérieure fut enlevée , avec de grandes précautions . Cette opération donna le temps aux serviteurs d'Ali d'apporter l'urne.

Elle était posée solidement sur la selle d'un mulet et me parut énorme. Par sa forme elle rappelait assez un de ces abat-jours en porcelaine , que nous mettons sur les lampes , et dont le haut servirait de pied . Le couvercle de l'urne était surmonté d'une figure du soleil ; un dessin et des inscriptions ornaient les parois du vase. Le dessin représentait un oiseau , la queue en fourchette , les ailes déployées et très fines aux deux extrémités . L'inscription faisait mieux connaître à quelle espèce appartenait le volatile , que le dessin lui-même ; on lisait au bas de l'oiseau : Hadji Hadjik, ce qui signifie Le pèlerin des pèlerins (l'hirondelle) . Je me fis traduire les huit mots disposés dans l'ordre suivant :

1 , aurore ; 2 , tombeau ; 3 , étoile ; 4 , cimetière ; 5 , soleil ; 6 , terre ; 7 , ciel ; 8 , jour .

Bir dostunun ölüm haberini bu şekilde almak çok çarpıcıydı. Rahip katillere tek bir lanet okumadı; bu insanlar arasında, onları Müslümanlardan çok daha üstün kılan bir dizi Hristiyan fikri ve geleneği var; bunu tekrarlamaktan asla vazgeçmiyoruz: Bu parlak ışıklar neden bu kadar sık gizleniyor!

Şeyh Han bana tekrar sordu:

"Diğer ölüm nedir?

Sana söylersem, yüreğine bir darbe indirirsin.

Yalnızca ölüm yüreğe saplanır; ölüm ise insanın dostudur, günahın sonu, mutluluğun başlangıcıdır. Söyle, diğer ölüm nedir?

Pir Kamek!"

Etrafımızdaki herkes ürperdi ve acıyla başlarını eğdi, ama hiçbiri konuşmadı. Şeyh Han kendini toparladıktan sonra, hiç duraksamadan bana şöyle dedi:

"Artık bir evliya! Tanrı öyle istedi... Nasıl öldüğünü anlat bize."

Dinleyiciler beni derin bir duyguyla dinlediler; Sonra Han mırıldandı ve elini teşekkür için uzattı:

"Kardeşlerim, düşüncelerimiz onunla olsun!"

Hepsi başlarını eğdi. Dua mı ediyorlardı? Bilmiyorum... Bu adamlardan birkaçının gözlerinde yaşlar gördüm.

İlk duygu geçtikten sonra, onlara mesajımı yerine getirmek için şöyle dedim:

"Ali Bey sizi almaya gönderdi; pirin küllerini toplayıp cenaze törenine devam etmemizi istiyor.

Reis haklı; kutsal ihtiyarın kemikleri miryalai'nin kemikleriyle karışmamalı!

Korkarım Kamek'in kalıntılarını tanımanız zor olacak.

Önemli değil! Deneyelim!" >>

Rahiplerle birlikte Bey'e döndüm; kampı korumak için sadece fakirler kalmıştı.

Ali, Türk subaylarına niyetini bildirmiş ve ne rahiplerin ne de alaydaki adamların silah taşımayacağına söz vermişti.

Düşmanı gücendirmemek için lider vadiye inmedi; Onun yerine Şeyh'in yanına davet edildim.

İlk anın telaşı ve üzüntüsü içinde rahipler en önemli şeyi unutmuşlardı: külleri koyacak bir vazo veya tabut. Neyse ki Ali bunu düşünmüştü. "Biliyorsun," dedi Şeyh Han'a, "Baazonili ünlü çömlekçi Rassat, babamın kemiklerini mezardan çıkarma zamanı geldiğinde saklamak için bir küp yapmıştı; böylece kemikler tabutun tozuna karışmayacaktı. Bu kilya (küp), usta çömlekçinin şaheseri; bir evliyanın kalıntılarını barındırmaya layık. Baadri'deki evimde saklamıştım, ama onu bulacak iki sadık hizmetkârımı yeni gönderdim. >>

Alay halinde vadiye indik, topçuların önünden geçtik ve odun yığınının olduğu yere ulaştık.

Görünen tek şey, yarı kömürleşmiş büyük odun parçalarıyla çevrili bir kül yığınıydı; bu hüznü kalıntıların önünde, biraz uzakta yuvarlanmış olan habercinin cesedi yatıyordu; ateş elbiselerini yakmıştı, ancak kararmış olan ceset sağlam görünüyordu.

Hemen götürüldü, çünkü tamamen çürümüştü. Küller tamamen soğumuş halde bulundu ve üst tabaka büyük bir özenle kaldırıldı. İşlem, Ali'nin hizmetkarlarına küpü getirmeleri için zaman kazandırdı. Bir katırın eyerine sıkıca yerleştirilmişti ve bana devasa göründü. Şekli, lambalara taktığımız ve üst kısmı taban görevi gören porselen abajurlardan birini andırıyordu. Küpün kapağında bir güneş figürü vardı; vazunun yanlarını bir çizim ve yazılar süslüyordu. Çizim, çatallı kuyruklu ve iki ucu açık, çok ince kanatlı bir kuşu temsil ediyordu. Yazı, kuşun hangi türe ait olduğunu çizimin kendisinden daha açık bir şekilde ortaya koyuyordu; kuşun altında şunu okuyabiliyordunuz: Hacı Hacı, yani Hacıların hacısı (kırlangıç). Sekiz kelimeyi aşağıdaki sırayla tercüme ettirdim:

1, şafak; 2, mezar; 3, yıldız; 4, mezarlık; 5, güneş; 6, dünya; 7, gökyüzü; 8, gün.

Le symbolisme de cette inscription est assez clair pour se passer de commentaires . Je demandai au Cheikh , en lui désignant la figure de l'oiseau :

« Est - ce que l'hirondelle est un oiseau sacré pour les Yésidi ?

Non, mais elle rappelle le pèlerinage de la vie : quand vient l'automne , elle s'enfuit dans une contrée plus belle ; quand vient l'hiver de la vie humaine , l'homme se prépare aussi à quitter les montagnes , où il avait bâti son nid , il s'en va dans un monde meilleur . Sur la terre , nous trouvons l'argile , le tombeau , le cimetière ; de l'autre côté , l'aurore et la brillante lumière d'autres étoiles ; là- bas est un soleil plus pur , un jour qui ne connaît pas de nuit , qui n'aura jamais de fin . Voilà ce qui est écrit sur la kilya. >>

Il paraissait bien difficile de retrouver des vestiges humains parmi les débris du bûcher ; cependant , quand les cendres qui recouvraient la surface furent déblayées , on aperçut deux amas sans formes , mais d'une teinte différente ; les prêtres les examinèrent avec attention , sans pouvoir décider si ces cendres avaient appartenu à des corps humains . Les cheikh se courbaient en vain sur ces restes , les palpaient , les flairaient , et se regardaient indécis . Enfin , en écartant doucement cette poussière, des os informes , à demi calcinés , réduits aux trois quarts de leur grandeur , couverts d'une croûte noirâtre , se montrèrent au jour . Le tout se trouvait enveloppé dans une couche de naphte et de bitume qui avait fait coller ensemble ces cendres , lesquelles , sans cette circonstance , se seraient mélangées d'une façon plus complète avec celles du bûcher.

Le Cheikh m'appela et me montra ces restes :

« Votre pir ! murmurai -je... Lequel des deux ? >>

Le Khan répéta avec une sorte de découragement :

<< Lequel ? On ne saurait reconnaître les ossements de Kamek .

Que faire ? Nous ne pouvons ni jeter cette poussière au vent , ni rendre les mêmes honneurs aux deux ennemis , et confondre le saint avec l'impie . Émir, donne - nous un conseil.

Il faut mettre les os et les cendres du pir dans l'urne , sans les confondre avec les restes de l'ennemi .

Mais nous ne pouvons les distinguer.

Pourquoi pas ? Regarde : voici le corps de Kamek , et voilà celui du Turc .

Comment sais- tu cela?

Ecoute : le pir ne portait point d'armes ; le miryali avait sur lui son sabre , son poignard et deux pistolets . Ne voyez - vous pas ces morceaux de fer tordus , ces lingots , ce reste du canon d'une arme à feu , cette pointe de sabre ; cherchez maintenant la direction des ossements , ce sera bien le corps de l'officier turc.

Tu as raison ! s'écrièrent les Yésidi. Nous aurions dû y songer. >>

Et ils firent apporter l'urne pour y déposer respectueusement les restes de leur héros .

Pendant que nous étions occupés à ce pieux devoir , le kaïmakam , accompagné de quelques officiers , venait de s'approcher du bûcher ; il fit prier le Cheikh de lui rendre les cendres de son ancien chef. On envoya demander l'avis d'Ali -bey , qui consentit à ce que les Osmanlis fissent de leur côté les funérailles du général turc .

Nous retournâmes ensuite sur la montagne ; le jeune bey voulait procéder immédiatement à la cérémonie .

<< Non , dit le Cheikh Khan , nous attendrons à demain matin .

Pourquoi ?

Le pir Kamek a été le plus pieux et le plus sage des Yésidi : pour l'honorer dignement il serait trop tard aujourd'hui . Je vais faire préparer un lieu dans le val d'Idiz ; demain matin nous y porterons les cendres ...

As-tu besoin de maçons et de charpentiers ?

Non, le monument consistera en quelques blocs de rochers , sans ciment. Chaque homme de la tribu , chaque femme , chaque enfant y joindra sa pierre , la choisissant selon ses forces , afin que tous puissent dire qu'ils ont rendu hommage à celui que Dieu vient de transformer.

Les guerriers ne peuvent quitter leur poste , objecta le bey.

Ils ne viendront pas tous à la fois , mais il leur sera facile de se succéder , sans te laisser seul . Conseille - nous sur la forme que doit avoir la tombe. >>

Comme j'étais tout à fait désintéressé dans cette affaire , je priai mon jeune interprète de me conduire à la recherche du livre légué par Kamek.

Il l'avait caché dans le creux d'un érable , sous l'ombre duquel je m'assis pour étudier le vocabulaire kurde du vieux pir , et finir tranquillement ma journée.

Bu yazıtın sembolizmi, kendi kendini anlatacak kadar açık. Şeyh'e kuş figürünü işaret ederek sordum: "Kırlangıç, Ezidiler için kutsal bir kuş mudur?" Hayır, ama hayatın hac yolculuğunu hatırlatır: Sonbahar geldiğinde, daha güzel bir diyara kaçır; insan hayatının kışı geldiğinde, insan da yuvasını kurduğu dağları terk etmeye hazırlanır, daha iyi bir dünyaya gider.

Yeryüzünde toprağı, mezarı, mezarlığı buluruz; diğer tarafta ise şafak vakti ve diğer yıldızların parlak ışığı; daha saf bir güneş, geceyi bilmeyen, asla bitmeyecek bir gün vardır. Kilya'da yazan budur." Yakılan odun yığınının kalıntıları arasında insan kalıntıları bulmak çok zor görünüyordu; ancak yüzeyi kaplayan küller temizlendiğinde, farklı renklerde iki biçimsiz yığın görüldü; rahipler, bu küllerin insan bedenine ait olup olmadığına karar veremeden dikkatlice incelediler.

Şeyhler bu kalıntıların üzerine boş yere eğildiler, onları yokladılar, kokladılar ve kararsızca birbirlerine baktılar. Sonunda, tozu nazikçe temizlerken, boyutlarının dörtte üçüne inmiş, siyahımsı bir kabukla kaplı, biçimsiz, yarı kömürleşmiş kemikler ortaya çıktı. Bütün bunlar, bu küllerin birbirine yapışmasını sağlayan bir nafta ve bitüm tabakasıyla sarılıydı; bu koşul olmasaydı, yakılan odun yığınındakilerle daha iyi karıştırdı.

Şeyh beni çağırdı ve kalıntıları gösterdi:

"Pirinizi!" diye mırıldandım... "İkisinden hangisi?" >>

Han, bir tür cesaret kırıcı bir şekilde tekrarladı:

<< Hangisi? Kamek'in kemikleri tanınmıyor.

Ne yapabiliriz? Ne bu tozu havaya savurabiliriz, ne de iki düşmana eşit saygı gösterebilir, evliyaı dinsizle karıştırabiliriz. Emir, bize bir tavsiye ver.

Pir'in kemiklerini ve küllerini, düşmanın kalıntılarıyla karıştırmadan urne'e koymalıyız.

Ama onları ayırt edemiyoruz.

Neden olmasın? Bakın: İşte Kamek'in cesedi, işte Türk'ün.

Bunu nereden biliyorsunuz?

Dinleyin: Pir silah taşımıyordu; Miryali'nin üzerinde kılıcı, hançeri ve iki tabancası vardı. Bu bükülmüş demir parçalarını, bu külçeleri, bir ateşli silahın namlusunun kalıntısını, bu kılıcın ucunu görmüyor musunuz? Şimdi kemiklerin yönüne bakın; kesinlikle Türk subayının cesedi olacak.

Haklısınız! diye bağırdı Yezidiler. Bunu düşünmeliydik.

Ve kahramanlarının kalıntılarını saygıyla yerleştirmek için urne'ü getirdiler. o.

Biz bu dindar görevle meşgulken, kaymakam birkaç subay eşliğinde cenaze ateşine yaklaşmıştı; Şeyh'ten eski liderinin küllerini geri vermesini istedi. Ali Bey'in görüşü alındı ve Osmanlıların Türk generalinin cenazesini kendi başlarına yönetmesini kabul ettiler.

Daha sonra dağa döndük; genç bey törene hemen başlamak istedi.

"Hayır," dedi Şeyh Han, "yarın sabaha kadar bekleyeceğiz." "Neden?" Pir Kamek, Yezidilerin en dindar ve bilgesi idi: Onu layıkıyla anmak için bugün çok geç olurdu. İdiz Vadisi'nde bir yer hazırlatacağım; yarın sabah külleri oraya götüreceğiz...

Duvarcı ve marangoza ihtiyacınız var mı?

Hayır, anıt çimentosuz birkaç taş bloğundan oluşacak. Aşiretin her erkeği, her kadını, her çocuğu kendi gücüne göre taşı ekleyecek, böylece herkes Tanrı'nın yeni dönüştürdüğü kişiye hürmet ettiğini söyleyebilecek.

Savaşçılar yerlerini terk edemez, diye itiraz etti bey.

Hepsi birden gelmeyecek, ama seni yalnız bırakmadan birbirlerini takip etmeleri kolay olacak. Mezarın nasıl olması gerektiği konusunda bize tavsiyelerde bulunun. >>

Bu konuyla hiç ilgilenmediğim için genç tercümanımdan Kamek'in miras bıraktığı kitabı aramam için bana rehberlik etmesini istedim. Kitabı bir akçaağaç kovuğuna saklamıştı ve gölgesinde oturup eski Kürtçe kelime dağarcığını inceledim. pir ve günümü huzur içinde sonlandır.

Quand la nuit fut tombée, les feux de bivouac s'allumèrent sur toutes les hauteurs qui entouraient le Hadi , formant comme un cercle de feu , que les Turcs n'eussent pu franchir.

Avant l'aube , Pali était de retour, grâce au cheval excellent que lui avait fourni le bey .

J'avais dormi sous la tente du chef, j'assistai à son entretien avec le messager .

<< As-tu trouvé le pacha ? demanda Ali .

Oui , Seigneur , j'ai pu lui parler hier soir.

Que dit-il?

D'abord tout en fureur il voulait me faire bâtonner jusqu'à la mort , mais il a fini par s'apaiser .

Sur ses ordres , les officiers supérieurs et le divan des effendis se sont réunis ; il a été décidé qu'on me renverrait avec une lettre pour toi . »

Pali tendait à son chef une grande enveloppe au cachet officiel.

Ali-bey l'ouvrit et trouva dans ce pli une missive plus petite , qui n'était point cachetée ; il me remit les deux parchemins .

<< Lis bien vite , Émir, me dit-il , je suis impatient de connaître la décision du pacha. >>

L'écrit , tracé de la main du secrétaire d'État , était muni de la signature du gouverneur .

Celui-ci promettait de se rendre le lendemain à Djerraiya , ne mettant d'autre condition pour l'entrevue que la présence d'Ali -bey avec une escorte n'excédant pas celle de son adversaire . Le pacha ajoutait qu'il espérait une entente pacifique ; il envoyait , dans la lettre même du bey , un ordre écrit au kaïmakam , lui enjoignant d'attendre en paix la conclusion des pourparlers et de s'efforcer de vivre en bonne intelligence avec les Yésidi .

Ali-bey s'écria joyeusement , lorsque j'eus terminé cette lecture :

« Nous avons donné une bonne leçon au pacha . Remarques-tu , Émir , combien il devient plus traitable ? J'enverrai tout à l'heure la lettre au kaïmakam . Je vais me préparer pour l'entrevue de demain.

Pourquoi veux -tu envoyer cette lettre au kaïmakam ?

Parce qu'elle lui appartient.

Elle est inutile ; tes conventions avec cet officier suffisent , la lettre ne lui ordonne pas autre chose que ce à quoi il s'est engagé .

Il ne sera que mieux disposé à exécuter notre traité , s'il en reçoit l'ordre de son chef suprême .

Faut- il t'avouer que cette lettre excite mes soupçons ?

Pourquoi ?

Parce qu'elle est inutile. Et puis ces derniers mots me paraissent singuliers : « Lis mes ordres bien exactement. >>

Au contraire , cela prouve la bonne volonté du pacha ; il insiste sur son ordre , pour que le colonel l'exécute ponctuellement.

Insistance tout aussi superflue que la lettre .

N'importe ce billet ne m'appartient point , il sera envoyé à son destinataire . >>

Le hasard sembla se déclarer pour l'opinion du pacha , contre mon avis, car un Yésidi vint annoncer que le kaïmakam lui-même montait vers la tente .

Nous allâmes au-devant de l'officier , il se présentait seul ; Ali le reçut amicalement .

« Je vous salue , murmura le Turc en s'inclinant devant Ali-bey , puis devant moi .

Sois le bienvenu , Seigneur ; qui t'amène ici , que désires-tu ?

Je viens t'apprendre que nos hommes ont consommé tous les vivres que tu leur avais fait donner . »

Ali sourit et reprit :

« Ne t'ai -je pas dit qu'on achète des vivres avec des armes ?

Je t'ai fait donner hier tout ce que je pouvais .

Je le sais , mais ne prendras-tu pas aussi de l'argent ?

Ce que le bey des Yésidi a promis , il sait le tenir ; mes conventions sont remplies. Vous avez besoin de nourriture , et moi d'armes ; faisons échange , il sera pour tous deux profitable .

Tu oublies que nous n'avons pas trop d'armes pour nous , et que nous manquons de munitions .

Tu oublies , toi , que les vivres sont insuffisants en ce moment chez nous . Il y a ici des milliers de Yésidi réunis sur les montagnes , ils veulent tous boire et manger . D'ailleurs qu'avez - vous besoin d'armes ? Ne sommes - nous pas amis ?

Oui , certes , jusqu'à la fin de la trêve .

Et pour plus longtemps sans doute . Émir , lis - lui la lettre du gouverneur.

Tu as reçu une lettre du pacha ?

Oui , mon courrier est de retour ; lis , Émir . »

Je m'empressai de répondre au désir d'Ali ; je crus remarquer, en terminant , une nuance de désappointement se peindre sur le visage de l'officier turc .

<< Alors la paix va probablement se conclure entre nous ?

Gece çöktüğünde, Hadi'yi çevreleyen tüm tepelerde kamp ateşleri yakıldı ve Türklerin geçemeyeceği bir tür ateş çemberi oluşturuldu.

Şafak sökmeden önce, Pali, beyin ona sağladığı mükemmel at sayesinde geri döndü. Ben de reisin çadırında uyumuş ve haberciyle görüşmesinde hazır bulunmuştum.

"Paşayı buldunuz mu?" diye sordu Ali.

"Evet efendim, dün gece onunla konuşabildim."

"Ne dedi?"

Önce öfkeyle beni döverek öldürmek istedi, ama sonunda sakinleşti. Emri üzerine üst düzey subaylar ve efendiler divanı toplandı; "Sana bir mektupla geri gönderilmeme karar verildi."

Pali, reisine resmi mühürlü büyük bir zarf uzattı. Ali Bey zarfı açtı ve içinde mühürsüz, daha küçük bir mektup buldu; iki parşömeni bana uzattı.

"Çabuk oku Emir," dedi bana, "Paşa'nın kararını öğrenmek için sabırsızlanıyorum."
Devlet Sekreteri'nin el yazısıyla yazılmış belgede Vali'nin imzası vardı. Vali, ertesi gün Cerrey'e gideceğine söz verdi ve Ali Bey'in, rakibinden daha büyük olmayan bir refakatçiyle birlikte bulunması dışında hiçbir şart koşmadı. Paşa, barışçıl bir anlaşma umduğunu da ekledi; Bey'in mektubunda kaymakama, müzakerelerin sonuçlanmasını barış içinde beklemesini ve Yezidilerle uyum içinde yaşamaya çalışmasını emreden yazılı bir emir gönderdi. Okumayı bitirdiğimde Ali Bey sevinçle haykırdı:
"Paşa'ya iyi bir ders verdik. Emir, ne kadar daha uysallaştığının farkında mısın? Mektubu hemen kaymakama göndereceğim. Yarınki görüşmeye hazırlanacağım.
Bu mektubu neden kaymakama göndermek istiyorsun?
Çünkü ona ait.
İşe yaramaz; bu subayla yaptığın anlaşmalar yeterli; mektup ona taahhüt ettiği şeyden başka bir şey yapmasını emretmiyor.
Ancak başkomutanından emir alırsa antlaşmamızı uygulamaya daha istekli olacaktır.
Bu mektubun bende şüphe uyandırdığını kabul etmeli miyim?
Neden?
Çünkü işe yaramaz. Ve sonra şu son sözler bana tuhaf geliyor: "Emirlerimi dikkatlice oku."
Tam tersine, Paşa'nın iyi niyetini kanıtlıyor; emrinde ısrar ediyor, böylece albay zamanında yerine getirsin.
Bu ısrar da mektup kadar gereksiz.
Ne olursa olsun, bu not bana ait değil; alıcısına gönderilecek. >>
Talih Paşa'nın fikrini benimkinden daha çok destekledi, çünkü bir Yezidi kaymakamın çadıra geldiğini haber vermek için geldi.
Subay ile görüşmeye gittik; yalnız geldi; Ali onu dostça karşıladı.
"Selamlar olsun," diye mırıldandı Türk, Ali Bey'e, sonra bana eğilerek.
"Hoş geldin Efendim; seni buraya kim getirdi? Ne istiyorsun?
Sana, adamlarımızın onlara verdiği tüm erzakları tükettiğini haber vermeye geldim."
Ali gülümsedi ve devam etti:
"Silahla erzak alınır demedim mi?" Dün sana verebileceğim her şeyi verdim.
Bunu biliyorum, ama para da almayacak mısın?
Yezidilerin Bey'i ne söz verdiyse, onu nasıl tutacağını bilir; anlaşmalarım yerine getirildi.
Senin yiyeceğe, benim de silaha ihtiyacım var; bir ticaret yapalım; ikimiz için de karlı olur.
Kendimiz için pek fazla silahımız ve cephanemiz olmadığını unutuyorsun.
Ülkemizde şu anda yiyecek yetersizliğini unutuyorsun. Dağlarda toplanmış binlerce Yezidi var; hepsi yemek ve içmek istiyor. Ayrıca, silaha ne ihtiyacın var? Dost değil miyiz?
Evet, kesinlikle, ateşkesin sonuna kadar.
Ve şüphesiz daha uzun süre. Emir, ona valinin mektubunu oku.
Paşa'dan mektup aldın mı?
Evet, kuryem döndü; oku, Emir."
Ali'nin isteğine hemen cevap verdim; bitirirken Türk subayının yüzünde hafif bir hayal kırıklığı fark ettiğimi sandım.
"Yani aramızda barış muhtemelen sağlanacak mı?"

Oui , et le pacha désire que tu gardes , avec moi et les miens , des rapports de bonne amitié ; il te le recommande spécialement.

Spécialement ?

Il a joint une lettre pour toi à la mienne, je vais te la donner.

Une lettre pour moi ? s'écria le kaïmakam qui tressaillit , où est-elle ?

Emir , donne-la - lui. »

L'empressement que l'officier mettait à demander cette missive. augmenta encore mes soupçons ; je laissai à regret échapper l'écrit.

<< Permets que je t'en fasse la lecture , » dis -je .

Je lus haut jusqu'aux deux dernières lignes , qui me semblaient si singulières ; le kaïmakam demanda :

«Est- ce tout ?

Il y a encore quelques mots , écoute . »

Je continuai ma lecture , tout en ne perdant pas de vue le visage de l'officier . Celui - ci ne sourcilla point , mais je vis bien qu'à cette dernière ligne sa prunelle s'était dilatée ; il sembla réfléchir un instant ; son attention se concentrait en dedans . Je restai convaincu qu'il avait compris . Mais qu'avait - il compris ?

« Cette lettre est à moi , » s'écria tout à coup le kaïmakam .

Il voulut s'emparer du papier et le fit avec tant de hâte , qu'il me l'arracha presque des mains . Cependant je parvins à garder le billet .

<< Pourquoi es-tu donc si pressé ? demandai - je en le regardant en face . Ces lignes te paraissent- elles contenir un sens caché que tes yeux seuls puissent découvrir . ?

Oh ! point du tout . Mais la lettre me m'est-elle pas adressée , ne m'appartient - elle pas ?

Le pacha ayant confié cette lettre au bey , c'est le bey qui doit te la remettre ou la garder , comme il l'entendra . Je ...

Mais le bey l'a dit . Il te prie de me la donner .

Écoute , tu sembles si désireux de posséder ce papier , que tu me donnes envie de l'examiner aussi plus soigneusement , dans l'intérêt du bey. >>

Je regardai la lettre au soleil , je la palpai , je l'étendis de nouveau au grand jour , enfin je découvris plusieurs lignes d'une écriture très fine et tracées avec une substance presque de la même couleur que le papier.

« Cette lettre ne peut être remise au kaïmakam ! m'écriai -je.

Et pourquoi ? demanda celui - ci en dissimulant sa colère .

Parce qu'elle contient des instructions secrètes . >>

Le Turc pâlit.

« Tu te trompes , Effendi , murmura - t - il .

Non , non ; ces lignes seront parfaitement lisibles quand j'aurai passé ce papier au feu.

Emir , tu brûleras et détruiras le papier !

Sois tranquille , nous autres , effendis du Couchant , nous savons comment il faut traiter ces sortes d'écritures . »

Le bey me regardait tout surpris , il me demanda gravement :

<< Crois -tu , en vérité , que cette lettre renferme un message secret ?

Fais apporter des charbons , tu verras . >>

Sur un signe du chef, Pali s'éloigna , puis revint avec quelques menues branches auxquelles il mit le feu . Bientôt s'éleva une belle flamme claire , qui me servit à chauffer doucement le papier.

Soudain le kaïmakam , s'élançant sur moi , me saisit le bras , mais je prévoyais cette tentative ; j'évitai la secousse ; du reste ,

Ali -bey vint à mon secours ; il renversa l'officier turc sur le sol et le retint sous son genou puissant.

<< Tu es un traître ! s'écria Ali furieux . Tu es venu ici sans ma permission. Je te fais prisonnier . »

Le kaïmakam se débattait de toutes ses forces , mais plusieurs hommes accouraient pour prêter main forte à leur chef. Le Turc fut lié , désarmé et attaché solidement dans un coin de la tente , après quoi je revins à mon expérience .

La flamme avait opéré sur l'encre invisible ; on distinguait parfaitement les signes qui couvraient les marges . J'appelai le chef des Yésidi .

« Ali -bey , lui demandai -je , n'avais-je pas raison ?

Émir , tu es un sorcier !

Non , ce n'était pas difficile à deviner.

O Effendi , la sagesse des Nemsi est grande !

Tu vois bien que le gouverneur est aussi sorcier que moi.

On prend un jus incolore , on écrit à l'aide de cette substance , et le feu, par son action , la rend visible . La science qui enseigne ces choses se nomme la chimie ; elle est fort cultivée parmi nous , au lieu que vous la négligez : cela explique comment à vos yeux nous semblons opérer des merveilles . En Europe nous avons beaucoup de manières de déguiser notre correspondance ; il y en a qui demandent de véritables études . Celle que les Turcs ont employée ici est des plus simples ; il ne fallait aucune sorcellerie pour la reconnaître . Devine avec quoi sont écrits ces mots ?

Evet, Paşa benimle ve benimkilerle iyi ilişkiler sürdürmenizi istiyor; özellikle size tavsiye ediyor.

Özellikle mi?

Benimkine sizin için bir mektup iliştiirmiş, size vereceğim.

Bana mı? diye bağırdı kaymakam, "Nerede? Emir, verin ona." diye başladı.

Subayın bu mektubu istemekteki hevesi şüphelerimi daha da artırdı; isteksizce yazıyı ağzımdan kaçırdım.

"Size okuyayım," dedim.

Bana çok garip gelen son iki satıra kadar yüksek sesle okudum; kaymakam sordu:

"Hepsi bu kadar mı?

Birkaç kelime daha var, dinleyin."

Subayın yüzünü aklımda tutarak okumaya devam ettim. Gözünü kırpmadı ama son satırda gözlerinin büyüdüğünü açıkça gördüm; bir anlığına düşünür gibi oldu; dikkati içe dönüktü. Anladığından emindim. Ama ne anlamıştı? "Bu mektup benim," diye bağırdı kaymakam aniden.

Kâğıdı kapmak istedi ve bunu öyle bir aceleyle yaptı ki neredeyse elimden kapacaktı. Ancak notu saklamayı başardım.

"Neden bu kadar acele ediyorsun?" diye sordum, doğrudan yüzüne bakarak. "Bu satırlar sana sadece gözlerinin keşfedebileceği gizli bir anlam mı taşıyor gibi geliyor?"

Hayır! Hiç de değil. Ama mektup bana hitaben yazılmamış mı, bana ait değil mi?" Paşa bu mektubu Bey'e emanet ettiğine göre, Bey onu sana vermeli veya uygun gördüğü şekilde saklamalıdır. Ben...

Ama Bey öyle söyledi. Bana vermeni istiyor.

Dinle, bu kâğıdı ele geçirmek için o kadar hevesli görünüyorsun ki, Bey'in çıkarı için onu daha dikkatli incelememi istiyorsun. >>

Mektuba güneş ışığında baktım, dokundum, tekrar gün ışığında açtım ve sonunda kâğıtla neredeyse aynı renkte bir maddeyle yazılmış, çok güzel yazılmış birkaç satır buldum.

"Bu mektup kaymakama verilemez!" diye bağırdım.

"Neden peki?" diye sordu öfkesini gizleyerek.

"Çünkü gizli talimatlar içeriyor." >>

Türk'ün rengi soldu.

"Yanılıyorsun Efendim," diye mırıldandı. Hayır, hayır; bu kâğıdı ateşten geçirdiğimde bu satırlar tamamen okunabilir olacak.

Emir, yakıp yok edeceksin Kağıt!

Endişelenmeyin, biz Batılı efendiler bu tür yazılara nasıl davranacağımızı biliriz."

Bey bana şaşkınlıkla baktı ve ciddi bir şekilde sordu:

"Bu mektubun gizli bir mesaj içerdiğine gerçekten inanıyor musunuz?"

Biraz kömür getirin, göreceksiniz."

Şefin bir işareti üzerine Pali uzaklaştı, sonra ateşe verdiği birkaç küçük dalla geri döndü.

Kısa süre sonra güzel, berrak bir alev yükseldi ve ben de kâğıdı hafifçe ısıttım.

Aniden kaymakam bana doğru atılarak kolumu yakaladı, ama ben bu girişimi önceden sezdim; şoktan kurtuldum; üstelik,

Ali Bey yardımına koştu; Türk subayını yere serdi ve güçlü dizinin altına aldı.

"Sen bir hainsin!" diye bağırdı Ali öfkeyle. "İznim olmadan buraya geldin. Seni esir alırım."

Kaymakam tüm gücüyle mücadele etti, ama birkaç adam liderlerine yardım etmek için koştu.

Türk bağlandı, silahsızlandırıldı ve çadırın bir köşesine sıkıca bağlandı, ardından deneyime geri döndüm.

Alev görünmez mürekkebe etki etmişti; kenarlardaki işaretler açıkça görülüyordu. Yezidilerin reisini aradım.

"Ali Bey," diye sordum, "haklı değil miydim?"

Emir, sen bir büyücüsün!

Hayır, tahmin etmek zor değildi.

Ey Efendi, Nemsî'nin bilgeliği büyüktür!

Görüyorsun ki vali de benim kadar büyücü." Renksiz bir özsu alıyoruz, bu maddeyle yazıyoruz ve ateş, etkisiyle onu görünür kılıyor. Bunları öğreten bilime kimya denir; aramızda oldukça gelişmişken siz onu ihmal ediyorsunuz: Bu, sizin gözünüzde nasıl harikalar yarattığımızı açıklıyor. Avrupa'da yazışmalarımızı gizlemenin birçok yolu var; bazıları gerçekten incelenmeyi gerektiriyor. Türklerin burada kullandıkları en basitlerinden biri; onu tanımak için büyücülüğe gerek yok. Bu kelimelerin neyle yazıldığını tahmin edin?

Dis-le .

Avec de l'urine .

Impossible . !

Essaye qu'elle vienne de l'homme ou d'un animal , peu importe , elle donne une trace incolore qu'avive le feu . Tiens , tu peux maintenant suivre ces caractères , n'est - ce pas ?

Oui , que disent - ils ?

Je viendrai demain matin ; nous les battons . >>

Tu lis bien ? Tu ne te trompes pas ?

Non , certes , c'est assez clair.

Bien ; donne-moi ce papier . >>

Ali marchait à grands pas autour de moi ; il paraissait fort agité , enfin il me demanda :

« C'est une trahison , n'est- il pas vrai , Émir ?

C'est du moins une ruse de guerre peu loyale .

Si je brisais cet homme , quand il sera dans mes mains ?

Ne crains-tu pas le padischah ?

Effendi , je sais que les Urus (Russes) ont un proverbe qui dit : Le ciel est haut , le tsaar (Tsar) est loin ! Le padischah , lui aussi , est loin de nous !

Mais le sang va couler à flots ! Ne m'as - tu pas assuré que tu aimes la paix ?

Je l'aime , mais il faut la conquérir. Ces Turcs en veulent à notre liberté , à nos biens , à nos vies ; ils venaient nous surprendre comme des brigands qu'ils sont , et je les ai épargnés ; à présent ils trament de nouvelles perfidies , ne dois -je pas me défendre ?

Tu peux le faire sans combat.

Comment ?

Montre cette lettre au gouverneur , il est battu par ses propres armes.

Le gouverneur ! mais ne comprends-tu pas ce qu'il machine ?

Demain , si je vais le trouver , il me retiendra prisonnier.

Qui t'empêche de le prévenir ? Tu le surprendrais aisément , car il ne peut supposer que sa ruse est découverte . »

Ali-bey réfléchit un moment, immobile et muet, puis il me dit :

<< Il faut que je parle au Cheikh Khan . Viens avec moi dans le val d'Idiz.

Allons .

Auparavant, je veux être sûr que le prisonnier ne pourra me nuire. Attends- moi , n'entre pas dans la tente . >>

Pourquoi me défendait- il de le suivre ? Ses yeux brillaient de colère , il tourmentait le manche de son poignard . Allait- il se venger d'une manière terrible, craignait-il que j'essayasse de l'en empêcher ?

J'attendis une longue demi-heure ; de temps à autre , les éclats d'une voix furieuse , à laquelle répondait une autre voix brusque et saccadée , arrivaient jusqu'à moi . Enfin Ali reparut , tenant à la main un papier qu'il me donna .

<< Lis ! murmura - t - il , je ne veux pas qu'ils me trompent. >>

L'écrit , adressé à ses gens par le colonel turc , leur enjoignait de livrer immédiatement toutes leurs armes et toutes leurs munitions .

<< Cette exigence est de bonne guerre , m'écriai -je ; comment as-tu pu contraindre le kaïmakam à signer un tel ordre ?

J'ai fait amener le makridji et les ai menacés tous deux de les tuer , en même temps que mon artillerie foudroierait leurs troupes . Il savent qu'en une heure tout serait fini .

Tu gardes les deux prisonniers ?

Oui.

Dans le cas où les autres officiers turcs refuseraient d'obéir aux ordres de leurs chefs , comment agirais -tu ?

J'exécuterais mes menaces . Attends-moi encore un peu , et tu verras si je ne me fais pas respecter de ces Osmanlis . »

Le bey donna encore quelques ordres , puis descendit jusqu'à la batterie. En dix minutes tout fut disposé ; les hommes à leurs pièces , les tireurs l'arme prête. Un angle de la barricade s'ouvrit et laissa passer deux cents guerriers , accompagnant trente mulets .

La plupart de ces animaux avaient été pris aux Turcs avec les canons . Cette troupe se dirigea vers le campement ennemi et s'arrêta bientôt , tandis que son commandant s'avançait vers l'endroit où les officiers du pacha se trouvaient rassemblés .

J'étais trop loin pour me rendre compte de tous les détails .

Quelque temps se passa , en discours sans doute , puis je vis les soldats turcs se former en troupes et se rendre près des mulets . Là ils déposèrent leurs armes. Ce ne fut pas sans gestes de colère , ni probablement sans protestations , surtout de la part des chefs , quand ceux-ci durent abandonner leur pistolet et leur sabre . Mais les malheureux se voyaient à la bouche du canon , ils savaient quelle réponse serait faite à leur résistance .

Ali-bey revint après une heure d'absence : il était suivi par les mulets chargés d'armes , qu'une petite troupe conduisait au val d'Idiz. Les deux prisonniers furent remis sous la

surveillance de cette troupe et menés en lieu sûr . Ils devaient retrouver là-bas le capitaine d'artillerie et ses hommes , qui , depuis quelques jours , rêvaient sans doute assez tristement au tabac de Chiraz .

Söyle.

İdrarla.

İmkansız!

İnsandan mı yoksa hayvandan mı geldiğini dene, fark etmez, ateşle körüklenen renksiz bir iz bırakır. İşte, şimdi bu karakterleri takip edebilirsin, değil mi?

Evet, ne diyorlar?

Yarın sabah gelirim; onları yeneriz. >>

Doğru okuyor musun? Yanılmıyorsun?

Hayır, kesinlikle, yeterince açık.

Güzel; o kağıdı bana ver. >>

Ali etrafımda volta atıyordu; çok telaşlı görünüyordu, sonunda bana sordu:

"Bu ihanet, değil mi Emir?

En azından sahtekâr bir savaş hilesi.

Ya bu adamı elimdeyken kırarsam?

Padişah'tan korkmuyor musun?" Efendim, Urusların (Rusların) şöyle bir atasözü olduğunu biliyorum: Gök yüksekte, Çar uzakta! Padişah da bizden uzakta!

Ama kan akacak! Bana barışı sevdiğini söylemedin mi?

Seviyorum ama kazanılmalı. Bu Türkler özgürlüğümüzü, malımızı, canımızı istiyor; haydutlar gibi bizi gafil avlamaya geldiler ve ben onları bağışladım; şimdi yeni bir hainlik planlıyorlar, kendimi savunmalı mıyım?

Savaşmadan yapabilirsin.

Nasıl?

Bu mektubu valiye göster; kendi silahlarıyla dövülüyor.

Vali! Ama ne planladığını anlamıyor musun?

Yarın yanına gidersem beni esir alacak. Onu uyarmaktan seni alıkoyan ne? Onu kolayca gafil avlarsın, çünkü hilesinin ortaya çıkacağını hayal bile edemez.

Ali Bey bir an hareketsiz ve sessiz düşündü, sonra bana şöyle dedi:

"Şeyh Han'la konuşmalıyım. Benimle İdiz Vadisi'ne gel. Hadi. Öncelikle, tutuklunun bana zarar veremeyeceğinden emin olmak istiyorum. Beni bekleyin, çadıra girmeyin."

Neden onu takip etmemi yasakladı? Gözleri öfkeyle parladı, hançerinin sapını çevirdi.

Korkunç bir şekilde mi intikam alacaktı, onu engellemeye çalışmamdan mı korkuyordu?

Yarım saat kadar bekledim; ara sıra öfkeli bir sesin patlamaları, sert ve titrek bir sesle yanıtlanıyordu. Sonunda Ali, elinde bir kağıt parçasıyla tekrar belirdi ve bana uzattı.

"Oku!" diye mırıldandı. "Beni kandırmalarını istemiyorum."

Türk albayın adamlarına hitaben yazdığı belge, tüm silahlarını ve mühimmatlarını derhal teslim etmelerini emrediyordu.

"Bu talep adil," diye bağırdım. "Kaymakamı böyle bir emri imzalamaya nasıl zorlarsınız?

Makridji'yi getirtip ikisini de öldürmekle tehdit ettim, topçularım ise askerlerini havaya uçuracaktı. Her şeyin bir saat içinde biteceğini biliyorlar.

İki tutukluyu tutuyor musunuz?

Evet.

Diğer Türk subayları komutanlarının emirlerine uymayı reddederse nasıl davranırsınız?

Tehditlerimi yerine getiririm. Biraz daha bekle, bakalım Osmanlıların saygısını kazanıp kazanamayacağım."

Bey birkaç emir daha verip bataryaya indi. On dakika içinde her şey yerli yerindeydi; adamlar silahlarının başında, nişancılar silahlarını hazırlamıştı. Barikatın bir köşesi açıldı ve otuz katırla birlikte iki yüz savaştının geçmesine izin verdi.

Bu hayvanların çoğu Türklerden toplarla birlikte alınmıştı. Bu birlik düşman kampına doğru yöneldi ve kısa süre sonra durdu, komutanı ise Paşa'nın subaylarının toplandığı yere doğru ilerledi.

Tüm detayları kavrayamayacak kadar uzaktaydım.

Muhtemelen konuşmalar sırasında bir süre geçti, sonra Türk askerlerinin birliklere ayrılıp katırların yanına geldiğini gördüm. Orada silahlarını bıraktılar. Öfkeli hareketler ve özellikle de liderlerden, tabancalarını ve kılıçlarını bırakmak zorunda kaldıklarında muhtemelen protestolar eksik olmadı. Ancak talihsiz adamlar kendilerini topun namlusunda gördüler, kendilerine nasıl bir cevap verileceğini biliyorlardı. Direniş.

Ali Bey bir saatlik bir aradan sonra geri döndü: Silah yüklü katırlarla takip ediliyordu ve küçük bir birlik İdiz vadisine götürüyordu. İki esir, bu birliğin gözetimi altına alındı ve güvenli bir yere götürüldü. Orada, şüphesiz birkaç gündür Şiraz tütününü hüznle hayal eden topçu yüzbaşı ve adamlarıyla karşılaşacaklardı.

Enfin nous nous dirigeâmes nous -mêmes vers le val ; Halef m'accompagnait. J'avais perdu de vue mon buyuk-emini ; il était probable que mes hôtes le tenaient également en lieu sûr . Nous rencontrâmes sur tout notre parcours de longues files de guerriers s'en revenant à leur poste , après avoir déposé leur pierre sur la tombe du pir Kamek ; d'autres se rendaient au val dans le même but.

On nous dit que le rustique monument s'achevait avec rapidité . Lorsque nous arrivâmes à l'entrée de la vallée , la scène la plus animée s'offrit à nos regards . Dans le milieu du campement étaient rassemblées beaucoup de femmes qui pétrissaient sur une grande pierre blanche et préparaient des gâteaux de farine de froment. D'autres femmes chauffaient une sorte de four au fond d'une caverne creusée naturellement dans les rochers . Un troisième groupe s'occupait à fondre de la graisse pour faire des cierges , tandis que leurs compagnes préparaient les lampes et les lanternes pour les funérailles .

Vers le haut du vallon le mouvement était plus grand encore ; une gigantesque pyramide s'élevait déjà appuyée d'un côté sur les flancs du rocher. Les fondations consistaient en d'énormes quartiers de roc , puis la base allait en diminuant , et une sorte de fût de colonne gigantesque s'élevait vers le ciel . On ménageait , au sommet de cette colonne , un espace creux , figurant un soleil à douze rayons , dont le centre devait recevoir l'urne funéraire .

Plusieurs centaines d'hommes travaillaient à ce grand ouvrage ; des femmes , des enfants encore plus nombreux , roulaient les pierres à force de bras , d'autres détachaient des blocs de la montagne.

Les prêtres surveillaient les travaux , ceux d'un rang inférieur mettaient eux-mêmes la main à l'œuvre. Le mir Cheikh Khan , assis sur un tertre , donnait les ordres suprêmes .

Nous allâmes à lui ; le bey lui raconta les événements de la journée après avoir réfléchi en silence , le grand prêtre dit :

« Que comptes-tu faire , bey ?

Tu es le plus âgé et le plus sage, je te demanderai conseil.

Je suis le plus âgé , dis-tu ? Les vieux aiment le repos et la paix . Je suis le plus sage : la vraie sagesse consiste à imiter le Dieu tout-puissant et tout miséricordieux . Il donne la force aux plus faibles , il protège les opprimés , il ne veut pas que l'homme s'abreuve du sang d'un frère .

Les Turcs sont-ils nos frères , eux qui se jettent sur nous comme la bête fauve , pour nous déchirer ?

Ils sont nos frères , quoiqu'ils n'agissent pas comme tels avec nous . Est-ce que tu assassinerais ton frère , si tu savais qu'il te veut du mal ?

Non .

Tu lui parlerais soit doucement , soit sévèrement , suivant les circonstances , mais tu respecterais sa vie . C'est ainsi que tu dois parler au gouverneur.

Mais s'il ne m'écoute pas?

Le Tout- Puissant a donné à l'homme l'intelligence pour qu'il réfléchisse , le cœur pour qu'il sente . Celui qui ne pèse pas les paroles qu'on lui adresse , qui n'entend pas les représentations de son frère , qui a renoncé à toute pitié et méconnu la nature humaine , celui -là mérite que la colère et le châtiment tombent sur lui ; il est la propre cause de son malheur.

Mir Cheikh Khan , j'agirai suivant ta parole.

Alors , laisse -moi te répéter ma question : Ali -bey , que comptes -tu faire ?

Je me rendrai avec dix hommes à Djerraiya , me faisant suivre d'une troupe suffisante pour m'emparer du gouverneur , au besoin. Je pense envoyer tout à l'heure des espions à Mossoul , Koufyoundjik , Telkeif , Baveiza , Ras-oul-Aïn et Khorsabad , afin d'avoir des nouvelles du plan que poursuit à présent le pacha . Dans l'entrevue de demain, je me propose de traiter d'abord avec ménagement le gouverneur de Mossoul , mais d'en venir aux dernières extrémités s'il refuse de m'entendre . Je lui montrerai sa lettre secrète au kaïmakam , je lui prouverai sa trahison , et , comme pendant nos discours mes hommes auront eu soin d'entourer le lieu du rendez -vous , je le tiendrai én mon pouvoir. Peut-être que , de son côté , le pacha te fait espionner ; es-tu sûr de réussir?

Sonunda vadiye doğru yola koyulduk; Halef bana eşlik etti. Büyük eminimi gözden kaybetmiştim; ev sahiplerim de muhtemelen onu güvenli bir yerde saklıyordu. Rotamız boyunca, Pir Kamek'in mezarına taşlarını yerleştirdikten sonra mevzilerine dönen uzun savaşçı sıralarıyla karşılaştık; diğerleri de aynı amaçla vadiye gidiyordu.

Rustik anıtın hızla tamamlandığı söylendi. Vadinin girişine vardığımızda, en hareketli sahne gözümüze çarptı. Kampın ortasında toplanmış birçok kadın büyük beyaz bir taş üzerinde hamur yoğuruyor ve buğday unundan kekler hazırlıyordu. Diğer kadınlar, kayalara doğal olarak oyulmuş bir mağaranın dibinde bir tür fırın ısıtıyordu. Üçüncü bir grup mum yapmak için yağ eritmekle meşguldü, arkadaşları ise cenaze için lambalar ve fenerler hazırlıyordu. Vadi tepesine doğru hareket daha da artmıştı; devasa bir piramit, bir tarafı kayanın yamaçlarına yaslanmış bir şekilde yükseliyordu. Temeller devasa kaya bloklarından oluşuyordu, sonra taban küçüldü ve göğe doğru yükselen devasa bir sütun gövdesi vardı. Bu sütunun tepesinde, on iki ışınlı bir güneşi temsil eden, ortasına cenaze küllerinin konulacağı bir boşluk bırakılmıştı.

Bu büyük projede yüzlerce erkek çalıştı; kadınlar ve hatta daha çok çocuk taşları elleriyle yuvarladı, diğerleri ise taşları dağdan kopardı.

Rahipler işi denetlerken, daha düşük rütbeliler bizzat ellerini işe koydular. Bir höyüğün üzerinde oturan Mir Şeyh Han, en yüksek emirleri verdi.

Yanına gittik; bey, günün olaylarını ona anlattı. Başrahip sessizce düşündükten sonra şöyle dedi:

"Ne yapmayı düşünüyorsun beyim?

Sen en yaşlı ve en bilgesin, senden tavsiye isteyeceğim.

D'autres femmes chauffaient une sorte de four au fond d'une caverne.

Diğer kadınlar mağaranın dibinde bir tür fırın ısıtıyorlardı.

Ben en yaşlıyım mı diyorsun? Yaşlılar huzuru ve barışı sever. Ben en bilgeyim: Gerçek bilgelik, her şeye gücü yeten ve merhametli Tanrı'yı taklit etmekten ibarettir. O, en zayıflara güç verir, mazlumları korur, insanın kardeşinin kanını içmesini istemez.

Bizi parçalamak için vahşi hayvanlar gibi üzerimize çullanan Türkler bizim kardeşimiz mi? Bizim kardeşimizdirler, ama bize karşı öyle davranmazlar. Sana zarar vermek istediğini bilsen kardeşini öldürür müsün?

Hayır.

Koşullara bağlı olarak onunla ya nazikçe ya da sert konuşursun, ama hayatına saygı duyarsın. Valiyle de böyle konuşmalısın.

Peki ya beni dinlemezse?

Yüce Tanrı insana düşünmesi için akıl, hissetmesi için kalp vermiştir. Kendisine söylenen sözleri tartmayan, dinlemeyen Kardeşinin, tüm acıma duygusundan vazgeçmiş ve insan doğasını yanlış anlamış olan bu adama karşı, gazap ve cezayı hak ediyor; talihsizliğinin asıl sebebi odur.

Mir Şeyh Han, sözünüze göre hareket edeceğim.

Öyleyse sorumu tekrarlayayım: Ali Bey, ne yapmayı düşünüyorsunuz?

On adamla Cerrey'e gideceğim, ardından gerekirse valiyi ele geçirecek kadar bir kuvvet göndereceğim. Paşanın şu anda uyguladığı plan hakkında bilgi almak için kısa süre içinde Musul, Kufyoundjik, Telkeyf, Baveiza, Ras-ul-A'in ve Horsabad'a casuslar göndermeyi planlıyorum. Yarınki görüşmede, Musul valisine ilk başta nazik davranmayı, ancak beni dinlemeyi reddederse aşırı önlemlere başvurmayı planlıyorum. Kaymakam'a yazdığı gizli mektubu ona göstereceğim, ihanetini kanıtlayacağım ve görüşmelerimiz sırasında adamlarım etrafını sarmış olacak. Buluşma yeri, onu elimde tutacağım.

Belki de paşa seni gözetliyordur; başaracağından emin misin?

Le pacha ne pourra rien savoir, car j'enverrai mes hommes pendant la nuit et non pas sur la même route , mais en faisant un détour par Bozan. Ils arriveront demain matin du côté ouest de Djerraiya .

Qui commandera ici en ton absence ?

Veux-tu t'en charger?

Je le veux bien. >>

Cette réponse fut donnée en toute simplicité. Chez ce peuple , le représentant du pouvoir civil confie son autorité au plus grand dignitaire ecclésiastique , sans témoigner ni crainte ni jalousie , et le prêtre l'accepte simplement , pour le salut du peuple : Veux -tu me remplacer et veiller sur nos intérêts communs , sur la patrie? dit l'un . - Je le veux ! reprend l'autre . Je me demandais comment on pourrait traduire le triste mot de Kulturkampf dans le dialecte des Yésidi?

On envoya les provisions promises au camp des Turcs , puis on ne sembla plus s'occuper que de la grande cérémonie des funérailles . J'allais de groupe en groupe pour m'informer de tout ce qui s'y pratiquait et je me plaisais à examiner les travaux , lorsqu'une voix tout essoufflée me cria :

« Prends garde , Sidi ! Laisse-moi passer ! » Je me retournai : mon petit Halef roulait un bloc de rocher plus gros que lui , il s'y mettait corps et âme.

« Et que fais -tu ici ? lui demandai - je tout étonné.

J'aide à élever le monument.

On te l'a permis , Halef?

Oui , certes , aussitôt que je l'ai demandé.

Il faut donc que j'apporte aussi ma pierre. >>

Mettant bas armes et habits, je me décidai à pousser une forte pierre que je trouvai au bas de la roche . Le cheikh vint me remercier . Je gravai mon nom sur cette pierre , avec la pointe de mon poignard , puis les travailleurs l'attachèrent à des cordes et elle prit bientôt place dans le haut de la pyramide.

Ali- bey, qui retournait à sa tente , accourut pour s'informer si préférais rester ou l'accompagner .

«D'où verra - t- on le mieux la cérémonie? lui demandai -je .

Viens avec moi ce soir l'urne sera conduite au milieu d'une procession de lumières jusqu'au val d'Idiz , tu verras ce cortège .

L'urne n'est- elle pas ici? .

Non, elle a été déposée dans la forêt au milieu d'une source fraîche et on la portera d'abord sur la tombe de Hadi .

Mais les Turcs?

Les Turcs ne peuvent rien en ce moment, tu le sais.

Eh bien , je vais avec toi.

Écoute , il te reste encore quelques heures , veux-tu me faire un plaisir?

Tout ce qui est en mon pouvoir .

Tu te rappelles que j'ai promis des armes au chef des Kurdes-Badinan ? Saurais -tu bien trouver le chemin de leurs retranchements ?

Je le crois. Pour arriver plus vite je prendrai par le défilé qui existe entre les rochers . Il est temps de donner avis de ce qui se passe à ton allié .

Oui , certes . Veux - tu diriger l'envoi des armes?

Volontiers .

Je lui ai promis cent fusils et des munitions en proportion , trois mulets suffisent pour cette charge ; combien désires - tu d'hommes pour cette escorte ?

Il n'y a aucune attaque ni surprise à redouter ?

Non .

Donne-moi seulement dix guerriers , j'emmènerai aussi Mohammed Émin , qui s'avance en ce moment vers nous . Le vois-tu? >>

Pendant les deux derniers jours qui venaient de s'écouler ,

Mohammed était allé à la chasse dans les environs ; il se cachait le plus possible , gardant toujours d'ailleurs certaines préventions contre ses hôtes ; je crus lui être agréable en le prenant pour compagnon de ma courte expédition .

On se hâta de charger les mulets , et. notre petite troupe fut. bientôt en marche ; nous descendîmes jusqu'au Hadi pour tourner à droite , par la route de Kaloni . Arrivés sur la première hauteur , vis-à-vis du Hadi , nous rencontrâmes un détachement de Badinan. Le chef me reçut cette fois avec toutes sortes de démonstrations respectueuses .

Il nous conduisit dans son camp et nous fit servir un repas par la première de ses femmes . Les armes que je lui amenais semblaient lui causer une extrême satisfaction ; il se livra à de véritables transports de joie , quand je lui présentai le sabre du kaïmakam , dont Ali - bey lui faisait cadeau . Mohammed Émin se trouva si bien chez ces Kurdes , qu'il résolut d'y rester jusqu'à ce que nous puissions continuer notre voyage , quoiqu'il ne comprît par un mot de leur langue .

Je ne cherchai point à le dissuader : sa présence chez les Yésidi pouvant être remarquée par les Turcs , je pensais , comme lui, que, pour le succès de notre prochaine entreprise, il valait mieux qu'il se tînt caché.

Paşa bunu öğrenemeyecek, çünkü adamlarımı aynı güzergahtan değil, Bozan üzerinden dolambaçlı bir yoldan gece göndereceğim. Yarın sabah Cerrey'in batı yakasına varacaklar. Yokluğunda burada kim komuta edecek?

Sen komuta etmek ister misin?

Memnuniyetle. >>

Bu cevap tüm sadeliğiyle verilmişti. Bu insanlar arasında, sivil iktidarın temsilcisi, ne korku ne de kıskançlık göstermeden yetkisini en yüksek din adamına emanet ediyor ve rahip, halkın iyiliği için kabul ediyor: "Benim yerime geçip ortak çıkarlarımızı, vatanımızı gözetmek mi istiyorsun?" diyor biri. "İstiyorum!" diye devam ediyor diğeri. "Kulturkampf" (Kültür Savaşı) kelimesinin Ezidi lehçesine nasıl çevrilebileceğini merak ediyordum. Vaat edilen erzak Türk ordugâhına gönderildi ve ardından tek endişe duyulan şey görkemli cenaze töreni oldu. Olan biten her şeyi öğrenmek için gruptan gruba dolaştım ve eseri incelemekten keyif alırken, nefes nefese bir ses bana seslendi:

"Dikkat et Sidi! Bırak geçeyim!" Arkamı döndüm: Küçük Halef'im kendinden büyük bir kaya bloğunu yuvarlıyordu; tüm benliğiyle bu işe girişmişti.

"Peki sen burada ne yapıyorsun?" diye sordum, şaşkınlıkla.

"Anıtın dikilmesine yardım ediyorum.

İzin var mıydı Halef?

Evet, elbette, ben sorar sormaz.

O halde taşı mı da getirmeliyim."

Silahlarımı ve kıyafetlerimi bırakıp kayanın dibinde bulduğum büyük bir taşı itmeye karar verdim. Şeyh bana teşekkür etmeye geldi. Hançerimin ucuyla bu taş a dımı kazıdım, sonra işçiler taşı iplere bağladılar ve taş kısa süre sonra piramidin tepesine yerleştirildi.

Çadırına dönen Alibey, kalmak mı yoksa ona eşlik etmek mi istediğimi öğrenmek için koştu.

"Töreni en iyi nerede görebiliriz?" Ona sordum.

Bu gece benimle gel; küp, ışık alayıyla İdiz Vadisi'ne taşınacak. Alayını göreceksin.

Küp burada değil mi?

Hayır, taze bir pınarın ortasındaki ormana yerleştirildi ve önce Hadi'nin mezarına götürülecek.

Peki ya Türkler?

Türkler şu anda hiçbir şey yapamaz, bunu biliyorsun.

Peki, ben de seninle gelirim. Dinle, hâlâ birkaç saatin var, bana bir iyilik yapar mısın?

Her şey benim elimde.

Badinan Kürtlerinin liderine silah sözü verdiğimi hatırlıyor musun? Siperlerine giden yolu nasıl bulacağını biliyor musun?

Sanırım öyle. Oraya daha hızlı varmak için kayaların arasında bulunan geçidi kullanacağım. Olanları müttefikine bildirmenin zamanı geldi.

Evet, kesinlikle. Silahların gönderilmesini sen mi yöneteceksin?

İsteyerek.

Ona orantılı olarak yüz tüfek ve mühimmat sözü verdim; bu yük için üç katır yeter; bu refakatçi için kaç adam istiyorsun?

Korkacak bir saldırı veya sürpriz yok mu?

Hayır.

Bana sadece on savaşçı ver, şu anda bize doğru ilerleyen Muhammed Emin'i de alayım.

Onu görüyor musun? >>

Son iki gündür, Muhammed çevrede avlanmaya gitmişti; ev sahiplerine karşı bazı önyargılarını koruyarak mümkün olduğunca saklanıyordu; kısa seferimde onu yoldaş olarak alarak ona uygun davranacağımı düşündüm.

Katırları yüklemek için acele ettik ve küçük birliğimiz kısa sürede yola çıktı; Hadi'ye inip Kaloni yolu boyunca sağa döndük. Hadi'nin karşısındaki ilk yüksekliğe vardığımızda, bir Badinan müfrezesiyle karşılaştık. Reis bu sefer beni her türlü saygılı davranışla karşıladı. Bizi kampına götürdü ve ilk karısı tarafından bize yemek ikram edildi. Ona getirdiğim silahlar onda büyük bir memnuniyet uyandırmış gibiydi; Alibey'in hediye olarak verdiği kaymakam kılıcını ona verdiğimde gerçek bir sevinç dalgasına kapıldı. Muhammed Emin, bu Kürtler arasında kendini o kadar rahat hissetti ki, dillerinden tek kelime anlamasa da yolculuğumuza devam edene kadar orada kalmaya karar verdi.

Onu vazgeçirmeye çalışmadım: Yezidiler arasındaki varlığı Türkler tarafından fark edilebileceği için, tıpkı onun gibi, bir sonraki girişimimizin başarısı için gizli kalmasının daha iyi olacağını düşündüm.

Je retournei donc sans mon compagnon près d'Ali - bey.

Il était tard déjà , quand je rejoignis le jeune chef ; chemin faisant , je remarquai que les Turcs avaient reculé vers le milieu de la vallée , de façon à dégager les abords du Hadi .

<< Quand commencera la cérémonie? demandai -je au bey.

Dès que la nuit sera tombée tout à fait ; prépare tes armes , la poudre parlera .

Prête-moi un fusil , car je dois ménager mes munitions , je n'en trouverais pas de semblables dans ce pays . »

Avant moi , je ne crois pas qu'aucun Européen ait assisté à des funérailles solennelles chez cette peuplade ; j'étais extrêmement curieux de contempler le spectacle qui allait se dérouler sous mes yeux. Je m'assis sur un fragment de rocher, à l'angle de la vallée , en attendant la nuit. Bientôt les feux des postes s'allumèrent en cercle au sommet des montagnes , puis les deux tours du Hadi flamboyèrent de mille feux , comme le soir de la fête joyeuse .

« Viens , » me dit le bey , qui passait à cheval avec les principaux de la tribu .

Je pris mon coursier noir, Halef se tint fièrement à mes côtés ; nous chevauchâmes ainsi jusqu'au tombeau du prophète . Sur la place nous trouvâmes un grand nombre de guerriers faisant la haie pour écarter les Turcs . Le sanctuaire restait désert ; seuls , le Cheikh Khan , avec quelques - uns de ses prêtres et Ali -bey , y pénétrèrent.

Dans la cour intérieure , où je m'arrêtai , je remarquai deux mules attachées ensemble , elles portaient sur leur dos un brancard où l'urne venait d'être solidement posée . Les prêtres entourèrent ces mules et formèrent un cercle dans la cour . Tous en chœur se mirent à entonner un chant monotone et lent auquel les mots : djan dédim (je remets mon âme) semblaient servir de refrain . Après ce chant, on fit boire aux mules un peu d'eau de la fontaine sacrée et on leur donna quelques poignées de grains . Le Cheikh Khan s'avança bientôt, il fit avec la main des signes dont le sens m'échappa . Alors commença un second chant doux et fort harmonieux . Ce chant me parut avoir quatre strophes , dans chacune desquelles revenait ce souhait : « Jouis du repos , ô toi qui aimes Dieu ! » Malheureusement je ne pus entendre le reste .

Le Khan fit encore un signe , puis se mit en tête du cortège ; deux cheikh prirent les mules par la bride , les autres prêtres suivirent deux à deux , Ali -bey et moi vîmes après , la foule marchait derrière nous . Les échos des montagnes répercutèrent indéfiniment le bruit d'une décharge d'artillerie tirée à la sortie du Hadi . Tous les tireurs répondirent du sommet des rochers , ou des postes les plus éloignés .

Böylece refakatçim olmadan Alibey yakınlarına döndüm.

Genç reise katıldığımda vakit çoktan geç olmuştu; yolda Türklerin Hadi'ye giden yolları temizlemek için vadinin ortasına çekildiklerini fark ettim.

Tous en chœur se mirent à entonner un chant monotone et lent.

Hepsi yavaş ve monoton bir şekilde şarkı söylemeye başladılar.

"Tören ne zaman başlayacak?" diye sordum Bey'e.

"Tamamen gece çöker çökmez silahlarınızı hazırlayın; barut konuşacak.

Bana bir tüfek verin, çünkü mühimmatımı korumalıyım; bu ülkede buna benzer bir şey bulamam."

Benden önce, bu kabile arasında ciddi bir cenaze törenine katılan hiçbir Avrupalı olduğunu sanmıyorum; gözlerimin önünde gerçekleşecek manzarayı seyretmek için son derece meraklıydım. Vadinin köşesindeki bir kaya parçasının üzerine oturup gecenin çökmesini bekledim. Kısa süre sonra direklerin ateşleri dağların tepelerinde bir daire şeklinde aydınlandı, ardından Hadi'nin iki kulesi, neşeli bir festival akşamında olduğu gibi binlerce ışıkla parladı. "Gelin," dedi kabile reisleriyle birlikte at sırtında geçen bey.

Siyah atımı aldım, Halef gururla yanımda duruyordu; böylece peygamberin türbesine doğru yola koyulduk. Meydanda, Türkleri savuşturmak için saf tutan çok sayıda savaşçı gördük. Mabet boş kalmıştı; sadece Şeyh Han, bazı rahipleri ve Ali Bey içeri girmişti.

Durduğum iç avluda, sırtlarında urnun sıkıca yerleştirildiği bir ok taşıyan, birbirine bağlanmış iki katır gördüm. Rahipler bu katırları çevreleyip avluda bir daire oluşturdular. Hepsi koro halinde, "djan dédim" (Ruhumu emanet ediyorum) sözlerinin nakarat gibi seslendirildiği yavaş ve tekdüze bir ilahi söylemeye başladılar. Bu ilahiden sonra katırlara kutsal çeşmeden biraz su içirildi ve birkaç avuç tahıl verildi. Şeyh Han kısa süre sonra öne çıktı ve eliyle bir işaret yaptı, anlamını anlayamadım. Ardından ikinci, tatlı ve çok uyumlu bir ilahi başladı. Bu ilahi bana dört kıtadan oluşuyormuş gibi geldi ve her kıtada şu dilek tekrarlanıyordu: "Ey Tanrı'yı sevenler, rahatınıza bakın!" Maalesef gerisini duyamadım.

Han bir işaret daha yaptı, sonra alayda başı çekti; iki şeyh katırların dizginlerini tuttu, diğer rahipler ikişer ikişer onları takip etti, Ali Bey ve ben arkamızdan geldi, kalabalık arkamızdan yürüdü. Dağların yankıları, Hadi'nin çıkışına ateşlenen bir top atışı sesiyle sonsuza dek yankılandı. Tüm atıcılar kayaların tepesinden veya en uzak mevzilerden karşılık verdi.

Nous gravîmes lentement la hauteur, pour reprendre le chemin du Val. Là nous aperçûmes une longue file de lumières : les Yésidi , placés deux par deux , de trente en trente pas environ , formaient une haie sans fin ; ils tenaient l'un un flambeau , l'autre un fusil ; toutes les armes saluèrent l'urne d'une décharge ; le bruit et les lumières semblaient augmenter à mesure que nous avançons . La forêt , presque entièrement composée de chênes gigantesques , s'illuminait étrangement aux feux des torches ; le feuillage offrait les teintes les plus variées , les plus fantastiques ; les détonation de la fusillade retentissaient mille fois dans les échos multiples de cette gorge sauvage.

Mais quand nous fûmes à l'entrée du val d'Idiz , le coup d'œil me parut plus étonnant encore . On eût dit un immense cratère rouge et enflammé , autour duquel s'agitaient des ombres portant toutes une torche , dont le scintillement se confondait dans l'immense illumination ; des milliers de voix acclamèrent l'approche du cortège. Les lumières se rangèrent en ligne . Les prêtres avançaient toujours vers la pyramide éclairée par deux énormes foyers , dont les grandes flammes montaient en léchant les blocs superposés .

Je ressentais cette « douce horreur » qui s'empare de l'âme humaine toutes les fois qu'une grande chose l'élève au - dessus d'elle-même , en dépassant la limite ordinaire de ses conceptions .

Nous marchions littéralement au milieu d'une mer de flammes. L'urne s'arrêta enfin au pied de la pyramide . Deux prêtres vêtus de blanc se tenaient dans la cavité ménagée pour recevoir les restes du pir .

On entoura de cordes le vase précieux . Les détonations cessèrent ; le plus profond silence régna parmi cette foule recueillie . Bientôt les prêtres, sur un signe du Khan , tirèrent la corde . Une seconde corde maintenait l'urne à quelque distance des rochers pour

l'empêcher de s'y heurter. Le vase funéraire se balançait dans le vide , il s'éleva lentement, puis on le tira avec précaution , enfin il fut placé dans le soleil aux douze rayons .

Le cheikh commença alors un discours écouté de tous avec une attention profonde. Sa voix lente , claire , solennelle , se faisait entendre à chaque point de la vallée ; quoique je ne compris pas très bien son sermon , j'étais ému par tout ce qui se passait par le ton de l'orateur. Le discours achevé , un chant fort doux s'éleva dans les airs , avec ce refrain dont je saisis les derniers mots : « Le soleil monte , monte toujours ! >>

Les mains se joignirent et une dernière salve d'artillerie fit résonner les échos . Jamais je n'avais entendu un bruit plus formidable .

Les funérailles étaient terminées. Non , je ne saurais rien comparer à la nuit lumineuse que je venais de contempler dans la vallée d'Idiz . Ces feux , ces chants , cette mort , cette affirmation de la vie , ces efforts vers l'éternelle lumière , ces prêtres d'un culte mêlé de tant d'erreurs et de vérité : tout cela n'était - il pas saisissant? En ces lieux surtout , d'où peut-être sont partis pour Bethlehem les trois cheikh qui s'en allaient cherchant l'Enfant Dieu et répétant : « Nous avons vu son étoile en Orient , nous venons pour l'adorer ! »

Lorsque les lumières se furent éteintes une à une , lorsque les feux seuls continuèrent à éclairer la gigantesque tombe , je m'enveloppai dans mon burnous et m'étendis sous un arbre . De là, je pouvais voir l'ombre de l'immense pyramide , où reposaient les os du pir Kamek . Cet homme avait été le plus instruit , le plus sage parmi ses coreligionnaires , et pourtant il n'avait pas trouvé le chemin de la vérité.

Heureux ceux dont le berceau est placé sur cette voie droite et sûre ! Mais , hélas ! combien peu savent apprécier ce bonheur suprême ! Combien les hommes les mieux éclairés se vouent facilement à l'erreur!

Ces pensées me tinrent longtemps éveillé , et quand je fermai les yeux , je crus voir l'urne , les flambeaux , les guerriers , les prêtres danser autour de moi , chrétien isolé au milieu de ces contrées mystérieuses . Il me sembla que la terrible scène du bûcher se renouvelait . Deux squelettes grimaçaient en me regardant , puis le pir Kamek m'apparut , calme et grave ; il se retourna vers moi et dit :

<< Celui-ci possède un saint Livre dans lequel est écrit : « Aimez-vous les uns les autres ! >>

Vadiye geri dönüş yolunu tutmak için yavaşça yükseklığe tırmandık. Orada uzun bir ışık sırası gördük: İkişer ikişer, yaklaşık otuz adım arayla dizilmiş Ezidiler, sonsuz bir çit oluşturmuştu; biri meşale, diğeri tüfek tutuyordu; tüm silahlar vazoyu bir ateşle selamlıyordu; ilerledikçe ses ve ışıklar artıyor gibiydi. Neredeyse tamamı devasa meşelerden oluşan orman, meşale ışığıyla tuhaf bir şekilde aydınlatılmıştı; yapraklar en çeşitli, en fantastik renkleri sunuyordu; silah seslerinin patlamaları, bu vahşi vadinin sayısız yankısında binlerce kez yankılanıyordu.

Ama İdz Vadisi'nin girişine vardığımızda, manzara bana daha da şaşırtıcı geldi. Etrafında gölgelerin hareket ettiği, her biri bir meşale taşıyan ve titrek ışıkları muazzam aydınlatmayla birleşen devasa, kırmızı, alev alev yanan bir kratere benziyordu; binlerce ses, alayın yaklaşmasını alkışlıyordu. Işıklar sıraya dizilmişti. Rahipler, iki devasa ocağın aydınlatıldığı piramide doğru ilerlemeye devam ettiler. Ocakların büyük alevleri, üst üste binmiş blokları yalayarak yükseliyordu.

İnsan ruhunu, büyük bir şey onu kendi üzerine yükselttiğinde, sıradan kavrayış sınırlarını aştığında hissettiğim o "tatlı dehşeti" hissettim.

Tam anlamıyla bir alev denizinin ortasında yürüyorduk. Vazo sonunda piramidin eteğinde durdu. Beyazlar giymiş iki rahip, pirin kalıntılarını almak için açılan oyukta duruyordu.

Kıymetli vazo iplerle çevrilmişti. Patlamalar durdu; bu toplanmış kalabalığın arasında derin bir sessizlik hakimdi. Kısa süre sonra rahipler, Han'ın bir işaretiyle ipi çektiler. İkinci bir ip, vazoyu kayalara çarpmasını önlemek için kayalardan biraz uzakta tutuyordu. Cenaze vazosu havada sallandı, yavaşça yükseldi, sonra dikkatlice çıkarıldı ve sonunda on iki ışınli güneşe yerleştirildi.

Şeyh daha sonra herkesin büyük bir dikkatle dinlediği bir konuşmaya başladı. Yavaş, berrak ve ciddi sesi vadinin her yerinden duyuluyordu; vaazını pek iyi anlamasam da, hatibin ses tonundan olup biten her şey beni etkilemişti. Konuşma bittiğinde, son sözlerini yakaladığım şu nakaratla birlikte çok tatlı bir ilahi havaya yükseldi: "Güneş doğar, her zaman doğar!" Eller birleşti ve son bir top atışı yankılandı. Daha önce hiç bu kadar güçlü bir ses duymamıştım.

Cenaze bitmişti. Hayır, İdiz Vadisi'nde seyrettiğim o aydınlık geceyle hiçbir şeyi karşılaştıramazdım. Bu ateşler, bu şarkılar, bu ölüm, bu yaşam teyidi, bu sonsuz ışığa doğru çabalar, bunca hata ve hakikatle harmanlanmış bir tarikatın rahipleri: Bütün bunlar çarpıcı değil miydi? Özellikle de üç şeyhin belki de Çocuk Tanrı'yı aramak için Beytullahim'e gittiği ve "Doğu'da yıldızını gördük, ona ibadet etmeye geldik!" diye tekrarladığı bu yerlerde. Işıklar birer birer sönüp, devasa mezarı yalnızca ateşler aydınlatmaya devam ettiğinde, kendimi yanık giysilerime sarınıp bir ağacın altına uzandım. Oradan, Pir Kamek'in kemiklerinin yattığı devasa piramidin gölgesini görebiliyordum. Bu adam, dindaşları arasında en bilgili, en bilge kişiydi ama yine de gerçeğe giden yolu bulamamıştı.

Ne mutlu beşiği bu doğru ve emin yola konanlara! Ama ne yazık ki! Bu yüce mutluluğu nasıl takdir edeceğini ne kadar az kişi biliyor! En aydınlanmış insanlar bile kendilerini ne kadar kolay hataya mahkûm ediyorlar!

Bu düşünceler beni uzun süre uyanık tuttu ve gözlerimi kapattığımda, vazoyu, meşaleleri, savaşıları, etrafımda dans eden rahipleri, bu gizemli toprakların ortasında yalnız bir Hristiyan'ı gördüğümü sandım. Bana öyle geliyordu ki, odun yığınının korkunç sahnesi tekrarlanıyordu. İki iskelet bana bakarken yüzünü buruşturdu, sonra Pir Kamek sakın ve ciddi bir şekilde karşımda belirdi; Bana döndü ve dedi ki, "Bunda kutsal bir kitap var, içinde 'Birbirinizi sevin!' yazıyor."

<< LE PRÊTRE JEAN , ROI DES ROIS par la grâce de Dieu et de Notre - Seigneur Jésus - Christ, au gouverneur de Constantinople , Alexis Comnène , salut et bonne fin !

<< Notre Majesté , ayant appris que tu avais entendu parler de NOTRE GRANDEUR , et que tu désires être exactement informé de ce qui la concerne , ne dédaigne pas de répondre à tes désirs .

« Nous-même , nous souhaitons vivement savoir si tu es attaché comme nous à la vraie foi et si tu crois en Notre - Seigneur JésusChrist.

<< En ce qui regarde notre dignité , notre majesté , notre puissance , ainsi que l'étendue des contrées sur lesquelles nous dominons , tu dois apprendre et tenir pour certain que nous sommes le Prêtre Jean, serviteur de Dieu , et que nous surpassons en vertu , en pouvoir , en qualités , tous les rois de la terre : soixantedix rois nous payent le tribut. Nous sommes vraiment chrétien , et nous soutenons par nos aumônes tous les chrétiens pauvres qui se trouvent dans le domaine où s'étend notre grâce . Nous avons fait vœu de visiter le tombeau de Notre - Seigneur, accompagné , comme il convient à Notre Majesté, d'une grande armée , que nous conduirons contre les ennemis de la croix du Christ , afin de les humilier et d'exalter le nom du Sauveur. « Notre puissance s'étend sur les trois Indes ; notre domaine dépasse les frontières de l'Inde la plus éloignée , dans laquelle repose le corps de l'apôtre

saint Thomas ; il se continue au delà du désert , où se lève le soleil ; il va jusqu'au couchant , il comprend Babylone la délaissée et même la tour de Babel .

<< Soixante-douze provinces nous appartiennent, parmi lesquelles plusieurs sont chrétiennes . Chacune de ces provinces a son roi , et tous ces rois sont nos tributaires .

« Dans nos contrées vivent des éléphants , des dromadaires , des chameaux et presque toutes les espèces d'animaux qui sont sous le soleil . Dans notre pays coulent des ruisseaux de miel et de lait.

<< Le poisson est inconnu dans une partie de notre empire ; dans une autre , croissent le poivre et toutes sortes d'épices ; une troisième partie est couverte de buissons d'une végétation si abondante qu'on les prendrait pour des forêts ; là fourmillent des quantités de serpents . On trouve aussi dans nos terres un grand lac sans eau , mais plein de sable . A trois journées de ce lac s'élèvent de hautes montagnes , du sommet desquelles se précipitent plusieurs torrents . Un désert avoisine ces montagnes ; il est entouré de collines inhabitables , sous lesquelles coule un fleuve souterrain dont l'accès est impossible . Ce fleuve se jette dans un grand cours d'eau . Les sujets de notre empire trouvent au fond de ces eaux beaucoup de pierres précieuses . Au delà du grand fleuve habitent dix tribus juives , qui prétendent se donner un roi indépendant , mais n'en restent pas moins nos tributaires .

« Une autre de nos provinces , toute proche de la zone brûlante , renferme des reptiles que nous appelons salamandres . Ces reptiles vivent dans le feu ; ils se filent des demeures comme les vers à soie . Leurs cocons sont dévidés avec soin par les femmes de notre palais ; elles tissent cette soie , qui sert à nos vêtements et qu'on ne peut laver que dans les flammes .

« Nous faisons porter devant notre armée treize grandes croix d'or, ornées de brillants ; mais quand nous voyageons sans appareil , on ne porte devant nous qu'une seule croix , sans brillants ni or, afin que nous ayons toujours sous les yeux le souvenir de Notre-Seigneur Jésus-Christ . Nous nous faisons aussi accompagner d'un serviteur, chargé de porter un vase d'argent rempli d'or , afin que tout chacun nous reconnaisse pour le roi des rois.

« Tous les ans , nous faisons pèlerinage au tombeau du prophète Daniel , qui est à Babylone , dans le désert. Notre palais est construit en bois d'ébène et de cèdre ; à l'extrémité du toit , aux deux bouts , se trouvent deux pommes d'or , au milieu desquelles est une escarboucle : l'or brille dans la journée , les escarboucles pendant la nuit .

<< Tanrı'nın ve Rabbimiz İsa Mesih'in lütfuyla, KRALLARIN KRALI RAHİP YUHANNA, Konstantinopolis valisi Aleksios Komnenos'a selam ve iyi şanslar!

<< Majesteleri, BÜYÜKLÜĞÜMÜZ hakkında bilgi sahibi olduğunuzu ve bu konuda tam olarak bilgi edinmek istediğinizi öğrendiğimizden, isteklerinize cevap vermekten çekinmeyin. "Biz de sizin bizim gibi gerçek inanca bağlı olup olmadığınızı ve Rabbimiz İsa Mesih'e inanıp inanmadığınızı içtenlikle bilmek istiyoruz.

<< Onurumuz, yüceliğimiz, gücümüz ve egemen olduğumuz ülkelerin genişliği konusunda, şunu öğrenmeli ve kesinlikle kabul etmelisiniz ki, biz Tanrı'nın hizmetkârı Rahip John'uz ve erdem, güç ve nitelikler bakımından yeryüzündeki tüm krallardan üstünüz: yetmiş kral bize haraç ödüyor. Biz gerçek Hristiyanız ve lütfumuzun uzandığı topraklardaki tüm yoksul Hristiyanları sadakalarımızla destekliyoruz. Rabbimiz'in mezarını, Majestelerine yakışır şekilde, Mesih'in çarmıhının düşmanlarına karşı önderlik edeceğimiz büyük bir ordu eşliğinde ziyaret etmeye, onları alçaltmaya ve Kurtarıcı'nın adını yüceltmeye yemin ettik. "Gücümüz üç Hindistan'a kadar uzanır; etki alanımız, Havari Aziz Thomas'ın bedeninin bulunduğu en uzak

Hindistan'ın sınırlarının ötesine uzanır; güneşin doğduğu çölün ötesine kadar uzanır; Batıya doğru uzanır, terk edilmiş Babil'i ve hatta Babil Kulesi'ni de içerir.

"Yetmiş iki eyalet bize aittir ve bunların arasında

birçoğu Hristiyandır. Bu eyaletlerin her birinin bir kralı vardır ve

tüm bu krallar bizim haraçlarımızdır. "Topraklarımızda filler, develer, develer ve güneşin altındaki hemen hemen her tür hayvan yaşar. Ülkemizde bal ve süt ırmakları akar.

<< İmparatorluğumuzun bir bölümünde balık bilinmez; bir başka bölümünde biber ve her türlü baharat yetişir; üçüncü bir bölüm o kadar bol bitki örtüsüne sahip çalılarla kaplıdır ki orman sanılabilir; oralarda çok sayıda yılan kaynar. Topraklarımızda ayrıca susuz, ancak kumla dolu büyük bir göl vardır. Bu gölden üç günlük bir yolculukla, zirvelerinden birkaç sel akan yüksek dağlar yükselir. Bu dağların sınırında bir çöl vardır; altından erişimi imkansız bir yeraltı nehri akan yaşanmaz tepelerle çevrilidir. Bu nehir büyük bir dereye dökülür.

İmparatorluğumuzun tebaası bu suların dibinde birçok değerli taş bulur. Büyük nehrin ötesinde, kendilerine bağımsız bir kral iddia eden, ancak yine de bizim kolları olarak kalan on Yahudi kabilesi yaşar.

"Yanan bölgeye çok yakın olan bir diğer eyaletimizde, semender dediğimiz sürüngenler bulunur. Bu sürüngenler ateşte yaşar; ipekböcekleri gibi kendilerine yuva yaparlar. Kozaları sarayımızdaki kadınlar tarafından özenle çözülür; giysilerimizde kullanılan ve ancak alevlerde yıkanabilen bu ipeği onlar dokur.

"Ordumuzu elmaslarla süslü on üç büyük altın haçla taşıyoruz; ancak zırhsız seyahat ettiğimizde, önümüzde elmas veya altın içermeyen yalnızca bir haç taşınır, böylece Rabbimiz İsa Mesih'in anısını her zaman gözlerimizin önünde tutarız. Ayrıca yanımızda, herkesin bizi kralların Kralı olarak tanıması için altınla dolu gümüş bir kaseyi taşıyan bir hizmetkârımız da var. "Her yıl Babil'de, çölde bulunan peygamber Daniel'in mezarını ziyaret ederiz. Sarayımız abanoz ve sedir ağacından yapılmıştır. Damın iki ucunda iki altın elma, ikisinin ortasında da bir yakut vardır: Altın gündüzleri, yakutlar geceleri parlar.

« Les portes de notre demeure sont faites de corne et de sardoine , de sorte que personne ne pourrait entrer avec des poisons , mais nos portes intérieures sont en bois d'ébène . Les vitres sont de cristal , les tables d'or, entourées d'améthystes et supportées par des pieds d'ivoire . La chambre où nous couchons est une merveille , toute d'or , d'argent et brillant de toutes les pierres précieuses qui existent. On brûle sans cesse autour de nous les plus délicieux parfums. Les femmes de notre pays sont les plus belles femmes de la terre . Tous les jours nous entretenons trois mille convives à nos frais , sans compter les hôtes de passage.

Ces trois mille fonctionnaires de notre cour reçoivent un traitement sur notre cassette pour la nourriture de leurs chevaux .

<< Chaque mois nous sommes servi tour à tour par sept rois , soixante-quinze ducs , trois cent soixante - quinze comtes . Dans notre salle de festin , tous les jours , s'asseyent , à notre droite , douze archevêques , et , à notre gauche , vingt évêques ; de plus , le patriarche de Saint-Thomas , le protopapas de Salmas et l'archiprotopapas de Suze . C'est dans cette dernière ville que se tient le trône de notre gloire et que se trouve notre palais impérial . Des abbés , dont le nombre est égal aux jours de l'année , sont chargés du service religieux de notre chapelle . Un primat et un roi sont nos échansons ; nos grands maîtres de cour , un archevêque et un roi ; les intendants de notre chambre , un évêque et un roi ; nos maréchaux , un archimandrite et un roi ; nos maîtres - queux , un abbé et un roi . Nous n'avons pris un rang inférieur et un nom aussi modeste que pour mieux montrer notre humilité ... »

Ainsi se résume la lettre écrite , ou plutôt supposée de ce roi tartare qu'on a appelé le Prêtre Jean , et dont l'existence n'est rien moins que prouvée . Que cette lettre ait été ou non adressée à l'empereur grec par ce fameux personnage , elle n'en contient pas moins de curieuses particularités . On y trouve les idées. fabuleuses qui avaient cours en ce temps-là sur l'histoire naturelle , et aussi quelques détails dont les voyageurs , tels que Marco Polo , sir John Mandeville , etc. , ont confirmé l'exactitude . Cette singulière missive revenait à ma mémoire , comme si je l'eusse parcourue la veille , lorsqu'assis sur les hauteurs du Hadi , je promenais mon regard de sommets en sommets , tout autour de l'horizon . Ne voyais - je pas , sous les premiers rayons du matin s'éclairer successivement les monts Sourgh , Zibar , Haïr , TouraGhara , Baz - Djélou , Tkoma , Karitha et Tijari ?

Dans les vallées creusées entre ces hauteurs , habitent les descendants de ces nombreuses sectes chrétiennes auxquelles le roi tartare , souvent désigné par le nom de prêtre Jean , appartenait . Elles étaient alors riches et puissantes ; leurs métropolitains exerçaient une domination incontestée sur tout le continent asiatique , des bords de la mer Caspienne aux rives de la mer de Chine , des frontières les plus au nord de la Scythie jusqu'aux extrémités de la presqu'île indienne . Ces chrétiens dégénérés furent les conseillers de Mahomet et de ses successeurs .

Le fonds d'idées chrétiennes qu'on retrouve dans le Coran a été emprunté aux livres et aux traditions de ces sectes ; avec la chute du califat vint aussi la fin de leur influence. Ces chrétientés , si malheureusement divisées , tombèrent vite ; car leur constitution intérieure était défectueuse , et elles avaient perdu l'unité de foi qui fait la force divine de l'Église du Christ.

Déjà , sous le règne de Kassan , fils d'Arghoun et neveu du célèbre vainqueur de Bagdad , Houltakou - khan , la persécution commença contre ces demi-chrétiens ; bientôt Tamerlan se montra implacable envers eux. Il les poursuivit avec une implacable haine , détruisit leurs églises et fit égorger tous ceux qui ne parvinrent pas à se cacher dans les montagnes du Kurdistan . Aujourd'hui encore , ces malheureuses populations végètent dans de petites villes fortifiées , et semblent craindre toujours de nouvelles attaques .

Les restes des Assyriens , autrefois si puissants , tremblent sans cesse devant le sabre des Turcs ou le poignard des Kurdes , et il n'y a pas longtemps des cruautés , dont le récit fait dresser les cheveux, ont encore épouvanté leurs retraites .

"Evimizin kapıları boynuz ve sardoniks ağacından yapılmıştır, böylece kimse zehirle içeri giremez, ancak iç kapılarımız abanozdandır. Camlar kristalden, masalar altından, ametistlerle çevrili ve fildişi ayaklarla desteklenmiştir. Uyuduğumuz oda bir harikadır; tamamen altından, gümüşten ve var olan her değerli taşla parıldar. Etrafımızda sürekli en güzel kokular yanar. Ülkemizin kadınları dünyanın en güzel kadınlarıdır. Her gün, gelen geçenleri saymazsak, kendi masraflarımızla üç bin misafir ağırlarız.

Sarayımızın bu üç bin görevlisi, atlarının yemi için hazinemizden maaş alır.

"Her ay sırayla yedi kral, yetmiş beş dük ve üç yüz yetmiş beş kont bize hizmet eder. Ziyafet salonumuzda her gün sağımızda on iki başpiskopos, solumuzda yirmi piskopos oturur; Ayrıca, Aziz Thomas patriği, Salmas'ın protopapaları ve Susa'nın başprotopapaları.

Şanımızın tahtı bu son şehirde bulunur ve imparatorluk sarayımız da buradadır. Şapelimizin dini hizmetlerinden, sayıları yılın günlerine eşit olan başrahipler sorumludur. Bir başrahip ve bir kral, sakimizdir; saray büyük üstatlarımız, bir başpiskopos ve bir kral; odamızın kâhyaları, bir piskopos ve bir kral; mareşallerimiz, bir başrahip ve bir kral; usta aşçılarımız, bir başrahip ve bir kral. Alçakgönüllülüğümüzü daha iyi göstermek için daha düşük bir rütbe ve böylesine mütevazı bir isim aldık... "

Prester John olarak anılan ve varlığı hiçbir şekilde kanıtlanmamış olan bu Tatar kralı tarafından yazılmış, daha doğrusu varsayılmış mektup böyle özetleniyor. Bu ünlü şahsiyetin bu mektubu Yunan imparatoruna hitaben yazıp yazmadığı önemli değil, yine de bazı ilginç özellikler içeriyor. O dönemde doğa tarihi üzerine yaygın olan efsanevi fikirlerin yanı sıra Marco Polo, Sir John Mandeville vb. gibi gezginlerin doğruluğunu teyit ettiği bazı ayrıntılar da buluyoruz. Bu eşsiz mektup, sanki bir gün önce Hadi'nin tepelerinde oturup bakışlarımı zirveden zirveye, ufkun her yanına gezdirirken okumuşum gibi hafızamda canlandı. Sabahın ilk ışıkları altında, Sourgh, Zibar, Haïr, TouraGhara, Baz-Djelou, Tkoma, Karitha ve Tijari dağlarının ardı ardına aydınlandığını görmemiş miydim?

Bu tepeler arasında oyulmuş vadilerde, o sayısız Hristiyan'ın torunları yaşıyor Genellikle Prester John olarak anılan Tatar kralının mensup olduğu mezhepler. O zamanlar zengin ve güçlüydüler; metropolitleri, Hazar Denizi kıyılarından Çin Denizi kıyılarına, İskitya'nın en kuzey sınırlarından Hint yarımadasının uçlarına kadar tüm Asya kıtası üzerinde tartışmasız bir egemenlik kurmuşlardı. Bu yozlaşmış Hristiyanlar, Hz. Muhammed ve haleflerinin danışmanlarıydı.

Kuran'da bulunan Hristiyan fikir birikimi, bu mezheplerin kitaplarından ve geleneklerinden ödünç alınmıştı; Halifeliğin düşüşüyle birlikte nüfuzları da sona erdi. Ne yazık ki bölünmüş olan bu Hristiyan toplulukları, hızla dağıldı; çünkü iç yapıları bozuktu ve Mesih Kilisesi'nin ilahi gücünü oluşturan inanç birliğini kaybetmişlerdi.

Argun'un oğlu ve Bağdat'ın ünlü galibi Hultaku Han'ın yeğeni Kassar'ın hükümdarlığı döneminde, bu yarı Hristiyanlara karşı zulüm başladı; kısa süre sonra Timurlenk onlara karşı amansız olduğunu gösterdi. Onları takip etti. Amansız bir nefretle kiliselerini yıktılar ve Kürdistan dağlarında saklanmayı başaramayanların boğazlarını kestiler. Bugün bile, bu talihsiz halklar küçük, müstahkem kasabalarda yaşıyor ve sürekli yeni saldırılardan korkuyor gibi görünüyorlar. Bir zamanlar çok güçlü olan Asurluların kalıntıları, Türklerin kılıcı veya Kürtlerin hançeri karşısında sürekli titriyor ve kısa bir süre önce, tüylerini diken diken eden vahşetler, geri çekilmelerini yeniden dehşete düşürdü.

Pendant mon voyage vers Amadiya , j'eus souvent l'occasion de me rappeler la lettre du prêtre Jean , qui ressemble à une illustration des pages d'un lointain passé , car je traversais les lieux peuplés par les anciens chrétiens de Chaldée . Autrefois ministres et confidents des califes , les malheureux chefs de ces populations sont tombés , eux et leurs peuples , dans un abaissement dont leur retour à la sainte Église catholique les pourrait seul relever . Ils sont tellement affaiblis et démoralisés , que des hommes tels que Beder-Khan-bey et son associé Abd - el - Soummi - bey peuvent exercer chez eux les plus atroces cruautés sans rencontrer la moindre résistance, quoique leur territoire montagneux , coupé de gorges et de vallées , offre des moyens de défense presque invincibles , si on savait en profiter .

Combien les Yésidi se montrent supérieurs à ces hommes dégénérés !

Après les funérailles illuminées de la vallée d'Idiz , Ali -bey s'était rendu à Djerraiya , en apparence accompagné seulement de dix hommes , mais secrètement suivi par une forte troupe , qui devait attendre ses ordres dans les environs de Bozan .

Le pacha avait pris les mêmes précautions ; Ali savait , par ses espions , qu'un grand nombre de soldats se massaient entre ScioKhan et Ras-ul-Ain , avec ordre d'assaillir, au premier signal , la vallée du cheikh Hadi.

Cette infraction aux conventions détermina le chef des Yésidi à faire cerner le gouverneur de Mossoul par ses hommes dès son arrivée au lieu du rendez-vous . Pour recouvrer sa liberté , le pacha dut souscrire à toutes les conditions d'Ali - bey . A la suite de ce succès si décisif pour l'avenir, les fêtes de Hadi , un instant interrompues avec tant d'appréhension et de

tristesse , recommencèrent dans la joie la plus vive . Jamais la vallée des Yésidi n'avait été témoin de telles réjouissances .

Quand toutes les cérémonies , auxquelles je tenais à assister , furent terminées , je voulus partir pour Amadijah , mais on me fit savoir que Mohammed Émin s'était donné une entorse dans la montagne ; je dus attendre pendant trois semaines son entier rétablissement . Ce temps ne fut pas tout à fait perdu , puisque je l'employai à m'avancer dans la connaissance de la langue kurde .

Enfin , le chef des Haddedîn étant prêt , je me mis en route afin de le rejoindre chez Badinan .

Mes adieux aux Yésidi furent vraiment cordiaux ; il fallut leur promettre de revenir et de m'arrêter de nouveau parmi eux .

J'avais refusé toute escorte , mais Ali -bey déclara qu'il m'accompagnerait jusque sur le territoire de ses alliés , pour saluer Mohammed Émin.

Nous gravissions donc , en compagnie du jeune chef , de Halef et d'Ifra , les hauteurs du Hadi du côté est , et je repassais dans ma mémoire les événements de ces derniers jours , me demandant ce qui allait m'arriver dans les suivants . Plus nous avancerions vers le nord , plus nous rencontrerions de sauvages peuplades qui ne connaissent ni agriculture ni civilisation , ne vivant que de brigandages , de rapines et d'élevage des troupeaux . Ali remarqua mon air soucieux , il me dit :

<< Emir , tu entreprends une route difficile et périlleuse . Jusqu'où veux- tu aller dans les montagnes ?

Tu le sais , jusqu'à la forteresse.

Tu seras obligé d'aller plus loin.

Pourquoi cela ?

Que tu réussisses ou non dans Amadijah , il te faudra fuir.

On poursuivrait trop aisément le fils de Mohammed Emin , s'il prenait tout de suite le chemin de sa tribu ... Où vous dirigerezvous ?.

Les circonstances décideront . Nous pourrions tirer vers le sud et nous embarquer sur le Zab -Ala , ou bien longer à cheval la rivière de l'Akra ; si cette route ne semblait pas sûre , il nous resterait celle du nord , qui traverse les monts Tijari et Maranan , puis le Khabour et le Tigre , enfin le désert du Sel , pour aboutir au Sindjar.

En ce cas nous ne te reverrions plus.

Dieu seul conduit les pensées et les pas des hommes , lui. seul connaît leur avenir. >>

Nous chevauchions en devisant ainsi , un peu tristement , comme dans les instants qui précèdent la séparation . Mon cheval noir avait eu le temps de se reposer et de s'accoutumer à une autre nourriture que celle de ses dattes balaha . Je trouvais qu'il prenait un peu trop d'embonpoint ; il montrait une ardeur , une surabondance d'impétuosité que j'avais grand'peine à maintenir. J'étais curieux et inquiet à la fois de savoir comment la noble bête se tirerait de son voyage dans les montagnes neigeuses du Kurdistan .

Arrivés chez les Badinan , nous fûmes reçus par eux comme de vieilles connaissances .

Mohammed Émin nous attendait ; après avoir mangé, fumé , causé pendant une heure , nous prîmes congé de nos hôtes . Ali - bey nous tendit à tous la main ; en serrant la mienne, le jeune chef avait des larmes aux yeux ; il me demanda tout ému :

<< Émir , crois - tu que je t'aime ?

Amadijah'a yaptığım yolculuk sırasında, uzak bir geçmişin sayfalarından fırlamış bir resme benzeyen Rahip John'un mektubunu sık sık hatırlama fırsatı buldum; çünkü Keldanilerin kadim Hristiyanlarının yaşadığı yerlerden geçmiştım. Eskiden halifelerin bakanları ve

sırdaşları olan bu toplulukların talihsiz liderleri, kendileri ve halkları, ancak kutsal Katolik Kilisesi'ne geri dönmeleriyle düzelebilecekleri bir yozlaşmaya düşmüşlerdi. Öylesine zayıflamış ve moralleri bozulmuşlardı ki, Beder Han Bey ve ortağı Abdülsümit Bey gibi adamlar, en ufak bir direnişle karşılaşmadan aralarında en vahşi zulümleri uygulayabiliyorlardı; oysa vadiler ve geçitlerle bölünmüş dağlık toprakları, eğer bunlardan nasıl yararlanılacağını bilirlerse, neredeyse yenilmez savunma araçları sunuyordu. Yezidiler, bu yozlaşmış adamlardan ne kadar da üstün olduklarını gösteriyorlar! İdiz Vadisi'ndeki aydınlık cenaze töreninin ardından Ali Bey, görünüşe göre sadece on adamla Cerrey'e gitmişti; ancak gizlice, Bozan civarında emirlerini bekleyecek olan büyük bir kuvvet tarafından takip ediliyordu.

Paşa da aynı önlemleri almıştı; Ali, casusları aracılığıyla, Şeyh Hadi'nin vadisine ilk işaretle saldırmak üzere Scio-Han ve Ras-ul-A'in arasında çok sayıda askerin toplandığını biliyordu. Bu sözleşme ihlali, Yezidi liderinin, toplantı yerine varır varmaz Musul valisini adamlarıyla kuşatmasına neden oldu. Özgürlüğünü geri kazanmak için Paşa, Ali Bey'in tüm koşullarını kabul etmek zorundaydı. Gelecek için çok önemli olan bu başarının ardından, kısa bir süreliğine büyük bir endişe ve üzüntüyle kesintiye uğrayan Hadi kutlamaları, büyük bir sevinçle yeniden başladı. Yezidi vadisi daha önce hiç böyle bir coşkuya tanık olmamıştı. Katılmak için can attığım tüm törenler bittiğinde, Amadiyah'a gitmek istedim, ancak Muhammed Emin'in dağda ayak bileğini burktuğunu öğrendim; tamamen iyileşmesi için üç hafta beklemek zorunda kaldım. Bu süre tamamen boşa gitmedi, çünkü Kürtçe bilgimi geliştirmek için kullandım.

Sonunda, Haddedin reisi hazır olunca, Badinan'da ona katılmak üzere yola çıktım. Yezidilerle vedalaşmam gerçekten içtendi; geri dönüp tekrar aralarında kalacağıma söz vermeliydim. Herhangi bir refakatçiyi reddetmiştim, ancak Ali Bey, Muhammed Emin'i karşılamak için müttefiklerinin topraklarına benimle birlikte gideceğini söyledi. Böylece genç reis Halef ve İfra eşliğinde Hadi'nin doğu tarafındaki tepelere tırmandık ve son birkaç gündeki olayları aklımdan geçirdim, önümüzdeki günlerde başıma neler geleceğini merak ettim. Kuzeye doğru ilerledikçe, ne tarım ne de medeniyet bilmeyen, sadece eşkıyalık, yağma ve hayvancılıkla geçinen vahşi kabilelerle daha sık karşılaşacaktık. Ali endişeli ifademi fark etti ve bana şöyle dedi:

"Emir, zorlu ve tehlikeli bir yolculuğa çıkıyorsun. Dağlara ne kadar gitmek istiyorsun? Biliyorsun, kaleye kadar.

Daha da ileri gitmek zorunda kalacaksın.

Neden? Amadiyah'ta başarılı olsan da olmasan da kaçmak zorunda kalacaksın.

Muhammed Emin'in oğlu hemen kabilesinin yolunu tutarsa, onu takip etmek çok kolay olurdu... Nereye gideceksin?

Koşullar belirleyecek. Güneye gidip Zab-Ala'ya girebilir veya Akra Nehri boyunca ilerleyebiliriz; eğer bu yol güvenli görünmüyorsa, Ticarî ve Maranan dağlarını, ardından Habur ve Dicle'yi ve son olarak Tuz Çölü'nü geçip Sincar'da sonlanan kuzey yolunu yine de kullanabiliriz.

Bu durumda, seni bir daha asla göremeyiz. İnsanların düşüncelerini ve adımlarını yalnızca Tanrı yönlendirir; geleceklerini yalnızca O bilir. >>

Ayrılmadan önceki anlarda olduğu gibi, biraz hüzünlü bir şekilde konuşarak at sırtında ilerledik. Siyah atım dinlenmek ve balaha hurması dışında bir diyetle alışmak için zaman bulmuştu. Biraz fazla kilo aldığını fark ettim; kontrol etmekte çok zorlandığım bir şevk, aşırı bir coşku sergiliyordu. Bu asil hayvanın Kürdistan'ın karlı dağlarındaki yolculuğunun nasıl geçeceğini hem merak ediyor hem de endişeleniyordum.

Badinan'lara vardığımızda, eski tanıdıklar gibi karşılandık. Muhammed Emin bizi bekliyordu; bir saat yemek yedikten, sigara içtikten ve sohbet ettikten sonra ev sahiplerimizden ayrıldık. Ali Bey hepimize elini uzattı; genç reisin ellerimi sıkarken gözleri yaşlıydı; bana duygulanarak sordu:

"Emir, sence seni seviyor muyum?"

Oui , je le crois ; moi aussi je t'aime , c'est avec douleur que je te quitte, car mon âme s'attachait à la tienne.

Tu t'en vas, et moi je reste ; mais ma pensée t'accompagnera, mes vœux suivront tes pas . Qnand tu as dit adieu au mir Cheikh Khan il ne t'a pas béni ; il m'a confié la bénédiction suprême pour les derniers instants ; il veut qu'elle repose sur ta tête :

« Que Dieu soit avec toi , qu'il t'accompagne en tout temps et dans toutes les voies . Que sa colère atteigne tes ennemis, que sa grâce éclaire tes amis ! » Tu vas affronter de grands dangers , le Cheikh t'a promis son appui ; tiens , prends ; il t'envoie ce meleктаous pour talisman . Je sais. que tu ne regarderas pas cette figure d'oiseau comme une idole , mais comme un signe qui doit te faire reconnaître pour notre ami . Tout Yésidi auquel tu montreras ce taous devra sacrifier à ton service et sa vie et ses biens . Accepte ce don , mais ne le confie à personne , il est pour toi seul . Maintenant , adieu ! N'oublie pas ceux qui t'aiment ! »

Il m'embrassa et remonta rapidement à cheval , puis partit comme une flèche , sans regarder en arrière. J'éprouvai un vrai brisement de cœur lorsque je le vis s'éloigner. Ali me laissait un cadeau précieux , la plus grande marque d'amitié que ces gens pussent donner.

Combien n'a-t-on pas discuté sur la signification et le pouvoir du signe mystérieux que je tenais dans mes mains ! Le taous est une sorte de médaille en cuivre , représentant un oiseau , les ailes déployées ; au revers se trouve ce mot kurde profondément gravé : hendjer, c'est-à-dire ami ou allié, Un cordon de soie , passé dans un trou de la médaille , sert à la porter au cou .

Les Badinan nous conduisirent en armes jusqu'au village de Kalahoni . Ce bourg est situé à une distance de quatre heures de la vallée du cheikh Hadi . Les maisons , alors abandonnées par leurs propriétaires , sont , presque sans exception , construites en pierre et tout le village ressemble à un nid gigantesque caché d'un côté par une ceinture de vignes , suspendu de l'autre sur le flanc de la montagne , dont le Gomet arrose les pieds . L'aspect de Kalahoni a quelque chose d'imposant , à cause des blocs énormes de roc servant de seuil et soutenant les angles des bâtiments .

Là se firent les adieux avec le chef , puis nous continuâmes tous les quatre notre chemin . Nous gravâmes d'abord une montée si raide , que nos chevaux pouvaient difficilement avancer ; au sommet , nous trouvâmes le petit village de Bebazı , perché sur l'extrême pointe du rocher. Il y a en ce lieu une église catholique pour les Chaldéens convertis qui habitent le village . Ces braves gens nous reçurent à bras ouverts , nous fournirent gratuitement la nourriture et voulaient nous donner un guide . Je refusai , de peur de m'embarrasser d'une escorte trop nombreuse ; j'avais tellement étudié la route , que je ne croyais pas pouvoir m'y tromper. On nous accompagna seulement jusqu'à la limite d'une forêt de chênes nains , après laquelle nous descendîmes dans le val où s'élève Cheloki. Comme il nous fallait faire halte , j'appelai le bachi -bouzouk et lui tins à peu près ce langage:

<< Buyuk-emini , écoute ce que j'ai à te dire .

J'écoute , Seigneur.

Le pacha de Mossoul t'a donné l'ordre de me procurer tout ce dont j'ai besoin pendant mon voyage . Jusqu'ici , tu n'as pas eu encore à t'acquitter de tes fonctions ; aujourd'hui il faut te montrer un fourrier intelligent.

Que dois-je faire , Émir ?

Nous allons passer la nuit à Spandareh , pars en avant , annonce mon arrivée et fais tout préparer. Tu m'as compris ?

Evet, inanıyorum; ben de seni seviyorum, senden ayrılırken üzüntü duyuyorum, çünkü ruhum senin ruhuna bağlıydı.

Sen gidiyorsun ve ben kalıyorum; ama düşüncelerim sana eşlik edecek, dileklerim adımlarını takip edecek. Mir Şeyh Han'a veda ettiğinde, seni kutsamadı; son anlar için en yüce kutsamayı bana emanet etti; senin başına konmasını istiyor:

"Allah seninle olsun, her zaman ve her yolda sana eşlik etsin. Öfkesi düşmanlarına ulaşsın, lütfu dostlarını aydınlatsın!" Büyük tehlikelerle karşı karşıya kalacaksın, Şeyh sana destek sözü verdi; al, al; sana bu melektous'u bir tılsım olarak gönderiyor. Bu kuş figürünü bir put olarak değil, seni dostumuz olarak tanınacak bir işaret olarak göreceğini biliyorum. Bu taous'u gösterdiğin her Yezidi, canını ve malını senin hizmetinde feda etmek zorunda kalacak. Bu hediye kabul et, ama kimseye emanet etme; o sadece senin içindir. Şimdi elveda! Seni sevenleri unutma!

Bana sarıldı ve hızla atına binip arkasına bakmadan bir ok gibi uzaklaştı. Uzaklaştığını gördüğümde gerçek bir kalp kırıklığı hissettim.

Ali bana değerli bir hediye, bu insanların verebileceği en büyük dostluk nişanesi bırakıyordu. Ellerimde tuttuğum gizemli işaretin anlamı ve gücü hakkında ne kadar çok konuşuldu! Taous, kanatları açık bir kuşu temsil eden bir tür bakır madalyondur; arka yüzünde ise dost veya müttefik anlamına gelen derin bir şekilde kazınmış Kürtçe bir kelime olan hendjer bulunur. Madalyonun içindeki bir delikten geçirilen ipek bir kordon, boynuna takmak için kullanılır. Badinan bizi silahlı olarak

Kalahoni köyüne götürdü. Bu kasaba, Şeyh Hadi vadisine dört saat uzaklıktadır. O zamanlar sahipleri tarafından terk edilen evler neredeyse istisnasız taştan yapılmıştır ve tüm köy, bir tarafı asmalarla kaplı, diğer tarafı dağın eteğinde asılı duran, etekleri sulanan devasa bir yuvaya benzemektedir. Gomel. Kalahoni'nin görünümü, eşik görevi gören ve binaların köşelerini destekleyen devasa kaya blokları nedeniyle etkileyici bir havaya sahip.

Orada şefle vedalaştık ve sonra dördümüz yolumuza devam ettik. Önce atlarımızın zar zor ilerleyebileceği kadar dik bir yamaçtan tırmandık; zirvede, kayanın en uç noktasında yer alan küçük Bebazi köyünü bulduk. Köyde yaşayan din değiştirmiş Keldaniler için burada bir Katolik kilisesi var. Bu iyi insanlar bizi kollarını açarak karşıladılar, bize ücretsiz yiyecek verdiler ve bize bir rehber vermek istediler. Kendimi çok kalabalık bir refakatçiyle yorma korkusuyla reddettim; rotayı o kadar iyi incelemiştim ki hata yapabileceğimi düşünmemiştim. Sadece bodur meşe ormanının kenarına kadar eşlik edildik, ardından Çeloki'nin bulunduğu vadiye indik. Durmamız gerektiğinde, başıbozuk'u çağırdım ve ona şöyle bir şey söyledim:

"Büyükemini, sana söyleyeceklerimi dinle." Seni.

Dinliyorum, Efendim.

Musul Paşası, yolculuğum boyunca ihtiyacım olan her şeyi bana sağlamanı emretti." Şimdiye kadar görevlerini yerine getirmek zorunda kalmadın; bugün zeki bir levazım subayı olduğunu kanıtlamalısın.

Ne yapmalıyım Emir?

Geceyi Spandareh'te geçireceğiz. Devam et, gelişimi duyur ve her şeyi hazırla. Anladın mı?

Oui , Seigneur, reprit Ifra d'un ton de dignité qui convenait à sa charge. Lorsque tu entreras dans le village , tout le monde te recevra comme le pacha. »

Il frappa son âne du talon de ses bottes et disparut.

La distance n'est pas longue de Cheloki à Spandareh , mais la nuit tomba avant que nous ayons pu atteindre ce grand village kurde . Le nom de Spandareh vient de la grande quantité de peupliers qui croissent en ce lieu . Les Kurdes appellent spidar , spindar, ou spandar les peupliers blancs .

Nous demandâmes la demeure du kiajat , mais nous n'obtinmes pour réponse qu'un regard de haine . J'employai alors la langue du pays au lieu du turc , dont je m'étais servi par mégarde ; aussitôt ces gens parurent tout autres . Ils nous menèrent devant une vaste maison ; nous nous arrêtâmes d'abord sur le seuil de la cour, au bruit d'une violente dispute .

<< Chien ! lâche ! criait une voix furieuse . Tu prétends être un bachi bouzouk et tu vas à dos d'âne ! C'est une honte ! Tu ne viens ici que pour m'en déloger .

Mais qui es -tu? répondait le brave Ifra . Un Arnaute ! un coupeur de gorges ! un scélérat ! Ta bouche ressemble à celle d'une grenouille , tes yeux sont comme des yeux de crapaud . Tu cries comme une caille ! Je suis le buyuk - emini de Sa Hauteesse . Toi , tu m'as l'air d'un cavas , d'un simple cavas .

Misérable ! je vais te tordre le cou . Tu n'as point de nez . tais-toi sur le compte des autres ! Tu prétends que ton maître est un grand effendi , un émir, un cheikh de l'Occident ! On n'a qu'à te regarder pour savoir quelle est la valeur de celui que tu sers !

Et tu oses tenter de me chasser?

Et toi , quel est ton seigneur ? Aussi un effendi d'Occident , dis -tu ! Sache qu'en Occident il n'y a qu'un grand effendi et que cet effendi est mon maître ! Tu m'entends ?

Écoutez reprenait un troisième personnage , d'un ton fort calme. Vous m'annoncez tous deux l'arrivée d'un effendi . L'un soutient que son maître possède un écrit du consul des Franks signé par le pacha ; l'autre , que le sien marche à l'ombre du padischah , et , de plus , qu'il est investi du droit de toucher le dich - parassi , ce qui est exorbitant. Toi , tu veux un logement , je te le donnerai chez moi ; toi , tu demandes aussi un lieu pour coucher, je vais t'en faire préparer un dans une maison voisine ; seulement tu devras tout payer, au lieu que je compte héberger gratuitement le bachi -bouzouk et son maître.

Cela n'est pas juste ! criait l'Arnaute .

Je suis chef du lieu , j'entends me conduire comme il me plaît ; nul étranger n'a le droit de me commander . J'ai dit. »

Là-dessus nous entrâmes tout à fait avec Mohammed et Halef.

<< Bonsoir ! dis-je tranquillement ; tu es le maire de Spandareh ?

Je le suis .

Cet homme me sert , repris -je en montrant le buyuk- emini , je te l'ai envoyé pour te demander asile ; es -tu décidé à me recevoir ?

Tu as l'ombre du Grand Seigneur et le droit d'impôt ?

Oui .

Cet homme est ton compagnon ?

Oui , mon ami et mon compagnon .

Ce buyuk- emini est à ton service ?

Oui.

C'est bien. »

Il se leva , nous tendit la main , nous souhaita la bienvenue et reprit :

<< Asseyez-vous devant mon feu , puisse ma maison vous plaire !

Je vais vous donner une chambre digne de votre rang . A combien estimes -tu ton droit de dich - parassi ?

Pour nous deux , moi et mon serviteur, je t'en fais la remise ; tu donneras seulement cinq piastres au bachi-bouzouk ; il appartient au pacha , je ne puis le priver de son profit . Seigneur , tu es prudent et bon , je te remercie. Rien ne te manquera chez moi . Permits que je conduise d'abord le cavas dans une maison voisine . >>

"Evet, Efendim," diye devam etti İfra, makamına yakışır bir vakarla. "Köye girdiğinizde herkes sizi paşa gibi karşılayacak."

Eşeğine çizmelerinin topuklarıyla vurup gözden kayboldu.

Çeloki'den Spandare'ye olan mesafe uzun değildi, ama bu büyük Kürt köyüne varmamız gecenin karanlığında oldu. Spandare adı, orada yetişen çok sayıda kavaktan geliyor. Kürtler ak kavaklara spidar, spindar veya spandar derler.

Kajatin evini sorduk, ama aldığımız tek cevap nefret dolu bir bakıştı. Sonra, istemeden kullandığım Türkçe yerine yerel dili kullandım; bu insanlar hemen bambaşka göründüler. Bizi büyük bir eve götürdüler; önce avlunun eşiğinde şiddetli bir tartışma sesiyle durduk.

"Köpek! Korkak!" diye bağırdı öfkeli bir ses. "Başı buzuk olduğunu iddia ediyorsun ve eşeğe biniyorsun! Bu bir rezalet! Buraya sadece beni devirmeye geldin."

Peki sen kimsin?" diye cevapladı cesur İfra. "Bir Arnaut! Bir boğaz kesici! Bir alçak! Ağzın kurbağaya benziyor, gözlerin kara kurbağasına. Bıldırcın gibi çılgılık atıyorsun! Ben Majesteleri'nin büyük eminiyim. Bana bir cavas gibi görünüyorsun, basit bir cavas. Sefil! Boynunu kıracağım. Burnun yok. Diğerlerinden bahsetme! Efendinizin büyük bir efendi, bir emir, Batı'nın bir şeyhi olduğunu iddia ediyorsunuz!" Hizmet ettiğiniz kişinin değerini anlamak için size bakmak yeter!

Ve beni kovmaya mı cüret ediyorsunuz?

Ya siz, sizin efendiniz kim? O da Batılı bir efendi diyorsunuz! Batı'da tek bir büyük efendi olduğunu ve bu efendinin benim efendim olduğunu bilin! Duydunuz mu?

Dinleyin, diye devam etti üçüncü bir kişi, çok sakın bir ses tonuyla. İkiniz de bana bir efendinin gelişini haber veriyorsunuz. Biri efendisinin Frank konsolosundan paşanın imzaladığı bir belgeye sahip olduğunu iddia ediyor; diğeri, efendisinin padişahın gölgesinde yürüdüğünü ve dahası, fahiş bir miktarda olan dich-parassi'yi toplama hakkına sahip olduğunu söylüyor. Siz, yaşayacak bir yer istiyorsunuz, evimde size vereceğim; siz de yatacak bir yer istiyorsunuz. Sizin için bir tane hazırlatacağım Komşu bir ev; sadece her şeyin parasını sen ödeyeceksin, oysa ben başıbozuk ve efendisini ücretsiz ağırlamayı düşünüyorum.

"Bu adil değil!" diye bağırdı Arnaut.

"Ben buranın reisiyim, istediğim gibi davranmayı düşünüyorum; hiçbir yabancının bana emir verme hakkı yok. Ben öyle söyledim."

"Bunun üzerine Muhammed ve Halef'le birlikte içeri girdik.

"İyi akşamlar!" dedim sakince. "Siz Spandareh belediye başkanı mısınız?

Evet.

"Bu adam bana hizmet ediyor," diye devam ettim büyük eminiyi işaret ederek, "Size sığınma talebinde bulunması için gönderdim; beni kabul etmeye karar verdiniz mi?

"Büyük Senyör'ün gölgesine ve vergi koyma hakkına sahipsiniz?

"Evet.

"Bu adam sizin yoldaşınız mı?

"Evet, dostum ve yoldaşım." Bu büyük emini sizin hizmetinizde mi?

"Evet.

"Bu iyi."

Ayağa kalktı, elini uzattı, bizi karşıladı ve devam etti:

"Ateşimin önünde oturun, evim sizi memnun etsin!

Size rütbenize layık bir oda vereceğim. Dich-parassi olarak hakkınıza ne kadar değer veriyorsunuz?

İkimiz, ben ve hizmetkarım, size bağışlayacağım; başıbozuk'a sadece beş kuruş vereceksiniz; paşaya ait, onu kârından mahrum edemem.

Tanrım, siz sağduyulu ve naziksınız, teşekkür ederim. Evimde hiçbir eksiğiniz olmayacak.

Önce kavaları komşu bir eve götürmeme izin verin."

L'Arnaute , offensé , nous regardait avec colère .

« Je ne m'en irai pas , cria-t-il , nos droits sont égaux !

Reste donc ; mais si ton maître ne trouve pas à se loger , ce sera ta faute .

Ces deux hommes, qui prétendent voyager sous la protection . du Grand Seigneur, qui sont-ils ? demanda l'Arnaute au paroxysme de la colère . Des Arabes qui parcourent les déserts en brigands et veulent ici jouer les grands personnages !

Hadji Halef, m'écriai-je , tu vois ce cavas , il ose nous iusulter ; s'il ajoute un seul mot à ses injures , je te l'abandonne . »

L'Arnaute , armé jusqu'aux dents , jeta un regard dédaigneux sur le petit Arabe .

<< Aurai - je peur de ce nain , exclama - t - il , moi qui ... »

Il ne put achever : Halef l'avait déjà étendu par terre , et , le serrant à la gorge , voulait le frapper de son poignard .

« Assez , Halef ! criai-je , mais qu'il ne recommence pas ! >>

L'Arnaute se releva sans mot dire ; ses yeux brillaient de fureur , cependant il se contint et demanda au chef de village de l'accompagner.

<< Tu veux que je te montre une maison où tu puisses loger ? reprit celui -ci .

Oui , mais quand mon maître sera arrivé , je te l'enverrai , et on verra bien qui doit céder la place ! »

Notre hôte s'éloigna avec l'Arnaute , son fils vint nous tenir compagnie. Il nous conduisit dans le lieu où nous devons coucher. Deux lits de tapis et de coussins avaient été préparés ; dans l'espace laissé entre les deux on nous servit le repas du soir .

L'ameublement de la pièce ainsi que la manière dont les mets étaient présentés me prouvèrent que le nézanoum (chef du village) jouissait d'une certaine aisance . Son fils s'assit près de nous , mais ne mangea point ; c'était nous témoigner une grande déférence . La femme et la fille de la maison servirent elles - mêmes le festin .

On commença par des sorbets , contenus dans de jolies coupes de porcelaine , ce qui est une grande rareté dans le pays . Après quoi on nous présenta le falquapamasi , espèce de pain préparé avec du miel ; il fallut manger en même temps de la salade de feuilles de pistachier , s'accommodant assez mal avec le miel . Un rôti de chevreau suivit ; il était cuit dans son jus et accompagné de boulettes de riz ; puis le brea ach, pâtisserie très épaisse dont le nom signifie meule et qui répond parfaitement à son nom ; puis encore deux petits animaux rôtis , d'un fumet appétissant , liés , ficelés , ramassés dans leur forme ; je les pris pour des pigeons .

Cependant leur chair , quoique délicate , avait un arrière - goût singulier.

« Ce sont des pigeons ? demandai - je au fils de notre hôte . Non , ce sont des souris des champs . >>

Quelle surprise gastronomique ! Heureusement j'ai bon estomac .

Le nézanoum rentra comme je terminais ma souris ; je l'invitai à prendre place près de nous ; on nous servit alors , sur un plat d'étain , une sorte de baume de lentisque dont l'odeur est délicieuse . Tout cela semblait avoir été simplement une entrée , car les plats de résistance arrivèrent bientôt le mouton rôti baignant dans de la crème aigre et une énorme fricassée d'oignons , suivie d'un grand vase couvert. Notre hôte accueillit ce mets mystérieux avec un sourire de satisfaction . Il me dit :

<< Devine ce qu'il y a là dedans .

Montre .

C'est un mets que tu ne connais pas . Il est particulier au Kurdistan , il fait les hommes forts et courageux .

Tu piques ma curiosité.

Oui , celui qui en mange sent ses forces doubler, il ne craint aucun ennemi . Regarde . »>

Le chef enleva le couvercle et approcha la fricassée de mon nez , pour que je jugeasse du fumet .

<< Tu crois que ce mets n'est mangé que par les hommes du Kurdistan ? lui demandai - je .
Oui .

Tu te trompes ; il est très connu chez plusieurs peuples , en particulier chez les Américains . Là - bas ces animaux sont bien plus grands , plus dangereux , plus sauvages que chez vous , et ...

Émir, tu te trompes toi -même , l'animal qui nous fournit cette chair n'habite que nos montagnes .

Je viens pour la première fois chez vous , et cependant je connais cette viande rien qu'à l'odeur ; il faut donc que j'en aie goûté dans d'autres contrées . C'est de l'ours .

Tu as deviné ! Mange maintenant.

Kırgın Arnaut bize öfkeyle baktı.

"Gitmeyeceğim," diye bağırdı, "haklarımız eşit!

O zaman kal; ama efendin kalacak yer bulamazsa, bu senin suçun olacak.

"Büyük Efendi'nin koruması altında seyahat ettiklerini iddia eden bu iki adam kim?" diye sordu Arnaut, öfkesinin doruğunda. "Çöllerde haydut gibi dolaşan ve burada büyük şahsiyetler rolü oynamak isteyen Araplar!"

"Hacı Halef," diye bağırdım, "bu çavuşları görüyor musun, bize hakaret etmeye cüret ediyor; Hakaretlerine tek bir kelime daha eklerse, onu sana terk ederim."

Dişlerine kadar silahlanmış Arnaut, küçük Arap'a küçümseyici bir bakış attı. "Bu cüceden korkar mıyım?" diye haykırdı, "Ben..."

Sözünü bitiremedi: Halef onu çoktan yere sermiş, boğazını sıkarak hançeriyle bıçaklamak istiyordu.

"Yeter Halef!" diye bağırdım, "ama bir daha yapmasına izin verme!"

Arnaut tek kelime etmeden ayağa kalktı; gözleri öfkeyle parlıyordu, ama kendini tuttu ve köy muhtarından kendisine eşlik etmesini istedi.

"Sana kalabileceğin bir ev göstereyim mi?" diye devam etti muhtar. "Evet, ama efendim geldiğinde onu sana göndereceğim ve yeri kimin vereceğini göreceğiz!"

Ev sahibimiz Arnaut'la birlikte ayrıldı; oğlu bize eşlik etmeye geldi. Bizi yatacağımız yere götürdü. İki kilimli yatak ve Minderler hazırlanmıştı; ikisinin arasındaki boşluğa akşam yemeğimiz servis edildi.

Odanın mobilyaları ve yemeğin sunum şekli, nézanoum'un (köy şefi) belli bir rahatlık içinde olduğunu kanıtladı. Oğlu yanıma oturdu ama yemek yemedi; bu bize büyük bir saygı göstergesiydi.

Evin karısı ve kızı ziyafeti kendileri servis ettiler.

Ülkede çok nadir bulunan, güzel porselen kaselerde sunulan sorbelerle başladık. Ardından, balla yapılan bir tür ekmek olan falquapamasi ikram edildi; aynı zamanda balla pek iyi gitmeyen fıstık yaprağı salatası da yemek zorunda kaldık. Ardından kızarmış bir oğlak geldi; kendi suyunda pişirilmişti ve yanında pirinç topları vardı; ardından adı değirmen taşı anlamına gelen ve ismine tam olarak uyan çok kalın bir hamur işi olan brea ach geldi; sonra da iştah açıcı bir aromaya sahip, birbirine bağlanmış, birbirine bağlanmış, şekil verilmiş iki küçük kızarmış hayvan; ben onları güvercin sandım.

Ancak etleri, narin olmasına rağmen, kendine özgü bir tada sahipti. Ağızda kalan tat.

"Bunlar güvercin mi?" diye sordum ev sahibimizin oğluna. "Hayır, tarla faresi."

Ne gastronomik bir sürpriz! Neyse ki midem sağlamdır.

Faremi bitirirken nézanoum geldi; yanımıza oturması için davet ettim; ardından kalay bir tabakta, kokusu nefis bir sakız merhemi servis edildi. Bütün bunlar sadece bir meze gibiydi, çünkü ana yemekler kısa süre sonra geldi: ekşi kremaya batırılmış kızarmış koyun eti ve kocaman bir soğan fricassee, ardından da büyük, kapaklı bir vazo. Ev sahibimiz bu gizemli yemeği memnun bir gülümsemeyle karşıladı. Bana şöyle dedi:

"İçinde ne olduğunu tahmin et.

Bakayım.

Bilmediğin bir yemek. Kürdistan'a özgü; insanları güçlü ve cesur kılıyor.

Merakımı uyandırdın.

Evet, yiyen kişi gücünün iki katına çıktığını hisseder; hiçbir düşmandan korkmaz. Bak."

Şef kapağı açtı ve firkasee'yi burnuma tuttu, böylece kokusunu anlayabildim.

"Bu yemeği sadece Kürdistanlılar mı yiyor sanıyorsun?" diye sordum.

Evet.

Yanılıyorsun; birçok halk arasında, özellikle de Amerikalılar arasında iyi bilinir. Orada bu hayvanlar sizinkilerden çok daha büyük, daha tehlikeli ve daha vahşidir ve...

Emir, yanılıyorsun; bize bu eti sağlayan hayvan sadece dağlarımızda yaşar.

Ülkene ilk gelişim ve bu eti sadece kokusundan tanıyorum; yani başka ülkelerde de tatmış olmalıyım. Ayı.

Bildin! Şimdi ye.

Je connais si bien la viande d'ours , que je puis te dire de quelle partie vient celle - ci ; c'est la paume de la patte . »

Le nézanoum me regarda tout étonné , puis nous parlâmes de chasse . Les ours sont communs dans le Kurdistan , mais bien moins dangereux que les ours de l'Amérique du Nord , au pelage gris .

Une épaisse marmelade de poires et de prunes accompagnait ces pattes d'ours ; mais comme si tant de mets n'eussent point suffi , on nous apporta encore une énorme quantité d'écrevisses et un autre plat dont la préparation me parut si étrange , si compliquée , que je me permis d'en demander la recette à la ménagère . Celle - ci , enchantée d'entrer dans tous les détails , me répondit :

<< Prends une citrouille et une tête de fleur de soleil ; prends aussi du fromage , du sucre , du beurre fondu , de l'ail , des mûres ; réduis le tout en bouillie , tu auras ce mélange exquis , auquel rien n'est comparable.>>

Je me mis bravement à entamer ma part de cette incomparable mixture concombre , fleur de soleil , ail , sucre , beurre et mûres ne fusionnaient vraiment pas trop mal . Enfin le repas se termina par une large distribution de raisins et de poires sèches , arrosés d'une grande rasade de kaki ; après quoi on nous présenta les pipes .

Tandis que nous fumions le tabac si fort et si peu fermenté de Kelokova , un grand bruit s'éleva dans la rue . Le maire sortit pour s'informer ; comme il laissa la porte ouverte, nous entendîmes la conversation suivante :

« Qui est là? demandait le chef kurde .

Que veut-il? reprenait une autre voix en anglais. Comment dit-on moi en turc ?

On dit ben.

Well! benn !!! criait l'insulaire de toutes ses forces .

Ben ? répétait le chef, ce n'est pas ton nom ?

Que veut-il ? » reprenait encore l'Anglais.

Cette voix bien connue me fit tressaillir , je me levai comme mû par un ressort.

<< Il demande comment vous vous appelez .

Sir David Lindsay ! » proclama mon homme à tue-tête.

Je me précipitai dehors ; la flamme brillante de l'aryoun (foyer) éclairait l'étrange personnage . C'était bien lui , avec son grand chapeau gris , son mince visage , son énorme nez , sa grande bouche , son cou dénudé ; il avait toujours un faux - col raide , un habit à carreaux , un gilet à carreaux , des pantalons à carreaux , des guêtres à carreaux ; ses bottes étaient toujours couvertes d'une couche de poussière blanche . L'Anglais ne quittait pas non plus sa pioche , appuyée sur l'épaule , cette pioche noblement destinée à déterrer un fowling - bull et autres antiquités .

<< Master Lindsay ! m'écriai - je attendri .

Well... Qui êtes-vous ? Oh ! ah ! C'est vous ! >>

Les yeux et la bouche de Lindsay s'ouvrirent démesurément.

Je ne crois pas qu'il soit donné à ces organes du visage de s'étendre davantage.

« Comment , Sir ! vous voilà à Spandareh ? demandai-je presque aussi étonné .

Oui , je voyage.

C'est ce que je vois. Et que cherchez-vous ici ?

Vous-même et mon fowling-bull.

Moi?

Yes. Je vous raconterai tout ; auparavant, il faut en finir avec cette discussion.

A qui en avez-vous , Sir?

Au maire , au bourgmestre de ce village , un affreux coquin !

Pourquoi?

Parce qu'il préfère héberger deux Arabes et ferme sa porte à un sujet anglais ! Le misérable ! Où est-il , ce drôle ? Eh ! ...

Le voici ! dis -je en présentant mon hôte.

Allons ! parlons-lui un peu ferme, reprit Lindsay, s'adressant à son interprète ; plus de quarrel ni de scold ' , il doit me recevoir , faites - le-lui comprendre...

Permettez - moi d'intervenir , master Lindsay : les deux Arabes qui vous indignent si fort sont vos amis ; ils n'ont nullement l'intention de vous être désagréables .

Ah! well ! mais où sont- ils ?

Je suis l'un d'eux ; l'autre est Mohammed Émin .

Well ! ah ! ... Émin ? Ah ! où est - il ?

Là , entrez avec moi .

Well ! Ah ! tout à fait extraordinaire ! immense ! incompréhensible ! »

Je précédai l'Anglais dans l'étroit escalier qui conduisait à notre chambre après avoir renvoyé l'interprète et l'Arnaute , malgré leurs instances pour nous suivre .

A la vue de l'homme aux carreaux gris , la femme et la fille du maire se réfugièrent dans un coin . Mohammed Émin , en dépit de sa gravité accoutumée , ne put s'empêcher de rire tout haut , lorsqu'il aperçut l'Anglais avec son grand chapeau et sa bouche ouverte d'étonnement.

« Ah ! good day ! Sir, master Mohammed . How do you do ?...

Comment vous portez -vous ?

Mach'Allah ! Comment cet Anglais est-il venu jusqu'ici ? s'écria l'Arabe , riant encore.

C'est ce que nous saurons tout à l'heure , repris -je .

Tu connais donc cet homme? me demanda le maître de la maison.

Ayı etini o kadar iyi biliyorum ki, bunun nereden geldiğini söyleyebilirim; pençenin avucundan."

Nézanoum şaşkınlıkla bana baktı ve sonra avcılık hakkında konuştuk. Ayılar Kürdistan'da yaygındır, ancak Kuzey Amerika'daki gri tüylü aylardan çok daha az tehlikelidir.

Bu ayı pençelerine koyu bir armut ve erik reçeli eşlik ediyordu; ama sanki bu kadar çok yemek yetmezmiş gibi, bize muazzam miktarda kerevit ve hazırlanışı bana o kadar tuhaf ve karmaşık gelen bir yemek daha getirildi ki, ev sahibine tarifini sormaya cesaret ettim. Tüm detayları anlatmaktan mutluluk duyan kadın şöyle cevap verdi:

"Bir balkabağı ve bir ayçiçeği başı al; ayrıca biraz peynir, şeker, eritilmiş tereyağı, sarımsak ve böğürtlen de al; Hepsini püre haline getirin, hiçbir şeyin kıyaslanamayacağı enfes bir karışım elde edersiniz.>>

Bu eşsiz karışımdan payıma düşeni cesurca yemeye başladım: salatalık, ayçiçeği, sarımsak, şeker, tereyağı ve böğürtlen gerçekten de fena değildi. Sonunda yemek, bolca üzüm ve kuru armutla, yanında da büyük bir yudum hurma ile sona erdi; ardından pipolarımız bize sunuldu.

Kelokova'nın güçlü, hafif fermente tütününü içerken sokaktan yüksek bir ses yükseldi.

Belediye başkanı sormak için dışarı çıktı; kapıyı açık bıraktığında şu konuşmayı duyduk:

"Kim var orada?" diye sordu Kürt şef.

"Ne istiyor?" diye devam etti başka bir ses İngilizce. "Türkçede 'ben' nasıl denir?"

"Ben' dersin."

"Peki! Benn!" diye bağırdı adalı ciğerlerinin tüm gücüyle. "Peki?" diye tekrarladı şef, "adın bu değil mi?"

"Ne istiyor?" İngiliz devam etti.

O tanıdık ses beni irkiltti ve sanki bir yay tarafından hareket ettirilmiş gibi ayağa kalktım.

"Adınızı soruyor.

"Sör David Lindsay!" diye bağırdı adamım avazı çıktığı kadar.

Dışarı fırladım; aryoun'un (ocak) parlak alevi garip karakteri aydınlatıyordu. Kocaman gri şapkası, ince yüzü, kocaman burnu, kocaman ağzı, çıplak boynuyla oydu; her zaman dik bir yaka, kareli bir ceket, kareli bir yelek, kareli pantolon, kareli tozluklar giyerdi; çizimleri her zaman beyaz bir toz tabakasıyla kaplıydı. İngiliz ayrıca kazmasını da hiç bırakmazdı, omzuna yaslardı; bu kazma, avlanan bir boğa ve diğer antikaları çıkarmak için asilce tasarlanmıştı.

"Lindsay Usta!" diye bağırdım, duyulanarak. "Şey... Sen kimsin? Ah! Ah! Senmişsin!"

Lindsay'in gözleri ve ağzı kocaman açıldı.

"Bu yüz organlarının daha fazla genişlemeye müsait olduğunu sanmıyorum. "Ne efendim!

Spandareh'te misiniz?" diye sordum, neredeyse onun kadar şaşırmış bir şekilde.

"Evet, seyahat ediyorum.
Gördüğüm bu. Peki burada ne arıyorsunuz?
Sen ve benim av boğam.
Ben mi?
Evet. Size her şeyi anlatacağım; önce bu tartışmaya bir son vermeliyiz.
Siz kimin sorunuzunuz efendim?" Belediye başkanına, bu köyün belediye başkanına,
korkunç bir alçak!
Neden?
Çünkü iki Arap'ı barındırmayı tercih ediyor ve kapısını bir İngiliz'e kapatıyor! O alçak! Nerede
o, o herif? Eh! ...
İşte burada! dedim, ev sahibimi tanıtarak.
Hadi! Onunla biraz daha kararlı konuşalım, diye devam etti Lindsay, tercümanına dönerek.
Artık kavga veya azarlama yok, beni kabul edecek, anlamasını sağlayacak...
Müdahale edeyim, Efendim Lindsay: Sizi bu kadar kızdıran iki Arap sizin dostunuz; Sana
ters davranmak gibi bir niyetleri yok.
Ah! peki! ama neredeler?
Ben onlardan biriyim; diğeri Muhammed Emin.
Ah! ah! ... Emin? Ah! nerede?
İşte, benimle içeri gel.
Ah! Ah! oldukça olağanüstü! muazzam! Anlaşılmaz!"

1 Kavgâ, bağırarak.

Tercümanı ve Arnaut'u, bizi takip etmeleri için yalvarmalarına rağmen, odamıza çıkan dar
merdivenlerden İngiliz'in önünden çıktım.
Gri kareli adamı görünce, belediye başkanının karısı ve kızı bir köşeye sığındılar.
Muhammed Emin, her zamanki ciddiyetine rağmen, İngiliz'i büyük şapkası ve şaşkınlıktan
açık kalmış ağızıyla görünce kahkaha atmaktan kendini alamadı.
"Ah! İyi günler! Efendim, Muhammed Efendi. Nasılsınız?...
Nasılsınız?
Maşallah! "Bu İngiliz buraya kadar nasıl geldi?" diye bağırdı Arap, hâlâ gülerek.
"Bunu sonra öğreneceğiz," diye devam ettim.
"Yani bu adamı tanıyor musun?" diye sordu evin efendisi.

Oui , je le connais . C'est lui qui avait envoyé son cavas pour demander l'hospitalité chez toi
. C'est mon ami , pourras - tu lui procurer un logement?
S'il est ton ami , je le garderai chez moi .
Mais as -tu de la place pour tant de gens ?
On a toujours de la place quand les hôtes sont agréables .
Il sera casé et mangera chez moi .
Asseyez -vous , Sir , dis -je alors à Lindsay . Expliquez - nous ce qui vous a déterminé à
quitter les pâturages des Haddedîn pour venir jusqu'à Spandareh
14 Well ! seulement il faudrait d'abord s'assurer domestiques et les chevaux sont en bon
lieu.
Oui , soyez que les tranquille ; les domestiques sauront fort bien se faire entendre en bas .
Voyons , Master , pourquoi avez - vous abandonné la tribu ?
Ah ! oh ! c'était trop ennuyeux ,... horriblement ennuyeux .
Ne faisiez -vous point de fouilles ?

Oh ! si , beaucoup.

Que trouviez-vous ?

Rien , rien du tout , c'était terrible !

Et puis ?

Et puis je désirais vous revoir , Sir... Oui , je le désirais énormément ! »

Je me mis à rire .

« Et c'est pour cela que vous êtes parti ? Pour me revoir , réellement ?

Well ! very well ! yes ! Ne trouvant point de fowling - bull , ne pouvant me passer de vous , je suis parti .

Mais , Sir, vous m'aviez promis d'attendre mon retour.

Impossible , la patience était épuisée.

Vous aviez pourtant de la distraction .

Avec ces Arabes ! ils ne me comprennent pas !

Vous aviez un interprète .

Parti , Sir, enfui dès les premiers jours !

Ah ! ce Grec , ce Kolettis ! Il s'est enfui ! Mais il était blessé?

Bah ! un trou à la jambe ! Il a été bientôt guéri , et un beau matin le traître m'a planté là.

Alors je comprends , les conversations n'étaient pas commodes . Comment avez-vous fait pour me rejoindre ?

Je savais que vous vous dirigiez vers Amadiyah , je suis allé à Mossoul ; le consul m'a donné un laissez - passer , que le pacha a contresigné , et j'ai pris un interprète , plus le cava que vous venez de voir , puis je me suis mis en route pour Dohouk.

Dohouk ? pourquoi ce chemin ?

Parce qu'il y avait guerre avec les hommes du diable ; pouvais -je m'aventurer à travers ?

De Dohouk je suis allé à Doulia , de Doulia à Mongaychi , enfin ici ; je vous y trouve , tout va bien , charmant !

Et maintenant que comptez -vous faire ?

Maintenant nous allons voyager ensemble , courir les aventures , entreprendre des fouilles .

Mon fowling - bull ... , on l'attend toujours à Londres . Yes !

Très bien , master Lindsay, mais vous n'ignorez pas mes autres engagements ; j'ai promis à Mohammed de l'accompagner jusqu'à la forteresse ; ne savez -vous pas pourquoi ?

Je le sais... Entreprise admirable , généreuse , aventureuse , hardie ! ... Nous retirons master Amad al Ghandour des mains de ses ennemis ! Cela me va , je vous suis partout.

Sir, je crois que vous ne nous aiderez guère .

Pourquoi pas ?

Vous ne parlez qu'anglais .

J'ai un interprète .

Pouvez-vous confier nos secrets à cet homme ? Lui en avezvous déjà dit quelque chose ?

Pas une syllabe .

C'est bien , autrement nous nous trouvions fort compromis .

Enfin , Sir, permettez - moi de vous avouer que j'aurais préféré ne vous rencontrer qu'un peu plus tard .

Vous ?... moi?... Oh! je, vous croyais un ami pour moi! Je me trompais! Adieu! Je pars , je vais à... à... à...

Où ? dans le pays du poivre , n'est- ce pas ? comme on dit chez nous . Voyons , il va de soi que je suis votre ami et que vous êtes le mien ; mais cela n'empêche pas qu'en ce moment vous nous gênez .

Comment cela ?

Vous le savez bien.
Oui , mais qu'y faire ?
Je n'en sais rien vraiment ! C'est une embarrassante affaire.
Je ne puis vous renvoyer. Vous prendre avec moi , c'est bien périlleux . Vous laisser ici , impossible...
Emmenez-moi , Sir.
Vous vous conformerez à nos plans , à notre itinéraire ?
Well ! à tout ce que vous voudrez .
Vous renverrez votre interprète et votre cavas?
Je les renverrai au diable ! Yes !
Vous renoncerez à ce costume gris ?
J'y renoncerai ?... Comment l'entendez-vous ?
Oui » , complètement; vous vous habillerez en Kurde ou en Turc. »
Lindsay me regardait avec stupeur , on eût dit que je lui demandais de se dépouiller de sa peau , sa bouche faisait la perpendiculaire .
<< En Turc ! soupira - t - il , en Kurde ! horrible ! affreux !
C'est une condition absolue .
Mais enfin quel genre d'accoutrement , turc ou kurde ?
De larges pantalons , ou les culottes rouges et noires de ce pays .
Rouges et noires . Ah ! fort bien ... Fond rouge , carreaux noirs... très seyant !
Eh ! décidez-vous : Turc , ou Kurde?
Kurde !
Bien , rouge et noir , c'est la couleur favorite du Kurdistan , puis une chemise flottante sur la culotte .
Une chemise rouge et noire ?

Evet, onu tanıyorum. Süvarisini gönderip evinizde ağırlamanızı isteyen oydu. O benim arkadaşım, ona kalacak bir yer bulabilir misiniz?
Eğer arkadaşınızsa, onu evimde tutarım.
Ama bu kadar çok kişiye yer var mı?
Ev sahipleri hoş olduğunda her zaman yer vardır.
Evimde ağırlanacak ve yemek yiyecek.
Oturun efendim, dedim Lindsay'e. Hadded'in meralarından ayrılıp Spandareh'e gelmenize neyin sebep olduğunu bize açıklayın.
14 Pekala! Sadece önce hizmetçilerin ve atların iyi bir yerde olduğundan emin olmamız gerekiyor.
Evet, endişelenmeyin; hizmetçiler aşağıda seslerini duyurabilecekler. Hadi ama Efendim, kabileyi neden terk ettiniz?
Ah! oh! Çok sıkıcıydı,... korkunç derecede sıkıcıydı. Aramıyor muydunuz?
Ah! Evet, çok.
Ne buldunuz?
Hiçbir şey, hiçbir şey, korkunçtu!
Ya sonra?
Ve sonra sizi tekrar görmek istedim, Efendim... Evet, çok istedim!"
Gülmeye başladım.
"Ve bunun için mi gittin? Beni tekrar görmek için, gerçekten mi?
Pekala! Çok tamam! Evet! Bir av boğası bulamayınca, sensiz yapamayacağım için ayrıldım.
Ama Efendim, dönüşümü bekleyeceğine söz vermiştin.

İmkansız, sabrım tükenmişti.
Yine de dikkat dağıtıcı şeyler vardı.
Bu Araplarla! Beni anlamıyorlar!
Bir tercümanınız vardı.
Gitti, Efendim, ilk birkaç günde kaçtı!
Ah! O Yunan, o Kolettis! Kaçtı! Ama yaralı mıydı?
Böö! Bacağımda bir delik! Kısa sürede iyileşti ve bir sabah hain beni orada bıraktı.
Anladığım kadarıyla konuşmalar kolay değildi. Bana nasıl ulaştın?
Amadiya'ya gittiğini biliyordum, bu yüzden Musul'a gittim; Konsolos bana bir geçiş izni verdi, paşa da onayladı, bir tercüman ve az önce gördüğünüz kavalari da yanıma aldım, sonra Dohuk'a doğru yola çıktım.
Dohuk mu? Neden bu rota?
Çünkü şeytanın adamlarıyla savaş vardı; karşıya geçebilir miydim? Dohuk'tan Doulia'ya, Doulia'dan Mongaychi'ye gittim, sonunda buradayım; sizi burada buldum, her şey yolunda, büyüleyici!
Peki şimdi ne yapmayı planlıyorsunuz?
Şimdi birlikte seyahat edeceğiz, maceralara atılacağız, kazı çalışmaları yapacağız. Benim avcı boğam... onu hala Londra'da bekliyoruz. Evet!
Peki, Lindsay Usta, ama diğer taahhütlerimden haberiniz yok değil; Muhammed'e kaleye kadar eşlik edeceğime söz verdim; nedenini bilmiyor musunuz?
Biliyorum... Takdire şayan, cömert, maceraperest, cesur bir girişim!... Amad al-Ghandour Usta'yı düşmanlarının elinden kurtarıyoruz! Bu bana uyar; Sizi her yere takip ediyorum.
Efendim, bize pek yardımcı olacağınızı sanıyorum.
Neden olmasın?
Sadece İngilizce konuşuyorsunuz.
Bir tercümanım var.
Sırlarımızı bu adama açabilir misiniz? Ona bir şey söylediniz mi?
Tek bir kelime bile söylemedim.
Bu iyi, yoksa kendimizi ciddi bir durumda bulurduk.
Son olarak, efendim, itiraf etmeme izin verin, sizinle biraz daha geç tanışmayı tercih ederdim.
Siz mi?... ben mi?... Ah! Sizi benim arkadaşım sanıyordum! Yanılmışım! Hoşça kalın!
Gidiyorum, gidiyorum... gidiyorum... gidiyorum...
Nereye? Biber diyarına, değil mi? Memleketimizde dediğimiz gibi. Hadi ama, söylememe gerek yok, ben sizin arkadaşınızım, siz de benim; ama bu, şu anda başımıza bela olmanızı engellemiyor.
Nasıl yani?
Bunu çok iyi biliyorsunuz.
Evet, ama bu konuda ne yapabiliriz?
Gerçekten bilmiyorum! Bu utanç verici bir durum.
Seni gönderemem. Seni yanımda götürmek çok tehlikeli. Seni burada bırakmak imkânsız... Beni de götürün efendim.
Planlarımıza, güzergahımıza uyacak mısınız?
Pekala! Nasıl isterseniz.
Tercümanınızı ve kavalariyi gönderecek misiniz?
Onları şeytana göndereceğim! Evet!
O gri takım elbiseden vazgeçecek misiniz?
Vazgeçecek miyim?... Nasıl yani?

« Sir David Lindsay! » proclama mon homme à tue-tête.

"Sir David Lindsay!" diye haykırdı adamım ciğerlerinin tüm gücüyle.

Evet, tamamen; Kürt ya da Türk gibi giyineceksiniz."

Lindsay şaşkınlıkla bana baktı; sanki derisini değiştirmesini istiyormuşum gibiydi, ağzı dikti.

"Bir Türk olarak!" diye iç çekti, "Kürt olarak! Korkunç! Dehşet verici!

Mutlak bir şart.

Ama nasıl bir kıyafet, Türk mü Kürt mü?

Çantalar dolusu pantolonlar mı, yoksa bu ülkenin kırmızı siyah pantolonları mı? Kırmızı ve siyah. Ah! Çok güzel... Kırmızı fon, siyah kareler... çok yakışmış!

Hey! Karar ver: Türk mü, Kürt mü?

Kürt!

Güzel, kırmızı ve siyah, Kürdistan'ın en sevdiği renk, sonra pantolonun üzerine bol bir gömlek.

Kırmızı ve siyah bir gömlek mi?

Oui.

A carreaux ?

Oui , ma foi ! Vous aurez des carreaux depuis le cou jusqu'à la cheville , est - ce assez ? De plus , il vous faut un manteau ou veste .

Noire et rouge ?

Naturellement .

A carreaux ?

Certainement . Vous aurez , en outre , un turban énorme , comme un noble kurde doit décemment en porter .

Rouge et noir ?

Rouge et noir, toujours .

A carreaux ?

A carreaux .

Je ne parle pas de la ceinture , des bas , des souliers , des armes et autres accessoires .

Le plus possible rouges et noirs ?

Je ne m'y oppose pas .

A carreaux ?

Reposez -vous -en sur moi pour le rouge et les carreaux .

Où achèterons -nous tout cela ?

Je n'en sais trop rien . Il y a , je pense , un bazar à Amadiah .

Peut-être même découvrirons -nous ici quelque marchand . Spandareh est un gros bourg , et ... Vous avez de l'argent, n'est-ce pas ? toujours beaucoup d'argent ?

Oh ! beaucoup ; je puis payer. Je le puis .

Eh bien , nous allons voir . »

Je me tournai vers le nézanoum et lui demandai : « Avez-vous un ouroubadji¹ ici ? »

Non .

Pourriez - vous envoyer un homme à Amadiah afin d'y acheter un costume pour cet étranger?

Oui , mais le bazar ne sera ouvert qu'après - demain ; vous attendriez bien longtemps .

Quelqu'un ne pourrait-il nous prêter ses habits jusqu'à notre retour ?

Tu es mon hôte , je possède un penbouka tout neuf, je vous le prêterai volontiers .

1 Marchand d'habits .

2 Vêtement de laine .

Et un turban ?

Je n'ai point de turban disponible , mais je te procurerai facilement un bonnet.

Quel genre de bonnet?

Un koulik¹ ; il ira très bien à ton ami .

De quelle couleur ?

Noir avec des bandes rouges .

Très bien je te prie de préparer tout le costume pour demain matin ; dans le cas où nous ne pourrions revenir, ce qui est probable , tu nous donneras un homme , que nous payerons .

Il te rapportera les habits , seulement je désire que la chose soit tenue secrète .

Nous saurons nous taire , moi et le messenger. >>

On servit alors à l'Anglais les restes de notre repas , que l'hôtesse avait habilement réchauffés en leur donnant un aspect nouveau . Lindsay mangea comme un affamé . Je m'amusais à voir disparaître les morceaux entre ses longues dents jaunes .

L'appétissant petit rôti de souris , que j'avais pris pour des pigeons , fut dévoré par mon insulaire avec une imperturbable bonne foi ; il ne laissa que quelques os . Vers la fin du repas , on lui apporta , dans un plat de bois très finement travaillé , un mets qui ressemblait à du bifteck et répandait une odeur des plus engageantes .

Quoique , dans mes voyages , je me fusse fait une règle de la sobriété , je ne résistai point au désir de goûter ce nouvel échantillon de la cuisine kurde ; je voulais savoir ce que c'était.

<< Sidna , demandai -je à notre hôtesse , comment appelles - tu cela ?

C'est la tchekourdjek <<Şekurcek>>.

Comment se prépare -t - elle?

On prend des sauterelles , on les grille , on les broie, on les met dans la terre pour leur faire prendre un peu de goût , puis on les enveloppe de pâte et on les frit dans l'huile d'olive. »

Le tout n'était pas trop mauvais , mais je me gardai de faire part de la recette à mon brave Anglais . Le laissant manger tranquillement , je descendis pour m'informer des chevaux. Ils avaient été bien soignés ; près d'eux se tenaient Halef, l'interprète , le buyouk emini et l'Arnaute , en grande discussion . Tout le monde se tut à mon approche.

1 Bonnet de poils de chèvre .

<<Voyons , dis -je à Halef , pourquoi se dispute - t- on si fort? >>

Halef me montra l'Arnaute en criant :

<< Sidi , cet homme t'insulte , il menace de nous tuer tous les deux , parce que tu m'as ordonné de le faire taire tout à l'heure .

Laisse - le s'expliquer , il entendra sans doute raison . »

L'Arnaute mit la main à son pistolet , et , s'adressant à moi , dit avec fureur :

<< Faut- il t'envoyer , toi et ce petit homme , au fond de la Djehenna?

Silence ! ordonnai -je , dans la langue des Arnauts . Tu es donc aveugle , que tu ne vois pas le danger qui pend sur ta tête ?

Lequel ?

Ton pistolet est mauvais.

Pourquoi?

Parce que le mien est meilleur . >>

Là-dessus , je fis voir mon arme . Je connaissais de longue date ces sauvages Arnauts ; le moindre prétexte leur suffit pour assouvir leur férocité . Tout est grave avec eux . L'Arnaute ne fait cas ni de la vie des autres , ni de la sienne ; il est tout aussi prêt à égorger le premier venu qu'à incliner sa propre tête sous la hache du bourreau . Il tire sur un homme comme nous boirions un verre d'eau . Le cava avait été offensé , il fallait s'attendre à tout de sa part. Cependant il remit son pistolet à sa ceinture et me dit avec étonnement :

Evet.

Kareli mi?

Evet, gerçekten! Boynundan ayak bileklerine kadar kareli desenlerin olacak, yeterli mi?

Ayrıca bir palto veya cekete ihtiyacın olacak.

Siyah ve kırmızı mı?

Elbette.

Kareli mi?

Elbette. Ayrıca bir Kürt soylusunun edepli bir şekilde giymesi gereken devasa bir sarık da olacak.

Kırmızı ve siyah mı?

Her zaman kırmızı ve siyah.

Kareli mi?

Kareli.

Kemerden, çoraplardan, ayakkabılardan, silahlardan ve diğer aksesuarlardan bahsetmiyorum.

Mümkün olduğunca kırmızı ve siyah mı?

İtirazım yok.

Kareli mi?

Kırmızı ve kareliyi ben halledeyim.

Bütün bunları nereden alacağız?

Gerçekten bilmiyorum. Sanırım Amadiyah'ta bir çarşı var. Belki burada bir tüccar bile bulabiliriz. Spandareh büyük bir kasaba ve... Paran var, değil mi? Her zaman bol paran var mı?

Ah! Bol; Ödeyebilirim. Ödeyebilirim. Bakalım."

Nézanoum'a dönüp "Burada bir urubadji var mı?" diye sordum.

Hayır.

Bu yabancıya bir takım elbise alması için Amadiyah'a bir adam gönderebilir misin?

Evet, ama çarşı yarından sonraki güne kadar açık olmayacak; uzun süre beklersin.

Dönene kadar biri bize kıyafetlerini ödünç veremez mi?

Misafirimsiniz, yepyeni bir penbuka'm var, size ödünç vermekten mutluluk duyarım.

¹ Giyim tüccarı.

² Yünlü giysi.

Ve bir türban?

Benim türbanım yok ama sana kolayca bir şapka bulabilirim.

Ne tür bir şapka?

Bir kulik; arkadaşına çok yakışacak.

Ne renk?

Kırmızı çizgili siyah.

Peki, yarın sabah için tüm kıyafeti hazırlamanı rica ediyorum; eğer dönememezsek, ki bu muhtemel, bize bir adam vereceksin, ona parasını ödeyeceğiz.

Sana getirecek. Giysiler, sadece bunun gizli kalmasını istiyorum.

Ben ve haberci, sessiz kalmayı öğreneceğiz. >>

Sonra İngiliz'e, ev sahibinin ustaca ısıtıp yeni bir görünüm kazandırdığı yemeğimizin kalıntıları servis edildi. Lindsay aç bir adam gibi yedi. Parçaların uzun sarı dişlerinin arasında kaybolmasını izlemek beni eğlendirdi. Güvercin sandığım iştah açıcı küçük fare kızartması, adalı arkadaşım tarafından sarsılmaz bir iyi niyetle mideye indirildi; sadece birkaç kemik

bıraktı. Yemeğin sonuna doğru, çok ince işlenmiş, bifteğe benzeyen ve çok davetkar bir koku yayan bir tahta tabakta getirildi.

Seyahatlerimde ayık kalma kuralı koymuş olsam da, Kürt mutfağının bu yeni örneğini tatma arzusuna karşı koyamadım; ne olduğunu merak ettim.

"Sidna," diye sordum ev sahibimize, "buna ne diyorsunuz?

tchekourdjek "Şekurcek."

"Nasıl hazırlanıyor?" Çekirgeleri alıyoruz, ızgarada pişiriyoruz, öğütüyoruz, biraz tat vermesi için toprağa koyuyoruz, sonra hamura sarıp zeytinyağında kızartıyoruz.

Çok fena değildi ama tarifi iyi yürekli İngiliz'imle paylaşmaktan kaçındım. Onu huzur içinde yemeye bırakıp atları sormak için aşağı indim. İyi bakılmışlardı; yanlarında tercüman Halef, büyük emini ve Arnaut derin bir tartışma içindeydi. Yaklaştığımda herkes sustu.

1 Keçi kılından şapka.

"Hadi ama," dedim Halef'e, "neden bu kadar yüksek sesle tartışıyoruz?" >>

Halef, Arnaut'u işaret ederek bağırdı:

"Sidi, bu adam sana hakaret ediyor, az önce onu susturmamı emrettiğin için ikimizi de öldürmekle tehdit ediyor.

"Kendini açıklasın; "Elbette aklını başına toplayacaktır."

Arnaut elini tabancasına götürdü ve bana dönerek öfkeyle şöyle dedi:

"Seni ve bu küçük adamı Djehenna'nın dibine mi gönderelim?

Susun!" diye emrettim Arnaut dilinde. "Başınızın üzerindeki tehlikeyi göremeyecek kadar kör müsünüz?

Ne oldu?

Tabancanız bozuk.

Neden?

Çünkü benimki daha iyi."

Bunun üzerine silahımı gösterdim. Bu vahşi Arnautları uzun zamandır tanıyordum; en ufak bir bahane bile vahşetlerini sergilemeleri için yeterliydi. Onlar için her şey ciddiydi. Arnaut ne başkalarının ne de kendi hayatının farkındaydı; ilk gelenin boğazını kesmeye hazır olduğu kadar, celladın baltası altında kendi başını eğmeye de hazırdı. Bir adamı, bizim bir bardak su içen gibi vuruyordu. Kafile rencide olmuştu; ondan her şeyi beklemeliydik. Ancak tabancasını tekrar beline yerleştirdi ve şaşkınlıkla bana şöyle dedi:

« Tu connais la langue des Kipetar (Albanais) ?

Comme tu l'entends .

Es -tu donc du pays ?

Non .

D'où es-tu?

Je suis un Nematz , et les Nematz n'ont pas peur de tes pareils .

Un Nematz ? Pas un Russe... pas un Mayar... pas un

Serbe ni un Turc ! A quels gens appartiens- tu donc ? Va - t'en au diable ! >>

Il reprit son pistolet et le déchargea . Heureusement je n'avais pas quitté mon féroce interlocuteur des yeux ; je me détournai à temps , sans quoi la balle m'atteignait au front ; elle alla se perdre plus loin . Je me jetai alors sur le drôle et lui serrai fortement le bras .

Halef, furieux , me criait :

<< Faut- il faire feu , Sidi ?

Non , liez-le. »

Je lâchai un instant l'Arnaute pour qu'on lui passât une corde autour des bras ; mais , par un mouvement violent , il écarta ceux qui l'entouraient et s'enfuit dans un bosquet voisin de la maison .

Tout le monde se mit à la poursuite du dangereux personnage , ce fut en vain .

Le coup de pistolet tiré par l'Arnaute avait fait descendre au plus vite Lindsay et le fonctionnaire kurde . Lindsay , tout épouvanté , me demanda :

« Qui donc a tiré , Sir ?

Votre cavas .

Et sur qui ?

Sur moi.

Ah ! épouvantable ! Mais pour quel motif?

Pour se venger.

C'est un vrai Arnaute ! Vous a-t - il blessé , Sir?

Non .

Je vais lui brûler la cervelle , tout de suite !

Il s'est sauvé !

Well ! Qu'il coure ! Ce n'est pas dommage ! >>

J'étais bien de l'avis de sir David Lindsay et ne craignais. qu'une chose le retour du milicien turc ; mais il me paraissait peu probable que cet homme osât revenir , car nous étions en nombre .

Nous congédiâmes aussi le truchement , dont Lindsay n'avait plus besoin ; il fut convenu qu'il quitterait Spandareh le lendemain. dès le matin , pour retourner à Mossoul .

Le reste de la soirée se passa en conversations très amicales avec nos hôtes et se termina par le spectacle d'une danse, exécutée en notre honneur.

On nous conduisit dans une cour carrée entourée d'une galerie fort basse , où les hommes s'assirent à l'orientale . Une trentaine de jeunes femmes , réunies dans la cour , formèrent un double cercle . Au milieu , se tenait le conducteur de la danse . Il balançait un javelot entre ses mains. L'orchestre se composait d'une flûte , d'une sorte de violon et de deux tambourins . Le chorège donna le signal par un cri perçant , puis se livra à différentes contorsions avec les bras , les jambes , le haut du corps se portant toujours du même côté .

Les femmes imitaient ses moindres gestes . Je ne trouvai à cette danse ni caractère ni art quelconque . Cependant les danseuses , avec leurs pittoresques costumes , leurs longs voiles sortant du turban , leurs mouvements souples , leurs attitudes uniformes , sous la lueur fantastique des torches , formaient un tableau étrange et parfois agréable .

Après la danse , que les hommes applaudirent du geste et de la voix , j'allai chercher dans ma cassette un bracelet pour la fille de notre hôte .

Elle faisait partie des danseuses et nous avait servis avec beaucoup de bonne grâce pendant le repas ; elle méritait bien ce témoignage de reconnaissance . Mon présent consistait en un cercle de grains de verre jaunâtre et d'une demi -translucidité , imitant parfaitement l'apparence de l'ambre , si recherché et d'un si haut prix en Orient. Ce bijou aurait coûté chez nous cinquante ou soixante pfennig ' ; mais dans ce pays les moindres brimborions de clinquant ont un merveilleux succès .

Je fis appeler la jeune fille , les assistants nous entourèrent ; on se disait que j'allais lui faire un compliment. Je voulus donner une haute idée de la galanterie européenne et j'eus recours à toutes les fleurs de ma rhétorique .

<< Approche - toi , ô gracieuse fille des Kurdes de Missouri ! m'écriai -je . Sur tes joues brillent les couleurs de l'aurore . Ton aspect est charmant comme celui de la jacinthe . Les longues boucles de tes cheveux sont plus embaumées que les fleurs de ton pays . Ta voix

rappelle celle du bulbul ; tu es l'enfant de l'hospitalité , la fille d'un héros; tu seras la fiancée du plus brave et du plus vaillant des Kurdes . Tes mains nous ont réjouis et soulagés comme les gouttes de la rosée tombant sur la plante altérée . Accepte ce bracelet , et pense à moi quand tu le porteras . >>

La jeune fille , rouge d'embarras et de plaisir , n'osait répondre ; enfin elle murmura :
<< Az khorbane ta hadia : Je suis ta dévouée . »

1 Cinquante ou soixante centimes .

"Kipetarların (Arnavutların) dilini biliyor musun?

Anladığın gibi.

Buralı mısın?

Hayır.

Nerelisin?

Ben bir Nematz'ım ve Nematz senin gibilerden korkmaz.

Nematz mı? Rus değil... Mayar değil... Sırp değil... Türk değil! Ne tür bir millete mensupsun? Cehenneme git!"

Tabancasını alıp boşalttı. Neyse ki, vahşi muhatabımdan gözlerimi ayırmamıştım; zamanında döndüm, yoksa kurşun alnıma isabet ederdi; daha da uzağa gitti. Sonra kendimi o alçak herifin üzerine atıp kolunu sıkıca kavradım.

Halef öfkeyle bana bağırdı:

"Ateş edelim mi Sidi?

Hayır, bağla onu." »

Kollarına bir ip geçirilebilmesi için Arnaut'u bir anlığına bıraktım; Ama şiddetli bir hareketle etrafındakileri iterek evin yakınındaki bir çalılığa kaçtı.

Herkes tehlikeli adamı kovalamaya başladı ama nafile.

Arnaut'un attığı tabanca sesi, Lindsay ve Kürt yetkilinin olabildiğince çabuk aşağı inmesini sağlamıştı. Lindsay dehşete kapılmış bir halde bana sordu:

"Kim ateş etti efendim?

Kavallarınıza.

Ve kime?

Bana.

Ah! Korkunç! Ama hangi sebeple?

İntikam için.

O gerçek bir Arnaut! Sizi yaraladı mı efendim?

Hayır.

Hemen beynini uçururum!

Kaçtı!

Peki! Bırakın kaçsın!" Yazık değil! >>

Sir David Lindsay'e katılıyordum ve tek bir şeyden korkuyordum: Türk milislerin geri dönmesi; ama kalabalık olduğumuz için bu adamın geri dönmeye cesaret etmesi bana pek olası görünmüyordu.

Ayrıca Lindsay'in artık ihtiyaç duymadığı aracıyı da kovduk; Ertesi sabah Musul'a dönmek üzere Spandare'den ayrılması kararlaştırıldı.

Akşamın geri kalanı ev sahiplerimizle samimi bir sohbetle geçti ve onurumuza yapılan bir dans gösterisiyle sona erdi.

Bizi, erkeklerin oryantal tarzda oturduğu, alçak bir galeriyle çevrili kare bir avluya götürdüler. Avluda toplanmış yaklaşık otuz genç kadın çift daire oluşturmuştu. Ortada dans lideri

duruyordu. Elinde bir cirit sallıyordu. Orkestra bir flüt, bir tür keman ve iki teften oluşuyordu. Koro, tiz bir çığlıkla işareti verdi, ardından kollarını ve bacaklarını çeşitli şekillerde bükte, üst bedeni hep aynı tarafa hareket etti. Kadınlar her hareketini taklit etti. Bu dansa hiçbir karakter veya sanat bulamadım. Ancak, meşalelerin fantastik ışığı altında, resimsi kostümleri, sarıklarından çıkan uzun peçeleri, esnek hareketleri ve tekdüze tavırlarıyla dansçılar, tuhaf ve bazen hoş bir tablo oluşturunuyordu. Erkeklerin jest ve sesleriyle alkışladığı danstan sonra, ev sahibimizin kızı için sandığımda bir bilezik aramaya gittim.

Dansçılardan biriydi ve yemek sırasında bize büyük bir nezaketle hizmet etmişti; bu minnettarlık göstergesini fazlasıyla hak etmişti. Hediye, Doğu'da çok aranan ve çok değerli olan kehribarın görünümünü mükemmel bir şekilde taklit eden, sarımsı, yarı saydam cam boncuklardan oluşan bir çemberdi. Bu mücevher memlekette elli veya altmış fenik ederdi; ama bu ülkede en küçük simli süsler bile inanılmaz bir başarı.

Genç kızı çağırdım ve görevliler etrafımızı sardılar; ona iltifat edeceğimi sandılar. Avrupa yiğitliği hakkında yüksek bir fikir vermek istedim ve söyleminin tüm çiçeklerini kullandım. "Yaklaş, Missouri Kürtlerinin zarif kızı!" diye bağırdım. "Yanaklarında şafak renkleri parlıyor. Görünüşün sümbül gibi büyüleyici. Saçlarının uzun bukleleri memleketinin çiçeklerinden daha güzel kokuyor. Sesin bülbülün sesini hatırlatıyor; sen misafirperverliğin çocuğusun, bir kahramanın kızısin; Kürtlerin en cesur ve en yiğitlerinin nişanlısı olacaksın. Ellerin bizi susuz bir bitkiye düşen çiy damlaları gibi sevindirdi ve rahatlattı. Bu bileziği kabul et ve taktığında beni hatırla. >>

Genç kız, utanç ve zevkten kızarmış bir halde cevap vermeye cesaret edemedi; sonunda mırıldandı:

<< Az khorbane ta hadia: Ben senin sadık karınım.

1 Elli veya altmış sent.

C'est le salut d'usage que les femmes et les jeunes filles kurdes adressent à un homme de distinction . Le maire du village parut lui-même enchanté du présent offert à sa fille .

Oubliant un peu le décorum et la gravité orientale , il s'avança , prit le bracelet entre ses doigts et le regarda en s'écriant :

« Oh ! comme il est beau et précieux ! les perles sont d'ambre , de l'ambre le plus estimé , de l'ambre tel que le Sultan n'en a point de semblable pour orner sa pipe ! Ma fille , ton père ne pouvait t'accorder un cadeau de noce tel que cet émir vient de t'en offrir un ! La sagesse se fait entendre dans sa voix , ses cheveux et sa barbe frisent la bonté ! Demande - lui s'il veut te permettre de le remercier comme une fille remercie son père . >>

La jeune Kurde rougit davantage encore , cependant elle me dit avec beaucoup de simplicité:

<< Le permets - tu , Seigneur ?

Je te le permets. >>

Alors elle s'inclina , car j'étais assis à terre , et me baisa rapidement la bouche et les deux joues.

Je ne fus point surpris de cette manière de témoigner sa reconnaissance ; je savais qu'elle est d'usage chez les filles des Kurdes.

Une attitude embarrassée ou raide , répondant à cette naïve confiance , eût offensé la famille tout entière , au lieu que je doublais le prix de mon cadeau en me laissant faire sans cérémonie. Le père , qui venait de montrer le bracelet d'ambre aux assistants , me dit tout enthousiasmé :

<< Émir, ta faveur illumine ma maison comme le soleil illumine la terre ! Tu as donné à ma fille un bracelet qui l'empêchera de jamais t'oublier ; permets que je t'offre aussi quelque chose , afin que tu puisses te rappeler Spandareh . »

Il se pencha sur la balustrade de la galerie et prononça plusieurs fois le mot Doyan (faucon) ! Aussitôt répondit un joyeux aboiement ; une porte fut vivement poussée ; un chien , se frayant un passage au milieu de la foule , arriva jusqu'à nous ; il grimpa le petit escalier et se précipita sur les genoux de son maître l'accablant de caresses . C'était un de ces précieux lévriers d'un pelage brun jaune et d'une taille extraordinaire qui se nomment sloughi. On en trouve dans les Indes , la Perse , le Turkestan et même la Sibérie . Chez les Kurdes , une certaine race de ces magnifiques animaux est appelée tazi . Ils surpassent en vitesse toutes les gazelles du monde ; ils chassent souvent d'eux -mêmes l'âne sauvage et le rapide tchiggetai ; ils n'ont peur ni de la panthère ni de l'ours . Je témoignai une vive admiration à la vue de cette admirable bête ; elle était , dans son espèce , aussi précieuse que mon coursier noir.

« Émir , reprit le nézanoum , ces chiens des Kurdes - Missouri sont renommés bien au delà de nos montagnes . J'ai élevé beaucoup de tazi dont j'étais fier, mais pas un ne valait celui - là... je te le donne.

Bu, Kürt kadınlarının ve genç kızlarının seçkin bir adama hitap ettiği geleneksel bir selamlamadır. Köyün muhtarı bile, kızına sunulan hediyeden çok memnun görünüyordu. Nezaket ve doğulu ağırbaşlılığı bir kenara bırakarak öne çıktı, bileziği parmaklarının arasına aldı ve şöyle haykırdı:

"Ah! Ne kadar güzel ve değerli! Boncuklar kehribardan, en değerli kehribardan, Sultan'ın piposunu süsleyecek eşi benzeri olmayan bir kehribardan! Kızım, baban sana bu emirin az önce verdiği gibi bir düğün hediyesi veremezdi! Sesinde bilgelik duyuluyor, saçında ve sakalında nezaket sınırı var! Ona, bir kızın babasına teşekkür ettiği gibi teşekkür etmene izin verip vermeyeceğini sor."

Genç Kürt kadını daha da kızardı, ama bana büyük bir sadelikle şöyle dedi:

"İzin veriyor musun, Tanrım?" İzin veriyorum. >>

Sonra eğildi, çünkü yerde oturuyordum ve hızla ağzımı ve iki yanağımdan öptü.

Minnettarlığını bu şekilde göstermesine şaşırmadım; Kürt kızları arasında bunun adet olduğunu biliyordum.

Bu saf güvene karşılık mahcup veya sert bir tavır tüm aileyi rencide ederdi, ben ise törensiz bir şekilde yapılmasını sağlayarak hediyemin fiyatını iki katına çıkardım. Kehribar bileziği az önce orada bulunanlara gösteren baba bana coşkuyla şöyle dedi:

<< Emir, senin iyiliğin evimi, güneşin dünyayı aydınlatması gibi aydınlatıyor! Kızıma seni asla unutmamasını engelleyecek bir bilezik verdin; ben de sana bir şey vereyim ki Spandareh'i hatırlayasın. »

Galeri korkuluğunun üzerinden eğilip defalarca Doyan (şahin) kelimesini söyledi! Hemen neşeli bir havlama duyuldu; bir kapı hızla açıldı; kalabalığın arasından bir köpek bize doğru geldi; küçük merdiveni tırmandı ve sahibinin dizlerinin üzerine atlayarak onu okşamalara boğdu. Sarımsı kahverengi tüylü ve sıra dışı büyüklükteki o değerli tazılardan biriydi. Bunlara sloughi denir. Hindistan, İran, Türkistan ve hatta Sibiry'a da bulunurlar. Kürtler arasında bu muhteşem hayvanların belirli bir cinsine tazi denir. Hız bakımından dünyadaki tüm ceylanları geride bırakırlar; genellikle yaban eşeği ve çevik tchiggetai'yi kendi başlarına kovalarlar; panterden veya ayıdan korkmazlar. Bu hayranlık uyandıran hayvanı görünce büyük bir hayranlık duydum; kendi türünde, kara atım kadar değerliydi.

« Approche-toi, ô gracieuse fille des Kurdes de Missouri ! »

<< Yaklaş, ey Missouri Kürtlerinin lütfkâr kızı! >>

"Emir," diye devam etti Nezanoum, "Kürt-Missouri'nin bu köpekleri dağlarımızın çok ötesinde ün salmıştır. Gurur duyduğum birçok Tazi yetiştirdim ama hiçbiri buna değmezdi... Sana veriyorum."

Nézanoum , ce présent a trop de valeur pour que je puisse l'accepter.

Voudrais-tu me blesser? me demanda gravement mon hôte .

Non , certes , je veux dire seulement que ta bonté est trop grande et que ton présent dépasse de beaucoup le mien ; si j'accepte le tazi , à ton tour, reçois ce flacon .

Que contient- il? un parfum de Perse ?

Non , je l'ai acheté à la Beit-Allah , dans votre cité sainte de la Mecque , et je l'ai rempli de l'eau du zem- zem . »

Le Kurde faillit laisser tomber le flacon , tant son étonnement était grand ; il s'écria enfin tout ravi :

« O Émir, que fais - tu ? C'est le don le plus précieux dont tu honores ma maison ! Allah n'a rien accordé de comparable aux hommes ! Est-ce sérieusement que tu veux me laisser ce flacon ?

Oui , prends - le ; je te le donne de bon cœur .

Que bénie soit ta main ! que le bonheur te suive dans toutes tes voies ! Venez ici , vous tous , examinez ce flacon , afin de rendre grâce avec moi à l'émir d'un présent sans prix . »

La bouteille de zem-zem passa de main en main . Je venais de causer à mon hôte une joie suprême ; il ne savait comment m'en remercier assez ; enfin il me dit :

« Seigneur, ce chien est à toi ; crache-lui trois fois dans la gueule et fais - le coucher avec toi cette nuit , sous ton manteau : jamais il ne t'abandonnera . >>

L'Anglais , témoin de tout ce qui se passait , ne comprenait qu'à demi , par la pantomime ; il me demanda :

« Vous donnez votre zem- zem , Sir?

Oui.

Well ! vous n'en aurez plus ! mais de l'eau vaut de l'eau.

Savez-vous ce que je reçois en échange?

Quoi donc?

Ce chien .

Comment ! Est- il possible?

C'est comme je vous le dis .

Ah ! l'eau est bien payée ; connaissez -vous ces chiens? Ils valent cinq fois leur poids d'or !

Et encore plus ; mais ces gens sont satisfaits : j'ai donné l'eau du zem-zem au père , et à la fille un bracelet de verroterie .

Vous avez trop de chance ! un bonheur colossal : Mohammed

Émin vous donne son cheval , cet autre son chien ... Et moi rien du tout , pas un malheureux fowling - bull . C'est terrible ! >>

Mohammed admira le chien à son tour ; il parut un peu jaloux ; vraiment j'avais de la chance , comme disait l'Anglais .

Avant de me coucher , je fis encore une visite à mon cheval pour m'assurer qu'il ne manquait de rien ; le maire me rencontra près de l'escalier.

« Émir, murmura - t- il à demi - voix , oserai-je t'adresser une question?

Parle.

Tu vas à Amadijah?

Oui.

Et encore plus loin?

Peut-être .

Ce voyage est secret?

Pourquoi demandes -tu cela ?

Parce que j'ai deviné tout .

Et comment?

Tu as avec toi un Arabe qui n'est pas prudent : il a relevé sa manche , j'ai vu son tatouage. C'est un ennemi des Kurdes et du moutessarif (gouverneur) ; c'est un Haddedîn . N'ai -je pas bien deviné ?

Oui , Mohammed est un ennemi du pacha, mais non pas de votre peuple , » répondis -je . Cet homme se montrait loyal , je ne pouvais le tromper ; d'ailleurs il valait mieux se confier pleinement. à lui que d'essayer de lui donner le change par des histoires auxquelles il n'eût point ajouté foi .

<< Les Arabes sont toujours ennemis des Kurdes , poursuivit mon hôte ; mais il est ton ami , je vous ai reçus chez moi , je ne le trahirai pas. Je sais pourquoi il va à la forteresse .

Dis-le -moi .

Il y bien des jours , les soldats du gouverneur de Mossoul passèrent ici , avec un prisonnier arabe . Ils entrèrent dans ma demeure ; je sus que le prisonnier était le fils du cheikh des Haddedîn ; or jamais un fils ne ressembla plus à son père que celui - ci à ton ami .

Il est des ressemblances trompeuses...

Non, non ! ... Tu désires garder ton secret, et je ne dois pas te le dérober , mais je veux te dire quelque chose . Lorsque vous reviendrez d'Amadiyah , soit dans le jour , soit la nuit , soit ouvertement , soit en vous cachant , quand même le jeune Arabe serait avec vous , entrez chez moi ; je te le promets ; vous serez les bienvenus.

Je te remercie , Seigneur .

Ne me remercie point , tu m'as donné de l'eau du zem -zem , je te protégerai et te défendrai de tout mon pouvoir . Si tu ne devais pas reprendre le chemin de notre bourg , je t'adresserais une prière.

Laquelle?

Dans la vallée de Berwari, se trouve la forteresse de Goumri; là demeure le fils du célèbre Abd - el - Soummi- bey ; il a épousé une de mes filles ; tu iras le saluer de ma part et je te donnerai un signe qui lui fera connaître que tu es de mes amis.

Je le ferai volontiers .

Écoute : tu lui diras tout ce que tu auras sur le cœur , il t'aidera , car il n'est pas un seul vrai Kurde qui ne hâisse le gouverneur de Mossoul.>>

Nezanoum, bu hediye benim için kabul edilemeyecek kadar değerli.

Bana zarar vermek mi istiyorsun? diye sordu ev sahibim ciddi bir şekilde.

Hayır, aslında, sadece nezaketinin çok büyük olduğunu ve hediye benimkinden çok daha üstün olduğunu kastediyorum; eğer taziye kabul edersem, sen de bu şişeyi alırsın.

İçinde ne var? İran'dan bir parfüm mü?

Hayır, onu kutsal şehriniz Mekke'deki Beytullah'tan aldım ve zemzem suyuyla doldurdum.

Kürt, şaşkınlığı o kadar büyüktü ki şişeyi neredeyse düşürecekti; Sonunda sevinçle haykırdı: "Ey Emir, ne yapıyorsun? Bu, evimi onurlandırdığın en değerli hediye! Allah insanlara benzer hiçbir şey vermemiştir! Bu şişeyi bana gerçekten bırakmak istiyor musun?

Evet, al; sana gönülden veriyorum.

Ellerin kutlu olsun! Mutluluk her yolunda seni takip etsin! Hepiniz buraya gelin, bu şişeyi inceleyin ki, Emir'e paha biçilmez bir hediye için benimle birlikte şükredin.

Zem-zem şişesi elden ele dolaştı. Ev sahibime büyük bir sevinç yaşatmışım; bana nasıl teşekkür edeceğini bilemedi; sonunda bana şöyle dedi:

"Tanrım, bu köpek senin; ağzına üç kez tükür ve bu gece seninle, pelerininin altında yatsın: Seni asla terk etmeyecek."

Olan her şeye tanık olan İngiliz, pandomim yaparak ancak yarı yarıya anlamıştı; bana sordu: "Zem-zem'ini veriyor musun, Efendim?

Evet.

Pekala! Artık su olmayacak! Ama su, su değerindedir.

Karşılığında ne aldığımı biliyor musun? Peki ya?

Bu köpek.

Nasıl! Mümkün mü?

Sana söylediğim gibi.

Ah! Su iyi parayla ödeniyor; bu köpekleri tanıyor musun? Ağırlıklarının beş katı altın değerindeler!

Ve hatta daha da fazlası; ama bu insanlar memnun: Babaya zemzemden su verdim, kızına da boncuklu bir bilezik.

Çok şanslısın! Muazzam bir mutluluk: Muhammed Emin sana atını, bu diğer adam da köpeğini veriyor... Ve ben hiçbir şey almıyorum, zavallı bir av boğası bile. Korkunç! >> Muhammed de köpeğe hayran kaldı; biraz kıskanmış gibiydi; İngiliz'in dediği gibi, gerçekten şanslıydım.

Yatmadan önce, hiçbir eksiği olmadığından emin olmak için atımı tekrar ziyaret ettim; belediye başkanı beni merdivenlerin yakınında karşıladı. "Emir," diye mırıldandı alçak sesle, "sana bir soru sormaya cesaret edebilir miyim? Konuş.

Amadiyah'a mı gidiyorsun?

Evet.

Ve hatta daha da uzağa?

Belki.

Bu yolculuk gizli mi?

Neden bunu soruyorsun?

Çünkü her şeyi tahmin ettim.

Nasıl?

Yanında tedbirsiz bir Arap var: Kolunu sıvadı, dövmesini gördüm. Kürtlerin ve vali mutessarifinin düşmanı; bir Haddedîn. Doğru tahmin etmedim mi?

Evet, Muhammed paşanın düşmanı ama senin halkının değil," diye cevapladım. Bu adam sadıktı, onu kandıramazdım; ayrıca, inanmayacağı hikayelerle onu kandırmaya çalışmaktansa ona tamamen güvenmek daha iyiydi. "Araplar her zaman Kürtlerin düşmanıdır," diye devam etti ev sahibim. "Ama o senin dostun. Seni evime kabul ettim ve ona ihanet etmeyeceğim. Kaleye neden gittiğini biliyorum.

Söyle bana.

Günler önce, Musul valisinin askerleri bir Arap esirle buradan geçtiler. Evime girdiler; esirin Haddedin Şeyhi'nin oğlu olduğunu biliyordum; ve hiçbir oğul babasına bu kadar benzemezdi, senin arkadaşına.

Aldatıcı benzerlikler var...

Hayır, hayır! ... Sırrını saklamak istiyorsun ve ben de bunu senden saklamamalıyım, ama sana bir şey söylemek istiyorum. Amadiyah'tan döndüğünde, ister gündüz ister gece, ister açıktan ister gizlice, genç Arap seninle olsa bile, evime gel; sana söz veriyorum; hoş karşılanacaksın.

Teşekkür ederim Tanrım.

Bana teşekkür etme, bana zemzemden su verdin, seni koruyacağım ve tüm gücümle savunacağım. Eğer kasabamıza dönmezsen, sana dua edeceğim.

Ne duası?

Berwari vadisinde, Goumri kalesi var; Meşhur Abdülsümme Bey'in oğlu orada yaşıyor; kızlarımdan biriyle evlendi. Gidip onu benim yanımdan selamlayacaksın ve sana dostlarımdan biri olduğunu gösterecek bir işaret vereceğim.

Bunu seve seve yapacağım.

Dinle: Aklından geçen her şeyi ona anlatacaşın, o da sana yardım edecek, çünkü Musul valisinden nefret etmeyen tek bir gerçek Kürt yok.

Je compris la délicate pensée de ce brave homme ; il avait deviné , il prévoyait le danger, et il cherchait à me ménager des moyens de salut. Je le remerciai avec effusion ; nous rentrâmes tous deux ; pour lui faire plaisir , j'appelai le lévrier sur mon tapis , où je m'endormis tranquillement près de mon nouveau compagnon .

Le lendemain matin , quand je m'éveillai , on m'apprit que l'interprète était déjà sur la route de Mossoul . Mohammed avait couché sur des tapis en face de moi ; l'Anglais reposait dans une autre chambre ; il vint nous trouver vers six heures , et nous ne pûmes nous empêcher de rire en l'apercevant. Non , jamais on ne saurait imaginer un aspect plus grotesque que celui du brave insulaire ; rouge et noir de la tête aux pieds , mais , hélas ! sans carreaux . Master Lindsay portait au sommet de sa longue figure un bonnet kurde assez semblable à un sac à café retourné duquel s'échappaient de longs rubans , pareils aux tentacules d'un polype .

<< Good morning ! Pourquoi riez - vous ? nous dit gravement l'Anglais .

Nous rions de votre bel accoutrement , Sir.

Well ! tant mieux ! me trouvez-vous bien?

Oui , certes ; que portez - vous sous le bras?

Un paquet.

C'est ce que je vois ; mais que renferme ce paquet ?

Mon hat-box , ma boîte à chapeau.

Ah!

Mon chapeau se plie... J'ai aussi ficelé mes guêtres et mes bottines .

Mais vous pourriez laisser tout cela ici.

Ici?

Comment voulez -vous emporter toutes ces inutilités ? les traîner partout avec vous ? ...

Inutilités ! que dites-vous? Rien de plus utile , au contraire !

Oui , mais pas en ce moment.

Repasserons - nous donc par ce bourg?

Ce n'est guère probable.

Eh bien , mon hat- box doit venir avec moi , cela se comprend ! >>

Le large vêtement kurde flottait sur les maigres os de John Bull comme un drap sur une perche , mais il ne s'en inquiétait guère , le brave insulaire ! Il s'assit fièrement à mes côtés et me demanda :

<< Me voilà devenu Kurde , hein?

Oui , un Kurde de bonne mine ; un riche et noble Kurde !

Fameux , distingué !... Voilà une aventure qui me plaît, Sir.

Une seule chose vous manque , master Lindsay .

Laquelle?

La langue de l'habit .

Je vais l'apprendre .

Cela ne s'apprend pas si vite . Si vous voulez nous accompagner, sans nous compromettre , il vous faut choisir de deux choses l'une .

Voyons?

Ou de passer pour muet...

Pour muet ! dumb? Affreux ! Je ne veux pas du tout passer pour muet.

Pour muet ; sourd - muet même , oui...

Sir, êtes-vous fou?

Merci du compliment ! Si vous ne voulez pas être muet , restez , ou bien consentez à laisser dire que vous avez fait un vœu.

Un vou ! excellente idée ! Très intéressant , un homme qui accomplit un vœu ! Et quel vou , Sir?

Celui de ne pas parler.

De ne pas dire un seul mot? Ah ! oh !

Non , pas un mot , pas une syllabe.

C'est difficile .

Il le faut ; du moins , quand on nous observera ; sitôt que nous serons seuls , vous vous en donnerez à cœur joie .

Tres bien , cela me va. Je fais voeu de silence; quand Dès que nous aurons quitté ce village .

Well , c'est convenu . >>

Nous prîmes le café du matin ; on emballa quelques provisions pour la route , puis nous montâmes à cheval . Il va sans dire que

les adieux à tous les membres de la famille et à une partie des connaissances de la veille avaient été des plus tendres . Notre

hôte monta lui -même à cheval , pour nous accompagner pendant quelque temps .

Après avoir dépassé les dernières maisons de Spandareh , nous trouvâmes une route à peine praticable , conduisant , par une montée fort raide , sur les hauteurs du Toura - Ghara.

A la première vue , ce chemin ne semble guère accessible que pour les chamois ; nous le franchîmes cependant sans accident.

Arrivé au sommet de la montagne , le nézanoum s'arrêta , descendit de cheval , tira de dessous sa selle un paquet qu'il me tendit en disant :

« Tu remettras cela au mari de ma fille si tu vas à Goumri.

J'envoie à ma fille un châte de Perse et à mon gendre une bride pour son coursier . Je lui en ai promis une comme celle dont se servent les Kurdes de Pir - Mani . Quand mon gendre verra ces objets , il saura que tu es un de mes amis , que je te regarde comme un frère .

Pourtant je préfère encore que tu reviennes chez moi , au lieu d'aller à Goumri . »

Le maire nous montra alors un cavalier qui suivait et venait après Halef et le bachi - bouzouk.

Bu cesur adamın ince düşüncesini anladım; tehlikeyi tahmin etmiş, öngörmüş ve benim için bir kurtuluş yolu bulmaya çalışıyordu. Ona çok teşekkür ettim; ikimiz de geri döndük; onu memnun etmek için tazıyı halımın üzerine çağırdım ve yeni arkadaşımın yanında huzur içinde uykuya daldım.

Ertesi sabah uyandığımda, tercümanın Musul yolunda olduğunu öğrendim. Muhammed karşımdaki halıların üzerinde uyumuştı; İngiliz başka bir odada dinleniyordu; saat altı civarında bizi bulmaya geldi ve onu gördüğümüzde gülmeden edemedik. Hayır, kimse cesur adalıdan daha iğrenç bir görüntü hayal edemezdi; tepeden tırnağa kırmızı ve siyah, ama ne yazık ki karesiz. Usta Lindsay, uzun yüzünün üzerinde, içinden uzun kurdeleler, bir polipin dokunaçları gibi çıkan, ters çevrilmiş bir kahve poşetini andıran bir Kürt şapkası takıyordu.

"Günaydın! Neden gülüyorsunuz?" dedi İngiliz ciddi bir şekilde.

Şık kıyafetinize gülüyoruz efendim.

Peki! Daha iyi! Beni iyi buluyor musunuz?

Evet, kesinlikle; kolunuzun altında ne taşıyorsunuz?

Bir paket.

Gördüğüm bu; ama bu pakette ne var?

Şapka kutum, şapka kutum.

Ah!

Şapkam katlanıyor... Tozluklarımı ve botlarımı da bağladım.

Ama hepsini burada bırakabilirdiniz.

Burada mı?

Bütün bu işe yaramaz şeyleri nasıl taşıyabiliyorsunuz? Her yere yanınızda mı sürüklüyorsunuz? ...

İşe yaramaz şeyler! Ne diyorsunuz? Tam tersine, daha işe yarar bir şey yok!

Evet, ama şu anda değil.

Bu kasabadan tekrar geçelim mi?

Muhtemel değil.

Şapka kutum da benimle gelmeli, bu anlaşılabilir! >>

Bol Kürt giysisi, John Bull'un ince kemiklerinin üzerinde bir sırık üzerindeki çarşaf gibi dalgalanıyordu ama umursamadı, cesur adalı! Gururla yanıma oturdu ve sordu:

"Kürt oldum, ha?

Evet, yakışıklı bir Kürt; zengin ve asil bir Kürt!

Ünlü, seçkin!... İşte bu, sevdiğim bir macera efendim.

Tek bir eksiğiniz var, Efendi Lindsay.

Nedir o?

Alışkanlığın dili.

Öğreneceğim.

Bu kadar çabuk öğrenilemez. Eğer bize eşlik etmek, bizi tehlikeye atmadan, iki şeyden birini seçmelisiniz.

Bakalım mı? Ya da dilsiz gibi görünmek...

Dilsiz gibi! Aptal mı? Korkunç! Hiç dilsiz gibi görünmek istemiyorum.

Dilsiz gibi; hatta sağır-dilsiz, evet...

Efendim, deli misiniz?

İltifatınız için teşekkür ederim! Dilsiz olmak istemiyorsanız, kalın ya da yemin ettiğinizin söylenmesine izin verin.

Yemin! Harika fikir! Çok ilginç, yeminini yerine getiren bir adam! Peki hangi yemin, efendim?

Yemin etmemek konuş.

Tek kelime etmemek mi? Ah! oh!

Hayır, tek kelime, tek hece bile.

Zor.

Öyle olmalı; en azından, gözetlendiğimizde; yalnız kalır kalmaz, bayram edeceksin.

Pekala, bu bana uyar. Sessizlik yemini ediyorum; bu köyden ayrılır ayrılmaz.

Pekala, anlaştık. >>

Sabah kahvemizi içtik; yola çıkmak için biraz erzak hazırladık

ve sonra atlarımıza bindik. Söylemeye gerek yok,

tüm aile üyeleriyle ve bir önceki günden bazı tanıdıklarımızla vedalaşmalar çok dokunaklı olmuştu.

Ev sahibimiz de bir süre bize eşlik etmek için atına bindi.

Spandareh'in son evlerini geçtikten sonra, çok dik bir tırmanışla Toura-Ghara'nın zirvelerine çıkan, zar zor geçilebilen bir yol bulduk.

İlk bakışta bu yol sadece dağ keçilerine açık gibi görünüyordu; ancak sorunsuz bir şekilde geçtik.

Dağın zirvesine vardığımızda, Nezanum durdu, atından indi ve eyerinin altından bir paket çıkarıp bana uzattı ve şöyle dedi:

"Eğer Goumri'ye gidersen bunu kızımın kocasına vereceksin." Kızıma bir İran şalı, damadıma da atı için bir dizgin gönderiyorum. Ona Pir-Mani Kürtlerinin kullandığına benzer bir tane söz verdim. Damadım bunları gördüğünde, senin dostlarımdan biri olduğunu, seni bir kardeş gibi gördüğümü anlayacak. Yine de, Goumri'ye gitmek yerine bana geri dönmeni tercih ederim." Belediye başkanı daha sonra bize Halef ve Başbuzuk'u takip eden ve ardından gelen bir atlıyı gösterdi.

« Voilà l'homme qui me rapportera le vêtement de l'étranger , continua - t - il ; tu lui remettrais aussi le paquet de mon gendre si tu prévoyais ne point aller à Goumri , ni revenir dans ma maison .

Maintenant il faut nous séparer . Aleïk salam , u rahmet Allah ! ...

Que la paix et la miséricorde de Dieu soit avec toi ! >>

Nous nous embrassâmes cordialement ; notre hôte serra la main de l'Anglais et de Mohammed , puis s'en retourna . Je quittais un homme loyal et bon , auquel je ne saurais penser encore aujourd'hui sans une certaine émotion , tant il s'était montré généreux envers nous .

Nous continuâmes notre chemin en descendant cette fois vers la vallée d'Amadiah , vallée dont le sol crayeux est coupé par une quantité de ravins formés par les torrents qui coulent de la montagne et qui tous se rendent dans le Zab . Ces ravins sont généralement boisés ; de vigoureux chênes y croissent ; ils produisent une sorte de noix de galle , objet principal du commerce de ces contrées . Beaucoup de villages chaldéens , semés çà et là dans la plaine , semblent de loin donner quelque vie au paysage ; mais , en approchant , on s'aperçoit que les maisons restent vides et les rues désertes . Les Chaldéens , anciens habitants de ces lieux , ont fui devant les persécutions du despotisme turc ou le pillage des brigands kurdes , pour se retirer dans les montagnes .

Les grands chênes de ces contrées me rappelaient ceux de mon pays , et je chevauchais silencieusement , absorbé dans mes souvenirs , quand Lindsay me demanda presque bas :

<< Puis -je parler ici?

Oui , nous sommes bien seuls .

Et le Kurde , là- bas , derrière ?

Il ne compte pas , il vous connaît .

Well ! le village que nous venons de quitter se nomme

Spandareh , n'est - ce pas , Sir?

Oui , Spandareh .

Vous y êtes-vous trouvé confortablement ?

Très confortablement , et vous , Sir?

A merveille ! Hôte excellent , bonne hôtesse , nourriture soignée , danses gracieuses ... Et ce chien , ce magnifique lévrier ! >>

En disant ces mots , l'Anglais jetait les yeux sur Doyan , qui marchait aux côtés du cheval , attaché à la selle par un cordon .

Chien et cheval paraissaient s'entendre déjà comme de bons camarades , et mon lévrier me regardait , en se dressant vers moi , toutes les fois que je l'appelais , comme s'il eût compris tout de suite qu'il m'appartenait désormais .

« Oui, repris-je , pour continuer la conversation avec Lindsay , tout était bon chez nos hôtes , même le dîner kurde .

Délicieux ! Surtout les pigeons et le bifteck.

Avez-vous donc cru à ces pigeons ?

Pourquoi pas ?

Parce que c'était autre chose .

Comment ! autre chose ? Et quoi donc ?

C'était un rôti de cet animal que les zoologistes nomment en latin vespertilio murinus ou myopteris.

Je ne suis ni zoologiste ni latiniste .

Eh bien ! cet animal se nomme communément mulot , souris de terre ou des champs , comme vous aimerez mieux.

Un mul... >>

Lindsay n'acheva pas ; ce nom soulevait en lui un affreux dégoût, sa bouche forma le trapézoïde , son nez prit cette couleur blafarde dont on eût pu dire avec un poète : « Je ne sais pas pourquoi son aspect me rend si triste . » Mon pauvre master David m'effrayait presque .

« Eh bien ! lui dis -je quand vous auriez mangé un mulot , qu'importe , puisqu'il était si bon ? >>

L'Anglais arrêta son cheval et regarda dans le bleu . Enfin sa bouche se referma bruyamment et je l'entendis murmurer dans un soupir :

« Un mulot ! »

Il rapprocha son cheval du mien , pour me saisir vivement le bras .

<< Sir!

Quoi donc ?

Avez -vous oublié les égards que l'on doit à un gentleman ?

Vous ai -je offensé , Lindsay ?

Beaucoup ! Comment osez -vous prétendre que sir David

Lindsay se nourrit de souris ?

Je ne prétends pas que vous vous nourrissiez de souris , je vous ai seulement appris que vous en aviez mangé une...

Une ou plusieurs , peu importe , l'injure est la même ! Vous me devez satisfaction , well!

Vous l'avez déjà , Sir.

Et comment?... Je ne plaisante pas !

J'ai mangé également du mulot , et Mohammed Émin tout comme moi.

Ah! vous et lui?...

Oui , nous avons aussi pris la chose pour du pigeon ; c'est l'hôtesse qui nous a détrompés .

Mais les souris ont une peau ?

On peut l'enlever.

C'est donc vrai ?... J'aurais mangé une souris de terre ?

Très vrai .

Vous ne plaisantez pas?... Ce serait vilain jeu !

Je suis très sérieux .

"Bu, bana yabancınn elbisesini getirecek adam," diye devam etti. "Eğer Gümrü'ye gitmeyi veya evime dönmeyi düşünmüyorsan, damadımın paketini de ona vereceksin.

Şimdi ayrılmalıyız. Aleykümselam, u rahmet Allah! ...

Allah'ın selamı ve rahmeti üzerinize olsun!"

Samimi bir şekilde kucaklaştık; ev sahibimiz İngiliz ve Muhammed ile tokalaştı, sonra geri döndü. Sadık ve iyi bir adamdan ayrılıyordum; bugün bile, bize karşı o kadar cömert davranmıştı ki, onu belli bir duyguyla hatırlayamıyorum.

Yolumuza devam ettik ve bu sefer, dağdan akan ve Zab'a dökülen sellerin oluşturduğu bir dizi vadi tarafından kesilen kireçli toprağı olan Amadiyah Vadisi'ne doğru indik. Bu vadiler genellikle ormanlıktır; gür meşe ağaçları orada yetişir; bu bölgelerin ana ürünü olan bir tür mazı üretirler. Ovanın dört bir yanına dağılmış birçok Keldani köyü, uzaktan bakıldığında manzaraya biraz canlılık katıyor gibi görünüyor; ancak yaklaştıkça evlerin boş, sokakların ıssız kaldığını fark ediyorsunuz. Bu yerlerin kadim sakinleri olan Keldaniler, Türk despotluğunun zulmünden veya Kürt eşkıyalarının yağmalamasından kaçıp dağlara sığınmışlardı. Bu bölgelerin ulu meşeleri bana ülkemin meşelerini hatırlattı ve ben sessizce at sürerken, anılarımla boğuşurken, Lindsay neredeyse fısıldayarak sordu:

"Burada konuşabilir miyim?

Evet, tamamen yalnızız.

Ya şuradaki Kürt?

O sayılmaz, seni tanıyor.

Peki! Az önce ayrıldığımız köyün adı Spandareh, değil mi efendim?

Evet, Spandareh.

Orada rahat mıydınız?

Çok rahat, ya siz efendim?

Harika! Mükemmel bir ev sahibi, iyi bir ev sahibesi, nefis yemekler, zarif danslar... Ve o köpek, o muhteşem tazi! >>

Bunu söylerken, İngiliz gözlerini eyere bir iple bağı, atın yanında yürüyen Doyan'a dikti. Köpek ve at çoktan iyi arkadaşlar gibi anlaşmışlardı ve tazım her seslendiğimde şahlanarak bana bakıyordu, sanki artık bana ait olduğunu hemen anlamış gibi. "Evet," Lindsay ile sohbe devam ettim, "Ev sahiplerimizin evinde her şey güzeldi, Kürt yemeğı bile. Nefis! Özellikle güvercinler ve biftek.

Bu güvercinlere inandın mı?

Neden?

Çünkü başka bir şeydi.

Ne! Başka bir şey mi? Hem de ne?

Zoologların Latince vespertilio murinus veya myopteris dedikleri o hayvanın kızartılmış haliydi.

Ben ne zoolog ne de Latince uzmanıyım.

Bu hayvana genellikle tarla faresi, yer faresi veya tarla faresi denir, hangisini tercih ederseniz. Bir mul..."

Lindsay sözünü bitirmedi; bu isim onda korkunç bir tiksinti uyandırdı, ağzı yamuk şeklini aldı, burnu bir şairin "Görünüşünün beni neden bu kadar üzdüğünü bilmiyorum." diyebileceğı o soluk renge büründü. » Zavallı Efendim David beni neredeyse korkuttu.

"Pekala!" dedim ona, "Ne önemi var ki, madem bu kadar güzeldi?"

İngiliz atını durdurdu ve maviye baktı. Sonunda ağzı yüksek sesle kapandı ve iç çekerek fısıldadığını duydum:

"Bir tarla faresi!"

Atını benimkine yaklaştırdı ve hızla kolumu yakaladı.

« Malheureux! m'écrai-je, tu voulais nous tuer! Faut-il te brûler la cervelle? »

"Zavallı!" diye bağırdım, "bizi öldürmek istedin! Beynini mi uçurmamız gerekiyor?"

"Efendim!

Ne oldu?

Bir beyefendiye gösterilmesi gereken saygıyı unuttun mu?

Seni gücendirdim mi Lindsay?

Çok! Sir David'in

Lindsay'in fare yediğini nasıl iddia edersin?
Fare yediğini iddia etmiyorum, sadece bir tane yediğini söyledim...
Bir veya birkaç, fark etmez, hakaret aynı! Bana bir tatmin borçlusun, tamam!
Zaten yedin, efendim.
Nasıl?... Şaka yapmıyorum!
Ben de bir tarla faresi yedim, Muhammed Emin de yedi.
Ah! Sen ve o mu?...
Evet, biz de güvercin sandık; bizi şaşırtan ev sahibiydi.
Ama farelerin derisi var mı?
Çıkarılabilir.
Yani doğru mu?... Bir yer faresi mi yedim?
Çok doğru.
Şaka yapmıyorsun?... Bu çok pis bir oyun olurdu!
Çok ciddiğim.

<< Terrible ! cela , terrible ! Oh ! je sens le cholere , le typhus qui viennent ! oh ! »
Le pauvre homme avait le visage tout vert, il se tordait de Lindsay ! m'écriai -je , êtes - vous vraiment malade ?
Très malade , yes !
Je vais vous guérir.
Avec quoi?
Par un moyen homéopathique.
Ah ! vraiment, vous en avez un ? Tant mieux , je ne suis pas à mon aise. Voyons , quel moyen ?
Similia similibus .
Encore de la zoologie , du latin !
Oui , du latin qui signifie : le semblable aux semblables .
Quant à la zoologie , il s'agit cette fois de sauterelles .
Des sauterelles ! Quoi ?
Oui , des sauterelles ...
En mangeant des sauterelles , vous croyez que je me guérirais du dégoût des souris ?
Non pas en en mangeant, mais vous en avez mangé...
Moi !
Oui , vous !
Dullness ! Impossibilité ! Et quand , s'il vous plaît ?
Hier soir.
Sir !
Ce bifteck que vous trouviez exquis ...
Exquis , c'est le mot . Well !
Ce n'était pas du bifteck !
Je suis citoyen anglais ! Qu'était- ce donc ?
Je m'en suis informé , c'était...
Achevez , Sir !
Des sauterelles pilées et cuites dans l'huile d'olive.
Des sau...! »
Le reste s'arrêta dans le gosier du malheureux , sa bouche ne s'ouvrit point ; au contraire , ses lèvres se serrèrent et s'étendirent vers les oreilles , de façon à former une ligne horizontale jusqu'à la nuque ; le nez s'abaissa subitement sur cette ligne , les yeux se

fermèrent. Bientôt toute la physionomie changea de nouveau avec une effroyable grimace , la restitution in integrum eut lieu , puis l'Anglais balbutia :

<< Sauterelles !

Eh bien , Sir ?

Ah ! c'est affreux ! Jamais on n'eût dit des sauterelles !

Vous n'en savez rien , puisque vous en goûtiez pour la première fois . Vous n'en aviez jamais mangé , n'est - ce pas ? »

Le fils d'Albion s'agita sur son cheval comme un désespéré , remuant bras et jambes et criant :

« No ! at no time ! ... Jamais , jamais !

Eh bien ! je vous assure que c'étaient des sauterelles ; on les broie , on les met un peu faisander dans la terre pour leur donner du haut goût, comme disent les cuisiniers français , puis on les cuit dans de l'excellente huile d'olive : C'est parfait.

Horreur ! ... Il me vient des crampes d'estomac terribles .

Sir Lindsay , réfléchissez donc un peu : puisque vous trouviez ...

Non , je ne veux rien entendre ! Pourquoi ne m'avoir point averti ?

Parce que je craignais de vous voir faire quelque affront à nos hôtes .

Master, vous me payerez cela ! c'est de la duplicité , de la malice... C'est très mal , nous nous battons , nous boxerons , ou nous... >>

Juste à ce moment, une balle siffla et traversa le bord de mon turban.

<< Descendez , criai-je à mes compagnons , cachez-vous derrière les chevaux ! »

"Korkunç! Bu, korkunç! Ah! Kolera ve tifüs kokusu alıyorum! Ah!"

Zavallı adamın yüzü yemyeşildi, midesi bulanıyordu. Lindsay! "Gerçekten hasta mısınız?" diye bağırdım. "Çok hasta, evet!

Seni iyileştireceğim.

Neyle?

Homeopatik bir ilaçla.

Ah! Gerçekten, bir tane mi var? Neyse, içim rahat değil. Hadi, hangi ilaç?

"Similia similibus."

Daha fazla zooloji, Latince!

Evet, Latince anlamı: benzer benzer.

Zoolojiye gelince, bu sefer konu çekirgeler.

Çekirgeler! Ne?

Evet, çekirgeler...

Çekirge yiyerek farelere olan tiksintimden kurtulacağımı mı sanıyorsun?

Yiyerek değil, ama sen yedin...

Ben!

Evet, sen!

Sıkılık! İmkansızlık! Peki ne zaman, lütfen?

Dün gece.

Efendim!

Nefis bulduğun o biftek...

Nefis, doğru kelime bu. Şey!

Biftek değildi!

Ben İngiliz vatandaşıyım! Neydi o?

Sordum, oydu...

Bitirin şunu, Efendim!

Çekirgeler Zeytinyağında dövülüp pişirilmiş.

Sau...! "

Gerisi talihsiz adamın boğazında kaldı, ağzı açılmadı; aksine dudakları gerildi ve kulaklarına doğru uzandı, ense köküne kadar yatay bir çizgi oluşturdu; burnu aniden bu çizgiye indi, gözleri kapandı. Kısa süre sonra tüm yüz tekrar korkunç bir ifadeyle değişti, restitrum in integrum gerçekleşti, sonra İngiliz kekeledi:

"Çekirgeler!

Ee, efendim?

Ah! Bu korkunç! Asla çekirge olduklarını söylemezdin!

Bilmiyorsun, çünkü ilk kez tadıyordun. Hiç yemedin, değil mi?"

Albion'un oğlu atının üzerinde deli gibi kıpırdandı, kollarını ve bacaklarını savurarak bağırdı:

"Hayır! Hiçbir zaman! ... Asla, asla!"

Eh! Size temin ederim ki çekirgeydiler; Ezilirler, Fransız aşçıların dediği gibi, onlara güçlü bir tat vermek için biraz toprağa konur, sonra da mükemmel zeytinyağında pişirilir: Mükemmel.

Korkunç! ... Korkunç mide krampları çekiyorum. Sör Lindsay, bir an düşünün: Madem buldunuz...

Hayır, duymayacağım! Neden beni uyarmadınız?

Çünkü misafirlerimizi rahatsız edebileceğinizden korktum.

Efendim, bunun bedelini ödeyeceksiniz! Bu ikiyüzlülük, kötülük... Bu çok yanlış, dövüşeceğiz, boks yapacağız ya da... >>

Tam o anda, bir kurşun vızıldayarak türbanımın kenarından geçti.

<<Yere yatın, diye bağırdım arkadaşlarıma, atların arkasına saklanın!

Je me précipitai à bas de ma monture , une seconde balle sifflait de nouveau au - dessus de ma tête . Je me hâtai de dénouer la corde qui retenait le lévrier et j'ordonnai du geste au bon chasseur d'aller à la piste .

« Cherche cherche ! attrape - le ! »

Le chien aboya comme s'il eût voulu me répondre : J'ai compris ! et il s'élança dans les buissons .

Nous traversions une gorge profonde , palissadée de jeunes pousses de chênes ... Même à pied nous étions loin de nous trouver à l'abri des balles du tireur invisible . Nous essayâmes de nous dissimuler derrière nos chevaux et nous écoutâmes avec anxiété .

« Mach'Allah ! murmurait Mohammed , qui peut nous avoir rejoints ?

L'Arnaute , peut - être , » repris -je .

Un cri rauque retentit , puis le bruyant appel du chien .

<< Doyan a pris le malfaiteur ! ... Écoutez ! Buyuk - emini , va , ramène-nous cet homme.

Allah il Allah ! Émir , je ne puis bouger ; s'ils étaient une dizaine , ou une centaine , je serais perdu !

Et ton âne deviendrait orphelin ! Allons , poltron , à cheval ! suis-moi ! >>

Nous entrâmes dans le fourré , mais nous n'eûmes pas besoin d'aller loin . Je ne m'étais pas trompé , nous trouvâmes l'Arnaute...

Le chien ne luttait pas avec lui ; il le tenait renversé sous ses pattes , ce qui me convainquit de l'intelligence extraordinaire de cette bête. Le soldat avait tiré son poignard pour se défendre , et l'animal d'un bond avait dû le jeter à terre , se couchant sur le bras et l'épaule droite , afin de paralyser ses mouvements , tout en menaçant la gorge de ses terribles crocs... A la moindre tentative pour se remuer , l'homme eût été broyé.

Je retirai d'abord le poignard des doigts crispés de l'Arnaute et l'un des pistolets de sa ceinture ; l'autre , déchargé , gisait à terre ; la prompte attaque du chien l'avait fait lâcher. Je criai alors au lévrier :

<< Debout , Doyan ! debout ! »

L'excellente bête obéit , et le scélérat se leva assez lentement, portant sa main à son cou , comme pour s'assurer que les crocs du chien n'y avaient point pénétré .

<< Malheureux ! m'écriai-je , tu voulais nous tuer ! ... Faut - il te brûler la cervelle ?

Sidi , permets que je le pendre , » me demanda Halef, qui , on le pense bien , s'était élancé sur mes pas .

Tout le monde , du reste , nous rejoignit bientôt . Je voulais laisser aller l'homme désarmé. Mohammed Émin s'y opposait.

« Émir , disait- il , c'est une bête sauvage , il faut l'empêcher de nuire .

C'est sur moi qu'il a tiré ; il n'a plus d'armes pour recommencer , je ne me vengerai pas .

Allons , décampe , drôle ! »

En un instant le misérable fut hors de vue ; mon brave Doyan s'élançait pour le poursuivre , mais je le rappelai .

<< Sidi , murmurait Halef , tu ne devrais pas le laisser courir : un Arnaute est toujours dangereux.

Comment veux -tu qu'il le soit ? Une fois dans Amadijah , s'il osait se montrer je le ferais prendre par les autorités turques ; ici , il n'a point d'armes . »

Mohammed et l'Anglais partageaient l'opinion de Halef ; je remontai à cheval sans répondre à leurs reproches . Je n'attachai plus mon bon chien , il venait de faire ses preuves et me suivit en toute liberté .

Un peu après midi , nous arrivâmes dans un petit village nommé Bebadi ; la population de ce lieu est nestorienne et misérable au dernier point . Je ne crois pas avoir jamais rencontré un peuple d'aspect plus lamentable . Nous fîmes là une courte halte ; ce fut avec beaucoup de peine que nous pûmes obtenir quelque boisson pour arroser nos provisions de bouche .

Un peu plus loin , nous aperçûmes , en face de nous , tague sur laquelle se dresse Amadijah : cette montagne offre la forme d'une boule gigantesque ; nous en atteignîmes bientôt les flancs . A droite et à gauche de la route qu'il nous fallait gravir , nous remarquâmes beaucoup de jardins fruitiers passablement entretenus ; mais l'ensemble de la ville elle - même ne nous parut ni gracieux ni imposant. Nous fîmes notre entrée , passant sous une porte en ruines , réparée seulement de manière qu'elle ne tombât pas tout à fait. Quelques Arnauts déguenillés montaient la garde et veillaient sur les arrivants .

L'un de ces hommes saisit la bride de mon cheval , un autre arrêta la monture du Haddedîn .

<< Qui êtes-vous ? » nous demandèrent les sentinelles . Je montrai gravement le buyuk - emini et répondis :

<< Ne voyez - vous pas que nous avons un officier du Grand Seigneur pour escorte ? entendez -vous avec lui .

Non , c'est à toi que je parle.

Laisse -moi passer. »

J'éperonnai mon cheval , qui se dressa tout droit en envoyant

l'Arnaute rouler à quelques pas . Mohammed piqua aussi des deux et nous franchîmes la porte au grand galop . Derrière nous j'entendis les sentinelles tempêter , crier , interroger le bachibouzouk avec aigreur. Un homme nous suivait en courant ; il était vêtu d'un kaftan et portait un vieux mouchoir autour de la tête.

Atımın üzerinden atladım, ikinci bir kurşun yine başımın üzerinden vızıldayarak geçti. Taziyı tutan ipi çözmek için acele ettim ve iyi avcıya patikaya gitmesini işaret ettim.

"Ara, ara! Yakala onu!"

Köpek sanki bana cevap verecekmiş gibi havladı: "Anlıyorum!" ve çalılıklara daldı.

Genç meşe fidanlarıyla çevrili derin bir vadiden geçiyorduk... Yürüyerek bile, görünmez silahlı adamın kurşunlarından pek güvende değildik. Atlarımızın arkasına saklanmaya çalıştık ve endişeyle dinledik.

"Maşallah!" diye mırıldandı Muhammed, "Kim bize katılmış olabilir?"

"Arnaut olabilir mi?" diye devam ettim.

Boğuk bir çığlık duyuldu, ardından köpeğin yüksek sesli çıığı. << Doyan suçluyu yakaladı! ... Dinle! Büyükemini, git, bu adamı bize geri getir.

Allah Allah! Emir, hareket edemiyorum; on kişi olsalar, yüz kişi olsalar, kaybolurum!

Ve eşeğin yetim kalır! Hadi korkak, at sırtında! Beni takip et! >>

Çalılığa girdik ama çok uzağa gitmemize gerek kalmadı. Yanılmamışım, Arnaut'u bulduk...

Köpek onunla mücadele etmiyordu; onu pençelerinin altında tutuyordu, bu da beni bu canavarın olağanüstü zekâsına ikna etti. Asker kendini savunmak için hançerini çekmişti ve hayvan onu tek hamlede yere atmış, hareketlerini felç etmek için sağ kolu ve omzunun üzerine yatmış, korkunç dişleriyle boğazını tehdit etmiş olmalıydı... En ufak bir hareket denemesinde adam ezilecekti.

Önce Arnaut'un gergin parmaklarından hançeri, kemerinden de tabancalardan birini çıkardım; diğeri boştu, yerde yatıyordu; köpeğin ani saldırısı onu düşürmüştü. Sonra taziya bağırdım:

"Kalk Doyan! Kalk!"

Mükemmel hayvan itaat etti ve alçak oldukça yavaşça ayağa kalktı, elini sanki köpeğin dişlerinin boğazına saplanmadığından emin olmak ister gibi boynuna götürdü.

"Alçak!" diye bağırdım, "bizi öldürmek istedin!" ...Beynini mi uçurayım?

Sidi, bırak onu asayım," diye sordu Halef, tahmin edebileceğin gibi peşimden koşmuştu.

Üstelik herkes kısa sürede bize katıldı. Silahsız adamı bırakmak istedim. Muhammed Emin buna karşı çıktı.

"Emir," dedi, "o vahşi bir hayvan, ona zarar vermesini engellemeliyiz.

Beni vurdu; Tekrar aynısını yapacak silahı kalmadı, intikam almayacağım. Hadi, defol buradan, seni haylaz!"

Bir anda o alçak gözden kayboldu; cesur Doyan'ım onu kovalamak için acele ediyordu ama ben onu geri çağırdım.

"Sidi," diye mırıldandı Halef, "kaçmasına izin vermemelisin: bir Arnaut her zaman tehlikelidir."

Nasıl olmasını bekliyordun ki? Amadiya'ya vardığında, kendini göstermeye cesaret ederse, Türk yetkililer tarafından tutuklatırırdım; burada ise silahı yok.

Muhammed ve İngiliz, Halef'in fikrini paylaştı; sitemlerine cevap vermeden tekrar atıma bindim. Artık iyi köpeğimi bağlamamıştım; kendini yeni kanıtlamıştı ve tam bir özgürlükle beni takip etti.

Öğleden biraz sonra Bebadı adında küçük bir köye vardık; buranın halkı Nasturi ve son derece sefil. Daha acınası görünümlü bir halkla karşılaştığımı sanmıyorum. Orada kısa bir mola verdik; ancak büyük zorluklarla içecek bir şeyler bulabildik. Erzak.

Biraz ileride, önümüzde Amadiya'nın durduğu bir dağ gördük: Bu dağ devasa bir top şeklindeydi; kısa sürede yamaçlarına ulaştık. Tırmanmamız gereken yolun sağında ve solunda oldukça bakımlı birçok meyve bahçesi fark ettik; ancak şehrin kendisi bir bütün

olarak ne zarif ne de heybetli görünüyordu. Sadece tamamen çökmemesi için onarılmış, yıkık bir kapının altından geçerek içeri girdik. Birkaç yırtık pırtık Arnaut nöbet tutuyor ve gelenleri gözlüyordu.

Bu adamlardan biri atımın dizginini yakaladı, diğeri Haddedîn'in bineğini durdurdu.

"Siz kimsiniz?" diye sordu nöbetçiler. Ciddi bir şekilde büyük emini işaret ettim ve cevap verdim:

"Büyük Efendi'nin bir subayının bize refakat ettiğini görmüyor musun? Onunla anlaş.

Hayır, seninle konuşuyorum. Bırak geçeyim." »

Atımı mahmuzladım, dikleşti ve Arnoute birkaç adım öne geçti. Muhammed de mahmuzladı ve kapıdan dörtnala geçtik. Arkamızda nöbetçilerin bağırıp çağırdığını ve başıbozuk'a sertçe sorular sorduğunu duydum. Arkamızdan bir adam koşuyordu; kaftan giymişti ve başında eski bir mendil vardı.

Nous ralentîmes le pas de nos montures ; je demandai à cet homme :

<< Qui es-tu ?

Seigneur , je suis un Yéhoudi (Juif) ; as -tu quelque chose à me commander ?

Sais-tu où demeure le moutesselim ?

Oui , Seigneur .

Conduis-moi à son seraï (palais) . »

Plus on débute hardiment en Orient, plus on est sûr du succès.....

Ce Juif d'Amadiâh devait être un souffre- douleur ; avec quelque monnaie , il serait trop heureux de se mettre tout entier à notre service , et nous pouvions , dans une certaine mesure , nous fier à lui . Il nous précéda au milieu d'un dédale de rues , de ruelles , de bazars , dont toutes les maisons ou boutiques offraient l'aspect le plus délabré .

Cette ville frontière , dont le pacha m'avait tant vanté l'importance , me parut tristement abandonnée : ni vie ni mouvement dans les rues , point de commerce ; les quelques habitants que nous rencontrâmes avaient l'air de trembler de fièvre : témoignages vivants , ou plutôt mourants , de l'insalubrité du pays .

Le seraï , malgré son nom , ne rappelait en rien un palais . Il tombait en ruines , et , comme la porte d'entrée , c'était une ruine à laquelle de chétives réparations donnaient une apparence encore plus misérable . A la porte ne se tenait aucune sentinelle .

Nous laissâmes nos chevaux à la garde de Halef, du büyük-emini et du messenger kurde , qui nous avaient rejoints ; nous donnâmes quelques paras au Juif, dont la reconnaissance expansive s'éleva jusqu'à l'enthousiasme , puis nous entrâmes .

Qui êtes-vous? que voulez-vous ici? nous cria dès les premiers pas une voix forte peu accueillante .

Parle plus poliment , ou nous allons faire ton éducation , répondis-je en affectant des airs de matamore . Qui es-tu toi-même ?

Le nazardji du palais ¹ .

Peut-on parler au moutesselim ?

Non.

Où est-il ?

Il est sorti à cheval .

Cela revient à dire qu'il est chez lui et fait le kief (la sieste).

Vas -tu lui apprendre ce qu'il doit faire ou ne pas faire ?

Non , seulement j'ai grande envie de t'apprendre à toi à ne pas mentir.

Mais enfin qui es - tu pour t'introduire ainsi dans le seraï ?

Il faut que tu sois un infidèle pour oser pénétrer avec un chien dans le palais du commandant. >>

En effet , mon lévrier se tenait à mes côtés , je n'y avais pas pris garde. La bonne bête semblait me demander si je ne lui permettais pas d'exercer un peu ses crocs sur la peau de ce Turc.

<< Pourquoi ne met - on pas de gardes aux portes , s'il n'est pas permis d'entrer ici ? grommelai-je d'un ton mécontent . Voyons , à quelle heure peut - on parler au moutesselim ? Vers le crépuscule .

Bien , tu lui diras que nous reviendrons .

S'il me demande ton nom ?

1 Portier, gardien .

Réponds que je suis un ami du gouverneur de Mossoul . »

Le portier turc me regarda d'un air ébahi ; nous regagnâmes la porte d'entrée et reprîmes nos chevaux pour chercher un logement. La chose semblait difficile à trouver, car presque toutes les maisons étaient vides et nous ne pouvions cependant nous y installer comme une caravane de voleurs .

Enfin nous remarquâmes , en cheminant par les rues , un personnage d'une tournure assez martiale : sa veste de soie et ses pantalons étaient brodés d'or un peu fané ; il fumait d'un air béat une longue pipe ornée de quatorze houppettes , comme je pus constater plus tard . Lorsque je passai près de lui , cet homme tourna vivement la tête et sembla beaucoup admirer mon coursier noir . Je le saluai de mon mieux .

<< Salam !

Aleïkoun ! répondit le militaire en inclinant la tête assez dédaigneusement .

Je suis étranger dans ce pays , continuai-je ; je ne connais personne pour me renseigner, permets que je te demande quelques indications .

A ta parole je vois que tu es un effendi ; je répondrai à tes questions , repartit le Turc .

Qui es-tu ?

Je suis Sélim -aga , le commandant des troupes albanaises de cette forteresse .

Et moi , je suis Kara ben Nématz , le protégé du padischah , l'envoyé du moutessarif de Mossoul . Je cherche une maison dans Amadiah , pour y loger pendant quelques jours : peux - tu m'en désigner une ? »

L'aga fit un geste respectueux et me dit :

« Qu'Allah bénisse Ta Hautesse , Effendi ! Tu es un grand seigneur, qui ne peut se loger que dans le palais du moutesselim .

Le concierge du palais a refusé de me recevoir , je...

Qu'Allah anéantisse cette créature ! Je vais aller l'arracher par morceaux ! »

Notre homme roulait des yeux féroces et agitait les bras ; c'était un rodomont à la façon orientale .

<< Laisse ce misérable , interrompis-je d'un ton méprisant ; il ne mérite pas de recevoir des hôtes capables de semer les bakchich 1 .

1 Pourboires .

Atlarımızı yavaşlattık; bu adama sordum:

"Kimsiniz?

Efendim, ben bir Yahudiyim; bana emredeceğiniz bir şey var mı?

Mutesselim'in nerede yaşadığını biliyor musunuz?

Evet, Efendim.

Beni sarayına götürün."

Doğu'ya ne kadar cesurca yola çıkarsanız, başarıya o kadar emin olursunuz...

Amadiyah'lı bu Yahudi bir günah keçisi olmalıydı; biraz parası olsaydı, kendini tamamen hizmetimize sunmaktan mutluluk duyardı ve biz de bir dereceye kadar ona güvenebilirdik. Her evin veya dükkânın harap bir görünüm sergilediği sokaklar, ara sokaklar ve çarşılarından oluşan bir labirentten önümüzden geçti. Paşa'nın bana önemini bu kadar övdüğü bu sınır kasabası, hüznünlü bir şekilde terk edilmiş görünüyordu: sokaklarda ne bir hayat ne de bir hareket vardı, ticaret yoktu; karşılaştığımız birkaç sakin ateşler içinde titriyor gibiydi: Yaşayan, daha doğrusu ölenler, ülkenin sağlıksız koşullarının kanıtlarıydı. Sera, ismine rağmen hiçbir şekilde bir sarayı andırmıyordu. Yıkılıyordu ve tıpkı giriş kapısı gibi, yetersiz onarımlarla daha da sefil bir görünüme bürünen bir harabeydi. Kapıda nöbetçi yoktu. Atlarımızı, bize katılan büyük emin Halef ve Kürt habercinin gözetimine bıraktık; Yahudi'ye birkaç paraşütçü verdik, onun coşkulu minnettarlığı coşkuya dönüştükten sonra içeri girdik. Sen kimsin? Burada ne arıyorsun? diye bağırdı yüksek, soğuk bir ses ilk adımlarımızı atarken.

Daha kibar konuş, yoksa seni eğitiriz, diye cevap verdim, övünge bir tavırla. Sen kimsin? Saray nazardçısı.

Mutesselim'le konuşabilir miyiz?

Hayır.

Nerede?

At sırtında.

Bu, evde olduğunu söyleyip bir kief (uyku) çekmek gibi bir şey.

Ona ne yapıp ne yapmaması gerektiğini mi öğreteceksin?

Hayır, sadece sana yalan söylememeyi öğretmek için büyük bir arzum var.

Ama sen kimsin ki saraya böyle izinsiz giriyorsun?

Komutan sarayına bir köpekle girmeye cesaret ettiğine göre kâfir olmalısın. >>

Gerçekten de tazım yanımda duruyordu; fark etmemiştim. İyi hayvan, dişlerini bu Türk'ün derisine biraz sürmesine izin verip vermeyeceğimi soruyor gibiydi.

"Buraya girmesine izin verilmiyorsa, neden kapılarda nöbetçi yok?" diye homurdandım hoşnutsuz bir ses tonuyla. "Hadi bakalım, mütesselim ile ne zaman konuşabiliriz?

Alacakaranlık vakti.

Pekala, ona geri döneceğimizi söyleyebilirsin.

Adını sorarsa?

1 Kapıcı, kapıcı.

Musul valisinin bir arkadaşı olduğumu söyle."

Türk kapıcı şaşkınlıkla bana baktı; ön kapıya dönüp atlarımıza binip kalacak yer aramaya koyulduk. Ev bulmak zor görünüyordu, çünkü neredeyse tüm evler boştu, ama oraya bir hırsız kervanı gibi yerleşemedik. Sonunda, sokaklarda yürürken, oldukça savaşçı görünümlü bir adam fark ettik: ipek ceketi ve pantolonu hafif solmuş altınla işlenmişti; on dört püskülle süslenmiş uzun bir pipo içiyordu, daha sonra görebildiğim gibi, kutsanmış bir tavırla. Yanından geçerken, adam hızla başını çevirdi ve kara atıma hayran kalmış gibiydi. Elimden geldiğince onu selamladım.

"Selam!

Aleykümselam!" diye cevapladı asker, başını küçümseyerek eğerek.

"Bu ülkede yabancıyım," diye devam ettim; "Bana bilgi verebilecek kimseyi tanımıyorum, izin verin sizden biraz bilgi isteyeyim.

"Sözünüzden, bir efendi olduğunuzu anlıyorum; sorularınızı cevaplayacağım," diye cevapladı Türk.

"Siz kimsiniz?

"Ben, bu kaledeki Arnavut birliklerinin komutanı Selim Ağa'yım."

Ben de padişahın himayesindeki, Musul mütesserisinin elçisi Kara ben Nemat'ım.

Amadiya'da birkaç gün kalabileceğim bir ev arıyorum: bana bir ev gösterebilir misiniz?"

Ağa saygılı bir hareketle bana şöyle dedi:

"Allah Majesteleri'ni korusun Efendim! Siz ancak mütesserisinin sarayında kalabilen büyük bir efendisiniz.

Saray bekçisi beni kabul etmedi, ben...

Allah bu mahluku mahvetsin! Gidip onu paramparça edeceğim!"

Adamımız vahşi gözlerini devirdi ve kollarını salladı; oryantal tarzda bir övüngendi.

"Bu alçağı rahat bırakın," diye küçümseyerek sözünü kestim. "Rüşvet dağıtabilecek misafirleri hak etmiyor."

1 Rüşvet-Bahşiş.

Les bakchich ! répéta le vaillant aga , est-ce que tu veux en donner beaucoup ?

Cela dépend des occasions .

Oh ! je connais une maison où. tu pourrais te reposer et fumer comme le schah de Perse ! faut- il t'y conduire ?

Montre-la-moi . >>

Notre guerrier s'était levé ; il marcha devant, nous suivîmes en file indienne , à travers quelques ruelles désertes ; enfin nous arrivâmes sur une petite place .

« Voilà la place de la Grandeur , » nous dit notre guide .

Cette place peut avoir toutes sortes d'avantages , excepté celui d'être grande, c'est sans doute pour cela qu'on lui a donné le nom qu'elle porte . Nous retrouvions bien là les Turcs !

Je n'aurais pas su à quels maîtres appartenait la ville , que je l'eusse tout de suite deviné.

Une vingtaine de chiens errants rôdaient aux alentours ; quelques-uns étaient couverts de gale . A la vue de mon lévrier , tous ces animaux poussèrent d'effroyables hurlements ; mais Doyan , comme un pacha qui passe au milieu d'une troupe de gueux , ne daigna pas même tourner la tête.

<< Voilà la maison dont je t'ai parlé ; c'est la mienne , » déclara notre aga.

Il nous montrait un bâtiment tenant tout un côté de la place et dont l'extérieur n'avait rien de trop désagréable . Quelques fenêtres garnies de grilles en bois éclairaient la façade ; sur la plate-forme du toit courait une galerie presque vénitienne . Tout cela , pour le pays , constituait un véritable luxe .

Qui habite cette maison ? demandai -je à l'aga.

Moi-même , Seigneur.

A qui appartient- elle ?

A moi.

Tu l'as achetée ou louée ?

Ni l'un ni l'autre . Elle était la propriété du célèbre Ismaïlpacha , mais il l'avait abandonnée ; j'en ai pris possession , car elle restait sans maître . Tiens , je vais te la montrer . >>

Ce digne commandant d'Arnauts avait une grande confiance dans mes bakchich, il me recevait avec une courtoisie parfaite et nous rendait un vrai service . Sa demeure me

paraissait tout à fait propre à notre campement ; nous descendîmes de cheval devant la porte , puis nous entrâmes derrière lui . Sur le seuil , se tenait accroupie une vieille femme qui épluchait des oignons et , les yeux tout en eau , mâchait les pelures de cet odorant légume . La pauvre créature était tellement vieille , qu'on l'eût prise pour la trisaïeule du Juif-Errant , ou la grande tante de Mathusalem .

Notre hôte s'adressa d'un ton respectueux et presque caressant à la vénérable matrone .

<< Écoute , ma douce Merzinah , lui dit - il , je t'amène ces hommes. >>

La bonne femme , aveuglée par ses larmes , ne voyait rien du tout ; elle s'avisa d'essuyer ses yeux avec les pelures qu'elle avait à la main , ce qui redoubla son état larmoyant .

« Ces hommes ?... murmura la bouche édentée de la vieille d'une voix si étrange , qu'elle semblait partir du sommet de sa tête .

Oui , des hommes qui viennent loger ici . »

A ces mots , la mégère jeta tous ses oignons et se mit sur ses pieds aussi lestement que si elle eût eu quinze ans .

« Des hommes ici , dans cette maison , pour loger ? Es-tu fou , Sélim-aga ?

Non , ma bien-aimée Merzinah , c'est très vrai . Tu seras leur hôtesse et tu les serviras .

Les servir , être leur hôtesse ! Allah kérîm ! tu es vraiment fou ! N'ai-je pas assez à travailler jour et nuit pour toi , et encore je n'en viens pas à bout . Allons , chasse-moi tout cela , et promptement ! je te l'ordonne . >>

Notre pauvre commandant paraissait fort embarrassé ; la douce , la bien-aimée Merzinah tenait haut et ferme le sceptre de la maison , à ce qu'il paraissait . L'aga repartit :

<< Ton travail n'en sera point augmenté , ma colombe ! Je prendrai une kizla (servante) pour t'aider .

Une kizla ! répéta la vieille d'une voix maintenant stridente et railleuse qui n'avait rien de colombin ; une kizla ! une jeune et jolie kizla , eh ! ...

Il faut quelqu'un pour ces étrangers , Merzinah . »

La commère mit les poings sur les hanches , par un geste familier à toutes les commères de l'Orient comme de l'Occident , puis respira bruyamment . C'était le signal d'une terrible explosion ; elle faisait provision d'air pour lancer un flux de paroles empennées et pleines de dards , suivant la manière de dire antique :

<< Il en faut pour ces gens , mais il n'en faut pas pour moi ! cria-t-elle , je suis la maîtresse ici ! J'ai seule le droit de commander ; je décide de ce qu'on doit ou ne doit pas faire. Je t'ordonne de chasser ces hommes , entends-tu , Sélim-aga ?... Qu'ils partent , et tout de suite !

Bahşiş! diye tekrarladı yiğit ağa, çok mu vermek istiyorsun?

Bu, duruma bağlı.

Ah! İran Şahı gibi dinlenip sigara içebileceğin bir ev biliyorum! Seni oraya götürüyüm mi?

Göster bana. >>

Savaşçımız ayağa kalktı; önden yürüdü, biz de tek sıra halinde, ıssız sokaklardan geçerek onu takip ettik; sonunda küçük bir meydana vardık.

"Burası Görkem Meydanı," dedi rehberimiz.

Bu meydanın, büyük olması dışında her türlü avantajı olabilir; şüphesiz bu yüzden bu ismi almıştır. Orada kesinlikle Türkleri bulduk! Şehrin kime ait olduğunu bilmezdim, hemen tahmin ederdim. Etrafta yirmi kadar başıboş köpek cirit atıyordu; bazıları uyuzdu. Tazımı görünce tüm bu hayvanlar korkunç ulumalar attı; ama Doyan, dilenci sürüsünün arasından geçen bir

paşa gibi başını çevirmeye bile tenezzül etmedi. "Size bahsettiğim ev bu; benim," dedi ağamız.

Bize meydanın bir tarafını tamamen kaplayan ve dış görünüşü hiç de hoş olmayan bir bina gösterdi. Ahşap parmaklıklarla süslü birkaç pencere cepheyi aydınlatıyordu; çatı platformunun üzerinde neredeyse Venedik tarzı bir galeri uzanıyordu. Tüm bunlar, ülke için gerçek bir lükstü.

Bu evde kim yaşıyor? diye sordum ağaya.

Ben, efendim.

Kime ait?

Benim.

Satın mı aldınız, kiraladınız mı?

İkisi de değil. Meşhur İsmailpaşa'nın mülküydü ama terk etmişti; sahipsiz kaldığı için ben devraldım. İşte, size göstereyim. >>

Arnavutların bu saygıdeğer komutanı bahşişime çok güveniyordu, beni mükemmel bir nezaketle karşıladı ve bize gerçek bir hizmette bulundu. Evi bana kampımız için tamamen uygun göründü; kapıda attan indik, sonra arkasından içeri girdik. Eşikte, yaşlı bir kadın soğan soyuyor ve gözleri yaşlarla dolu bir şekilde bu güzel kokulu sebzenin kabuklarını çiğniyordu. Zavallı yaratık o kadar yaşlıydı ki, onu Gezgin Yahudi'nin büyük büyük büyükannesi ya da Metuşelah'ın büyük teyzesi sanırdınız.

Ev sahibimiz saygıdeğer hanıma saygılı ve neredeyse okşayıcı bir tonla hitap etti. "Dinle, sevgili Merzina'm," dedi ona, "sana bu adamları getirdim."

Gözyaşlarından kör olmuş iyi kalpli kadın hiçbir şey göremiyordu; elindeki kabuklarla gözlerini silmeye karar verdi ve bu da gözyaşlarını iki katına çıkardı.

"Bu adamlar mı?" diye mırıldandı yaşlı kadının dişsiz ağzı, sanki başının tepesinden geliyormuş gibi tuhaf bir sesle. Evet, buraya kalmaya gelen adamlar."

Bu sözler üzerine, sivri fare bütün soğanlarını yere attı ve sanki on beş yaşındaymış gibi çevik bir şekilde ayağa kalktı.

"Bu evde, bu evde, kalmaya gelen adamlar mı? Deli misin Selim-ağa?

Hayır, sevgili Merzina'm, bu çok doğru. Onlara ev sahipliği yapacaksın ve onlara hizmet edeceksin. Onlara hizmet et, ev sahipliği yap! Allahım, Kerim! Gerçekten delisin! Senin için gece gündüz çalışacak kadar param yok mu, yine de hepsini bitiremiyorum? Hadi, hepsinden kurtul, hem de hemen! Sana emrediyorum. >>

Zavallı komutanımız çok utanmış görünüyordu; tatlı, sevgili Merzina evin esasını yüksekte ve sağlam tutuyor gibiydi. Ağa cevap verdi:

<< Bu senin işini artırmaz, güvercinim! Sana yardım etmesi için bir kız alacağım.

Bir kız! Yaşlı kadın, artık tiz ve alaycı bir sesle, Güvercin'den eser olmayan bir sesle tekrarladı; bir kız! Genç ve güzel bir kız, ha! ...

Bu yabancılar için birine ihtiyacımız var Merzinah. »

Dedikoducu, Doğu ve Batı'nın tüm dedikoducularına tanıdık gelen bir hareketle yumruklarını kalçasına koydu, sonra gürültülü bir şekilde nefes aldı. Bu, korkunç bir patlamanın işaretiydi; eski konuşma tarzında, tüylü ve fırlayan sözler savurmak için havayı topluyordu:

"Bu insanlar için gerekli, ama benim için değil!" diye bağırdı. "Buranın hanımı benim!

Emretme hakkı yalnızca bana ait; neyin yapılip yapılmayacağına ben karar veririm. Bu adamları kovmanı emrediyorum, duydun mu Selim-ağa?... Hemen gitsinler!"

Mais ce ne sont presque pas des hommes , mon unique Merzinah ! »

Merzinah , ou Myrte , avait pourtant fini par essayer ses chers petits yeux ; elle nous regarda très attentivement , un peu étonnée de l'assertion de l'aga sur notre compte. En quoi n'étions

-nous presque pas des hommes ? se demandait-elle , sans doute , dans sa curiosité féminine . Sélim vit qu'il gagnait un peu de terrain , il sembla enchanté de son adresse .
<< Non ! continua -t-il , ce ne sont pas du tout des hommes : ce sont des effendi , de grands effendi qui voyagent sous la protection du Grand Seigneur.

Je me moque bien du Grand Seigneur ; ici , je suis la grande dame et la sultane validé , et je te dis que...

Écoute donc ils répandent des bakchich à pleines mains . >>

Ce mot , ce seul mot a en Orient un pouvoir vraiment magique ; il opéra même sur Merzinah .

La vieille femme laissa lentement tomber ses bras ; sa bouche édentée ébaucha un sourire .

<< Est -ce vrai ? demanda - t- elle en s'adressant justement à

Lindsay, un grand bakchich ? »

L'Anglais hocha la tête et me désigna silencieusement du doigt.

« Qu'a-t- il donc ? grommela Merzinah ; sa tête est détraquée , hein?

Non , me hâtai-je d'affirmer ; laisse-moi t'expliquer qui nous sommes , ô toi qui renfermes toute l'âme de cette maison ! L'homme auquel tu viens de parler est un pieux pèlerin du Londonistan ; il creuse la terre avec cette pioche que tu vois sur son épaule , pour écouter la voix des morts , et il a fait vœu de ne plus dire un seul mot d'ici à la fin de son pèlerinage .

Un pieux pèlerin , un saint , un sorcier ? interrogea la vieille d'un air un peu troublé .

Oui ; je t'engage à ne point l'offenser . Cet autre est le chef d'une grande tribu de l'Ouest , bien loin d'ici ; pour moi je suis un émir, j'honore les femmes et je récompense les services par des bakchich . Tu es , je le vois , la sultane de ces lieux ; permets-nous d'examiner si nous ne pourrions pas nous établir dans ta maison , pour y passer quelques jours .

Effendi , ton discours a l'odeur des roses et de l'œillet. Ta bouche est autrement prudente et sage que celle de cet aga , qui oublie toujours ce qu'il convient de dire. Ta main , comme la main d'Allah , répand partout la bénédiction . As - tu beaucoup de serviteurs avec toi?

Non , car nos bras sont assez forts pour nous défendre ; nous n'emmenons que trois serviteurs , mon compagnon arabe , un kavas du pacha de Mossoul et un Kurde , qui doit bientôt nous quitter afin de retourner dans son pays .

Soyez donc les bienvenus ! Voyez la maison et le jardin .

S'il vous plaît de rester près de moi , mes yeux veilleront sur vous et vous éclaireront . »

La bonne femme essuya ces sentinelles , ces flambeaux desquels nous devons attendre tant de services , puis rassembla ses oignons , qui avaient roulé à terre et nous empêchaient de marcher .

Le brave aga, tout heureux de la tournure que prenait l'affaire , nous conduisit dans une salle assez exiguë , dont il faisait sa demeure habituelle. Un vieux tapis formait à lui seul tout l'ameublement de la pièce . Il servait de lit , de sofa , de chaise et de table . Quelques armes pendaient aux murs , mêlées à des pipes de différentes formes . A terre , nous vîmes une sorte de bouteille et quelques tasses d'étain .

<< Mes seigneurs , nous dit le brave homme , laissez - moi vous offrir le breuvage de l'amitié et de la bienvenue. »

Il se baissa , nous mit à chacun une tasse dans les mains et versa un peu de raki ; pour lui , il but à même dans son flacon , semblant humer avec délices l'affreuse boisson acide et soufrée que j'avais peine à avaler ; puis , nous reprenant nos gobelets , il les remplaça par terre avec beaucoup de soin .

« J'ai trouvé ces tasses moi-même , remarqua le commandant , non sans une certaine fierté . Vous le voyez, je n'ai pas de verres .

Tu dois préférer ta précieuse trouvaille à des verres communs et vulgaires .

Je la préfère parce que je n'ai pas de verres . Je suis aga des troupes albanaises , je reçois pour ma solde trois cent trente piastres¹ par mois , mais il me faut attendre onze mois cet argent .

Dieu est bon et le sultan aussi ! >>

Je ne m'étonnai plus si le mot de bakchich avait eu tant de pouvoir sur le pauvre hère .

1 Cinquante-deux francs dix centimes .

Ama onlar pek de erkek sayılmaz, biricik Merzinah'ım!

Merzinah, ya da Myrtle, sonunda o sevgili küçük gözlerini sildi; ağanın hakkımızdaki iddiasına biraz şaşırarak, bize dikkatlice baktı. Kadınsı merakıyla, "Biz neden pek de erkek sayılmıyoruz?" diye düşündü şüphesiz. Selim, onun biraz mesafe kat ettiğini fark etti; becerisinden memnun görünüyordu.

"Hayır!" diye devam etti, "onlar hiç de erkek değil: onlar efendi, Yüce Efendi'nin koruması altında seyahat eden yüce efendiler.

Yüce Efendi umurumda değil; burada, ben yüce hanım ve geçerli sultanım ve size söylüyorum ki...

Dinleyin, avuç avuç rüşvet dağıtıyorlar."

Bu kelimenin, bu tek kelimenin Doğu'da gerçekten büyümlü bir gücü var; Merzinah'ı bile etkiledi.

Yaşlı kadın yavaşça kollarını indirdi; dişsiz ağzında bir gülümseme belirdi.

"Bu doğru mu?" Lindsay'e dönerek "Büyük bir rüşvet mi?" diye sordu.

İngiliz başını salladı ve sessizce beni işaret etti.

"Nesi var onun?" diye homurdandı Merzinah. "Kafası karışık, değil mi?"

"Hayır," diye hemen onayladım. "Ey bu evin tüm ruhunu taşıyan sen, kim olduğumuzu açıklayalım! Az önce konuştuğun adam, Londra'dan dindar bir hacı; omzunda gördüğün kazmayla ölülerin seslerini dinlemek için toprağı kazıyor ve hac yolculuğunun sonuna kadar tek kelime etmemeye yemin etmiş.

Dindar bir hacı, bir evliya mı, bir büyücü mü? diye sordu yaşlı kadın, biraz endişeli bir şekilde.

Evet; onu gücendirmemeni rica ediyorum. Diğeri, buradan çok uzakta, Batı'da büyük bir kabilenin reisi; bana gelince, ben bir emirim, kadınlara değer veririm ve hizmetleri rüşvetle ödüllendiririm. Anladığım kadarıyla sen buraların sultanısın; evine yerleşip orada birkaç gün geçirebilir miyiz bir düşünelim.

Efendi, konuşman gül ve karanfil kokuyor. Ağzın, ne söylenmesi gerektiğini sürekli unutan bu ağanın ağzından çok daha ihtiyatlı ve bilge. Elin, Allah'ın eli gibi, Her yere bereket saçıyor.

Yanınızda çok hizmetkâr var mı?

Hayır, çünkü kollarımız bizi savunacak kadar güçlü; yanımıza sadece üç hizmetkâr alıyoruz: Arap yoldaşım, Musul Paşası'ndan bir kava ve yakında ülkesine dönmek üzere bizi terk edecek bir Kürt.

Hoş geldiniz! Evi ve bahçeyi görün.

Lütfen yanımda kalın, gözlerim sizi koruyacak ve aydınlatacak."

İyi kalpli kadın, bu nöbetçileri, bu kadar çok hizmet beklememiz gereken meşaleleri sildi, sonra yere yuvarlanıp yürümemizi engelleyen soğanlarını topladı.

Olayların gidişatından memnun olan cesur ağa, bizi her zamanki evi haline getirdiği oldukça küçük bir odaya götürdü. Odanın tüm mobilyalarını yalnızca eski bir halı oluştuyordu.

Yatak, kanepeler, sandalye ve masa görevi görüyordu. Duvarlarda, farklı şekillerde pipolarla

karışık birkaç silah asılıydı. Yerde bir çeşit şişe ve birkaç kalay kupa gördük. "Lordlarım," dedi iyi adam bize, "size dostluk ve hoş geldin içkisini ikram edeyim."

Eğildi, her birimizin eline birer kadeh tutuşturdu ve biraz rakı doldurdu; kendisi ise, yutmakta zorlandığım o korkunç, asitli, kükürtlü içeceği zevkle içine çeker gibi, matarasından içti; sonra kadehlerimizi elimizden alıp büyük bir özenle yere bıraktı.

"Bu kadehleri kendim buldum," dedi komutan, belli bir gururla. "Görüyorsunuz ya, kadehim yok.

Kıymetli buluşunuzu sıradan, bayağı kadehlere tercih ediyor olmalısınız.

Tercih ediyorum çünkü kadehim yok." Arnavut birliklerinde bir aga'yım. Aylık maaşım 330 kuruş¹ ama bu parayı almak için 11 ay beklemem gerekiyor.

Tanrı iyidir, Sultan da öyle! >>

Bakşış kelimesinin zavallı adam üzerinde bu kadar güçlü olmasına artık şaşırıyordum.

1 Elli iki frank on santimetre.

Nous visitâmes toute la maison ; elle était spacieuse , mais tombait en ruines par plusieurs endroits ; nous finîmes par choisir quatre pièces , une pour chacun de nous , la quatrième pour Halef avec Ifra .

Le prix convenu me sembla modique : cinq piastres par semaine , à peine un franc vingt - cinq chaque chambre !

« Et le jardin , voulez -vous le voir ? proposa notre hôte .

Certainement ; est - il beau ?

Très beau , beau comme le jardin du paradis ! Tu y verras toutes sortes d'arbres , d'herbes , de plantes . Pendant le jour le soleil l'éclaire , et durant la nuit les étoiles le regardent de leurs yeux brillants ; oh ! il est très beau.

La pluie tombe - t- elle aussi dans ce beau jardin? demandai -je en souriant.

Quand il pleut il en a sa part. Oui , même il a été quelquefois couvert de neige . Viens et vois . >>

Dans un coin de la cour nous découvrîmes une petite échoppe , que nous louâmes pour nos chevaux moyennant un franc vingt-cinq centimes . Le jardin pouvait avoir quarante pas en carré ; il était fort insignifiant . Je n'y vis qu'un vieux cyprès au tronc noueux et un pommier sauvage . Les herbes et plantes de toutes sortes consistaient en quelques pousses de chanvre , de persil , surtout en une quantité de pâquerettes chétives et étiolées . La grande merveille de ce superbe jardin était une planche d'oignons , d'aulx et de chiendent. Un malheureux groseillier à maquereau , quelques pousses de champignons , deux ou trois touffes de violettes végétaient pêle - mêle dans un coin .

« Un beau jardin, n'est-ce pas? nous dit l'aga en s'enveloppant d'un nuage de fumée , car il ne quittait pas sa pipe .

Admirable , répondis -je .

Et très productif.

Excessivement productif.

Et que de jolies plantes ! ... qu'en dis - tu ?

Il y en a de mille sortes .

Sais -tu qui s'est promené ici ?

Qui donc ?

La plus belle des roses du Kurdistan . As-tu jamais entendu parler d'Esma-khan? Aucune beauté ne saurait lui être comparée.

C'était la femme d'Ismaïl-pacha , le dernier descendant des califes abassides ?

Oui . Elle portait le titre de khan , comme toutes les femmes de cette illustre famille ,
Ismaïl-pacha a été assiégé et vaincu par Indjeh Bairakdar Mohammed - pacha ; lui et la
belle Esma - khan furent conduits prisonniers à Bagdad . Mais elle a vécu ici , elle a respiré
les parfums de ce jardin . O Émir , je voudrais qu'elle fût encore là !

A-t-elle planté ce persil et ces aulx ?

Non , me répondit très sérieusement le brave homme , c'est
Merzinah , ma gouvernante , qui a planté tout cela .

Donc remercie Allah de ce qu'il t'a donné, pour te soigner, l'active et douce Merzinah , au
lieu d'Esma - khan .

Effendi , elle est souvent bien amère !

Pourquoi te plaindre? Allah partage diversement ses dons.

Il était écrit sans doute que tu devais souffrir ces ennuis de ménage.

Oui, c'était écrit ! Mais , dis-moi , Émir , veux-tu aussi louer le jardin.

Combien demandes - tu?

Dix piastres par semaine ' ; pour ce prix, vous pourrez jouir du jardin à votre aise et venir y
rêver d'Esma-khan tant que vous voudrez . »

J'hésitai à répondre ; ce jardin était fermé par une muraille assez élevée dans laquelle je
remarquai une rangée de lucarnes .

Ce bâtiment ressemblait fort à une prison.

« Je ne crois pas que nous puissions louer le jardin , repris-je afin d'éclaircir mes doutes .
Et pourquoi ?

Parce que ce mur me contrarie .

Ce mur?

Je n'aime pas à être si près d'une prison .

Oh ! ceux qui sont là ne peuvent te déranger , Émir ; leurs cabanons sont trop profonds , ils
ne sauraient monter jusqu'à la fenêtre .

C'est la seule prison d'Amadijah ?

Oui , l'autre est en ruines à présent ; mon tchaoudji est chargé de surveiller les prisonniers .
Tu crois que ces gens ne m'importuneront pas ?

¹ Deux francs cinquante centimes .

² Sergent .

Evin tamamını gezdik; genişti ama birkaç yeri bakımsızdı; sonunda dört oda seçtik, her
birimiz için birer tane, Halef ve Ifra için dördüncü oda.

Anlaştığımız fiyat bana mütevazı geldi: haftada beş kuruş, her oda için ancak bir yirmi beş
frank!

Ev sahibimiz, "Peki bahçeyi görmek ister misin?" diye sordu.

Elbette; güzel mi?

Çok güzel, cennet bahçesi gibi güzel! Her türlü ağacı, otu, bitkiyi göreceksiniz. Gündüzleri
güneş parlıyor, geceleri yıldızlar parıldayan gözleriyle bakıyor; ah! Çok güzel.

Bu güzel bahçeye yağmur da yağıyor mu? diye sordum gülümseyerek.

Yağmur yağdığında, kendi payına düşeni alır. Evet, bazen kar bile yağdı. Gelin ve görün. >>

Avlunun bir köşesinde, atlarımız için bir yirmi beş franka kiraladığımız küçük bir ahır bulduk.

Bahçe yaklaşık kırk adım kareydi; Oldukça önemsizdi. Sadece budaklı gövdeli yaşlı bir selvi
ve yabancı bir elma ağacı gördüm. Her çeşit ot ve bitki, birkaç kenevir filizi, maydanoz ve
özellikle de bir miktar cılız ve solmuş papatyadan oluşuyordu. Bu muhteşem bahçenin en
büyük harikası, soğan, sarımsak ve ayrik otu yatağıydı. Zavallı bir bektaşî üzümü çalısı,
birkaç mantar filizi ve iki üç demet menekşe bir köşede karmakarışık büyüyordu.

"Güzel bir bahçe, değil mi?" dedi Ağa, piposunu sırtından hiç çıkarmadığı için kendini bir duman bulutuna sararak. Hayranlık uyandırıcı, diye cevapladım.

Ve çok verimli.

Son derece verimli.

Ve ne güzel bitkiler! ... Ne dersin?

Binlerce çeşit var.

Buraya kimin geldiğini biliyor musun?

Kim?

Kürdistan'ın en güzel gülü. Esmâ-han'ı hiç duydun mu? Hiçbir güzellik onunla boy ölçüşemez. Abbasi halifelerinin son soyundan gelen İsmail Paşa'nın karısı mıydı?

Evet. Bu şanlı ailenin tüm kadınları gibi o da han unvanını taşıyordu. İsmail Paşa, İnci Bayrakdar Muhammed Paşa tarafından kuşatılıp mağlup edildi; o ve güzel Esmâ Han, Bağdat'a esir alındı. Ama o burada yaşadı, bu bahçenin kokularını içine çekti. Ey Emir, keşke hâlâ burada olsaydı!

Bu maydanoz ve sarımsağı o mu ekti?

Hayır, diye cevapladı iyi adam çok ciddi bir şekilde, bunları eken hizmetçim Merzina'ydı.

Öyleyse sana Esmâ Han yerine, sana bakması için, aktif ve nazik Merzina'yı verdiği için Allah'a şükürler olsun.

Efendim, o çoğu zaman çok huysuzdur!

Neden şikâyet ediyorsun? Allah, armağanlarını birçok şekilde paylaşıyor.

Şüphesiz bu ev sıkıntılarını çekeceğin yazılmıştır.

Evet, yazılmıştır! Ama söyle bana Emir, sen de bahçeyi kiralamak istiyor musun?

Ne kadar istiyorsun?

Haftada on kuruş; bu fiyata bahçenin tadını dilediğin gibi çıkarabilir ve gelip Esmâ-han'ı istediğin kadar hayal edebilirsin. »

Cevap vermekte tereddüt ettim; bu bahçe, bir sıra çatı penceresi gördüğüm oldukça yüksek bir duvarla çevriliydi.

Bu bina adeta bir hapishaneye benziyordu.

"Bahçeyi kiralayabileceğimizi sanmıyorum," diye devam ettim, şüphelerimi gidermeye çalışarak.

Peki neden?

Çünkü bu duvar beni rahatsız ediyor.

Bu duvar mı?

Hapishaneye bu kadar yakın olmaktan hoşlanmıyorum.

Ah! Oradakiler seni rahatsız edemez Emir; kulübeleri çok derin, pencereye ulaşamazlar.

Amadiyah'taki tek hapishane burası mı?

Evet, diğeri şimdi harabe halinde; tchaoudji'm mahkumlara göz kulak olmakla görevli.

Sence bu insanlar beni rahatsız etmez mi?

¹ İki frank elli santim.

² Çavuş.

Tu ne les verras jamais , Émir , tu ne les entendras pas non plus .

Bien, je te donne les dix piastres en ce cas . Cela fait en tout trente-cinq piastres ; permets-moi de te payer d'avance la première semaine. >>

La figure du pauvre homme eut un tressaillement de joie .

Lindsay, voyant que je me disposais à payer, remua la tête et tira sa bourse qu'il me tendit . Elle était assez pesante cette bourse de mon insulaire , pour qu'on la déchargeât un peu ; je donnai trois mahoub à notre hôte , en lui disant :

<< Ne me rends pas de monnaie , le reste sera pour le bakchich . »

La somme convenue se trouvait ainsi plus que doublée ; le chef arnaute , tout hors de lui , nous salua respectueusement en murmurant :

<< Émir , le Coran a dit : « Celui qui donne le double méritera « d'être béni cent fois par Allah . » Allah est ton débiteur , qu'il daigne te rendre ce qui te revient des grâces de sa droite !

Nous aurions besoin de tapis et de pipes pour nos chambres , peux-tu nous en procurer, Aga ?

Seigneur, donne-moi encore deux pièces d'or, et tu auras tout ce que ton cœur désire .

Tiens , les voilà.

Je vous laisse , Seigneurs , je vais me hâter de faire tout apporter . »

Nous revînmes sur nos pas ; dans la cour, Merzinah , l'âme du palais , les doigts noirs de suie , portait un grand vase rempli de beurre fondu ; elle s'arrêta pour me demander :

<< Émir , prends -tu les chambres ? >>

Là - dessus , afin de nous prouver sans doute que son beurre n'était pas de la poix , elle tourna son doigt au bord du pot et goûta délicatement la graisse.

« Oui , j'ai loué quatre pièces , la petite écurie et le jardin , répondis -je .

Combien?

Trente- cinq piastres par semaine ! » s'écria l'aga .

Le rusé matois n'avouait pas tout . Je me demandais comment le malheureux était tombé si complètement sous le pouvoir de cette vieille mégère , et dans le but d'adoucir un peu notre hôtesse , je lui présentai galamment un mahoub en lui disant :

<< Accepte cela comme bakchich , ô perle de l'hospitalité ! Si nous sommes contents de toi , nous doublerons ou triplerons la somme . »

La vieille glissa rapidement l'argent dans ses vêtements .

« Je te remercie , ô Seigneur , je ferai en sorte que tu te trouves dans ma maison comme dans le sein d'Abraham , notre aïeul . Je le vois , tu es l'émir des plus braves guerriers ; tu sais honorer les femmes et donner des bakchich . Vous goûterez tous l'excellente pirindj que je vais confectionner avec beaucoup de beurre fondu. >>

La vieille plongea de nouveau son doigt dans le liquide noirâtre , qu'elle appelait du beurre fondu ; sa promesse me fit frémir..... brrr !

« Ta bonté est grande , répliquai-je ; malheureusement nous ne pouvons en profiter, il faut que nous sortions tout de suite .

Je vais du moins vous préparer le repas du soir.

N'as -tu pas dit que tu avais assez de travailler nuit et jour pour l'aga? Nous ne voulons pas te surcharger ... Nous devons être souvent invités à dîner dehors ; quand nous ne le serons pas , nous mangerons dans une hôtellerie , ou nous nous ferons apporter la nourriture ici .

Émir, tu ne me refuseras pas du moins le plaisir de vous présenter le repas d'honneur .

Eh bien ! va pour le repas d'honneur . Mais , fais - nous seulement cuire quelques œufs ; nous ne pourrions rien manger de plus aujourd'hui .

Vous aurez des œufs , Émir, mais vous ne casserez pas les coquilles , l'aga Sélim s'en sert pour boire . Cet étourdi manque , à chaque instant , de tasses et de verres parce qu'il casse tout. »

Nous montâmes dans nos chambres , où l'aga nous rejoignit bientôt portant des tapis et des pipes , le tout propre et neuf ; nous n'avions pas à nous plaindre .

Comme nous nous installions , Merzinah parut... Le couvercle d'une vieille boîte lui servait de plateau ; les œufs durs , seul mets garanti contre les doigts de notre cordon bleu , s'y trouvaient mêlés à une espèce de pâte semblable à des crêpes et cuite dans le fameux beurre noir . Merzinah avait tenu à nous montrer son savoir -faire. Trois coquilles d'œufs , posées dans les coins , contenaient du sel fort sale , du gros poivre et un peu de cumin . Comme on le pense bien , il n'était question ni de cuillers , ni de fourchettes , ni de couteaux. Cette réception à la Lucullus nous pénétra de gratitude . Nous crûmes devoir inviter l'aga , et même la gouvernante , à ce festin de bienvenue .

Emir, onları asla görmeyeceksin, duymayacaksın da.

Pekala, o zaman sana on kuruş vereceğim. Toplam otuz beş kuruş eder; ilk hafta için peşin ödeme yapmama izin ver. >>

Zavallı adamın yüzü sevinçle titredi.

Lindsay, ödemek üzere olduğumu görünce başını salladı ve kesesini çıkarıp bana uzattı.

Adalının kesesi, biraz ağırlığını alacak kadar ağırdı; ev sahibimize üç mahub verip ona şöyle dedim:

"Bana para üstü vermeyin, gerisi rüşvet için."

Anlaşılan miktar böylece iki katından fazla oldu; Arnaut şefi kendinden geçmiş bir halde bizi saygıyla selamladı ve mırıldandı:

"Emir, Kuran'da şöyle yazar: 'İki katını veren, Allah'ın yüz katı bereketine mazhar olur.' Allah sana borçludur, hakkının lütfundan sana olan borcunu ödesin!

Odalarımız için halılara ve borulara ihtiyacımız var; bunları bize sağlayabilir misin Ağa?

Tanrım, bana iki altın daha ver, gönlünden geçen her şeye sahip olursun.

İşte buradalar.

Sizi bırakıyorum, Lordlar, her şeyin getirilmesi için acele edeceğim."

Geri döndük; avluda, sarayın ruhu Merzina, parmakları isten simsiyah, eritilmiş tereyağı dolu büyük bir vazo taşıyordu; durup bana sordu:

"Emir, odaları mı tutuyorsun?" >>

Bunun üzerine, tereyağının zift olmadığını bize şüpheyi yer bırakmayacak şekilde kanıtlamak için, parmağını tencerenin kenarında gezdirdi ve yağının tadına baktı.

"Evet, dört oda, küçük ahır ve bahçeyi kiraladım," diye cevapladım. "Ne kadar?

"Haftada otuz beş kuruş!" diye bağırdı ağa.

Kurnaz, düzenbaz her şeyi itiraf etmiyordu. Talihsiz adamın bu yaşlı cadının etkisine nasıl bu kadar kapıldığını merak ettim ve ev sahibimizi biraz yumuşatmak için ona bir mahoub uzatarak:

"Bunu rüşvet olarak kabul et, ey misafirperverlik incisi! Senden memnun kalırsak, tutarı iki hatta üç katına çıkarırız." dedim.

Yaşlı kadın parayı hızla elbiselerinin içine soktu. "Sana şükürler olsun, Tanrım, seni atamız İbrahim'in koynundaymış gibi evimde tutacağım. Görüyorum ki, sen en cesur savaşçıların emirisin; kadınlara nasıl hürmet edileceğini ve bahşiş nasıl verileceğini biliyorsun. Hepiniz bol eritilmiş tereyağıyla yapacağım o mükemmel pirincten tadacaksınız."

Yaşlı kadın parmağını tekrar eritilmiş tereyağı dediği siyahımsı sıvıya batırdı; sözü beni ürpertti... brrrr!

"Nezaketiniz çok büyük," diye cevapladım; "maalesef tadını çıkaramıyoruz, hemen dışarı çıkmalıyız.

En azından akşam yemeğinizi hazırlayayım.

Ağa için gece gündüz çalışmaktan yorulduğunuzu söylemediniz mi? Size yük olmak istemiyoruz... Sık sık dışarıda yemek yemeye davet edileceğiz; davet edilmediğimizde bir handa yeriz ya da yemeği buraya getiririz.

Emir, en azından size şeref ziyafetini sunma zevkini benden esirgemezsiniz.

Pekala! Öyleyse, şeref ziyafetiyle. Ama bize birkaç yumurta pişirin; bugün başka bir şey yiyemeyeceğiz.

Yumurtalarınız olacak Emir, ama kabuklarını kırmayacaksınız; Ağa Selim onları içmek için kullanır. O dalgın herif sürekli bardak ve kadeh eksikliği çekiyor çünkü her şeyi kırıyor.

Odalarımıza çıktık, Ağa da kısa süre sonra halılar ve pipolarla yanımıza geldi; hepsi temiz ve yeniydi; şikayet edecek bir sebebimiz yoktu.

Yerleşirken Merzinah belirdi... Eski bir kutunun kapağı tepsi görevi görüyordu; Cordon Bleu'muzun parmaklarından korunacağı garantili tek yemek olan haşlanmış yumurtalar, krep benzeri bir hamurla karıştırılıp meşhur siyah tereyağında pişiriliyordu. Merzinah bize uzmanlığını göstermekte ısrar etmişti. Köşelere yerleştirilmiş üç yumurta kabuğunda çok tuzlu tuz, iri taneli karabiber ve biraz kimyon vardı.

Tahmin edilebileceği gibi, kaşık, çatal veya bıçak söz konusu değildi.

Bu Lucullus tarzı karşılama bizi minnettarlıkla doldurdu. Ağayı ve hatta hizmetçiyi bu hoş geldin ziyafetine davet etmeyi gerekli gördük.

Le refus énérgique de Merzinah nous surprit agréablement. Elle ne s'attendait pas à un pareil honneur et s'enfuit d'un bond dans son laboratoire culinaire. L'aga , de son côté , mangea fort peu , semblait préoccupé ; il se leva bientôt en disant :

<< Sais -tu , Seigneur , où je vais aller ?

Non , apprends -le -moi .

Chez le moutesselim ; il faut que je l'avertisse de ta présence ici , car tu es un illustre émir ; il faut qu'il sache comment on t'a reçu dans son palais . >>

Notre homme, pour compléter sa toilette de grande tenue , essuya avec soin sur sa manche le beurre fondu qui pendait à sa moustache et nous laissa seuls. Quand il fut parti , Lindsay, évidemment soulagé , me demanda s'il pouvait parler :

« Oui , Master .

Je voudrais acheter des habits .

Tout de suite ?

Oui.

Rouges et à carreaux ?

Naturellement .

Donc , allons au bazar, mais vous achèterez pour moi , Sir , voici de l'argent.

N'achèterons -nous que des habits ?

Quoi encore ?

Quelques menus objets , des cadeaux pour nos hôtes : par exemple , du tabac , du café , ou autres choses semblables qui s'offrent et s'acceptent volontiers .

Well! je payerai tout.

Nous devrions contribuer aux acquisitions.

Bah ! je paye tout , ce n'est pas grand'chose.

Faut- il vous accompagner ? demanda Mohammed .

Comme tu voudras ; il me semble cependant que tu ferais mieux de rester ici . Déjà à

Spandareh on t'a reconnu pour un

Haddedîn , on a remarqué ta ressemblance avec ton fils , et...

Je ne sortirai pas. »

Nous allumâmes nos tchibouk et fîmes quelques pas dans la cour, laquelle était remplie de fumée .

Merzinah se tenait sur le seuil de sa cuisine .

« Où sont nos gens ? lui demandai - je .

Avec les chevaux ; dois - je les appeler ?

Non , nous nous rendons au bazar pour quelques acquisitions ; ne te dérange pas , ô gardienne du foyer ! Vois , l'eau de ta marmite va s'échapper.

Laisse - la , Émir , il faut que le repas cuise.

Le repas ? Que fais-tu donc cuire dans cette grande marmite ? Ce n'est ni pour toi ni pour l'aga que tu prépares un tel mets ?

Non , c'est pour les prisonniers.

Ah ! ceux qui sont là , tout près ? `

Oui.

Combien y en a- t - il à nourrir?

Pas tout à fait une vingtaine .

Tous sont d'Amadijah ?

Oh ! non ; il y a quelques soldats arnautes , qui avaient voulu s'enfuir , quelques Chaldéens , un Kurde , deux habitants de la ville et un Arabe .

Un Arabe ! Comment cela peut - il se faire ? il n'y a point d'Arabes par ici?

On l'a amené de Mossoul .

Que donne- t- on aux prisonniers pour nourriture ?

Je leur cuis des flans de farine... C'est leur repas chaud ; je le prépare quand cela me plaît , à midi , le soir , quand je veux...

En quoi consistent ces flans ?

Je te le dis , ils sont faits de farine et cuits à l'eau .

Mais qui leur porte cette nourriture ?

Moi-même ; le sergent m'ouvre les cabanons... As - tu jamais vu une prison , Émir ?

Non

Si tu es curieux d'en voir , dis - le - moi , je t'emmènerai .

Le sergent ne le permettrait pas , sans doute ?

Il faudra bien qu'il le permette , si je le désire , car je suis sa patronne...

Toi ?

Oui , et celle de l'aga encore !

C'est vrai ! ... Je réfléchirai ... Je ne sais pas s'il convient à la dignité d'un émir de visiter des prisonniers ... Dans le cas où je me déciderais , tu me prendrais avec toi et tu recevrais un large bakchich pour ta peine.

Comme tu voudras , Seigneur... Décide - toi , je suis prête , peut - être laisseras -tu un rayon de ta grâce luire sur les prisonniers , afin qu'ils puissent m'acheter un peu de tabac ou un supplément de nourriture , car ils n'en ont guère . »

Rien ne pouvait m'être plus agréable , en cette circonstance , que la proposition de la vieille .

Mais la prudence ne me permettait pas de poursuivre mes questions . Pendant que je parlais , Halef, Ifra et le Kurde sortirent de l'écurie et vinrent nous rejoindre .

Nous quittâmes tous la maison.

Le bazar d'Amadijah me parut privé de toute vie , de tout mouvement. Nous rencontrâmes à peine trois ou quatre boutiques , où l'on vendait du café . Celui que nous nous fîmes servir ressemblait à une boisson d'orge grillé .

Nous apprîmes bientôt la cause de l'abandon où nous semblait

plongée la ville . Amadiah , quoique située sur une hauteur , est un lieu extraordinairement malsain . Dès que les chaleurs de l'été se font sentir , la fièvre règne dans toutes les maisons , et les habitants un peu riches de la cité se rendent dans la forêt voisine , où sont construites leurs demeures d'été. Cette seconde ville se nomme Yalak.

Merzinah'ın kesin reddi bizi hoş bir şekilde şaşırttı. Böyle bir şeref beklemiyordu ve mutfak laboratuvarına daldı. Ağa ise çok az yiyordu ve dalgın görünüyordu; kısa süre sonra ayağa kalkıp şöyle dedi:

"Efendim, nereye gittiğimi biliyor musunuz?

Hayır, söyleyin.

Mutesselim'e; burada olduğunuzu ona bildirmeliyim, çünkü siz seçkin bir emirsiniz; sarayında nasıl karşılandığınızı bilmeli."

Adamımız, resmi kıyafetini tamamlamak için bıyığından sarkan erimiş tereyağını dikkatlice koluna sildi ve bizi yalnız bıraktı. Adam gittikten sonra, rahatlamış görünen Lindsay bana konuşup konuşamayacağını sordu:

"Evet, Efendim.

Biraz kıyafet almak istiyorum.

Hemen mi?

Evet." Kırmızı ve kareli mi?

Elbette.

Öyleyse çarşıya gidelim, ama siz benim için alacaksınız efendim. İşte biraz para.

Sadece kıyafet mi alalım?

Başka?

Misafirlerimiz için birkaç küçük hediye: örneğin tütün, kahve veya kolayca ikram edilip kabul edilen benzeri şeyler.

Pekala! Her şeyin parasını ben öderim.

Alışverişlere katkıda bulunmalıyız.

Pöh! Her şeyin parasını ben öderim; çok değil.

Sana eşlik edelim mi? diye sordu Muhammed.

Nasıl istersen; ancak bana öyle geliyor ki burada kalman daha iyi olur. Zaten Spandareh'te seni bir

Hadded'in olarak tanıdılar, oğluna benzediğini fark ettiler ve...

Dışarı çıkmam."

Çibuklarımızı yaktık ve dumanla dolu avluya birkaç adım attık. Merzinah mutfağının kapısında duruyordu.

"Bizimkiler nerede?" diye sordum ona.

"Atlarla; "Çağırayım mı?"

Hayır, çarşıya alışverişe gidiyoruz; zahmet etme ocak bekçisi! Bak, tenceredeki su taşmak üzere.

Bırak gitsin Emir, yemek pişecek.

Yemek mi? O büyük tencerede ne pişiriyorsun? Kendin için mi yoksa ağa için mi böyle bir yemek hazırlıyorsun?

Hayır, esirler için.

Ah! Yakınlarda olanlar mı?

Evet.

Kaç kişiyi doyuracak?

Yirmi bile değil.

Hepsi Amadiyah'tan mı?

Ah! Hayır; kaçmaya çalışan birkaç Arnaut askeri, birkaç Keldani, bir Kürt, iki kasabalı ve bir Arap var.

Bir Arap! Bu nasıl olabilir? Buralarda Arap yok mu?

Musul'dan getirilmiş.

Esirlere ne veriyorlar?

Onlara un böreği pişiriyorum... Sıcak yemekleri; öğlen vakti, canım ne zaman isterse hazırlarım. Akşam, ne zaman istersem...

Bu börekler neden yapılır?

Sana söylüyorum, undan yapılır ve suda pişirilir.

Peki bu yemeği onlara kim getiriyor?

Ben; çavuş kulübeleri bana açıyor... Hiç hapisane gördün mü, Emir?

Hayır.

Merak ediyorsan söyle, seni oraya götüreyim.

Çavuş izin vermez, değil mi?

İstersem izin vermek zorunda kalacak, çünkü ben onun hamisiyim...

Sen mi?

Evet, Ağa'nın hamisi de!

Doğru! ... Düşüneceğim... Bir emirin mahkûmları ziyaret etmesinin onuruna yakışıp yakışmayacağını bilmiyorum... Karar verirsem beni de yanına alacaksın ve zahmetine karşılık yüklü bir rüşvet alacaksın.

Nasıl istersen, Efendim... Kararını ver, hazırım, belki mahkûmların üzerine lütfunun bir ışığını parlatırsın da bana biraz tütün veya biraz fazla yiyecek alabilirler, çünkü çok azları var." Bu durumda, yaşlı kadının teklifinden daha hoş bir şey olamazdı. Ama sağduyum sorularıma devam etmemi engelledi. Ben konuşurken Halef, İfra ve Kürt ahırdan çıkıp yanımıza geldiler. Hepimiz evden çıktık.

Amadiyah çarşısı canlılıktan, hareketten yoksun gibiydi. Kahve satan üç dört dükkâna zar zor rastladık. Bize ikram edilen kahve, kavrulmuş arpadan yapılmış bir içeceğe benziyordu. Şehrin terk edilmiş gibi görünmesinin nedenini kısa sürede öğrendik. Amadiyah, bir tepede yer almasına rağmen son derece sağlıklı bir yer. Yaz sıcağı bastırır bastırmaz tüm evlerde ateşler yükselir ve şehrin daha varlıklı sakinleri yazlık evlerini inşa ettikleri yakındaki ormana giderler. Bu ikinci şehrin adı Yalak'tır.

Après avoir goûté le prétendu café et fait bourrer nos pipes , nous nous rendîmes à la boutique d'un marchand d'habits , que le cafetier nous avait indiquée . Notre choix fut bientôt fait. L'Anglais répondait par signes , je payais pour lui , sans trop marchander : tout alla bien ; nous trouvâmes un costume complet , rouge et noir , à carreaux ! Nous pûmes alors renvoyer les domestiques et le Kurde , qui reçut en présent une bourse à tabac brodée de perles aux plus vives couleurs et remplie jusqu'aux bords. Le brave montagnard , enchanté , attacha aussitôt la bourse à sa ceinture de manière à attirer tous les yeux sur ce riche ornement.

Restés libres , Lindsay et moi , nous fîmes une petite promenade par les rues. Nous acquîmes la conviction que cette ville , autrefois si forte et encore aujourd'hui si renommée chez les Turcs par sa situation , ne résisterait pas longtemps à l'attaque de quelques centaines de Kurdes . Le peu de soldats que nous rencontrâmes avaient l'air d'affamés ; ils languissaient de fièvre . Les vieux canons de la défense , non plus que le reste du matériel de guerre , n'étaient pas en meilleur état .

Lorsque nous rentrâmes , l'aga , assis devant sa porte , donnait des signes d'impatience , ce qui est rare en Orient ; il s'écria :

« Émir , voilà longtemps que je t'attends !

Pour quoi faire ?

Pour te conduire chez le moutesselim ; je lui ai tout raconté ; quant au portier , tu peux croire qu'il a senti mon poing sur sonnez . Allah le protège ! car je ne sais comment je ne l'ai pas étranglé ! »

Ce disant , notre hôte réunissait les doigts de ses deux mains d'un geste peu rassurant et roulait des yeux terribles .

« Qu'a dit le commandant ?

Émir, faut - il t'avouer la vérité ?

Je l'attends de toi.

Eh bien , il ne se réjouit pas de ta visite .

Ah !... vraiment ?

Il n'aime pas les étrangers ; il vit isolé et reçoit rarement .

C'est donc un solitaire ?

Non , mais en qualité de commandant , il devrait toucher, outre le logement , six mille six cent quatre - vingts piastres par mois , et , comme nous tous , voilà onze mois que rien ne lui a été payé ... Il ne sait souvent comment boire et manger ... Peut- il se réjouir quand une visite lui arrive ?

Je demande a le voir , a lui parler , non a manger chez lui.

Cela ne peut se faire ! ... Il doit te recevoir convenablement et dignement ; aussi a- t - il fait venir les... les ... »

Le pauvre aga semblait très embarrassé .

<<< Les quoi ? les qui ? demandai - je tout surpris .

Les Juifs d'Amadiah , afin de leur emprunter cinq cents piastres ... Il en a besoin pour acheter de quoi te traiter .

Lui ont- ils avancé cette somme ?

Allah illa Allah ! ils ne possèdent plus rien eux - mêmes ; car

ils lui ont déjà beaucoup prêté . Cependant ils lui ont fait crédit pour un mouton et quelques autres petites choses . C'est très fâcheux , surtout pour moi .

Pourquoi pour toi ?

Parce que je devrai prêter ces cinq cents piastres , ou bien te les demander .

Explique -toi , aga ; tu deviens incompréhensible .

O Émir, tu es riche... Moi je n'ai plus d'argent , pas même un para de ce que tu m'as donné ; il a fallu tout acheter, ... et puis Merzinah réclame trente - cinq piastres . »

Je comprenais . Il fallait prêter cinq cents piastres au moutesselim si nous voulions être reçus par lui . Prêter , c'est- à - dire donner. Je n'étais pas cousu d'or... La somme trouvée dans la selle d'Abou - Sef m'avait servi jusque - là , j'espérais qu'elle me mènerait jusqu'au bout de mes projets ; mais ce commandant paraissait bien rapace... Je ne pouvais , sans me gêner beaucoup , lui fournir cinq cents piastres , il fallait encore recourir à l'Anglais .

Certainement il ne marchanderait pas dans une aventure si intéressante . Je fis comprendre à l'aga qu'il eût à attendre ma réponse , et je me rendis chez Lindsay . Celui - ci essayait son costume ; sa longue figure rayonnait de joie . Il me demanda :

<< Master, quel air me trouvez - vous ?

L'air kurde , tout à fait kurde !

Well ! un Kurde distingué ?

Oh ! très distingué ! Mais ce turban , comment l'arrangez-vous ? Passez-moi l'écharpe .

Voyons. >>

L'Anglais n'avait, de sa vie , déployé un turban ; je vins à son aide et lui tournai artistement le long châle autour de la tête , de sorte que la coiffure forma bientôt un cercle monstrueux , comme les gens riches de ce pays ont l'habitude d'en porter . Ce genre de turban mesure au moins quatre pieds de circonférence .

Kahve dedikleri şeyi içip pipolarımızı doldurduktan sonra, kahvecinin bizi yönlendirdiği bir giyim mağazasına gittik. Seçimimizi kısa sürede yaptık. İngiliz işaretlerle cevap verdi, fazla pazarlık etmeden parasını ödedim: her şey yolunda gitti; kırmızı ve siyah, kareli, tam bir takım elbise bulduk! Ardından hizmetçileri ve Kürt'ü gönderebildik. Kürt, en canlı renklerde incilerle işlenmiş ve ağzına kadar dolu bir tütün kesesi hediye aldı. Cesur dağcı, çok sevinerek, tüm gözleri bu zengin süslemeye çekmek için hemen keseyi kemerine taktı. Özgür kaldıktan sonra Lindsay ve ben sokaklarda kısa bir yürüyüşe çıktık. Bir zamanlar çok güçlü ve bugün de konumuyla Türkler arasında çok ünlü olan bu şehrin, birkaç yüz Kürt'ün saldırısına uzun süre direnemeyeceğine ikna olduk. Karşılaştığımız birkaç asker açlıktan ölüyor gibiydi; ateşler içinde kıvranıyorlardı. Eski savunma topları, diğer savaş ekipmanları gibi, daha iyi durumda değildi. Geri döndüğümüzde, kapısında oturan ağa, Doğu'da nadir görülen bir sabırsızlık belirtisi gösteriyordu; haykırdı:

"Emir, seni uzun zamandır bekliyorum!

Neden?

Seni mütesellim'e götürmek için; ona her şeyi anlattım; kapıcıya gelince, yumruğumu kapı ziline vururken hissettiğine inanabilirsin. Allah onu korusun! Onu nasıl boğmadığımı bilmiyorum!"

Böyle derken, ev sahibimiz iki elinin parmaklarını rahatsız edici bir hareketle birleştirdi ve gözlerini korkunç bir şekilde devirdi.

"Komutan ne dedi?

Emir, sana gerçeği mi söylemeliyim?" Bunu senden bekliyorum.

Ama senin ziyaretini dört gözle beklemiyor.

Ah!... Gerçekten mi?

Yabancılardan hoşlanmaz; izole bir şekilde yaşar ve nadiren misafir ağırlar.

Yani yalnız mı?

Hayır, ama bir komutan olarak, konaklamaya ek olarak ayda altı bin altı yüz seksen kuruş almalı ve tıpkı bizim gibi, on bir aydır hiçbir şey almadı... Çoğu zaman nasıl yiyip içeceğini bilmiyor... Bir ziyaretçi geldiğinde mutlu olabilir mi?

Onu görmek, onunla konuşmak istiyorum, evinde yemek yemek değil.

Bu yapılamaz!... Sizi usulüne uygun ve onurlu bir şekilde karşılamalı; "... o..." diye seslendi.

Zavallı ağa çok utanmış görünüyordu.

<<< Ne? Kim? diye sordum, oldukça şaşırmıştım. Amadiyah Yahudileri, onlardan beş yüz kuruş borç almak için... Sana ikram edeceği bir şey almak için paraya ihtiyacı var.

Bu parayı ona avans olarak mı verdiler?

Allah illa Allah! Artık kendilerinin hiçbir şeyi yok;

çünkü

ona zaten epey borç verdiler. Ancak, ona bir koyun ve birkaç küçük şey için kredi verdiler. Bu çok talihsiz bir durum, özellikle benim için.

Neden senin için?

Çünkü bu beş yüz kuruşu ödünç vermek zorunda kalacağım ya da senden isteyeceğim.

Açıkla bakalım ağa; anlaşılmaz olmaya başladı.

Ey Emir, sen zenginsin... Param kalmadı, bana verdiğinin bir kuruşu bile yok; her şeyi satın almak zorunda kaldık... ve sonra Merzina otuz beş kuruş istedi."

Anladım. Mütesselim'e beş yüz kuruş borç vermeliydik, eğer onun tarafından kabul edilmek istiyorsak. Borç vermek, yani vermek. Zengin değildim... Ebu Sef'in eyerinde bulunan para şimdiye kadar bana iyi gelmişti; planlarımın sonuna kadar beni idare edeceğini umuyordum; ama bu komutan çok açgözlü görünüyordu... Çok utanmadan ona beş yüz kuruş veremezdim; yine de İngiliz'e başvurmak zorunda kalacaktım. Böyle ilginç bir macerada kesinlikle pazarlık yapmazdı. Ağaya cevabımı beklemesi gerektiğini anlattım ve Lindsay'in yanına gittim. Takım elbisesini deniyordu; uzun yüzü sevinçle parlıyordu. Bana sordu: "Efendim, sizce nasıl görünüyorum?"

Kürt gibi, kesinlikle Kürt!

Peki! Seçkin bir Kürt mü?

Ah! Çok seçkin! Ama bu sarık, nasıl ayarlıyorsunuz? Eşarba bana uzatın." Bakalım. >> İngiliz hayatında hiç sarık açmamıştı; Yardımına yetiştim ve uzun şalı ustaca başının etrafına doladım, böylece başlık kısa sürede, bu ülkenin zenginlerinin takmaya alışkın olduğu türden devasa bir daire oluştu. Bu tür sarıkların çevresi en az dört fittir.

Très réussi ! m'écriai -je , voici le grand khan des Kurdes ?

C'est à s'y tromper !

Excellent ! magnifique ! Quelle belle aventure que la délivrance de ce master Amad al Ghandour ! Je payerai tout ..., oui , qu'à cela ne tienne ! répétait Lindsay avec enthousiasme

Dites - vous cela sérieusement , Sir ?

Pourquoi pas?

Je connais votre bienfaisance , Lindsay, je n'ignore point que vous êtes toujours prêt à secourir vos amis. en temps opportun . >>

Il me regarda en souriant.

<< Vous voulez de l'argent ? demanda - t- il .

Oui.

Well ! vous en aurez . Est- ce pour vous ?

Non , j'espère que vous ne me soupçonnez pas de jamais rien demander pour moi ?

C'est juste , Sir ; pour qui alors ?

Pour le moutesselim .

Ah bah ! et pourquoi ! ... comment ?

Cet homme est très pauvre ; le sultan ne lui envoie pas sa paye ; sur ce beau système il en a bâti un autre ; celui de tous les fonctionnaires turcs : il pressure ses subordonnés et les habitants de la ville . Personne n'a plus rien et ne peut lui prêter ; de sorte que notre visite est pour lui une grosse charge . Il veut , assuret- il , nous traiter en hôtes , mais tout lui manque ; il achète un mouton à crédit et me fait demander sous main si je suis assez riche pour lui prêter cinq cents piastres . C'est agir tout à fait à la façon turque ; on ne peut compter sur aucune restitution . Il est de la plus haute importance pour Mohammed que nous nous assurions la faveur de ce fonctionnaire ; je me suis donc décidé à... >>

L'Anglais m'arrêta du geste .

Bien , Sir, interrompit- il , voulez - vous une banknote de cent livres ?

Sir, c'est trop ; cela vaudrait , au cours de Constantinople , onze cents piastres ; avec les cinq cents que je vous demande , notre homme devra s'estimer satisfait .

Bah ! ce serait mesquin . J'ai donné une robe de cheikh , en soie , à Mohammed ... A vous , rien du tout ! ... Eh bien ! laissezmoi agir ici grandement , en votre nom... Faites - nous annoncer au palais .

Pour quelle heure ?

Dès que nous nous serons procuré de quoi faire un présent , auquel je joindrai les piastres .
J'en donne cinq mille pour avoir l'air d'un pacha .

Wasa ! deux mille , et c'est beaucoup .

Va pour deux mille !... Dépêchons - nous . >>

Je retournai près de l'aga et lui dis :

<< Annonce au commandant que j'irai le voir avec un de mes amis .

Quand ?

Très prochainement .

Je connais ton nom , mais comment dois -je annoncer celui de ton ami?

Hadji Lindsay-bey.

Hadji Lindsay-bey ? Bien ! et les piastres ?

Nous demandons au commandant la permission de lui offrir un présent.

Il faudra qu'il vous en rende un aussi !

Non , nous ne sommes pas pauvres ; nous avons tout ce que nous pouvons désirer, nous ne demandons que l'amitié du moutesselim ; dis - le - lui bien de notre part. »

L'aga s'éloigna d'un air très satisfait . Cinq minutes plus tard , nous montions à cheval , l'Anglais et moi . Il était convenu que Lindsay persisterait dans son rôle muet. Halef et le buyuk - emini nous suivaient ; nous avions congédié le Kurde , qui venait de s'en retourner avec les vêtements prêtés et sa bourse brodée de perles , ravi de nos largesses . Nous chevauchâmes quelque temps à travers le bazar ; il n'était pas facile d'y découvrir des marchandises précieuses ; enfin un Juif nous exhiba une belle robe brodée d'or et une riche bourse , dans laquelle l'Anglais glissa vingt medjidjés d'or . En semblable occurrence , le bon Lindsay ne marchandait pas , je l'ai cent fois éprouvé pour mon propre compte.

Arrivés devant le palais , nous vîmes environ deux cents Albanais faisant l'exercice , sous la conduite de deux mulazim et de notre vaillant aga . Dès que celui- ci eut remarqué notre présence , il commanda :

<< Halte ! >>

La troupe s'efforça de se ranger en bon ordre , formant une sorte de ligne tortueuse , comme un serpent à la queue recourbée .

<< Musique ! » cria de nouveau l'aga .

Trois flûtes se mirent aussitôt à gémir tendrement ; un tambour turc les accompagnait, avec je ne sais quel instrument dont le bruit était assez semblable à celui d'un moulin à café .

<< Plus fort ! plus fort ! » criait Sélim- aga , roulant des yeux terribles sur lesquels nos musiciens essayèrent de régler leur ton. Notre entrée devenait triomphale ; les deux lieutenants accoururent pour nous tenir l'étrier . Je leur distribuai quelque menue monnaie , ce dont leur dignité militaire ne parut nullement blessée . En Turquie les officiers subalternes sont toujours plus ou moins les valets de leurs chefs ; ils prennent l'habitude de se laisser traiter comme tels .

Çok başarılı! diye bağırdım, işte Kürtlerin büyük hanı mı?

İnanması güç!

Mükemmel! Muhteşem! Ne harika bir macera, bu Amad el-Gandûr efendinin kurtarılması!

Her şeyin parasını ben öderim... evet, boş ver! diye coşkuyla tekrarladı Lindsay.

Ciddi misiniz efendim?

Neden olmasın?

İyiliğinizi biliyorum Lindsay, dostlarınıza doğru zamanda yardım etmeye her zaman hazır olduğunuzu biliyorum.

Bana gülümseyerek baktı.

"Para mı istiyorsunuz?" diye sordu.

Evet.

Peki! Biraz paranız olacak. Sizin için mi?

Hayır, umarım kendim için bir şey istediğimden şüphelenmiyorsunuzdur?

Doğru efendim; o zaman kimin için?

Mutesselim için.

Ah, peki! Ve neden! ... nasıl?

Bu adam çok fakir; Sultan ona parasını göndermiyor; Bu güzel sistemin üzerine bir tane daha kurdu: tüm Türk memurların sistemini: astlarını ve şehir halkını sıkıştırıyor. Kimsenin elinde bir şey kalmamış ve ona borç veremiyor; bu yüzden ziyaretimiz onun için büyük bir yük. Bize misafir gibi davranmak istiyor, ama her şeyden yoksun; veresiye bir koyun alıyor ve bana gizlice beş yüz kuruş borç verebilecek kadar zengin olup olmadığını sorduruyor. Bu tam bir Türk usulü; kimse tazminat bekleyemez. Muhammed için bu memurun iyiliğini sağlamamız son derece önemli; bu yüzden karar verdim ki... >>

İngiliz bir el hareketiyle beni durdurdu.

Pekala, efendim, yüz sterlinlik bir banknot ister misiniz? diye sözümü kesti.

Efendim, bu çok fazla; İstanbul döviz kuruna göre bin yüz kuruş eder; sizden istediğim beş yüz sterlinle, adamımız kendini tatmin olmuş saymak zorunda kalacak.

Bah! Bu önemsiz olurdu. Muhammed'e ipek bir şeyh cübbesi verdim... Sana hiçbir şey!...

Peki! Burada senin adına görkemli davranayım... Sarayda duyurulalım.

Ne zamana kadar?

Hediye edecek kadar para toplar toplamaz, kuruşları da ekleyeceğim. Paşa gibi görünmek için beş bin vereceğim.

Vay canına! İki bin, hem de çok.

Tamam, iki bin!... Acele edelim. >>

Ağanın yanına döndüm ve ona dedim ki:

<< Komutana, arkadaşlarımdan biriyle onu görmeye gideceğimi söyle.

Ne zaman?

Çok yakında.

Adını biliyorum ama arkadaşının adını nasıl duyurayım?

Hacı Lindsay Bey.

Hacı Lindsay Bey? Güzel! Peki ya kuruşlar?

Komutandan ona hediye verme izni istiyoruz.

Sana da bir tane vermek zorunda kalacak!

Hayır, fakir değiliz; İsteyebileceğimiz her şeye sahibiz, sadece mütesselimin dostluğunu istiyoruz; "Bizim için de öyle söyle."

Ağa, çok memnun bir tavırla atından indi. Beş dakika sonra İngiliz ve ben atlarımıza bindik. Lindsay'in sessizliğini koruması kararlaştırılmıştı. Halef ve büyük emin bizi takip etti; ödünç verilen giysiler ve incilerle işlenmiş kesesiyle az önce geri dönen Kürt'ü göndermiştik, cömertliğimizden çok memnundu. Bir süre çarşıda dolaştık; orada değerli eşyalar bulmak kolay değildi; sonunda bir Yahudi bize güzel, altın işlemeli bir kaftan ve İngiliz'in içine yirmi altın mecid koyduğu zengin bir kese gösterdi. Böyle bir durumda, iyi Lindsay pazarlık yapmazdı; bunu kendim yüzlerce kez yaşadım.

Sarayın önüne vardığımızda, iki mülazım ve yiğit ağamızın önderliğinde yaklaşık iki yüz Arnavut'un egzersiz yaptığını gördük. Ağamız varlığını fark eder etmez, "Dur!" diye emretti.

Birlik düzen kurmaya çalıştı, Kıvrımlı kuyruklu bir yılan gibi kıvrımlı bir çizgi oluşturuyorlardı.

"Müzik!" diye bağırdı ağa tekrar.

Üç flüt hemen şefkatle inlemeye başladı; bir Türk davulu, sesi bir kahve değirmeninin sesine benzeyen, bilinmeyen bir enstrümanla onlara eşlik ediyordu.

"Daha yüksek! Daha yüksek!" diye bağırdı Selimağa, müzisyenlerimizin ses tonlarını ayarlamaya çalıştığı korkunç gözlerini devirerek. Girişimiz zafer kazanmışçasına oldu; iki teğmen üzengilerimizi tutmak için koştular. Onlara askeri onurlarını hiç incitmemiş gibi görünen biraz bozuk para dağıttım. Türkiye'de genç subaylar her zaman az çok üstlerinin uşaklarıdır; kendilerine öyle davranılmasına alışkındırlar.

Je remis à Sélim - aga le vêtement brodé et la bourse , en lui disant :

<< Va nous annoncer au commandant et offre - lui ce cadeau de notre part . >>

Il s'avança d'un air cérémonieux ; nous le suivîmes . Le nazardji du palais se tenait sur le seuil ; cette fois il nous reçut d'une tout autre façon ; il croisa les bras sur sa poitrine , fit une révérence profonde en murmurant :

<< Votre serviteur vous baise les mains ; mon seigneur vous fait présenter ses compliments . »

Nous passâmes sans lui répondre . A ce moment je regardai mon compagnon il avait vraiment la figure imposante , sous son bizarre costume aux criantes couleurs ; il commençait à bien porter ses amples vêtements , et malgré sa maigreur il savait se donner une noble prestance ; Anglais et riche , il possédait au suprême degré cette assurance que rien ne déconcerte .

Le portier, ou plutôt l'intendant du palais , nous fit monter un large escalier au haut duquel nous trouvâmes une antichambre où quelques officiers , civils et militaires , étaient accroupis sur des tapis en lambeaux . Ces hommes se levèrent pour nous saluer avec respect . Ils appartenaient en général à la nationalité turque ; quelques Kurdes se trouvaient cependant parmi eux . Ces derniers nous parurent moins misérables d'aspect . Un Kurde libre , des montagnes , se tenait debout appuyé dans l'embrasure d'une fenêtre ; il examinait parfois les assistants avec une mine sombre et farouche , puis se retournait vers la fenêtre pour plonger son regard dans le vaste horizon .

Un Turc vint à nous et me dit :

<< Tu es l'émir Kara ben Nématz , que le moutesselim attend ?

Je le suis.

Et cet effendi est hadji Lindsay- bey, qui a fait vœu de silence ?

Oui.

Je suis le back kiatib du commandant ; il te prie de l'attendre quelques instants .

Pourquoi ? Nous ne sommes point habitués à attendre et nous nous étions fait annoncer .

Le commandant a des occupations indispensables , mais elles ne le retiendront pas longtemps . >>

Je compris bientôt la nature de ces pressantes occupations , car je vis deux serviteurs sortir de l'appartement du moutesselim , descendre l'escalier , puis revenir bientôt , portant des boîtes dont le couvercle avait été enlevé . La plus grande de ces boîtes contenait du tabac , l'autre des fèves de café grillées . Le commandant avait sans doute envoyé chercher ces objets de première nécessité, dès que l'or anglais avait brillé à ses yeux ravis . L'aga , pour nous faire prendre patience , vint nous rejoindre :

1 L'historiographe et secrétaire.

<< Effendi , pardonne encore un moment , dit- il , tu vas entrer tout de suite . >>

Le Kurde appuyé contre la fenêtre s'avança alors et demanda d'un ton amer :

<< Et moi , quand entrerais -je ?

Oh ! toi , pas encore aujourd'hui !

Pas aujourd'hui ! Mais je suis arrivé avant ces effendi , avant tous les autres ; mon affaire est urgente , il faut que je retourne ce soir ! >>

Sélim-aga roulait ses gros yeux .

« Ces effendi sont : l'un un émir , l'autre un bey ; toi tu es un Kurde , donc tu ne peux entrer qu'après eux.

J'ai le même droit qu'eux je suis envoyé par un homme vaillant , qui lui - même est un bey .
>>

La façon fière et hautaine avec laquelle parlait cet homme me plut , quoiqu'il fût fort mal disposé contre nous ; au moins il n'avait rien de servile . Mais l'aga semblait furieux , les yeux lui sortaient de la tête ; il criait de toutes ses forces :

« Tu seras reçu plus tard , ou peut- être pas du tout... Si cela ne te plaît pas , tu peux t'en aller. Crois -tu que je vais t'introduire avant des personnages de cette importance ? Je n'en vois pas la nécessité , non , je ne la vois pas. >>

Le Kurde avait probablement oublié le bakchich , c'est pourquoi notre aga ne voyait aucune nécessité à l'introduire . Cependant le montagnard ne se découragea point , il reprit :

<< Sais - tu comment s'appelle la nécessité pour un Kurde Berwari ? Elle s'appelle son sabre ! » Il mit la main à sa ceinture et poursuivit : « Veux- tu que je te la fasse voir de près , cette nécessité - là ? que je te la fasse sentir ? Le bey de Goumri m'envoie en ne me recevant pas , c'est à lui que vous adressez l'injure . Quand je reviendrai , si tu me fais attendre encore , le bey saura comment il doit agir . Maintenant je sors et...

Reste , » m'écriai -je .

L'homme s'arrêta étonné . Le bey de Goumri n'était-il pas celui auquel m'avait recommandé le maire de Spandareh ? L'occasion me paraissait excellente .

Selim-ağa'ya işlemeli elbiseyi ve keseyi verdim ve ona:

"Gidin, bizi komutana bildirin ve bu hediyeği bizim adımıza ona sunun." dedim.

Törenli bir tavırla ilerledi; onu takip ettik. Sarayın nazırı eşikte duruyordu; bu sefer bizi bambaşka bir şekilde karşıladı; kollarını göğsünde kavuşturdu, eğilerek eğildi ve mırıldandı: "Hizmetkarınız ellerinizi öper; efendim size saygılarını sunar."

Ona cevap vermeden geçtik. O anda arkadaşşıma baktım; gösterişli renklerdeki tuhaf kostümünün altında gerçekten de heybetli bir fiziğe sahipti; bol kıyafetlerini iyi taşımaya başlamıştı ve zayıflığına rağmen kendine asil bir hava katmayı biliyordu; İngiliz ve zengindi, hiçbir şeyin onu rahatsız etmediği konusunda son derece özgüvenliydi. Hamal, daha doğrusu saray hizmetkârı bizi geniş bir merdivenden çıkardı. Merdivenin tepesinde, hem sivil hem de asker birkaç subayın yırtık pırtık halıların üzerinde çömelmiş olduğu bir bekleme odası bulduk. Bu adamlar bizi saygıyla selamlamak için ayağa kalktılar. Genellikle Türklerdi; ancak aralarında birkaç Kürt de vardı. Bu sonuncular bize daha az perişan göründü.

Dağlardan gelen özgür bir Kürt, bir pencere mazgalına yaslanmış duruyordu; bazen orada bulunanları karanlık ve sert bir ifadeyle süzer, sonra da ucsuz bucaksız ufka bakmak için pencereye geri dönerdi.

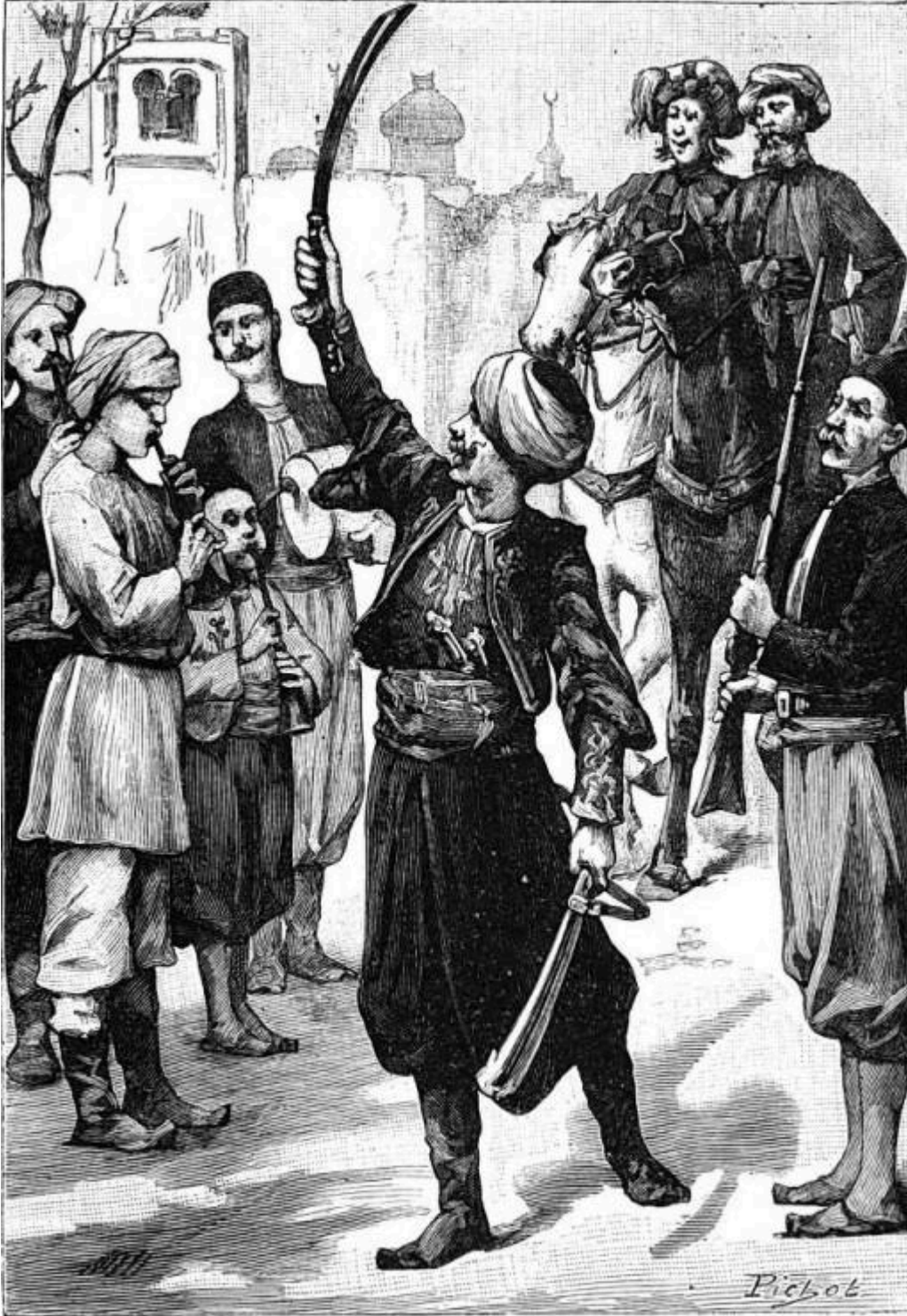
Bir Türk yanımıza gelip bana şöyle dedi:

"Siz Mutesselim'in beklediği Emir Kara ben Nematz mısınız?"

Benim.

Ve bu efendi, sessizlik yemini etmiş olan Hacı Lindsaybey mi?

Evet.

Notre entr  e devenait triomphale.

Girişimiz zaferle sonuçlandı.

Ben komutanın arka kapısıyım; sizden birkaç dakika beklemenizi istiyor.

Neden? Beklemeye alışık değiliz ve anons edilmiştik.

Komutan'ın temel görevleri var, ama onu uzun süre alıkoyamayacaklar. >>

Bu acil endişelerin mahiyetini kısa sürede anladım, çünkü iki hizmetinin mütesselimin dairesinden çıkıp merdivenlerden indiğini ve kısa süre sonra kapakları açılmış kutularla geri döndüğünü gördüm. Bu kutuların en büyüğü tütün, diğeri kavrulmuş kahve ekirdekleriydi.

Komutan, İngiliz altını sevinçli gözlerinin önünde parıldar parlamaz bu temel eşyaları getirtmişti şüphesiz. Ağa, sabırlı olmamızı teşvik etmek için yanımıza geldi:

1 Tarihçi ve sekreter.

"Efendi, bir dakika izin verin," dedi, "hemen içeri gireceksiniz." >>

Pencereye yaslanmış Kürt öne çıktı ve acı acı sordu:

<<Peki ya ben, ne zaman içeri gireceğim?

Ah! Sen, bugün değil!

Bugün değil! Ama ben bu efendilerden, diğerlerinden önce geldim; işim acil, bu gece dönmeliyim! >>

Selim Ağa iri gözlerini devirdi. <<Bu efendiler: biri emir, diğeri bey; sen Kürtsün, bu yüzden ancak onlardan sonra girebilirsin.

Benim de onlarla aynı hakkım var; beni kendisi de bey olan yiğit bir adam gönderdi. >>

Bu adamın gururlu ve kibirli konuşma tarzı hoşuma gitti, bize karşı çok kötü niyetli olmasına rağmen; en azından onda kölece bir şey yoktu. Ama ağa öfkeli görünüyordu; gözleri yuvalarından fırlamıştı; ciğerlerinin tüm gücüyle bağırıyordu:

"Daha sonra kabul edileceksin, belki de hiç kabul edilmeyeceksin... Beğenmiyorsan gidebilirsin. Seni bu kadar önemli insanların önünde tanıştıracığımı mı sanıyorsun? Gerek görmüyorum, hayır, görmüyorum."

Kürt muhtemelen rüşveti unutmuştu, bu yüzden ağamız onu tanıştırmaya gerek görmedi.

Ancak dağcı yılmadı; diye devam etti:

"Bir Berwari Kürt'üne ne dendiğini biliyor musun? Kılıcına ne denir?" Elini kemerine koyup devam etti: "Bu zorunluluğu sana yakından göstermemi ister misin? Hissetmeni ister misin? Goumri Beyi beni kabul etmeyerek gönderdi; ona hakaret ediyorsun." Geri döndüğümde, beni daha fazla bekletirsen, Bey nasıl davranacağını bilir. Şimdi dışarı çıkıyorum ve...

"Kal," diye bağırırdım.

Adam şaşkınlıkla durdu. Goumri Beyi, Spandareh belediye başkanının bana tavsiye ettiği kişi değil miydi? Fırsat bana mükemmel göründü.

<< Que veux-tu ? » me demanda rudement le Kurde .

Je me rapprochai et lui tendis la main en disant :

« Je veux te saluer , car c'est comme si je saluais le bey.

Le connais-tu ?

Je ne l'ai point encore vu , mais on m'a beaucoup parlé de lui ; c'est un vaillant guerrier , il a toute mon estime . Consens - tu à te charger d'un message pour lui ?

Oui , si je le puis .

Tu le peux ; mais auparavant je veux te prouver combien j'honore le bey : je n'entrerais pas avant toi chez le commandant .

Tu parles sérieusement ?

On ne plaisante pas avec un brave guerrier kurde .

Vous entendez , vous autres , s'écria le montagnard , cet émir étranger vous apprend ce que c'est que la politesse et les égards . Mais les hommes de Berwari connaissent aussi les usages . Seigneur, je te remercie , tu m'as réjoui le cœur ; j'attendrai que tu aies parlé au moutesselim .>>

Il me tendit la main ; je la serrai cordialement .

« J'accepte , repris-je , parce que je sais que je ne te retarderai pas longtemps . Dis - moi , quand tu auras vu le commandant , ne pourrais -tu venir chez moi ?

J'irai ... Je presserai un peu plus ma monture pour le retour.

Je loge chez Sélim - aga , le chef des Arnauts .>>

Le Kurde répondit par un signe de tête . La porte du commandant venait de s'ouvrir ; nous entrâmes d'un air grave , Lindsay et moi.

La chambre du haut fonctionnaire était tapissée en vieux et sale papier peint ; au fond , contre la muraille , s'élevait un gradin d'un pied de haut à peine , couvert d'un tapis , sur lequel le commandant demeurait assis . Cet homme était grand et très maigre ; son visage portait les traces d'une vieillesse précoce causée par le vice.

Le regard de notre interlocuteur me parut toujours voilé et fuyant ; ni au premier abord ni plus tard , il ne m'inspira la moindre confiance.

Le commandant se leva dès que nous entrâmes , et , par un mouvement de la main , nous indiqua une place à sa droite et à sa gauche .

Master Lindsay eut quelque peine à croiser ses jambes et à trouver la position que les Turcs appellent le repos des membres. Je savais que quand on n'est pas habitué à cette attitude l'engourdissement prend aux extrémités d'une manière insupportable , et je cherchais le moyen d'abrèger l'audience , pour ne pas trop fatiguer mon compagnon .

<< Soyez les bienvenus , murmura lentement le moutesselim , puisse votre vie être longue !

Comme la tienne , Moutesselim ! Nous sommes venus de loin pour nous réjouir à la vue de ton visage . Que la bénédiction d'Allah soit sur ta maison et sur toutes tes entreprises !

Je vous souhaite aussi toutes sortes de prospérités et de succès dans vos démarches .

Comment se nomme le pays où tu as vu le jour , Émir?

Le Germanistan.

Un grand sultan règne- t-il dans ce pays ?

Il y règne plusieurs padischah .

Beaucoup de guerriers peuvent - ils se rassembler dans ta patrie ?

Quand les padischah du Germanistan convoquent leurs guerriers , ils voient plusieurs millions d'yeux attentifs à leur commandement .

Je ne connais pas ton pays , mais je le sais vaste et renommé.

Tu voyages sous la protection du Grand Seigneur ? »

J'inclinai la tête en disant :

<< Ta parole est vraie , voici le bouyouroultou du padischah . »

Le commandant porta aussitôt le papier à son front , à ses lèvres , à sa poitrine ; puis il lut mon passeport . Tout à coup il s'arrêta :

« Le nom écrit ici n'est pas Kara ben Nemsî ? » remarqua- t - il.

Cette circonstance pouvait m'être fatale , je me hâtai de répliquer :

« Voudrais-tu épeler le nom qui se trouve sur le parchemin ? »

Il essaya sans y réussir ; quant au nom du lieu de ma naissance , il fut obligé de le passer tout à fait .

<< Tu vois , m'écriai - je , aucun Turc ne saurait lire exactement les noms du Germanistan , ni mufti ni mollah ne peuvent les prononcer, car notre langue est difficile ; elle s'écrit avec des lettres qui n'ont pas le son des vôtres . J'ai été obligé de prendre un nom plus aisé à dire parmi vous ; je suis bien le hadji Kara ben Nemsî , comme te le prouvent les lettres du pacha de Mossoul . >>

Je tendais en même temps les parchemins à Sa Hautesse ; le commandant les parcourut , puis me les rendit avec le bouyouroultou d'un air pleinement satisfait , après les cérémonies ordinaires .

"Ne istiyorsun?" diye sordu Kürt sertçe.

Yaklaşıp elimi uzatarak, "Sizi selamlamak istiyorum, sanki Bey'i selamlıyormuşum gibi" dedim.

Onu tanıyor musun?

Henüz görmedim ama hakkında çok şey duydum; yiğit bir savaşçı, ona büyük saygı duyuyorum. Onun adına bir mesaj götürmeyi kabul eder misin?

Evet, eğer götürebilirim.

Götürebilirsin; ama önce sana Bey'e ne kadar saygı duyduğumu kanıtlamak istiyorum: Komutanın evine senden önce girmeyeceğim.

Ciddi misin?

Cesur bir Kürt savaşçısıyla şaka yapılmaz.

Dinleyin bakalım," diye bağırdı dağcı, "bu yabancı emir size nezaket ve nezaketin ne olduğunu öğretiyor. Ama Berwari halkı da âdetleri biliyor." Tanrım, sana şükürler olsun, yüreğimi ferahlattın; mütesselim ile konuşana kadar bekleyeceğim.>>

Elini uzattı; içtenlikle sıktım. "Kabul ediyorum," diye devam ettim, "çünkü seni fazla oyalayamayacağımı biliyorum. Söyle bakalım, komutanı görünce evime gelemez misin? Gideceğim... Dönüş için atımı biraz daha acele ettireceğim.

Arnavutların lideri Selim Ağa'nın yanında kalıyorum.">>

Kürt başını sallayarak cevap verdi. Komutanın kapısı yeni açılmıştı; Lindsay ve ben ciddi bir tavırla içeri girdik.

Yüksek rütbeli memurun odası eski ve kirli duvar kağıtlarıyla kaplıydı; arkada, duvara yaslanmış, neredeyse otuz santim yüksekliğinde, halıyla kaplı bir basamak yükseliyordu ve komutan hala halının üzerinde oturuyordu. Bu adam uzun boylu ve çok zayıftı; yüzünde kötü alışkanlıkların yol açtığı erken yaşlanmanın izleri vardı.

Muhatapeimizin bakışları bana her zaman örtülü ve kuşkulu gelirdi; ne ilk başta ne de sonradan bende en ufak bir güven uyandırmadı.

Komutan içeri girer girmez ayağa kalktı ve elinin bir hareketiyle sağında ve solunda bir yer gösterdi. Usta Lindsay, bacak bacak üstüne atıp Türklerin uzuvlarını dinlendirmek dediği pozisyonu bulmakta biraz zorlanıyordu. Bu pozisyona alışkın olmadığınızda, dayanılmaz bir uyuşukluk hissettiğinizi biliyordum ve arkadaşımı fazla yormamak için görüşmeyi kısaltmanın bir yolunu aradım. "Hoş geldin," diye mırıldandı Mütesselim yavaşça, "ömrün uzun olsun! Seninki gibi Mütesselim! Yüzünü görünce sevinmek için uzaklardan geldik. Allah'ın bereketi evinizin ve tüm çabalarınızın üzerine olsun!

Ben de sana çabalarında her türlü refah ve başarıyı diliyorum. Doğduğun ülkenin adı nedir, Emir?

Germanistan.

Bu ülkede büyük bir padişah hüküm sürüyor mu?

Birçok padişah hüküm sürüyor orada.

Memleketinde çok sayıda savaşçı toplanabilir mi?

Germanistan padişahları savaşçıları çağırıldıklarında, emirlerine dikkatle bakan milyonlarca göz görürler.

Ülkeni bilmiyorum ama geniş ve ünlü olduğunu biliyorum.

Ulu Tanrı'nın himayesinde mi seyahat ediyorsun? »

Başımı eğerek şöyle dedim:

"Sözünüz doğru, işte padişahın bouyouroultou."

Komutan hemen kağıdı alına, dudaklarına, göğsüne götürdü; sonra okudu Pasaport.

Aniden durdu:

"Burada Kara ben Nemsî ismi yazmıyor mu?" diye sordu.

Bu durum benim için ölümcül olabilirdi, bu yüzden hemen cevap verdim:

"Parşömene ismi hecelemek ister misiniz?"

Denedi ama başaramadı; doğum yerimin ismine gelince, tamamen atlamak zorunda kaldı.

"Görüyorsunuz ya," diye bağırdım, "hiçbir Türk Germanistan isimlerini tam olarak okuyamaz, ne müftü ne de molla telaffuz edemez, çünkü dilimiz zordur; sizinkine benzemeyen harflerle yazılır. Aranızda telaffuzu daha kolay olan bir isim seçmek zorunda kaldım; Musul Paşası'ndan gelen mektuplar da size kanıtladığı gibi, ben gerçekten Hacı Kara ben Nemsî'yim." >>

Aynı zamanda parşömenleri Majesteleri'ne uzattım; komutan onları okudu, sonra da her zamanki törenlerin ardından, bouyouroultou ile birlikte bana geri verdi.

<< Et cet effendi ? Il se nomme hadji Lindsay - bey ? continua le haut fonctionnaire .

Oui , tel est son nom .

De quel pays vient - il ?

Du Londonistan , répondis -je , évitant de prononcer le mot d'Angleterre.

Il a fait vœu de ne pas parler?

Oui , il garde le silence depuis quelque temps .

Il est expert dans l'art de la magie ?

Écoute , Moutesselim , on ne doit parler de magie que devant ceux qui connaissent les secrets de cet art mystérieux .

Nous pourrions nous entendre avec ton ami , car je m'occupe beaucoup de magie . Crois - tu que l'on puisse faire de l'or ?

Oui , on peut faire de l'or .

Crois -tu à la pierre philosophale ?

Oui , seulement cette pierre n'est pas au fond de la terre ; elle se cache dans le cœur de l'homme , la chimie ne saurait la découvrir .

Tu parles à mots couverts ; cependant je vois que , toi aussi , tu connais les sciences secrètes . Il y a une magie noire et une magie blanche ; à laquelle des deux es-tu adonné ?

»

Il fallait tourner la chose en plaisantant , car je ne savais que répondre ; je m'écriai d'un air décidé :

<< Je pratique l'une et l'autre .

Il y a encore d'autres sortes de magie ; comment les appelle-t-on ?

Il y a la magie bleue , la verte , la jaune et la rouge ; ce hadji

Lindsay - bey tient pour la magie grise , à carreaux ; seulement , pour le moment , il donne dans la rouge et noire.

Cela se voit à son vêtement ; Sélim - aga m'a raconté qu'il porte un kasma avec lui pour creuser la terre et parler avec les morts .

La chose est très vraie , mais laissons cela pour aujourd'hui ; je suis un guerrier et un effendi , non khodja (professeur) capable de t'instruire.>>

Le brave commandant , ayant achevé de pressurer sa province , cherchait , à ce qu'il paraît , ses ressources dans l'art magique.

Je ne songeais point à profiter de sa crédulité et ne voulais pas davantage entrer dans la voie des controverses . Ces questions , d'ailleurs , avaient peut - être pour but de me sonder . Toujours est - il que ma réponse me débarrassa momentanément d'une conversation importune . Le moutesselim frappa dans ses mains pour faire apporter les pipes et le café , puis il reprit , changeant de sujet :

« Je sais que le pacha est en guerre avec les Yésidi . >>

Cette nouvelle conversation n'était pas moins périlleuse que la première , mais , après tout , rien ne m'obligeait à répondre directement ; je me contentai de dire :

<< Moi aussi j'ai entendu parler de cette guerre . Le pacha va châtier ces rebelles ; il fera ensuite aisément rentrer dans le devoir les tribus toujours récalcitrantes . >>

Mon interlocuteur me regarda comme s'il eût cherché à lire dans ma pensée , et me demanda :

<< Pourquoi crois - tu cela , Émir ?

Parce qu'il me l'a dit lui -même.

Lui - même , le moutessarif de Mossoul?

Oui.

Quand ?

Lorsque j'étais près de lui , naturellement .

Comment a-t- il pu te parler de ces choses ? interrogea le commandant sans essayer de dissimuler ses doutes.

Il m'en a parlé parce qu'il a confiance en moi ; du reste , il voulait me donner une mission pendant cette guerre.

Laquelle ?

Moutesselim , connais -tu la politique et la diplomatie ? »

Il sourit d'un air un peu embarrassé .

<< Serais -je devenu commandant de la forteresse d'Amadiyah , si j'avais ignoré la diplomatie ?

Tu as raison ; mais pourquoi me parles-tu de manière à m'empêcher de le croire ?

Ai - je manqué de diplomatie ?

Oui.

En quoi?

Parce que tu viens d'éveiller mon attention par ta question trop brusque , au lieu de chercher à connaître habilement mon secret .

Il fallait me répondre sans hésiter ; le gouverneur de Mossoul ne me cache rien .

Tu ne m'interroges pas sur les circonstances de cette guerre . Tu aurais pu te convaincre que le pacha s'est montré plus

confiant encore avec moi qu'avec toi , si tu m'avais trouvé plus instruit que tu ne l'es toi - même de ses desseins au sujet de la guerre .

Cela n'est pas possible.

Au contraire , cela est très possible ; je te dirai même que le gouverneur attend mon retour pour m'envoyer dans les pâturages arabes , afin d'y étudier le terrain et dresser des plans .

Est-ce bien vrai ?

Je te le confie et ne veux pas te tromper .

En ce cas , tu es sur un grand pied d'intimité près du pacha.

Oui , certes .

Tu as de l'influence sur lui ?

Pour cela je l'ignore... On n'ose jamais se flatter d'une influence qui se perd si vite près des grands .

Émir, tu m'inquiètes .

Pourquoi ?

Parce que je sais que la faveur du moutessarif ne luit pas sur moi depuis quelque temps ; dis - moi , es -tu vraiment son confident et son ami ?

"Peki bu efendi? Adı Hacı Lindsay Bey mi?" diye devam etti yüksek rütbeli memur.

Evet, adı o.

Hangi ülkeden geliyor?

Londraistan," diye cevapladım, "İngiltere" kelimesini kullanmaktan kaçınarak.

Konuşmamaya yemin mi etti?

Evet, bir süredir sessiz.

Büyü sanatında uzman mı?

Dinle Mutesselim, büyüden ancak bu gizemli sanatın sırlarını bilenlerin önünde bahsedilmelidir.

Arkadaşınla anlaşabiliriz, çünkü ben büyüyle çok uğraşıyorum. Altın yapılabileceğine inanıyor musun?

Evet, altın yapılabilir.

Felsefe taşına inanıyor musun?

Evet, ancak bu taş toprağın derinliklerinde değil; insanın kalbinde saklı, kimya onu keşfedemez.

Kapalı kelimelerle konuşuyorsun; ancak görüyorum ki sen de gizli bilimlere aşinasın. Kara büyü ve ak büyü var; ikisinden hangisine bağlısın?"

Ne cevap vereceğimi bilemediğim için konuyu şakaya çevirmek zorunda kaldım; Kararlılıkla bağışladım:

"İkisini de yapıyorum.

Başka büyü türleri de var; onlara ne denir?

Mavi büyü, yeşil büyü, sarı büyü ve kırmızı büyü var; bu Hacı Lindsay Bey, gri büyüde, kareli büyüde ısrar ediyor; sadece şimdilik kırmızı ve siyah büyüyle ilgileniyor.

Bu, kıyafetinden belli oluyor; Selim Ağa, toprağı kazıp ölümlerle konuşmak için yanında bir kazma taşıdığını söyledi.

Bu çok doğru, ama bunu bugüne bırakalım; ben bir savaşçı ve bir efendiyim, size ders verebilecek bir hoca (öğretmen) değilim.>>

Cesur komutan, vilayetini sıkıştırmayı bitirdikten sonra, görünüşe göre kaynaklarını büyü sanatlarında arıyordu.

Onun saflığından faydalanmak ve tartışma yoluna girmek istemiyordum. Üstelik bu sorular belki de beni sınamak içindi. Her neyse, cevabım beni bir anlığına istenmeyen bir sohbetten kurtardı. Mütesselim Pipo ve kahveyi getirmek için ellerini çırpı, sonra konuyu değiştirerek devam etti:

"Paşa'nın Yezidilerle savaşta olduğunu biliyorum."

Bu yeni konuşma ilkinden daha az tehlikeli değildi, ama sonuçta hiçbir şey beni doğrudan cevap vermeye mecbur etmedi; sadece şunu söyledim:

"Ben de bu savaşı duydum. Paşa bu isyancıları cezalandıracak; sonra da hâlâ inatçı olan aşiretleri kolayca göreve geri döndürecek."

Muhatabım, sanki aklımı okumaya çalışıyormuş gibi bana baktı ve sordu:

"Buna neden inanıyorsun Emir?

Çünkü bana kendisi söyledi.

Musul'un Müstesrifi kendisi mi?

Evet.

Ne zaman?

Elbette onunla birlikteyken. "Sana bunları nasıl anlatabilirdi?" diye sordu komutan, şüphelerini gizlemeye çalışmadan.

Bana anlattı çünkü bana güveniyordu; ayrıca bu savaşta bana bir görev vermek istiyordu. Nedir o?

Mutesselim, siyaset ve diplomasiden anlar mısın? »

Biraz utanarak gülümsedi.

<<Diplomasiden bihaber olsaydım Amadiye Kalesi'nin komutanı olur muydum?

Haklısın; ama neden inanmamı engelleyecek şekilde konuşuyorsun?

Diplomasiden mi yoksundum?

Evet.

Ne şekilde?

Çünkü sırrımı ustaca ortaya çıkarmaya çalışmak yerine, aşırı ani bir soruyla dikkatimi çektin.

Bana tereddüt etmeden cevap vermeliydin; Musul valisi benden hiçbir şey saklamıyor.

Bana bu savaşın koşulları hakkında soru sormuyorsun. Beni bulsaydın, paşanın bana senden daha fazla güvendiğine kendini inandırabilirdin. Savaş planları hakkında senden daha bilgili.

Bu mümkün değil.

Tam tersine, çok mümkün; hatta sana valinin dönüşümü beklediğini, beni Arap meralarına gönderip araziye inceleyip planlar çizdireceğimi söyleyeceğim.

Bu gerçekten doğru mu?

Bunu sana itiraf ediyorum ve seni kandırmak istemiyorum.

Bu durumda, Paşa ile çok yakın bir ilişkin var.

Evet, kesinlikle.

Onun üzerinde bir nüfuzun var mı?

Neden olmasın... İnsan, büyüklerin gözünde bu kadar çabuk kaybolan bir nüfuzla kendini övmeye asla cesaret edemez.

Emir, beni endişelendiriyorsun.

Neden?

Çünkü Mutessarif'in gözüne bir süredir değmediğini biliyorum; söyle bana, gerçekten onun sırdaşı ve dostu musun?

Il m'a parlé de plusieurs choses dont il ne parle volontiers avec personne ; il ne m'a pas caché la plupart de ses desseins contre les Yésidi ; quant à t'assurer que je sois son ami , c'est ce que je ne puis faire.

Je voudrais éprouver jusqu'où a été sa confiance envers toi ; j'en connais le moyen .

Essaye , répondis - je avec assurance , quoique je ne fusse pas sans appréhension .

A quelle race appartiennent les Arabes que le gouverneur se propose particulièrement de châtier ?

A la race des Chammar.

Et à quelle tribu ?

A la tribu des Haddedîn . »

Le commandant garda un instant le silence , puis reprit d'un air fin :

« Comment se nomme le cheikh de cette tribu ?

Mohammed Émin . Le connais - tu , Moutesselim ?

Non ; on m'a assuré que le pacha l'avait fait prisonnier.

Tu dois en savoir quelque chose , si le gouverneur t'a donné sa confiance ?

O Moutesselim , à quelle épreuve veux-tu me mettre? Amad el Ghandour est - il assez vieux pour qu'on le confonde avec

Mohammed Émin , son père ?

Je ne les confonds point ; je ne les ai jamais vus ni l'un ni l'autre . >>

Là- dessus je me levai en fronçant le sourcil et m'écriai dans une feinte colère :

<< Brisons l'entretien , commandant ! Je ne suis pas un gendji (petit garçon) pour me laisser endormir par des contes . Écoute :

Si tu veux voir le prisonnier haddedîn , descends dans les cachots d'Amadiyah le geôlier te le montrera . Je n'ai plus qu'une chose à te dire garde bien ton captif et ne trahis pas ton secret . Tu as raison , tant que le futur cheikh des Haddedîn sera au pouvoir du gouverneur , celui - ci se trouvera en mesure de poser ses conditions aux tribus . Maintenant permets -nous de nous retirer .

Émir, je n'ai pas voulu t'offenser ; reste , je te prie.

J'ai encore beaucoup à faire aujourd'hui .

Il faut que tu restes , car j'ai là un festin tout prêt.

Nous pouvons manger chez nous , je te remercie , commandant... D'ailleurs il y a dans ton antichambre un Kurde qui demande à te parler. Il était arrivé avant nous ; je voulais le laisser passer , mais il ne l'a point souffert .

C'est un envoyé du bey de Goumri , il peut attendre .

Moutesselim , permets-moi de t'empêcher de commettre une faute .

Laquelle ?

Tu traites ce bey comme un ennemi ou comme un homme que tu ne crains ni n'estimes . >>

Le commandant luttait contre une soudaine explosion de colère ; il murmura sourdement :

<< Tu veux me faire la leçon , toi , Émir , que je connais à peine !

Non , comment l'oserais -je ! tu es plus âgé que moi . Quand il a été question de magie , je t'ai montré combien je te regardais comme plus savant ; ici c'est d'un conseil et non d'une leçon qu'il s'agit ; l'inférieur peut quelquefois dire son avis .

Je sais fort bien comment je dois traiter ce Kurde ; c'est l'envoyé du bey dont le père se nommait Abd - el - Soumnit-bey , le chef fameux qui a donné tant de tourment à mes prédécesseurs , et en particulier au pauvre Sélim Zillahi .

Le fils agit-il comme le père? Le pacha tire une partie de ses troupes de cette province kurde, il les emploie comme les Arabes , et vient encore de les envoyer chez les Yésidi .

Que dira - t - on à Mossoul , si on apprend que tu dédaignes ainsi les KurdesBerwari ?... Ne crains-tu pas un soulèvement? Serais - tu capable de l'étouffer avec tes seules forces? Fais ce que tu voudras , commandant , je ne prétends te donner ni leçons ni avis . J'ai dit. »

Le moutesselim paraissait réfléchir , il reprit :

« Tu crois donc que je doive recevoir ce Kurde ?

Seigneur, tu le sais mieux. que moi .

Si tu me promets de partager mon dîner, je le recevrai .

J'accepte , » répondis -je en souriant .

Le moutesselim frappa dans ses mains ; un serviteur entra et reçut l'ordre d'amener le visiteur . Le Kurde fut bientôt introduit .

Il s'avança d'un air fier et salua simplement , sans prosternation .

« Tu es l'envoyé du bey de Goumri ? demanda le haut fonctionnaire .

Oui.

Quelles sont les commissions de ton maître?

Un Kurde libre n'a pas de maître ; c'est mon bey, mon chef dans le combat , mais non mon maître qui m'envoie les Turcs et les Persans ont seuls des maîtres .

Je ne t'ai point donné audience pour disputer avec toi ; qu'as -tu à me communiquer? >>

Le montagnard semblait deviner qu'il devait son introduction . à ma prière ; il jeta sur moi un regard reconnaissant et commença avec gravité :

<< Moutesselim , j'avais des choses très graves à te dire , mais tu m'as fait attendre si longtemps , qu'elles sont oubliées ; le bey t'enverra un autre message , et si tu le reçois tout de suite , il n'oubliera pas sa commission . >>

Bana, kimseyle kolayca tartışmadığı birkaç şeyden bahsetti; Yezidilere karşı planlarının çoğunu benden saklamadı; size onun dostu olduğuma dair güvence vermesine gelince, bunu yapamam.

Size olan güveninin ne kadar ileri gittiğini test etmek istiyorum; bunun yolunu biliyorum. Deneyin, diye güvenle cevap verdim, gerçi endişelerim de vardı.

Vali özellikle hangi ırktan Arapları cezalandırmayı düşünüyor?

Şammar ırkından.

Ve hangi kabileden?

Haddedin kabilesinden.

Komutan bir an sessiz kaldı, sonra kurnazca devam etti:

"Bu aşiretin şeyhinin adı ne?

Muhammed Emin. Onu tanıyor musun, Mütesselim?

Hayır; bana paşanın onu esir aldığı söylendi.

Vali sana güvendiye, sen de bu konuda bir şeyler biliyor olmalısın?

Ey Mütesselim, beni hangi sınavdan geçirmek istiyorsun? Amad el Ghandour, babası

Muhammed Emin ile karıştırılabilecek kadar yaşlı mı?

Ben onları karıştırmıyorum; ikisini de hiç görmedim. >>

Bunun üzerine kaşlarını çatarak ayağa kalktım ve alaycı bir öfkeyle bağırdım:

"Konuşmayı bitirelim, Komutanım! Ben masallarla uyutulacak bir gencecik (küçük çocuk) değilim. Dinle:

Mahkum haddedîn'i görmek istiyorsan, Amadiyah'ın zindanlarına in; gardiyan onu sana gösterecek. Sana söyleyeceğim tek bir şey kaldı: Esirini iyi koru ve sırrını ifşa etme."

Haklısın; müstakbel Haddedîn Şeyhi valinin elinde olduğu sürece, valinin aşiretlerle anlaşmasını yapması mümkün olacak. Şimdi geri çekilmemize izin ver.

Emir, seni gücendirmek istemedim; lütfen kal.

Bugün daha yapacak çok işim var.

Kalmalısın, çünkü burada bir ziyafet hazır.

Teşekkür ederim Komutanım, evde yiyebiliriz... Ayrıca, bekleme odanızda sizinle konuşmak isteyen bir Kürt var. Bizden önce geldi; geçmesine izin vermek istedim ama izin vermedi.

Gümrü Bey'inin elçisi; bekleyebilir.

Mutesselim, hata yapmanı engellememe izin ver.

Ne oldu? Bu beye düşmanmış gibi mi, yoksa ne korktuğun ne de saygı duyduğun bir adammış gibi mi davranıyorsun? >>

Komutan ani bir öfke patlamasıyla mücadele ediyordu; sessizce mırıldandı:

<<Sen Bana ders mi vermek istiyorsun, Emir, seni neredeyse hiç tanımıyorum!

Hayır, nasıl cüret ederim! Sen benden büyüksün. Büyü söz konusu olduğunda, seni ne kadar daha bilgili gördüğümü sana gösterdim; burada mesele bir ders değil, bir öğüt meselesi; aşağılık biri bile bazen fikrini söyleyebilir.

Bu Kürde nasıl davranmam gerektiğini çok iyi biliyorum; o, babası Abd-el-Sumnit-bey olan beyin elçisi, seleflerime ve özellikle de zavallı Selim Zillahi'ye çok eziyet eden meşhur şef.

Oğul, babası gibi mi davranıyor? Paşa, askerlerinin bir kısmını bu Kürt vilayetinden çekiyor, Araplar gibi kullanıyor ve az önce Yezidilere gönderiyor. Musul'dakiler, Bervari Kürtlerini bu şekilde küçümsediğinizi öğrenirlerse ne derler? Bir ayaklanmadan korkmuyor musunuz?

Kendi gücünüzle bastırabilir misiniz? Dilediğinizi yapın Komutanım; size ders veya öğüt vermek gibi bir iddiam yok. Dedim ki "Yani."

Mutesselim düşünüyor gibiydi, sonra devam etti:

"Yani bu Kürdü kabul etmem gerektiğini mi düşünüyorsun?

Tanrım, sen benden daha iyi biliyorsun.

Akşam yemeğimi paylaşmaya söz verirsen, onu kabul ederim.

"Kabul ediyorum," diye cevapladım gülümseyerek.

Mutesselim ellerini çırpı; bir hizmetçi içeri girdi ve ziyaretçiyi içeri alması emredildi. Kürt kısa süre sonra içeri alındı. Gururlu bir tavırla öne çıktı ve secde etmeden, sadece eğildi.

"Gümrü Bey'inin elçisi misin?" diye sordu yüksek rütbeli memur.

Evet.

Efendinizin görevleri nelerdir?

Özgür bir Kürt'ün efendisi yoktur; beni gönderen beyim, savaştaki liderimdir, efendim değil; sadece Türklerin ve Farsların efendileri vardır.

Seninle tartışman için bir görüşme sağlamadım; bana ne söyleyeceksin?"

Dağcı, tanışmasını benim ricam sayesinde yaptığını tahmin etmiş gibiydi; Bana minnettar bir bakış attı ve ciddi bir tavırla söze başladı:

"Mütesselim, sana anlatacak çok önemli şeylerim vardı ama beni o kadar uzun süre beklettin ki unuttum; Bey sana bir mesaj daha gönderecek ve eğer hemen alırsan, görevini unutmayacak.»

Tout en parlant , l'envoyé s'était rapproché de la porte ; au dernier mot il avait disparu . Le commandant ouvrit des yeux tout étonnés , il ne s'attendait pas au procédé ; pour moi je constatai intérieurement qu'un diplomate européen n'eût pas agi avec plus de noblesse et d'esprit que ce jeune Kurde . J'avais bonne envie de courir après le montagnard pour le féliciter . Le moutesselim , lui aussi , se sentait une grande démangeaison de poursuivre le fugitif, mais dans un tout autre but. Il se leva furieux en criant :

<< Scélérat ! je vais ... »

Cette ardeur s'éteignit vite ; le Turc se rassit ; je bourrai mon tchibouk d'un air indifférent.

« Qu'en dis-tu , Émir? me demanda le fonctionnaire .

Cela ne m'étonne pas ; un Kurde n'est pas comme les Grecs hypocrites , ni comme les sales et les obséquieux Juifs , qui s'aplatissent sous les pieds des oppresseurs... Que dira le bey , et que dira aussi le moutessarif?

Iras- tu raconter au pacha ce qui vient de se passer?

Non , je me tairai ; mais il apprendra un jour la suite de cette affaire .

Je veux qu'on rappelle cet homme !

Il ne reviendra pas .

On lui promettra que je l'écouterai avec patience .

Il n'y croira pas ... Cependant je connais quelqu'un qui pourrait te le ramener.

Qui?

Moi.

Toi?

Oui , je suis son ami , peut- être m'écouterà - t - il.

Tu es son ami? Comment l'as-tu connu?

Je l'ai vu pour la première fois tout à l'heure , dans ton antichambre ; mais je lui ai parlé comme il convient , et je lui ai rendu quelques honneurs , parce qu'il se disait l'envoyé d'un bey ; il n'en a pas fallu davantage pour me l'attacher, j'en suis sûr.

Mais sais -tu où le trouver à présent?

Oui , je le sais.

Il est parti peut - être , son cheval l'attendait devant le palais.

Non , il s'est rendu chez moi , car je l'avais invité.

Tu l'avais invité ? il devait manger avec toi?

Je dois le recevoir comme un hôte , j'ai un message à lui confier pour le bey.

Un message pour le bey ! Quel genre de message?

N'es -tu pas diplomate ? Demande au pacha de te répondre .

Émir, tu parles en énigmes .

Ta sagesse devinera bientôt le mystère . Je te l'ai dit , tu faisais une faute tout à l'heure ... Tu as repoussé mes avis .

Maintenant laisse - moi réparer cette faute en envoyant au bey de Goumri un message amical .

Mais ne puis -je savoir?...

Si , je vais te confier mes intentions , quoiqu'il s'agisse d'un secret diplomatique . J'envoie un présent au bey.

Et de la part de qui?

Je ne puis te le dire ,... ne le devines-tu pas? Faut-il ajouter que l'auteur de ce présent habite l'ouest d'Amadijah et qu'il désire beaucoup être en bonnes relations avec le bey?

Seigneur , c'est assez! Tu es vraiment dans l'intimide du bey , ce présent vient de lui ! »

Ce moutesselim faisait preuve d'une pauvre intelligence , usée par le vice . J'appris plus tard qu'il était la créature de son triste prédécesseur . Celui - ci avait été élevé lui -même , par de honteux moyens , des fonctions de simple néfous - emini de Zillah , dans l'Asie Mineure , au commandement d'Amadijah .

Ma visite à ce fonctionnaire tournait singulièrement. La conversation , dirigée un peu par le hasard et même d'abord contre ma volonté , finissait par convaincre le bonhomme de beaucoup de choses fort aventurées . Je prévoyais l'embarras du moutesselim dans le cas où mon dessein réussirait , je me demandais si je pourrais l'en sortir , et je me sentais un véritable remords de l'enfermer ainsi . Cependant comment sauver le jeune chef sans employer la ruse?

J'en étais là de mes pénibles réflexions , lorsqu'on apporta le repas . Il consistait en un morceau de mouton et en un plat de pilau.

Notre commandant se mit à dévorer avec une telle avidité , qu'il en oublia la parole. Après s'être rassasié , il se remit assez pour me demander :

« Es - tu sûr de retrouver ce Kurde ?

Je l'espère , il ne semble pas homme à me tromper.

Tu me le renverras?

Si tu le désires.

Crois-tu qu'il t'attende? »

Je compris que le commandant nous congédiait , non par manque de politesse , mais dans la crainte de voir échapper le messager. Je me levai en disant :

<< Tu as raison , permets-nous de retourner chez Sélim-aga ; il ne faut pas exercer trop longtemps la patience du Kurde.

Oui , mais vous reviendrez pour le repas du soir.

J'accepte . A quelle heure seras - tu prêt?

Je te le ferai savoir ; du reste tu seras toujours le bienvenu . >>

Le repas n'avait point été long ; nous primes congé , et notre commandant voulut, pour nous faire honneur, nous accompagner jusqu'à la porte.

Nos deux serviteurs nous attendaient avec les chevaux .

Le moutesselim me demanda tout étonné :

« Tu as un bachi-bouzouk avec toi?

Oui ; le pacha m'avait muni d'une forte escorte , mais cet homme me suffit , je sais me protéger moi -même.

Quel beau cheval ! Émir , l'as - tu acheté ou élevé ?

On me l'a donné .

Un tel présent ne peut venir que de la main d'un prince ; qui te l'a fait , Émir?

Elçi konuşurken kapıya yaklaştı; son kelimedede gözden kayboldu. Komutan şaşkınlıkla gözlerini açtı; bu hareketi beklemiyordu; kendi adıma, bir Avrupalı diplomatın bu genç Kürt'ten daha asil ve coşkulu davranamayacağını fark ettim. Dağlıyı tebrik etmek için peşinden koşmak için güçlü bir arzu duydum. Mütesselim de kaçağı takip etmek için büyük bir istek duydu, ama bambaşka bir amaç için. Öfkeyle ayağa kalkıp bağırdı:

"Alçak! Ben gidiyorum..."

Bu coşku hızla dindi; Türk tekrar oturdu; kayıtsız bir tavırla tchibouk'umu doldurdum.

"Ne diyorsun Emir?" diye sordu görevli.

Bu beni şaşırtmıyor; bir Kürt, ikiyüzlü Yunanlılar gibi değildir, zalimlerin ayakları altında sürünen pis ve dalkavuk Yahudiler gibi de değildir... Bey ne diyecek, mütessir ne diyecek?

Gidip paşaya olanları anlatır mısın?

Hayır, sessiz kalacağım; ama bir gün bu işin geri kalanını öğrenecek.

Bu adamın geri çağrılmasını istiyorum!

Geri dönmeyecek.

Ona sabırla dinleyeceğime söz veriyoruz.

İnanmayacak... Ama onu sana geri getirebilecek birini tanıyorum.

Kim?

Ben.

Sen?

Evet, ben onun arkadaşayım, belki beni dinler.

Sen onun arkadaşı mısın? Onunla nasıl tanıştın?

Onu az önce senin bekleme salonunda ilk kez gördüm; ama onunla düzgün konuştum ve ona biraz hürmet ettim, çünkü bir beyin elçisi olduğunu iddia ediyordu; eminim ki onu bana sevdirmek için gereken tek şey buydu.

Ama şimdi onu nerede bulacağını biliyor musun?

Evet, biliyorum.

Belki de gitmiştir; atı sarayın önünde onu bekliyordu. Hayır, ben davet ettiğim için evime geldi.

Onu sen mi davet ettin? Seninle yemek mi yiyecekti?

Onu misafir olarak kabul etmeliyim; beye iletmem gereken bir mesajım var.

Beye bir mesaj! Ne tür bir mesaj?

Sen diplomat değil misin? Paşaya söyle de cevap versin.

Emir, bilmece gibi konuşuyorsun.

Bilgeliğin yakında sırrı çözecek. Sana söylemiştim, az önce hata yapıyordun... Tavsiyemi reddettin. Şimdi bu hatayı Gümrü Bey'ine dostça bir mesaj göndererek telafi edeyim.

Ama bilemez miyim?...

Evet, diplomatik bir sır olsa da niyetimi sana açacağım. Bey'e bir hediye gönderiyorum.

Ve kimden?

Sana söyleyemem... tahmin edemez misin? Bu hediyeyi gönderenin Amadiyah'ın batısında yaşadığını ve beyle iyi geçinmek istediğini de eklemeli miyim?

Tanrım, bu kadar yeter! Bey'in gözü korkutulmuş; bu hediye ondan geliyor!

Bu mütesselim, kötü alışkanlıklar yüzünden yıpranmış, zekâsı zayıf bir adamdı. Daha sonra öğrendim ki, zavallı sefinin bir eseri idi. Kendisi de, utanç verici yollarla, Küçük Asya'daki Zilla'nın basit nefus-eminisi pozisyonundan, Amadiyah'ın komutanlığına yükseltilmişti.

Bu görevliye yaptığım ziyaret tuhaf bir hal alıyordu. Biraz tesadüfen ve hatta ilk başta isteğim dışında yönlendirilen konuşma, iyi adamı birçok riskli şeye ikna etti. Planım başarılı olursa mutesselim ne yapacağını önceden kestirdim, onu bu durumdan kurtarabilir miyim diye düşündüm ve onu böyle tuzağa düşürdüğüm için içten bir pişmanlık duydum. Ancak, genç reisi kurnazlığa başvurmadan nasıl kurtarabilirdim?

Acı dolu düşüncelerimde bu noktaya gelmişim ki yemek geldi. Bir parça koyun eti ve bir tabak pilavdan oluşuyordu. Komutanımız öyle bir iştahla yemeye başladı ki, ne diyeceğini unuttu. Karnını doyurduktan sonra bana soracak kadar kendine geldi:

"Bu Kürdü bulacağından emin misin?

Umarım bulursun; beni kandıracak birine benzemiyor.

Geri gönderir misin?

İstersen.

Sence seni mi bekliyor?"

Komutanımızın bizi nezaketsizlikten değil, habercinin kaçabileceği korkusuyla gönderdiğini anladım. Ayağa kalktım ve dedim ki:

"Haklısın, Selim Ağa'nın evine dönmemize izin ver; Kürt'ün sabrını fazla zorlamamalıyız.

Evet, ama akşam yemeğine geri döneceksin.

Kabul ediyorum. Saat kaçta hazır olursun?

Sana haber veririm; ayrıca, her zaman hoş karşılanırsın."

Yemek uzun sürmemişti; ayrıldık ve komutanımız, bizi onurlandırmak için kapıya kadar bize eşlik etmek istedi. İki hizmetkarımız atlarla bizi bekliyordu.

Mutesselim şaşkınlıkla sordu:

"Yanında bir başıbozuk var mı?"

Evet; paşa bana güçlü bir koruma sağlamıştı ama bu adam bana yeter; kendimi nasıl koruyacağımı biliyorum.

Ne güzel bir at! Emir, satın mı aldın yoksa yetiştirdin mi?

Bana verildi.

Böyle bir hediye ancak bir şehzadenin elinden çıkabilirdi; sana kim verdi Emir?

Cela c'est mon secret , tu l'apprendras peut - être bientôt . »

Nous montâmes à cheval . Sélim-aga , accourut derrière nous , recommença sa parade , criant de toutes ses forces :

<< Présentez armes ! »

Les hommes formèrent une seule ligne .

« Musique , sonnez ! »

La tremblotante musique et les moulins à café se firent entendre , comme au moment de notre entrée.

« Déchargez toutes vos armes ! >>

O malheur ! la moitié à peine des vieux fusils partirent . L'aga roula des yeux terribles ; les soldats confus roulèrent aussi les leurs ; chacun travailla de son mieux à mettre son arme en état , nous nous rangeâmes pour écouter la décharge d'honneur. Hélas ! nous n'entendîmes guère plus de bruit que n'en font les fusils d'enfant fermés par un bouchon .

Arrivé à la maison , je trouvai le Kurde assis dans ma chambre , fumant tranquillement avec ma pipe et mon tabac ... Il usait de l'hospitalité suivant la coutume du pays ; sa confiance me fit grand plaisir.

Sois le bienvenu , ami ! m'écriai -je en entrant.

Tu parles kurde ! me dit- il tout heureux .

Un peu , très peu , mais nous saurons nous entendre . » Je donnai l'ordre à Halef de me procurer un repas satisfaisant pour mon hôte dans quelque restaurant du voisinage , puis je m'assis près du Kurde , prenant une bonne pincée de tabac et m'apprêtant à causer comme si nous eussions été de vieux amis.

« Je t'ai fait attendre longtemps , commençai - je ; le moutesselim a voulu que nous mangions avec lui .

Seigneur , je t'ai attendu volontiers ; la belle jeune fille qui te sert d'hôtesse m'a donné une pipe , et j'ai pris de ton tabac .

J'ai bien vu tantôt à ton visage que tu ne te fâcherais pas si j'agissais comme ton hôte.

Tu es un des guerriers du bey de Goumri ; ce qui est à moi est à toi . Je suis heureux de pouvoir te remercier du plaisir que tu m'as causé tout à l'heure chez le commandant .

Quel plaisir, Seigneur ?

Tout jeune encore , tu as su parler au moutesselim comme un vieillard , comme un homme fait . »

Il sourit .

« Je lui aurais parlé d'une autre façon si j'avais été seul avec lui.

Plus rudement?

Non , au contraire ; mais il y avait là des témoins , je devais faire respecter l'honneur de celui qui m'envoie .

Tu as atteint et même dépassé ton but le commandant désire te revoir , il veut entendre ton message .

Je ne lui donnerai pas cette satisfaction .

Et si je t'en prie , tu me refuseras aussi ?

Est- ce que tu désires cela de moi , Émir?

Oui , j'ai promis d'obtenir cette concession de ton amitié.

Connais-tu le moutesselim ? Est-il ton ami ?

Non , je le voyais tout à l'heure pour la première fois .

Eh bien , je vais t'apprendre quel homme c'est. Je ne puis mieux le caractériser qu'en te disant que les solian¹ ne recueillent plus même vingt mille piastres dans tout Amadiyah (car il n'a pas le fermage de l'impôt suivant l'usage ; on le lui a retiré) . Le sultan n'écoute pas souvent les plaintes de ses provinces ; il a dû cependant les entendre ici ; les choses criaient trop haut contre le ciel . Cet homme a tellement pillé les habitants de la ville , que les malheureux se cachent dans les montagnes , même en hiver , et n'osent plus reparaître . Tout le canton est dévasté , la famine s'y établit en permanence. Le moutesselim a toujours besoin. d'argent ; il emprunte ; quand on ne lui prête pas de bon cœur , on reste exposé à sa vengeance . C'est un lâche , arrogant avec les faibles , plat devant ceux qu'il craint ; ses soldats meurent de

faim et de froid , parce qu'il ne leur fait donner ni vivres ni habits ; ils n'ont que de mauvaises armes . Le moutesselim vend les fusils neufs à son profit. Quand on lui envoie de la poudre pour les deux misérables canons restant , il la cède moyennant de l'argent qu'il empoche ! »

1 Receveurs d'impôt.

Ce Kurde n'exagérait point ; oui , voilà bien l'incurie , l'avidité , les déprédations , la vénalité du fonctionnaire turc . Tout cela monte à un point tel , qu'il faut en être , comme moi , témoin oculaire pour y croire .

<< En quels termes est ton bey avec le commandant ? demandaije au jeune homme .

En mauvais termes ; les Kurdes viennent souvent à Amadijah ; ils y vendent , ils y achètent ; le moutesselim les taxe pour chaque entrée et sortie , ce que notre bey souffre avec impatience . Dans beaucoup de cas , le moutesselim s'arroge sur nous des droits usurpés. Dernièrement , deux Kurdes avaient acheté du plomb et des balles ; lorsqu'ils sortirent d'Amadijah on exigea l'acquit de la taxe ; or cette taxe est le double du prix de l'achat . Nos hommes ne purent ni ne voulurent payer. Ils furent retenus en prison. Le bey réclama leur liberté , consentant à ce que le plomb et les balles restassent confisqués . Le commandant refusa . Il voulait un dédommagement pour le procès et l'entretien des captifs ; le total montait à cent quarante piastres . Nous ne consentîmes point à payer. Depuis les Kurdes restent en prison , et on compte leur nourriture à dix piastres par jour. C'est pour traiter cette affaire que tu es venu?

Oui .

İşte sırrım bu, belki yakında öğrenirsin."

Atlarımıza bindik. Selim Ağa arkamızdan koşarak geldi ve alayına devam etti, ciğerlerinin tüm gücüyle bağırdı:

"Silahları getirin!"

Adamlar tek sıra halinde dizildiler.

"Müzik, ses!"

Titreyen müzik ve kahve değirmenlerinin gıcırıtları, tıpkı içeri girdiğimiz anda duyulabiliyordu.

"Bütün silahlarınızı ateşleyin!"

Vay canına! Eski tüfeklerin ancak yarısı ateş etmişti. Ağa dehşet içinde gözlerini devirdi; şaşkın askerler de gözlerini devirdi; her biri silahını hazırlamak için elinden gelenin en iyisini yaptı ve biz de şeref törenini dinlemek için sıraya girdik. Eyvah! Mantarla kapatılmış çocuk tüfeklerinin çıkardığı sestən başka bir şey duymadık. Eve vardığımda, Kürt'ü odamda oturmuş, pipom ve tütünümle huzur içinde sigara içerken buldum... Ülkenin geleneklerine göre misafirperverlik gösteriyordu; güveni bana büyük bir zevk verdi.

Hoş geldin dostum! diye bağırdım İçeri girdi.

Kürtçe konuşuyorsun! dedi bana, sevinçle.

Biraz, çok az, ama birbirimizi anlayabiliriz.

Halef'e mahalledeki bir restoranda misafirim için doyurucu bir yemek hazırlamasını emrettim, sonra Kürt'ün yanına oturdum, bir tutam tütün aldım ve sanki eski dostlarmışız gibi sohbet etmeye hazırlandım.

"Sizi uzun süre beklettim," diye başladım; "Mutesselim bizimle birlikte yemek yememizi istedi.

Tanrım, sizi isteyerek bekledim; ev sahibiniz olan güzel genç kız bana bir pipo verdi, ben de tütününüzden aldım.

Az önce yüzünüzden, ev sahibiniz gibi davransam kızmayacağınızı anladım.

Sen Goumri Bey'inin savaşçılarındansın; benim olan senindir. Komutanın evinde bana daha önce verdiğiniz zevk için size teşekkür edebildiğim için mutluyum.

Ne zevkiydi Tanrım?

Hâlâ gençtin, mütesselim ile yaşlı bir adam gibi, yetişkin bir adam gibi konuşmayı biliyordun." Gülümsedi.

"Onunla yalnız olsaydım farklı konuşurdum.

Daha kaba mı?

Hayır, tam tersine; ama orada tanıklar vardı, beni gönderenin onurunu korumak zorundaydım.

Hedefine ulaştın, hatta aştın; komutan seni tekrar görmek istiyor, mesajını duymak istiyor.

Ona bu memnuniyeti vermeyeceğim.

Ve sana yalvarırsam, beni de reddeder misin?

Bunu benden mi istiyorsun Emir?

Evet, dostluğundan bu tavizi alacağıma söz verdim.

Mütesselim'i tanıyor musun? O senin dostun mu?

Hayır, onu az önce ilk kez gördüm.

Peki, sana nasıl bir adam olduğunu anlatayım. Onu, size, Amadiyah'ın tamamında solian'ın artık yirmi bin kuruş bile toplamadığını söylemekten daha iyi anlatamam (çünkü verginin olağan kirasını alamıyor; bu da ondan alınmış). Sultan, eyaletlerinin şikayetlerini pek dinlemez; ancak burada duymuş olmalı; her şey göklere haykırıyordu. Bu adam, kasaba halkını o kadar çok soydu ki, talihsizler kışın bile dağlarda saklanıyor ve artık tekrar ortaya çıkmaya cesaret edemiyorlar. Tüm kanton harap olmuş durumda, kıtlık sürekli. Mütesselim sürekli paraya ihtiyaç duyuyor; borç alıyor; biri ona gönüllü olarak borç vermediğinde, intikamına maruz kalıyorsun. Korkaktır, zayıflara karşı kibirlidir, korktuklarının önünde dimdik durur; askerleri açlıktan ve soğuktan ölüyor, çünkü onlara yiyecek veya giyecek vermiyor; sadece kötü silahları var. Mütesselim, yeni tüfekleri kendi çıkarı için satıyor. Geriye kalan iki zavallı top için barut gönderildiğinde, bunları para karşılığında satıyor ve cebine indiriyor!

1 Vergi Tahsildarları.

Bu Kürt abartmıyordu; evet, bu Türk memurunun ihmali, açgözlülüğü, yağmacılığı ve rüşvetçiliği. Bütün bunlar öyle bir noktaya geliyor ki, inanmak için benim gibi görgü tanığı olmak gerekiyor.

"Beyinizin komutanla ne anlaşması var?" diye sordum genç adama. "Kötü şartlarda; Kürtler sık sık Amadiyah'a geliyorlar; orada satıyorlar, orada alıyorlar; mütesselim her giriş çıkış için vergi alıyor, beyimiz buna sabırsızlıkla katlanıyor. Çoğu durumda, mütesselim gasp edilmiş haklarını bize dayatıyor. Geçenlerde iki Kürt kurşun ve mermi satın almıştı; Amadiyah'tan ayrılırken vergiyi ödemeleri istendi; ancak bu vergi, alış fiyatının iki katıydı. Adamlarımız ödeyemedi ve ödemeyecekti. Hapishanede tutuldular. Bey, kurşun ve mermilerin müsadere edilmesine razı olarak serbest bırakılmalarını istedi. Komutan reddetti. Yargılama ve esirlerin geçim masrafları için tazminat istedi; toplam 140 kuruş tuttu. Ödemeyi reddettik. O zamandan beri Kürtler hapiste kaldı ve günlük yiyeceklerinin 10 kuruş olduğu tahmin ediliyor. Gelmenizin sebebi bu muydu?

Evet.

Es -tu chargé d'acquitter la somme ?

Non .

Et tu crois pouvoir entrer en accommodement ? Tu n'arriveras à rien .

Je dirai au moutesselim que dorénavant nous arrêterons tous ceux d'Amadiyah qui franchiront nos frontières , jusqu'à ce qu'il nous ait rendu les nôtres .

Ces représailles n'auront point de résultat . Crois -tu commandant s'inquiète beaucoup du sort de ses administrés ou de ses soldats ? Vous soulèverez un conflit qui pourra mal tourner pour vous. N'avez - vous pas songé plutôt à enlever les prisonniers ?

Une évasion est impossible.

Pourquoi ? La prison est - elle donc si bien gardée ?

Oh ! les gardes nous effrayent peu un sergent , quelques
Arnautes mourant de consommation , on en viendrait à bout...

Mais comment éviter le bruit ? toute la garnison serait en un instant sur pied ! Puis les murs
sont épais , la prison se ferme avec deux portes garnies de fer. Les soupiraux des cachots
donnent sur le jardin attenant à cette maison , qui est occupée par l'aga des Arnautes ... Non
, non , l'évasion est impraticable .

Si vous trouviez un homme prêt à vous aider ... ?

Où trouver cet homme ? Quel est- il ?

Moi.

Toi ! ô Émir , tu le tenterais ? Ah ! je te bénirais mille fois , car les prisonniers qu'on retient ici
sont mon père et mon frère !

Comment t'appelles -tu?

Dohoub : ma mère est une Kurde de la famille des Dohoubi .

Tu penses sans doute qu'étant étranger dans ce pays , je ne puis guère te seconder dans
une pareille entreprise , mais fie - toi à mon expérience . Si ton bey nous offre un asile après
l'événement , si tu me promets toi-même un fidèle concours , tu verras que nous nous
tirerons d'affaire. Demain je m'occuperai de dresser mes plans . >>

Il y avait une forte dose d'intérêt personnel dans mon dévouement ; je cherchais à me
ménager un sûr abri chez les Kurdes , car je prévoyais en avoir besoin ; et , en agissant
ainsi , j'obligeais le bey de Goumri à nous prendre sous sa protection .

Le jeune homme me demanda :

<< Tu crois donc que je devrais retourner chez le commandant ?

Oui ; va au palais , essaye encore d'entrer en composition .

Je ferai , de mon côté , tous mes efforts pour que tes parents te soient rendus .

Seigneur, comment te remercier ?

Écoute . Je te conseille de ne point parler de représailles ; dis seulement que , si les
prisonniers ne sont pas mis en liberté , tu iras jusqu'à Mossoul implorer le pacha... Tu
pourrais faire entendre aussi que tu comptes passer par le pays des Yésidi et voir Ali-bey,
leur chef.

Seigneur, ce serait trop oser et trop dire.

Fais ce que je te conseille , j'ai mes raisons pour cela . D'ailleurs , le commandant sera
peut-être plus traitable à présent sur la question des prisonniers ; il les retenait pour avoir de
l'argent , or nous venons de lui donner une belle somme .

Eh bien ! essayons , je me rends chez lui à l'instant.

Ne manque pas de revenir chercher le paquet pour le bey ; mais attends , je vais te donner
un mot que tu remettras au commandant. »

J'écrivis à la hâte en turc , sur une feuille de mon carnet :

<< Permets - moi , Moutesselim , de te recommander l'affaire de ce Kurde. Je crains que le
pacha ne finisse par se fâcher si l'on moleste trop ce peuple. » Je signai , et Dohoub
emporta hâtivement le papier .

Je m'étais posé en personnage influent ; je continuais mon rôle , risquant gros jeu peut - être
, mais les circonstances m'avaient entraîné . L'audace pouvait me faire réussir ; aurais-je
abandonné une partie si bien engagée ?

En ce moment Halef rentrait avec une énorme provision de mets froids , de fruits , etc.

Jamais je n'eusse cru qu'on parvînt à trouver tant de comestibles dans Amadijah ; il y en
avait bien pour une semaine .

<< Hadji Halef Omar, quelle abondance ! m'écriai - je .

Allah est grand , Sidi , ma faim est grande aussi ! Sais - tu que ni moi ni le petit Ifra nous n'avons mangé depuis Spandareh?
Mangez donc , mais auparavant prépare ici un bon repas ; je ne veux point laisser partir le Kurde mourant de faim . As - tu trouvé du vin ?
Non . Tu es maintenant . un fidèle croyant , et tu veux toujours faire usage de la boisson des infidèles ! Allah kérîm ! Je suis musulman , je ne demande pas de vin dans Amadiâh ...
Eh bien , j'irai en chercher moi -même , tu me comprends ,
Halef? point de plaisanterie .

Parayı ödemekten sen mi sorumlusun?

Hayır.

Ve bir anlaşmaya varabileceğini mi sanıyorsun? Hiçbir yere varamayacaksın.

Mutesselim'e, sınırlarımızı geçen tüm Amadiâhlıları, sınırlarımızı bize geri verene kadar tutuklayacağımızı söyleyeceğim.

Bu misillemelerin hiçbir etkisi olmayacak. Komutanın tebaasının veya askerlerinin kaderiyle çok ilgilendiğini mi düşünüyorsun? Senin için kötü sonuçlanabilecek bir çatışmayı körükleyeceksin. Mahkumları kaçırmak yerine bunu düşünmedin mi?

Fırar imkânsız.

Neden? Hapishane bu kadar iyi korunuyor mu?

Ah! Gardiyanlar bizi pek korkutmuyor, bir çavuş, veremden ölen birkaç Arnaut, onları alt edebiliriz...

Ama gürültüden nasıl kaçınabiliriz? Tüm garnizon bir anda ayağa kalkar! Sonra duvarlar kalınlaşır, hapishane iki demir kapıyla kapatılır. Zindan havalandırma delikleri, Arnauts ağasının yaşadığı bu evin bitişiğindeki bahçeye açılıyor... Hayır, hayır, kaçmak imkânsız. Sana yardım etmeye istekli bir adam bulabilseydin...?

Bu adamı nerede bulabilirim? Kim o?

Ben.

Sen! Ey Emir, dener misin? Ah! Sana binlerce kez şükürler olsun, çünkü burada tutulanlar babam ve kardeşim!

Adın ne?

Dohoub: Annem Dohoubi ailesinden bir Kürt.

Muhtemelen, bu ülkede yabancı olduğum için böyle bir girişimde sana pek yardımcı olamayacağımı düşünüyorsun, ama deneyime güven. Bey'in olaydan sonra bize sığınma hakkı teklif ederse, sen de bana sadık bir destek sözü verirsen, bunun üstesinden geleceğimizi göreceksin. Yarın planlarımı çizeceğim. >>

Bağlılığında güçlü bir çıkarıcılık dozu vardı; Kürtler arasında güvenli bir liman sağlamaya çalışıyordum, çünkü buna ihtiyacım olacağını önceden görüyordum ve bunu yaparken Gümrü Bey'ini bizi koruması altına almaya zorluyordum.

Genç adam bana sordu:

<<Öyleyse komutana dönmem gerektiğini mi düşünüyorsunuz?

Evet; saraya gidin, tekrar bir anlaşmaya varmaya çalışın.

Ben de anne babanızın size geri dönmesi için elimden geleni yapacağım.

Tanrım, size nasıl teşekkür edebilirim?

Dinleyin. Misillemelerden bahsetmemenizi tavsiye ederim; sadece esirler serbest bırakılmazsa, Paşa'ya yalvarmak için Musul'a kadar gideceğinizi söyleyin... Ayrıca Yezidilerin ülkesinden geçip liderleri Ali Bey'i görmeyi düşündüğünüzü de bildirebilirsiniz.

Tanrım, bu çok cüretkâr ve söylenmesi çok abartılı olur.

Size tavsiye ettiğim gibi yapın; bunun için sebeplerim var. Ayrıca, komutan esirler konusunda şimdi daha anlayışlı olabilir; Para almak için onları tutuyordu ve biz de ona az önce güzel bir miktar verdik.

Öyleyse! Deneyelim; hemen evine gidiyorum.

Bey'e paketi almak için geri dönmeyi unutma; ama bekle, komutana teslim edeceğin bir not vereceğim."

Defterimdeki bir kağıda aceleyle Türkçe yazdım:

"Mütesselim, sana bu Kürt meselesini tavsiye edeyim. "Bu insanlar çok fazla taciz edilirse Paşa'nın öfkeleneceğinden korkuyorum." İmzaladım ve Dohoub aceleyle kağıdı aldı.

Etkili bir figür gibi davranmıştım; belki de çok şey riske atarak rolüme devam ettim, ama koşullar beni buna itmişti. Cüret beni başarılı kılabilirdi; böylesine iyi başlamış bir oyunu terk eder miydim?

O sırada Halef, muazzam bir soğuk yemek, meyve vb. stoğuyla geri dönüyordu. Amadiyah'ta bu kadar çok yiyecek bulunabileceğine asla inanmazdım; bir hafta yetecek kadar vardı.

"Hacı Halef Ömer, ne bolluk!" diye bağırdım.

Allahu Ekber Sidi, benim de açlığım çok! Biliyor musun, ne ben ne de küçük İfra, İsfandar'dan beri bir şey yemedik?

Ye ama önce buraya güzel bir yemek hazırla; açlıktan ölmek üzere olan Kürt'ü bırakmak istemiyorum. Şarap buldun mu?

Hayır. Artık müminsin ve hâlâ kâfirlerin içkisini içmek istiyorsun! Allah, Allah Ver! Ben Müslümanım, Amadiyah'ta şarap istemem...

Peki, ben gidip kendim alırım, anladın mı Halef? Şaka değil.

Non , Sidi , tu n'iras pas ! Seulement est - ce que je puis me faire entendre de ces gens ? Je ne connais pas le kurde , je ne sais pas comment on dit : vin . Je ne puis acheter ce dont je ne sais pas le nom.

En turc , le vin se dit charab , en kurde cherab ; tu vois que la différence n'est pas grande .

Sir Lindsay a besoin de vin , ainsi exécute - toi. >>

Halef sortit ; mais comme il avait laissé la porte ouverte , j'entendis la voix aigre de Merzinah se mêlant à une voix d'homme ; elle grondait comme à l'ordinaire . Halef rentra presque aussitôt en criant :

« Sidi , il y a ici un homme que l'hôtesse ne veut pas laisser entrer.

Quel est cet homme?

Un habitant d'Amadiyah , dont la fille est malade .

Eh bien , qu'y puis-je faire?

Pardonne-moi , Sidi ; lorsque j'allais acheter du pain , j'ai rencontré un homme courant si fort , qu'il me renversa presque .

Je lui demandai pourquoi il était si pressé ; il me répondit qu'il courait chercher un hékim , afin de soigner sa fille , car elle venait de tomber subitement malade et allait mourir . Là - dessus je lui ai conseillé de venir te trouver ; il n'y a pas sur la terre de meilleur hékim que toi !

Tu as agi sottement , Halef; tu sais bien que je n'ai plus la pharmacie avec laquelle je traitais les gens quand nous voyagions sur le Nil.

O Sidi , un grand savant comme toi ne peut- il pas guérir sans ces petits grains ?

Mais je ne suis pas médecin.

Tu connais tout. >>

Que faire ? Halef n'oubliait pas les bakchich que lui avaient valu mes anciennes cures ; d'ailleurs pourquoi ne pas essayer?

Tout le monde peut être médecin dans ce pays.

<< Allons ! murmurai -je avec un reste d'humeur , notre hôtesse est plus avisée que toi , Halef ; cependant va me chercher ton client. >>

Le petit Arabe rentra bientôt , poussant devant lui un étranger tout couvert de sueur ; son front et sa barbe étaient humides , de grosses gouttes tombaient sur ses vêtements . Je le reconnus pour un Kurde aux mèches de cheveux qui s'échappaient de son turban ; néanmoins il portait le costume turc .

<< Salam ! me dit - il tout essoufflé. O Seigneur , ma fille va mourir ; elle parle déjà du ciel ! Qu'a- t- elle , ta fille ?

Elle est possédée d'un malin esprit qui veut l'emporter .

Comment sais- tu cela?

Le vieux hékim turc que je suis allé chercher me l'a dit. Il lui a donné une amulette , mais il ne promet pas de la soulager.

Quel âge a ta fille ?

Seize ans .

Souffrait- elle des crampes ou de l'épilepsie?

Non, elle n'a jamais été malade ; c'est aujourd'hui seulement que le mal l'a prise.

Mais que lui fait le mauvais esprit?

Il est entré dans sa bouche , car elle se plaint de ce qu'il lui griffe la gorge ; il lui a tellement enflé les yeux , qu'ils semblent ne plus tenir dans sa tête ; ses lèvres sont rouges et son visage aussi ; elle est couchée et répète toujours : Le ciel est beau ! le ciel est beau ! >>

Je crus comprendre qu'il s'agissait d'un empoisonnement et qu'il n'y avait pas de temps à perdre .

<< Demeures -tu loin d'ici ? demandai -je au pauvre homme . Je vais essayer de secourir ta fille.

Je demeure tout près.

N'y a-t-il pas d'autres médecins dans la ville que ce vieux hékim ?

Non , Seigneur.

Dépêchons -nous donc. >>

Il me conduisit en toute hâte dans sa maison ; nous traversâmes trois ruelles ; puis nous arrivâmes devant un bâtiment d'assez convenable apparence , dont les propriétaires devaient appartenir à la classe aisée , du moins relativement. Nous passâmes deux pièces pour pénétrer dans une troisième plus reculée . Là , sur une sorte de matelas posé à terre , gisait une jeune fille étendue sur le dos . Quelques femmes pleuraient autour de la malade , tandis qu'un vieillard accroupi et sans turban récitait , dans un coin , à haute voix , une interminable formule de prières.

« Tu es le hékim ? demandai -je à ce vieillard .

Oui.

Quelle est la maladie de cette jeune fille?

Seigneur, le diable est entré en elle.

Tu te trompes ; si le diable la possédait , elle ne parlerait pas du ciel.

Seigneur, on ne comprend rien à son état ; le diable l'empêche de boire et de manger, il lui cause des étourdissements pour la faire mourir.

Laisse-moi voir cette malade. >>

Je m'agenouillai devant le matelas , en écartant les pleureuses .

La jeune patiente me sembla très jolie , malgré son abattement .

<< O Seigneur , sauve ma fille ! s'écria une des femmes , et tout ce que nous avons est à toi !

Hayır Sidi, gitmeyeceksin! Bu insanlara kendimi nasıl anlatabilirim ki? Kürtçe bilmiyorum, şarap demeyi bilmiyorum. Adını bilmediğim şeyi alamam.

Türkçede vin <<şarab>> charab <<şarab>>, Kürtçede cherab <<şarab>> denir; aradaki farkın büyük olmadığını görüyorsun. Sör Lindsay'in şaraba ihtiyacı var, al gitsin. >>

Halef dışarı çıktı; ama kapıyı açık bıraktığı için Merzina'nın tiz sesinin bir erkek sesiyle karıştığını duydum; her zamanki gibi homurdanıyordu. Halef hemen içeri girip bağırdı: "Sidi, burada ev sahibesinin içeri almadığı bir adam var.

Bu adam kim?

Kızı hasta olan Amadiah sakinlerinden biri.

Peki, ne yapabilirim?" Affedersin Sidi; ekmek almaya giderken, neredeyse beni devirecek kadar hızlı koşan bir adamla karşılaştım.

Neden bu kadar acele ettiğini sordum; Kızı aniden hastalanıp ölmek üzere olduğu için onu tedavi etmesi için bir hekim çağırmaya koştuğunu söyledi. Ben de ona gelip seni bulmasını tavsiye ettim; dünyada senden daha iyi bir hekim yok!

Aptalca davrandın Halef; Nil Nehri'nde seyahat ederken insanları tedavi ettiğim eczanemin artık olmadığını çok iyi biliyorsun.

Ey Sidi, senin gibi büyük bir âlim bu küçük tanecikler olmadan hastaları iyileştiremez mi? Ama ben doktor değilim.

Sen her şeyi biliyorsun. >>

Ne yapmalıyım? Halef önceki tedavilerimden aldığı rüşvetleri unutmamıştı; ayrıca neden denemesin ki?

Bu ülkede herkes doktor olabilir. "Hadi!" diye mırıldandım, hâlâ biraz sinirliydim. "Ev sahibimiz senden daha akıllı Halef; ama git ve hastanı bana getir."

Küçük Arap kısa süre sonra ter içinde bir yabancıyı önüne iterek geri döndü; alnı ve sakalı ter içindeydi ve giysilerine iri damlalar düşüyordu. Sarığından saç tutamları sarkan bir Kürt olduğunu fark ettim; buna rağmen Türk kıyafeti giymişti.

"Selam!" dedi nefes nefese. "Ey Tanrım, kızım ölecek; şimdiden cennetten bahsediyor!

Kızınıza ne oldu?

Kötü bir ruh tarafından ele geçirilmiş ve onu götürmek istiyor.

Bunu nereden biliyorsunuz?

Gittiğim yaşlı Türk hekim söyledi. Ona bir muska verdi ama onu iyileştireceğine söz vermedi.

Kızınız kaç yaşında?

On altı.

Kramp veya epilepsi mi çekiyordu?

Hayır, hiç hasta olmadı; hastalık onu ancak bugün ele geçirdi.

Ama kötü ruh ona ne yapıyor?

Ağızına girmiş, çünkü boğazını kaşıdığından şikayet ediyor; gözlerini o kadar şişirmiş ki artık kafasına sığmıyorlarmış gibi; dudakları ve yüzü de kırmızı; uzanıp "Gökyüzü güzel!" diye tekrarlıyor. Gökyüzü çok güzel!"

Zehirlenme olduğunu ve kaybedecek zaman olmadığını anladığımı sanıyordum.

"Buradan uzakta mı yaşıyorsun?" diye sordum zavallı adama. "Kızına yardım etmeye çalışacağım.

Çok yakınlarda oturuyorum.

Şehirde bu yaşlı doktordan başka doktor yok mu?

Hayır, Tanrım.

Hadi o zaman acele edelim." >>

Beni hızla evine götürdü; üç ara sokaktan geçtik; sonra oldukça düzgün görünümlü bir binanın önüne geldik; sahipleri en azından nispeten varlıklı sınıftan olmalıydı. İki odadan geçip daha تنها bir üçüncü odaya girdik. Orada, yere serilmiş bir çeşit şilte üzerinde sırtüstü yatan genç bir kız vardı. Birkaç kadın hasta kadının etrafında ağlarken, sarıksız, çömelmiş yaşlı bir adam bir köşede bitmek bilmeyen bir dua dizisini yüksek sesle okuyordu. "Sen hekim misin?" diye sordum bu yaşlı adama.

Evet.

Bu genç kızın hastalığı ne?

Tanrım, şeytan içine girmiş.

Yanılıyorsun; şeytan onu ele geçirseydi, cennetten bahsetmezdi.

Tanrım, durumunu anlamıyoruz; şeytan onu yemekten ve içmekten alıkoyuyor, ölmesi için başını döndürüyor.

Bu hasta kadını görmeme izin ver. >>

Şiltenin önünde diz çöktüm, yas tutanları ittim "Yakında."

Genç hasta, umutsuzluğuna rağmen bana çok güzel göründü.

<< Tanrım, kızımı kurtar! diye bağırdı kadınlardan biri, "Ve sahip olduğumuz tek şey Sensin!"

Oui , ajouta l'homme qui était venu me chercher . Tu prendras tout ce que nous avons , tout : car c'est notre unique enfant, c'est notre vie ! Rends - la - nous >>

Une autre voix , vraiment étrange , s'éleva au fond de la pièce en disant:

<< Sauve - la ! Tu seras riche , tu seras le favori d'Allah ! »

Je regardai dans la direction de cette voix , j'aperçus une vieille femme dont l'aspect me donna presque le frisson . Elle paraissait avoir au moins cent ans , sa taille était toute courbée ; il ne lui restait plus qu'un peu de peau sur les os ; son maigre visage me fit l'effet d'une tête de mort, mais de ce crâne branlant tombait jusqu'à terre la plus abondante chevelure blanche que j'aie jamais vue. La vieille , joignant ses mains osseuses , entourées d'un long rosaire , répéta avec un sanglot :

« Oui , sauve-la , sauve ma chère petite - fille , et je prierai sans cesse pour toi la sainte Mère des Douleurs , la mère de notre Dieu ! >>

Cette femme était donc catholique , au milieu de ces populations turques et kurdes !

Prie, répondis-je tout ému, je ferai ce qu'humainement il est possible de faire . >>

La malade avait les yeux ouverts , les pupilles extrêmement dilatées , mais l'expression de son visage restait gaie et souriante .

Ses joues brillaient de fièvre , son pouls et sa respiration me parurent très irréguliers ; son gosier desséché et brûlant avait un mouvement fiévreux , même à l'extérieur . Je demeurai convaincu d'un empoisonnement par la belladone ou le stramonium ; je sentais toute l'insuffisance de ma science médicale .

<< Y a- t- il eu des vomissements ? demandai - je au père .

Non .

Pourrais -tu me donner un miroir ?

En voici un tout petit , pendu au mur.

Apporte-le - moi . >>

Le vieil hékim se mit à rire , et murmura :

« Il veut faire mirer l'esprit ! »

Je ne répondis point , je cherchai , en me rapprochant de la fenêtre , à diriger la réflexion des rayons du soleil couchant sur le visage de la malade . Cette éblouissante lumière ne fit pas même trembler l'iris des yeux.

<< Te souviens -tu de ce que ta fille a mangé avant de tomber malade ? repris -je en m'adressant toujours à mon client .

Je ne sais , elle était restée seule .

Où?

Ici .

Ce n'est point le malin esprit qui tourmente ta fille ; elle a bu ou mangé quelque poison .

Allah il Allah ! Est - il possible , Seigneur?

Oui.

Ne le crois pas, interrompit le vieux médecin . Le diable est en elle.

Tais-toi ! » ordonnai-je , et me tournant vers les parents, je leur demandai : « Avez - vous du citron , ici ?

Non.

Du café ?

Oui.

Pourriez-vous vous procurer tout de suite de la noix de galle?

Il en croît beaucoup dans nos forêts , nous en avons à la maison .

Préparez bien vite une grande tasse de café très fort et bouillant , faites cuire de la noix de galle dans de l'eau , envoyez chercher du citron .

Ah ! il veut nourrir le démon avec de la noix de galle , du citron et du café ! » exclamait le vieux médecin levant les bras d'un air épouvanté.

J'essayai d'introduire les doigts dans la bouche de la malade , en les protégeant contre ses dents au moyen du manche de mon couteau . Je voulais provoquer un vomissement , et je n'y réussis point ; une médication énergique était nécessaire .

<< Y a-t-il une étizaga (pharmacie) dans le voisinage? m'écriai-je .

Oui , dans notre rue même.

Viens avec moi , hâtons - nous. >>

Nous entrâmes dans une misérable petite boutique, où je trouvai un véritable chaos de mille choses utiles et inutiles : pommades rances , tubes de pipe , vieux papiers à emplâtre , chandelles de suif, rhubarbe , sucre non clarifié dans une vieille caisse ; des fèves de café mêlées à de la fleur de tilleul ; des grains de poivre , de la craie en poudre , des feuilles de séné au fond d'une boîte , dont le couvercle renversé contenait du miel , enfin du gingembre , des sulfates , du savon , du tabac , du sel , des bésicles , du vinaigre, de la charpie , de l'antimoine , de l'encre , de la valériane , du goudron , des figues en quantité et de l'assa-fœtida , le tout pêle-mêle , sens dessus dessous , sans ordre , imprégné d'une saleté répugnante .

Un petit homme , non moins dégoûtant que sa marchandise , était assis au milieu de la boutique .

Combien ce malheureux apothicaire devait causer de ravages , avec ses remèdes gâtés ou mal distribués , dans une population décimée par les maladies !

Evet, diye ekledi beni almaya gelen adam. Sahip olduğumuz her şeyi, her şeyi alacaksınız: Çünkü o bizim tek çocuğumuz, o bizim hayatımız! Onu bize geri verin.

Odanın arkasından gerçekten tuhaf bir ses yükseldi:

"Onu kurtarın! Zengin olacaksınız, Allah'ın gözdesi olacaksınız!"

Bu sesin geldiği yöne baktım ve görünüşü beni neredeyse ürpertecek kadar yaşlı bir kadın gördüm. En az yüz yaşında görünüyordu, vücudu tamamen eğilmişti; kemiklerinde sadece biraz deri kalmıştı; incecik yüzü bana bir kurukafa gibi görünüyordu, ama bu sallantılı

kafatasından yere, gördüğüm en gür beyaz saçlar dökülüyordu. Yaşlı kadın, uzun bir tespihe sarıllı kemikli ellerini kavuşturarak hıçkırıkla tekrarladı:

"Evet, onu kurtarın, sevgili torunumu kurtarın ve ben de sizin için Tanrımızın Annesi, Kederlerin Kutsal Annesi'ne durmadan dua edeceğim!"

Demek bu kadın, Türk ve Kürt topluluklarının ortasında bir Katolikti!

"Lütfen," diye cevap verdim, oldukça duygulanmıştım, "insan olarak mümkün olanı yapacağım."

Hasta kadının gözleri açıldı, gözbebekleri son derece büyümüştü ama yüz ifadesi neşeli ve gülümsüyordu.

Yanakları ateşle parlıyordu, nabızı ve nefesi bana çok düzensiz geliyordu; kuru, yanan boğazı, dışarıdan bile ateşli bir şekilde hareket ediyordu. Belladonna veya stramonyum zehirlenmesinden hâlâ emindim; tıbbi bilgimin yetersizliğini hissediyordum. "Kusma var mıydı?" diye sordum babaya. "Hayır.

Bana bir ayna verebilir misin?

İşte duvarda asılı küçük bir tane.

Bana getir."

Yaşlı hekim güldü ve mırıldandı, "Ruhu yansıtmak istiyor!"

Cevap vermedim; pencereye yaklaştım ve batan güneşin ışınlarının yansımasını hasta kadının yüzüne yöneltmeye çalıştım. Bu göz kamaştırıcı ışık, gözlerinin irislerini bile titretmiyordu.

"Kızınız hastalanmadan önce ne yediğini hatırlıyor musunuz?" diye devam ettim, hâlâ müvekkilime hitap ederek.

Bilmiyorum; yalnızdı.

Nerede?

Burada.

Kızınıza eziyet eden kötü ruh değil; zehir içmiş veya yemiş.

Allah Allah! Mümkün mü Tanrım?

Evet.

İnanmayın, diye araya girdi yaşlı doktor. İçinde şeytan var.

Susun!

" diye emrettim ve anne babaya dönerek sordum: "Burada limon var mı?

Hayır.

Kahve?

Evet.

Hemen biraz mazı alabilir misiniz?

Ormanlarımızda bolca yetişir; evde de var.

Hemen büyük bir fincan çok koyu, kaynar kahve hazırlayın, biraz mazıyı suda kaynatın ve biraz limon getirin. "Ah! Şeytanı mazı, limon ve kahveyle beslemek istiyor!" diye haykırdı yaşlı doktor, dehşet içinde kollarını kaldırarak.

Hastanın ağzına parmaklarımı sokmaya çalıştım, bıçağımın sapıyla dişlerinden korudum.

Kusturmaya çalıştım ama başaramadım; güçlü bir ilaç gerekiyordu.

"Yakınlarda bir étizaga (eczane) var mı?" diye bağırdım.

"Evet, tam sokağımızda.

"Benimle gel, acele edelim."

"Binlerce işe yarar ve yararsız şeyin tam bir kaosuyla karşılaştığım sefil küçük bir dükkana girdik: bayat merhemler, pipo sapları, eski alçı kağıtları, donyağı mumları, ravent, eski bir kasada berraklaştırılmamış şeker; ıhlamur çiçeğiyle karıştırılmış kahve çekirdekleri; Bir kutunun dibinde karabiber taneleri, toz tebeşir, sinameki yaprakları, ters çevrilmiş kapağında

bal, son olarak zencefil, sülfatlar, sabun, tütün, tuz, gözlük, sirke, tiftik, antimon, mürekkep, kediotu, katran, bol miktarda incir ve şeytantesi, hepsi de ters yüz edilmiş, düzensiz, iğrenç bir pisliğe bulanmış halde.

Mallarından daha az iğrenç olmayan küçük bir adam, dükkanın ortasında oturuyordu.

Bu talihsiz eczacı, bozuk veya kötü dağıtılmış ilaçlarıyla, hastalıklarla yok olmuş bir nüfusta kim bilir ne kadar büyük bir yıkıma yol açmıştı!

Je choisais une petite bouteille , parmi le fouillis des flacons vides , dont la plupart étaient cassés , je la fis remplir de sel de zinc ; je pris aussi un peu d'ammoniaque liquide conservée au fond d'une autre fiole .

Le sulfate de zinc , administré avec précaution , procura un grand soulagement à la malade . On lui fit boire ensuite du café mêlé de citron et de jus de noix de galle . De plus , je recommandai aux femmes qui la soignaient de l'asperger fréquemment avec de l'eau froide et de lui laver le visage avec l'ammoniaque étendue d'eau , pour l'empêcher de dormir , car je craignais une congestion .

Je promis du reste de revenir bientôt .

En vérité, je ne sais si mon traitement eût eu l'approbation de la Faculté , mais je faisais ce que je pouvais , et le succès couronna mes efforts . Le premier danger écarté, avant de quitter la maison, j'examinai un peu mon entourage . Je vis tout à coup , dans un angle de la pièce , une corbeille remplie de mûres , parmi lesquelles se trouvait une certaine quantité de baies de laurier- cerise . Ce fut toute une révélation !

<< Veux -tu voir le malin esprit qui a causé la maladie ? demandaije au vieil hékim .

Un esprit ne peut se voir, et quand même il serait visible', ce ne serait pas toi qui me le montrerais , car tu n'y crois pas ...

Si la malade guérit , c'est que mon amulette l'aura sauvée .

Ton amulette ! je la lui ai enlevée ! regarde , la voici à terre ; je vais l'ouvrir devant toi.

Je te le défends ! s'écria le vieillard , se précipitant pour saisir l'objet.

Laisse cette amulette , hékim; mes doigts sont plus forts que les tiens ; pourquoi ne veux - tu pas que je l'ouvre ?

Parce que le charme est enfermé là ! Si tu l'ouvrais, tu serais immédiatement atteint par le mal qui agite la jeune fille .

Eh bien, essayons. >>

Le vieux sorcier s'efforça en vain de m'arracher son amulette des mains ; je tins bon. Le sachet consistait en deux morceaux de peau de veau de forme carrée et cousus ensemble ; je les déchirai , quelques mouches mortes s'échappèrent alors du petit sac . Je ne pus m'empêcher de rire ; secouant à terre ces malheureuses bestioles , je dis au vieux médecin : « Que pouvaient faire ces innocents moucherons ? Tu le vois , hékim , ton remède était ridicule ; maintenant où est l'esprit qui doit me saisir?

Attends un peu , tu le sentiras !

Non , écoute -moi , le seul démon auquel on puisse attribuer la maladie de cette enfant est ici , dans ce panier . Regarde : un médecin comme toi doit connaître ces fruits . >>

Je lui montrai les baies noires ; le vieillard fit un geste d'épouvante et s'écria :

<< Allah , protège-nous ! ce sont des oelum kires (des cerises de folie) ! Celui qui en mange doit mourir, il n'y a plus d'espoir pour lui ! Il est perdu ! perdu !

Eh bien ! l'enfant a mangé de ces fruits ; je l'ai bien vu à ses yeux , car ce poison dilate extraordinairement la pupille , ne l'oublie pas . A présent , hékim , remets ton turban , puis va - t'en , autrement je te force à goûter les cerises de folie , pour que tu puisses expérimenter ensuite avec des mouches mortes et voir si elles te sauveront la vie . Tu m'entends ? »

Je tenais quelques baies empoisonnées à la main ; je fis mine de poursuivre le sorcier ; celui - ci , épouvanté , roula hâtivement son turban autour de sa tête chauve et disparut sans demander son reste.

Les assistants comprenaient que j'avais raison : le mieux survenu dans l'état de la malade me justifiait assez . Les parents se confondirent en formules de remerciements et de louanges , auxquelles je ne pus mettre fin qu'en prenant la fuite . Je recommandai pourtant qu'on vînt m'appeler s'il arrivait quelque accident nouveau .

Lorsque je rentrai chez moi , j'aperçus Merzinah courant devant la porte de sa cuisine , avec des gestes furieux , et brandissant une énorme cuiller.

Une sorte de torchon mouillé était jeté si habilement sur sa tête et ses épaules , qu'il couvrait son vénérable front presque jusqu'aux yeux et cachait par derrière sa mince queue de cheveux gris. En même temps, j'entendis , au fond du laboratoire culinaire , la voix de maître Halef criant :

<< Attends , attends , vieux dragon ! je t'apprendrai à rôder autour de mon café ! »

Çoğu kırık olan boş şişelerin arasından küçük bir şişe seçip çinko tuzuyla doldurdum. Ayrıca başka bir şişenin dibinden biraz sıvı amonyak aldım.

Çinko sülfat dikkatli bir şekilde uygulandığında hastaya büyük bir rahatlama geldi. Ardından limon ve mazi suyuyla karıştırılmış kahve verdiler. Ayrıca, tıkanıklık korkusuyla, tedavi eden kadınlara sık sık soğuk su serpmelerini ve uyumasını önlemek için yüzünü seyretilmiş amonyakla yıkamalarını önerdim.

Üstelik yakında döneceğime söz verdim.

Doğrusu, tedavimin Fakülte tarafından onaylanıp onaylanmayacağını bilmiyorum ama elimden geleni yaptım ve başarı çabalarımı taçlandırdı. İlk tehlike geçtikten sonra, evden çıkmadan önce etrafıma biraz baktım. Aniden odanın bir köşesinde, içinde bir miktar kiraz defnesi meyvesi bulunan böğürtlen dolu bir sepet gördüm. Bu tam bir aydınlanmaydı!

"Hastalığa neden olan kötü ruhu görmek ister misin?" Yaşlı hekime sordum.

"Bir ruh görülemez ve görülebilse bile, ona inanmadığın için bana göstermezsin..."

Hasta kadın iyileşirse, muskam onu kurtarmış olur.

Muskamı! Ondan aldım! Bak, işte yerde; önünde açacağım.

Seni yasaklıyorum!" diye bağırdı yaşlı adam, nesneyi kapmak için koşarak. "O muskayı bırak hekim; parmaklarım seninkilerden daha güçlü; neden açmamı istemiyorsun?"

Çünkü muska orada kilitli! Açarsan, genç kızı rahatsız eden hastalık seni hemen vurur.

Peki, deneyelim. >>

Yaşlı büyücü muskasını ellerimden koparmaya çalıştı ama boşuna; ben direndim. Kese, birbirine dikilmiş iki kare dana derisinden oluşuyordu; onları yırttım ve küçük keseden birkaç ölü sinek kaçtı. Gülmeden edemedim; bu talihsiz yaratıkları yere sererek yaşlı doktora dedim ki:

"Bu masum tatarcıklar ne yapabiliirdi? Görüyorsun hekim, ilacın çok saçmaydı; şimdi beni ele geçirmesi gereken ruh nerede?"

Bir dakika, hissedeceksin!

Hayır, dinle beni, bu çocuğun hastalığının atfedilebilecek tek iblis burada, bu sepetin içinde.

Bak: senin gibi bir doktor bu meyveleri bilmeli. >>

Ona böğürtlenleri gösterdim; yaşlı adam dehşet içinde bir hareket yapıp bağırdı:

<<Allah'ım, bizi koru! Bunlar oelum kires (çılgin kirazlar)! Bunları yiyen ölmeli, artık onun için umut yok! Kayboldu! Kayboldu!

Pekala! Çocuk bu meyveleri yedi; bunu gözlerinde açıkça gördüm, çünkü bu zehir gözbebeklerini olağanüstü derecede genişletiyor, bunu unutma. Şimdi hekim, sarığını tekrar tak, sonra da git, yoksa seni çılgın kirazları tatmaya zorlarım, böylece ölü sineklerle deney yapabilir ve hayatını kurtarıp kurtaramayacaklarını görebilirsin. Beni duyuyor musun? Elimde zehirli meyveler vardı; büyücüyü takip ediyormuş gibi yaptım; büyücü dehşete kapılmış bir şekilde, türbanını aceleyle kel kafasına doladı ve daha fazlasını istemeden ortadan kayboldu.

Yan taraftakiler haklı olduğumu anladılar: Hastanın durumundaki iyileşme beni yeterince haklı çıkarıyordu. Akrabalar, ancak kaçarak sonlandırabileceğim teşekkür ve övgülerle doluydu. Yine de yeni bir kaza olursa beni aramalarını tavsiye ettim.

Eve döndüğümde, Merzinah'ın mutfak kapısının önünde öfkeli hareketlerle ve kocaman bir kaşıkla koştuğunu gördüm.

Bir tür ıslak bez, başına ve omuzlarına o kadar ustaca atılmıştı ki, saygıdeğer alnını neredeyse gözlerine kadar örtüyor ve incecik gri saçlarının arkasına saklanıyordu. Aynı anda, mutfak laboratuvarının arkasından, Usta Halef'in "Bekle, bekle, ihtiyar ejderha! Sana kahvemini etrafında dolaşmayı öğreteceğim!" diye bağırıldığını duydum.

Notre hôtesse , qui avait fini par s'arrêter , se débarrassait du linge humide , et , le roulant en boule , allait , je crois , riposter par ce projectile , quand elle m'aperçut .

«0 Émir ! murmura-t-elle toute tremblante de colère , heureusement te voilà ! Défends-moi des fureurs de cet homme sauvage !

Qu'y a-t- il donc , ô rose d'Amadijah ?

Il prétend qu'il a trouvé mon café dans ta caisse et le tien dans mon sac.

Est- ce vrai , Merzinah ?

Vrai ! Je te jure par Aïcha , la mère de tous les saints , que je n'ai de ma vie touché ta caisse du bout de l'ongle !

Tais-toi , grand'mère de toutes les menteuses et de tous les larrons , reprenait la voix de Halef , toujours du fond de la cuisine .

Oses - tu bien soutenir que tu n'as pas volé notre café ! du café qui m'a coûté vingt-cinq bonnes piastres les deux cent drem¹ ! ...

Je prouverai ton mensonge à mon sidi ! >>

Halef s'était avancé sur le seuil , il tenait d'une main la petite caisse de café récemment achetée , et de l'autre un grand cornet de papier tout ouvert.

<< Sidi , grondait le petit homme hors de lui , Sidi , tu connais le café de Harima ?

Oui , certainement.

Eh bien , dis - moi lequel des deux ! »

Je soumis les grains de café de la boîte et du cornet à une minutieuse inspection .

« Il y a du café de Harima des deux côtés , repris-je , mais les grains sont mêlés avec beaucoup de mauvaises fèves et de coques desséchées , surtout ceux de sa caisse .

¹ Environ trois quarts de kilogramme .

Là ! tu le vois , Sidi ! J'ai acheté de l'excellent harima , et cette mère , cette grand'mère de brigands et de voleurs nous fait cuire un détestable café rempli de sales coques . Oui , tu le vois , elle a changé ce qu'il y avait dans la caisse !

Sidi , tu es un vaillant guerrier, un grand savant , le plus sage des juges , répliquait Merzinah, en agitant son torchon devant le nez de Halef ; tu puniras ce père des malfaiteurs , ce fils de calomniateurs ! Tu le puniras sévèrement ...

Me punir ! criait Halef tout suffoqué , il ne manquerait plus que cela!

Oui , continua l'hôtesse imperturbablement , il est venu flairer autour de mon cornet ; il a changé et mêlé le café lui-même , pour jeter la honte , devant tes yeux , sur ma maison .

O faisceau des trente-neuf vices ! répliqua Halef tout à fait furieux, tu oses essayer de me faire passer pour un voleur ! Si tu n'étais pas une femme , je te...

Halef, calmons -nous ! m'écriai -je quand je pus me faire entendre au milieu de ce torrent de paroles ; je vais tâcher de prononcer un juste jugement entre vous . Écoute : toi , Merzinah , tu prétends que c'est Halef qui a mêlé le café ?

Oui , Émir, c'est lui .

Bien. Prends donc la boîte et donne-nous le cornet ; de cette manière vous serez satisfaits tous les deux ; je verrai bientôt du reste si ma sentence est juste . »

La vieille ouvrit la bouche pour protester , mais Halef lui coupa la parole , en me disant :

« Sidi , qu'elle se dépêche , car nous avons besoin tout de suite du café.

Pourquoi cela?

Parce que tu as des hôtes chez toi.

Qui donc?

Trois Kurdes ; ils t'attendent ; celui qui est déjà venu tout à l'heure accompagne les autres .

Alors , va acheter du café , laisse-lui celui-ci , et que tout cela finisse ; hâte- toi . >>

Je montai rapidement l'escalier ; les deux nouveaux venus ne pouvaient être que les prisonniers du moutesselim ; j'étais curieux de les voir. Lorsque j'entrai , les visiteurs se levèrent. Dohoub me dit :

«< Émir , voici ceux que tu as sauvés ... O Effendi ! le moutesselim a lu ta lettre , aussitôt il m'a rendu mon père et mon frère .

Lui avais-tu fait pressentir ton intention de te rendre a Mossoul?

Oui , ton conseil était bon , cette menace a tout à fait changé le ton du moutesselim , et , après avoir parcouru ton écrit , il s'est hâté d'ordonner à Sélim- aga d'ouvrir aux captifs .

Sonunda duran ev sahibimiz, nemli bezi çıkarıp bir top haline getirirken, sanırım bu mermiyle karşılık verecekti ki beni gördü.

"Ey Emir!" diye mırıldandı öfkeden titreyerek, "iyi ki buradasın! Beni bu vahşi adamın gazabından koru!

Ne oldu, ey Amadiyah gülü?

Kahvemi senin kasanda, seninkini de benim çantamda bulduğunu iddia ediyor.

Bu doğru mu Merzina?

Doğru! Tüm evliyaların annesi Ayşe üzerine yemin ederim ki, hayatımda hiç tırnağımın ucuyla kasana dokunmadım!

Sus, tüm yalancıların ve hırsızların büyükannesi," diye devam etti Halef'in sesi, hâlâ mutfağın arkasından geliyordu. "Kahvemizi çalmadığını mı iddia ediyorsun? Bana iki yüz kuruş için tam yirmi beş kuruşa mal olan kahveyi! ...

Sidim'e yalan söylediğini kanıtlayacağım! >>

Halef, bir elinde yeni aldığı küçük kahve kasasını, diğer elinde büyük, açık bir kağıt külahı tutarak eşige doğru ilerledi.

<<Sidi,>> diye homurdandı küçük adam, kendinden geçmiş bir şekilde, <<Sidi, Harima'nın kahvesini biliyor musun?

Evet, kesinlikle.

**« Attends, attends, vieux dragon ! je t'apprendrai à rôder autour
de mon café ! »**

"Bekle, bekle, ihtiyar ejderha! Sana kahvemin etrafında dolaşmayı öğreteceğim!"

Peki, söyle bakalım hangisi!

Kasadaki kahve çekirdeklerini ve külâhı dikkatlice inceledim.

"Harima'nın kahvesi iki tarafta da var," diye devam ettim, "ama çekirdekler, özellikle de sandığındakiler, bir sürü bozuk çekirdek ve kurumuş kabuklarla karışık.

İşte! Gördün mü Sidi! Mükemmel bir harima aldım ve bu anne, bu eşkiya ve hırsızların büyükannesi, bize iğrenç, pis kabuklarla dolu bir kahve yapıyor. Evet, görüyorsun, kutudakini değiştirmiş!

Sidi, sen yiğit bir savaşıyorsun, büyük bir âlimsin, yargıçların en bilgesisin, diye yanıtladı Merzinah, Halef'in burnunun önünde bezini sallayarak; bu suçluların babasını, bu iftiracıların oğlunu cezalandıracaksın! Onu en ağır şekilde cezalandıracaksın...

Cezalandır beni! diye bağırdı Halef, boğazı düğümlenmiş bir şekilde, bu bardağı taşıran son damla olurdu!

Evet, diye devam etti ev sahibi, soğukkanlılıkla, külahımı koklamaya geldi; gözlerinin önünde utanç yaratmak için kahveyi kendisi karıştırdı ve değiştirdi, Evimde.

Ey otuz dokuz günahın yumağı! diye cevapladı Halef, öfkeyle, beni hırsız yerine koymaya nasıl cüret edersin! Kadın olmasaydın, ben...

Halef, sakın olalım! Bu söz selinin ortasında sesimi duyurabildiğimde ağladım. Aranızda adil bir karar vermeye çalışacağım. Dinle: sen Merzinah, kahveyi Halef'in karıştırdığını mı iddia ediyorsun?

Evet Emir, oydu.

Güzel. Kutuyu al ve külahı bize ver; böylece ikiniz de tatmin olursunuz; yakında cezamanın adil olup olmadığını göreceğim.

Yaşlı kadın itiraz etmek için ağzını açtı ama Halef sözünü keserek bana şöyle dedi:

"Sidi, acele et, çünkü kahveye hemen ihtiyacımız var.

Neden?

Çünkü evinde misafirlerin var. "Kim?" Üç Kürt seni bekliyor; daha önce gelen diğerlerine eşlik ediyor. Hadi git biraz kahve al, bunu ona bırak, bırak da bitsin bu iş; acele et. Hızla merdivenleri çıktım; yeni gelen iki kişi ancak mutesselimin esirleri olabilirdi; onları merak ediyordum. İçeri girdiğimde ziyaretçiler ayağa kalktılar. Dohub bana dedi ki: "Emir, işte kurtardığın kişiler... Efendim! Mutesselim mektubunu okudu ve hemen babamla kardeşimi bana geri verdi. Musul'a gitme niyetini ona ima etmiş miydin? Evet, tavsiyen iyiydi; bu tehdit mutesselamın üslubunu tamamen değiştirdi ve yazını okuduktan sonra Selimağa'ya esirlere kapıyı açmasını emretti.

Combien demande- t- il pour compensation?

Il nous remet toute amende et retient seulement le plomb avec les balles . Émir , dis - nous comment nous pouvons nous acquitter envers toi .

Connais-tu le nézanoum de Spandareh?

Oh ! très bien sa fille est la femme de notre bey, il vient souvent à Goumri pour la visiter.

Eh bien, le nézanoum est mon ami ; il nous a reçus hier chez lui et je ne l'ai quitté que ce matin , il m'a demandé de visiter son gendre si je passe par Goumri.

Viens , Émir , viens chez nous , tu seras mieux reçu que par le commandant , ou même le pacha !

J'irai peut-être, mais je dois rester ici encore quelques jours.

Le nézanoum m'a remis un paquet pour votre bey, veux - tu t'en charger?... Vous saluerez le bey de ma part ; vous lui direz que je suis son ami et lui souhaite mille prospérités .

C'est là le message dont tu me parlais ?

Oui.

C'est trop peu faire pour toi.

Peut-être vous donnerai -je , plus tard , le moyen de me témoigner votre amitié.
 Nous ferons tout ce qui sera en notre pouvoir... Viens , commande , nous obéirons.
 Donneriez-vous asile à un de mes amis, si le moutesselim le poursuivait?
 Nous te le promettons ; jamais le gouverneur ne pourrait le trouver, une fois qu'il aurait mis le pied sur notre territoire . Nous saurions défendre et cacher ceux que tu aimes ! >>
 Je me tournai vers le plus âgé des deux prisonniers , dont l'aspect témoignait des privations endurées pendant sa captivité , et lui demandai :
 << Connaissez - vous les malheureux enfermés avec vous?
 Non, répondit le Kurde ; j'étais plongé dans un trou profond où la lumière pénétrait à peine ; je n'entendais ni ne voyais rien.>>
 Le fils confirma cette réponse : son cachot était construit sur le même modèle . Je continuai :
 « Le sergent qui garde la prison vous paraissait-il un méchant homme?
 Il ne nous parlait jamais ; la seule voix humaine que nous entendions était celle d'une dégoûtante mégère chargée de nous apporter à manger.
 La route d'ici à Goumri est- elle difficile ?
 Pour venir chez nous , il faut d'abord descendre dans la vallée de Berwari par un sentier si rapide , que le cheval doit être tenu à la bride. La vallée est très boisée ; on y trouve des chênes énormes , au pied desquels s'abritent de nombreux villages habités par des Kurdes , des Nestoriens et des Chaldéens . Puis , au delà , s'étend la plaine desséchée de Nevdachi , où s'élève le village kurde de Maglana ; plus loin encore , tu rencontres le hameau kurde qu'on nomme Hadjis , peuplé seulement par quelques misérables familles . Dans les environs de ce hameau coulent plusieurs petits torrents , tous vont se jeter dans le Zab ; tu les traverses et tu trouves devant toi Goumri , bâti sur un rocher isolé , au milieu de la plaine. »
 Je demandai encore plusieurs indications et renseignements à mes nouveaux amis , puis les invitai à dîner. Nos deux délivrés avaient une faim dévorante ; elle me prouva l'insuffisance de la cuisine de Merzinah . Le café et le tabac furent accueillis avec des transports de joie par ces malheureux .
 Enfin mes hôtes se levèrent ; presque au même instant Sélimaga vint m'annoncer que le commandant m'attendait .
 Nos adieux avec les Kurdes furent très cordiaux ; les invitations réitérées de ces braves gens me parurent sincères . Dohoub prit le paquet destiné au bey. J'étais certain d'avoir désormais à Goumri des amis sur lesquels je pouvais compter en cas de besoin .
 Avant de me rendre chez le moutesselim , je voulus revoir ma jeune malade ; ses parents accoururent au-devant de moi d'un air radieux .
 << Comment va votre fille ? demandai - je .
 Oh ! bien mieux , cent fois mieux ! s'écria le père . Seigneur , la sagesse est si grande , que nous ne pouvons assez la proclamer .
 Qui, sans toi , eût découvert la cause du mal? Ta bonté égale ta sagesse , car nous avons appris que tu n'es point un médecin soignant les malades pour de l'argent , mais un illustre émir, un favori du sultan , l'ami intime du pacha !
 Qui vous a dit tout cela?
 La ville entière s'entretient de toi . Sélim-aga parle sans cesse à ta louange ; le gouverneur t'a reçu avec les honneurs militaires ; il a délivré deux prisonniers sur ta demande ; chacun répète ces choses dans Amadiah .
 Es-tu originaire de cette ville ? A ton air je te prendrais pour un Kurde.

Tu as deviné juste , Effendi , je suis un Kurde de Lizan ; il n'y a pas longtemps que j'ai dû rentrer en ville , ne me croyant plus en sûreté chez moi.

Ne kadar tazminat istiyor?

Bütün cezaları affediyor ve sadece kurşunlardan kalan kurşunları saklıyor. Emir, sana borcumuzu nasıl ödeyebileceğimizi söyle.

Spandareh'li Nezanoum'u tanıyor musun?

Ah! Pekala, kızı bizim Bey'in karısı; sık sık onu ziyarete Goumri'ye gelir.

Nezanoum benim dostum; dün bizi evinde ağırladı, ben de onu bu sabah terk ettim.

Goumri'den geçersen damadını ziyaret etmemi istedi.

Gel Emir, evimize gel; komutandan, hatta Paşa'dan daha iyi karşılanırsın!

Belki giderim, ama birkaç gün daha burada kalmam gerekiyor.

Nezanoum bana Bey'in için bir paket verdi; ilgilenir misin?... Bey'i benim için karşılayacaksın; ona arkadaşı olduğumu söyleyeceksin ve ona binlerce refah dileyeceksin.

Bahsettiğin mesaj bu muydu?

Evet.

Bu senin için çok az.

Belki daha sonra sana dostluğunu göstermen için bir yol veririm.

Elimizden gelen her şeyi yapacağız... Gel, emir ver, itaat edeceğiz.

Mutesselim onu takip ederse dostlarımdan birine sığınak verir misin?

Sana söz veriyoruz; vali, topraklarımıza ayak bastığı andan itibaren onu asla bulamaz.

Sevdiklerini nasıl savunacağımızı ve saklayacağımızı biliriz! >>

Esaret altında kaldığı süre boyunca çektiği sıkıntılara tanıklık eden iki tutukludan yaşlı olanına döndüm ve sordum:

<<Seninle birlikte hapsedilen talihsizleri tanıyor musun?

<< Hayır, diye yanıtladı Kürt; ışığın zar zor sızdığı derin bir çukura gömüldüm; ne bir şey duydum ne de gördüm.

>> Oğul bu cevabı doğruladı: Zindanı aynı model üzerine inşa edilmişti. Devam ettim:

"Hapishaneyi koruyan çavuş sana kötü biri gibi mi göründü?

Bizimle hiç konuşmadı; duyduğumuz tek insan sesi, bize yiyecek getirmekle görevli iğrenç bir cadının sesiydi.

Buradan Gümrü'ye giden yol zor mu?

Yerimize ulaşmak için önce, atın dizginlenmesi gereken dik bir patikadan Berwari Vadisi'ne inmek gerekiyor. Vadi yoğun ormanlık; eteklerinde Kürtler, Nasturiler ve Keldanilerin yaşadığı çok sayıda köye ev sahipliği yapan devasa meşe ağaçları var. Sonra, ötede, Kürt köyü Maglana'nın bulunduğu kurak Nevdaçi ovası uzanıyor; daha da ileride, sadece birkaç sefil ailenin yaşadığı Hacılar adlı Kürt köyüyle karşılaşıyorsunuz. Bu köyün yakınlarında, hepsi Zap Nehri'ne akan birkaç küçük dere akıyor; onları geçip ovanın ortasında, ıssız bir kayanın üzerine kurulmuş olan Gümrü'yü buluyorsunuz.

Yeni arkadaşlarıma birkaç yol tarifi ve bilgi daha sordum, Sonra onları yemeğe davet etti. İki azatlı kölemiz çok aç kalmıştı; bu bana Merzina mutfağının yetersizliğini kanıtladı. Kahve ve tütün, bu talihsizler tarafından sevinçle karşılandı.

Sonunda ev sahiplerim kalktı; neredeyse aynı anda Selimağa gelip komutanın beni beklediğini söyledi.

Kürtlerle vedalaşmamız çok içtendi; bu iyi insanların tekrar tekrar yaptığı davetler bana samimi geldi. Duhoub, bey için hazırlanmış paketi aldı. Artık Goumri'de ihtiyacım olduğunda güvenebileceğim arkadaşlarım olduğundan emindim.

Mutesselim'e gitmeden önce genç hastamı tekrar görmek istedim; ailesi sevinçle beni karşılamak için koştu.

"Kızınız nasıl?" diye sordum.

"Ah! Çok daha iyi, yüz kat daha iyi!" diye bağırdı baba. "Efendim, bilgelik o kadar büyük ki, ne kadar anlatsak azdır.

Sen olmasaydın hastalığın sebebini kim keşfedebilirdi? Senin nezaketin bilgeliğine denktir, çünkü öğrendik ki sen para için hastaları tedavi eden bir doktor değil, şanlı bir emir, padişahın gözdesi, paşanın yakın dostusun!

Bütün bunları sana kim söyledi? Bütün kasaba senden bahsediyor. Selim Ağa durmadan seni övüyor; vali seni askeri törenle karşıladı; isteğin üzerine iki esiri serbest bıraktı; Amadiyah'ta herkes bunları tekrarlıyor.

Bu kasabadan mısın? Görünüşüne bakılırsa seni Kürt sanırdım.

Doğru bildin Efendim, ben Lizanlı bir Kürt'üm; kısa bir süre önce kasabaya dönmek zorunda kaldım, artık evde güvende olduğuma inanmıyordum.

Comment cela?

Lizan appartient à la province de Tyjari , habitée en majorité par les chrétiens nestoriens . Ces nestoriens ont eu beaucoup à souffrir de la tyrannie turque , et depuis quelque temps ils essayent de se révolter ; on croit qu'ils méditent une sanglante vengeance. Comme je suis mahométan , je me sentais fort menacé au milieu de ce peuple furieux. Je suis venu ici , pour y vivre en paix et y continuer mon commerce , jusqu'à ce que l'orage soit passé. Quel commerce fais - tu?

J'achète des noix de galle et je les embarque sur le Tigre pour l'étranger .

Tu es musulman?... pourtant l'aïeule que j'ai vue tout à l'heure est chrétienne . Comment cela se fait- il?

Émir, c'est une chose qui me tourmente, moi et ma femme. Le grand- père de cette dernière était un mélek renommé du Tyjari ; il embrassa la loi du Christ, du crucifié ; sa femme , l'aïeule , l'y poussait , mais leur fils resta toujours attaché à la loi du prophète . Il quitta son père , perdit la dignité de mélek , devint pauvre et mourut jeune. Les enfants de ce fidèle mahométan se trouvaient réduits à la plus cruelle indigence quand j'épousai ma femme , une de ses filles. Elle avait à peine quelques hardes sur le corps pour tout bien. Je l'aimais , je la pris ainsi . Allah nous bénit , car nous nous enrichîmes par le commerce .

Et l'aïeule habite chez vous?

Non , nous ne l'avons jamais vue. Un jour, elle est arrivée à Lizan. Elle avait plus de cent ans et croyait mourir bientôt : elle voulait bénir ses arrière - petits - enfants . Depuis , elle nous visite deux fois par an, mais nous ne savons ni d'où elle vient, ni où elle va.

Le lui avez-vous demandé?

Oui , une fois . Elle n'a pas répondu et nous avons remarqué qu'elle semblait mécontente . Nous ne l'interrogeons jamais sur ce sujet. Elle est près de la malade , veux- tu lui parler? Oui , allons . >>

1 Roi , prince.

Je trouvai la patiente réellement mieux ; l'inflammation du teint avait diminué , le pouls était faible , mais régulier . Elle parlait encore avec quelque agitation , mais sans divaguer ; les pupilles paraissaient bien moins dilatées ; il ne restait plus qu'une grande difficulté pour avaler , à cause de l'enflure du gosier.

L'enfant me regarda avec curiosité et reconnaissance ; elle essaya de me tendre la main pour me remercier . Je lui fis donner encore du café mêlé de jus de citron et conseillai un bain de pieds .

Lorsque j'eus cessé de parler , l'aïeule , accroupie près du lit , souleva sa tête blanche qui se courbait jusque sur ses genoux et me dit :

« Seigneur , je te prenais pour un hékim , pardonne - moi de t'avoir proposé un salaire .

Ma récompense est la joie de te voir heureuse et d'avoir sauvé ta petite - fille .

Dieu a béni ta main , Émir. Il est puissant dans les faibles et miséricordieux avec les forts .

Combien de temps durera encore ce mal?

Quelques jours avant que les forces soient tout à fait revenues .

Émir, je ne vis que par cette enfant ! Je suis morte il y a longtemps , mais je crois revivre dans cette jeune vie , que je voudrais préserver de toute souillure de l'âme et du corps . Tu nous a donc sauvé la vie à toutes les deux . Tu ne sais pas quel bien tu viens de faire à beaucoup que tu ne connais nullement , que tu n'as jamais vus ! Reviendras - tu?

Oui , demain .

En ce cas , je n'ai pas besoin pour le moment, de t'en dire davantage . »

La vieille laissa retomber sa tête sur ses genoux et se tut. Ses dernières phrases paraissaient une énigme , même pour les siens . J'aurais désiré pouvoir la faire parler plus clairement , mais le moutesselim m'attendait . Je dus cependant céder aux instances de mes clients et manger quelques fruits avant de les quitter ; je refusai tout le reste , afin de faire honneur au festin du commandant.

Sir Lindsay ne crut pas devoir m'accompagner cette fois chez le moutesselim ; son rôle muet le fatiguait. J'allai seul au palais , où je trouvais tous les fonctionnaires et officiers de la forteresse réunis ; le commandant voulait me donner une grande soirée . Tout le monde était assis dans une salle assez vaste , et fumait tranquillement, s'interrompant de temps à autre pour tremper les lèvres dans les tasses de café... On s'entretenait bas et à l'oreille du voisin... A chaque mot prononcé par le commandant, tous les fumeurs inclinaient la tête avec les signes d'un profond respect...

Cet homme était craint comme un despote .

Nasıl yani?

Lizan, ağırlıklı olarak Nasturi Hristiyanların yaşadığı Tyjari eyaletine bağlıdır. Bu Nasturiler, Türk zulmünden çok çekmiş ve bir süredir isyan etmeye çalışıyorlar; kanlı bir intikam planladıklarına inanılıyor. Müslüman olduğum için, bu öfkeli halkın ortasında kendimi çok tehdit altında hissettim. Buraya barış içinde yaşamak ve fırtına geçene kadar ticaretimi sürdürmek için geldim.

Ne iş yapıyorsunuz?

Ben mazı alıp Dicle Nehri üzerinden yabancı ülkelere gönderiyorum.

Müslüman mısınız?... ama az önce gördüğüm büyükanne bir Hristiyan. Bu nasıl mümkün olabilir?

Emir, bu beni ve karımı rahatsız eden bir şey. Büyükbabası ünlü bir Tyjari meleğiydi; çarmıha gerilmiş İsa'nın yasasını benimsemişti; karısı, büyükannesi onu buna teşvik etti, ancak oğulları her zaman Peygamber'in yasasına bağlı kaldı. Babasını terk etti, meleklik onurunu kaybetti, fakirleşti ve genç yaşta öldü. Bu sadık Müslüman'ın çocukları, kızlarından biri olan eşimle evlendiğimde en acımasız yoksulluğa düştüler. Sahip olduğu her şeye rağmen üzerinde zar zor birkaç giysi vardı. Onu sevdim ve öylece kabul ettim. Allah bizi kutsadı, çünkü ticaret sayesinde zengin olduk.

Ve büyükanne sizinle mi yaşıyor?

Hayır, onu hiç görmemiştik. Bir gün Lizan'a geldi. Yüz yaşını geçmişti ve yakında öleceğini düşünüyordu: torunlarının torunlarını kutsamak istiyordu. O zamandan beri yılda iki kez bizi ziyaret ediyor, ama ne nereden geldiğini ne de nereye gittiğini biliyoruz.

Ona sordunuz mu?

Evet, bir kez. Cevap vermedi ve mutsuz görüldüğünü fark ettik. Bu konuda ona asla soru sormayız. Hastayla birlikte, onunla konuşmak ister misiniz?

Evet, buyurun. >>

1 Kral, Prens.

Hastayı gerçekten daha iyi buldum; tenindeki iltihap azalmıştı, nabızı zayıf ama düzenliydi. Hâlâ biraz telaşla konuşuyordu ama saçmalamıyordu; göz bebekleri çok daha az genişlemiş gibiydi; geriye kalan tek şey, boğazının şişmesi nedeniyle yutkunmakta yaşadığı büyük zorluktu.

Çocuk bana merak ve minnettarlıkla baktı; teşekkür etmek için elini uzatmaya çalıştı. Ona limon suyuyla karıştırılmış biraz daha kahve verdim ve ayak banyosu yapmasını önerdim. Konuşmamı bitirdiğimde, yatağın yanında çömelmiş büyükanne, dizlerine kadar eğilmiş beyaz başını kaldırdı ve bana şöyle dedi:

"Tanrım, seni bir hekim sanmıştım, sana maaş teklif ettiğim için beni affet.

Ödülüm, seni mutlu görmenin ve torununu kurtarmanın sevincidir.

Tanrı elini kutsasın Emir. O, zayıflara karşı güçlü, güçlülere karşı merhametlidir. Bu kötülük ne kadar sürecek?

Gücüm tamamen yerine gelene kadar birkaç gün.

Emir, ben sadece bu çocuk sayesinde yaşıyorum! Uzun zaman önce öldüm ama ruhumu ve bedenimi her türlü lekeden korumak istediğim bu genç hayatta tekrar hayatta olduğuma inanıyorum. Böylece ikimizin de hayatını kurtardın. Hiç tanımadığın, hiç görmediğin birçok insana ne kadar iyilik yaptığını bilmiyorsun!" Geri dönecek misin?

Evet, yarın. O halde şimdilik sana daha fazlasını anlatmama gerek yok."

Yaşlı kadın başını dizlerinin üzerine koydu ve sustu. Son sözleri kendi halkına bile bir muamma gibi geldi. Keşke daha açık konuşabilseydim ama müteveli beni bekliyordu. Ancak müşterilerimin ricalarına boyun eğmek ve ayrılmadan önce biraz meyve yemek zorunda kaldım; komutanın ziyafetini onurlandırmak için diğer her şeyi reddettim.

Sir Lindsay bu sefer müteveliye eşlik etmemi gerekli görmedi; sessiz rolü onu yordu. Saraya tek başıma gittim ve kalenin tüm yetkilileri ve subaylarını toplanmış buldum; komutan bana görkemli bir akşam yemeği vermek istiyordu. Herkes oldukça büyük bir odada oturmuş, sessizce sigara içiyor, ara sıra dudaklarını kahve fincanlarına daldırmak için duruyorlardı... Sessizce ve birbirlerinin kulağına konuşuyorlardı... Komutanın söylediği her kelimede, sigara içenlerin hepsi derin bir saygı ifadesi olarak başlarını eğiyorlardı...

Bu İnsandan bir despot gibi korkuluyordu.

Nous entrâmes en conversation et parlâmes de choses indiffé- rentes ; puis le fonctionnaire turc me dit :

« Je sais que tu as délivré une jeune fille du malin esprit qui la possédait. Mon hékim a été témoin de la guérison ; il me suppliait de te renvoyer, assurant que tu es un sorcier .

Ton hékim est fou! Cette jeune fille avait mangé du poison; j'ai trouvé le moyen de neutraliser les effets de ce poison , voilà. tout. Il n'y avait là ni possession ni malin esprit.

Alors tu es médecin ?

Non , je t'ai dit qui je suis ; mais en Occident , bien loin de Stamboul , dans la patrie où je suis né , chacun possède , sur les maladies , plus de science que ton hékim , lequel prétend chasser le diable et guérir les gens au moyen de mouches mortes . >>

J'avais prononcé ces mots avec un peu de vivacité et d'un ton dontje me reprochai d'abord l'imprudence . Heureusement personne n'eut l'air mécontent ; on réussit toujours , dans ces contrées , quand on sait en imposer et se faire valoir. Le moutesselim sembla ne pas remarquer la brusquerie de ma réponse , il continua :

<< Ainsi tu connais toutes les maladies?

Toutes ! m'écriai -je d'un air décidé .

Tu sais aussi préparer toutes sortes de boissons?

Oui , toutes les boissons imaginables !

Et y a- t-il des boissons qu'un bon musulman ne doit pas goûter?

Oui , certes .

Quelles sont-elles?

Les paksitz (impures) préparées avec des substances dont le prophète défend l'usage par exemple celle où il entre de la graisse de porc , et surtout le vin.

Mais le vin est aussi une médecine?

Oui , une très puissante en certains cas.

Dans quel cas?

Dans les maladies de sang , du système nerveux , dans l'épuisement , etc .. parce que le vin renferme un principe tonique et fortifiant. >>

Le commandant garda le silence ; les conversations à voix basse reprirent leur cours ; j'attendais que mon hôte m'adressât la parole ; enfin il reprit :

<< Effendi , je suis malade , très malade !

Ah ! c'est possible ... Que Dieu te rende la santé !

Allah le fera peut - être , car je suis un bon musulman , un fidèle disciple du prophète .

De quel mal souffres -tu?

J'ai déjà consulté beaucoup de médecins , tous assurent que je suis atteint d'une maladie du sang et du système nerveux , et que j'ai une grande faiblesse . >>

Il était difficile de ne pas lui rire au nez ; je voyais bien où il voulait en venir , je le laissai s'enfoncer dans sa grossière ruse .

« Les médecins ont- ils prescrit des remèdes pour ton mal? demandai -je en affectant l'indifférence .

Oui , mais rien ne m'a soulagé ; ces hommes n'étaient ni habiles ni instruits comme toi . Ne trouves -tu pas qu'il me faudrait des fortifiants?

J'en suis convaincu.

Voudrais-tu m'indiquer quelque remède?

Je ne l'ose .

Pourquoi donc ?

Le prophète défend de ...

Le prophète ne veut pas assurément qu'un de ses plus fidèles disciples se laisse périr faute de soins ! As-tu lu le Coran?

Oui , très attentivement.

Eh bien , as-tu jamais rencontré un précepte pour défendre l'usage des remèdes , quels qu'ils soient?

Non , jamais.

Tu peux donc me donner un fortifiant pour ma santé ?

Je n'ai rien de ce qu'il faut pour une telle préparation .

Tu plaisantes , Émir ; ton domestique n'a- t -il pas acheté aujourd'hui même, chez le Juif, un breuvage tel que celui dont je parle? >>

Je compris... Le Moutesselim nous faisait surveiller ; il savait que mon petit hadji avait acheté du vin pour l'Anglais. Je devais redoubler de prudence si je voulais réussir dans mes projets ; je repris :

« Il en faudrait plus que mon domestique n'en a acheté.

Un peu vaut mieux que rien du tout. Ma faiblesse est telle, que je ne pourrais supporter des mélanges trop actifs ; veux- tu m'envoyer simplement du cordial que tu as chez toi ?

Volontiers.

A quelle dose m'en donneras -tu?

Plein une iladj -chéy (petit flacon).

Émir, c'est bien trop peu... Regarde comme je suis grand ; cette liqueur serait dissipée avant d'avoir parcouru tout mon corps .

Eh bien, je t'enverrai un grand flacon .

Un seul? Les malades ne prennent jamais un remède en une seule fois.

Tu en auras deux.

En buvant un verre par jour, cela ne fera pas une semaine.

Moutesselim , je crains que tu ne deviennes trop fort.

O Émir, ne crains pas cela.

Allons ! je ferai en sorte que tu en aies largement pour une semaine...

J'ai encore un prière à t'adresser .

Parle .

Un moutesselim doit se garder de laisser soupçonner la faiblesse de sa santé.

Cela est juste.

Donc il faudra que la médecine soit bien emballée et que personne ne puisse savoir ce que tu m'envoies.

Konuşmaya başladık, ilgisiz şeylerden konuştuk; Sonra Türk görevli bana şöyle dedi:

"Genç bir kıızı, onu ele geçiren kötü ruhtan kurtardığınızı biliyorum. Hekimim iyileşmeye tanık oldu; sizi geri göndermem için yalvardı ve ona büyücü olduğunuzu söyledi.

Hekiminiz delirmiş! Bu genç kız zehir yemiştir; ben de bu zehrin etkilerini nötralize etmenin bir yolunu buldum, hepsi bu. Ne ele geçirilme ne de kötü ruh vardı.

Yani siz doktor musunuz?

Hayır, size kim olduğumu söyledim; ama Batı'da, İstanbul'dan uzakta, doğduğum memlekette, herkes sizin şeytanı kovduğunu ve insanları ölü sineklerle iyileştirdiğini iddia eden hekiminizden daha fazla hastalık bilgisine sahip. >>

Bu sözleri biraz aceleyle ve başlangıçta kendimi tedbirsiz olmakla suçladığım bir tonda söylemiştim. Neyse ki kimse bundan rahatsız olmuşa benzemiyordu; bu bölgelerde insan kendini nasıl etkileyeceğini ve göstereceğini bildiğinde her zaman başarılı olur. Muttesselim cevabımın sertliğini fark etmemiş gibiydi ve devam etti:

"Öyleyse Bütün hastalıkları biliyor musun?

Hepsini!" diye kararlılıkla bağırdım.

"Her türlü içeceği hazırlamayı da biliyor musun?

Evet, akla gelebilecek her içeceği!

Peki iyi bir Müslüman'ın tatmaması gereken içecekler var mı?

Evet, kesinlikle.

Nedir bunlar?

Peygamber'in kullanılmasını yasakladığı maddelerle hazırlanmış (pis) paksitz, örneğin domuz yağı içeren ve özellikle de şarap.

Peki şarap da bir ilaç mıdır?

Evet, bazı durumlarda çok güçlüdür. Hangi durumlarda?

Kan, sinir sistemi hastalıkları, yorgunluk vb. durumlarda, çünkü şarap güçlendirici ve kuvvetlendirici bir madde içerir. >>

Komutan sessiz kaldı; fısıltılı konuşmalar devam etti; ev sahibimin benimle konuşmasını bekledim; sonunda devam etti:

<< Efendim, hastayım, çok hastayım!

Ah! Mümkün... Allah sana şifa versin!

Belki Allah şifa verir, çünkü ben iyi bir Müslümanım, Peygamber'in sadık bir öğrencisiyim.

Hangi hastalıktan muzdaripsin?

Şimdiye kadar birçok doktora danıştım, hepsi de kan ve sinir sistemi hastalığım olduğunu ve çok zayıf olduğumu söylediler. >>

Yüzüne gülmek zordu; nereye varmak istediğini anlayabiliyordum, bu yüzden kabaca yaptığı hileye kendini kaptırmasına izin verdim. "Doktorlar hastalığın için ilaç yazdı mı?" diye sordum, kayıtsız kalarak.

Evet, ama hiçbir şey beni rahatlatmadı; bu adamlar senin gibi ne becerikli ne de eğitimliydi.

Sizce toniklere ihtiyacım yok mu?

İnanıyorum.

Bir çare önermek ister misiniz?

Cesaret edemem.

Neden?

Peygamber yasaklıyor...

Peygamber, en sadık müritlerinden birinin bakımsızlıktan ölmesini kesinlikle istemez! Kuran'ı okudun mu?

Evet, çok dikkatli.

Peki, ne olursa olsun, ilaçların kullanımını yasaklayan bir emirle hiç karşılaştın mı?

Hayır, asla. Sağlığım için bana bir tonik verebilir misin?

Böyle bir hazırlık için gereken hiçbir şeyim yok.

Şaka yapıyorsun Emir; hizmetkarın daha bugün Yahudilerden bahsettiğim gibi bir içecek almadı mı? >>

Anladım... Mutesselim bizi gözetletmişti; küçük hacımın İngiliz'e şarap aldığını biliyordu.

Planlarımda başarılı olmak istiyorsam çok dikkatli olmalıydım; Devam ettim:

"Hizmetçimin aldığından daha fazlası gerekir.

Azıcık, hiç yoktan iyidir. Zaafım öyle ki aşırı güçlü karışımlara tahammül edemiyorum; evdeki likörden bana biraz gönderir misin?

Gönüllü olarak.

Bana ne kadar vereceksin?

Dolu bir iladj-chéy (küçük şişe).

Emir, bu çok az... Ne kadar iri olduğuma bak; bu içki tüm vücudumu tüketmeden dağılır.

Peki, sana büyük bir şişe göndereyim.

Sadece bir tane mi? Hastalar asla bir ilacı bir kerede almazlar. İki tane alacaksın.

Günde bir bardak içmek bir hafta sürmez.

Mutesselim, çok güçlendiğinden korkuyorum.

Ey Emir, bundan korkma.

Hadi! Bir hafta yetecek kadar olduğundan emin olacağım...

Senden bir dua daha isteyeceğim.

Konuş.

Mutesselim dikkatli olmalı Sağlığının zayıflığından kimsenin şüphelenmesine izin vermemek.
Bu doğru.

Bu yüzden ilacın iyi paketlenmiş olması gerekiyor ki kimse bana ne gönderdiğinizi bilmesin.

Je me conformerai à ton désir.

As-tu les nerfs faibles , Émir?

Non ; pourquoi me demandes-tu cela?

Parce que tu as fait acheter le remède que tu me conseilles.

Ce n'est pas pour moi.

Pour qui donc , Effendi ?

Pour le hadji Lindsay- bey.

Je te disais tout à l'heure qu'un commandant ne doit pas laisser soupçonner la faiblesse de sa santé et tu étais de mon avis. Je crois qu'il est encore d'autres hommes très soigneux de cacher leur état au public . Tu as chez toi quelqu'un bien malade sans doute , car il ne sort pas de sa chambre. Ce fortifiant lui est- il aussi ordonné ? »

Le moutesselim , qui jusque -là avait parlé à voix basse et d'un ton patelin , prenait tout d'un coup des airs de juge d'instruction . Je ne pouvais me défendre d'un peu d'inquiétude . Il fallut cependant user encore d'audace . Je répondis sans sourciller :

<< Oui , mon compagnon est fort malade.

Quelle est sa maladie?

Une maladie de cœur.

Pourras-tu le guérir ?

Je l'espère.

Je regrette que son mal t'ait empêché de l'amener... Il est ton ami ?

Oui .

Comment s'appelle - t- il ?

Il m'a prié de ne pas dire son nom ; il voyage pour une vengeance... Je te l'amènerai d'ailleurs prochainement .

Quand ?

Dès qu'il sera guéri .

Cette guérison tardera- t - elle ?

Non , quelques jours seulement.

Puisqu'il ne peut venir , si j'allais le visiter ?

Cette visite l'agiterait trop ... L'émotion est très dangereuse dans les maladies de cœur , tu le sais .

J'attendrai. »

Le commandant garda de nouveau le silence et ne renoua l'entretien qu'après quelques minutes , pendant lesquelles il semblait plongé dans ses réflexions .

<< Sais - tu , me dit - il , que tu es pour moi une énigme ?

J'en dirai autant de toi , commandant !

De moi !... pourquoi ?

Parce que tu me trouves énigmatique . Voyons , franchement, as-tu jamais rencontré un homme qui , au premier abord , te parle avec autant d'ouverture , de confiance , de clarté que je l'ai fait , qui semble moins te craindre et moins hésiter dans ses réponses ?

Cela est vrai , Émir , et je ne conseillerais à personne de t'imiter ! ... Tu es un émir voyageant à l'ombre du sultan ; le moutessarif de Mossoul te recommande d'une manière très pressante ; j'ai dû souffrir la hardiesse de ta parole .

Et , malgré ma franchise , tu me trouves énigmatique ?

Oui.

Eh bien , questionne- moi , je suis prêt à te répondre .

Je voudrais savoir , avant tout , comment tu as obtenu la protection du Grand Seigneur et quels sont les plans du pacha , que tu dis si bien connaître . Aujourd'hui nous ne pouvons parler de ces choses ; demain nous y reviendrons , quand nous serons seuls . >>

Je n'étais pas fâché de ce répit . Toutes les conversations cessèrent du reste , un meddah (conteur) venait d'entrer ; le commandant l'avait engagé pour distraire ses hôtes . Chacun bourra sa pipe , on remplit les tasses de café chaud , puis les assistants écoutèrent , dans le plus grand silence , le narrateur turc .

Celui - ci , debout au milieu d'un cercle , commença sur un ton lamentable une espèce de récitatif entremêlé de chant . C'étaient les histoires bien connues d'Abou - Zaber : le Maître d'école à la bouche de travers ; de Ganem , le Prisonnier par amour , de Nourredîn -Ali et de Bédreddîn - Hassan , etc. Lorsque le conteur eut fini , le commandant lui remit deux piastres , et il s'en alla . Là-dessus notre hôte se leva ; cette divertissante soirée était terminée . On s'adressa les formules de politesse les plus hyperboliques ; on s'inclina respectueusement les uns devant les autres ; enfin on se retira enchanté de la munificence du commandant , de son excellent café , de son tabac , de son meddah et du hadji Kara ben Nemsî , cause d'une si brillante fête ... J'eus le plaisir de rentrer au logis bras dessus bras dessous avec Sélim-aga .

« Émir , m'avait - il dit , permets que je prenne ton bras .

Je te le permets.

Je sais que je ne devrais pas prétendre à un tel honneur , car tu es un grand émir , un très sage effendi , le favori du Prophète , l'ami du Grand Seigneur ; mais je t'aime ; d'ailleurs tu penses bien que je ne suis pas un Arnaute du commun. Loin de là , je suis un vaillant aga , prêt à défendre cette forteresse contre cinquante mille ennemis .

Oui , je sais tout cela ; je t'ai aussi en fort grande amitié. Allons , rentrons à la maison...

Qui va là ? »

Sélim montrait du doigt une forme noire appuyée à l'un des angles du palais . Cette forme s'agita dès que nous approchâmes , puis se perdit dans le dédale des ruelles . Chose étrange , malgré l'obscurité , je reconnaissais cet homme c'était l'Arnaute auquel j'avais laissé la vie en quittant Spandareh. Je ne jugeai point à propos de raconter notre aventure et dis négligemment :

Talebinizi yerine getireceğim.

Sinirleriniz mi bozuk Emir?

Hayır; bunu bana neden soruyorsunuz?

Çünkü önerdiğiniz ilacı satın aldınız.

Benim için değil.

Kimin için Efendim?

Hacı Lindsaybey için.

Daha önce size bir komutanın sağlığının zayıf olduğundan kimsenin şüphelenmesine izin vermemesi gerektiğini söylemişim ve siz de benimle aynı fikirdeydiniz. Sanırım durumlarını halktan gizlemeye çok dikkat eden başka kişiler de var. Evinizde, odasından hiç çıkmadığı için kesinlikle çok hasta olan biri var. Bu ilaç ona da mı reçete edildi?

O zamana kadar alçak ve hoş bir tonla konuşan mütesselim, aniden bir sorgu yargıcı havasına büründü. Biraz endişelenmeden edemedim. Ama daha cesur olmam gerekiyordu. Gözümü bile kırpmadan cevap verdim:

"Evet, arkadaşım çok hasta.

Hastalığı ne?

Kalp rahatsızlığı.

Onu iyileştirebilir misin?

Umarım öyledir.

Hastalığı yüzünden onu getiremediğin için üzgünüm... Arkadaşın mı?

Evet.

Adı ne?

Adını açıklamamamı istedi; intikam için seyahat ediyor... Aslında onu yakında sana getireceğim.

Ne zaman?

İyileşir iyileşmez.

İyileşmesi uzun sürecektir mi?

Hayır, sadece birkaç gün.

Madem gelemiyorsun, neden gidip onu ziyaret etmiyorsun?

Bu ziyaret onu çok fazla tedirgin eder... Kalp rahatsızlıklarında duygusallık çok tehlikelidir, bunu biliyorsun.

Bekleyeceğim." »

Komutan yine sessiz kaldı ve ancak birkaç dakika sonra konuşmaya devam etti, bu süre boyunca derin düşüncelere dalmış gibiydi. "Biliyor musun," dedi, "benim için bir muammasın?

Ben de senin için aynısını söyleyeceğim komutan!

Benim için!... Neden?

Çünkü beni muammalı buluyorsun. Hadi ama, açıkçası, ilk bakışta seninle benim kadar açık, kendinden emin ve net konuşan, senden daha az korkan ve cevaplarında daha az tereddütlü görünen bir adamla tanıştın mı hiç?

Doğru, Emir ve kimseye seni taklit etmesini tavsiye etmem!... Sultanın gölgesinde seyahat eden bir emirsin; Musul'un mutessarı seni çok acil bir şekilde tavsiye ediyor; sözlerinin cüretkârlığına katlanmak zorunda kaldım.

Ve açık sözlülüğüme rağmen beni muammalı buluyorsun?

Evet.

Peki, bana sor, sana cevap vermeye hazırım.

Öncelikle, Beyefendi'nin himayesini nasıl elde ettiğini ve çok iyi tanıdığını söylediğin Paşa'nın planlarının ne olduğunu bilmek istiyorum. Bugün bunlar hakkında konuşamayız. şeyler; yarın, yalnız kaldığımızda onlara döneceğiz. >>

Bu mola için üzülmedim. Tüm konuşmalar kesilmişti, üstelik bir meddah (hikâye anlatıcısı) içeri girmişti; komutan onu misafirlerini ağırlaması için tutmuştu. Herkes pipolarını doldurdu, fincanlar sıcak kahveyle doldu ve ardından görevliler, Türk anlatıcısı tam bir sessizlik içinde dinlediler.

Bir çemberin ortasında duran anlatıcı, hüznü bir tonla, şarkıyla serpiştirilmiş bir tür resitatif anlatmaya başladı. Bunlar Ebu Zaber'in bilinen hikâyeleriydi: Eğri Ağızlı Öğretmen; Ganem, Aşk Mahkûmu, Nurreddîn-Ali ve Bédreddîn-Hassan vb. Hikâye anlatıcısı anlatmayı bitirdiğinde, komutan ona iki kuruş verdi ve gitti. Bunun üzerine ev sahibimiz ayağa kalktı; bu eğlenceli akşam sona erdi. Birbirimize son derece abartılı ve kibar ifadelerle hitap ettik; saygıyla eğildik; sonunda ayrıldık. Komutanın cömertliğinden, mükemmel kahvesinden,

tütününden, meddahından ve böylesine görkemli bir kutlamaya vesile olan Hacı Kara bin Nemsî'den çok memnundum... Selim Ağa ile kol kola eve dönmenin mutluluğunu yaşadım. "Emir," demişti bana, "koluna gireyim.

İzin veriyorum.

Böyle bir onuru hak etmemem gerektiğini biliyorum, çünkü sen büyük bir emirsin, çok bilge bir efendisiz, Peygamber'in gözdesi, Ulu Tanrı'nın dostusun; ama seni seviyorum; ayrıca, sıradan bir Arnaut olmadığımı da tahmin edebilirsin. Tam tersine, bu kaleyi elli bin düşmana karşı savunmaya hazır yiğit bir ağayım.

Evet, bunların hepsini biliyorum; ayrıca seni çok büyük bir dostlukla bağlıyorum. Gel, eve gidelim...

Kim var oraya? "

Selim, sarayın köşelerinden birine yaslanmış siyah bir şekli işaret etti. Bu şekil, biz yaklaşır yaklaşmaz kıpırdandı, sonra da ara sokakların labirentinde kayboldu. Garip bir şekilde, karanlığa rağmen bu adamı tanıdım; Spandareh'ten ayrılırken hayatını terk ettiğim Arnaut'tu. Maceramızı anlatmanın uygun olmayacağını düşündüm ve umursamazca şöyle dedim:

« C'est un de tes Arnauts .

Oui, sans doute ; cependant je ne le reconnais pas .

On voit mal les visages à la lueur douteuse de la lune.

Écoute , Émir , j'ai quelque chose à te confier.

Quoi donc ?

Je suis malade .

Qu'as -tu , Aga ?

J'ai une maladie du sang et du système nerveux .

Selim-aga, je crois que tu écoutais derrière le commandant.

Oh non , Effendi ; j'ai entendu sans écouter , parce que je ne me trouvais pas loin du moutesselim .

Il faut que tu aies écouté ; le commandant parlait bas.

Comment votre conversation ne m'aurait-elle pas intéressé , moi qui souffre du même mal ?

Tu ne vas pas aussi me demander de te guérir ?

Et à qui le demanderai -je ? au vieux hékim , avec ses mouches mortes?

Demandes -tu un petit ou un gros flacon ?

Tu veux dire quelques gros flacons , Émir !

Et pour quand ?

Quand il te plaira ; tout de suite si tu le préfères .

Eh bien retournons chez toi .

Oh ! non , Émir , nous rencontrerions Merzinah sur notre chemin ; elle ne doit point connaître mon mal .

Elle doit cependant connaître ton régime , puisqu'elle prépare tes repas?

Non , non , Effendi ! elle prendrait la médecine à ma place .

Je sais les lieux où ce genre de breuvage peut être goûté dans le repos et le calme nécessaires .

Où sont-ils ?

Seigneur , c'est toujours chez un Juif ou chez un Grec , ne l'as -tu point encore remarqué ?

Certainement ; mais si tu entres là , toute la ville apprendra que ton système nerveux est faible.

Qui nous verrait à cette heure ? Le Juif a un petit cabinet où les rayons de la lune ne pénètrent jamais .

Viens donc , mais prends garde , il y a partout des indiscrets . >>

Encore un appel à la bourse ! Cependant je n'étais pas fâché d'une circonstance qui peut - être servirait mes projets ... Un peu de fumée dans le cerveau de mon aga l'empêcherait de voir trop clair à nos affaires .

Nous passâmes par un enchevêtrement indescriptible de ruelles et de carrefours , pour arriver devant la porte entrebâillée d'une misérableasure .

Sélim me précéda dans un sombre corridor et frappa ses mains l'une contre l'autre ; aussitôt parut un vieillard tout courbé , dont le type ne laissait aucun doute sur l'origine israélite . La lumière que le Juif tenait donna en plein sur le visage de mon compagnon .

<< Est-ce vous , Seigneur ? s'écria le cabaretier . Dieu d'Abraham ! je suis effrayé de vous voir en compagnie... Il y a si longtemps que j'ai l'honneur de recevoir Votre Hautesse seule , chaque nuit, dans mon humble demeure !

Ouvre- nous , vieux.

Mais quelle pièce ? La petite ou la grande ?

La petite.

Je puis être sûr de celui qui a l'honneur d'accompagner

Votre Hautesse ? Il n'est certainement pas homme à ouvrir la bouche sur ce qui me concerne . Il ne voudrait pas nuire à un pauvre marchand près du moutesselim ? ... Je serais puni si ...

Tu peux être tranquille ; voyons , ouvre-nous , sans quoi j'ouvre moi-même . »

Le vieillard souleva quelques mauvaises planches qui dissimulaient une porte, et nous introduisit dans un réduit fort étroit; de méchantes nattes en écorce couvraient le sol , quelques bottes de mousse figuraient un sofa.

<< Faut- il allumer une lampe ? demanda le vieux Juif.

Naturellement .

Que dois-je présenter à messeigneurs comme boisson ?

Comme toujours , du... »

Le Juif ne m'avait pas bien vu jusqu'à ce moment ; la lampe , accrochée au mur , m'éclairant plus complètement , le vieillard m'examinait avec surprise ; il s'écria tout à coup :

<< Katera Mousa ! c'est un grand effendi , un chef de guerre !

Ses armes sont brillantes et magnifiques , un coran d'or pend à son cou ; il a une barbe comme celle de Jéhovah qui prit le pays de Chanaan ! Non , jamais je n'oserais lui offrir du vin ordinaire . Je vais , au meilleur coin de ma cave , chercher une boisson qui n'est pas pour toutes les lèvres .

Quelle boisson ? demandai -je .

Du vin de Tourbedi Haidari , un pays que personne ne connaît et où croît une vigne dont les grappes ont des grains plus gros que des pommes . Le vin est si abondant là- bas , qu'on pourrait en remplir les fossés d'une ville forte .

Apporte-nous une bouteille de ce fameux vin , ordonna l'aga .

Non , apporte-nous-en deux cruches . >>

Le vin de Tourbedi Haidari ne se conserve que dans des cruches énormes faites d'argile , et il faut le renverser dans de petites cruches de même nature .

<< Tu le connais donc ? exclama le Juif étonné .

J'en ai bu souvent.

Où ? Peux-tu me dire où se trouve Tourbedi ?

C'est une ville persane située dans la province de Tourbedichan. Ce vin est bon , mais j'espère que tu n'en exagéreras pas le prix. Combien le vends -tu ?
Tu es un seigneur de première distinction ; aussi je veux te servir presque à moitié prix : tu me donneras trente piastres par cruche.

"Arnautlarınızdan biri.

Evet, şüphesiz; ancak onu tanımıyorum.

Şüpheli ay ışığında yüzleri görmek zor.

Dinle Emir, sana bir sırrım var.

Ne oldu?

Hastayım.

Neyin var Ağa?

Kan ve sinir sistemi hastalığım var.

Selim Ağa, sanırım komutanın arkasından dinliyordun.

Hayır Efendim; dinlemeden duydum, çünkü mütesselimden çok uzakta değildim.

Dinliyor olmalısın; komutan alçak sesle konuşuyordu.

Sohbetin nasıl ilgimi çekmez ki, ben de aynı hastalıktan muzdaribim?

Benden seni de iyileştirmemi istemeyecek misin?

Kimden isteyeyim ki? Ölü sinekleriyle yaşlı hekimden mi?

Küçük mü büyük mü istiyorsun?

Birkaç büyük şişe mi demek istiyorsun Emir!

Peki ne zaman?

Ne zaman istersen; istersen hemen.

Öyleyse, geri dönelim Evine.

Hayır, Emir, yolda Merzina'yla karşılaştık; hastalığımı bilmez.

Ama yemeklerinizi o hazırladığı için beslenme düzeninizi de biliyor olmalı.

Hayır, hayır Efendi! İlacımı benim yerime o içermi.

Bu tür içeceklerin gerekli dinlenme ve huzur içinde içilebileceği yerleri biliyorum.

Neredeler?

Efendim, her zaman bir Yahudi'nin veya bir Rum'un evinde olur, fark etmedin mi?

Elbette; ama oraya girersen, tüm şehir sinir sisteminin zayıf olduğunu öğrenir.

Bu saatte bizi kim görebilir? Yahudi'nin ay ışığının asla girmediği küçük bir çalışma odası var.

Hadi ama, dikkatli ol, her yerde meraklı gözler var. >>

Borsaya bir çağrı daha! Ancak, belki de planlarıma hizmet edebilecek bir durumdan dolayı

mutsuz değildim... Ağamın beyinde biraz duman, işlerimizi çok net görmesini engellerdi.

Tarifsiz bir durumdan geçtik Sokakların ve kavşakların karmaşasından geçip, sefil bir kulübenin yarı açık kapısına varmak.

Selim karanlık bir koridora önümden girdi ve ellerini çırpı; hemen, Yahudi kökenli olduğuna dair hiçbir şüphe bırakmayan, kambur yaşlı bir adam belirdi. Yahudi'nin tuttuğu ışık, arkadaşımın yüzüne tam isabet etti.

"Sen misin, Efendim?" diye bağırdı hancı. "İbrahim'in Tanrısı! Seni yanımda görmekten korkuyorum... Uzun zamandır, mütevazı evimde, her gece Majestelerini tek başıma ağırlama onuruna eriştim!

Kapıyı aç ihtiyar.

Ama hangi oda? Küçük oda mı, büyük oda mı?

Küçük oda.

Majestelerine eşlik etme onuruna sahip olan kişiden emin olabilir miyim? O, kesinlikle benimle ilgili konularda ağzını açacak adam değil. Mütesselim'in yakınında zavallı bir tüccara zarar vermek istemez miydi? ... Eğer...

Rahat olabilirsin; hadi gel, kapıyı aç, yoksa ben açacağım "Ben kendim."

Yaşlı adam, bir kapıyı gizleyen birkaç eski tahtayı kaldırdı ve bizi çok dar bir dolaba götürdü; eski ağaç kabuğundan hasırlar zemini kaplıyordu, birkaç yosun demeti bir kanepeyi temsil ediyordu.

"Bir lamba yakalım mı?" diye sordu yaşlı Yahudi.

"Elbette." Lordlarıma ne içecek ikram edeyim?

Her zamanki gibi, biraz..."

Yahudi o ana kadar beni tam olarak görmemişti; duvarda asılı duran lamba beni daha da aydınlatırken, yaşlı adam şaşkınlıkla bana baktı; aniden haykırdı:

"Katera Musa! O büyük bir efendi, bir savaş ağası!

Silahları parlak ve görkemli, boynunda altın bir Kuran asılı; Kenan topraklarını alan Yehova'ninki gibi bir sakalı var! Hayır, ona asla sıradan bir şarap ikram etmeye cesaret edemem. Herkesin zevkine uygun olmayan bir içecek aramak için mahzenimin en iyi köşesine gidiyorum.

"Hangi içecek?" diye sordum.

1 Musa'dan.

Kimsenin bilmediği ve üzümleri elmadan daha büyük olan bir asmanın yetiştiği Tourbedi Haidari'den şarap. Orada şarap o kadar bol ki, müstahkem bir şehrin hendeklerini doldurabilir.

Ağa, "Bize bu meşhur şaraptan bir şişe getir," diye emretti.

Hayır, bize iki sürahi getir. >>

Tourbedi Haidari'nin şarabı yalnızca kilden yapılmış devasa sürahilerde saklanır ve aynı türden küçük sürahilere doldurulmalıdır.

<<Demek biliyorsun, öyle mi? diye haykırdı şaşkın Yahudi.

Sık sık içtim.

Nerede? Bana Tourbedi'nin nerede olduğunu söyleyebilir misin?

Tourbedichan eyaletinde bulunan bir Pers şehri. Bu şarap güzel, ama umarım fiyatını abartmazsın. Ne kadara satıyorsun?

Sen birinci sınıf bir efendisin; Bu nedenle, size neredeyse yarı fiyatına hizmet etmek istiyorum: sürahi başına otuz kuruş vereceksiniz.

Tu appelles cela moitié prix ! Apporte ton vin , quand je l'aurai goûté , je te dirai combien il vaut . »

Le Juif sortit. Dans un coin nous trouvâmes quelques pipes avec un pot à tabac ; elles n'avaient point de tuyau ; j'y adaptai le mien ; le tabac me parut bon , c'était du vrai persan . Je m'informai près de l'aga des êtres de la maison , cet établissement juif m'intriguait .

« De l'autre côté , me dit Sélim , il y a une boutique d'épicerie et une pièce où l'on vend du café ; au fond sont construites deux salles pour l'opium et le vin qu'on sert au peuple ; ici les gens distingués sont seuls admis... » Et l'aga se redressait d'un air digne .

Le vin apporté par le Juif était réellement excellent , quoique un peu altéré par le voyage . Ce vin de Perse est d'un beau rouge , un peu épais et d'une force extraordinaire , trois ou quatre gorgées suffisent pour enivrer un homme qui n'est point habitué à en boire . Sélim

usait souvent, je m'en aperçevais , du perfide breuvage de Noé ; cependant j'étais sûr de l'effet qu'allait produire ma petite cruche d'un litre environ.

<< Eh bien ! me demanda le Juif lorsque j'eus goûté son vin , combien vaut- il ?

Il vaut vingt piastres la cruche .

Seigneur , c'est trop peu , bien trop peu ! Je reprends mon vin , je vais t'en chercher de l'autre .

Écoute , fils d'Abraham , dans le pays même je payais la cruche quatre piastres ; je t'en donne seize pour les frais , il me semble que c'est assez ; après cela , si tu n'es pas content , emporte ton vin . »

Je me levai .

<< Quel autre vin faut- il vous servir ?

Point du tout... Je bois celui - ci pour vingt piastres , quoique je ne devrais t'en donner que quinze ; si cela ne te convient pas , je m'en vais ; tu boiras toi -même ton vin tiré .

Sa Hautesse l'aga Sélim voudra le boire , j'en suis sûr...

Non , je l'emmène avec moi.

Donne-moi vingt- neuf piastres.

Non.

Vingt-huit.

Bonne nuit, mon vieux. >>

J'ouvris la porte ; le Juif cria aussitôt :

<< Rentre , Effendi ! tu auras la cruche pour vingt piastres , car ta présence fait trop d'honneur à ma maison ! »

Le marché était conclu et le Juif enchanté ; il sourit dans sa barbe quand je lui comptai l'argent. Pour l'aga , il dégustait déjà son vin de Perse , puis il but à grandes gorgées et s'écria :

« Allah il Allah ! Vallah , billah , tallah ! Jamais je n'en ai bu de pareil ! Crois - tu que cela soit bon pour le système nerveux ,

Émir ?

Très bon.

Oh ! si la Myrte le savait !

Elle a aussi un système...

Oui , un système très... altéré. »

L'aga buvait toujours . Je repris :

<< Ce n'est pas étonnant , elle travaille beaucoup .

Pas pour moi , Allah le sait !

Pour tes prisonniers , du moins ?

Elle leur porte tous les jours à manger du pain et de la farine à l'eau .

Combien reçois -tu par tête ?

Trente paras chaque jour. >>

A peu près cinquante centimes. La moitié restait dans la poche de l'aga . On peut juger de la misère des malheureux détenus.

<< Et combien as - tu d'appointements pour tes fonctions ?

Deux piastres par jour,... seulement elles n'ont jamais été payées . Aussi n'ai - je pu jusqu'ici me traiter par cette excellente médecine. >>

Sélim but encore un coup .

<< Deux piastres , c'est peu ! Ces prisonniers te donnent beaucoup de peine.

De peine ? pas la moindre ! quelle peine me donnerais -je pour ces scélérats ! Je vais seulement à la prison tous les jours , afin de voir s'il n'en meurt pas quelques -uns .

A quel moment de la journée es-tu obligé de faire ce service ?
Quand cela me convient.
Le jour ou la nuit , alors ?
La nuit quand j'ai oublié pendant le jour . Vallahi ! Je me souviens justement que je n'ai pas fait ma visite aujourd'hui!
Notre arrivée t'a dérangé ?
Cela est vrai , Effendi .
Et tu vas te rendre près de tes pensionnaires ?
Non , pas du tout.
Comment pas du tout !
Les coquins ne méritent point que je me dérange pour eux !
C'est juste , mais il faut imposer le respect de tes fonctions .
Quel respect ?
Tu es un officier supérieur , tes Arnauts ainsi que les officiers subalternes doivent te craindre ; ils doivent connaître ton zèle pour la discipline et l'exactitude .
Oui , cela , ils le doivent , par Allah ! C'est leur devoir .
Et tout particulièrement le sergent qui garde les prisonniers .
Ah ! oui ; celui -là , . c'est un mauvais chien . Il faut qu'il me craigne !
En ce cas , le meilleur moyen est de le surprendre quelquefois par des visites inattendues , et de t'assurer s'il s'acquitte ponctuellement de sa charge ; sans quoi il ne te craindra jamais.
Je le ferai, par Allah ! je le ferai !
S'il était certain que tu ne le surveilles pas , il irait passer son temps chez les kaouadji (cafetiers) , ou près des danseuses .
Oh ! il ne l'oserait ! Je le surveillerai demain , ou même ce soir... Émir , veux - tu que nous allions le surprendre ? »

Yarı fiyatına diyorsun! Şarabını getir, tadına bakınca sana ne kadar ettiğini söylerim."

Yahudi gitti. Bir köşede tütün küplü pipolar bulduk; sapları yoktu; ben de benimkini onlara uyarladım; tütün bana iyi geldi, gerçek bir İran tütünüydü. Ağanın yakınında evdeki insanları sordum; bu Yahudi işletmesi ilgimi çekti.

"Öteki tarafta," dedi Selim, "bir bakkal ve kahve satılan bir oda var; arkada afyon ve halka sunulan şarap için yapılmış iki oda var; "Buraya sadece seçkin kişiler kabul edilir..." Ve ağa ağırbaşlı bir tavırla doğruldu.

Yahudi'nin getirdiği şarap, yolculuktan biraz etkilenmiş olsa da gerçekten mükemmeldi. Bu İran şarabı güzel bir kırmızı, biraz koyu ve olağanüstü sertlikte; içmeye alışık olmayan bir adamı üç dört yudum sarhoş etmeye yeter. Selim'in sık sık Nuh'un tehlikeli içkisini kullandığını fark ettim; ancak yaklaşık bir litrelik küçük testimin ne kadar etkili olacağından emindim.

Şarabını tattıktan sonra Yahudi bana "Ee!" diye sordu, "değeri ne kadar?"

Bir testi yirmi kuruş.

Tanrım, bu çok az, çok az! Şarabımı geri alacağım, sana diğerinden biraz alacağım.

Dinle İbrahim oğlu, aynı ülkede testiye dört kuruş verdim; sana masraflar için on altı kuruş vereceğim; bana göre bu yeterli; Ondan sonra, eğer memnun kalmazsan, şarabını da götür."

Ayağa kalktım.

"Sana başka hangi şarabı ikram edeyim?"

Kesinlikle hayır... Bunu yirmi kuruşa içerim, gerçi sana on beş kuruş vermem gerek; eğer bu sana uymuyorsa, ben giderim; kendi şarabını kendin içersin.

Efendi Ağa Selim içmek isteyecektir, bundan eminim...

Hayır, ben götüreceğim.

Bana yirmi dokuz kuruş ver.

Hayır.

Yirmi sekiz.

İyi geceler ihtiyar."

Kapıyı açtım; Yahudi hemen bağırdı:

"İçeri girin Efendim! Sürahiye yirmi kuruşa alabilirsiniz, çünkü varlığınız evime fazlasıyla şeref veriyor!"

Anlaşma tamamlanmıştı ve Yahudi çok sevindi; Parayı saydığımda sessizce gülümsedi. Ağa ise çoktan İran şarabını tatmaya başlamıştı, sonra büyük yudumlarla içti ve haykırdı:

"Allah il Allah! Vallah, billah, tallah! Daha önce hiç böyle bir şey içmemiştim! Sinir sistemine iyi geliyor mu sence Emir?

Çok iyi.

Ah! Keşke Myrtle bilseydi!

Ayrıca...

Evet, çok... bozuk bir sistemi var."

Ağa içmeye devam etti. Devam ettim:

"Şaşırtıcı değil, çok çalışıyor.

Allah bilir benim için değil!

En azından mahkûmlarınız için?

Her gün onlara ekmek, un ve su getiriyor.

Kişi başı ne kadar alıyorsunuz?

Her gün otuz para."

Yaklaşık elli santim. Yarısı ağanın cebinde kaldı. Talihsiz mahkûmların sefaletini hayal edebilirsiniz.

"Peki görevleriniz için ne kadar maaş alıyorsunuz?

Günde iki kuruş... ama hiç ödenmedi. Bu yüzden şimdiye kadar kendimi bu mükemmel ilaçla tedavi edemedim."

Selim bir içki daha içti.

"İki kuruş çok değil! Bu mahkûmlar sana çok dert oluyor.

Dert mi? Hiç de değil! Bu alçaklar için ne dert çekeyim! Her gün hapishaneye sadece birileri ölüyor mu diye bakıyorum.

Bu görevi günün hangi saatinde yapmakla yükümlüsün?

Ne zaman uygun görürsem.

Öyleyse gece mi, gündüz mü?

Gündüz unuttuğum gece. Vallahi! Bugün nöbet tutmadığımı hatırlıyorum!

Gelişimiz seni rahatsız etti mi? Doğrudur Efendi.

Yatılıları mı ziyaret edeceksin?

Hayır, hiç de değil.

Nasıl da hiç!

Alçaklar benim onlar için uğraşmamı hak etmiyor!

Doğru, ama görevlerine saygı duymalısın.

Ne saygısı?

Sen kıdemli bir subaysın, asker ve astsubayların senden korkmalı; disiplin ve dakikliğine olan şevkini bilmeliler.

Evet, Allah aşkına, bilmeliler! Bu onların görevi. Ve özellikle de tutukluları koruyan çavuş.

Ah! Evet; o, kötü bir köpek. Benden korkmalı!

Bu durumda, en iyi yol onu ara sıra beklenmedik ziyaretlerle şaşırtmak ve görevlerini zamanında yerine getirdiğinden emin olmaktır; yoksa sizden asla korkmaz.

Vallahi yaparım! Yaparım!

Eğer onu izlemediğinizden emin olsaydı, gidip kaouadji'lerle (kafe sahipleri) veya dansçıların yanında vakit geçirirdi.

Ah! Cesaret edemez! Onu yarın, hatta bu gece bile izlerim... Emir, gidip ona sürpriz yapmamızı ister misin?

Je me gardai de montrer ma joie . Je feignis , au contraire , de trouver la proposition toute simple , sans pourtant l'accepter du premir coup . Je dis du bout des lèvres :

« Ces drôles sont-ils dignes de voir le visage d'un émir ?

Tu m'accompagneras , non pour leur faire honneur , mais pour me faire plaisir.

Eh bien j'y consens , à condition qu'on me recevra comme on doit recevoir un émir, un effendi versé dans la loi.

Cela se comprend ; tu seras reçu comme le moutesselim lui-même. Tu inspecteras la prison.

Je t'accompagne donc, bien convaincu que tu sauras me faire respecter. >>

Il ne restait plus qu'une petite gorgée au fond de la cruche , je demandai sérieusement à l'aga s'il voulait que je fisse montrer une seconde mesure.

« Non , Effendi ! allons surprendre tout de suite mon mudir , demain nous renouvelerons cette dose , si tu le permets . >>

Le brave aga commençait à s'apercevoir que la fumée du vin de Perse lui montait au cerveau ; un reste de dignité militaire le retenait ; il se leva et posa sa pipe . Ses premiers pas furent chancelants .

« Que dis -tu de ce tabac , Émir ? » murmura - t- il d'une voix épaisse.

Je compris sa pensée et répondis :

<< Il ne vaut rien ..., il fait mal à la tête et donne des étourdis sements .

Par Allah tu as raison , ce tabac affaiblit les nerfs , et je cherche à me les fortifier ! Sortons , le veux -tu , Effendi ?

Ne faudrait- il pas avertir le Juif ?

Oui. »

L'aga frappa dans ses mains , c'était le signal du départ ; nous gagnâmes la rue ; cette courte étude sur les effets du vin de

Tourbedi me suffisait.

« Viens , Émir ; donne -moi ton bras , balbutia l'aga , tu sais que je t'aime. >>

La nécessité était pour le moins de moitié dans cette tendresse .

Sélim pouvait à peine jeter une jambe devant l'autre. Lorsqu'il eut un peu respiré l'air frais du soir , il essaya , par de consciencieux efforts , de lutter contre la singulière fatalité qui fait prendre à certaines gens le nadir pour le zénith et réciproquement ; il murmurait , tout en s'appuyant à mon bras :

<< N'est - il pas vrai que Mohammed (Mahomet) était un habile gaillard ? qu'en dis- tu , Émir ?

Pourquoi cela?

Parce qu'il n'a pas défendu les bonnes médecines ; s'il l'avait défendu on aurait été obligé de faire de l'encre avec le jus de la grappe... Sais - tu où se trouve la prison ?

Derrière ta demeure .

C'est cela , Émir ; tu as toujours raison ; mais où est ma demeure ? >>

C'était une de ces questions d'ivrogne auxquelles il faut donner une réponse non moins stupide , je repris donc :

« Elle est devant la prison .

Sélim s'arrêta , cherchant son équilibre , et me regarda d'un air tout surpris :

« Emir, tu es un gaillard aussi adroit que le vieux Mohammed ! mais , je te le répète , ce tabac me porte à la tête , car je vois ici , à droite , la prison , qui cependant est à gauche...

Quel chemin prendre?

Ni à droite ni à gauche ; ce que tu vois d'un côté est un arbre , et de l'autre , en haut , un gros nuage.

Un nuage ! Allah illah Allah ! permets que je te tienne un peu plus fort. >>

Le valeureux aga finit par retrouver instinctivement sa route , non sans m'entraîner dans quelques zigzags , mais je m'étais armé de patience . Enfin nous nous arrêtâmes devant un bâtiment qui pouvait bien être la prison , quoique je ne l'eusse point encore vue de ce côté .

« C'est le zindân (la prison) ? » demandai-je à mon compagnon .

Sélim-aga repoussa son turban en arrière, regarda de tous les sens , puis grommela entre ses dents :

<< Hum ! Cela y ressemble ... Émir , ne vois- tu personne à l'entour pour nous informer ?...

J'ai été obligé de mettre tant de force à te retenir, que mes yeux tournent... Cela ne vaut rien ! ... on dirait que toutes les maisons s'éloignent et courent comme une caravane au galop.

Je ne vois perssonne, mais nous ne nous trompons point.

C'est bien la prison.

Essayons . >>

L'officier turc passa la main dans sa ceinture et fut longtemps a y chercher quelque chose .

<< Que cherches - tu ? lui demandai - je .

La clef de la porte.

Tu l'as sur toi?

Toujours , Émir. Veux - tu m'aider à la trouver ? »

Je tâtai à mon tour et ne fus pas longtemps à sentir cette énorme clef, longue d'un demi - pied .

<< La voilà ! m'écriai - je , faut - il ouvrir ?

Oui ,... mais tu ne trouveras pas la serrure , ta main tremble , Émir . »

Je parvins cependant à faire grincer le gros verrou rouillé ; la porte tourna sur ses gonds en gémissant.

Sevincimi belli etmekten kaçındım. Aksine, teklifi doğrudan kabul etmeden, oldukça basit bulmuş gibi davrandım. Yarım yamalak dedim ki:

"Bu alçaklar bir emirin yüzünü görmeye layık mı?"

Onları onurlandırmak için değil, beni memnun etmek için bana eşlik edeceksin.

Peki, bir emirin, hukuk bilgisine sahip bir efendinin olması gerektiği gibi karşılanmam şartıyla kabul ediyorum.

Bu anlaşılabilir bir durum; tıpkı mütesellim gibi karşılanacaksın. Hapishaneyi teftiş edeceksin.

O yüzden sana eşlik edeceğim, bana saygı göstereceğinden tamamen eminim."

Kupada sadece küçük bir yudum kalmıştı, bu yüzden ağaya ciddi bir şekilde ikinci bir ölçü daha getirmemi isteyip istemediğini sordum.

"Hayır, Efendim!" Hemen gidip müdürümü şaşırtalım. Yarın, eğer izin verirsiniz, bu dozu tekrarlarız. >>

Cesur ağa, İran şarabının dumanının beynine yükseldiğini fark etmeye başlamıştı; bir askerlik onuru kalıntısı onu geri tutuyordu; ayağa kalktı ve piposunu bıraktı. İlk adımları titrekti.

"Bu tütüne ne diyorsun, Emir?" diye mırıldandı boğuk bir sesle.

Düşüncesini anladım ve cevap verdim:

"İyi değil... Başını ağrıttıyor ve başını döndürüyor.

Vallahi haklısın, bu tütün sinirleri zayıflatıyor, ben ise güçlendirmeye çalışıyorum! Hadi dışarı çıkalım, olur mu Efendim?

Yahudiyi uyarmamız gerekmez mi?

Evet."

Ağa ellerini çırpıttı; ayrılma işaretiydi bu; sokağa vardık; Tourbedi şarabının etkileri üzerine bu kısa çalışma bana yetti.

"Gel Emir; kolunu uzat bana," diye kekeledi ağa, "seni sevdiğimi biliyorsun."

Bu şefkatin en az yarısı zorunluluktuktu.

Selim bir bacağını diğerinin önüne zar zor koyabiliyordu. Temiz akşam havasını biraz soluduktan sonra, bazı insanların en düşük noktayı en yüksek noktayla, en yüksek noktayı da en düşük noktayla karıştırmasına neden olan o tuhaf kadere karşı bilinçli çabalarla savaşılmaya çalıştı; koluna yaslanarak mırıldandı:

"Muhammed'in zeki bir adam olduğu doğru değil mi? Buna ne diyorsun Emir?

Neden?

Çünkü iyi ilacı savunmuyordu; yasaklasaydı, üzüm suyundan mürekkep yapmak zorunda kalırdık... Hapishanenin nerede olduğunu biliyor musun?

Evinin arkasında. Haklısın Emir; her zaman haklısın; ama evim nerede? >>

Sarhoşken sorulan, en az onun kadar aptalca bir cevap gerektiren sorulardan biriydi, bu yüzden devam ettim:

"Hapishanenin önünde."

Selim dengesini sağlamak için çabalayarak durdu ve şaşkın bir ifadeyle bana baktı:

"Emir, sen de ihtiyar Muhammed kadar zeki bir adamsın! Ama tekrar ediyorum, bu tütün beni başımdan savıyor, çünkü burada, sağda, hapishaneyi görüyorum, oysa hapishane solda...

Hangi yöne gitmeliyim?

Ne sağa ne de sola; bir tarafta gördüğün şey bir ağaç, diğer tarafta, yukarıda, büyük bir bulut.

Bir bulut! Allah Allah! Seni biraz daha sıkı tutayım. >>

Yiğit ağa sonunda içgüdüsel olarak geri döndü, beni birkaç zikzak çizerek sürüklemekten değil, ama ben kendimi sabırla donatmıştım. Sonunda, hapishane olabilecek bir binanın önünde durduk, gerçi henüz o taraftan görmemiştik.

"Burası zindân mı?" diye sordum arkadaşşıma.

Selim ağa sarığını geriye itti, etrafına bakındı ve sonra kısık sesle homurdandı:

"Hmm! Öyle görünüyor ki... Emir, etrafta bize söyleyecek kimseyi görmüyor musun?... Seni tutmak için o kadar çok güç kullanmak zorunda kaldım ki gözlerim dönüyor... Faydası yok!... Sanki bütün evler dörtnala koşan bir kervan gibi uzaklaşıp kaçıyor.

Kimseyi göremiyorum ama yanılmıyoruz.

Burası kesinlikle hapishane.

Deneyelim. >>

Türk subayı kemerine uzanıp uzun süre bir şey aradı.

<<Ne arıyorsun? diye sordum.

<<Kapının anahtarı.

<<Yanında mı?

<<Her zaman, Emir. Bulmama yardım eder misin?

<<Sırayla etrafı yokladım ve kısa süre sonra yarım ayak uzunluğundaki devasa anahtarı hissettim.

<<İşte orada! diye bağırdım, açmalı mıyım?

Je parvins cependant à faire grincer le gros verrou rouillé.

Ama büyük paslı kilidi gıcırdatmayı başardım.

<<Evet,... ama kilidi bulamayacaksın, elin titriyor, Emir.

Ama büyük paslı sürgüyü gıcırdatmayı başardım; kapı menteşeleri üzerinde gıcırdayarak döndü.

<< Trouvée ! murmura l'aga . Ah ! je reconnais ce bruit . Entrons .

Faut- il refermer la porte?

Certainement... dans une prison , de la prudence... toujours de la prudence !

Appelle le geôlier .

Le sergent? Et pour quoi faire ?

Pour nous éclairer.

Émir, tu oublies que nous voulons surprendre le drôle .

Alors , parle plus bas . >>

Il essaya d'avancer , mais il se heurtait à chaque pas contre la muraille et serait tombé si je ne l'eusse fortement soutenu .

« Qu'y a - t - il donc , Émir ? Peut- être sommes -nous dans une maison étrangère ?

Non. Dis-moi seulement où loge ton geôlier ; au rez-dechaussée , ou à l'étage supérieur ?

Il y a un escalier , il est en haut .

Le sergent?... bien , et l'escalier , où est- il ? devant nous , ou derrière , ou de côté ?

Je ne m'en souviens guère... Ah ! si , devant nous, à six où huit pas de la porte d'entrée .

A droite ou à gauche?

O Émir, je ne sais ; la droite , la gauche , le haut , le bas , je ne puis rien distinguer... Tn m'as conduit de travers ... ce corridor semble courir... Ton âme supporte mal cette forte médecine , n'est-ce pas?

Allons , viens ! La porte se trouve derrière toi ; voici la droite et voici la gauche ; rappelle tes esprits , Aga : l'escalier est- il à gauche?

Oui , à gauche . »

Nous avançâmes en tâtonnant ; mon pied rencontra bientôt la première marche.

« Nous y voilà , repris -je avec un véritable soulagement .

Laisse -moi passer le premier , Émir ; tu n'es jamais venu ici , c'est à moi de te conduire . »

L'aga s'accrochant de plus en plus fort à mon bras , je dus le soulever presque pour lui faire gravir l'escalier . Arrivés à l'étage supérieur , je lui demandai :

« Où est la chambre du sergent ?

Parle tout bas Viens ! c'est la première porte ici , à droite, >>

En effet , après quelques nouveaux tâtonnements , ma main rencontra une porte .

« Je sens deux verrous , murmurai - je , mais pas de poignée...

Il n'y en a pas .

Les verrous sont poussés.

Pourvu que nous ne soyons pas dans une autre maison!

Faut- il tirer les verrous ?

Oui , il faut savoir où nous sommes . >>

La porte s'ouvrit, nous entrâmes ; j'appuyai mon homme contre le mur et m'informai s'il n'y avait pas une lampe dans la chambre du sergent.

<< Il y en a une avec un briquet dans une niche à gauche , » balbutia Sélim .

J'allumai la lampe ; nous nous trouvions dans une petite pièce sale et étroite , dont le carrelage avait pour tapis une natte de jonc toute percée , servant probablement de lit , de table , de chaise , etc.

Une écuelle fêlée et une cruche vide complétaient l'ameublement ; une paire de vieilles chaussures , une pantoufle dépareillée et un fouet traînaient au milieu de la chambre .

<<< Ainsi , il n'est pas là ! exclamait mon compagnon : où se cache-t- il ? où va-t-il?

Il est sans doute près des Arnauts qui veillent ici . » >

Sélim-aga prit la lampe et se dirigea en chancelant vers la porte. contre laquelle son front heurta ; il murmurait :

<< Ne me pousse point , Émir ! ... Viens , tiens la lampe , toi , je préfère te conduire ,... tu pourrais me renverser dans l'escalier .

Je t'aime , je suis ton ami , ton meilleur ami ... C'est pourquoi je te conseille de ne plus jamais prendre de cette médecine persane...

Elle te ferait du mal . >>

Nous nous avançâmes , l'un portant l'autre , jusque dans une petite cour au bas de l'escalier ; l'aga ouvrit une porte donnant entrée sur une grande salle qui ressemblait à une écurie . C'était la salle des gardes ; elle me fit juger de ce que pouvait présenter de repoussant les cabanons des prisonniers . Du reste , cette salle nous apparut entièrement vide ; l'aga s'agitait dans une ridicule fureur en criant :

<< Ils sont partis ! ... Émir , tu avais raison de m'engager à les surprendre... Ils se sauvent tous ainsi , au lieu de garder leur poste, les scélérats ! Oh ! ils apprendront à me craindre ! ... demain la bastonnade , ... ou même je les ferai pendre ; oui , cela vaudra mieux ! » >

Le brave officier essayait de rouler ses gros yeux , mais à peine pouvait- il les ouvrir ; je le regardais avec pitié .

<< Voyons , lui dis - je , que faisons - nous ?

Que faire , Émir ?

A ta place j'attendrais les Arnauts pour les recevoir comme ils le méritent .

Oui , attendons - les ... ; mais où ?

Où tu voudras , ici ou en haut .

Ici ; je ne remonte plus ... tu m'as trop fatigué , Effendi ...

Vois comme tu chancelles ! Asseyons - nous .

"Buldum!" diye mırıldandı ağa. "Ah! Bu sesi tanıyorum. İçeri girelim."

Kapıyı kapatmalı mıyız?

Elbette... hapishanede, dikkat... her zaman dikkat!

Gardiyan çağır.

Çavuş mu? Hem de ne amaçla?

Bizi aydınlatmak için.

Emir, o herifi şaşırtmak istediğimizi unutuyorsun.

O zaman daha alçak sesle konuş."

İlerlemeye çalıştı ama her adımda duvara çarpıyordu ve ben onu güçlü bir şekilde desteklemeseydim düşecekti.

"Ne oldu Emir? Belki de yabancı bir evdeyizdir?

Hayır. Gardiyanının nerede kaldığını söyle bana; zemin katta mı, üst katta mı?

Bir merdiven var; En üstte." Çavuş mu?... Peki ya merdiven, nerede? Önümüzde mi, arkamızda mı, yoksa yanda mı?

Pek hatırlamıyorum... Ah! Evet, önümüzde, giriş kapısından altı sekiz adım ötede.

Sağda mı, solda mı?

Ey Emir, bilmiyorum; sağ, sol, yukarı, aşağı, hiçbir şey seçemiyorum... Beni yanlış yola soktun... bu koridor sanki... Ruhun bu güçlü ilaçla başı dertte, değil mi?

Hadi, hadi! Kapı arkanda; işte sağ, işte sol; aklını başına topla Ağa: merdiven solda mı?

Evet, solda.

Yolumuzu yoklayarak ilerledik; ayağım kısa sürede ilk basamağa ulaştı.

"İşte buradayız," diye devam ettim içten bir rahatlamayla.

"Önce ben gideyim Emir; Daha önce hiç buraya gelmedin, sana etrafı gezdirmek bana düşüyor."

Ağa kolumu gittikçe daha sıkı kavradı ve onu neredeyse merdivenlerden yukarı kaldırmak zorunda kaldım. Üst kata vardığımda ona sordum:

"Çavuşun odası nerede?"

Alçak sesle konuştu... Hadi! Buradaki ilk kapı, sağda."

Gerçekten de birkaç kez daha karıştırdıktan sonra elim bir kapıya değdi.

"İki sürgü hissediyorum," diye mırıldandım, "ama kulp yok..."

Hiç yok.

Sürgüler itilmiş.

Umarım başka bir evde değildir!

Sürgüleri çekelim mi?

Evet, nerede olduğumuzu bilmeliyiz."

Kapı açıldı ve içeri girdik; adamımı duvara yaslayıp çavuşun odasında lamba olup olmadığını sordum.

"Soldaki bir nişte çakmaklı bir lamba var," diye kekeledi Selim.

Lambayı yaktım; kendimizi küçük, kirli, dar bir odada bulduk; zemini muhtemelen yatak, masa, sandalye vb. olarak kullanılan, yırtık pırtık bir hasırla kaplıydı.

Çatlak bir kase ve boş bir sürahi, mobilyaları tamamlıyordu; odanın ortasında bir çift eski ayakkabı, uyumsuz bir terlik ve bir kırbaç duruyordu.

"Demek burada değil!" diye bağırdı arkadaşım. "Nerede saklanıyor? Nereye gidiyor?"

Muhtemelen burada nöbet tutan Arnavutların yakınındadır." » >

Selim Ağa lambayı alıp sendeleyerek kapıya doğru yürüdü, alını kapıya çarptı; mırıldandı:

<<Beni itme Emir!... Gel, lambayı tut, seni ben yönlendireyim... merdivenlerde beni devirebilirsin.

Seni seviyorum, senin dostunum, en iyi dostun... Bu yüzden bir daha o Fars ilacını içmemeni tavsiye ediyorum...

Sana zarar verir. >>

Birbirimizi taşıyarak merdivenlerin dibindeki küçük bir avluya doğru ilerledik; Ağa ahıra benzeyen büyük bir odaya açılan bir kapıyı açtı. Muhafız odasıydı; bu bana tutuklu kulübelerinin ne kadar itici olabileceğine dair bir fikir verdi. Ayrıca bu oda bize tamamen boş göründü; Ağa gülünç bir öfkeyle tedirgin bir şekilde bağıırıyordu:

<<Gittiler! ... Emir, onları şaşırtmam için beni teşvik etmekte haklıydın... Hepsi saklanmak yerine böyle kaçıyorlar "Gönderiler, alçaklar! Ah! Benden korkmayı öğrenecekler! ... yarın dayak, ... yoksa onları astırırım; evet, bu daha iyi olur!" >

Cesur subay iri gözlerini devirmeye çalıştı ama zar zor açabildi; ona acıyarak baktım.

<< Hadi bakalım, dedim ona, ne yapıyoruz?

Ne yapalım Emir?

Senin yerinde olsam, Arnautların onları hak ettikleri gibi karşılamasını beklerdim.

Evet, bekleyelim onları...; ama nerede?

Nerede istersen, burada veya yukarıda.

Burada; bir daha yukarı çıkmıyorum... beni çok yordun Efendim...

Bak, sendeliyorsun! Oturalım.

Je croyais que tu voulais inspecter tes prisonniers ?

Oui , je le voulais ... Mais ces hommes n'en sont vraiment pas dignes ... Des larrons , des voleurs , des brigands de grand chemin, des Kurdes et un Arabe ,... le pire de tous ?

Et où se trouve ce dangereux détenu ?

Là , tout près, car il a besoin d'une plus grande surveillance .

Mais assieds - toi donc ! »

Je m'assis , malgré mon dégoût pour ce sol souillé et puant .

L'aga bâillait ; il me demanda :

<< As -tu sommeil ?

Un peu.

C'est pour cela que tu bâilles ; eh bien , dormons jusqu'à leur retour... Tu peux dormir en paix , je t'éveillerai . Allah il Allah ! comme tu es devenu faible... Dors ! ... je ne te gênerai pas... , je vais seulement chercher la position la plus commode . »

Il s'étendit à terre , appuya ses deux coudes contre le mur pour s'en faire un oreiller un profond silence s'établit . Quelques minutes plus tard , l'aga partait pour le royaume de Morphée . Combien de fois n'avais - je pas lu avec humeur des histoires d'évasions favorisées par le sommeil du gardien ? Ce truc usé des romanciers m'irritait , et cependant je me trouvais en position de m'en servir : les fumées du vin de Perse me rendaient maître de la prison . Mais quel parti prendre ? On n'agit pas dans la réalité aussi aisément que sous la plume des conteurs . Ouvrir les portes à mon Haddedîn ? Rien de plus dangereux , car nous n'étions pas préparés à la fuite , et lui -même ne saurait où se réfugier. D'ailleurs la porte de la ville restait à franchir et je la savais bien gardée . Faire disparaître le prisonnier , le cacher dans la ville , eût été peut - être moins périlleux ; mais ce dernier parti offrait encore bien des difficultés . Je résolus de ne rien tenter pour l'instant et de me borner à une entente avec le fils de Mohammed . L'aga dormait de plus en plus profondément ; je le secouai plusieurs fois , il ne bougea point . Prenant alors la lampe , je quittai la salle , dont je fermai la porte au verrou . J'avais remarqué que toutes les cellules n'offraient d'autre système de fermeture que le verrou , je ne m'inquiétai donc point de chercher les clefs . Je trouvai sans peine la porte du premier cabanon dont l'aga m'avait parlé . Je ne me sentais pas très rassuré : Sélim pouvait s'éveiller , les Arnauts rentrer d'une minute à l'autre ; quelqu'un se cachait peut- être dans l'ombre de ces longs corridors . Il fallait malgré tout mettre à profit une occasion unique sans doute .

J'ouvris la porte du cachot et m'avançai sur le seuil sans la refermer entièrement , afin de pouvoir épier ce qui se passerait dans la maison . Mon regard plongea ensuite dans un véritable trou , au fond duquel conduisaient plusieurs marches . Ce cachot , creusé à deux mètres environ au- dessous du sol , long de quatre pas , large de deux , n'avait ni plancher ni natte . Un vase rempli d'eau constituait le seul ameublement de l'infect réduit ; une ouverture ménagée immédiatement sous la voûte , au fond , donnait une aération insuffisante . C'était bien un des soupiraux qu'on apercevait du jardin de Sélim .

Le prisonnier, couché sur la terre boueuse , ne dormait pas . Il n'était point enchaîné . Il se leva dès qu'il vit de la lumière . Son visage paraissait hâve et amaigri par la souffrance , ses yeux éteints gardaient pourtant encore une expression fière et sauvage . Il me reçut avec une explosion de colère en disant :

« Que veux-tu ? On ne peut donc dormir en paix , même durant la nuit?

Parle plus bas , je ne suis point un de tes gardiens . Quel est ton nom ?

Pourquoi me le demandes -tu ?

Parle bas , je t'en prie... Comment t'appelles - tu ?

Tu dois le savoir... Laisse - moi en repos .

Qui , je le sais , mais je veux l'entendre de ta bouche.

Comment t'appelles -tu ?

Amad el Ghandour.

Bien , tu es celui que je cherche . Promets-moi d'écouter tranquillement ce que je vais te dire .

Je te le promets .

Mohammed Émin , ton père , est dans la ville .

Allah il all.....

Silence ! Tu pourrais nous trahir .

Qui es - tu ?

Un ami de ton père. Il m'a reçu comme son hôte et j'ai combattu à ses côtés contre vos ennemis . J'ai su que tu avais été fait prisonnier et j'ai promis d'aider à te délivrer.

Allah soit loué ! mais je ne puis te croire !

Crois -moi ! Vois - tu cette fenêtre ; elle donne dans une cour qui touche au jardin de la maison où nous demeurons .

Combien etes-vous?

Quatre ton père , moi , un de mes amis et mon serviteur .

Qui es-tu ? quel est cet ami ?

Tu le sauras plus tard , il faut nous hâter.

Puis -je sortir ?

Non , nous ne sommes pas encore prêts . J'ai pu entrer ici aujourd'hui seulement par hasard ; nous n'espérons pas réussir sitôt. Peux -tu lire?

Mahkumlarını teftiş etmek istediğini sanıyordum?

Evet, öyle... Ama bu adamlar gerçekten değersiz... Hırsızlar, soyguncular, eşkıyalar, Kürtler ve bir Arap... en kötüsü?

Peki o tehlikeli mahkûm nerede?

Orada, çok yakınlarda, çünkü daha yakından gözetlenmesi gerekiyor.

Ama otur!

Bu pis ve kokuşmuş zeminden tiksинmeme rağmen oturdum.

Ağa esniyordu; bana sordu:

"Uykun var mı?

Biraz.

Bu yüzden esniyorsun; hadi, onlar dönene kadar uyuyalım... Huzur içinde uyuyabilirsin; seni uyandıracağım. Allah, aman Allah! Ne kadar da zayıflamışsın... Uyu! ... Seni rahatsız etmeyeceğim... Sadece en rahat pozisyonu bulacağım." »

Yere uzandı, dirseklerini duvara yaslayıp yastık yaptı ve derin bir sessizlik çöktü. Birkaç dakika sonra aga, Morpheus krallığına doğru yola çıktı. Gardiyanın uykusuyla kaçış hikâyelerini kaç kez can sıkıntısıyla okumamıştım? Romancıların bu eskimiş numarası beni sinirlendiriyordu, ama yine de kendimi onu kullanabilecek bir konumda buldum: Fars şarabının dumanı beni hapishanenin efendisi yaptı. Peki ne yapmalıydım? Gerçekte, hikâye anlatıcılarının kaleminde olduğu kadar kolay hareket edilmez insan. Haddedîn'im in kapılarını mı açmalıydım? Bundan daha tehlikeli bir şey olamazdı, çünkü kaçmaya hazır değildik ve kendisi de nereye sığınacağını bilmiyordu. Ayrıca, şehir kapısı henüz geçilmemişti ve iyi korunduğunu biliyordum. Mahkûmu ortadan kaldırmak, onu şehirde saklamak belki daha az tehlikeli olurdu; ama bu sonuncusu yine de birçok zorluk çıkarıyordu. Şimdilik hiçbir şey yapmamaya ve kendimi Muhammed'in oğluyla bir anlaşılmaya adamaya karar verdim. Ağa gittikçe daha derin uyuyordu; onu birkaç kez sarstım, hareket etmedi. Sonra lambayı alıp odadan çıktım ve kapısını sürgüyle kilitledim. Tüm hücrelerin sürgünden başka bir kilitleme sistemi sunmadığını fark etmiştim, bu yüzden anahtarları aramakla uğraşmadım. Ağanın bana bahsettiği ilk kulübenin kapısını kolayca buldum. Kendimi pek güvende hissetmedim: Selim uyanabilirdi, Arnautlar bir dakikadan diğerine geri dönebilirdi; belki de birileri bu uzun koridorların gölgesinde saklanıyordu. Her şeye rağmen, şüphesiz eşsiz bir fırsattan yararlanmak gerekiyordu.

Zindanın kapısını açtım ve evde neler olacağını gözetleyebilmek için tamamen kapatmadan eşiğe bastım. Bakışlarım, dibine birkaç basamak inilen gerçek bir çukura kaydı. Yerden yaklaşık iki metre aşağıya, dört adım uzunluğunda ve iki adım genişliğinde kazılmış bu zindanın ne zemini ne de hasırı vardı. Kirli inin tek mobilyası suyla dolu bir vazoydu; mahzenin hemen altında, dipte açılan bir açıklık yetersiz havalandırma sağlıyordu. Gerçekten de Selim'in bahçesinden görülebilen havalandırma deliklerinden biriydi. Çamurlu zeminde yatan mahkûm uyumuyordu. Zincire vurulmamıştı. Işığı görür görmez kalktı. Yüzü acıdan bitkin ve zayıf görünüyordu, donuk gözlerinde hâlâ gururlu ve vahşi bir ifade vardı. Beni öfkeyle karşıladı ve şöyle dedi:

"Ne istiyorsun? Gece bile huzur içinde uyuyamaz mıyız?"

"Daha sakın konuş, senin gardiyanlarından biri değilim. Adın ne?"

Neden bana soruyorsun?"

"Sakın sakın konuş... Adın ne?"

Biliyor olmalısın... Beni rahat bırak.

"Kim? Biliyorum ama senden duymak istiyorum.

"Adın ne?"

"Amad el Ghandour.

"Güzel, aradığım kişi sensin. Sana anlatacaklarımı sessizce dinleyeceğine söz ver.

"Söz veriyorum.

"Baban Muhammed Emin şehirde. "Allah, Allah'a şükür..."

"Susun!" Bize ihanet edebilirsiniz.

Sen kimsin?"

Babanın bir dostu. Beni misafir olarak kabul etti ve düşmanlarına karşı onunla birlikte savaştım. Esir alındığımı öğrendim ve seni kurtarmaya yardım edeceğime söz verdim.

Allah'a şükür! Ama sana inanamıyorum!

İnan bana! Bu pencereyi görüyor musun? Yaşadığımız evin bahçesinin sınırındaki bir avluya açılıyor.

Kaç kişisiniz?"

Dört kişi: baban, ben, bir arkadaşım ve hizmetçim.

Sen kimsin? Bu dost kim?"

Daha sonra öğreneceksin; acele etmeliyiz.

Gidebilir miyim?"

Hayır, henüz hazır değiliz. Bugün buraya ancak tesadüfen girebildim; bu kadar çabuk başaracağımızı beklemiyorduk. Okuyabiliyor musun?"

Oui.

Tu n'as pas de lumière ?

A midi je verrai assez clair pour lire.

Écoute je n'ose t'emmener ce soir avec moi , ce serait trop dangereux , mais je t'assure que tu te verras délivré dans peu . Je ne sais pas encore comment nous nous y prendrons . Une pierre te parviendra par cette lucarne ; j'y attacherai un papier qui t'indiquera ce que tu devras faire .

Seigneur, tu me rends la vie ! Je désespérais presque...

Mais comment avez - vous appris que j'étais dans la prison d'Amadijah?"

Un Yésidi, que tu as rencontré près du fleuve, l'a dit à ton père .

Ah ! c'est bien cela ! O Émir, tu dis la vérité ! j'attendrai.

Salue mon père de ma part .

Je le ferai ce soir même . As -tu faim ?

Très faim , Émir.

Pourrais - tu cacher ici des vivres et une torche ?

Oui , je creuserai un trou dans la terre avec mes ongles pour...

Écoute, je te laisse mon poignard, il te servira en tout cas ; j'y tiens beaucoup , ne le laisse pas prendre . »

Le jeune homme avait saisi avidement mon arme ; il la porta à ses lèvres avec transport en murmurant :

<< Seigneur, qu'Allah daigne se souvenir de ta bonne action. à ton heure dernière !

Maintenant je suis libre , quand même vous ne pourriez venir jusqu'à moi . Ce poignard suffit ! Nous viendrons, n'entreprends rien prématurément, tu nous mettrais en grand péril , nous et ton père .

J'attendrai huit jours ; si vous n'êtes pas venus , je saurai me délivrer moi - même.

Bien . Si je le puis , je t'apporterai à manger cette nuit ; tu auras aussi des mèches souffrées et de quoi faire du feu . Peut-être parviendrons-nous à échanger quelques mots . Peut-être entendrastu la voix de ton père . Maintenant , adieu ! je dois m'éloigner .

Seigneur, donne-moi ta main . >>

Je tendis la main au jeune chef; il la serra à la briser , me disant de toute son âme :

« Qu'Allah bénisse cette main aussi longtemps qu'elle pourra s'agiter, et quand la mort l'aura raidie , que ton esprit aille au paradis recevoir la récompense du bien que tu me fais à cette heure ! Qu'Allah te conduise ! >>

Je refermai la porte du cachot , puis retournai près de l'aga ; il dormait toujours , il ronflait de toutes ses forces ; je m'assis à côté de lui. Une heure au moins se passa sans que j'entendisse d'autre bruit que celui de la respiration rauque du dormeur ; enfin des pas s'arrêtèrent devant la porte d'entrée . Je me hâtai de tirer la porte de la salle , que j'avais laissée ouverte , et je secouai vivement mon bonhomme par les épaules ; ce ne fut pas une petite besogne de l'éveiller . Lorsqu'il eut ouvert les yeux , il me regarda fixement et demanda d'une voix mal assurée :

<< Où sommes - nous ?

Dans la prison . Lève - toi , Aga !

Dans la prison ! Ah ! et comment y sommes - nous venus?

Rappelle tes esprits . Ne te souviens - tu plus du Juif , de la médecine , de ton sergent ?...

Tu voulais surprendre tes gardes ...

Ah ! oui ..., Mach'Allah ! J'ai dormi , vois-tu ! Ils ne sont pas encore revenus ?

Parle moins haut. Écoute : ils rentrent ; ils tiennent conseil devant la porte. Voyons , frotte tes yeux , ils te verraient tout endormi . >>

Le brave militaire faisait une figure impossible à décrire ; du moins la mémoire lui revenait petit à petit , et il se tenait plus solidement sur ses pieds .

Lorsque la troupe vagabonde fut rentrée , en fermant la porte derrière elle , l'aga s'avança dans le vestibule . Les coupables semblèrent pétrifiés à sa vue .

<< D'où venez - vous , chiens que vous êtes ? » cria mon terrible. compagnon , dont la voix , semblable à un tonnerre , retentit sous les voûtes .

Le sergent hésita , puis répondit :

<< Nous venons du kaoua , Seigneur .

Du kaoua! Et vous avez la surveillance d'une prison ! Qui vous a permis d'abandonner votre poste?

Personne , Seigneur, mais nous... >>

Ces Arnauts , tremblant devant leur chef, m'inspiraient presque de la compassion . Sélim avait retrouvé la faculté de rouler ses gros yeux , les pointes de ses moustaches

frémisaient , ses poings se crispaient avec fureur . Cependant il chancelait encore et se défiait de lui-même ; il s'appuya contre le mur et reprit en grinçant des dents :
<< Rendez-moi votre clef ! ... la clef de la grande porte . Demain vous aurez tous votre compte . >>

Le sergent tendit humblement sa clef, et l'aga, posant sa lampe à terre , se tourna vers moi pour me demander :

« Qu'en penses-tu , Émir ? Ne les devrais-je pas punir à l'instant?
Crois-tu que j'aie besoin d'aide pour manier le fouet?

Evet.

Işığın yok mu?

Öğlen okuyabilecek kadar net göreceğim.

Dinle, bu gece seni yanımda götürmeye cesaret edemem; çok tehlikeli olur ama seni temin ederim ki yakında serbest kalacaksın. Nasıl idare edeceğimizi henüz bilmiyorum. Bu pencereden sana bir taş uzanacak; ona ne yapman gerektiğini söyleyen bir kağıt parçası iliştiireceğim.

Tanrım, bana hayatımı geri ver! Neredeyse umutsuzluğa kapılmıştım...

Ama Amadiyah hapishanesinde olduğumu nasıl öğrendin?

Nehir kenarında karşılaştığın bir Yezidi babana söylemiş.

Ah! Doğru! Emir, doğruyu söylüyorsun! Bekleyeceğim.

Babama selamlarımı ilet.

Hemen bu akşam yapacağım. Aç mısın?

Çok açsın Emir. Buraya biraz yiyecek ve bir meşale saklayabilir misin?

Evet, tırnaklarımla toprağa bir çukur kazacağım...

Dinle, sana hançerimi bırakacağım; her halükarda işine yarayacak; ona çok değer veriyorum, alınmasına izin verme."

Genç adam hevesle silahımı kapmıştı; coşkuyla dudaklarına götürüp mırıldandı:

"Tanrım, Allah senin iyiliğini hatırlamayı nasip etsin. Son saatinde! Şimdi özgürüm, sen bana gelemeden bile. Bu hançer yeter! Geleceğiz; erken bir şeye kalkışma, bizi ve babanı büyük tehlikeye atarsın.

Sekiz gün bekleyeceğim; eğer gelmezsen, kendimi nasıl kurtaracağımı bileceğim.

Güzel. Eğer yapabilirsem, bu gece sana yiyecek bir şeyler getireceğim; Ayrıca kükürt fitillerin ve ateş yakacak bir şeyin de olacak." Belki birkaç kelime konuşabiliriz. Belki babanın sesini duyarsın. Şimdi, elveda! Gitmeliyim.

Tanrım, elini ver bana. >>

Elimi genç reise uzattım; kırılıncaya kadar sıktı ve tüm kalbiyle bana şöyle dedi:

"Allah bu eli hareket edebildiği sürece korusun ve ölüm onu katılaştırdığında, ruhun cennete gitsin ve bu saatte bana yaptığın iyiliğin karşılığını alsın!" Allah sana hidayet versin!" >>

Zindanın kapısını kapattım, sonra ağanın yanına döndüm; hâlâ uyuyor, var gücüyle horluyordu; yanına oturdum. Uyuyan adamın hırıltılı nefesinden başka bir ses duymadan en az bir saat geçti; sonunda, giriş kapısının önünde ayak sesleri durdu. Açık bıraktığım odanın kapısını hızla açtım ve iyi yürekli dostumun omuzlarından hafifçe sarstım; onu uyandırmak hiç de kolay bir iş değildi. Gözlerini açtığında, bana dik dik baktı ve kararsız bir sesle sordu:

"Neredeyiz?

Hapishanede. Kalk Aga!

Hapishanede! Ah! Ve buraya nasıl geldik?

Kendini toparla. Yahudiye, doktoru, çavuşunu hatırlamıyor musun?... Gardiyanlarını şaşırtmak istedin...

L'aga ronflait de toutes ses forces.

Ağa, ciğerlerinin tüm gücüyle hortuyordu.

Ah! Evet..., Maşallah! Uyudum, görüyorsun! Henüz geri dönmediler mi? Daha az yüksek sesle konuş. Dinle: Geri geliyorlar; kapının önünde bir konsey topluyorlar. Hadi, gözlerini ov, seni uyurken görecekler." Cesur asker tarif edilemez bir figür sergiliyordu; en azından hafızası yavaş yavaş yerine geliyordu ve daha sağlam bir şekilde ayağa kalktı.

Serseri birlik arkalarından kapıyı kapatıp geri döndüğünde, ağa antreye doğru ilerledi. Suçlular onu görünce taş kesilmiş gibiydiler.

"Nereden geliyorsunuz, köpekler?" diye bağırdı korkunç yoldaşım, sesi gök gürültüsü gibi tonozların altında yankılanıyordu.

Çavuş tereddüt etti, sonra cevap verdi:

"Biz kaoua'dan geliyoruz, Efendim.

Kaoua'dan! Ve siz bir hapishanenin gözetimindesiniz! Görev yerinizi terk etmenize kim izin verdi?

Kimse yok, Tanrım, bizden başka..."

Liderlerinin önünde titreyen bu Arnautlar, bende neredeyse şefkat uyandırıyor. Selim iri gözlerini devirme yeteneğini yeniden kazanmıştı, bıyıklarının uçları titriyordu, yumrukları öfkeyle sıkılmıştı. Ancak hâlâ sendeliyor ve kendine güvenmiyordu; duvara yaslandı ve dişlerini sıkarak devam etti:

"Anahtarını geri ver! ... ana kapının anahtarını. Yarın hepiniz doycaksınız."

Çavuş alçakgönüllülükle anahtarını uzattı ve ağa, lambasını yere koyup bana dönerek sordu:

"Ne düşünüyorsun Emir? Hemen cezalandırmam gerekmez mi? Sence kırbacı kullanmak için yardıma ihtiyacım var mı?"

Attends jusqu'à demain , Aga, m'écriai-je ; ils n'échapperont pas au châtiment de la justice . J'attendrai , pour te faire plaisir . Viens , Effendi . »

Il se dirigea vers la porte de la rue ; nous sortîmes , l'aga referma la porte à clef.

Rentrés à la maison , nous trouvâmes la vieille Merzinah qui nous attendait .

<< Pourquoi es - tu resté si longtemps chez le moutesselim ? demanda - t-elle à l'officier d'un ton aigre.

Merzinah , sache que le moutesselim nous avait engagés à rester jusqu'au matin ; ce n'est que pour ne pas te faire attendre , que j'ai refusé sa politesse . Je craignais qu'en mon absence les Russes ne vinssent te couper la tête , car nous sommes en guerre. »

La vieille joignit les mains avec terreur .

« En guerre !... avec qui?

Avec les Russes , les Persans , les Arabes , les Kurdes et tous les peuples de la terre. Les Russes arrivent déjà , tout près d'ici , à Saharen ; ils ont cent mille hommes et trois mille canons .

Allah ! je meurs ! je suis morte ! Tu vas combattre aussi , Aga?

Oui ; graisse -moi mes bottes pour demain matin , ne perds point de temps ! Mais ne parle de cela à personne ! Cette guerre est un secret d'État les gens d'Amadijah ne doivent l'apprendre que quand ils verront les Russes entourer la ville , ce qui ne tardera pas , car ce sera demain ! >>

Merzinah se laissa tomber à moitié pâmée sur un vieux pot renversé , en murmurant :

<< Demain... vraiment ! Ils seront là , demain ?

Oui.

Et ils tireront sur la ville ?

Et dru encore !

Sélim-aga , je ne graisserai pas tes bottes .

Pourquoi cela?

Parce que je ne veux pas que tu te battes avec ces monstres ...

Eh bien , à ton aise ; je vais dormir. Bonne nuit , Effendi . >>

Il rentra chez lui ; la vieille me retint d'une main frémissante et me demanda :

« Est- ce vrai , Émir , les Russes vont - ils arriver?

La chose n'a rien de certain. Je crois que Sélim-aga la prend trop à cœur.
Ah ! tu répands un baume dans mon âme , Effendi . Ils ne pourraient jamais s'emparer d'Amadiyah , n'est- ce pas?
Sur cela je ne saurais rien dire ; toi , dis -moi un peu si tu as fait le triage du café?
Oui , Seigneur ; un travail terrible ! mais ce méchant hadji Halef Omar ne m'a laissé aucun repos jusqu'à ce que je l'aie achevé. Veux - tu voir?
Oui , apporte -moi les deux objets . >>
Je pus me convaincre , à la lueur de la petite lampe , que le travail de Merzinah lui avait coûté peu de fatigue .
« Qu'en dis -tu ? me demanda - t- elle .
Écoute , Merzinah , tes doigts se sont trop exercés dans ces grains de café pour que je ne t'offre pas toute la caisse . Je compte te laisser aussi les objets achetés pour notre service de bouche ; je retiens seulement les verres , afin d'en faire présent à l'aga.
O Effendi , tu es sage et juste , tu as plus de bonté que je ne possédais de vaisselle . Ce café aromatique me fera souvenir de ta munificence . Qu'Allah conduise le cœur de ces Russes , afin qu'ils ne te tuent point ... Tu penses que je puis dormir en paix?
Oui , tu le peux , je t'assure .
Je te remercie ; le sommeil est la seule jouissance d'une pauvre vieille femme accablée de travail comme je le suis.
Tu couches sans doute dans la cuisine , Merzinah?
Oui , certes une femme de ménage ne quitte jamais son domaine . >>
Tout cela contrariait mes plans ; la plaisanterie bête de l'aga allait tenir éveillée cette incommode vieille . Je ne savais à quoi me décider ; cependant je montai chez Mohammed , l'éveillai et lui racontai mon entrevue avec son fils . Le Haddedîn m'écouta dans un grand silence , puis me supplia de le conduire à la prison . Nous fîmes un paquet composé de quelques vivres pain , dattes sèches , etc .; nous y joignîmes une petite bougie et des allumettes , après quoi nous montâmes doucement dans une soupente vide que j'avais remarquée en parcourant la maison . Ce réduit était éclairé par une ouverture que fermait un vieux volet assujetti au moyen d'une ficelle .
J'ouvris le volet ; un toit plat , distant de la fenêtre de cinq pieds à peine , donnait sur une petite cour ; du toit à cette cour, la hauteur devait être à peu près la même .
En nous aidant mutuellement , nous parvînmes , sans trop de peine , jusque dans la cour ; elle précédait le fameux jardin où la belle Esma Kan avait autrefois posé son pied léger . Arrivés là , nous n'étions plus séparés de la prison que par un mur , dont nous pouvions atteindre le faite avec la main .

Yarına kadar bekle Ağa, diye bağırdım; adaletten kaçamayacaklar.
Bekleyeceğim, seni memnun etmek için. Gel Efendi."
Sokak kapısına gitti; dışarı çıktık, ağa kapıyı kilitledi.
Eve döndüğümüzde yaşlı Merzina'nın bizi beklediğini gördük.
"Neden mütesselimin evinde bu kadar uzun kaldın?" diye sordu subaya ekşi bir şekilde.
"Merzina, bil ki mütesselim sabaha kadar kalmamızı istemişti; nezaketini sadece seni bekletmemek için reddettim. Yokluğumda Rusların gelip kafanı kesmesinden korktum, çünkü savaştayız."
Yaşlı kadın dehşet içinde ellerini kavuşturdu. "Savaşta!... kiminle?
Ruslarla, Perslerle, Araplarla, Kürtlerle ve dünyanın tüm halklarıyla. Ruslar çoktan buraya çok yakın bir yerde, Sahra'ya varıyorlar; yüz bin adamları ve üç bin topları var.
Allah! Ölüyorum! Öldüm! Sen de mi savaşıyorsun Aga?

Evet; yarın sabah için çizmelerimi yağla, vakit kaybetme! Ama bundan kimseye bahsetme! Bu savaş bir devlet sırrı; Amadiyah halkı bunu ancak Rusların şehri kuşattığını gördüklerinde öğrenmeli, ki bu da uzun sürmeyecek, çünkü yarın olacak!

Merzinah yarı baygın bir şekilde eski, devrilmiş bir kazanın üzerine düşerek mırıldandı:

"Yarın... gerçekten mi! Yarın orada olacaklar mı?"

Evet.

Ve şehre ateş mi açacaklar?

Hem de sert!

Selim-ağa, çizmelerini yağlamayacağım. Neden? Çünkü bu canavarlarla savaşmanı istemiyorum... Öyleyse, rahat ol; ben uyuyacağım. İyi geceler, Efendi. >>

Eve gitti; yaşlı kadın titreyen eliyle beni tuttu ve sordu:

"Doğru mu Emir, Ruslar gelecek mi?"

Bu konuda kesin bir şey yok. Sanırım Selim-ağa bunu fazla ciddiye alıyor.

Ah! Ruhuma merhem oldun, Efendi. Amadiyah'ı asla ele geçiremezler, değil mi?

Bu konuda bir şey söyleyemem; sen, kahveyi hallettin mi, söyle?

Evet, Efendim; korkunç bir iş! Ama o kötü Hacı Halef Ömer, bitirene kadar bana rahat vermedi. Görmek ister misin?

Evet, iki şeyi de getir. >>

İkna edebildim Küçük İmbanın ışığında, Merzina'nın işinin ona pek bir şey kazandırmadığını kendi kendime düşündüm.

"Ne diyorsun?" diye sordu bana.

"Dinle Merzina, parmakların bu kahve çekirdekleriyle o kadar çok uğraştı ki, sana bütün paketi sunmamak olmaz. Ayrıca yemek servisimiz için aldığımız eşyaları da sana bırakmayı düşünüyorum; sadece bardakları Ağa'ya hediye olarak saklıyorum.

Efendim, sen bilge ve adilsin, çanak çömlek konusunda benden daha fazla nezaketin var. Bu aromatik kahve bana cömertliğini hatırlatacak. Allah bu Rusların kalplerine hidayet versin de seni öldürmesinler... Huzur içinde uyuyabilir miyim sanıyorsun?

Evet, uyuyabilirsin, seni temin ederim.

Teşekkür ederim; benim gibi iş yükü altında ezilen zavallı bir ihtiyar kadının tek eğlencesi uykudur.

Muhtemelen mutfakta uyuyorsundur Merzina?

Evet, kesinlikle bir hizmetçi asla kendi alanından çıkmaz. >>

Bütün bunlar planlarımı altüst etti; Ağanın aptalca şakası bu baş belası ihtiyar kadını uyanık tutuyordu. Ne yapacağımı bilmiyordum; ancak Muhammed'in evine çıktım, onu uyandırdım ve oğluyla yaptığım görüşmeyi anlattım. Haddedin beni sessizce dinledi, sonra da onu hapishaneye götürmem için yalvardı. Ekmek, kuru hurma vb. yiyeceklerden oluşan bir paket hazırladık; içine küçük bir mum ve birkaç kibrit ekledik ve ardından evin içinde yürürken fark ettiğim boş bir çatı katına sessizce tırmandık. Bu küçük alan, iple tutturulmuş eski bir kepenkle kapatılmış bir açıklıkla aydınlatılıyordu. Kepenkleri açtım; pencereden ancak beş fit uzaklıktaki düz bir çatı, küçük bir avluya bakıyordu; çatıdan bu avluya kadar yükseklik hemen hemen aynı olmalıydı.

Birbirimize yardım ederek avluya çok fazla zorlanmadan ulaştık; güzel Esmâ Kan'ın bir zamanlar hafif adımlarla yürüdüğü meşhur bahçeden önce geliyordu. Oraya vardığımızda, artık hapishaneden sadece ellerimizle ulaşabileceğimiz bir duvarla ayrılmıştık.

<< Attends , dis -je au cheikh , assurons - nous que personne n'épie à l'entour . »

Je grimpai sur le mur et regardai dans l'intérieur de la prison .

Une faible lumière brillait aux lucarnes du rez - de - chaussée , dans la pièce sans doute où l'aga s'était endormi . Les Arnauts devaient y tenir conseil ; mais ces lucarnes se trouvaient de l'autre côté du bâtiment , nous les apercevions à peine .

Le soupirail le plus rapproché de nous devait être celui d'Amad .

La lueur de la lune nous permettrait de le trouver. Aucun bruit dans la prison , aucun bruit autour de nous. J'avais fermé la porte conduisant de l'intérieur de la prison dans l'étroit couloir sur lequel s'ouvraient les soupiraux .

Les Arnauts probablement étaient très occupés de leur affaire .

Je sautai à bas du mur du côté où m'attendait le Haddedîn , et j'appelai tout bas :

<< Mohammed !

Eh bien?

On peut tenter l'aventure . Es -tu prêt ?

Oui.

Attention ! >>

Nous franchîmes le mur et sautâmes dans le couloir ; les soupiraux se trouvaient à peu près à hauteur d'homme.

<< Baisse - toi , cheik , soufflai -je à mon compagnon . Appuie - toi contre le mur , mets les mains sur tes genoux . Je monterai sur ton dos . >>

De celle manière il me fut assez facile de plonger la tête au fond de la lucarne. Je murmurai :

« Amad el Ghandour!

Seigneur , est- ce toi ? répondit une voix étouffée .

Oui.

Mon père est-il là?

Oui ; nous t'apportons des vivres et de la lumière . Attends , tu vas pouvoir t'entretenir avec ton père. »

Je sautai doucement sur le sol , en demandant à l'Arabe :

<< Me trouvais - tu lourd?

Je n'aurais pu le porter bien longtemps ainsi .

Changeons de rôle. Tu vas te mettre à genoux sur mes épaules , ce sera moins gênant pour moi. Mais hâte-toi de parler à ton fils , un rien nous trahirait. Tiens , attache cette ficelle au paquet , tu le feras glisser par la lucarne .»

Je plaçai mes mains à la hauteur de ma poitrine , le chef s'en servit comme d'un marchepied pour s'installer sur mes épaules , où il s'agenouilla solidement. Alors commença une conversation basse , mais des plus animées , entre le père et le fils ? je ne pus en saisir que peu de mots . J'entendis aussi le paquet frôler doucement le bord du soupirail . Au bout de quelques minutes le Haddedîn descendit , il me demanda si je n'étais pas épuisé. De fait , cet homme vigoureux et de grande taille commençait à peser lourdement sur mes épaules .

« Émir , ajouta le père , il faut nous hâter , il souffre trop ici !

Certainement , mais rentrons d'abord ; va devant , je veux voir si nous avons laissé des traces.

Ce sol est si pierreux !

N'importe , la prudence est la mère de la sûreté . »

Nous reprîmes le même chemin et nous retournâmes sans encombre dans la chambre de Mohammed . Celui - ci faisait déjà mille plans nouveaux pour l'évasion de son fils , mais j'étais à demi mort de fatigue , je le laissai bientôt , lui promettant de l'aider dès le lendemain .

Je me levai d'assez bonne heure et me rendis chez ma jeune malade ; elle se sentait presque guérie ; sa mère seule veillait près d'elle ; je ne m'attardai point dans cette maison . Je voulais , avant de rentrer , faire le tour de la ville afin de découvrir une issue qui nous dispensât de franchir les portes . Malheureusement je ne vis qu'un sentier trop étroit pour y passer avec des chevaux .

Lorsque je reparus à la maison , Sélim - aga venait de descendre au rez - de - chaussée .

« Émir, me dit - il , voilà le jour .

Tu t'en aperçois? repris -je en riant .

Je crois que nous pouvons parler sérieusement de notre affaire aujourd'hui .

Quelle affaire ?

Eh ! n'y étais -tu pas avec moi ? Ces Arnauts ? Que me conseilles - tu , Émir? faut - il les dénoncer , faut - il se taire pour cette fois?

A ta place je garderais le silence.

Pourquoi ?

Parce qu'il ne vaut rien de parler quand on peut faire lever le lièvre devant soi . Tes gens , peut - être , ont remarqué comment tu marchais cette nuit ; je t'assure que ce n'était pas tout droit .

S'ils s'avisait de te dénoncer à leur tour, pour se justifier?...

C'est vrai . Lorsque je me suis réveillé , j'ai vu que bien des choses manquaient à ma tenue .

C'est étonnant que Merzinah ne m'en ait rien dit : elle avait peur des Russes . Ainsi donc , laisserais aller les choses?

"Bekle," dedim şeyhe, "etrafta kimsenin gözetlemediğinden emin olalım."

Duvara tırmanıp hapishanenin içine baktım.

Alt kattaki tavan pencerelerinden, muhtemelen ağanın uykuya daldığı odadan hafif bir ışık parlıyordu. Arnautlar orada toplantı yapıyor olmalıydı; ama bu tavan pencereleri binanın diğer tarafındaydı, bu yüzden onları zar zor görebiliyorduk.

Bize en yakın bodrum penceresi Amad'inki olmalıydı.

Ay ışığı onu bulmamızı sağladı. Hapishanede ses yoktu, etrafımızda da ses yoktu.

Hapishanenin içinden bodrum pencerelerinin açıldığı dar koridora açılan kapıyı kapatmıştım.

Arnautlar muhtemelen kendi işleriyle çok meşguldüler. Haddedîn'in beni beklediği taraftaki duvardan atladım ve sessizce seslendim:

"Muhammed!

Ee?

Bu maceraya atılabiliriz. Hazır mısın?

Evet.

Dikkat et!"

Duvarın üzerinden atlayıp koridora atladık; havalandırma delikleri neredeyse göz hizasındaydı.

"Eğil şeyh," diye fısıldadım arkadaşşıma. "Duvara yaslan, ellerini dizlerinin üzerine koy. Ben sırtına tırmanırım."

Bu şekilde, başımı tavan penceresinin derinliklerine daldırmam oldukça kolay oldu.

Mırıldandım:

"Amad el Ghandour!

Efendim, sen misin?" diye yanıtladı boğuk bir ses.

"Evet.

Babam orada mı?

Evet; sana yiyecek ve ışık getirdik. Bekle, babanla konuşabileceksin." »

Yavaşça yere atlayıp Arap'a sordum:

"Beni ağır buldun mu?"

Onu uzun süre taşıyamazdım.

Rolleri değiştirelim. Omuzlarımda diz çökeceksin; benim için daha az rahatsız edici olacak. Ama acele et ve oğlunla konuş; en ufak bir şey bizi ele verir. Al, şu ipi pakete bağla; tavan penceresinden kaydıracaksın."

Ellerimi göğüs hizasına koydum; şef omuzlarıma yerleşmek için basamak taşı olarak kullandı ve sıkıca diz çöktü. Sonra baba ve oğul arasında alçak sesli ama çok hareketli bir konuşma başladı. Sadece birkaç kelime duyabiliyordum. Paketin havalandırma deliğinin kenarına hafifçe sürtündüğünü de duydum. Birkaç dakika sonra Haddedîn aşağı indi ve bana bitkin olup olmadığını sordu. Aslında, bu güçlü ve uzun boylu adam omuzlarımda ağırlaşmaya başlamıştı. "Emir," diye ekledi baba, "acele etmeliyiz, burada çok acı çekiyor!"

Elbette, ama önce geri dönelim; hadi bakalım, iz bırakmış mıyız.

Burası çok taşlı!

Önemli değil, tedbir emniyetin anasıdır."

Aynı yoldan tekrar geçip sağ salım Muhammed'in odasına döndük. Oğlunun kaçıışı için bin bir türlü plan yapıyordu bile, ama ben yorgunluktan neredeyse bitkin düşmüştüm ve ertesi gün ona yardım edeceğime söz vererek hemen yanından ayrıldım.

Oldukça erken kalktım ve küçük hastamı görmeye gittim; neredeyse iyileşmiş gibiydi; annesi ona tek başına göz kulak oluyordu; evde fazla oyalanmadım. Dönmeden önce, bizi kapılardan geçmekten kurtaracak bir çıkış bulmak için kasabayı gezmek istedim. Maalesef sadece atların geçemeyeceği kadar dar bir patika gördüm.

Eve döndüğümde Selimağa daha yeni zemin kata inmişti. "Emir," dedi bana, "gündüz vakti.

"Farkında mısın?" diye gülerek devam ettim.

"Sanırım bugün işimiz hakkında ciddi ciddi konuşabiliriz.

"Ne işi?"

"Hey! Sen yanımda değil miydin? Bu Arnautlar? Bana ne tavsiye ediyorsun Emir? Onları ihbar mı edeyim, yoksa bu seferlik sessiz mi kalayım?"

"Senin yerinde olsam sessiz kalırdım.

"Neden?"

"Çünkü tavşanı karşına çıkarabilecekken konuşmanın bir faydası yok. Seninkiler dün gece nasıl yürüdüğünü fark etmiş olabilir; seni temin ederim, doğru değildi.

"Ya onlar da kendilerini haklı çıkarmak için seni ihbar etmeye karar verirlerse?..."

Doğru. Uyandığımda, birliğimde birçok şeyin eksik olduğunu gördüm. Merzinah'ın bana söylememesi şaşırtıcı: Ruslardan korkuyordu. Yani, her şeyi olurlarına mı bırakacaktım?

Oui , j'annoncerais à mes Arnauts que je leur fais grâce , à condition d'un changement de conduite. Ta miséricorde brillerait comme le soleil aux yeux de ces gens , et...

Émir , le conseil me plaît , mais je vais leur faire un terrible discours ! >>

Ses yeux se prirent à rouler comme ceux d'un nègre à la foire , puis tout de suite son visage se radoucit .

« Oui ! s'écria-t-il, je vais agir comme un padischah , qui peut faire présent de la vie et des biens à des millions d'hommes . >>

Sélim s'éloignait pour faire admirer à ces Arnauts l'étendue de sa magnanimité , quand un cavalier , s'arrêtant devant la porte , lui barra le passage .

J'entendis la conversation suivante :

<< Salam , Seigneur ! N'es - tu pas Sélim - aga , le colonel des Albanais?

Je le suis ; que veux - tu?

Ne loges-tu pas chez toi un effendi nommé hadji émir Kara ben Nemsî et deux autres effendi accompagnés d'un serviteur, plus un bachi - bouzouk?

Oui . Que veux - tu à ces effendi ?.

Permetts que je leur parle .

Entre , voici l'émir . »

Le cavalier descendit de sa monture et entra , précédé de l'officier. Je le reconnus à l'instant : c'était Sélek , le Yésidi .

<< Effendi , s'écria le nouveau venu avec joie , laisse-moi te saluer ! >>

Je lui tendis la main et , m'avançant , je vis qu'il était venu avec le cheval d'Ali - bey. Il avait dû faire la route en grande hâte , la bête fumait par tous les pores .

<< Conduis ton cheval à l'écurie , lui dis -je , soigne - le , puis tu viendras me trouver en haut . »

Lorsque nous fûmes seuls dans ma chambre , Sélek tira une lettre de sa ceinture et me la présenta .

<< De qui ? lui demandai - je étonné .

D'Ali -bey.

Qui l'a écrite pour lui?

Le mir Cheikh Khan .

Comment as-tu pu trouver ma demeure?

Je me suis informé de toi à chaque porte .

Comment savais- tu que j'avais deux effendi avec moi?

On me l'a dit à Spendareh. »

J'ouvris la lettre du bey ; elle m'apprit quelques heureuses nouvelles concernant les Yésidi et une fort mauvaise nouvelle pour moi.

« Quoi ! m'écriai-je en me tournant vers Sélek , le message de votre bey a eu tant de succès ? L'Anatoli Kasi Askeri s'est rendu à Mossoul avec vos envoyés ?

Evet, davranışlarında bir değişiklik olması şartıyla, Arnavutlarıma onları affedeceğimi bildireceğim. Merhametin bu insanların gözlerinde güneş gibi parlayacak ve...

Emir, bu tavsiye hoşuma gidiyor ama onlara korkunç bir konuşma yapacağım! >>

Gözleri panayırdaki bir zencininki gibi dönmeye başladı, sonra yüzü hemen yumuşadı.

"Evet!" diye bağırdı, "Milyonlarca insana can ve mal verebilecek bir padişah gibi davranacağım." >>

Selim, bu Arnavutlara ne kadar cömert olduğunu göstermek için ayrılırken, kapının önünde duran bir atlı yolunu kesti.

Şu konuşmayı duydum:

"Selam, Efendim! Sen Arnavutların albayı Selim-aga değil misin?" Ben Selim'im; ne istiyorsun?

Hacı Emir Kara ben Nemsî adında bir efendi ve iki efendiyle birlikte bir hizmetçi ve bir de başıbozuk barındırmıyor musunuz?

Evet. Bu efendilerden ne istiyorsunuz?

Onlarla konuşayım.

İçeri gelin, işte Emir."

Atçı atından indi ve subayın önünde içeri girdi. Onu hemen tanıdım: Yezidilerden Selek'ti.

"Efendi," diye sevinçle bağırdı yeni gelen, "size selam söyleyeyim!"

Elimi uzattım ve öne doğru hareket ettiğimde Alibey'in atıyla geldiğini gördüm. Çok aceleyle gelmiş olmalıydı; hayvanın her gözeneklerinden buhar çıkıyordu. "Atını ahıra götür," dedim, "ona bak, sonra gelip beni yukarıda bul."

Merzinah plongeait deux fois sa grande cuiller et remplit la terrine du prisonnier.

Merzinah büyük kaşığı iki kez daldırıp mahkûmun kasesini doldurdu.

Odamda yalnızken Selek kemerinden bir mektup çıkarıp bana uzattı.
"Kimden?" diye sordum şaşkınlıkla. "Ali Bey'den." Bunu ona kim yazdı?
Mir Şeyh Han.
Evimi nasıl buldun?
Her kapıda seni sordum.
Yanımda iki efendi olduğunu nereden biliyordun?

Spendareh'te olduğunu söylediler."

Bey'in mektubunu açtım; Yezidiler hakkında iyi haberler ve benim için çok kötü haberler getirdi.

"Ne!" diye bağırdım Selek'e dönerek, "Bey'inin mesajı bu kadar başarılı oldu mu?" Anadolu Kaşı Askeri elçilerinin Musul'a mı gitti?

Oui , Seigneur ; il aime notre mir Khan . Il a fait une sérieuse enquête sur tout ce qui vient de se passer ; le pacha de Mossoul est révoqué ; on en envoie un autre à sa place .

Et le makredji a pris la fuite ?

Oui ; toutes les fautes de la campagne retombaient sur lui , sans compter d'autres charges . Depuis onze mois les sousgouverneurs de provinces ne recevaient plus d'argent, les officiers et les soldats n'étaient point payés ; la soumission des Arabes ne pouvait être menée à bonne fin , malgré les recommandations de la Porte , puisque les finances manquaient pour les troupes . Toutes ces sommes avaient passé dans les caisses des fonctionnaires de Mossoul , et encore il y a des choses que je ne puis te dire , ne les sachant pas exactement.

<< Quand les cabassers sont arrivés au logis du makredji , il était trop tard l'oiseau ne s'y trouvait plus. Mais tous les bey et kiéyah du pays ont ordre de l'arrêter , dans quelque lieu qu'il se montre.

« On croit qu'il s'est enfui jusqu'à Bagdad , car le vali (viceroi) est son ami. On doit se tromper ; le fugitif est bien plutôt dans les montagnes du côté de la Perse. Il peut se procurer de l'argent , n'est-il pas le chef des collecteurs ? tous ne connaissent point encore sa disgrâce sans doute. On assure , en effet , qu'il se trouvait avant- hier à Alhoï , hier soir on le disait à Moungaye . On ne peut rien savoir ; quelques -uns pensent qu'il se rend ici , par des routes détournées , afin d'éviter nos montagnes .

Ali-bey suppose avec raison que la rencontre de cet homme à Amadiyah me serait très préjudiciable , car je n'ai aucun moyen de prouver qu'il n'est plus qu'un fugitif.

Émir , Ali -bey est prudent. Dès qu'il a entendu parler du makredji , il m'a donné l'ordre de seller son meilleur cheval , puis de courir , jour et nuit , pour te rejoindre ; car il voulait que tu fusses prévenu , dans le cas où cet homme viendrait à Amadiyah . Il m'a remis aussi deux papiers qu'il avait reçus de Mossoul . Lis - les . >>

J'ouvris les missives ; l'une annonçait la destitution du pacha et du makredji ; elle était adressée au mir Cheikh Khan par l'Anatoli Kasi Askeri ; l'autre enjoignait à Ali - bey d'arrêter l'exprocureur de Mossoul , s'il osait mettre les pieds sur son territoire . Les deux lettres portaient le cachet du grand fonctionnaire turc.

« Ces papiers peuvent m'être très utiles , dis -je à Sélek : pour combien de temps me sont-ils confiés ?

Ali - bey te les donne .

Ainsi , tu crois que le procureur se trouvait à Moungaye avant-hier ?

On l'assure .

Il n'y aurait rien d'extraordinaire à ce qu'il arrivât ici aujourd'hui , en ce cas . Je n'ai besoin de ces papiers que pendant un jour ou deux ; peux - tu attendre ?

Tant qu'il te plaira , Émir .

Bien ; va trouver Halef et Ifra , ils te feront fête . »

La possession des deux missives me rassurait contre le danger d'une rencontre possible .

J'avais d'abord pensé que la chute du pacha aiderait à la délivrance du prisonnier ; mais non , la répression des tribus arabes n'était pas une affaire personnelle du gouverneur ; la Porte comptait bien poursuivre cette entreprise ; elle allait même y mettre plus de vigueur .

Je m'absorbais dans toutes ces réflexions , quand Merzinah apparut sur le seuil .
<< Effendi , viens - tu avec moi à la prison ? demanda - t - elle .
Je n'ai pas le temps , Merzinah.
Mais tu me l'as promis , Émir, tu m'as dit que tu permettrais aux captifs de m'acheter quelque chose à tes frais . »
La brave gouvernante n'oubliait pas ses petits profits.
« Je tiendrai ma parole , seulement je ne puis te suivre que dans un quart d'heure .
Je t'attendrai à la prison , Émir .
Sélim-aga y est- il ?
Non , il est chez le moutesselim .
Bien , va en avant ; tu diras au sergent de m'ouvrir ; dans un quart d'heure je te rejoindrai . »
Merzinah s'éloigna d'un air enchanté ; moi je courus chez Mohammed lui raconter ce que j'allais entreprendre , et lui recommandai de faire acheter par Halef un costume turc , au bazar ; puis je m'acheminai vers la prison , fumant mon tchibouk , affectant une attitude digne et marchant à pas comptés . Le sergent m'attendait devant la porte .
<< Salam ! murmurai - je du bout des lèvres .
Salam aleïkoun , répondit le geôlier , saluant jusqu'à terre . Allah bénisse ton entrée dans cette maison ! J'ai mille remerciements à te faire . »

Evet, Tanrım; o bizim Mir Han'ımızı seviyor. Olan biten her şey hakkında ciddi bir soruşturma yürüttü; Musul Paşası görevden alındı; yerine başkası gönderiliyor.

Ve Makredji kaçtı mı?

Evet; seferin tüm kusurları ona yüklendi, diğer suçlamalardan bahsetmiyorum bile. On bir ay boyunca vilayet kaymakamları para alamadı, subay ve askerlere maaş ödenmedi; Babıali'nin tavsiyelerine rağmen, askerlerin parası olmadığı için Arapların teslimiyeti başarıyla tamamlanamadı. Bütün bu meblağlar Musul yetkililerinin kasasına girdi ve tam olarak bilmediğim için size hâlâ anlatamadığım şeyler var.

<< Arabacılar Makredji'nin evine vardığında çok geçti; kuş artık orada değildi. Ama ülkenin tüm beyleri ve kiyeleri, nerede görünürse görünsün onu tutuklama emri aldı. "Bağdat'a kaçtığına inanılıyor, çünkü vali onun dostu. Yanılıyor olmalı; kaçak daha çok İran yakınlarındaki dağlarda. Parayı ele geçirebilir; baş tahsildar değil mi? Şüphesiz, rezaletini henüz herkes bilmiyor. Hatta önceki gün Alhoi'de olduğu söyleniyor; dün gece Moungaye'de olduğu söyleniyor. Hiçbir şey bilinmiyor; bazıları dağlarımızdan kaçınmak için dolambaçlı yollardan buraya geldiğini düşünüyor.

Ali Bey, bu adamla Amadiyah'ta karşılaşmanın benim için çok zararlı olacağını haklı olarak düşünüyor, çünkü artık bir kaçaktan başka bir şey olmadığını kanıtlamamın bir yolu yok. Emir, Ali Bey ihtiyatlı davranıyor. Makredji'yi duyar duymaz en iyi atını eyerlememi, sonra da gece gündüz koşarak size katılmamı emretti; çünkü bu adam Amadiyah'a gelirse sizi uyarmak istiyordu. Ayrıca bana Musul'dan aldığı iki belge. Oku. >>

Mektupları açtım; biri paşanın ve makrecinin görevden alındığını bildiriyordu; Anadolu Kaşi Askeri tarafından mir Şeyh Han'a hitaben yazılmıştı; diğeri ise Ali Bey'e, topraklarına ayak basmaya cesaret ederse eski Musul savcısını tutuklamasını emrediyordu. Her iki mektupta da büyük Türk yetkilisinin damgası vardı.

"Bu belgeler benim için çok faydalı olabilir," dedim Selek'e. "Bana ne kadar süreyle emanetler?" Alibey bunları sana veriyor. Yani savcının önceki gün Moungaye'de olduğunu mu düşünüyorsun? Seni temin ederiz. Öyleyse, bugün buraya gelmesinde olağanüstü bir şey olmazdı. Bu belgelere sadece bir iki gün ihtiyacım var; bekleyebilir misin? İstedğin kadar bekle, Emir. Peki; git Halef ve İfra'yı bul; seni memnuniyetle karşılarlar.

İki mektuba sahip olmak, olası bir çatışma tehlikesine karşı beni rahatlatmıştı. Başlangıçta, Paşa esirin serbest bırakılmasına yardım edecekti; ama hayır, Arap aşiretlerine uygulanan baskı valinin kişisel meselesi değildi; Babıali bu girişimi tamamen sürdürmeye kararlıydı; hatta daha da güç verecekti. Tüm bu düşüncelere dalmışken Merzina eşikte belirdi. "Efendi, benimle hapisaneye geliyor musun?" diye sordu.

Zamanım yok Merzina.

Ama bana söz vermiştin Emir, esirlerin senin paranla bana bir şeyler almalarına izin vereceğini söylemiştin."

Değerli kahya, küçük kazançlarını unutmadı.

"Sözümü tutacağım, ancak seni ancak çeyrek saat sonra takip edebilirim.

Seni hapisanede bekleyeceğim Emir.

Selim-ağa orada mı?

Hayır, mütesselimin evinde.

Pekala, buyur; çavuşa kapıyı açmasını söyle; çeyrek saat sonra sana katılacağım."

Merzina sevinçli bir tavırla uzaklaştı; Ne yapacağımı söylemek için Muhammed'e koştum ve Halef'e çarşıdan bir Türk kostümü almasını tavsiye ettim; sonra tchibouk'umu içip ağırbaşlı bir tavır takınarak ve ölçülü adımlarla yürüyerek hapisaneye doğru yola koyuldum. Çavuş kapıda beni bekliyordu.

"Selam!" diye mırıldandım dudaklarımdan.

"Selamünaleyküm," diye cevapladı gardiyan yere eğilerek. "Allah bu eve girişini mübarek kılsın! Sana binlerce şükürler olsun."

J'entrai , il referma la porte , je lui demandai négligemment :

« Des remerciements ? pourquoi ?

Sélim -aga est venu ici ce matin ; il était furieux et voulait d'abord nous livrer à la bastonnade , mais il a dit que tu avais demandé notre grâce , et nous a pardonné . Suis - moi , Émir . »

Nous montâmes l'escalier , au haut duquel nous trouvâmes Merzinah , munie d'une grande marmite remplie d'un brouet sale ; près d'elle étaient rangés des pains de sa façon , c'est-à-dire peu appétissants : de la farine délayée dans de l'eau simplement et formant une pâte à peine cuite . Les Arnauts. entouraient la vieille , tenant à la main des pots vides. Ils se prosternèrent dès qu'ils me virent , gardant un profond silence.

<< Émir , demanda la cantinière , veux - tu commencer la ronde ?

Oui. >>

On ouvrit la première porte. Mon regard tomba sur un malheureux prisonnier turc enfoncé dans son cachot ; il ne bougea point.

<< Donne - lui double portion , car c'est un Osmanli ! » cria le sergent.

Merzinah plongea deux fois sa grande cuiller et remplit la terrine du prisonnier , puis elle ajouta un morceau de pain à cette largesse . La seconde cellule renfermait aussi un Turc , il eut une portion semblable . La troisième porte nous fit voir un malheureux Kurde .

<< Le chien n'aura qu'une cuillerée ! grommela le geôlier , c'est un homme de Balân. >>

J'aurais volontiers tiré les oreilles à ce bourreau . La même proportion se renouvela à mesure que nous parcourions les cellules des Turcs et des étrangers .

Après avoir visité les cachots du premier étage , nous descendîmes à ceux du rez - de - chaussée .

« Quels sont les détenus que vous gardez ici ? demandai -je .

Les pires de tous . Un Arabe , un Juif, deux Kurdes de la race des Boulamouh . Sais -tu le kurde , Émir ?

Oui.

Tu ne désires point t'entretenir avec les prisonniers ?

Non , ils n'en sont pas dignes.

C'est vrai , mais ces chiens ne connaissent que leur langue ou l'arabe ; nous ne pouvons nous entendre avec eux , et ils ont toujours quelque chose à dire.

Eh bien , je consens à leur parler. >>

Nous entrâmes dans la cellule d'un Kurde ; le pauvre homme semblait exténué , il se traîna pour tendre sa terrine , et supplia Merzinah de lui faire la part un peu plus large.

<< Que veut- il ? demanda le sergent .

Un peu de pain ; donne -lui deux morceaux.

Il les aura , puisque tu l'ordonnes . >>

Le Juif se plaignit beaucoup ; ses plaintes semblaient fondées, mais restèrent vaines . Le second prisonnier kurde me parut fort vieux ; il demanda pourquoi on ne le conduisait pas devant le juge ; je traduisis ses paroles ; le geôlier répondit en ricanant qu'on y penserait bientôt .

Enfin nous parvînmes au cachot d'Amad el Ghandour .

Le jeune homme restait accroupi au fond de sa cellule , sans bouger ; il ne se leva que quand il m'aperçut.

« C'est l'Arabe ? demandai -je.

Oui .

Parle - t- il le turc ?

Il ne parle pas du tout .

Jamais ?

Pas un mot ; aussi on ne lui donne rien de chaud à manger.

Si j'essayais de l'interroger ?

Essaye . Je ne sais s'il répondra . »

Je m'approchai du prisonnier et murmurai en arabe :

<< Tais - toi. >>

Les quelques questions que je lui adressai ensuite furent accueillies par un morne silence.

« Vois - tu , dit le geôlier , il ne veut pas parler . Apprends - lui que tu es un grand émir , peut - être se décidera - t- il . »

J'étais à présent certain que l'Arnaute ne comprenait pas l'arabe ; le dialecte des Haddedîn devait lui être plus étranger encore ; je dis donc au prisonnier :

<< Tiens-toi prêt pour ce soir ; nous ferons ce que nous pourrons afin que ce soit aujourd'hui . »

Le jeune chef resta impassible , affectant de me regarder avec colère.

<< Il ne répond pas ! s'écria le sous -officier . Non ! pas même à un effendi , à un émir ! On ne lui donnera rien , ni soupe ni pain ! >>

Après la visite des cachots , il fallut parcourir tous les bâtiments ; promenade inutile , mais à laquelle je me prêtai de bonne grâce .

En revenant , Merzinah me demanda :

« Veux-tu leur payer du café ?

Oui .

Faut- il doubler leur portion de pain ?

Oui ; combien te devrai -je ?

Trente piastres , Effendi . »

İçeri girdim, kapıyı kapattı ve ona umursamazca sordum:

"Teşekkürler? Neden?"

Selim Ağa bu sabah buraya geldi; çok öfkeliydi ve önce bizi kırbaçlamaya götürmek istedi, ama sizin özür dilediğinizi ve bizi affettiğinizi söyledi. Beni takip et, Emir."

Merdivenleri çıktık, tepesinde Merzina'yı bulduk; elinde kirli bir et suyu dolu büyük bir kazan vardı; yanında kendi usulüyle yapılmış, yani iştah açıcı olmayan ekmek somunları vardı: sadece suyla seyreltilmiş un, zar zor pişmiş bir hamur oluşturunuyordu. Arnautlar, ellerinde boş kazanlarla yaşlı kadını çevrelemişlerdi. Beni görür görmez yere kapandılar ve derin bir sessizlik içinde kaldılar.

"Emir," diye sordu kantin görevlisi, "turları başlatmak ister misin?" Evet. >>

İlk kapı açıldı. Bakışlarım zindanında gömülü talihsiz bir Türk tutsağına takıldı; kıpırdamadı.

"Ona iki katı porsiyon ver, çünkü o bir Osmanlı!" diye bağırdı çavuş.

Merzina büyük kaşığını iki kez daldırıp tutsağın kasesini doldurdu, sonra bu ganimetlere bir parça ekmek ekledi. İkinci hücrede de bir Türk vardı; o da benzer bir porsiyon alıyordu.

Üçüncü kapı bize bir Talihsiz Kürt.

"Köpek sadece bir kaşık dolusu yiyecek!" diye homurdandı gardiyan. "O bir Balanian."

O celladın kulaklarını seve seve çekerdim. Türklerin ve yabancıların hücrelerinde dolaşırken de aynı şey tekrarlandı. Birinci kattaki zindanları gezdikten sonra, alt kattakilere indik.

"Burada tuttuğunuz tutuklular kimler?" diye sordum.

"En kötüsü. Bir Arap, bir Yahudi ve Boulamuuh soyundan iki Kürt. Kürtçe biliyor musun Emir?"

Evet.

Tutuklularla konuşmak istemiyor musun?

Hayır, buna layık değiller.

Doğru, ama bu köpekler sadece kendi dillerini veya Arapçayı biliyorlar; onları anlayamıyoruz ve her zaman söyleyecek bir şeyleri oluyor.

"Onlarla konuşmayı kabul ediyorum."

Bir Kürt'ün hücresine girdik; zavallı adam bitkin görünüyordu; kasesini uzatmak için kendini zorladı ve Merzinah'tan biraz daha vermesini rica etti.

"Ne istiyor?" diye sordu çavuş. Biraz ekmek; iki parça ver.

Madem sipariş ettin, o zaman alır. >>

Yahudi çok şikayet etti; şikayetleri yerinde görünüyordu ama boşunaydı. İkinci Kürt tutuklu bana çok yaşlı göründü; neden hâkimin huzuruna çıkarılmadığını sordu; sözlerini tercüme ettim; gardiyan alaycı bir tavırla, yakında düşüneceklerini söyledi.

Sonunda Amad el Ghandour'un zindanına ulaştık.

Genç adam hücresinin arkasında çömelmiş, kıpırdamadan duruyordu; ancak beni görünce ayağa kalktı.

"Arap mı o?" diye sordum.

Evet.

Türkçe biliyor mu?

Hiç konuşmuyor.

Hiç mi?

Tek kelime etmediler; bu yüzden Ona yiyecek sıcak bir şey vermeyin.

Ya onu sorgulamaya çalışsam? Dene. Cevap verip vermeyeceğini bilmiyorum."

Mahkûma yaklaştım ve Arapça fısıldadım:

"Sus."

Sonra ona sorduğum birkaç soru kasvetli bir sessizlikle karşılandı.

"Görüyorsun ya," dedi gardiyan, "konuşmak istemiyor. Ona büyük bir emir olduğunu söyle, belki kararını verir."

Artık Arnaut'un Arapça anlamadığından emindim; Haddedîn lehçesi ona daha da yabancı olmalıydı; bu yüzden mahkûma dedim ki:

"Bu akşam için hazır ol; bugün onu yetiştirmek için elimizden geleni yapacağız."

Genç reis, bana öfkeyle bakıyormuş gibi yaparak duygusuz kaldı.

"Cevap vermiyor!" diye bağırdı astsubay. "Hayır! Bir efendiye, bir emire bile!" Ona hiçbir şey vermiyorlar, ne çorba ne de ekmek! >>

Zindanları gezdikten sonra tüm binaları dolaşmak zorunda kaldık; anlamsız bir yürüyüşü ama seve seve kabul ettim.

Dönüş yolunda Merzinah bana sordu:

"Onlara kahve ısmarlar mısın?

Evet.

Ekmek porsiyonlarını ikiye katlayalım mı?

Evet; sana ne kadar borcum olacak?

Otuz kuruş, Efendim."

Cela faisait à peu près cinq francs . Ce que la brave cantinière fournit aux prisonniers ne lui revenait peut-être pas à deux francs , je ne fis aucune objection . Tirant les trente piastres de ma poche, je les mis dans les mains noires de Merzinah , lui disant seulement :

« Je veux que tous les prisonniers aient du pain et du café .

Tous , Seigneur , je te le promets . >>

Je donnai au sergent quinze piastres et aux Arnauts dix pour leur pourboire . Ce furent alors des remerciements sans, fin , des louanges à profusion , le tout terminé par une prosternation générale qui durait encore , je crois , pendant que j'enfilais la ruelle pour retourner chez moi .

Je trouvai Mohammed et Halef fort occupés du costume turc ; mon petit hadji avait pu l'apporter sans être remarqué , puisque l'aga et sa gouvernante étaient absents .

<< Ainsi ce soir ? me dit le Haddedîn avec joie .

Si cela est possible .

Comment comptes -tu faire ?

Je tâcherai d'obtenir la clef de l'aga , si je ne découvre pas d'autre moyen..

Mais dans le cas où il ne te la donnerait pas ?

Je la prendrais.

Émir, ce que tu veux tenter est périlleux ; on t'entendra !

Je ne le crois pas . Les Arnauts n'ont pas dormi la nuit dernière , ils dormiront mieux celle - ci . De plus , je leur ai donné un pourboire qui passera en raki , j'en suis sûr ; rien n'endort plus profondément . Je sais comment on ouvre la grande porte, elle ne fait presque pas de bruit .

Mais enfin , si tu étais surpris ?

Je saurais me tirer d'affaire par un discours s'ils me rencontraient seul. Avec Amad nous jouerions des jambes , le trajet n'est pas long.

Où ira mon fils , après ?

Il quittera tout de suite la ville.

Avec qui ?

Avec Halef. Nous allons sortir ensemble pour chercher, aux environs de la ville , un lieu propice . Halef y conduira le fugitif quand il sera temps .

Mais les gardes de la porte , au sortir d'Amadiyah ?

Je connais un passage par lequel on peut les éviter.

Et nous , quand partirons - nous ?

Il faudra attendre quelques jours , un jour au moins , afin de détourner les soupçons. Amad sera poursuivi peut - être ; il ne connaît pas le pays ; comment échappera - t- il au danger ?

J'ai remarqué , non loin d'une des portes de la ville , un précipice très profond dans lequel on ne peut guère descendre ; nous prendrons les habits du prisonnier , nous y attacherons des pierres , puis nous les jetterons dans les anfractuosités . On croira que le fugitif a péri en cherchant à s'évader .

Où ferons-nous changer de vêtements à Amad ?

Ici ; il faudra lui raser toute la barbe .

Ici ! alors je le verrai ? O Émir , quelle joie !

Oui , mais vous parlerez bas .

Émir , je crains Merzinah ; sa cuisine reste toujours ouverte , elle verra passer mon fils...

Tu l'en empêcheras ; il n'est pas difficile d'occuper une femme bavarde même par une pantomime. Halef te préviendra du moment où tu devras te rendre dans la cuisine ; pendant ce temps le petit hadji conduira Amad dans ta chambre . D'ailleurs les circonstances décideront . >>

En ce moment j'entendis Halef qui faisait sortir les chevaux de l'écurie ; j'allais descendre , quand Lindsay s'avança vers moi , me demandant :

<< Puis-je vous parler , Sir ?

Parlez , sir Lindsay.

On prépare les chevaux ; où allez -vous ?

Faire une promenade hors de la ville .

Je vous accompagne.

Mon intention est de parcourir un coin de la forêt ; vous serez obligé de vous glisser entre les branches , qui vous frapperont , sans doute , le visage et le dos . La chose a ses désagréments .

N'importe .

Venez donc . >>

Nous fûmes bientôt prêts ; notre petite cavalcade quitta la ville par la porte qui conduit sur la route d'Asi et de Mia . Cette route , décrite par Dohoub , est en effet tellement raide , que nous dûmes quitter nos montures . Les Arnauts , de garde près de la porte , ne s'étaient nullement opposés à notre passage ; ils nous connaissaient , car ils étaient devant le palais quand l'aga nous avait fait rendre les honneurs militaires .

Lorsque nous fûmes arrivés dans la vallée d'Ilaks , au fond de laquelle les habitants d'Amadiyah ont construit leurs maisons de campagne, nous aperçûmes la lisière de la forêt à gauche . Contre mon attente, les arbres , assez clairsemés , ne gênèrent point notre marche. Au bout d'un quart d'heure , nous nous arrê tâmes pour nous reposer un peu sur le gazon.

Yaklaşık beş franktı. İyi kalpli kantinci kadının tutuklulara verdiği para ona iki franka mal olmamış olabilir, bu yüzden itiraz etmedim. Cebimden otuz kuruşu çıkarıp Merzinah'ın kara ellerine bıraktım ve sadece şunu söyledim:

"Bütün tutukluların ekmek ve kahve yemesini istiyorum.

Hepsinin, Tanrım, sana söz veriyorum."

Çavuşa on beş kuruş, Arnautlara da bahşişleri için on kuruş verdim. Ardından sonsuz teşekkürler, bol övgüler geldi ve sanırım eve dönmek için sokağa inerken hâlâ süren genel bir secdeyle son buldu.

Muhammed ve Halef'i Türk kıyafetiyle çok meşgul buldum; küçük hacım, ağa ve hizmetçisi yokken fark edilmeden getirebilmişti.

"Bu gece mi?" diye sordu Hadded'in neşeyle.

Eğer mümkünse.

Bunu nasıl yapmayı planlıyorsun?

Başka bir yol bulamazsam ağanın anahtarını almaya çalışacağım.

Ya sana vermezse?

Alırım.

Emir, yapmaya çalıştığın şey tehlikeli; duyulacaksın!

İnanmıyorum. Arnautlar dün gece uyumadılar; bu gece daha iyi uyuyacaklar. Ayrıca, eminim ki onlara rakıya dönüşecek bir bahşiş verdim; hiçbir şey onları daha derin uyutamaz. Ana kapıyı nasıl açacağımı biliyorum; neredeyse hiç ses çıkarmıyor.

Yine de, ya şaşırdıysan?

Yalnız karşılarna çıkarlarsa, konuşarak kurtulabilirim. Amad ve ben bunu kolayca halledebiliriz; yolculuk uzun değil.

Oğlum sonrasında nereye gidecek? Hemen şehri terk edecek.

Kiminle?

Halef ile. Birlikte şehrin yakınlarında uygun bir yer aramaya çıkacağız. Halef, zamanı geldiğinde kaçağı oraya götürecektir.

Peki ya Amadiyah'in dışındaki kapı muhafızları?

Onlardan kaçınmanın bir yolunu biliyorum. Peki ya biz, ne zaman gideceğiz?

Şüpheli önlemek için birkaç gün, en azından bir gün beklememiz gerekecek.

Amad belki takip edilecek; ülkeyi bilmiyor; tehlikeden nasıl kaçacak?

Şehir kapılarından birinin yakınında, inmesi zor, çok derin bir uçurum fark ettim; tutuklunun giysilerini alıp, taş bağlayıp çatlaklara atacacağız. Kaçağın kaçmaya çalışırken öldüğü düşünülecek. Amad'ın giysilerini nerede değiştireceğiz?

Burada; sakalını tıraş etmemiz gerekecek.

Burada! O zaman onu görecekim? Ey Emir, ne büyük mutluluk!

Evet, ama sen sessiz konuşacaksın.

Emir, Merzina'dan korkuyorum; mutfak her zaman açık; oğlumun geçişini görecektir...

Onu engelleyeceksin; konuşkan bir kadını pandomimle bile meşgul etmek zor değil. Halef sana mutfaka ne zaman gitmen gerektiğini söyleyecek; Bu arada, küçük hacı Amad'ı odanıza götürecektir. Koşullar belirleyecek. >>

O anda Halef'in atları ahırdan çıkardığını duydum; aşağı inmek üzereyken Lindsay yanıma gelip sordu:

<< Sizinle konuşabilir miyim, efendim?

<< Konuşun, efendim Lindsay.

<< Atlar hazırlanıyor; nereye gidiyorsunuz?

<< Şehrin dışında bir yürüyüşe.

Size eşlik edeceğim.

Niyetim ormanın bir köşesini keşfetmek; dalların arasından kaymak zorunda kalacaksınız ve bu şüphesiz yüzünüze ve sırtınıza çarpacak. Bunun da dezavantajları var.

Önemli değil.

Hadi. >>

Kısa sürede hazırдық; küçük süvari kabilemiz Asi ve Mia yoluna çıkan kapıdan şehirden ayrıldı. Dohoub'un tarif ettiği bu yol aslında o kadar dik ki atlarımızı bırakmak zorunda kaldık. Kapının yakınında nöbet tutan Arnautlar geçişimize en ufak bir şekilde karşı koymamışlardı; Bizi tanıyorlardı, çünkü ağa bize askeri tören yaptırdığında sarayın önündeydiler.

Amadijah sakinlerinin kır evlerini inşa ettikleri llaks vadisine vardığımızda, sol tarafta ormanın kenarını gördük. Beklentilerimin aksine, oldukça seyrek olan ağaçlar yürüyüşümüzü engellemedi. Çeyrek saat sonra çimenlerin üzerinde biraz dinlenmek için durduk.

<< Que cherchez -vous donc par ici ? interrogea l'Anglais .

Je cherche un lieu où Amad el Ghandour puisse se cacher.

Ah ! Quand sera - t- il libre ? »

J'exposai mes plans à mon compagnon .

<< Admirable s'écria - t- il , dangers superbes ! On pourrait boxer , tirer ... Sir , je ne vous quitte plus , nous le délivrerons ensemble !

O Master , vous me seriez plus nuisible qu'utile .

Comment cela ? Je tuerai tout ce qui s'opposera à nous ! Je suis un Anglais , un Englishman , yes !

Commençons par chercher notre cachette ; voulez - vous m'aider ?

Yes.

Eh bien , séparons-nous ; allez tout droit , je fouillerai un peu de côté ; le premier qui aura trouvé déchargera son pistolet et attendra l'autre . >>

Halef restait à la garde des chevaux ; nous nous enfonçâmes sous bois ; la forêt s'épaississait , mais je cherchais en vain un lieu assez protégé pour offrir une sûre retraite . Je commençais à me décourager , quand j'entendis un coup de pistolet qui semblait avoir été tiré vers la gauche . Je m'avançai dans cette direction ; un second coup se fit entendre plus près ; enfin je découvris mon insulaire . Il était debout au pied d'un groupe d'arbres , au milieu duquel s'élevaient quatre chênes énormes . Lindsay avait retiré sa chaussure et son habit de dessus ; son turban à carreaux noirs et rouges était posé à terre .

« J'ai tiré deux fois , me dit-il , parce qu'on juge mal des bruits dans une forêt . Avez-vous découvert quelque chose ?

Non.

Eh bien , j'ai votre affaire.

Où ?

Devinez. »

Il était pieds nus et déshabillé ; donc il avait grimpé ... je cherchai sa cachette sur les chênes . Ceux - ci me semblaient bien gros pour qu'on pût grimper facilement à leurs troncs . Un pin mêlait sa couronne de feuillage aux branches gigantesques des rois de la forêt . Je remarquai qu'en grimpant au pin on pouvait atteindre une forte branche d'un des chênes , et il me sembla apercevoir au-dessus de cette branche un trou assez large .

<< Le chêne est creux ! m'écriai - je .

Vous l'avez dit .

Vous grimpez merveilleusement , Sir.

Comme un écureuil .

Tout l'arbre est- il creux?

Oui .

Alors , une fois descendu dans le trou , on n'en peut sortir?

Non.

Ce n'est pas là une cachette , Sir.

Une cachette excellente , au contraire , seulement il faut prendre garde de tomber au fond du trou .

De quelle manière parviendrait- on à se maintenir là - haut?

Vous ne devinez pas ? Ah ! master Lindsay est un fameux lapin ! Aventure magnifique ! Il faut faire couper des branches , remplir le creux , mettre des rondins en travers . Nous avons ici de la mousse douce comme du duvet. Charmante retraite , belle villa ! Je payerai tout.

Vous avez raison , mais nous devons faire la besogne nous-mêmes ; combien mesure ce trou à peu près?

Quatre pieds , peut- être plus . Savez - vous grimper?

J'essayerai .

Grimper avec une charge?

On verra. Nous trouverons à l'entour assez de branches.

Grimper chargé... Sir, c'est difficile !

J'ai mon lasso ; il m'a servi dans tous mes voyages , je le porte toujours sur moi , il me servira encore dans cette circonstance .

Well ! à l'œuvre !

Soyons prudents , master Lindsay ; assurons - nous d'abord que nous sommes bien seuls ; personne ne comprendrait notre conversation en anglais , mais on nous verrait agir.

Cherchez. Je vais ramasser des branches et couper des perches . >>

Je fouillai les environs sans découvrir la moindre trace humaine, puis je vins rejoindre mon Anglais , ravi de construire une villa , comme il disait . Nous coupâmes de longues branches , en évitant de les prendre de manière à laisser voir la coupure fraîche. Je retirai mon lasso , toujours enroulé sous ma ceinture ; il était assez long pour qu'en l'attachant aux premières branches du pin il traînât à terre . Lindsay lia fortement le faisceau ; je me débarrassai des habits gênants et je grimpai sur les branches de l'arbre. Je tirai le fardeau, Lindsay grimpait derrière moi pour le soutenir de branche en branche ; nous fîmes ainsi monter nos rondins et nos perches jusqu'à l'ouverture du trou . J'examinai le creux ; il me parut fort vaste , il allait s'élargissant encore jusqu'au fond , presque jusqu'aux racines .

A force de travail , nous vîmes à bout de construire une sorte de plancher. Nous craignions de le voir crouler à chaque instant , mais enfin il devint solide à souhait.

<< Maintenant de la mousse et des feuilles au lasso ! » cria Lindsay , qui volontiers eût battu des mains , à califourchon sur son arbre.

"Buralarda ne arıyorsunuz?" diye sordu İngiliz.

"Amad el Ghandour'un saklanabileceği bir yer arıyorum.

Ah! Ne zaman serbest kalacak?"

Yoldaşıma planlarımı anlattım.

"Hayret verici," diye bağırdı, "müthiş tehlikeler! Boks yapabilir, atış yapabiliriz... Efendim, sizi artık bırakmayacağım, onu birlikte kurtaracağız!

Efendim, bana yararlı olmaktan çok zarar verirsiniz.

Nasıl yani? Bize karşı çıkan her şeyi öldürürüm! Ben bir İngiliz'im, evet bir İngiliz!

Saklanacağımız yeri arayarak başlayalım; bana yardım eder misiniz?

Evet.

Peki, ayrılalım; düz gidelim, biraz yan tarafı arayacağım; ilk bulan tabancasını boşaltır ve diğerini bekler."

Halef atları korumaya devam etti; Ormana daldık; orman sıklaşıyordu ama güvenli bir sığınak sunacak kadar korunaklı bir yer aradım ama boşuna. Sola doğru ateşlenmiş gibi görünen bir tabanca sesi duyduğumda cesaretimi kaybetmeye başlamıştım. O yöne doğru ilerledim; ikinci bir atış daha yakından duyuldu; sonunda adalıyı buldum. Ortasında dört

devasa meşe ağacının bulunduğu bir ağaç grubunun dibinde duruyordu. Lindsay ayakkabısını ve dış ceketini çıkarmıştı; siyah ve kırmızı kareli türbanı yerde yatıyordu. "İki el ateş ettim," dedi bana, "çünkü insan ormanda sesleri anlamakta zorlanır. Bir şey buldun mu?

Hayır.

Davanı buldum.

Nerede?

Tahmin et."

Çıplak ayaklı ve çıplaktı; yani tırmanmıştı... Meşelerin arasında saklandığı yeri aradım. Gövdelerine tırmanmayı kolaylaştıracak kadar büyük görünüyordular. Bir çam, taç yapraklarını ormanın krallarının devasa dallarıyla karıştırıyordu. Çama tırmanarak meşelerden birinin güçlü bir dalına ulaşılabilceğini fark ettim ve bu dalın üzerinde oldukça büyük bir delik gördüğümü sandım.

"Meşe ağacının içi boş!" diye bağırdım.

Öyle demiştin.

Harika tırmanıyorsun, efendim.

Bir sincap gibi.

Ağacın tamamı içi boş mu?

Evet.

Delğe girdikten sonra çıkamıyor musun?

Hayır.

Burası saklanma yeri değil, efendim.

Tam tersine mükemmel bir saklanma yeri, sadece delğin dibine düşmemeye dikkat etmelisin.

Orada nasıl kalmayı başarırız?

Tahmin edemiyor musun? Ah! Lindsay Usta ünlü bir tavşanmış! Muhteşem bir macera! Dalları kestirip, oyukları doldurup, üzerine kütükler yerleştirmeliyiz. Burada kuş tüyü kadar yumuşak yosun var. Büyüleyici bir sığınak, güzel bir villa! Her şeyin parasını ben öderim. Haklısın ama işi kendimiz yapmalıyız; bu çukur yaklaşık ne kadar büyük?

1,2 metre, belki daha fazla. Tırmanmayı biliyor musun?

Deneyeceğim.

Yükle mi tırmanalım?

Göreceğiz. Burada yeterince dal bulacağız.

Yüklü tırmanmak... Efendim, zor!

Kementim yanımda; tüm seyahatlerimde bana yardımcı oldu, her zaman yanımda taşıyorum, bu durumda da bana yardımcı olacak.

Pekala! Hadi çalışalım!

Dikkatli olalım, Efendi Lindsay; Önce yalnız olduğumuzdan emin olalım; kimse İngilizce konuşmamızı anlamaz ama iş başında görünürüz.

Bak. Birkaç dal toplayıp birkaç direk keseceğim. >>

Etrafta en ufak bir insan izine rastlamadan etrafa bakındım, sonra İngiliz'im dediği gibi bir villa inşa etmekten çok memnun bir şekilde yanına gittim. Uzun dalları kestik, taze kesileni ortaya çıkaracak şekilde tutmamaya dikkat ettik. Kemerimin altında hâlâ sarılı duran kementimi çıkardım; çam ağacının ilk dallarına bağladığımda yere sürünecek kadar uzundu. Lindsay demeti sıkıca bağladı; ben de garip kıyafetlerimi çıkarıp ağacın dallarına tırmandım. Yükü çektim, Lindsay arkamdan tırmanıp daldan dala destekledi; böylece kütüklerimizi ve sırtlarımızı çukurun ağzına kadar kaldırdık. Çukuru inceledim; bana çok geniş geldi, dibe doğru, neredeyse köklere kadar genişliyordu.

Çalışarak bir çeşit zemin inşa etmeyi başardık. Her an çökeceğinden korkuyorduk ama sonunda olabildiğince sağlamlaştı.

"Şimdi kementte yosun ve yapraklar!" diye bağırdı ağacının üzerinde seve seve ellerini çırpacak olan Lindsay.

Nous redescendîmes ; mon haïk et le manteau de Lindsay furent remplis de feuillages , de mousse , de menues branches . Après avoir encore grimpé quatre ou cinq fois , tirant , poussant, peinant , nous eûmes la satisfaction de voir notre entreprise parachevée . La cachette était sûre et agréable , on n'en pouvait désirer une meilleure .

Lindsay essayait la sueur de son front , il riait de tout son cœur.

« Ah ! ah ! master Amad el Ghandour , disait - il , vous pouvez venir à présent ! Jolie maison ! Divan tout prêt ! mangez , fumez , dormez à votre aise , personne ne vous dénichera ! >>

Nous retournâmes près de Halef qui était un peu inquiet de notre longue absence . L'Anglais se reposa en gardant les chevaux , je conduisis le petit hadji dans notre chêne creux .

« Sais - tu grimper , Halef? lui demandai - je .

Oui , Sidi , j'ai grimpé bien souvent pour cueillir des dattes et des palmes .

Ici , on ne grimpe pas de la même façon; ces troncs lisses ne laissent aucune prise . Vois - tu ce trou , dans le gros chêne , au-dessus de cette branche?

Oui , Sidi .

Monte là- haut , en t'aidant avec ce petit arbre , ce pin , tu atteindras la branche : tu ne pourrais grimper au chêne . Bien , c'est cela !

Sidi ! s'écria le petit homme quand il fut redescendu , c'est comme un kiosque ! Tu as bâti ce nid avec l'Anglais ?

Oui ; dis - moi maintenant dans quelle direction se trouve la forteresse d'Amadiyah?

Là-bas , à gauche.

Eh bien , écoute . J'espère pouvoir faire évader ce soir notre prisonnier ; tu le conduiras hors de la ville et l'amèneras ici .

Effendi ! et les gardes ?

J'ai découvert un endroit par lequel on peut sortir sans passer par les portes . Je te le montrerai en retournant . Il s'agit seulement pour toi de retrouver le lieu où nous sommes pendant la nuit , de faire monter le Haddedîn dans ce chêne , puis de revenir nous rejoindre, sans attirer l'attention . Examine bien cet endroit ; rappelle - toi le chemin . L'entreprise demande des précautions et de l'adresse .

Sidi , je te remercie .

De quoi , Halef?

De ce que tu m'emploies à quelque chose ; il y a si longtemps que tu ne m'as rien commandé ! »

Nous retrouvâmes Lindsay couché sur l'herbe et contemplant le beau ciel bleu .

« Ce Kurdistan est un pays magnifique , il n'y manque que des ruines ! soupira l'Anglais .

Les ruines n'y manquent pas , Sir , mais vous dédaignez celles qui comptent moins de trois ou quatre mille ans ! ... Peut-être serons - nous obligés de prendre bientôt une route où je vous montrerai des ruines sans nombre . Les vallées du Kurdistan sont pleines de villages brûlés , de maisons détruites . Nous passerons des torrents où le sang se mêle souvent aux vagues écumantes . Nous aurons à traverser une contrée où la vie et les biens sont plus exposés que partout ailleurs . Puissions - nous n'en pas faire personnellement l'épreuve !

Allons , Sir. Tout cela me plaît les aventures , le danger , les combats sont dans mon programme de voyage , et vive la vieille Angleterre ! Je payerai les dommages s'il en arrive . Je payerais pour avoir des aventures !

Vous en aurez peut- être sans bourse délier, Master . A la frontière d'Amadijah cesse la protection turque , si faible qu'elle soit . Nous entrons dans le domaine des Kurdes , soumis à la Porte , ou plutôt ses tributaires récalcitrants . Là , nos passeports n'auront aucune valeur ; il se pourra même qu'on nous traite en ennemis, parce que nous voyageons avec des lettres du sultan et des consuls .

Nous ne les montrerons pas !

Non , certes ! Le plus sûr sera encore de nous confier à l'hospitalité de ces demi-sauvages , quoiqu'elle ne soit point toujours sacrée . Un Arabe ressent quelque scrupule à dépouiller celui qu'il reçoit sous sa tente ; le Kurde ne connaît guère ce sentiment. Dans le cas où nous nous verrions sérieusement menacés , nous n'aurions d'autres ressources que de nous mettre sous la protection des femmes .

Well ! j'accepte la protection des dames ! Excellente idée , Sir ! >>

Je remontai à cheval , souriant des excentricités de John Bull , et nous nous disposâmes à rentrer en ville. Halef, qui s'était un peu attardé, nous rejoignit avant d'arriver à Amadijah , m'assurant que la nuit la plus noire ne l'empêcherait pas de retrouver son chemin . Je lui montrai la brèche par laquelle il pourrait emmener le fugitif et lui conseillai de revenir plus tard étudier les lieux , tout en évitant d'être remarqué .

Aşağı indik; benim haik'im ve Lindsay'in paltosu yapraklar, yosunlar ve küçük dallarla doluydu. Dört beş kez daha tırmandıktan, çektikten, ittikten ve mücadele ettikten sonra, işimizin tamamlandığını görmenin memnuniyetini yaşadık. Saklanma yeri güvenli ve hoştu; daha iyisini isteyemezdik.

Lindsay alnındaki teri sildi ve içtenlikle güldü.

"Ah! Ah! Amad el Ghandour Efendi," dedi, "şimdi gelebilirsin! Güzel ev! Kanepe hazır! Ye, iç, rahat uyu, kimse seni bulamaz!"

Uzun yokluğumuzdan biraz endişelenen Halef'e döndük. İngiliz atları izlerken dinlendi ve ben de küçük hacıyı içi boş meşe ağacımıza götürdüm.

"Nasıl tırmanılacağını biliyor musun Halef?" diye sordum.

Evet, Sidi, hurma ve palmye toplamak için birçok kez tırmandım.

Burada aynı şekilde tırmanmıyoruz; bu pürüzsüz gövdeler tutunacak yer bırakmıyor. Şu büyük meşe ağacındaki, şu dalın üstündeki deliği görüyor musun?

Evet, Sidi.

Şuraya tırman, şu küçük ağacı, şu çamı kullanarak, dala ulaşacaksın: meşeye tırmanmadın. İyi, işte bu!

Sidi! diye bağırdı küçük adam aşağı inerken, burası bir köşk gibi! Bu yuvayı İngiliz'le mi yaptın?

Evet; şimdi söyle bana Amadijah'ın kalesi hangi yönde?

Şurada, solda.

Pekala, dinle. Umarım bu akşam tutsağını kurtarabilirim; onu şehirden çıkarıp buraya getireceksin.

Efendi! Peki ya muhafızlar?

Kapılardan geçmeden çıkabileceğimiz bir yer keşfettim. Dönüşte sana göstereceğim. Tek yapman gereken geceleyin yerimizi bulmak, Haddedin'i şu meşe ağacına çıkarmak ve sonra dikkat çekmeden bize katılmak için geri dönmek. Burayı dikkatlice incele; yolu aklında tut. Bu iş önlem ve beceri gerektirir.

Sidi, teşekkür ederim.

Ne için Halef?

Beni işe aldığın için; bana en son ne zaman bir şey emretmiştin!

Lindsay'i çimenlerde uzanmış, güzel mavi gökyüzünü seyrederken bulduk.
"Bu Kürdistan muhteşem bir ülke, tek eksik harabeler!" diye iç çekti İngiliz. Orada harabelerden bolca var efendim, ama siz üç dört bin yıldan daha eski olanları küçümsüyorsunuz! ... Belki yakında size sayısız harabe göstereceğim bir yola girmek zorunda kalacağız. Kürdistan vadileri yanmış köyler, yıkılmış evlerle dolu. Kanın köpüren dalgalara karıştığı sellerden geçeceğiz. Can ve malın başka hiçbir yerde olmadığı kadar savunmasız olduğu bir ülkeden geçmek zorunda kalacağız. Bunu bizzat yaşamayalım! Hadi efendim. Bütün bunlar beni mutlu ediyor; maceralar, tehlikeler ve savaşlar seyahat programımda ve yaşasın eski İngiltere! Zarar olursa öderim. Maceraların bedelini öderim! Efendim, onlara tek kuruş harcamadan sahip olabilirsiniz. Amadiyah sınırında, ne kadar zayıf olursa olsun, Türk koruması sona erer. Babıali'ye, daha doğrusu inatçı kollarına tabi Kürtlerin topraklarına giriyoruz. Orada pasaportlarımızın hiçbir değeri olmayacak; hatta Sultan ve konsoloslardan gelen mektuplarla seyahat ettiğimiz için düşman muamelesi bile görebiliriz. Göstermeyeceğiz!

Hayır, kesinlikle hayır! En güvenli yol, her zaman kutsal olmasa da, kendimizi bu yarı vahşilerin misafirperverliğine emanet etmek olacaktır. Bir Arap, çadırına geleni soymaktan çekinir; Kürt ise bu hissi pek bilmez. Ciddi bir tehdit altında bulursak, kadınların koruması altına girmekten başka çaremiz kalmaz.

Pekala! Kadınların korumasını kabul ediyorum! Harika bir fikir, Efendim! >>

John Bull'un tuhaflıklarına gülümseyerek tekrar atıma bindim ve şehre dönmeye hazırlandık. Biraz geç kalmış olan Halef, Amadiyah'a varmadan önce yanımıza geldi ve bana, en karanlık gecenin bile geri dönüş yolunu bulmasını engellemeyeceğine dair güvence verdi. Ona, kaçağı geçirebileceği gediği gösterdim ve fark edilmeden önce orayı incelemek için daha sonra geri dönmesini tavsiye ettim.

Le jour s'avançait quand nous rentrâmes au logis.

A peine étais-je descendu de cheval que Sélim-aga, se précipitant à ma rencontre , s'écria :
<< Allah soit béni ! Te voilà enfin ! Je t'attendais avec angoisse.

Avec angoisse?

Qui le moutesselim veut te voir.

Et pourquoi?

Je ne sais .

Ne présumes-tu pas autre chose ?

Je crois qu'il désire te mettre en rapport avec un étranger , un effendi.

Quel est-il?

Le moutesselim m'a défendu de le dire.

Bah ! il y a longtemps que je le sais .

Tu le sais? Mais c'est un secret...

Eh bien , écoute ce grand secret, le voilà : l'homme qui me demande est le makredji de Mossoul.

Vraiment, tu le sais ! Il n'est pas seul .

Qui l'accompagne ?

Un Arnaute.

Ah ! celui-là, je le connais aussi ; il n'a pas d'armes, n'est-ce pas?

Allah akbar ! Effendi , tu es sorcier !

Non , seulement tu vois que je suis bien informé.

Ces gens parlent mal de toi , Émir.

Que disent-ils?

Là-dessus je dois me taire .

N'es -tu plus mon ami , Sélim-aga?

Oh ! si , Émir; je t'aime , mais il faut obéir aux ordres de mon chef.

Eh bien je te donnerai des ordres auxquels tu devras obéir comme s'ils sortaient de la bouche même du moutesselim .

Depuis quand le makredji est - il ici?

Depuis plus de deux heures.

As - tu été envoyé tout de suite pour me chercher ?

Non ; voilà comment les choses se sont passées : le makredji est arrivé sans suite et secrètement , j'étais près du moutesselim quand il s'est présenté . Il a dit au commandant que des raisons graves le forçaient à voyager incognito ; dans le courant de l'entretien il a été question de toi et de tes compagnons . Le makredji a paru surpris ; il s'est beaucoup informé de ton extérieur , de tes paroles près du moutesselim ; quand celui - ci a dépeint entièrement ta personne , il l'a écouté avec attention , puis s'est écrié :

<< C'est bien lui ! » Bientôt on m'a ordonné de t'amener au plus vite , et... et...

Et quoi?

Émir , je vais te prouver combien tu m'es cher, mais promets - moi de ne pas me trahir.

Je te le promets .

Eh bien , le moutesselim m'a commandé de prendre avec moi une dizaine d'Arnauts pour garder les issues de ma maison et veiller sur tes compagnons . D'autres Arnauts doivent t'arrêter à ton entrée dans le palais . Tu seras envoyé en prison .

Voilà qui est intéressant , Sélim - aga . As -tu encore une cellule pour moi là - bas ?

Oui ; on doit te mettre près de l'Arabe , mais le moutesselim veut que tu aies de la paille pour te coucher, parce que tu es un émir . On te traitera bien , et non comme un brigand .

Très reconnaissant du bon procédé ! Et mes compagnons , iront- ils aussi en prison?

Oui, mais je n'ai pas encore l'ordre de les arrêter . Merzinah est désolée ; elle s'est assise dans sa cuisine , elle pleure .

Bonne Merzinah ! ... Mais tu me parlais d'un Arnaut .

Oui ; il était au palais avant l'arrivée du makredji , il s'est entretenu longtemps avec le gouverneur , et on m'a fait venir pour me demander si l'effendi à carreaux rouges et noirs parlait.

Qu'as-tu répondu?

J'ai dit la vérité : j'ai assuré que , depuis son entrée chez moi , je n'avais pas entendu sortir un mot de sa bouche.

Allons , Sélim -aga , je te suis au palais .

Écoute , Seigneur, je dois t'arrêter, c'est vrai ; mais je t'aime... Ne veux - tu pas fuir? » >

Ce brave Arnaut était vraiment mon ami ; son dévouement me toucha.

<< Non , lui dis -je , je ne fuirai pas je n'ai rien à craindre , ni du commandant ni du procureur de Mossoul ; seulement je te prie de me laisser emmener quelqu'un avec moi .

Qui?

Le courrier qui m'a été présenté tout à l'heure.

Volontiers ; je vais l'appeler , il est dans la cour. >>

J'entrai un instant dans la cuisine : Merzinah , accroupie à terre , avait l'air désolé ; elle se leva promptement à mon approche , en s'écriant :

<< Hâte-toi , Effendi ; j'ai commandé à l'aga de te laisser partir , sauve-toi !

Je te remercie , Merzinah , je reste.

Ils te mettront en prison , Émir .

Nous verrons , brave Merzinah .

Ah ! s'ils te prenaient, Effendi , je pleurerais toutes les larmes de mon corps ... Mais je te cuirai de la bonne soupe... Tu ne mourras pas de faim!
Ne t'inquiète nullement , on ne me fera point prisonnier.
Émir , tu me sauves la vie ! Peut-être vont-ils te prendre tes effets . Confie - moi ton argent et tout ce que tu as de plus précieux . Je te le garderai fidèlement , sans mot dire . Crois - moi , Effendi !
Je te crois , mais je n'ai rien à redouter ; merci , Merzinah . »
Nous partîmes avec l'aga et le Yésidi . Je remarquai que la maison était cernée . Aux abords du serai et dans l'escalier , se tenaient aussi un grand nombre d'Arnauts . La chose prenait une tournure inquiétante.

Eve döndüğümüzde gün yaklaşıyordu. Attan iner inmez Selim-ağa koşarak yanıma geldi ve bağırdı:

"Allah razı olsun! Sonunda geldin! Seni endişeyle bekliyordum.

Acı içinde mi?

Mutesselim seni kimi görmek istiyor?

Neden?

Bilmiyorum.

Başka bir şey mi var aklından?

Sanırım seni bir yabancıyla, bir efendiyle tanıştırmak istiyor.

Kim o?

Mutesselim söylememi yasakladı.

Bah! Uzun zamandır biliyordum.

Biliyor musun? Ama bu bir sır...

Şu büyük sırrı dinle, işte: Beni soran adam Musul'un makredicisi.

Gerçekten, biliyorsun! Yalnız değil.

Yanında kim var?

Bir Arnaut.

Ah! Onu da biliyorum; silahı yok, değil mi?

Allahu Ekber! Efendim, sen bir büyücüsün!

Hayır, bunu sadece sen görüyorsun İyi bilgilendim.

Bu insanlar senin hakkında kötü konuşuyorlar, Emir.

Ne diyorlar?

Bu konuda sessiz kalmalıyım.

Artık dostum değil misin Selim-ağa?

Ah, evet, Emir; seni seviyorum ama liderimin emirlerine itaat etmelisin.

Peki, sana emir vereceğim ve sanki mütesselimin ağzından çıkmış gibi itaat etmelisin.

Makredji ne kadar zamandır burada?

İki saatten fazla.

Beni hemen almaya mı gönderildin?

Hayır; olaylar şöyle gelişti: Makredji takip etmeden geldi ve gizlice, mütesselim kendini tanıttığında ben de yanındaydım. Komutana, onu gizlice seyahat etmeye zorlayan ciddi sebepler olduğunu söyledi; konuşma sırasında sen ve arkadaşların hakkında konuştuk.

Makredji şaşırmış görünüyordu; görünüşünü, mütesselim ile olan sözlerini çok sordu; mütesselim seni tam olarak tarif ettiğinde dikkatle dinledi ve sonra haykırdı:

"Kesinlikle o!" Yakında seni olabildiğince çabuk buraya getirmem emredildi ve... ve...

Peki ne?

Emir, sana ne kadar değerli olduğunu kanıtlayacağım ama kendime ihanet etmeyeceğime söz ver.

Sana söz veriyorum. Mütesselim, evimin çıkışlarını korumak ve arkadaşlarını gözetmek için yanımda yaklaşık on Arnaut götürmemi emretti. Saraya girerken diğer Arnautlar seni tutuklayacak. Hapse atılacaksın.

Bu ilginç, Selim-ağa. Orada benim için hala bir hücren var mı?

Evet; Arap'ın yanına konulacaksın ama mütesselim, emir olduğun için üzerine yatabileceğin saman olmasını istiyor. Sana iyi davranılacak, haydut gibi değil.

Bu nazik muamele için çok minnettarım! Arkadaşlarım, onlar da hapse girecek mi?

Evet, ama onları tutuklama emrim henüz yok. Merzina üzgün; mutfağında oturmuş ağlıyordu.

Aman Merzina! ... Ama benimle bir şeyden bahsediyordun Arnaut.

Evet; makredji gelmeden önce saraydaydı, vali ile uzun süre konuştu ve kırmızı-siyah kareli efendinin konuşup konuşmadığını sormak için çağırdım.

Ne cevap verdin?

Doğruyu söyledim: Evime girdiğinden beri ağzından tek kelime duymadığıma dair ona güvence verdim.

Hadi Selim Ağa, seni saraya kadar takip ediyorum.

Dinle, Tanrım, seni tutuklamalıyım, doğru; ama seni seviyorum... Kaçmak istemiyor musun?

Bu cesur Arnaut gerçekten benim dostumdu; bağlılığı beni etkiledi.

"Hayır," dedim, "kaçmayacağım; ne komutandan ne de Musul savcısından korkacak bir şeyim yok; sadece yanıma birini almama izin vermeni rica ediyorum.

Kim?

Bana daha önce tanıtılan kurye.

Memnuniyetle; onu çağırırım, avluda. >>

Bir an mutfağa girdim: Yerde çömelmiş Merzina perişan görünüyordu; yaklaştığımda hızla ayağa kalktı ve bağırdı:

<<Acele et Efendim; ağaya seni bırakmasını emrettim, kaç git!

Teşekkür ederim Merzina, kalacağım.

Seni hapse atarlar Emir.

Göreceğiz yiğit Merzina.

Ah! Seni yakalarlarsa Efendim, ağlarım... Ama sana güzel bir çorba pişiririm... Aç kalmazsın!

Hiç merak etme, beni esir almazlar.

Emir, hayatımı kurtarıyorsun! Belki eşyalarınızı alırlar. Paranızı ve en değer verdiğiniz her şeyi bana emanet edin. Tek kelime etmeden, sadakatle koruyacağım. İnanın bana Efendim! Size inanıyorum ama korkacak bir şeyim yok; teşekkür ederim Merzina."

Ağa ve Yesidi ile birlikte ayrıldık. Evin kuşatıldığını fark ettim. Saray çevresinde ve merdivenlerde de çok sayıda Arnaut vardı. İşler endişe verici bir hal alıyordu.

Le moutesselim n'était pas seul , deux officiers restaient assis sur le seuil de sa porte ; l'aga lui -même ne sortit point après m'avoir introduit.

<< Salam , dis -je en affectant une assurance qui commençait à m'abandonner .

Aleïkoun , » répondit le commandant.

Il me montra du geste un tapis , non près de lui , comme la veille , mais à une certaine distance . J'eus l'air de ne pas comprendre et me plaçai sur la même ligne que le fonctionnaire turc.

« Je t'ai envoyé chercher depuis longtemps , commença mon interlocuteur, tu n'es pas venu . Où étais - tu donc , Effendi ?

J'étais allé me promener à cheval .

Où?

Aux alentours de la ville.

Et que voulais -tu faire là?

Sortir un peu mon cheval ; tu le sais , une noble bête comme celle - là a besoin de grand air

.

Tu avais quelqu'un avec toi?

Oui , Hadji Lindsay- bey.

Celui qui a fait vœu de silence ?

Lui-même .

J'ai appris que ce bey observe fort mal son vou .

Vraiment?

Il parle.

Tu crois?

Il parle avec toi .

Tu crois?

J'en suis sûr.

Ah! »

Ces réponses embarrassaient visiblement mon hôte .

« Eh ! tu dois le savoir , dit- il avec impatience .

Mais toi , comment le sais - tu?

Celui qui me l'a dit a entendu parler ton compagnon .

Qui donc ?

Un Arnaute , qui est venu se plaindre de vous .

Et que comptes - tu faire?

Te retenir prisonnier.

Alla illa Allah ! sur la plainte d'un drôle de cette espèce , tu vas me traiter comme un criminel , moi , un effendi , un émir !

Qu'Allah t'éclaire et te donne la sagesse !

Effendi , demande - la pour toi , cette sagesse , car tu en as besoin.

Est - ce une menace ?

Le ton que tu emploies est- il une bravade ?

Non , moutesselim , je ne te brave pas ; toi tu m'offenses.

Voici deux revolvers à six coups chacun . Continue ton interrogatoire , si tu veux , mais sache qu'un émir du Germanistan ne se laisse pas comparer à un Arnaute . Si mon compagnon ne garde pas son vou , qu'importe à ce soudard? Où est-il?

Il est à mon service .

Depuis quand ?

Depuis longtemps .

Moutesselim, dis-tu la vérité ? Hier encore, cet Arnaute était inconnu chez toi . J'ai beaucoup à t'apprendre sur le compte de cet homme . Si Lindsay - bey parle , cela regarde sa conscience , personne n'a le droit de s'en occuper .

Tu aurais raison si d'autres charges ne pesaient sur ce bey.

Quelles sont - elles ?

Il est l'ami d'un homme très dangereux .

Quel est cet homme?

Toi- même?

Moi ? Allah kérîm ! que Dieu te protège , car ta tête s'affaiblit !

Tu m'as parlé du pacha , tu as prétendu être son confident.

Je t'ai dit la vérité.

Non .

Quoi ! tu m'accuses de mensonge ! Je ne puis rester ici ... Tu me rendras compte de cette parole ! >>

Je me levai comme pour sortir.

<< Arrête ! cria le commandant , pas un pas de plus !

Tu ordonnes?

Oui.

As-tu le droit de me commander?

Ici , tu es en mon pouvoir ; tu dois m'écouter quand je te parle.

Et si je refuse de rester?

Je t'y contraindrai , tu es mon prisonnier. >>

Les deux lieutenants se levèrent ; Sélim- aga les imita , plus lentement et malgré lui .

<< Ton prisonnier , m'écriai - je , à quoi penses -tu? Salam ! ... »

Je me dirigeai vers la porte. Le commandant fit signe à ses hommes , en murmurant :

Mütesselim yalnız değildi; kapısının önünde iki subay oturuyordu; ağa beni içeri aldıktan sonra dışarı çıkmadı.

"Selam," dedim, içimdeki güven duygusu azalmaya başlamıştı. "Aleykümselam," diye yanıtladı komutan.

Bir önceki gün olduğu gibi yakınında değil, biraz uzaktaki bir halıyı işaret etti. Anlamamış gibi davrandım ve kendimi Türk yetkiliyle aynı hizaya getirdim.

"Sizi uzun zaman önce çağırdım," diye başladı muhatabım, "gelmediniz. Neredeydiniz Efendim?

Geziye çıktım.

Nereye?

Şehrin dışına.

Peki orada ne yapmak istiyordunuz?

Atımı yürüyüşe çıkarmak; böyle asil bir hayvanın temiz havaya ihtiyacı olduğunu biliyorsunuz." Yanınızda biri var mıydı?

Evet, Hacı Lindsaybey.

Suskunluk yemini eden mi?

Kendisi mi?

Bu bey yeminine pek uymuyormuş.

Gerçekten mi?

Konuşuyor.

Öyle mi düşünüyorsun?

Seninle konuşuyor.

Öyle mi düşünüyorsun?

Eminim öyledir.

Ah!"

Bu cevaplar ev sahibimi gözle görülür şekilde utandırdı.

"Hey! "Bilmelisin," dedi sabırsızca.

Ama nereden biliyorsun?

Bana söyleyen, arkadaşının konuştuğunu duymuş.

Kim o?

Seni şikayet etmeye gelen bir Arnaut.

Peki ne yapmayı düşünüyorsun?

Les deux lieutenants mirent la main sur mes épaules.

İki teğmen ellerini omuzlarıma koydular.

Seni esir tutmak.

Allah kahretsin! Böyle birinin şikayeti üzerine bana suçlu gibi, bir efendi, bir emir gibi mi davranacaksın!

Allah seni aydınlatsın ve sana akıl versin!

Efendi, bu akıllı kendin için iste, çünkü buna ihtiyacın var.

Bu bir tehdit mi?

Kullandığın ses tonu bir kabadayılık mı?

Hayır, Mütesselim, sana karşı gelmiyorum; beni incitiyorsun.

İşte iki tane altıpatlar tabanca. İsterseniz sorgulamaya devam edin, ama bilin ki bir Almanistan emiri bir Arnaut ile kıyaslanamaz. Arkadaşım yeminini tutmazsa, bu askerin ne önemi var? Nerede?

Benim hizmetimde.

Ne zamandan beri?

Bir Uzun zaman oldu.

Mütesselim, doğruyu mu söylüyorsun? Daha dün bu Arnaut'u tanıımıyordun. Sana bu adam hakkında anlatacak çok şeyim var. Lindsay Bey konuşursa, bu onun vicdanıyla ilgili bir mesele; kimsenin bununla ilgilenmeye hakkı yok.

Bu bey başka suçlamalarla meşgul olmasaydı haklı olurdun.

Nedir onlar?

Çok tehlikeli bir adamın dostu.

Bu adam kim?

Kendin mi?

Ben mi? Allah korusun, çünkü kafan zayıflıyor!

Bana Paşa'dan bahsettin, sırdaşı olduğunu iddia ettin.

Sana gerçeği söyledim.

Hayır.

Ne! Beni yalan söylemekle mi suçluyorsun! Burada kalamam... Bu sözün hesabını bana vereceksin!

Gidecekmiş gibi ayağa kalktım.

"Dur!" diye bağırdı komutan, "bir adım daha atma!

Emir mi veriyorsun?

Evet.

Bana emir verme hakkın var mı?

İşte, benim kontrolümdesin; Seninle konuşurken beni dinlemelisin.

Ya kalmayı reddedersem?

Seni zorla tutacağım, esirimsin. >>

İki teğmen ayağa kalktı; Selimaga da daha yavaş ve inatçı bir şekilde onları takip etti.

<<Esiriniz, diye bağırdım, ne düşünüyorsunuz? Selam!...

Kapıya yöneldim. Komutan adamlarına mırıldanarak işaret etti:

<< Arrêtez - le ! »

Les deux lieutenants mirent la main sur mes épaules . Je les écartai avec violence , et , me retournant vers le moutesselim , je lui dis d'un air résolu :

« Je défends à tes Arnauts de me toucher ! Toi , écoute - moi , car j'ai à te parler ; mais , je te le répète , nous autres Européens nous ne craignons personne . Reprends tes questions , je suis prêt à te répondre ; puis nous verrons à nous expliquer . »

Le commandant semblait stupéfait ; ces hauts fonctionnaires turcs sont si peu accoutumés à la résistance , tous se courbent si platement devant eux , que la moindre énergie leur en impose .

Après avoir hésité , il reprit :

<< Tu me soutenais hier que tu avais la confiance du pacha ?

Je t'ai montré sa lettre .

Et cependant tu t'es battu contre lui ?

Où?

Au tombeau du cheikh Hadi .

Peux-tu le prouver?

J'ai un témoin .

Fais-le venir.

Tu vas être satisfait. >>

Sur un ordre de son chef, l'aga quitta la salle ; il revint bientôt suivi du procureur de Mossoul . Ce dernier ne daigna point m'honorer d'un regard ; il alla droit au commandant , s'assit près de lui , à la place que j'avais quittée , et prit entre ses lèvres le tube de la pipe disposée pour les visiteurs . Le moutesselim salua son hôte , puis lui demanda :

<< N'est- ce pas là , Effendi , l'homme dont tu me parlais ? >>

Le makredji me regarda alors avec un souverain mépris et murmura :

« C'est lui .

Tu vois , poursuivit le commandant en s'adressant à moi , le makredji de Mossoul te connaît , il a été témoin de ta conduite , il affirme que tu as combattu contre le pacha .

Il ment.

Ver de terre ! » cria le procureur, qui se leva avec rage.

Je haussai les épaules et répétais d'un ton aussi calme que possible :

<< Oui , tu mens ! tu ne m'as pas vu combattre contre les troupes du gouverneur.

Si je ne t'ai pas vu , d'autres t'ont vu .

Alors tu ne peux te poser en témoin... Qui m'a vu ?

Les canonniers .

Ceux-là ont menti également. Ai -je combattu contre eux ?

Une seule goutte de sang a- t- elle coulé ? Ils ont rendu leurs armes sans coup férir. Quant à ce qui s'est passé dans la vallée de Hadi , vous me devez une véritable reconnaissance , car je me suis employé de tout mon pouvoir pour modérer les résolutions d'Ali -bey. Était - ce me montrer l'ennemi du pacha de Mossoul ?

Tu t'es emparé de l'artillerie , tu ne peux le nier.

Je l'avoue volontiers .

Tu répondras sur ce fait au gouverneur de Mossoul.

Oh ! oh !

Oui , le moutesselim va te faire arrêter et tu seras conduit à la capitale , toi et tous ceux qui t'accompagnent . Il n'y a pour vous qu'un seul moyen de salut .

Lequel ?

Tu es un émir du Frankistan , car les Nemsis sont des Franks ; je sais que tu as la protection de nos consuls ; nous ne pouvons te mettre à mort, quoique tu aies commis un crime qui mérite la peine capitale ; c'est pourquoi nous t'adressons à Mossoul ; là , très certainement tu recevrais le châtiment dû à ta trahison , si... » Le procureur s'arrêta un instant , me regarda et reprit en hésitant : « Le pacha te protégeait , le moutesselim t'a reçu comme un hôte , tous deux désireront te ménager... et ...

Qu'Allah bénisse ta dernière heure , makredji !

Oui ,... il est possible de détourner de toi un sort si funeste...

Consens à...

A quoi donc ?

Dis-nous combien vaut la vie d'un émir du Germanistan ?

Rien.

Rien tu plaisantes .

Je parle sérieusement ; elle ne vaut rien du tout.

Comment cela ?

Parce que la vie même d'un émir n'a pas une minute assurée : Allah peut la lui redemander quand il lui plaît .

Tu as raison ; la vie est entre les mains d'Allah , mais il nous la prête comme un bien que nous devons soigner et protéger.

N'es-tu pas musulman ? Ne crois-tu pas que la destinée est écrite dans un livre immuable ?

L'homme rend son sort plus mauvais quand il n'obéit pas aux sentences de ce livre.

Très bien , makredji ! ... Voyons , combien estimerais - tu ta propre vie?

Au moins dix mille piastres.

Alors on ne peut estimer celle d'un Nemtché moins de dix millions de piastres . >>

Il me regarda tout surpris , en me demandant :

<< Es - tu donc un si riche émir ?

Oui , puisque ma vie a une telle valeur.

En ce cas , ce ne serait pas te taxer trop haut ici que te demander vingt mille piastres de rançon.

Non , certes.

Et autant pour ton hadji Lindsay-bey?

Naturellement .

Dix mille pour ton second compagnon ?

C'est très juste.

Combien donneras -tu pour ton serviteur?

Il est Arabe , mais brave et fidèle ; il vaut autant que l'autre .

Ainsi dix mille piastres pour lui ?

Oui.

Peux-tu compter tout de suite la somme ?

Soixante mille piastres ?

C'est cela ! s'écria le moutesselim ..

Les avez-vous avec vous ? repartit le procureur .

Nous sommes très riches , Effendi .

Alors , consens - tu à payer?

Pas du tout. >>

"Tutuklayın onu!"

İki teğmen ellerini omuzlarıma koydu. Onları şiddetle ittim ve mütesselim'e dönerek kararlılıkla şöyle dedim:

"Arnavutlarınızın bana dokunmasını yasaklıyorum! Siz beni dinleyin, çünkü sizinle konuşmam gerekiyor; ama tekrar ediyorum, biz Avrupalılar kimseden korkmayız. Sorularınızı tekrar sorun, size cevap vermeye hazırım; sonra kendimizi nasıl açıklayacağımızı düşünelim."

Komutan şaşkın görünüyordu; bu yüksek rütbeli Türk yetkililer direnişe o kadar alışık değiller ki, hepsi onların önünde o kadar dimdik eğiliyorlar ki, en ufak bir enerji bile onları alt ediyor.

Tereddüt ettikten sonra devam etti:

"Dün bana Paşa'nın güvenini kazandığınızı mı söylediniz?

Size mektubunu gösterdim.

Yine de ona karşı mı savaştınız?

Nerede?" Şeyh Hadi'nin türbesinde.

İspatlayabilir misiniz?

Bir şahidim var.

Onu getirin.

Tatmin olacaksınız. >>

Üstünün emriyle ağa odadan çıktı; kısa süre sonra geri döndü, ardından Musul savcısı da geldi. Savcı bana bir bakış bile atmaya tenezzül etmedi; doğruca komutanın yanına gitti, benim bıraktığım yere oturdu ve ziyaretçiler için ayrılmış piponun sapını dudaklarının arasına aldı. Mütesselim ev sahibini selamladıktan sonra sordu:

<<Efendi, bana bahsettiğiniz adam bu değil mi?>>

Makredici bana büyük bir küçümsemeyle baktı ve mırıldandı:

<<Odur.>> Komutan bana dönerek devam etti: "Görüyorsun ya, Musul makredicisi seni tanıyor, davranışlarına tanık oldu, paşaya karşı savaştığını iddia ediyor."

Yalan söylüyor.

"Solucan!" diye bağırdı savcı öfkeyle ayağa kalkarak. Omuzlarımı silktilim ve olabildiğince sakın bir şekilde tekrarladım:

"Evet, yalan söylüyorsun! Valinin askerleriyle savaşırken beni görmedin.

Ben seni görmediysem, başkaları gördü.

Yani tanık olduğunu iddia edemezsin... Beni kim gördü?

Topçular.

Onlar da yalan söyledi. Onlara karşı savaştım mı?

Tek bir damla kan döküldü mü? Tek bir kurşun atılmadan silahlarını teslim ettiler." Hadi Vadisi'nde olanlara gelince, bana gerçek bir minnettarlık borçlusun, çünkü Ali Bey'in kararlarını yumuşatmak için elimden gelen her şeyi yaptım. Bu, kendimi Musul Paşası'nın düşmanı olarak mı göstermek içindi?

Topçuları ele geçirdin, inkar edemezsin.

Bunu kolayca kabul ediyorum.

Musul valisine bunun hesabını vereceksin.

Ah! ah!

Evet, Mutesselim seni tutuklatacak ve başkente götürüleceksin, sen ve seninle birlikte gelen herkes. Senin için tek bir çıkış yolu var.

Nedir o?

Sen Frankistan emirisin, zira Nemsiler Franklardır; konsoloslarımızın koruması altında olduğunu biliyorum; ölüm cezasını gerektiren bir suç işlemiş olsan bile seni öldüremeyiz; bu yüzden seni Musul'a gönderiyoruz; Orada, ihanetinin cezasını mutlaka çekersin, eğer...

Savcı bir an durdu, bana baktı ve tereddütte devam etti: "Paşa seni korudu, Mutesselim seni misafir olarak kabul etti, ikisi de seni bağışlamak isteyecek... ve...

Allah son saatini mübarek kılsın Makredci!

Evet,... böylesine kötü bir kaderi senden uzak tutmak mümkün...

Rıza...

Peki neye?

Bize bir Almanistan Emiri'nin hayatının ne kadar değerli olduğunu söyle?

Hiçbir şey.

Hiçbir şey, şaka yapıyorsun.

Ciddi konuşuyorum; hiçbir değeri yok.

Nasıl yani?

Çünkü bir Emir'in hayatının bile bir dakikası garanti değildir: Allah dilediği zaman ondan geri isteyebilir.

Haklısın; hayat Allah'ın elindedir, ama O onu bize, sahip çıkmamız ve korumamız gereken bir hediye olarak ödünç veriyor.

Müslüman değil misin? Kaderin değişmez bir kitapta yazılı olduğuna inanmıyor musun?

Adam Bu kitabın hükümlerine uymadığında kaderi daha da kötüleşir.
Pekala, Makredji! ... Bakalım, kendi hayatına ne kadar değer verirsin?
En az on bin kuruş.
O zaman bir Nemtçe'nin hayatına on milyon kuruştan az değer verilemez. >>
Bana şaşkınlıkla baktı ve sordu:
<<Bu kadar zengin bir emir misin?
Evet, madem hayatım bu kadar değerli.
O zaman, fidye olarak senden yirmi bin kuruş istemek seni çok fazla zorlamaz.
Hayır, kesinlikle hayır.
Hacı Lindsay-bey için de aynı mı?
Elbette.
İkinci yoldaşın için on bin mi?
Bu çok adil.
Kulun için ne kadar vereceksin?
Arap ama cesur ve sadık; diğeri kadar değerli.
Yani onun için on bin kuruş mu?
Evet.
Toplamı hemen sayabilir misin?
Altmış bin kuruş mu?
Doğru! diye bağırdı mütesselim.
Yanında mı? diye cevapladı savcı.
Biz çok zenginiz Efendim.
Peki, ödemeyi kabul ediyor musunuz?
Kesinlikle hayır. >>

Il était curieux de voir la figure des deux fonctionnaires à cette réponse inattendue .
<< A quoi penses -tu ? dit le makredji stupéfait.
Je pense que je suis né dans un pays où règne la justice .
Chez les Franks , le mendiant et le roi sont égaux devant le juge, et si le padischah des
Nemsi se rendait coupable d'une infraction à la loi , il serait puni comme le plus humble de
ses sujets . Personne ne peut racheter sa vie par de l'argent , parce que nos juges ne se
laissent point corrompre . Vous autres , Osmanlis , vous n'avez d'autre loi que l'intérêt de
votre bourse , et vous trafiquez tous les jours avec la justice . Je ne voudrais pas payer ma
vie , si j'avais mérité qu'elle me fût ôtée .
Eh bien , tu la perdras .
Non un Nemtché ne fait pas le commerce avec sa vie , mais il sait la défendre.
Effendi , la défense te serait impossible .
Pourquoi donc ?
Ton crime est prouvé , toi -même tu l'as avoué.
Je n'ai point avoué de crime ; j'ai dit seulement que je reconnais avoir enlevé les canons ; ce
n'est point une action digne de mort , puisque je n'ai fait couler le sang de personne .
Tu le soutiens ainsi , mais prends garde ! ... Voyons , tu refuses ce que notre compassion
daigne t'offrir ?
Je n'ai pas besoin de compassion .
Alors on va t'enchaîner .
Essayez-le ! >>

Le commandant voulut intervenir à son tour, je rejetai ses propositions ; il frappa alors dans ses mains ; les trois officiers qui se tenaient à la porte entrèrent ; le moutesselim leur ordonna de m'emmener.

« J'espère , Effendi , me dit - il , que tu ne feras aucune résistance , il y a aux abords du palais assez d'Arnauts pour rendre vains tes efforts . Tant que tu resteras dans la prison d'Amadiyah tu y seras bien traité .

Moutesselim , m'écriai -je , crois - tu m'épouvanter ? si je voulais te montrer qu'un Nemsî ne craint ni toi ni les Arnauts tremblants de fièvre , ce serait bientôt fait ! Du reste je n'ai qu'une chose à te dire vous ne m'enverrez point à Mossoul ; tout ce que vous voulez , c'est de l'argent ; le makredji en a besoin pour passer la frontière , et

La frontière... Qu'entends - tu par là , Effendi ?

Demande- le à ton ami . »

Le procureur devenait blême.

« Je ne comprends pas ce que dit cet homme , balbutia - t - il .

Il me comprend parfaitement, interrompis -je .

Moutesselim , tu m'as offensé ; tu voulais te rendre coupable envers des étrangers d'une violence qui pourra tourner contre toi .

Vous me menacez tous deux , eh bien ! j'ai de quoi vous confondre .

Écoute , sais -tu bien quel est cet homme ?

Le makredji de Mossoul .

Tu te trompes, il n'est plus rien : sa place lui a été enlevée.

Enlevée !

Scélérat ! cria le procureur, il faut que je l'étrangle !

Enlevée ! répétait le commandant effrayé .

Oui , moutesselim , et , ce soir peut - être , tu recevras un ordre contre lui . En attendant je te conseille de mettre cet homme à l'abri c'est lui qu'il sera nécessaire d'envoyer à Mossoul . Il devient fou ! répétait le makredji en s'agitant .

Makredji , pourquoi es - tu ici ? lui demandai - je . Pourquoi n'as-tu pas suivi la route ordinaire pour venir à Amadiyah? Pourquoi as-tu passé par Moungaye ? Je sais tout , tu le vois . Maintenant , commandant , laisse-moi te donner la preuve que j'ai le droit de réclamer son arrestation . »

Je lui tendis les parchemins envoyés par Ali ; il les examina longuement .

« C'est la signature de l'Anatoli Kasi Askéri ! s'écria - t-il .

Oui ; il écrit de Mossoul et ordonne d'arrêter ce fugitif . Lis donc.

C'est vrai ... Mais que devient le pacha ? Que fait- il ?

Il est aussi révoqué ; lis cet autre écrit .

Allah kérîm ! il se passe d'étonnantes choses !

Oui , le makredji est révoqué, le pacha est révoqué ; veux-tu être révoqué à ton tour?

Seigneur, tu es un émissaire secret de l'Anatoli ou du padischah lui-même !

Il n'est pas question de ce que je suis , seulement tu vois que je sais tout. Je le répète , à présent j'attends que tu fasses ton devoir.

Effendi , je le ferai ! Makredji , je n'y puis rien ... Voici les ordres , tu es mon prisonnier !

Ose mettre la main sur moi !... » hurla le procureur.

Il brandissait un poignard et se sauva à toutes jambes ; en une seconde il avait dépassé la porte . Nous le poursuivîmes . Sélek , qui se tenait dans l'antichambre , s'était élancé sur le fugitif ; il le maintenait à terre , le genou appuyé sur sa poitrine . L'ex-procureur fut bientôt désarmé et lié ; on le traîna derrière nous dans le selamlîk .

Bu beklenmedik tepki karşısında iki yetkilinin yüz ifadelerini merak etmek ilginçti.

"Ne düşünüyorsunuz?" dedi şaşkın makredji. "Sanırım adaletin hüküm sürdüğü bir ülkede doğdum.

Franklarda dilenci ile kral, hâkim önünde eşittir ve Nemsi padişahı bir kanunu çiğnerse, tebaasının en mütevazısı gibi cezalandırılır. Kimse hayatını parayla geri alamaz, çünkü hâkimlerimiz yozlaşmaya izin vermez. Siz Osmanlılar, kesenizin faizinden başka bir kanununuz yok ve her gün adaletle ticaret yapıyorsunuz. Hayatımın elimden alınmasını hak etseydim, bunun bedelini ödemek istemezdim.

Öyleyse kaybedeceksiniz.

Hayır, bir Nemtche hayatıyla ticaret yapmaz, ama onu nasıl savunacağını bilir. Efendim, sizin için savunma imkânsız. Neden? Suçunuz kanıtlandı; kendiniz itiraf ettiniz. Ben hiçbir suçu itiraf etmedim; sadece topları aldığımı itiraf ettiğimi söyledim; kimsenin kanını dökmediğim için bu ölüm cezasını gerektiren bir eylem değil. Siz iddia ediyorsunuz ki Böyle ama dikkatli ol! ... Hadi ama, merhametimizin sana sunmayı lütfettiği şeyi mi reddediyorsun? Merhamete ihtiyacım yok. O zaman seni zincire vururuz. Dene bakalım! >>

Komutan da müdahale etmek istedi, ben de tekliflerini reddettim; sonra ellerini çırpı; kapıda duran üç subay içeri girdi; mütesselim beni götürmelerini emretti. "Umarım Efendi," dedi bana, "direnmezsin. Sarayda çabalarını boşa çıkaracak kadar Arnaut var. Amadiyah'ın hapishanesinde kaldığın sürece orada iyi muamele göreceksin.

Mütesselim," diye bağırdım, "beni korkuttuğunu mu sanıyorsun? Sana bir Nemsi'nin ne senden ne de ateşler içinde titreyen Arnautlardan korkmadığını göstermek isteseydim, bu iş çok geçmeden biterdi! Ayrıca sana tek bir şey söyleyeceğim: Beni Musul'a göndermeyeceksin; tek istediğin para; Makredji'nin sınırı geçmek için buna ihtiyacı var ve... Sınır... Bununla ne demek istiyorsun Efendi?

Arkadaşına sor."

Savcı solgunlaştı. "Bu adamın ne dediğini anlamıyorum," diye kekeleydi.

Beni çok iyi anlıyor, diye sözümü kestim.

Mutesselim, beni gücendirdin; sana karşı gelebilecek yabancılara şiddet uygulamak istedin.

İkiniz de beni tehdit ediyorsunuz, tamam! Seni şaşırtacak kadar çok şey var bende.

Dinle, bu adamın kim olduğunu biliyor musun?

Musul'un makredjisi.

Yanılıyorsun, artık hiçbir şey değil: mevkisi elinden alındı.

Kaçırıldı!

Alçak! diye bağırdı savcı, "Onu boğmalıyım! "Kaçırıldı!" diye tekrarladı korkmuş komutan.

Evet, Mutesselim, belki bu gece ona karşı bir emir alırsınız. Bu arada, bu adamı güvende tutmanızı tavsiye ederim; Musul'a göndermemiz gereken kişi o.

Çıldıırıyor! diye tekrarladı makredji, telaşlanarak.

Makredji, neden buradasınız? diye sordum. Neden Amadiyah'a giden her zamanki yolu izlemediniz? Neden Mounghaye'den geçtiniz? Her şeyi biliyorum, anlıyor musunuz? Şimdi, Komutan, tutuklanmasını talep etme hakkım olduğunu kanıtlayayım.

Ali'nin gönderdiği parşömenleri ona verdim; uzun süre inceledi.

"Anatoli Kasi Askéri'nin imzası!" diye bağırdı.

"Evet; Musul'dan yazıyor ve bu kaçağın tutuklanmasını emrediyor. Okuyun.

Doğru... Peki paşaya ne oldu? Ne yapıyor?" O da görevden alındı; şu diğer yazıyı oku.

Allah kerim! İnanılmaz şeyler oluyor!

Evet, makredci görevden alındı, paşa görevden alındı; sen de görevden alınmak ister misin? Efendim, siz Anadolu'nun mu yoksa padişahın mı gizli elçisisiniz!

Benim ne olduğum önemli değil, her şeyi bildiğimi görüyorsunuz. Tekrar ediyorum, şimdi görevinizi yapmanızı bekliyorum.

Efendim, yapacağım! Makredci, bu konuda yapabileceğim hiçbir şey yok... İşte emir, sen benim esirimsin!

"Bana dokunmaya cesaretin var mı!..." diye bağırdı savcı.

Bir hançer savurdu ve olabildiğince hızlı koştu; bir saniye içinde kapıdan çıktı. Onu takip ettik. Bekleme odasında duran Selek, kaçağın üzerine atıldı; onu yere yatırdı, dizini göğsüne bastırdı. Eski savcı kısa süre sonra silahsızlandırıldı ve bağlandı; Arkamızdan selamlığa sürüklendi.

« Quel est cet homme ? demanda le moutesselim en désignant Sélek.

C'est le messenger qu'Ali - bey m'a dépêché de Baadri . Il va retourner dans sa tribu , permets -lui d'accompagner l'escorte qui conduira le makredji à Mossoul . Il veillera soigneusement sur ton envoi , je t'en réponds. Nous avons à nous occuper encore d'un autre intrigant ; où est l'Arnaut qui s'est plaint de moi ?

Qu'on aille le chercher ! » ordonna le fonctionnaire turc.

L'homme fut bientôt amené ; il ne se doutait nullement de la façon dont les choses avaient tourné.

<< Où sont ses armes ? demandai - je .

Oui, qu'en as-tu fait? reprit le commandant.

On me les a dérobées .

Où ?

Pendant mon sommeil .

Il ment , moutesselim ; cet homme avait été donné à Lindsay-bey par le gouverneur de Mossoul , pour l'accompagner et le défendre ; il a mal agi avec nous ; il a même tiré sur moi , puis s'est enfui . Comme nous passions dans une forêt , ce drôle m'a visé de nouveau , ses balles ont failli m'atteindre . J'ai lancé mon chien après lui , et il m'eût été facile de l'envoyer dans la Djehennah ; nous nous sommes contentés de garder ses armes , que mon bachi -bouzouk possède encore . Veux - tu que je le fasse venir comme témoin ?

Je te crois , Seigneur ! Vous autres , fourrez -moi ce lâche en prison ; c'est un déserteur et un menteur .

Dois -je aussi emmener le makredji ? demanda' Sélim - aga .

Qui. »

Nous restâmes seuls avec le commandant. Le pauvre homme , abattu par tant d'émotions , se laissa tomber sur ses coussins et murmura :

« Qui eût jamais cru pareille chose ! Permets , Seigneur , que je t'offre un narghilé . »

Il frappa ses mains l'une contre l'autre ; on apporta l'objet demandé ; le moutesselim alluma lui-même le tabac et me présenta la pipe en disant :

« Émir , as - tu pu croire que je parlais sérieusement ?

Quand ?

Quand il était question de rançon .

Oui , je l'ai cru .

Tu t'es trompé , Seigneur : j'obéissais aux injonctions du procureur de Mossoul ; mes lèvres parlaient , et non mon cœur .

Qu'aurais-tu fait de moi ?

J'étais résolu à te ménager un moyen de fuite. Tu le vois , je voulais ton bien .

Si les plaintes faites contre moi avaient été justes, tu n'aurais pas dû m'aider à fuir ; mais pourquoi me condamnais -tu sans examen ?

Ne songe plus à cela , Effendi ; promets - le - moi.

C'est à toi à me le faire oublier.

Il est une chose que je voudrais rappeler à ta mémoire , Effendi .

Et quoi?

La médecine .

Je m'en souviens , moutesselim , tu l'auras ce soir même . »

En ce moment un domestique entra , annonçant qu'un officier arrivé de Mossoul demandait à parler au commandant. On introduisit ce major, qui remit , avec force inclinations et révérences , une grande missive cachetée aux mains du haut fonctionnaire .

C'était un ordre du gouverneur de l'Anatolie concernant l'arrestation du makredji . Mon interlocuteur congédia l'envoyé et me dit :

« Tu as deviné , Émir ?

Oui.

L'Anatoli Kasi Askéri me notifie la déposition du pacha et du procureur de Mossoul ; il m'enjoint de surveiller le passage de ce dernier et de le lui expédier dès que j'aurai pu le faire saisir . Je compte que le prisonnier partira demain . J'écirai en même temps au gouverneur général. Faudra - t- il lui parler de toi ?

Non , je lui écrirai de mon côté.

Voilà une affaire importante ; il faut que je m'occupe de l'escorte... Il y a un autre prisonnier que je voudrais joindre au makredji . »

Je tressaillis et me contentai d'une demi - interrogation , telle que : « Ah?

Oui , un Arabe , poursuivit le commandant le gouverneur de l'Anatolie le réclame ; on désire l'avoir sous la main à Stamboul , comme otage .

Quand enverras- tu les prisonniers ?

Demain , après midi ; je vais tout de suite commencer ma lettre .

Alors je te quitte ; je ne veux pas te déranger .

O Effendi, ta présence est pour moi douce et rafraîchissante comme la rosée du matin.

Et ton œil pour moi , moutesselim , est comme l'œil du meilleur ami ; mais ton temps est précieux , il ne faut pas le dérober.

Tu reviendras demain matin ?

Peut-être.

Ah ! reviens , je désire que tu assistes au départ des prisonniers . Tu verras si je mets tous mes soins à organiser ce transport !

Je viendrai . Salam .

Salam , que Dieu te conduise ! >>

Je n'avais pas posé le pied sur le seuil de la maison de l'aga , que déjà Merzinah me saluait par des cris de joie .

<< Hamdoul illah , Effendi ! Tu vis , tu es libre ! »

La vieille me prit les mains et respira bruyamment en continuant ses exclamations :

<< Tu es un grand héros ! Ton serviteur et l'étranger qu'on t'a dépêchés me l'avaient bien dit . Si on s'était avisé de te retenir en prison , tu aurais renversé le palais et la prison elle - même , tu aurais tout tué et peut - être aussi Sélim - aga !

"Bu adam kim?" diye sordu mütesselim, Selek'i işaret ederek.

Baadri'den Alibey'in bana gönderdiği elçi. Aşiretinin yanına dönüyor; makredjiyi Musul'a götürecek olan eskorta eşlik etmesine izin verin. Gönderinizi dikkatle takip edecektir, size garanti ederim. Uğraşmamız gereken bir entrikacı daha var; benden şikayet eden Arnaut nerede?

"Bulunsunlar!" diye emretti Türk yetkili.

Adam kısa süre sonra içeri alındı; işlerin nasıl gittiğinden haberi yoktu.

"Silahları nerede?" diye sordum.

"Evet, ne yaptınız?" diye devam etti komutan.

"Benden çalındılar.

Nerede?

Ben uyurken.

Yalan söylüyor mütesselim; bu adam, Musul valisi tarafından Lindsay Bey'e eşlik etmesi ve savunması için verilmişti; bize kötü davrandı; hatta bana ateş etti, sonra da kaçtı. Bir ormandan geçerken, bu herif tekrar bana nişan aldı; kurşunları neredeyse bana isabet edecekti. Köpeğimi peşine taktım, onu Cehenne'ye göndermek benim için kolay olurdu; silahlarını, başımdaki buzuk hâlâ bizde olduğu için saklamakla yetindik. Onu şahit olarak getirmemi ister misin?

Sana inanıyorum Tanrım! Diğerleri, bu korkağı benim için hapse atın; o bir firari ve yalancı. Makredjiyi de alayım mı? diye sordu Selim Ağa.

Evet.

Komutanla yalnız kaldık. Zavallı adam, bu kadar duyguya kapılıp minderlerine yığıldı ve mırıldandı:

"Böyle bir şeye kim inanırdı ki! İzin ver Tanrım, sana bir nargile ikram edeyim."

Ellerini çırpı; istenilen şey getirildi; Mutesselam tütünü bizzat yaktı ve pipoyu bana uzatarak şöyle dedi:

"Emir, ciddi konuştuğuma inanabilir miydin?

Ne zaman?

Fidye söz konusu olduğunda.

Evet, inandım.

Yanıldın, Efendim: Musul savcısının emirlerini yerine getiriyordum; kalbim değil, dudaklarım konuşuyordu.

Bana ne yapardın?

Sana bir kaçış yolu sağlamaya kararlıydım. Görüyorsun ya, senin iyiliğini istiyordum. Hakkımdaki şikayetler haklı olsaydı, kaçmama yardım etmezdin; ama neden beni sorgulamadan mahkûm ettin?

Artık bunu düşünme Efendim; söz ver bana.

Bunu unutturmak sana kalmış.

Sana hatırlatmak istediğim bir şey var Efendim.

Ve ne?

Tıp.

Hatırlıyorum, Mutesselam, bu akşam alacaksın."

Tam o sırada bir hizmetçi içeri girdi ve Musul'dan gelen bir subayın komutanla görüşmek istediğini söyledi. Binbaşı içeri alındı ve büyük bir reverans ve selamla üst düzey yetkilinin eline büyük, mühürlü bir mektup uzattı.

Bu, Anadolu valisinden makredicinin tutuklanmasıyla ilgili bir emirdi. Muhatabım elçiyi gönderdi ve bana şöyle dedi:

"Tahmin ettin mi Emir?" Evet.

Anadolu Kası Askeri, Paşa ve Musul Savcısı'nın ifadesini aldı; bana, muhatabın geçişini izlememi ve yakalar yakalamaz kendisine göndermemi emretti. Mahkumun yarın gitmesini bekliyorum. Aynı zamanda Genel Vali'ye de yazacağım. Onunla Toj hakkında konuşmam gerekecek mi? Hayır, ona kendim yazacağım. Bu önemli bir konu; Refakatçiyle ilgilenmeliyim... Makredji'ye katmak istediğim başka bir tutuklu var."

İrkildim ve kendimi şöyle yarım yamalak bir sorgulamayla yetindim: "Ah? Evet, bir Arap," diye devam etti komutan, "Anadolu valisi onu istiyor; İstanbul'da rehin olarak bulundurmak istiyorlar.

Tutukluları ne zaman göndereceksiniz?

Yarın öğleden sonra; hemen mektubuma başlayacağım.

O zaman sizi terk edeceğim; sizi rahatsız etmek istemiyorum.

Efendi, varlığınız bana sabah çiyi gibi tatlı ve ferahlatıcı geliyor.

Ve bana olan bakışınız, Mutesselim, en iyi dostun gözü gibi; ama zamanınız değerli, boşa harcanmamalı.

Yarın sabah dönecek misiniz?

Belki.

Ah! Geri dönün, tutukluların ayrılışında hazır bulunmanızı istiyorum. Bu nakliyatı organize etmek için tüm özeni gösterip göstermediğimi göreceksiniz!

Geleceğim. Selam.

Selam, Allah yardımcın olsun! >>

Ağanın evinin eşliğine adımımı atmaz Merzina sevinç çığlıklarıyla beni selamladı.

<< Elhamdülillah Efendi! Yaşıyorsun, özgürsün! »

Yaşlı kadın ellerimi tuttu ve derin bir nefes alarak haykırışlarını sürdürdü:

<< Sen büyük bir kahramansın! Hizmetçin ve sana gönderdikleri yabancı bana öyle söyledi. Seni hapiste tutmayı akıl etselerdi, sarayı ve hapishaneyi altüst eder, herkesi öldürürdün, belki de Selim Ağa'yı da!

Oh ! non , pas lui , mais tout le reste ; tu peux en être sûre , Merzinah !

Oui , tu es semblable à Nelad le Fort ; ta barbe va de droite et de gauche , comme la barbe d'une panthère ; ton bras est

puissant comme les jambes d'un éléphant ! »

O Myrte , quelle injure à la blonde parure de mon visage et à la symétrie de ma charpente !

Mais la brave femme , dans son amour des comparaisons , ne s'en doutait guère . Je lui répondis sur le même ton , lui offrant cinq piastres pour acheter du henné .

L'enthousiasme de notre hôtesse franchit alors toutes les bornes .

<< Seigneur ! s'écria-t-elle , tu es plus vaillant qu'Ali , plus sage qu'Abou Bekre , plus fort que Simsah (Samson) , plus beau que Hosseïn... Commande , que faut - il te faire cuire ? Préfères - tu le rôti ? Je ferai pour toi tout ce que tu pourras désirer , car avec toi la joie est venue dans cette maison , la bénédiction a passé en même temps que toi le seuil de notre porte !

Ta bonté me touche , Merzinah . Je ne pourrai jamais assez la reconnaître , mais je n'ai ni faim ni soif , quand ta vue me rassasie... Sélim- aga est- il là ?

Non, il m'a tout raconté tout à l'heure... Tes ennemis sont anéantis. Va retrouver les tiens , console-les par ta présence ; ils étaient fort tourmentés à cause de toi. >>

Je me hâtai de profiter de l'invitation .

<< Enfin ! vous voilà , me dit l'Anglais . Quelle angoisse nous avons eue ! Je voulais aller vous chercher.

T'es-tu trouvé en danger ? me demanda Mohammed.

Pas longtemps , du moins... Sais-tu que le moutessarif est destitué ?

Le moutessarif de Mossoul ?

Oui , et le makredji aussi.

C'était pour cela qu'Ali t'envoyait Sélek ?

Oui ; il ne t'avait rien confié ?

Non... Il est taciturne ... Mais alors Amad est libre ?...

Je l'ai espéré un instant ; il faut renoncer à cet espoir ; la situation empire , bien au contraire , car le Grand Seigneur ordonne l'envoi de ton fils à Stamboul , pour servir d'otage . Il veut vous forcer à la soumission.

Allah kérîm ! Et quand part - il ?

Demain dans la journée.

Nous attaquerons l'escorte ...

Il faut agir avec prudence tant qu'on pourra ; une attaque ne réussirait probablement pas.

Mais nous n'avons plus qu'une nuit pour tenter l'évasion !

Ce temps suffit... Sir Lindsay, j'aurais besoin de vin pour le moutesselim .

Du vin pour ce drôle ? Par exemple ! Qu'il boive de l'eau , de la tisane ou du petit lait !

Il demande du vin .

Le serpent ! Un mahométan ne doit pas boire de vin !

Les mahométans boivent plus de vin que vous et moi . Ils appellent cela une médecine. Du reste , Sir , il nous faut acheter les bonnes grâces de cet homme , nous en avons besoin .

Donnez-lui donc du vin ! Combien veut-il de bouteilles ?

Une douzaine. Je payerai la moitié .

A quoi pensez-vous , Sir ! Voici de l'argent, fournissez-lui" du bon vin et tirons -nous de ses griffes . >>

Lindsay me tendit une bourse , sans compter la monnaie ; n'était-il pas un gentleman et moi un pauvre diable ?

<< Voyons , reprit- il sérieusement, que faisons-nous ? délivrons-nous master Amad ?

Oui.

Quand ?

Aujourd'hui .

Comment ?

Je ferai encore boire Sélim- aga , et je ...

Sélim- aga boit du vin ?

Avec passion.

Voici de bons musulmans ! Ils méritent la bastonnade !

C'est possible , mais leur passion nous sert. Quand l'aga sera un peu lancé , je lui déroberai sa clef, puis j'irai délivrer mon Arabe , qui s'habillera ici , près de son père , et Halef l'emmènera dans la jolie villa que vous lui avez bâtie .

Well ! parfait ! Que ferai -je , moi ?

Vous ferez le guet . Quand j'amènerai Amad , je croasserai comme un corbeau , à l'angle de la maison . Halef se hâtera de descendre , pour retenir Merzinah dans sa cuisine , après m'avoir ouvert la porte . Vous viendrez au bas de l'escalier afin de recevoir le prisonnier , vous le conduirez ici , il changera de costume et m'attendra.

Vous n'entrerez pas avec lui ?

Non , il faudra que je rejoigne Sélim-aga pour lui rendre sa chef et éloigner tout soupçon .

Hum ! voilà le difficile !... S'il vous a deviné, s'il veut vous saisir ?

J'ai le poing solide et au besoin des armes . Mais j'ai aussi pour le moment un fameux appétit . Si nous prenions le repas du soir ? »

Pendant le souper je fis longuement la leçon au chef arabe et je surveillai l'envoi des bouteilles , que Halef vint emballer près de nous.

<< Tu vas porter cela au commandant , dis-je à mon petit homme quand le tout fut bien et dûment emballé .

Ah! Hayır, o değil, geri kalan her şey; bundan emin olabilirsin Merzina!
Evet, Güçlü Nelad gibisin; sakalın sağdan sola, bir panterin sakalı gibi; kolun
bir filin bacakları kadar güçlü!"

Ey Mersin, yüzümün güzel süsüne ve vücudumun simetrisine ne büyük bir hakaret! Ama
karşılaştırmalara düşkün olan iyi kalpli kadın, bundan neredeyse hiç şüphelenmedi. Ona
aynı tonda cevap verdim ve kına alması için beş kuruş teklif ettim.

Ev sahibemizin coşkusu o zaman her şeyi aştı.

"Tanrım!" diye haykırdı, "Ali'den daha yiğitsin, Ebu Bekir'den daha bilgesin, Şimşah'tan
(Samson) daha güçlüsün, Hüseyin'den daha yakışıklısın... Buyur, sana ne pişireyim?
Kızartmayı mı tercih edersin? Senin için ne istersen yaparım, çünkü seninle birlikte bu eve
sevinç geldi, bereket seninle birlikte eşliğimizden geçti!"

Nezaketin beni çok etkiledi Merzina. Onu asla yeterince tanıyamayacağım, ama seni görmek
beni tatmin ettiğinde ne aç ne de susuzum... Selimağa orada mı?

Hayır, az önce bana her şeyi anlattı... Düşmanların yok edildi. Git halkını bul, varlığını onları
teselli et; senin yüzünden çok azap çektiler. >>

Davetinden yararlanmak için acele ettim.

<< Sonunda! İşte buradasın, dedi İngiliz. Ne kadar endişeliydik! Gidip seni almak istiyordum.
Tehlikede miydin? diye sordu Muhammed.

En azından uzun sürmeyecek... Mutessarifin görevden alındığını biliyor musun?

Musul Mutessarifi?

Evet, makreci de.

Ali Selek'i sana bu yüzden mi gönderdi?

Evet; sana hiçbir şey söylememiş miydi?

Hayır... Sessiz... Ama sonra Amad serbest mi kaldı?...

Bir an umutlandım; o umuttan vazgeçmeliyiz; Durum daha da kötüleşiyor, tam tersine, çünkü
Yüce Tanrı oğlunuzun rehin olarak İstanbul'a gönderilmesini emretti. Sizi teslim olmaya
zorlamak istiyor.

Allahım! Peki ne zaman gidiyor?

Yarın gündüz vakti. Eskortlara saldıracağız...

Elimizden geldiğince dikkatli davranmalıyız; bir saldırı muhtemelen başarılı olmaz.

Ama kaçışımızı denemek için sadece bir gecemiz daha var!

Bu kadar zaman yeter... Sör Lindsay, mütesselim için biraz şaraba ihtiyacım var.

Bu adam için şarap mı? Mesela! Su, bitki çayı veya ayran içsin!

Şarap istiyor.

Yılan! Bir Müslüman şarap içmemeli!

Müslümanlar sizden ve benden daha fazla şarap içer. Buna ilaç derler. Ayrıca efendim, bu
adamin iyi niyetini satın almalıyız; onlara ihtiyacımız var.

Ona biraz şarap verin! Kaç şişe istiyor?

Bir düzine. Yarısını ben öderim.

Ne düşünüyorsunuz efendim! Al sana biraz para, ona iyi bir şarap ver de elinden kurtulalım.

>>

Lindsay bana bir kese uzattı, para üstünü saymazsak; o bir beyefendi değil miydi, ben de
zavallı bir şeytan?

<<Bakalım, diye devam etti ciddi bir şekilde, ne yapacağız? Amad Efendi'yi serbest mi
bırakacağız?

Evet.

Ne zaman?

Bugün.

Nasıl?

Selimaga'ya tekrar içki içireceğim ve ben...

Selimaga şarap mı içiyor?

Tutkuyla.

Bunlar iyi Müslümanlar! Dayak yemeyi hak ediyorlar!

Mümkün, ama tutkuları bize iyi hizmet ediyor. Ağa biraz fazla ileri giderse, anahtarını çalarım, sonra gidip Arap'ımı serbest bırakırım, o da babasının yanında burada giyinir ve Halef onu senin onun için inşa ettiğin güzel villaya götürür.

Peki! Mükemmel! Ne yapacağım?

Sen nöbet tutacaksın. Amad'ı getirdiğimde, evin köşesinde bir karga gibi vraklayacağım.

Halef, kapıyı benim için açtıktan sonra Merzinah'ı mutfağında tutmak için aşağı inecek.

Mahkûmu almak için merdivenlerin sonuna geleceksin, onu buraya getireceksin, kıyafetlerini değiştirecek ve beni bekleyecek.

Onunla içeri girmeyecek misin?

Hayır, kafasını geri verip tüm şüpheleri ortadan kaldırmak için Selim-aga'ya katılmam gerekecek.

Hmm! İşte zor olan bu!... Ya seni tahmin ederse, ya seni yakalamak isterse?

Güçlü bir yumruğum ve gerekirse silahım var. Ama şu anda meşhur bir iştahım da var.

Akşam yemeği yiyelim mi?

Akşam yemeğinde Arap şefe uzun bir nutuk çektim ve Halef'in yanımıza paketlemeye geldiği şişelerin dağıtımını denetledim.

<< Her şey yolunda ve usulüne uygun şekilde paketlenildiğinde, küçük adamıma, "Bunu komutana götüreceksin," dedim.

Le moutesellim boit du vin , Sidi? me demanda l'Arabe étonné.

Ne t'inquiète pas , Halef , le moutesselim désire ce présent ; il en fera ce que bon lui semblera ; seulement tu ne remettras ce paquet qu'à lui-même . Tu lui diras que c'est la médecine dont je lui ai parlé . Écoute encore : quand je sortirai ce soir avec l'aga , tu nous suivras , sans te montrer, et tu remarqueras bien la maison où nous entrerons , afin de pouvoir venir me chercher là , en cas de besoin .

Dans quel endroit de cette maison te trouverai -je ?

Tu compterais à peu près sept ou huit pas à partir de la porte , puis tu frapperais à une autre porte , au fond du corridor , à droite ; c'est là que je serai . Si l'hôtelier , qui est un Juif , te questionnait , tu répondrais que tu viens chercher l'émir étranger ; tu m'as compris ?

Oui , Sidi. >>

Halef s'éloigna avec les bouteilles soigneusement dissimulées . Mohammed ne pouvait tenir en place. Je n'aurais pas cru ce grave Bédouin capable d'une telle agitation : je l'avais vu si calme devant l'ennemi , au moment le plus décisif, dans la vallée des Degrés . Je respectais son trouble, un cœur de père est une chose sacrée ; moi aussi , j'avais eu un père qui bien souvent s'était agité et tourmenté pour moi : comment ne me serais-je pas senti ému en contemplant cet homme ?

Enfin Sélim-aga rentra de son service ; il se hâta de manger le maigre repas que lui avait préparé sa ménagère , puis nous nous rendîmes chez le Juif. Le brave militaire se souvenait vaguement de l'état où le vin l'avait mis la veille ; il buvait avec une certaine défiance , lentement et à petits coups .

Nous restâmes assis au moins trois quarts d'heure , le breuvage semblait ne faire d'autre effet que de rendre le chef des Arnauts plus silencieux et plus rêveur . Il s'enfonçait dans

un coin de son sofa de foin , sans mot dire . J'allais faire monter deux nouvelles cruches , lorsqu'on frappa légèrement à la porte.

<< Qui vient là ? murmura l'aga , comme réveillé en sursaut .

Halef, sans doute.

Halef ! sait- il où nous sommes ?

Oui.

Effendi ! qu'as - tu fait ?

Il sait que nous sommes ici , mais il ne sait pas pourquoi .

Ne le laisse pas entrer ! >>

Je me levai et j'allai recevoir Halef dans le corridor ; quelque chose d'extraordinaire l'amenait probablement ; il murmura tout essoufflé :

<< Sidi , est- ce bien toi ?

Oui , qu'y a-t- il ?

Le moutesselim est venu à la maison.

Tant pis ! cela va déranger tous mes plans ... Enfin , retourne , je te suis. Tu ne t'éloigneras pas de la porte de ma chambre , il faut que je puisse t'avoir sous la main . »

Je revins près de l'aga ; je lui dis gravement :

<< Sélim- aga , vois comme il est heureux pour toi que j'aie donné à hadji Halef le moyen de nous trouver le commandant est chez toi , il nous attend .

Allah illa Allah ! dépêchons-nous , Effendi ! Que veut- il ?

Halef n'en sait rien.

Cela doit être important , dépêchons -nous , Effendi ! >>

Nous laissâmes nos cruches entamées et partîmes à toutes jambes .

Lorsque j'entrai dans mon appartement, je vis le moutesselim assis à la place d'honneur ; une lanterne de papier rouge avait été allumée pour l'éclairer ; il fumait tranquillement dans mon narghilé .

A mon approche il se leva avec une grande politesse.

<< Ah ! moutesselim ! m'écriai - je , toi , ici , chez moi ! Dieu bénisse tes pas ! Puisse - t- il incliner ton cœur vers moi ! »

Au fond de l'âme j'envoyais au diable le visiteur, mais il fallait être diplomate.

<< Émir , pardonne - moi d'être entré ici ; la gardienne de la maison (à laquelle Allah a donné un visage comme il n'y en a pas deux sur la terre !) m'y a presque contraint . Je voulais parler à l'aga.

Alors , permets que je m'éloigne . >>

Le moutesselim , à moins de violer tous les usages de la politesse turque , était obligé de m'inviter à rester, ce qui m'arrangeait fort , pour le moment.

« Demeure , Émir ; assieds - toi , reprit le commandant ; que Sélim-aga s'asseye aussi . Ce que j'ai à lui dire , tu le peux entendre . >>

Tout en allumant deux nouvelles pipes , j'examinai la figure de mon hôte . La lanterne rouge l'éclairait assez mal ; cependant à certains indices et à l'épaisseur de sa langue , je crus deviner que le haut fonctionnaire avait déjà usé de ma médecine à large dose .

Après un moment de silence , il me demanda :

« Qu'en penses -tu , Seigneur , le makredji n'est - il pas un prisonnier d'importance ?

Mütesellim şarap içer mi, Sidi? diye sordu şaşkın Arap.

Merak etme Halef, mütesellim bu hediye istiyor; dilediği gibi kullanır; bu paketi sadece sen kendine vereceksin. Ona bahsettiğim ilaç olduğunu söyleyeceksin. Tekrar dinle: Bu akşam

ağayla dışarı çıktığımda, kendini göstermeden bizi takip edeceksin ve girdiğimiz evi dikkatlice inceleyeceksin ki, gerekirse gelip beni orada arayabilirsin.

Seni bu evin neresinde bulabilirim?

Kapıdan yedi sekiz adım say, sonra koridorun sonunda, sağda başka bir kapıyı çal; orada olacağım. Yahudi olan hancı sana soru sorsa, yabancı emiri aramaya geldiğini söylersin; Anladın mı?

Evet, Sidi. >>

Halef, özenle saklanmış şişelerle uzaklaştı. Muhammed yerinde duramıyordu. Bu ciddi Bedevinin böyle bir ajitasyona sahip olabileceğine inanmazdım: Onu, Basamaklar Vadisi'nde, en kritik anda, düşman karşısında ne kadar sakin görmüştüm. Kargaşasına saygı duyuyordum; bir babanın yüreği kutsaldır; benim de benim için sık sık tedirgin olmuş ve acı çekmiş bir babam vardı: Bu adamı düşünürken nasıl etkilenmezdim ki?

Sonunda Selim Ağa askerliğinden döndü; hizmetçisinin kendisi için hazırladığı yetersiz yemeği aceleyle yedi, sonra Yahudi'nin evine gittik. Cesur asker, şarabın bir gün önce onu nasıl bir hale getirdiğini belli belirsiz hatırladı; belli bir güvensizlikle, yavaşça ve küçük yudumlarla içti. En az üç çeyrek saat oturduk; içkinin, Arnautların liderini daha sessiz ve daha dalgın hale getirmekten başka bir etkisi yok gibiydi. Tek kelime etmeden saman koltuğunun bir köşesine gömüldü. Tam iki sürahi daha getirecekken kapı hafifçe çalındı. "Kim var burada?" diye mırıldandı ağa, aniden uyanmış gibi.

"Halef, şüphesiz.

"Halef! Nerede olduğumuzu biliyor mu?

"Evet.

"Efendi! Ne yaptın?

"Burada olduğumuzu biliyor ama nedenini bilmiyor.

"Onu içeri almayın!"

"Kalkıp Halef'i koridorda karşılamaya gittim; muhtemelen onu buraya olağanüstü bir şey getirmişti; nefes nefese mırıldandı:

"Sidi, gerçekten sen misin?

"Evet, ne oldu?" Mütesselim eve geldi.

"Çok yazık! Bu tüm planlarımı bozacak... Neyse, geri dön, seni takip edeceğim. Yatak odamın kapısından çok uzaklaşmayacaksın; seni yakınımda tutmalıyım."

Ağaya döndüm; Ona ciddi bir tavırla şöyle dedim:

"Selimağa, Hacı Halef'e bizi bulma imkânı verdiğim için ne kadar şanslısın. Komutan evinde, bizi bekliyor.

Allah illa Allah! Acele edelim Efendi! Ne istiyor?

Halef bilmiyor.

Önemli olmalı, acele edelim Efendi!"

Yarısı yenmiş testilerimizi bırakıp olabildiğince hızlı bir şekilde ayrıldık.

Daireme girdiğimde, başköşede oturan mütesselim'i gördüm; onu aydınlatmak için kırmızı bir kağıt fener yakılmıştı; nargilemden huzur içinde içiyordu.

Yaklaşırken büyük bir nezaketle ayağa kalktı.

"Ah! Mütesselim!" diye bağırdım, "sen, burada, benim evimde! Tanrı adımlarını kutsasın!

Kalbini bana yöneltsin!"

İçten içe ziyaretçiyi cehenneme gönderiyordum ama diplomatik davranmak zorundaydım.

"Emir, buraya girdiğim için beni affet; Allah'ın yeryüzünde eşi benzeri olmayan bir yüz verdiği evin bekçisi beni neredeyse zorlayacaktı. Ağa ile konuşmak istiyordum. Öyleyse, gitmeme izin ver."

Mutesselim, Türk nezaketinin tüm kurallarını ihlal etmediği sürece, beni kalmaya davet etmek zorundaydı ki bu, o an için bana çok uygundu.

"Kal, Emir; otur," diye devam etti komutan; Selim-ağa da otursun. Ona söyleyeceklerimi duyabilirsiniz. >>

İki yeni pipoyu yakarken ev sahibimin yüzünü inceledim. Kırmızı fener onu pek iyi aydınlatmıyordu; ancak bazı işaretlerden ve dilinin kalınlığından, üst düzey yetkilinin ilacımı çoktan yüksek dozda kullandığını tahmin edebileceğimi düşündüm.

Bir an sessizlikten sonra bana sordu:

"Ne dersin, Efendim? Makreci önemli bir mahkûm değil mi?"

Je partage cette opinion .

S'il venait à s'échapper, quelle responsabilité pour moi !

N'est- il pas en sûreté ?

Si , ... mais je ne me sens pas encore tranquille . Sélim-aga , je ne pourrai dormir cette nuit, je compte me rendre deux ou trois fois à la prison pour veiller moi-même sur le makredji .

Seigneur , ne te dérange pas , c'est à moi de faire cette besogne.

Non , je suis trop inquiet ! ... Je veux m'assurer par mes propres yeux de la présence du prisonnier . Donne - moi la clef .

Seigneur , tu m'offenses !

Je ne me défie pas de ton zèle , aga , mais je cherche à me tranquilliser. Le gouverneur de l'Anatolie est un homme sévère : je n'échapperais pas au cordon si le makredji prenait la fuite . »

Ainsi tous nos projets s'en allaient à vau - l'eau . Qu'imaginer à présent ? L'ivresse ou la violence nous feraient seuls sortir de là... Pendant que Sélim - aga continuait ses cérémonies avec le commandant, je me glissai dans l'antichambre , où se tenait Halef.

« Vite , lui dis -je à l'oreille , va prendre le meilleur tabac de

l'Anglais . Voilà de l'argent ; va aussi chez le Juif de tout à l'heure ; demande-lui du vin de Tourbedi Haidari , un panier contenant dix cruches . Garde le tout dans ta chambre ; j'irai le chercher moi-même.

Tu donneras un bakchich à Ifra et tu lui enjoindras de faire une petite promenade . Qu'il aille au palais s'entendre avec le bachtjanji , car il l'accompagnera demain pour retourner à Mossoul .

Comme cela , nous en serons débarrassés . >>

Je retournai près de mes hôtes ; le moutesselim mettait la grande clef dans sa ceinture.

<< Sais-tu que le makredji s'est conduit en rebelle ? me demanda le commandant .

Oui , il a résisté à l'aga et aux sous-officiers , qu'il menaçait de son poignard .

Il le payera ! "

De plus , ajouta Sélim , il s'est refusé à vider ses poches , quand je le lui ordonnai .

Ah !... Qu'y avait - il dans ses poches ?

Beaucoup d'argent.

Émir , à qui appartient cet argent ? Pourrais-tu me le dire ?

Tu dois le confisquer , on décidera plus tard .

C'est juste , allons un peu voir .

Moutesselim , tu me laisses ? Veux-tu m'offenser ?

Je suis en visite chez toi , mais je ne suis pas ton hôte .

Seigneur , fais-moi la grâce de le devenir , puisque tu es entré chez moi. Je désire t'offrir d'abord du tabac comme tu n'en as jamais fumé.»

Heureusement Halef rentrait avec le tabac demandé. Le moutesselim daigna le goûter .
Mais je voyais ses yeux se tourner sans cesse vers la porte.
<< As - tu reçu ta médecine , Seigneur ? lui demandai -je .
Oui , je te remercie , Effendi.
En as-tu suffisamment ?
Je n'ai pas encore compté les bouteilles .
Tu n'as pas essayé la médecine ?
Si , un peu .
Comment la trouves-tu ?
Très bonne , mais j'ai entendu parler d'une autre médecine tout à fait douce , que tu as composée pour le pacha . >>
L'aga me regardait , il avait compris et souriait en passant voluptueusement la langue sur sa lèvre.
« Oui , il y en a une très douce , repris -je .
Elle se prépare difficilement ?
Non .
Elle est très salubre ?
Oui ; elle ressemble à la liqueur qui coule des arbres du paradis .
As - tu de cette médecine ici ?
Je puis en faire partout, et de la meilleure encore que pour le pacha de Mossoul .
Serait- ce long ?
Dix minutes. Attends encore un quart d'heure ici , et tu goûteras le breuvage que les houris présentent aux élus , dans le paradis de Mohammed .
J'attendrai . »
Les yeux du moutesselim et ceux de l'aga brillaient de plaisir .
Je quittai un instant la chambre et me rendis chez Mohammed , où je trouvai l'Anglais .
<< Émir ! s'écria le cheikh désespéré , tout est fini !
Au contraire , tout commence !
Mais tu n'as pas la clef !
Elle sera peut - être inutile . Patience !
Vous avez envoyé prendre mon tabac ? dit Lindsay avec humeur , vous faites encore acheter du vin !
Oui ! du vin qui abattra un éléphant . Doux comme le miel , fort comme le feu , du vin de Perse !
Well ! j'en veux aussi .
On vous en mettra de côté . Quand mes gens auront bu leur content , j'aviserais . »
Je descendis à la cuisine et fis allumer du feu par Merzinah .
Halef ne tarda point à paraître chargé de son panier de vin . Je plaçai une des cruches de vin sur le feu et la recommandai aux soins de la cuisinière , puis je retournai près de l'Anglais pour lui demander de me prêter des verres , et me rendis enfin dans ma chambre , où les deux Turcs m'attendaient avec impatience.
<< Moutesselim , m'écriai-je , voici la médecine ; tu vas d'abord la goûter froide , après quoi tu verras combien elle réjouit le cœur quand elle est chaude . >>
Le commandant goûta et goûta encore cet excellent vin de Perse ; son visage semblait s'illuminer d'aise .

Bu görüşe katılıyorum.
Kaçarsa, benim için ne büyük bir sorumluluk!

Güvenli değil mi?

Evet, ... ama yine de içim rahat değil. Selim-ağa, bu gece uyuyamayacağım; makredjiye göz kulak olmak için iki üç kez hapishaneye gitmeyi planlıyorum.

Tanrım, seni rahatsız etme; bu işi yapmak bana kalmış.

Hayır, çok endişeliyim! ... Mahkumun orada olduğundan kendi gözlerimle emin olmak istiyorum. Anahtarı ver bana.

Tanrım, beni gücendiriyorsun!

Ağa, senin gayretine güvenmiyorum ama kendimi rahatlatmaya çalışıyorum. Anadolu valisi sert bir adamdır: Makredji kaçarsa ben de kordondan kaçamam."

Böylece tüm planlarımız suya düştü. Şimdi ne hayal edebildik ki? Sarhoşluk ya da şiddet bizi oradan çıkarırdı... Selim Ağa komutanla törenlerine devam ederken, ben Halef'in durduğu bekleme odasına süzıldüm.

"Çabuk," diye fısıldadım kulağına, "İngiliz'den en iyi tütünü al. İşte biraz para; ayrıca az önceki Yahudi'ye git; ondan on testilik bir sepet dolusu Tourbedi Haidari şarabı iste. Hepsini odanda sakla; ben kendim gidip alırım.

İfra'ya rüşvet verip kısa bir yürüyüş yapmasını emredeceksin. Saraya gidip bahtjanji ile konuşmasına izin ver, çünkü yarın Musul'a dönerken ona eşlik edecek. Böylece ondan kurtuluruz."

Ev sahiplerinin yanına döndüm; Mütesselim büyük anahtarı kemerine taktı.

"Makredji'nin asi gibi davrandığını biliyor musun?" diye sordu komutan.

Evet, ağa ve astsubaylara karşı koydu ve onları hançeriyle tehdit etti.

Bunun bedelini ödeyecek! "

Dahası," diye ekledi Selim, "emrettiğim halde ceplerini boşaltmayı reddetti.

Ah!... Ceplerinde ne vardı?

Çok para.

Emir, bu kimin parası? Söyler misin?

El koymalısın; sonra karar veririz.

Doğru, gidip görelim.

Mütesselim, beni terk mi ediyorsun? Beni gücendirmek mi istiyorsun?

Seni ziyaret ediyorum ama senin misafirin değilim.

Tanrım, madem evime girdin, bana da misafir olma lütfunu ver. Önce sana hiç içmediğin türden bir tütün ikram etmek istiyorum."

Neyse ki Halef, istediği tütünle geri döndü. Mütesselim ona bir atıştırma ikram etmeyi lütfetti. Ama gözlerinin sürekli kapıya döndüğünü gördüm.

"İlacını aldın mı, Efendim?" diye sordum.

"Evet, teşekkür ederim Efendim.

"Yeterince var mı?" Henüz şişeleri saymadım.

"İlacı denemedin mi?"

"Evet, biraz."

"Nasıl buldun?"

"Çok güzel, ama paşa için yaptığın, oldukça hafif başka bir ilaç duymuştum."

"Ağa bana baktı; anlamıştı ve dudaklarını şehvetle yalayarak gülümsedi.

"Evet, çok hafif bir tane var," diye devam ettim.

"Hazırlaması zor mu?"

"Hayır.

"Çok faydalı mı?"

"Evet; cennet ağaçlarından akan içkiye benziyor.

"Burada o ilaçtan var mı?" ?

Her yerde yapabilirim, hatta Musul Paşası'ndan bile daha iyi.
Uzun sürer mi?
On dakika. Burada bir çeyrek saat daha bekle, hurilerin seçilmişlere sunduğu içeceği Muhammed'in cennetinde tadacaksın.
Bekleyeceğim."
Mutesselim'in ve ağanın gözleri zevkle parladı.
Bir an odadan çıkıp Muhammed'in evine gittim ve İngiliz'i orada buldum.
"Emir I," diye bağırdı şeyh çaresizce, "her şey bitti!
Aksine, daha yeni başlıyor!
Ama anahtarın yok!
İşe yaramayabilir. Sabır!
"Tütünümü mü istedin?" dedi Lindsay öfkeyle, "daha fazla şarap alıyorsun!
Evet! Bir fili bile öldürebilecek şarap. Bal kadar tatlı, ateş kadar güçlü, İran şarabı!
Pekala! Ben de istiyorum.
Birazını sana ayıralım. Halkım doyunca bakarım."
Mutfağa indim ve Merzinah'a ateş yaktırdım.
Halef kısa süre sonra şarap dolu sepetiyle geri döndü. Şarap sürahilerinden birini ateşe koyup aşçıya emanet ettim, sonra İngiliz'e dönüp bana birkaç bardak ödünç vermesini istedim ve sonunda iki Türk'ün sabırsızlıkla beni beklediği odama gittim.
"Mutesselim," diye bağırdım, "işte ilaç; önce soğuk tadacaksın, sonra sıcakken yüreğini ne kadar sevindirdiğini göreceksin."
Komutan bu mükemmel İran şarabını tekrar tekrar tattı; yüzü zevkle aydınlanmış gibiydi.

« C'est une excellente médecine , dit-il ; Allah la donne à ceux qu'il aime . Tu es un favori du prophète ... Possèdes - tu beaucoup de ce breuvage ?
Oui , sois tranquille , moutesselim , ne t'en prive pas !
Effendi , le ladakia - djebeli et le tabac des Chiras ne sont rien à côté de cette boisson souveraine pour la santé ! Elle vaut mieux que le parfum le plus fin du café.
Attends , je vais aller te chercher l'autre médecine ; tu vas voir ! >>
Je descendis doucement dans la cuisine : les choses s'étaient passées comme je le supposais , Merzinah , penchée sur la cruche de mon vin de Perse , puisait sans façon à l'aide d'une petite tasse à café ; elle sirotait son breuvage d'un air ravi .
<< Merzinah , lui dis -je en entrant , prends garde de te brûler . >>
La vieille se retourna tout effrayée , elle murmura :
« O Sidi , une araignée était tombée dans la cruche , j'ai voulu l'ôter...
Et tu as avalé l'araignée , ô dévouée Merzinah !
Non , Effendi , j'ai bu seulement le dessus du breuvage qu'elle avait gâté .
Donne-moi ce petit pot que tu as là , sous la main .
Le voici , Émir .
Bien , je vais le remplir avec cette boisson.
Pour qui ?
Pour toi.
Quelle est cette boisson , Émir ?
Une médecine découverte par un hékim persan ; elle rend jeunes ceux qui sont vieux . »
Merzinah me remercia avec effusion . Je retournai à mes buveurs. Devenus tout à fait camarades, malgré la différence de leurs rangs , ils devisaient de la façon la plus joyeuse .

<< Sais - tu , Émir , ce que nous disions ? me demanda le moutesselim , nous nous disputons sur le système nerveux ; il prétend que le sien est plus faible ; je soutiens que c'est le mien . Qui a raison .

Je crois que celui sur lequel la médecine agira davantage pourra se considérer comme ayant été le plus malade .

Ta sagesse est grande. Que nous apportes - tu , Effendi?

Le roi des breuvages ; nul ne pourrait lui être comparé .

Ah! goûtons un peu cela. »

Mes hôtes avaient déjà dans la tête ce que le vulgaire appelle un hanneton. Après quelques gorgées de vin chaud , bien préparé , le hanneton grandit , s'agita et bourdonna extraordinairement . Le supérieur et l'inférieur se prirent d'un véritable amour de l'égalité , au point que le moutesselim essuya de ses mains la barbe touffue de son aga, où se perdaient quelques gouttes de vin . La tendresse des deux personnages s'étendit jusque sur moi : le moutesselim m'embrassa deux ou trois fois , l'aga essaya de m'entourer le cou avec son bras mal assuré.

La lampe , placée dans la lanterne rouge , menaçant de s'éteindre , Sélim voulut y mettre une mèche , mais le moindre mouvement vers le haut devenait périlleux , et le colonel des Arnauts tomba , le bras en avant , dans la situation d'un patineur novice .

« Qu'as- tu donc , Aga ? demanda le moutesselim .

O Seigneur ! une crampe ,... une crampe terrible. Je ne puis me relever .

Je vais t'aider ! ... Allons , remets -toi ! ... Là ! est- ce moins fort?... marche , je t'aiderai . »

Rien de plus comique à voir que les efforts de ces deux hommes pour recouvrer leur équilibre sans pouvoir jamais y parvenir. Le commandant murmurait de sa voix empâtée :

« Émir , ta lampe va tomber, le papier brûle .

Elle me paraît pourtant solide , Moutesselim , je ne vois rien d'extraordinaire dans sa situation .

Aga , tu chancelles !...

O Seigneur , c'est toi qui vas tomber. »

La scène dura assez longtemps sur ce ton ; enfin le commandant voulut se rendre à la prison .

« J'ai la clef, balbutia - t- il . Aga , viens avec moi ... Émir , nous te remercions de la médecine ; elle est douce comme le lait du paradis ... Seulement prends garde ! on dirait que tu veux marcher la tête en bas . Demain, tu nous prépareras encore un semblable breuvage. >>

Les deux Turcs sortirent en titubant. Ils s'appuyaient fraternellement l'un contre l'autre ; je les suivis. Arrivés à l'escalier , ils s'arrêtèrent ; c'était à qui ne passerait pas le premier . La descente paraissait des plus difficiles . En se retournant , le moutesselim m'aperçut.

Tu es là , Émir , soupira-t- il .

Oui.

Sais-tu que la politesse commande d'accompagner les hôtes jusqu'à la porte ?

"Mükemmel bir ilaç," dedi. "Allah onu sevdiklerine verir. Peygamber'in gözdesisin... Bu içecekten çok içer misin?"

Evet, rahat ol Mutesselim, kendini ondan mahrum bırakma!

Efendi, Ladakia-Cebeli ve Şıra tütünü, bu son derece sağlıklı içeceğin yanında hiçbir şey! En güzel kahve kokusundan bile daha güzel.

Dur, sana diğer ilacı getireyim; göreceksin!"

Sessizce mutfağa indim: Her şey beklediğim gibi olmuştu. Merzinah, İran şarabımın bulunduğu sürahiye eğilmiş, küçük bir kahve fincanıyla rahatça bir yudum alıyordu; keyifle içeceğini yudumluyordu. "Merzinah," dedim içeri girerken, "kendini yakmamaya dikkat et." Yaşlı kadın korkuyla arkasına döndü ve fısıldadı:

"Ey Sidi, testiye bir örümcek düşmüştü, çıkarmak istedim..."

Ve sen örümceği yuttun, ey sadık Merzina!

Hayır Efendim, sadece bozulmuş içeceğin üst kısmını içtim.

Elindeki o küçük testiği ver bana.

İşte burada, Emir.

Güzel, bu içeceklerle dolduracağım.

Kimin için?

Senin için.

Bu içecek nedir Emir?

İranlı bir hekimin keşfettiği bir ilaç; yaşlıyı gençleştirir."

Merzina bana bol bol teşekkür etti. İçki içenlerin yanına döndüm. Rütbe farkına rağmen tam birer yoldaş olmuşlardı, en neşeli şekilde sohbet ediyorlardı.

"Emir, ne hakkında konuştuğumuzu biliyor musun?" diye sordu mütesselim. "Sinir sistemi hakkında tartışıyorduk; o kendisinininkinin daha zayıf olduğunu iddia ediyor; ben ise benimkinin öyle olduğunu iddia ediyorum. Kim haklı?"

İlacın en çok etki ettiği kişinin, kendini en hasta sayabileceğine inanıyorum.

Bilgelığınız büyük. Bize ne getiriyorsunuz Efendim?

İçceklerin kralı; onunla hiçbir şey kıyaslanamaz.

Ah! Hadi bunu tadalım."

Ev sahiplerimin aklında, halkın böceği dediği şey vardı zaten. İyi hazırlanmış sıcak şaraptan birkaç yudum aldıktan sonra böceği büyüdü, telaşlandı ve olağanüstü bir şekilde vızıldadı.

Üstteki ve alttaki, gerçek bir eşitlik aşkıyla birbirlerine sarıldılar; öyle ki, mütesselim, ağasının birkaç damla şarabın döküldüğü gür sakalını elleriyle sildi. İki insanın şefkati bana bile uzanıyordu: mütesselim beni iki üç kez öptü, ağa titreyen kolunu boynuma dolamaya çalıştı. Kırmızı fenerin içindeki lamba sönmek üzereydi, Selim fitilini takmak istedi ama en ufak bir yukarı hareket bile tehlikeli hale geldi ve Arnauts albayı, kolu iki yana açık bir şekilde, acemi bir patenci gibi yere yığıldı.

"Ne oldu Ağa?" diye sordu mütesselim.

Aman Tanrım! Bir kramp,... korkunç bir kramp. Kalkamıyorum.

Sana yardım edeceğim!... Hadi, kendini toparla!... İşte!" Daha mı güçsüz?... Yürü, sana yardım edeceğim."

Bu iki adamın dengelerini yeniden kazanma çabalarından daha komik bir şey yoktur, ama bunu asla başaramazlar. Komutan kalın sesiyle mırıldandı:

"Emir, lamban düşecek, kağıt yanıyor.

Bana sağlam görünüyor Mütesselim, durumunda olağanüstü bir şey göremiyorum.

Ağa, sendeliyorsun!...

Aman Tanrım, düşecek olan sensin."

Sahne bu tonda epey bir süre devam etti; sonunda komutan hapishaneye gitmek istedi.

"Anahtar bende," diye kekeledi. "Ağa, benimle gel... Emir, ilaç için teşekkür ederiz; cennet sütü kadar tatlı... Yalnız dikkatli ol! Ters yürümek istiyormuşsun gibi görünüyor. Yarın bize yine böyle bir içecek hazırlayacaksın."

İki Türk sendeleyerek ayrıldı. Kardeşçe birbirlerine yaslandılar; ben de onları takip ettim.

Merdivenlere vardıklarında durdular; mesele kimin önce gitmeyeceği idi. İniş son derece zor görünüyordu. Arkasını dönen mütesselim beni gördü.

Buradayım, Emir, diye iç çekti.

Evet.

Konuklara kapıya kadar eşlik etmenin nezaket gerektirdiğini biliyor musun?

Je le sais ; permets -moi de t'offrir mon bras. »

Nous allâmes lentement jusqu'à la grande porte de la rue ; là , le commandant respira de toutes ses forces .

« Émir , dit - il , ce makredji est aussi ton prisonnier?

Oui , à proprement parler, car sans moi il eût peut - être échappé à ta vigilance .

Eh bien ! tu dois veiller à sa garde , tout comme nous.

Je vous accompagnerai volontiers à la prison .

C'est cela ! Donne-moi ton bras. >>

Nous nous avançâmes , non sans peine ni sans quelques zigzags , dans les ruelles désertes et sombres .

Mes deux buveurs marchaient cependant encore mieux que je ne l'aurais cru .

<< Les Arnauts seront très effrayés quand ils me verront , opina le commandant .

Ils ne le seront pas moins à ma vue , reprit l'aga .

L'Arabe est toujours dans son cachot, n'est- ce pas , Sélim-aga?

Crois -tu , Seigneur, que je laisserais un homme si dangereux s'évader?

Je le visiterai aussi . A-t-il de l'argent?

Non.

Et le makredji , combien penses- tu qu'il ait de piastres?

Je ne pourrais le dire.

On les lui fera compter... Mais les Arnauts, Aga, il faudra les éloigner !

Je les mettrai sous les verrous .

C'est juste ; cet argent appartient à la caisse du moutesselim...

Tu auras une gratification , Aga.

Combien , Seigneur?

Cela dépendra... Ah ! voici la prison ; ouvre , Sélim - aga .

Seigneur, tu as la clef ; j'ai laissé l'autre chez moi .

Ah ! j'oubliais !... »

Le commandant essaya plusieurs fois de mettre la clef dans la serrure ; il n'y réussit point , sa main tremblait .

<< Permets , Effendi , je vais t'ouvrir , » dis - je sans empressement.

Il me donna la clef ; quand j'eus ouvert , je remis cette clef dans la serrure du côté de l'intérieur , comme pour fermer la porte . Mes deux compagnons passèrent avant moi . Au lieu de tourner la clef , après en avoir imité le bruit , je laissai la gâche ouverte et rendis tranquillement la clef au moutesselim .

Les Arnauts étaient accourus au - devant de nous avec une lampe ; cette fois ils se trouvaient à leur poste , car l'aga les avait enfermés .

<< Tout est dans l'ordre ? interrogea le commandant en affectant beaucoup de hauteur . Les prisonniers sont bien gardés?

Oh ! oui , Seigneur.

Tant mieux pour vous , chiens ! Autrement je vous aurais fait fouetter jusqu'à la mort . Allons , débarrassez la place , montez dans la salle du haut ! Aga , va les mettre sous les verrous . Veux-tu y aller, Émir? » me demanda l'aga ; la montée et surtout la descente de l'escalier l'effrayaient.

Je pris la lampe, les hommes me suivirent en me demandant :

<< Pourquoi nous enferme - t - on ?

Parce que le moutesselim veut être seul quand il parlera aux prisonniers . >>

Dès que les Arnauts furent rentrés dans leur salle , je fermai la porte et me hâtai de rejoindre mes compagnons . Je les précédai dans les corridors pour éclairer leur marche . Arrivés au cachot de l'Arabe , nous l'ouvrîmes . Amad el Ghandour se tenait debout , les bras croisés , le visage dédaigneux et sombre .

<< Tu es Amad , fils de Mohammed Émin? » dit le commandant .

Pas de réponse .

<< Ne peux - tu parler ? »

Même silence.

<< Chien ! on te fera ouvrir la bouche demain ! Tu seras envoyé où tu ne voudrais pas aller ! >>

Le jeune chef ne bougea pas , mais ses yeux étaient fixés sur les miens ; je lui fis un signe imperceptible , pour lui recommander d'être attentif. Nous nous éloignâmes et j'entendis l'aga refermer le verrou .

Une seconde porte fut ouverte ; nous aperçûmes l'ex-procureur.

Appuyé contre la muraille , le visage abattu , il nous regarda non sans angoisse .

<< Makredji , comment te trouves - tu ici ? lui dit ironiquement le moutesselim , car les Turcs ne comprennent guère le respect dû au malheur .

Dieu veuille que tu y sois à ma place ! s'écria le makredji en se ranimant , et il se redressa avec rage .

Que le prophète m'en préserve ! Ton châtiment est certain .

Je ne crains rien .

Tu as essayé de frapper cet aga.

Il le méritait .

Lui as-tu offert un dédommagement pour les coups qu'il a reçus?

Il mériterait plutôt la corde ! ... Mais toi , serais - tu disposé à traiter?

Peut - être .

Combien exigerais - tu?

Combien as- tu sur toi?

Moutesselim , tu sais qu'il me faut de l'argent pour mon voyage...

On te laissera ce qui est nécessaire .

Eh bien , traitons l'affaire , mais non pas dans ce trou .

Où veux -tu donc traiter?

Dans un lieu fait pour les hommes et non pour les rats .

Viens .

Donne-moi la main.

Donne-la - lui , Sélim- aga , » dit le commandant , qui ne se sentait guère solide .

L'aga essaya de s'approcher , puis chancela , et s'appuyant à la muraille , murmura :

<< Effendi , aide - le . »

Je tendis les deux mains , saisis fortement les poignets du makredji et le tirai hors de l'étroit cachot.

<< Allons dans la salle d'en bas , dit le commandant ; pousse la porte , Effendi ? >>

Biliyorum; kolumu size vermeme izin verin."

Yavaşça büyük sokak kapısına doğru yürüdük; komutan orada tüm gücüyle nefes aldı.

"Emir," dedi, "bu makredji de sizin esiriniz mi?

Evet, açıkçası, çünkü ben olmasam gözetiminizden kaçabilirdi.

Öyleyse! Tıpkı bizim yaptığımız gibi, siz de ona göz kulak olmalısınız.

Sizi memnuniyetle hapishaneye kadar eşlik ederim.

Hepsi bu! Kolunu ver bana."

Karanlık, ıssız sokaklarda zorlukla ve birkaç zikzak çizerek ilerledik.

Ancak iki içkicim düşündüğümünden bile daha iyi yürüyordu.

"Arnavutlar beni görünce çok korkacaklar," diye düşündü komutan.

"Beni görünce de aynı korkuyu yaşayacaklar," diye devam etti ağa. Arap hâlâ zindanda, değil mi Selim ağa? Tanrım, böyle tehlikeli bir adamın kaçmasına izin vereceğimi mi sanıyorsun? Onu da ziyaret edeceğim. Parası var mı? Hayır. Peki ya makredji, sence kaç kuruş var? Söyleyemem. Saymasını sağlayacağız... Ama Arnavutlar, Ağa, onları uzak tutmamız gerekecek! Onları parmaklıklar ardına atacağım. Doğru; bu para Mütesselim'in kasasına ait... Sana bir bahşış verilecek Ağa. Ne kadar, Tanrım? Bu duruma bağlı... Ah! İşte zindan; aç şunu Selim-ağa. Efendim, anahtar sende; diğerini evde unutmuşum. Ah! Unutmuşum!... "

Komutan anahtarı kilide sokmaya birkaç kez çalıştı; başaramadı, eli titriyordu.

"İzin verin Efendim, sizin için açayım," dedim hiç acele etmeden.

Anahtarı bana verdi; açtıktan sonra, sanki kapıyı kapatacaktı gibi içerideki kilide geri taktım. İki arkadaşım önümden gitti. Anahtarı çevirmek yerine, sesini taklit ederek mandalı açık bıraktım ve anahtarı sakince mütesselim'e geri verdim.

Arnavutlar ellerinde bir lambayla bizi karşılamaya koşmuşlardı; bu sefer görev yerlerindeydiler, çünkü ağa onları kilitlemişti.

"Her şey yolunda mı?" diye sordu komutan, büyük bir kibirle. "Tutuklular iyi korunuyor mu?"

Ah! Evet efendim.

Aferin size köpekler! Yoksa seni kırbaçla öldürürdüm. Hadi, burayı boşalt, üst odaya çık!

Ağa, git onları hapse at.

"Gitmek ister misin Emir?" diye sordu ağa; çıkış ve özellikle de merdivenlerden iniş onu korkutmuştu.

Lambayı aldım, adamlar peşimden gelip sordular:

"Neden hapsediliyoruz?"

Çünkü mütesselim tutuklularla konuşurken yalnız kalmak istiyor."

Arnavutlar odalarına döner dönmez kapıyı kapattım ve arkadaşlarıma katılmak için acele ettim. Yollarını aydınlatmak için koridorlardan önden yürüdüm. Arap zindanına vardığımızda açtık. Amad el Ghandour kollarını kavuşturmuş, küçümseyen ve kasvetli bir yüzle orada duruyordu. "Sen Muhammed Emin'in oğlu Amad'sın, değil mi?" dedi komutan.

Cevap yok.

"Konuşamıyor musun?"

Aynı sessizlik. "Köpek! Yarın ağzını açtıracağız! Gitmek istemediğin yere gönderileceksin!"

Genç reis kıpırdamadı ama gözleri benimkilere dikilmişti; ona belli belirsiz bir işaret vererek dikkatli olmasını söyledim. Uzaklaştık ve ağanın sürgüyü kapattığını duydum.

İkinci bir kapı açıldı; eski savcıyı gördük.

Duvara yaslanmış, yüzü yere dönük, acı içinde bize baktı.

"Makredji, nasıl buradasın?" diye sordu mütesselim alaycı bir şekilde, "Türkler talihsizliğe duyulan saygıyı pek anlamazlar.

Tanrım, benim yerime sen buradasın!" diye bağırdı makredji, kendine gelerek öfkeyle doğruldu.

Peygamber beni korusun! Cezan kesin.

Hiçbir şeyden korkmuyorum.

O ağaya vurmaya çalıştın.

Hak etti.

Aldığı darbeler için ona tazminat teklif ettin mi?

İpi hak etmeyi tercih ederdi! ... Ama sen pazarlık yapmaya istekli misin?

Belki.

Ne kadar istersin?

Yanında ne kadar var?

Mutesselim, yolculuğum için paraya ihtiyacım olduğunu biliyorsun...

Gerekli olanı sana bırakacağız.

Peki, meseleyi halledelim ama bu delikte değil.

Nerede pazarlık yapmak istiyorsun?

İnsanlar için yaratılmış, fareler için değil bir yerde.

Gel.

Elini ver bana.

"Ver elini ona Selimağa," dedi dengesiz hisseden komutan.

Ağa yaklaşmaya çalıştı, sonra sendeledi ve duvara yaslanarak fısıldadı:

"Efendi, yardım et."

İki elimle uzandım, makredjinin bileklerini sıkıca kavradım ve onu dar zindandan çıkardım.

"Aşağıdaki odaya gidelim," dedi komutan. "Kapıyı it, Efendim?"

J'affectai de m'occuper de cette porte , pour laisser les trois hommes entrer les premiers dans la salle des gardes ; mais le commandant m'attendait sur le seuil . Je rejoignis mes compagnons. On avait fait entrer le procureur ; le moutesselim , qui tenait la lampe depuis quelque temps , venait après ; l'aga et moi suivions . Je poussai doucement l'aga , lequel tomba sur le bras de son chef; celui - ci laissa échapper la lampe.

<<Aga , que fais-tu, cria le moutesselim, nous n'y voyons plus . Procure-toi une lampe !

Je vais en chercher une chez les Arnauts , » dis-je aussitôt .

M'élançant dehors , je fermai la porte aux deux verrous et ne fis qu'un bond jusqu'au cachot de l'Arabe . L'ouvrir, appeler le jeune chef fut l'affaire d'une seconde . Je l'aidai à sortir et murmurai à son oreille :

<< Pas un mot ! suis - moi vite ! »

Je l'entraînai jusqu'à la porte de la rue ; nous en franchîmes le seuil ; je la fermai derrière nous .

En respirant l'air frais du dehors , Amad sembla d'abord suffoqué ; il était très faible sur ses jambes . Je lui pris le bras ; sa respiration pénible m'effrayait , car il fallait nous hâter. Enfin nous atteignîmes la maison de l'aga . Quoiqu'elle donnât d'un côté sur la prison , il fallait un assez long détour pour atteindre l'entrée .

Courage ! murmurai -je , tout en soutenant mon compagnon , remets -toi !... Tu vas voir ton père ! »

Je me dissimulai avec le jeune chef dans un angle du bâtiment et j'exécutai le signal 'tonvenu un croassement de corbeau . Auf bout de quelques secondes , nous aperçûmes un filet de lumière sous la porte , qui s'ouvrit doucement. Nous entrâmes bien vite .

Halef nous attendait.

« Dépêchez - vous ! » murmurai - je , et je poussai le prisonnier dans la maison .

Il me fallut alors retourner lestement à la prison et monter jusqu'à la salle des Arnauts pour reprendre une lampe . Tout cela se fit avec tant de hâte , que mes gens n'avaient pas dû attendre plus de cinq à six minutes .

« Tu as été bien longtemps , Effendi , s'écria le moutesselim quand je rentrai avec la lumière.

Les Arnauts voulaient savoir pourquoi ils étaient enfermés ; j'ai dû leur répondre .
 Un coup de pied eût suffi ! Mais pourquoi nous as-tu enfermés ?
 N'aviez- vous pas le prisonnier avec vous dans l'obscurité ?
 Émir, tu es prévoyant !...Tu as bien fait. Accroche la lampe et commençons . >>
 Il va sans dire que le moutesselim n'avait nullement l'intention de traiter avec son prisonnier pour lui permettre de fuir ; il usait de ruse , parce qu'il craignait la résistance du makredji , et qu'il voulait empocher sans bruit l'argent du malheureux . Cette ruse me semblait une véritable imprudence , dans l'état d'ébriété où se trouvaient les deux complices .
 Je n'aurais pas été étonné de voir le prisonnier les renverser d'un coup de poing et s'élancer dehors ; j'avoue même que je n'en aurais pas été absolument fâché . Le commandant reprit :
 Voyons , Makredji , combien as -tu d'argent ?
 Combien exiges -tu pour ta rançon ?
 Je ne puis te fixer la somme sans savoir si tu as de quoi t'acquitter.
 Explique -toi toujours , dis un chiffre .
 Eh bien , trois mille piastres.
 C'est trop !... c'est bien trop pour moi !
 Quatre mille alors .
 Seigneur, tu augmentes encore !
 Makredji , tu veux marchander , mais un moutesselim ne traite pas ainsi les affaires ; puisque tu refuses d'agir loyalement , j'exige cinq mille piastres .
 Je ne les ai pas ! ... Je t'en offre deux mille .
 Ta main est fermée.. on te l'ouvrira ; je veux les cinq mille piastres .
 Je t'en donnerai trois mille , Seigneur , si ... »
 J'ai dit cinq ! »
 L'ex-procureur regardait son ennemi avec une rage mêlée d'angoisse ; son argent lui tenait bien au cœur , mais le désir d'être libre l'emportait encore .
 << Me promets - tu de me laisser échapper quand je t'aurai compté la somme ? demanda - t- il d'une voix étouffée .
 Je te le promets .
 Jure -le par le prophète .
 Je le jure ! >>
 Le moutesselim prononça ce serment d'un ton dégagé , et le prisonnier sembla hésiter .
 << Ton argent ! » cria le commandant .
 Enfin le malheureux s'exécuta ; il tira de son large pantalon un paquet enveloppé d'un mouchoir de soie , l'ouvrit et compta la somme sur le plancher. L'aga venait de prendre la lampe pour éclairer l'opération .
 << Est-ce bien cela? » murmura le makredji quand il eut achevé son compte.
 Le moutesselim s'accroupit afin de vérifier le total .
 « Ce sont des kaïmé ' , qui n'ont pas la même valeur que l'argent ; il faut pour une livre sterling cent dix piastres et cent quarante kaïmé ; tu me redois deux mille piastres .
 Seigneur, on reçoit les kaïmé pour l'impôt .
 Autrefois, et pour une partie seulement ; d'ailleurs le Grand Seigneur ne paye pas l'impôt, lui ... Allons , les deux mille piastres tout de suite !
 Seigneur, tu es injuste!
 Eh bien , qu'on le reconduise dans son trou , Aga ! »
 De grosses gouttes de sueur perlaient au front du makredji , il s'écria :

<< Mais cela ne fait pas deux mille !
Combien donc ?

Üç adamın önce nöbetçi odasına girmesi için bu kapıyla ilgileniyormuş gibi yaptım; ama komutan eşikte beni bekliyordu. Arkadaşlarıma katıldım. Savcı içeri getirilmişti; bir süredir lambayı tutan mütesseлим de arkasından geldi; ağa ve ben de onu takip ettik. Ağayı hafifçe ittim, şefinin koluna düştü; şef lambayı düşürdü.

"Ağa, ne yapıyorsun?" diye bağırdı mütesseлим, "artık göremiyoruz. Kendine bir lamba al!" "Arnavutlardan bir tane alırım," dedim hemen.

Dışarı fırlayıp kapıyı iki sürgüyle kapattım ve Arap'ın zindanına doğru hızla atladım. Kapıyı açıp genç şefi çağırmak saniyeler meselesiydi. Ona yardım ettim ve kulağına fısıldadım: "Tek kelime etme! "Beni çabuk takip et!" Onu sokak kapısına götürdüm; eşiği geçtik; arkamızdan kapattım. Dışarıdaki temiz havayı içine çeken Amad ilk başta boğuluyor gibiydi; bacakları çok zayıftı. Kolunu tuttum; zor nefes alması beni korkuttu, çünkü acele etmemiz gerekiyordu. Sonunda ağanın evine vardık. Bir tarafı hapishaneye açılıyor olsa da, girişe ulaşmak oldukça uzun bir yoldu. Arkadaşımı desteklerken "Cesaret!" diye mırıldandım, "Kalk!... Babanı göreceksin!" Genç şefle birlikte binanın bir köşesine saklandım ve işareti yerine getirdim: "Bir karga öttü." Birkaç saniye sonra, kapının altında yavaşça açılan bir ışık huzmesi gördük.

Hızla içeri girdik.

Halef bizi bekliyordu.

"Acele edin!" diye mırıldandım ve mahkûmu eve ittim.

Sonra çevik bir şekilde hapishaneye dönüp bir lamba almak için Arnauts'un salonuna çıkmak zorunda kaldım. Bütün bunlar işler o kadar aceleyle bitmişti ki adamlarım en fazla beş altı dakika beklemek zorunda kaldı.

Işıkla geri döndüğümde mütesseлим, "Uzun zamandır buradasınız Efendi," diye bağırdı. Arnautlar neden kilit altında olduklarını bilmek istiyorlardı; onlara cevap vermek zorundaydım.

Bir tekme yeterdi! Ama bizi neden kilitlediniz?

Karanlıkta yanınızda mahkûm yok muydu?

Emir, ileri görüşlüsün!... İyi iş çıkardın. Lambayı as da başlayalım. >>

Mütesseлимin, mahkûmunun kaçmasına izin vermek için pazarlık yapmaya niyeti olmadığını söylemeye gerek yok; makredjinin direnişinden korktuğu için kurnazlık yapıyordu ve talihsiz adamın parasını sessizce cebine indirmek istiyordu. İki suç ortağının içinde bulunduğu sarhoşluk göz önüne alındığında, bu hile bana gerçekten tedbirsizce geldi.

Mahkûmun onları yumruklayıp yere serdiğini ve saldırdığını görsem şaşırmazdım. Dışarıda; hatta tamamen öfkeli olmadığımı bile itiraf ediyorum. Komutan devam etti:

Hadi bakalım Makredji, ne kadar paran var?

Fidye için ne kadar istiyorsun?

Ödeme gücün olup olmadığını bilmeden sana sabit bir miktar veremem. Her zaman kendini açıkla, bir rakam söyle.

Şey, üç bin kuruş.

Bu çok fazla!... Benim için çok fazla!

Öyleyse dört bin.

Tanrım, yine artırıyorsun!

Makredji, pazarlık etmek istiyorsun ama bir mutesselim böyle işlerle ilgilenmez; adil davranmayı reddettiğin için beş bin kuruş istiyorum.

Benim yok!... Sana iki bin kuruş teklif ediyorum.

Elin kapalı... açacağız; beş bin kuruşu istiyorum.

Sana üç bin kuruş veririm Tanrım, eğer..."

Beş dedim!

Eski savcı, düşmanına öfkeyle karışık bir acıyla baktı; Parası yüreğine yakındı ama yine de özgür olma arzusu ağır basıyordu.

"Toplamı saydıktan sonra beni bırakacağına söz veriyor musun?" diye sordu boğuk bir sesle. Söz veriyorum.

Peygamber üzerine yemin ederim.

Yemin ederim!

Mutesselim bu yemini rahat bir tonda söyledi ve mahkûm tereddüt etmiş gibiydi.

"Paranız!" diye bağırdı komutan.

Sonunda talihsiz adam itaat etti; bol pantolonundan ipek mendile sarılı bir paket çıkardı, açtı ve yerdeki tutarı saydı. Ağa, operasyonu aydınlatmak için lambayı yeni almıştı.

"Öyle mi?" diye mırıldandı makredji, saymayı bitirdiğinde.

Mutesselim toplamı kontrol etmek için çömeldi. "Bunlar gümüşle aynı değere sahip olmayan kaïméler; bir sterlin 110 kuruş ve 140 kaïmé; bana iki bin kuruş borcun var." "Tanrım, kaïméyi vergi karşılığında alıyoruz.

Geçmişte ve sadece bir kısmı için; ayrıca, Yüce Tanrı vergiyi ödemiyor... Hadi, hemen iki bin kuruş ver!

Tanrım, haksızlık ediyorsun!

O zaman onu deliğine geri götürelim, Aga!"

Makredji'nin alnında iri ter damlaları birikmişti ve haykırdı:

"Ama bu iki bin etmiyor!

Peki ne kadar?"

Treize cent soixante - treize piastres .

N'importe ! ce que j'ai dit est dit : donne-moi les deux mille. piastres .

Seigneur, tu es cruel comme le tigre .

Et toi , plus avare que la mort.

Tiens donc ! >>

Le makredji compta avec une fureur visible le supplément exigé ; son adversaire dans cette terrible lutte recompta les billets et les mit au fond de sa poche en disant :

<< Remercie le prophète de t'avoir inspiré , car à la moindre hésitation je t'en aurais demandé davantage .

Maintenant laisse-moi partir, reprit l'ex-procureur, qui renoua son mouchoir avec trop de confiance .

Te laisser partir ! Quand tu auras payé .

Je viens de le faire .

1 Espèce de billets de banque .

Tu m'as payé moi , mais non cet aga , contre lequel tu t'es livré à tant de violences .

Allah illa Allah ! n'est-ce pas assez pour vous deux de cinq mille piastres? N'était - ce pas convenu ?

Allah aveugle ton esprit. Pourquoi ne t'es -tu pas informé avant de conclure? Ces cinq mille piastres , je les ai demandées pour moi ; l'aga doit avoir une part égale, à cause des coups.

Seigneur, Satan parle par ta bouche !

Paye , il se taira.

Je ne payerai pas !

Alors au cachot !

O Mohammed , ô vous tous , califes , qui avez entendu son serment ! Le Cheïtan est en lui déjà ; puisse -t - il l'emporter au fond de la Djehennah !

L'huile de la lampe s'épuise , Makredji , veux -tu payer, oui ou non?

Je donnerai mille piastres .

Cinq mille tout de suite , ou j'augmente la somme.

Je ne les ai pas .

Tu les as ! Je les ai vues .

Je ne puis donner que...

Veux-tu que j'exige six mille piastres?

Tu es un tyran, tu es le diable lui -même .

Makredji , le marché est rompu . »

Le moutesselim se leva lentement ; il attendait l'effet de sa menace.

<< Arrête ! cria le malheureux , je vais compter les cinq mille piastres . >>

L'amour de la vie l'emportait décidément sur celui de l'argent .

Lorsque le makredji renoua son paquet, il ne restait plus au fond que quelques kaïmé .

<< Voilà , dit - il , qu'Allah maudisse la main qui touche cet argent !

Tu as raison ! reprit froidement le moutesselim, tout à l'heure l'ami et le compère du procureur, maintenant son vampire et son bourreau . Tu as raison , la main de l'aga n'y touchera pas .

Et pourquoi?

Parce que tu as oublié les deux mille piastres en sus . >>

L'ex-procureur faillit se jeter sur le commandant pour l'étrangler, puis il réfléchit et murmura avec désespoir :

<< Mais je n'ai plus que ces trois billets !

Eh bien , rentre dans ton trou ! Peut-être te souviendras - tu là bas que tu as encore de l'argent sur toi ... >>

Le makredji tordait ses mains de colère ; enfin il fouilla de nouveau dans son pantalon , en tira une bourse et se tint de manière qu'on ne pût voir ce qu'elle contenait .

« Je vais essayer de te satisfaire , rugit le malheureux ; mais tu as un cœur d'acier ! Ton âme est changée en rocher ! Je ne trouve dans cette bourse qu'un peu de menue monnaie avec quelques pièces d'or ; je vais te donner l'or et les trois kaïmé ... C'est tout ce qui me reste , me voilà pauvre ! Je ne garde que quarante piastres pour ne pas mourir de faim. >>

Le prisonnier compta lentement son or, puis tendit la somme à ses bourreaux . Il me faisait pitié , et je sentais que tout n'était pas fini . Ces hommes cruels le dépouilleraient jusqu'au dernier para ; l'avarice semblait les dégriser, ils ne chancelaient pas quand il s'agissait d'argent ! L'aga ouvrit la main pour prendre avidement ce que lui donnait la victime , mais le moutesselim se saisit aussitôt de la somme.

Bin üç yüz yetmiş üç kuruş.

Önemli değil! Dediğim söylenmiştir: Bana iki bin kuruşu ver.

Tanrım, sen bir kaplan kadar zalimsin.

Ve sen, ölümden daha açgözlüsün.

İşte! >>

Makredji, talep edilen ek miktarı gözle görülür bir öfkeyle saydı; bu korkunç mücadeledeki hasmı banknotları tekrar sayıp cebine koydu ve şöyle dedi:

<<Peygambere sana ilham verdiği için teşekkür et, çünkü en ufak bir tereddütte senden daha fazlasını isterdim.

Şimdi bırak beni, diye devam etti eski savcı, mendilini aşırı bir özgüvenle yeniden bağlayarak.

Bırak gitsin! Ödediğinde.

Ben de az önce ödedim.

1 Bir çeşit banknot.

Bana ödedin, ama bu kadar şiddet uyguladığın bu agaya değil.

Allah illa Allah! İkinize beş bin kuruş yetmez mi? Anlaşılmadı mı?

Allah aklını kör ediyor. Anlaşmayı yapmadan önce neden sormadın? O beş bin kuruşu kendim için istedim; dayaklardan dolayı ağa da eşit pay almalı.

Tanrım, Şeytan senin aracılığınla konuşuyor!

Öde, susacak.

Ödemeyeceğim!

Öyleyse zindana!

Ey Muhammed, ey yeminini duyan halifeler! Şeytan zaten onun içinde; onu Cehenne'nin derinliklerine taşısın!

Lambadaki yağ bitiyor, Makredci, ödeyecek misin, evet mi hayır mı?

Bin kuruş vereceğim. Beş bini birden, yoksa miktarı artıracam.

Benim yok.

Sende var! Gördüm.

Sadece verebilirim...

Altı bin kuruş mu talep etmemi istiyorsun?

Sen bir zalimsin, şeytanın ta kendisisin.

Makredji, anlaşma iptal."

Mütesselim yavaşça ayağa kalktı; tehdidinin etkisini bekledi.

"Dur!" diye bağırdı talihsiz adam, "Beş bin kuruşu sayacağım."

Yaşam sevgisi kesinlikle para sevgisine baskın çıktı.

Makredji bohçasını tekrar bağladığında, dibinde sadece birkaç kaîmé kalmıştı.

"İşte," dedi, "Allah bu paraya dokunan eli lanetlesin!

Haklısın! diye soğukça devam etti mütesselim, bir an önce savcının dostu ve suç ortağı, şimdi ise vampiri ve celladı. Haklısın, ağanın eli ona dokunmuyor.

Peki neden?

Çünkü fazladan iki bin kuruşu unuttun. >>

Eski savcı neredeyse komutanı boğmak için üzerine atlayacaktı, sonra düşündü ve umutsuzca mırıldandı:

<<Ama bende sadece bu üç banknot kaldı!

O zaman deliğine geri dön! Belki orada, üzerinde hâlâ biraz para olduğunu hatırlarsın... >>

Makredji öfkeyle ellerini ovuşturdu; sonunda pantolonunun içini tekrar karıştırdı, bir kese çıkardı ve kimsenin içinde ne olduğunu görmemesi için durdu.

<<Seni memnun etmeye çalışacağım, diye kükredi zavallı, ama çelik gibi bir kalbin var!

Ruhun taşla döndü! Bu kesede sadece birkaç altınla birlikte küçük bir bozukluk buldum; altını ve üç kaimiyi sana vereceğim... Elimde kalan tek şey bu, fakirim! Açlıktan ölmek için sadece kırk kuruşum var. >>

Mahkum yavaşça altınlarını saydı, sonra parayı cellatlarına uzattı. Ona acıdım ve her şeyin bitmediğini hissettim. Bu zalim adamlar onu son kuruşuna kadar soyup alacaklardı; açgözlülük onları ayıltmış gibiydi, konu para olunca hiç tereddüt etmediler! Ağa, kurbanın kendisine verdiği şeyi hırsıyla almak için elini açtı, ancak mütesselim hemen parayı kaptı.

Ouvrir le cachot, appeler le jeune chef, fut l'affaire d'une seconde

Zindanı açıp genç reisi çağırmak saniyeler meselesiydi.

<< Nous compterons plus tard , dit - il à son subalterne ; en attendant , je dois garder le tout. Maintenant me voilà libre ? demanda sourdement le makredji .

Libre répéta le commandant , qui secoua la tête d'un air étonné... Libre ! ha , ha ! ta dette n'est point acquittée !

Es-tu fou , moutesselim ? Tout mon argent vient de passer dans tes poches !
Tu m'as payé , moi et cet aga ; mais cet émir, quel dédommagement lui as-tu donné ?
Il ne me demande rien ! Il n'a aucun droit de rien me demander !
Tu délirés , makredji , il a le droit d'exiger plus que nous deux , car tu es son prisonnier et tu voulais le perdre . >>

J'aurais volontiers protesté , mais notre situation me commandait le silence . Le makredji , s'agitant comme un possédé , criait avec fureur :
<< Il n'aura rien ! Je ne lui dois rien , je n'ai plus rien ! Quand j'aurais des millions de piastres , je ne lui donnerais pas un para !

Tu as encore de l'argent .

Quarante piastres , je te l'ai dit !

O makredji , crois-tu me tromper? crois-tu que mon oreille ne sache pas distinguer le son de l'or et de l'argent ? Ta bourse est encore pleine de mejdjé ! Sa panse est trop grosse , il la faut soulager ; allons , encore cinq mille piastres à cet émir , il te restera de l'argent pour ton voyage , je te l'assure !

Tu te trompes.

Montre-moi ta bourse !

Non !

Paye alors , paye tout de suite ! >>

Le procureur se tordait comme un ver sous la pression de l'avidité fonctionnaire . La scène devenait écœurante ; j'avais de la peine à en soutenir le dégoût ; quel jour elle jetait sur ce qui se passe en Turquie , surtout dans les provinces éloignées de la capitale !

« Je ne le puis , je ne le puis ! criait toujours le malheureux .

Viens au cachot !

Non ! ma rançon est acquittée .

Je saurai te contraindre à marcher !

Rends-moi mon argent , ou délivre -moi !

Ton argent m'appartient. Tout ce que possèdent les prisonniers m'appartient .

Hélas ! je n'ai plus rien , tu m'as dépouillé !

Tu as encore de l'argent , tu as une montre , je la vois à ta ceinture ; tu as aux doigts des anneaux , d'un plus grand prix que tout ce que tu m'as donné.

Jamais je ne verserai cinq mille piastres entre les mains de cet étranger ; il est mon ennemi

...

C'est ton dernier mot ?

Oui.

Suis- nous ! »

Les deux hommes se rapprochèrent du prisonnier, je m'écartai pour les laisser passer ; la clef de la prison pendait à la ceinture du moutesselim . Le makredji aperçut cette clef; ses yeux brillèrent , il s'élança sur le commandant , saisit la clef et renversa à coups de poings les deux ivrognes . L'aga laissa de nouveau rouler sa lampe à terre , le prisonnier était dans la cour avant que mes deux compagnons eussent pu se relever.

« Arrête - le ! » me cria le commandant.

Si le makredji avait eu la présence d'esprit de fermer la porte derrière lui , il eût pu se sauver . Il n'y songea pas . Je l'entendais essayer d'ouvrir la serrure ; cette serrure , on le sait , n'était pas fermée ; je l'avais laissée ouverte à dessein , et cette circonstance , qui m'inquiétait fort , fut fatale au prisonnier : il perdit son temps à vouloir tourner la clef sans trouver le moyen d'ouvrir. Je m'élançai à sa poursuite , car je ne devais donner aucun soupçon au moutesselim , et je parvins à l'atteindre .

En se débattant, le makredji saisit le couteau qui pendait à ma ceinture , il m'en porta un coup à la paume de la main . La nuit était assez sombre pour ne point me permettre de surveiller ses mouvements . Ma blessure , très légère , ne m'empêcha pas de retenir le fugitif par une épaule , tandis que je passais la main le long de son bras droit afin de lui saisir le poignet . Il était temps , car il s'apprêtait encore à frapper.

A ce moment le moutesselim arrivait tout essoufflé et m'empoignait par derrière .

<< C'est moi ! m'écriai -je . Laisse - moi ! je le tiens !

Tiens - le ferme !

Oui , tourne la clef et reprends - le , puis essaye de rallumer la lampe.

- Il faut aller en haut, reprit l'aga , l'huile est renversée.

Attends ! >>

J'avais acculé mon prisonnier contre le mur, mais je ne pouvais le faire tomber, parce que je devais garder sa main dans la mienne. Nous luttions péniblement . Enfin l'aga reparut avec de la lumière . Il posa sa lampe sur l'escalier pour venir à mon secours .

"Sonra sayarız," dedi astına. "Bu arada her şeyi saklamalıyım."

"Şimdi özgür müyüm?" diye sordu makredji donuk bir sesle.

"Özgür," diye tekrarladı komutan şaşkınlıkla başını sallayarak. "Özgür! Ha, ha! Borcun ödenmedi!

"Delirdin mi, mütesselim? Bütün param cebine gitti!

"Bana ve ona para verdin; ama bu emire ne tazminat verdin?

"Benden hiçbir şey istemiyor! Benden hiçbir şey istemeye hakkı yok!

"Çılgınsın makredji, ikimizden de fazlasını istemeye hakkı var, çünkü sen onun esirisin ve onu mahvetmek istedin."

"Memnuniyetle itiraz ederdim ama durumumuz sessizliği gerektiriyordu. Makredji, cin çarpmış gibi çırpınarak öfkeyle bağırdı:

"Hiçbir şey alamayacak! Ona hiçbir borcum yok, hiçbir şeyim kalmadı!" Milyonlarca kuruşum olsa bile, ona tek bir para bile vermem!

Hâlâ paran var.

Kırk kuruş, demiştin sana!

Ey makredji, beni kandırdığını mı sanıyorsun? Kulağım altın ve gümüşün sesini ayırt edemiyor mu sanıyorsun? Kesen hâlâ medjé dolu! Karnı çok büyük, rahat olmalı; hadi, bu emire beş bin kuruş daha ver, yolculuğun için paran kalır, sana garanti ederim!

Yanılıyorsun.

Keseni göster!

Hayır!

Öyleyse öde, hemen öde! >>

Savcı, açgözlü memurun baskısı altında solucan gibi kıvranıyordu. Sahne mide bulandırıcı bir hal alıyordu; iğrenmeye dayanamıyordum; Türkiye'de, özellikle de başkentten uzak illerde olup bitenlere ne kadar da ışık tutuyordu!

"Yapamam, yapamam!" diye bağıırıp duruyordu talihsiz adam. Zindana gel!

Hayır! Fidyem ödendi.

Seni zorla yürüteceğim!

Paramı geri ver ya da beni serbest bırak!

Paran bana ait. Mahkumların sahip olduğu her şey bana ait.

Ah! Hiçbir şeyim kalmadı, beni soydun!

Hâlâ paran var, bir saatin var, kemerinde görüyorum; parmaklarında yüzükler var, bana verdiğin her şeyden daha değerli. Bu yabancının eline asla beş bin kuruş vermeyeceğim; o benim düşmanım...

Son sözün bu mu?

Evet.

Bizi takip et!

"İki adam mahkûma yaklaştı, geçmeleri için kenara çekildim; hapishanenin anahtarı mütesselimın kemerinden sarkıyordu. Makredci bu anahtarı gördü; gözleri parladı, komutana doğru koştu, anahtarı kaptı ve iki sarhoşu yumruklarıyla yere serdi. Ağa, lambasını tekrar yere düşürdü; iki arkadaşım ayağa kalkmadan mahkûm avluya girmişti.

"Tutuklayın onu!" diye bağırdı komutan bana.

Makredci kapıyı arkasından kapatmayı akıl edebilseydi kaçabilirdi. Bunu düşünmedi. Kilidi açmaya çalıştığını duydum; bu kilit, bildiğimiz gibi, kapalı değildi; bilerek açık bırakmışım ve beni çok endişelendiren bu durum mahkûm için ölümcül oldu: Anahtarı çevirmeye çalışarak zamanını boşa harcadı ama açmanın bir yolunu bulamadı. Mütesselim'e şüphe vermemem gerektiği için peşinden koştum ve yakalamayı başardım. Ona.

Çabalarken, makredji kemerimden sarkan bıçağı kaptı ve avucuma vurdu. Gece, hareketlerini izlememi engelleyecek kadar karanlıktı. Çok hafif yaram, kaçağı bir omzundan tutmamı engellemedi, bileğini yakalamak için elimi sağ kolu boyunca gezdirdim. Zamanı gelmişti, çünkü hâlâ saldırmaya hazırlanıyordu. Tam o sırada, mütesselim nefes nefese geldi ve beni arkamdan yakaladı.

"Benim!" diye bağırdım. "Bırakın beni! Onu yakaladım!

Sıkıca tutun!

Evet, anahtarı çevirin ve geri götürün, sonra lambayı tekrar yakmaya çalışın."

"Yukarı çıkmalıyız," diye devam etti ağa, "yağ döküldü.

Bekleyin!"

"Mahkumumu duvara dayamıştım ama düşmesini sağlayamadım çünkü elini elimde tutmak zorundaydım. Acı içinde mücadele ettik. Sonunda ağa ışıkla tekrar belirdi. Merdivenin başına lambasını koydu ve bana yardıma geldi.

Arrache-lui le couteau ! » criai -je.

Il y parvint... Je pus alors saisir le makredji à bras le corps ; il se dégagea et allait me soulever moi -même , quand je me

baissai brusquement. Je lui pris la jambe , il perdit l'équilibre et tomba .

<< Liez - le ! criai - je encore.

Avec quoi ?

Avec sa ceinture. >>

Les deux hommes s'en acquittèrent aisément , car le makredji était sans connaissance ; les émotions par lesquelles il venait de passer expliquent assez cette faiblesse .

On lui lia les bras et les jambes ; l'avare moutesselim vida les poches du malheureux prisonnier , lui enleva ses bijoux , comme l'eût fait un chef de brigands , puis , aidé de l'aga , il le traîna dans son cachot. Les deux compères semblaient tout à fait dégrisés . Ils fermèrent soigneusement la porte de l'ignoble trou , montèrent chez les Arnauts , les firent sortir et leur recommandèrent une exacte surveillance .

Nous quittâmes tous trois ce lieu maudit. Le moutesselim , après avoir fermé la porte , remit la clef dans sa ceinture .

Lorsque nous fûmes dehors , le commandant s'arrêta ; nous l'imitâmes.

« Écoute , Aga , murmura - t - il , je vais faire le compte de tout ce que j'ai enlevé au makredji , car je désire envoyer la somme et les bijoux à Mossoul en même temps que ma capture . Tu viendras signer l'écrit . Je ne veux pas qu'on puisse rien me réclamer .

J'irai , soupira l'aga ; quand seras - tu prêt ?

A l'heure ordinaire.

Tu conserves la clef , Seigneur ?

Oui ... Je retournerai peut-être encore cette nuit à la prison .

Que Dieu te garde , Émir ! Tu m'as rendu de grands services .

Tu me diras comment je dois te témoigner ma reconnaissance . >>

Nous nous séparâmes et je continuai mon chemin avec l'aga .

<< Effendi , me dit celui- ci tout bas , je devrais avoir six mille piastres .

Tu les accepterais volontiers?

Certes !

Fais - les -toi donner .

Donner ! Sais - tu ce qui arrivera demain ?

Quoi donc ?

Le moutesselim écrira sur un papier qu'il a confisqué mille piastres au makredji , et je signerai l'écrit ; mais il empochera le tout, avec la montre, les anneaux , etc .; si je reçois cent piastres , ce sera beaucoup.

Et cela ne te satisfait point ?

Non , j'enrage d'être obligé de me laisser voler.

Le bach -chaouh en aura autant ?

Oui .

Sois tranquille , tu ne perdras rien , le moutesselim ou moi y pourvoirons .

Ah ! je sais que ton cœur est bon ! Effendi , ne te reste - t-il plus rien de ta médecine ?

Viens voir la cuisine . >>

Nous ouvrîmes la porte ; Merzinah dormait sur le tas de chiffons lui servant de divan .

<< Merzinah ! » cria l'aga .

La vieille ne bougea point . J'intervins et protégeai son précieux sommeil .

<< Laisse - la dormir , nous n'avons pas besoin d'elle ; je vais te donner le fortifiant breuvage, puis tu prendras le repos que tu as mérité .

Oui , Allah sait que je l'ai mérité !>>

Je tendis une cruche de vin à Sélim ; il l'emporta dans sa chambre . Alors je remontai près de mes gens , ils parlaient très haut , je dus les calmer . J'allai plusieurs fois épier à la porte de l'aga ; enfin je l'entendis ronfler. Cet homme dormait en paix , il ne se doutait pas même que sa complicité avec le moutesselim fût une mauvaise action .

Je revins à mes Haddedîn . Amad me parut transformé ; il portait fort bien son nouveau costume , et , sa barbe enlevée , il ressemblait moins à son père . Dès qu'il me vit entrer, il s'avança vers moi et prononça gravement ces mots :

« Émir , je suis un fils des Arabes , et non un Grec menteur .

Je sais ce que tu as fait pour ma tribu et pour moi ; ma vie ainsi que tout ce qui est à moi t'appartiennent. >>

Il disait cela simplement , mais de tout cœur.

<< Tu n'es pas encore en sûreté , interrompis-je ; hâte - toi , Halef va te conduire .

Je suis prêt , Seigneur.

Tu sais grimper?

Oui , j'atteindrai ma cachette , quoique je me sente encore bien faible .

Prends mon lasso si tes forces te trahissent , hadji Halef

Omar pourrait te tirer avec cette corde . Tu as des armes?
Mon père m'en a fait acheter, je te rends ton poignard ; merci , Émir.
Et les vivres ?

Ils sont empaquetés .

Partez donc ! Nous irons bientôt te chercher. >>

Le fils du cheikh quitta la maison avec Halef. Je les suivis , emportant les vieux habits du fugitif. J'arrivai sans être remarqué jusqu'à la roche sur laquelle s'appuie un des pans du rempart . Je déchirai le haïk , puis j'en dispersai les morceaux , les jetant dans l'abîme avec des pierres. J'accrochai aussi quelques lambeaux d'étoffe aux branches d'un arbre rabougri , qui croissait entre les rochers .

"Bıçağı ondan alın!" diye bağırdım.

Başardı... Sonra makredji'yi vücudundan yakalayabildim; kendini kurtardı ve beni de kaldırmak üzereyken aniden eğildim. Bacağını yakaladım, dengesini kaybedip düştü.

"Bağlayın onu!" diye tekrar bağırdım.

"Neyle?

Kemeriyle."

İki adam bunu kolayca başardı, çünkü makredji bilinçsizdi; az önce yaşadığı duygular bu zaafı yeterince açıklıyordu.

Kolları ve bacakları bağlıydı; cimri mutesselim talihsiz mahkûmun ceplerini boşalttı, bir haydut reisinin yapacağı gibi mücevherlerini çıkardı, sonra da ağanın yardımıyla onu zindanına sürükledi. İki suç ortağı tamamen ayrılmış görünüyordu. Aşağılık deliğin kapısını dikkatlice kapattılar, Arnautların evine gittiler, onları dışarı çıkardılar ve etrafı gözetlemeleri emrini verdiler. Üçümüz de o lanet olası yerden ayrıldık. Mütesselim, kapıyı kapattıktan sonra anahtarı kemerine geri taktı.

Dışarı çıktığımızda komutan durdu; biz de aynısını yaptık.

"Dinle Ağa," diye mırıldandı, "Makreciden aldığım her şeyin hesabını yapacağım, çünkü parayı ve mücevherleri esir alındığım anda Musul'a göndermek istiyorum. Gelip belgeyi imzalayacaksın. Kimsenin benden bir şey talep etmesini istemiyorum."

"Gideceğim," diye iç çekti ağa; "Ne zaman hazır olursun?

Her zamanki saatte.

Anahtarı saklıyor musun, Efendim?"

Evet... Bu gece tekrar hapishaneye dönebilirim." Tanrı seni korusun Emir! Bana büyük bir hizmette bulundun. Minnettarlığımı nasıl göstereceğimi bana sen söyleyeceksin. Ayrıldık ve ağayla yoluma devam ettim. "Efendi," dedi bana alçak sesle, "Altı bin kuruş almalıyım." İsteyerek kabul eder misin? Elbette! Sana versinler. Ver! Yarın ne olacağını biliyor musun? Sonra ne olacak? Mutesselim, makredjiden bin kuruş aldığını bir kağıda yazacak ve ben de belgeyi imzalayacağım; ama saat, yüzükler vb. her şeyi cebe indirecek; eğer yüz kuruş alırsam, bu çok olur. Ve bu seni tatmin etmiyor mu? Hayır, soyulmaya zorlandığım için öfkeliyim. Bakkal da aynısını alacak mı? Evet.

Merak etme, hiçbir şey kaybetmeyeceksin; mutesselim ya da ben hallederiz.

Ah! Kalbinin iyi olduğunu biliyorum! Efendim, ilaçların kalmadı mı?

Mutfağa gel. >>

Kapıyı açtık; Merzinah, divan olarak kullandığı paçavra yığınının üzerinde uyuyordu.

<<Merzinah!>> diye bağırdı ağa. Yaşlı kadın kıpırdamadı. Ben araya girip kıymetli uykusunu korudum.

<<Bırak uyusun, ona ihtiyacımız yok; sana güç veren içeceği vereyim, sonra hak ettiğin dinlenmeyi alırsın.

Evet, Allah bilir ki ben hak ediyorum!>>

Selim'e bir testi şarap uzattım; odasına götürdü. Ben de yukarı, halkımın yanına döndüm; çok yüksek sesle konuşuyorlardı ve onları sakinleştirmek zorunda kaldım. Ağanın kapısını birkaç kez gözetledim; sonunda horladığını duydum. Bu adam huzur içinde uyuyordu; mütessemim ile suç ortaklığının kötü bir şey olduğundan bile şüphelenmiyordu.

Haddedîn'ime döndüm. Amad değişmiş görünüyordu; yeni kostümünü çok iyi taşıyordu ve sakalını kestiği için babasına daha az benziyordu. İçeri girdiğimi görür görmez yanıma geldi ve ciddi bir tavırla şunları söyledi:

"Emir, ben Arapların oğluyum, yalancı bir Yunanlı değilim.

Kabilem ve benim için neler yaptığını biliyorum; hayatım ve sahip olduğum her şey sana ait." Bunu sade ama içten bir şekilde söyledi.

"Henüz güvende değilsin," diye sözünü kestim; "Acele et, Halef sana yol gösterecek.

Hazırım, Tanrım.

Tırmanmayı biliyor musun?

Evet, saklandığım yere ulaşacağım, ama hâlâ çok zayıf hissediyorum.

Gücün yetmezse kementimi al, Hacı Halef.

Ömer seni bu iple çekebilir. Silahın var mı?

Babam bana aldırды, hançerini geri veririm; teşekkür ederim Emir.

Ya yiyecekler?

Yiyecekler hazır.

Öyleyse git! Yakında seni aramaya geleceğiz. >>

Şeyhin oğlu Halef'le birlikte evden ayrıldı. Kaçağın eski kıyafetlerini alarak onları takip ettim. Duvarlardan birinin dayandığı kayaya fark edilmeden ulaştım. Haik'i yırttım, sonra parçalarını taşlarla birlikte uçuruma fırlattım. Ayrıca kayaların arasında büyüyen bodur bir ağacın dallarına birkaç parça kumaş astım.

Quand je rentraı , je trouvaı mon Anglais tout en colère .

<< Venez , s'écria - t - il , on m'a pris mon vin et mon tabac ; on me prendra bientôt moi -même ! Misérable auberge ! >>

Je le calmaı , lui remontrant que Halef avait agi d'après mes ordres ; il m'avait fallu beaucoup de tabac et presque tout le vin pour mes deux compagnons de cette nuit. Je dus raconter mes aventures tout au long , mais je tombais de sommeil et m'assoupis bientôt dans un coin . Il commençait à faire jour quand Halef rentra . L'Anglais poussa une joyeuse exclamation .

<< Voici Halef ! Master Amad est-il bien installé dans sa villa ? »

Je traduisis la question.

« Ce n'est pas sans peine ! murmura le petit Arabe .

Well , Halef a les habits tout déchirés ! Tiens , Halef , voici un pourboire , un bakchich . »

Halef comprenait peu l'anglais , mais ce mot-là alla droit à son cœur, il tendit la main .

<< Sir, dites - lui que c'est pour s'acheter un haïk .

Je vous remercie , master Lindsay . »

Enfin je pus rentrer chez moi et dormir tranquillement . Cette terrible nuit était donc passée !

Je dormais sans rêves et comme un homme très fatigué quand une voix m'appela :

« Émir, Effendi , vite , lève - toi ! >>

J'ouvris les yeux . Sélim - aga était là , sans turban , sans gilet , les cheveux hérissés par la frayeur, les yeux encore troublés d'ivresse , le visage tout bouleversé.

« Qu'y a - t - il ? demandai - je en m'étirant .

Effendi , lève - toi ! Il est arrivé quelque chose d'épouvantable ! >>

Il me raconta d'une voix entrecoupée que le prisonnier arabe venait de s'enfuir , que le moutesselim savait déjà l'évasion , qu'il était dans une fureur diabolique et l'envoyait chercher ... Sélim me supplia en terminant de l'accompagner, pour essayer d'apaiser son chef.

Je ne fus pas longtemps à me mettre en état de suivre le pauvre aga. Sur le seuil de la prison , nous attendait le terrible moutesselim . Sans me saluer , il se précipita au collet de Sélim et l'entraîna dans le vestibule , où les Arnauts se tenaient tout penauds.

<< Malheureux ! qu'as - tu fait ? hurlait le commandant .

Je n'ai rien fait ! ' Non , je n'ai rien fait , répétait l'aga.

C'est justement ton crime ! Tu n'as pas surveillé la prison .

Surveillé ?... où ?...

Mais ici même , les cachots !

Je ne pouvais entrer... >>

Le commandant fit des yeux effarés ; le souvenir de son ivresse lui revenait , mais heureusement il ne songea point que l'aga avait chez lui la seconde clef. Sélim continua , n'y pensant plus sans doute lui - même .

« La clef...

C'est vrai , Aga ! enfin... rends grâce à Allah , car tu me l'aurais payé ! Viens , descendons encore une fois dans ce cachot. >>

Nous allâmes , l'un derrière l'autre , jusqu'au misérable trou .

Il était ouvert et noir comme toujours , mais vide : rien de plus incontestable.

<< Parti ! murmura l'aga.

Oui , parti ! grommela le moutesselim furieux .

Qui donc a pu lui ouvrir?

Oui , qui donc , aga? Dis - le - moi !

Ce n'est pas moi , Seigneur !

Ni moi ! Ce sont peut-être les hommes? >>

L'aga , se retournant , appela ses Arnauts .

<< Approchez , vous autres chiens ; venez ici ! » cria - t - il .

Ils arrivèrent en hésitant .

<< Avez-vous ouvert ce verrou ? demanda le moutesselim .

Oui , l'avez-vous ouvert ?

Aga , reprit le sergent , qui tremblait comme la feuille , nous ne sommes pas venus à cette porte depuis le dîner de midi .

Aucun de nous n'a touché ces verrous.

Quand j'ai ouvert la porte ce matin , le prisonnier n'y était plus ! murmura le commandant .

Hier soir , je lui ai parlé ici même ; entre hier soir et ce matin , avez-vous ouvert le cachot ?

Répondez !

Nous jurons devant Allah que nous n'avons pas touché cette serrure , même du bout du doigt. >>

Je pris alors la parole , car je craignais qu'on ne punît les Arnauts .

« Ces gens n'avaient pas la clef, fis -je remarquer ; s'ils ont laissé partir le prisonnier , il doit être encore dans la maison .

Tu as raison . Cette clef est restée à ma ceinture toute la nuit. Il faut chercher partout.

Envoie aussi un Arnaut autour des remparts ; qu'on interroge les gardes des portes . Si le prisonnier, par impossible , est parvenu à gagner la rue , on a dû le voir ... Mais il ne se sera pas arrêté aux portes , il aura bien plutôt tenté d'escalader les murs . Peut- être trouvera - t - on quelque trace d'évasion .

Oui , courez aux portes ! qu'on fasse le tour de la ville , qu'on fouille en tous lieux ! »

Döndüğümde İngiliz'i çok öfkeli buldum.

"Gelin," diye bağırdı, "şarabımı ve tütünümü aldılar; yakında beni de alacaklar! Berbat bir han!"

Onu sakinleştirdim ve Halef'in emirlerime göre hareket ettiğini hatırlattım; o gece iki arkadaşım için çok fazla tütüne ve neredeyse tüm şaraba ihtiyacım vardı. Maceralarımı uzun uzun anlatmak zorunda kaldım ama uyuyakalmıştım ve kısa süre sonra bir köşede uyuyakaldım. Halef döndüğünde hava aydınlanmaya başlıyordu. İngiliz sevinçle bağırdı.

"İşte Halef! Efendi Amad villasına rahatça yerleşti mi?"

Soruyu tercüme ettim.

"Zorluksuz değil!" diye mırıldandı küçük Arap.

"Halef'in kıyafetleri yırtılmış! Al Halef, işte sana bir bahşiş, bir rüşvet."

Halef az da olsa İngilizce biliyordu ama bu kelime doğrudan kalbine dokundu ve elini uzattı.

"Efendim, ona bir haik almak için olduğunu söyleyin.

Teşekkür ederim, Lindsay Usta."

Sonunda eve gidip huzur içinde uyuyabildim. Böylece o korkunç gece sona ermişti! Rüya görmeden ve çok yorgun bir adam gibi uyuyordum ki bir ses bana seslendi:

"Emir, Efendi, çabuk kalk!"

Gözlerimi açtım. Selim Ağa oradaydı, sarığı yoktu, yeleği yoktu, saçları korkudan diken diken, gözleri hâlâ sarhoşluktan perişan, yüzü perişan bir halde.

"Ne oldu?" diye sordum, gerinerek.

"Efendi, kalk! Korkunç bir şey oldu!" >>

Bana kırık bir sesle Arap tutuklunun az önce kaçtığını, mütesselimin kaçıışı zaten bildiğini, şeytani bir öfke içinde olduğunu ve onu çağırttığını söyledi... Selim bitirirken ona eşlik etmemi, liderini yatıştırmamı rica etti.

Zavallı ağayı takip etmeye hazırlanmam uzun sürmedi. Hapishanenin eşliğinde, korkunç mütesselim bizi bekliyordu. Bana selam vermeden Selim'in yakasına yapıştı ve onu Arnautların mahcup bir şekilde durduğu antreye sürükledi.

"Alçak! Ne yaptın?" diye bağırdı komutan.

"Ben bir şey yapmadım!" "Hayır, ben bir şey yapmadım," diye tekrarladı ağa.

"İşte tam da senin suçun! Hapishaneyi korumadın." İzlemek mi?... nerede?...

Ama tam burada, zindanlar!

İçeri giremedim... >>

Komutan dehşet içinde gözlerini devirdi; sarhoşluğunun anısı geri geldi, ama neyse ki ağanın evde ikinci anahtara sahip olduğunu düşünmemişti. Selim devam etti, şüphesiz artık kendisi de düşünmüyordu. "Anahtar...

Doğru, Aga! Pekala... Allah'a şükürler olsun, bunun bedelini bana ödetirdin! Gel, bu zindana bir kez daha inelim."

Birbirimiz ardına o sefil çukura gittik.

Her zamanki gibi açık ve karanlıktı ama boştu: artık tartışılmaz bir şey yoktu.

"Gitti!" diye mırıldandı Aga.

"Evet, gitti!" diye homurdandı öfkeli Mütesselim.

"Ona kim açabilirdi ki?"

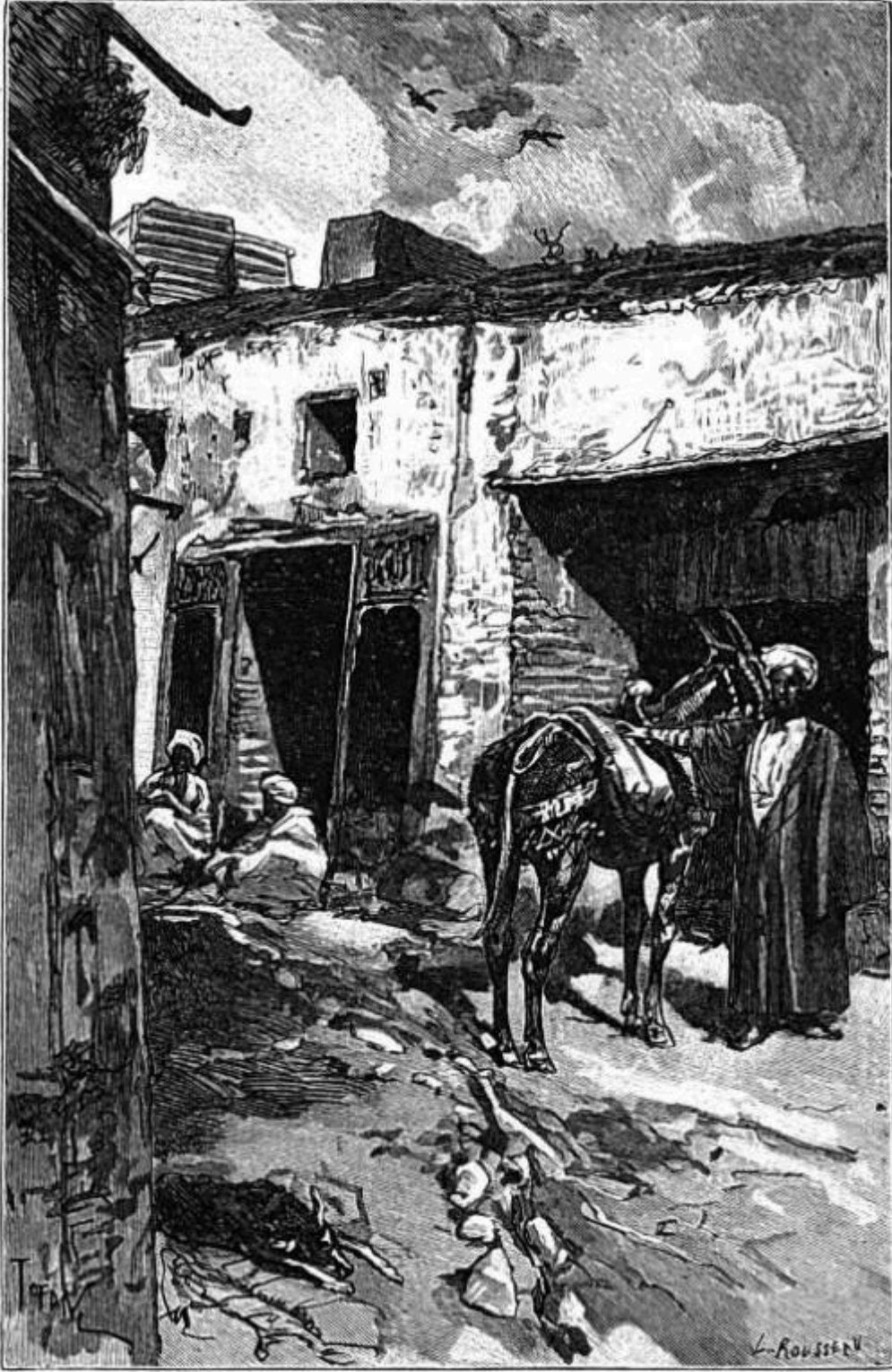
"Evet, kim, Aga? Söyle bana!" Ben değilim, Tanrım!

Ben de! Belki de adamlardır?

Aga arkasını dönerek Arnauts'a seslendi.

"Yaklaşın, köpekler; "Buraya gel!" diye bağırdı.

Tereddütle geldiler.

Un mulet, avec une selle de femme,  tait attach  devant la maison

Evin önünde bir katır, üzerinde bir kadın eyeri bağlıydı.

"Bu sürgüyü a tın mı?" diye sordu mütesselim.

"Evet, a tın mı?"

"Ağa," diye devam etti yaprak gibi titreyen  avuş, "akşam yemeğinden beri bu kapiya gitmedik.

"Hiçbirimiz bu s rg lere dokunmadık.

"Bu sabah kapıyı açtığımda, mahkûm artık orada değildi!" diye mırıldandı komutan. "Dün gece, tam burada onunla konuştum; dün gece ile bu sabah arasında zindanı açtın mı?" "Cevap ver!" Allah'a yemin ederiz ki, bu kilide parmağımızın ucuyla bile dokunmadık. >> Arnavutların cezalandırılacağından korktuğum için konuştum.

"Bu insanların anahtarı yoktu," diye belirttim. "Mahkûmu serbest bırakırlarsa, hâlâ evde olmalı.

Haklısın. Bu anahtar bütün gece kemerimdeydi. Her yeri aramalıyız.

Surların etrafına da bir Arnaut gönder; kapı muhafızlarını sorgula. Mahkûm, imkânsız bir şekilde sokağa ulaşmayı başardıysa, görülmüş olmalı... Ama kapılarda durmamış; aksine, surlara tırmanmaya çalışmış olmalı. Belki bir kaçış izi bulunur.

Evet, kapılara koş! Hadi şehrin etrafında dolaşalım, her yeri arayalım!"

Nous parcourûmes ensemble tous les recoins de la prison , puis nous revînmes dans la salle des gardes . Le moutesselim s'agitait avec impatience . Enfin , un des Arnauts rentra , apportant quelques haillons :

<< Voilà ce qu'on a trouvé au-dessus du précipice , » annonça-t-il .

L'aga saisit l'étoffe et l'examina attentivement .

<< Effendi , c'est un morceau du manteau de l'Arabe , s'écria-t-il , je le reconnais !

En es-tu sûr?

Aussi sûr que de ma barbe .

Alors il a quitté la prison...

Mais il doit avoir péri dans le précipice , ajoutai -je bien vite .

Allons voir ! >>

Nous nous rendimes à la hâte sur les lieux ; je remerciai Dieu, en voyant au jour cet abîme béant , de ce que je n'y étais pas tombé dans l'obscurité , pendant que je me penchais sur le bord pour jeter mes lambeaux d'étoffe . Le moutesselim inspecta le terrain , la roche , l'arbre , l'abîme profond .

« S'il est tombé là , il n'en reviendra pas ! murmura le fonctionnaire ; ... mais peut-être a-t- il réussi à sauter de l'autre côté ? »

Personne ne répondit ; le commandant continua ses recherches , grondant et tonnant contre tous ceux qui l'entouraient. Je le laissai se démener et j'allai acheter un cheval pour le jeune chef , après quoi j'entrai un instant chez ma petite malade .

Un mulet , avec une selle de femme , était attaché devant la maison . Je trouvai le père de la ressuscitée dans l'antichambre ,

il me reçut avec beaucoup de démonstrations amicales . La malade restait assise dans la pièce du fond ; ses joues avaient repris leur coloration naturelle , ses yeux ne brillaient plus de fièvre ; à côté d'elle se tenaient sa mère et son aïeule , celle - ci en habit de voyageuse.

Un grand manteau noir couvrait ses vêtements de dessous , dont j'aperçus la couleur blanche ; un voile , également noir , enveloppait sa tête . La jeune fille me tendit la main en disant :

<< Oh ! je te remercie , Effendi ; grâce à toi je vis !

Oui , elle vit , répéta l'aïeule ; tu as été l'instrument de Dieu el de la Vierge sainte , pour la sauver , pour me prolonger la vie à moi -même , car je n'ai rien sur la terre qui me soit aussi précieux que cette enfant ! Je ne saurais t'offrir de l'or, tu es un riche émir, tu as tout ce que tu peux désirer... Dis -moi , Effendi , comment te remercierai -je ?

Remercie Dieu et non pas moi , c'est lui qui t'a rendu ton enfant.

Je prierai pour toi , Effendi ; Dieu exaucera la prière d'une femme dont les pieds touchent la tombe. Combien de temps resteras -tu encore à Amadiyah , Émir ?

Fort peu.

Où vas-tu ?

Je n'en sais rien moi-même , d'ailleurs j'ai des raisons pour taire le but de mon voyage ; tout ce que je puis te dire , c'est que je me dirige vers l'orient.

Moi aussi , Seigneur , je vais vers l'orient. Je pars à l'instant. Tu as peut-être remarqué ma monture toute sellée ? Qui sait si nous nous reverrons jamais ! Reçois la bénédiction d'une vieille femme qui n'ose rien t'offrir de plus , et qui , du reste , n'aurait rien de meilleur à te donner .

Écoute encore je vais t'apprendre un secret , il te sera peut- être utile . Bientôt , à l'ouest d'ici , se lèveront de mauvais jours .

Il est possible que tu te trouves dans ce temps périlleux ; si tu te sentais en danger , si tu avais besoin de secours là - bas , entre

Achietah et Goudouktha , au dernier village du Tkhoma ; si personne ne voulait t'écouter , dis - leur que le Rouhi Koulyan te protège . Si on ne te répond pas , répète ce mot jusqu'à ce que tu trouves enfin quelqu'un qui te tire d'embarras , et tu trouveras quelqu'un , je te le promets !

Le Rouhi Koulyan ! l'esprit de la caverne ? Qui donc peut porter un si singulier nom ?

C'est une question à laquelle on ne te répondra pas.

Mais tu me promets que ces mots m'assureront une protection ?

L'esprit de la caverne est un être que personne ne connaît .

Il est tantôt ici et tantôt là ; il est partout où on l'implore , quand on mérite son secours . Dans plusieurs villages , tu trouveras des lieux où , à certain temps , on peut s'entretenir avec lui .

Il faut s'y rendre particulièrement vers minuit ; on expose l'objet de ses vœux' ; l'esprit donne des conseils et des encouragements , mais il sait aussi menacer et punir . Il se fait obéir des plus puissants .

On ne doit jamais parler de lui devant un étranger ; les fidèles et les justes peuvent seuls connaître l'endroit de sa retraite .

En ce cas le secret ne peut guère m'être utile.

Pourquoi ?

Parce que personne ne consentira à m'indiquer la demeure de ce protecteur mystérieux .

Apprends-leur que tu sais tout par moi. On te renseignera .

Mon nom est connu dans le pays de Tyari , les bons savent qu'ils peuvent se fier à mes amis

.

Quel est ton nom ?

Marah Dourimée . »

Hapishanenin her köşesini birlikte araştırdık, sonra gardiyan odasına döndük. Mütesselim sabırsızlıkla huzursuzdu. Sonunda, Arnautlardan biri bez parçalarıyla geri döndü:

"Uçurumun üzerinde bulunan şey bu," diye duyurdu.

Ağa bezi alıp dikkatlice inceledi.

"Efendi, bu Arap'ın cübbesinin bir parçası," diye bağırdı, "Tanıdım!

Emin misin?

Sakalım kadar eminim.

Sonra hapishaneden ayrıldı...

Ama uçurumda can vermiş olmalı," diye ekledim hemen.

"Gidip bakalım!"

Olay yerine koştuk; ışıktaki bu kocaman uçurumu görünce, karanlıkta, bez parçalarını atmak için kenardan eğilirken içine düşmediğim için Tanrı'ya şükrettim. Mütesselim araziye, kayayı, ağacı, derin uçurumu inceledi. "Orada düşerse geri dönmeyecek!" diye mırıldandı görevli; "...ama belki de diğer tarafa atlamayı başarmıştır?"

Kimse cevap vermedi; komutan, etrafındaki herkese homurdanıp gürleyerek aramaya devam etti. Onu kendi haline bırakıp genç şef için bir at almaya gittim, ardından bir anlığına küçük hastamın evine gittim.

Evin önünde bir kadın eyeri bağlı bir katır vardı. Dirilen kadının babasını bekleme odasında buldum,

beni dostça gösterilerle karşıladı. Hasta kadın arka odada oturuyordu; yanakları doğal rengine dönmüş, gözleri artık ateşten parlamıyordu; yanında annesi ve büyükannesi duruyordu, büyükannesi de gezgin kıyafeti giymişti. İç çamaşırlarının üzerinde büyük, siyah bir peçe vardı, beyaz rengini gördüm; başını da siyah bir peçe sarmıştı. Genç kız elini uzatarak bana şöyle dedi:

"Ah! Teşekkür ederim Efendim; senin sayende yaşıyorum!

Evet, yaşıyor," diye tekrarladı büyükanne; "Tanrı'nın ve Kutsal Bakire'nin aracı oldun, onu kurtarmak, hayatımı uzatmak için, çünkü yeryüzünde bu çocuktan daha değerli hiçbir şeyim yok! Sana altın sunamam, sen zengin bir emirsin, arzulayabileceğin her şeye sahipsin...

Söyle bana Efendi, sana nasıl teşekkür edebilirim?

Tanrı'ya şükret, bana değil, çocuğunu sana geri veren O'dur.

Senin için dua edeceğim Efendi; Tanrı, ayakları mezara değen bir kadının duasını kabul edecektir. Amadiyah'ta ne kadar kalacaksın Emir?

Çok az.

Nereye gidiyorsun?

Kendimi bilmiyorum, ayrıca yolculuğumun amacı konusunda sessiz kalmam için sebeplerim var; sana söyleyebileceğim tek şey doğuya gittiğim.

Ben de, Efendim, doğuya gidiyorum. Hemen ayrılıyorum. Belki eyerlenmiş atımı fark etmişsindir? Bir daha birbirimizi görüp göremeyeceğimizi kim bilebilir! Sana daha fazlasını vermeye cesaret edemeyen ve üstelik sana verecek daha iyisini istemeyen yaşlı bir kadının duasını kabul et.

Tekrar dinle, Sana bir sır vereceğim; belki işine yarar. Yakında, buranın batısında, kötü günler başlayacak.

Kendini bu tehlikeli zamanda bulman mümkün; eğer tehlikede hissettiysen, orada yardıma ihtiyacın olduysa,

Achietah ve Gouduktha arasında, Tkhome'nın son köyünde; eğer kimse seni dinlemiyorsa, onlara Ruhi Kulyan'ın seni koruduğunu söyle. Eğer sana cevap vermezlerse, sonunda seni bu zor durumdan kurtaracak birini bulana kadar bu kelimeyi tekrarla ve birini bulacaksın, söz veriyorum!

Ruhi Kulyan! Mağaranın ruhu mu? Böylesine tuhaf bir ismi kim taşıyabilir? Bu, cevaplanamayacak bir soru.

Ama bana bu sözlerin beni koruyacağına söz veriyor musun?

Mağaranın ruhu kimsenin bilmediği bir varlıktır.

Bazen burada, bazen oradadır; yardımına ihtiyaç duyulduğunda, yalvarıldığı her yeredir.

Birçok köyde, belirli zamanlarda onunla sohbet edebileceğiniz yerler bulacaksınız. Oraya gitmeli, özellikle gece yarısı civarında; kişi arzularının nesnesini açıklar; ruh öğüt ve cesaret verir, ama aynı zamanda nasıl tehdit edeceğini ve cezalandıracağını da bilir. En güçlülerin itaatini emreder.

Ondan asla bir yabancının önünde bahsetmemeliyiz; sığınağının yerini yalnızca sadıklar ve erdemliler bilebilir.

Bu durumda, gizliliğin bana pek faydası olmaz.

Neden?

Çünkü kimse bana bu gizemli koruyucunun meskenini söylemeyi kabul etmez. Onlara benim aracılığımla her şeyi bildiğini söyle. Seni bilgilendirirler.

Adım Tyari diyarında bilinir; iyiler dostlarıma güvenilebileceklerini bilirler.

Senin adın ne?

Marah Dourimée.

Cette communication me parut si fantastique , si bizarre , que je n'y ajoutai pas grande importance ; je pris seulement note des noms , lesquels pouvaient me servir à l'occasion , et après avoir adressé un respectueux adieu à la centenaire , je revins chez moi .

En passant devant la cuisine , j'entendis un tel vacarme , que je crus devoir entrer. Le moindre incident avait son intérêt , vu notre situation . Merzinah faisait à Sélim une verte sermonce ; elle gesticulait au milieu de la pièce ; l'aga écoutait , les yeux baissés , comme un petit garçon. Loïn de se taire à mon approche , la gouvernante me prit à témoin de la justesse de ses reproches :

<< Regarde un peu cet aga ! » me cria - t - elle .

Sélim baissa davantage la tête . Je me plaçai de manière à bien l'envisager , pour mieux répondre .

« Cet homme est-il l'aga des Arnauts ? continua Merzinah .

Oui , » murmurai-je inconsciemment et sans doute d'un ton très convaincu . La fureur redoubla .

« Quoi ! tu le prends pour un vaillant guerrier, un chef respecté !

Eh bien je vais te dire , moi , ce qu'il est : cet aga , c'est un poltron !

Merzinah , ne me pousse point à bout ! s'écria enfin Sélim ; tu sais que ma colère est terrible !

Mais qu'y a - t - il donc ? demandai -je .

Il y a ces cinquante piastres ! grommela la vieille d'un air dédaigneux en poussant du pied la monnaie qui s'étalait par terre .

Qu'est-ce que cet argent , Merzinah ?

C'est la part que le moutesselim fait à l'aga .

Pourquoi ?

Pour la prise du makredji , Effendi ; tu sais peut- être combien l'affaire lui rapporte à lui ?

Une vingtaine de mille piastres , je pense.

Oui , au moins cela . Et il donne au brave colonel des

Arnauts cette misère ! Et sais - tu ce qu'a fait le colonel des

Arnauts ?

Non.

Il a accepté cette somme ridicule , sans répliquer un seul mot. Demande -lui si je mens !

Qu'aurais-je dit ? soupira l'aga songeur.

Il fallait lui jeter l'argent à la barbe . Quant à moi , je l'eusse fait certainement ; ne le crois - tu pas , Effendi ?

Je le crois . »

Et certes je le croyais , Merzinah ayant assez prouvé l'énergie de son caractère ; elle me remercia du regard et continua :

<< Effendi , n'es-tu pas d'avis qu'il doit reporter cet argent ?

Non .

Non ? >>

Je me tournai vers Sélim pour lui demander :

<< As-tu signé le compte que le commandant adresse à Mossoul ?

Oui.

Combien annonce -t-il ?

Quatre cents piastres en or , quatre - vingt - une en argent .

C'est tout ?

Oui.

Et la montre , les bijoux ?

Pas un mot .

Que veux-tu ! il est ton chef, tu ne peux t'en faire un ennemi ; la délation est un triste remède ; tu as accepté les cinquante piastres , garde-les . Je parlerai pour toi au commandant , j'espère te faire donner mille piastres .

Est- il possible , Seigneur ! exclama Merzinah .

Oui . Cet argent, en réalité , n'appartient ni au moutesselim ni à l'aga ; mais enfin , puisque le commandant se l'adjuge , suivant le détestable usage de votre pays , je ne vois pas pourquoi il ne ferait pas à Sélim une part convenable . L'escorte est- elle partie ?

Non , Émir , le moutesselim est obligé de recommencer sa lettre à cause de l'Arabe ; du reste il attend encore , dans l'espoir qu'on retrouvera la trace du prisonnier.

Je crois que la trace est toute retrouvée le fugitif a péri dans le précipice .

Le commandant n'en est pas sûr ; il s'imagine que l'Arabe vit toujours .

A-t-il eu des nouvelles de son évasion ?

Non ; mais j'ai compris , d'après ce qu'il a dit , qu'il ne renonce pas à l'espoir de le découvrir . Je le souhaite pour lui . »

Je remontai dans ma chambre , me demandant ce qui pouvait entretenir les soupçons du moutesselim ; repassant dans mon esprit toutes les circonstances de l'événement , je n'en trouvai pas une de nature à nous trahir . J'étais plongé dans mes réflexions lorsque l'aga accourut pour m'appeler .

<< Effendi , hâte-toi , le commandant te demande ; il veut retourner avec nous , une fois encore , dans la prison . Il y est déjà, qui nous attend.

Je descends tout de suite , Sélim-aga. »

Pourquoi me faisait-il appeler ? Avait-il deviné quelque chose ?

Allait- il me traiter en ami ou en ennemi ? Je résolus de me préparer en tout état de cause .

Mes deux revolvers étaient chargés ; je les cachai sous mes vêtements , ainsi que deux autres pistolets , puis je me rendis dans la petite pièce occupée par Halef :

« Où est le büyük - emini ? lui dis -je .

Le commandant de l'escorte l'a emmené tout à l'heure. >>

Cette circonstance , insignifiante en apparence , me donna l'éveil ; je repris :

Bu iletişim o kadar fantastik, o kadar tuhaf görünüyordu ki, pek önemsemedim; sadece ara sıra işime yarayabilecek isimleri not ettim ve yüz yaşındaki adama saygılı bir şekilde veda ettikten sonra eve döndüm.

Mutfağın önünden geçerken öyle bir gürültü duydum ki içeri girmem gerektiğini hissettim.

İçinde bulunduğumuz durum göz önüne alındığında, en ufak bir olayın bile önemi vardı.

Merzinah, Selim'e sert bir çıkışta bulunuyordu; odanın ortasında el kol hareketleri yapıyordu; ağa, gözleri küçük bir çocuk gibi aşağıda, dinliyordu. Yaklaşmam karşısında sessiz kalmak şöyle dursun, kahya kadın beni azarlarının haklılığına tanıklık etmem için çağırırdı:

"Şu ağaya bak!" diye bağırdı bana.

Selim başını daha da eğdi. Daha iyi cevap verebilmek için ona doğru düzgün bakabileceğim bir pozisyon aldım. "Bu adam Arnautlar'ın ağası mı?" diye devam etti Merzinah. "Evet," diye mırıldandım bilinçsizce ve şüphesiz çok ikna olmuş bir tonla. Öfkem iki katına çıktı.

"Ne! Onu yiğit bir savaşçı, saygın bir lider mi sanıyorsun!

Peki, sana ne olduğunu söyleyeyim: bu ağa bir korkak!

Merzinah, beni zorlama!" diye bağırdı Selim sonunda. "Öfkemin korkunç olduğunu biliyorsun! Ama bu ne?" diye sordum.

"Bu elli kuruş var!" diye homurdandı yaşlı kadın, yere saçılmış paraları tekmeleyerek küçümseyerek.

"Bu para ne Merzinah?

"Mütesselim'in ağaya verdiği pay. "Neden?" Makredji'nin yakalanması için Efendim; belki bu işin ona ne kadar kazandırdığını biliyorsunuzdur?

Sanırım yirmi bin kuruş kadar.

Evet, en azından o kadar. Ve cesur Arnauts albayına bu cüzi parayı veriyor! Peki Arnauts albayının ne yaptığını biliyor musunuz?

Hayır.

Bu gülünç meblağı tek kelime etmeden kabul etti. Yalan söylüyor muyum diye sorun ona!

Ne derdim ben? diye iç çekti ağa düşünceli bir şekilde.

Parayı yüzüne fırlatmalıydı. Bana gelince, kesinlikle yapardım; inanmıyor musun Efendim? İnanıyorum."

Ve kesinlikle inandım, Merzinah karakterinin enerjisini yeterince gösterdikten sonra bana bakarak teşekkür etti ve devam etti:

"Efendi, sence bu parayı geri almalı mı?

Hayır.

Hayır?" >>

Selim'e dönüp sordum:

<< Komutanın Musul'a gönderdiği hesabı imzaladın mı?

Evet.

Ne kadar diyor?

Dört yüz altın kuruş, seksen bir gümüş.

Hepsi bu mu?

Evet.

Ya saat, mücevher?

Tek kelime yok.

Ne istiyorsun! O senin önderin, onu düşman edemezsin; ihbar etmek kötü bir çare; elli kuruşu kabul ettin, sakla onları. Senin adına komutanla konuşacağım, umarım bin kuruş vermeni sağlarım.

Mümkün mü, Tanrım! diye haykırdı Merzinah.

Evet. Bu para aslında ne mütesselimin ne de ağanın; Ama sonunda, komutan ülkenizin iğrenç âdetlerine uyarak parayı kendi için aldığına göre, Selim'e de uygun bir pay vermesinin bir anlamı yok. Muhafız gitti mi?

Hayır, Emir, mütesselim Arap yüzünden mektubuna yeniden başlamak zorunda; ayrıca, tutuklunun izinin bulunması umuduyla hâlâ bekliyor.

İz bulundu sanırım; kaçak uçurumda can verdi.

Komutan emin değil; Arap'ın hâlâ hayatta olduğunu düşünüyor.

Kaçışından haber almış mı?

Hayır; ama söylediklerinden, onu bulma umudunu yitirmediğini anlıyorum.

Umarım onun iyiliği için öyledir.

Mutesselim'in şüphelerini neyin körüklediğini merak ederek odama geri döndüm; olayın tüm ayrıntılarını kafamda gözden geçirdiğimde, bizi ele verebilecek tek bir şey bulamadım. Ağa beni çağırmak için koştuğunda derin düşüncelere dalmıştım.

"Efendi, acele et, komutan seni istiyor; bizimle tekrar zindana dönmek istiyor. Zaten orada, bizi bekliyor.

Hemen aşağı ineceğim Selim Ağa."

Beni neden çağırıyordu? Bir şey mi tahmin etmişti?

Bana dost mu yoksa düşman mı davranacaktı? Her halükarda kendimi hazırlamaya karar verdim. İki tabancam doluydu; Bunları iki tabancayla birlikte kıyafetlerimin altına sakladım, sonra Halef'in kaldığı küçük odaya gittim:

"Büyük Emni nerede?" diye sordum ona.

Eskort komutanı onu az önce götürdü. >>

Önemsiz görünen bu durum beni uyandırdı; devam ettim:

« Combien y a-t-il de temps ?

On est venu le chercher à peu près au moment où tu as quitté la maison pour acheter un cheval .

Viens avec moi chez le cheikh . »

Nous trouvâmes Mohammed assis à terre et fumant :

Émir , me dit- il , Allah ne m'a pas donné assez de patience pour attendre tranquillement ce que je souhaite . Que faisons-nous encore dans la ville ? Je veux partir !

Nous ne tarderons point à fuir , Mohammed . Je crois que nous sommes trahis . >>

Il se leva , comme un homme désagréablement surpris sans doute , mais prêt à dominer ses craintes et à lutter contre les événements . Le danger finissait par vaincre l'apathie de sa race.

<< Pourquoi crois - tu cela , Effendi ? s'écria - t- il .

Je le crains ; le commandant m'envoie chercher ; il veut , prétend- il , visiter encore une fois la prison avec moi . Je me rends à son invitation , mais je prends toutes mes précautions . Si je ne suis pas ici dans une heure , c'est qu'il sera arrivé quelque incident fâcheux .

Sidi ! j'irai te chercher ! s'écria tout de suite mon brave petit Halef.

Pourras -tu venir jusqu'à moi ? Je n'en sais rien . Peut - être serai-je en prison... Vous verrez alors ce que vous aurez à faire : ou fuir , ou essayer de me délivrer.

Nous ne t'abandonnerons jamais ! » murmura le Haddedîn d'une voix calme et grave.

Il était magnifique de fierté avec sa longue barbe blanche tombant jusqu'à sa ceinture , ses yeux étincelants , sa haute et noble taille. Il eût pu représenter le courage résolu , mais prudent , de la verte vieillesse .

« Je te remercie , répondis -je . S'ils me prennent , ce ne sera pas sans lutte . En tous cas , j'espère bien ne pas me laisser lier et pouvoir vous marquer par un signe le cachot que j'occuperai .

Comment feras -tu , Sidi ? interrompit Halef.

Je mettrai un haillon , un lambeau de mes vêtements , s'il le faut , au soupirail qui donne dans le jardin . L'aga et Merzinah , du reste , me sont dévoués ; ils me serviront d'intermédiaires près de vous . Ne manquez pas de tenir nos chevaux toujours prêts .

Vous combinerez le plan qui vous semblera le meilleur . Adieu ! le moutesselim m'attend , et il faut que je voie encore sir Lindsay. >>

Lindsay , lui aussi , fumait tranquillement sur son tapis . Il me salua par une bruyante exclamation .

<< Ah ! il était temps que vous vinssiez ! Je veux partir .

En vérité ?

N'est- ce pas monstrueux ce qui se passe ici ? Regardez . »

Il se leva et me montra par la fenêtre un Arnaute couché à plat ventre sur le toit de la maison voisine et surveillant la nôtre .

« Je me tiens à quatre pour ne pas envoyer une balle à ce drôle , voyez -vous , Sir , dit l'Anglais .

Écoutez, Lindsay, je vais me rendre à la prison, où m'attend le moutesselim . Si dans une heure je ne suis pas de retour , c'est qu'on m'aura arrêté ; en ce cas , je m'efforcerai d'attacher quelque loque au soupirail de mon cachot . Vous pourrez l'apercevoir d'ici ou de l'avant- toit.

Très bien et alors on apprendra à connaître master David Lindsay!

Vous vous entendrez avec Halef , il prétend savoir l'anglais maintenant.

La pantomime suffit ; yes ! Soyez en paix , Sir. »

Je partis... Sur moi veillaient trois hommes dont je connaissais le dévouement et le courage . Du reste , je ne redoutais pas beaucoup la garnison d'Amadijah, affaiblie par la fièvre , ni la poursuite des rares habitants , engourdis dans la torpeur de la misère .

Sélim - aga se tenait devant la porte ; il trouvait que je tardais beaucoup ; nous prîmes le pas accéléré pour nous rendre à la prison . Les deux ruelles qu'il nous fallait suivre me parurent désertes . On devait m'épier secrètement , mais personne ne se montrait. A mon arrivée , le comendant me salua avec une politesse à travers laquelle ma défiance crut reconnaître d'inquiétants symptômes .

<< Effendi , me dit-il , quand la porte se fut refermée sur nous , corps du fugitif n'a pas été retrouvé .

Tu as fais sonder le précipice?

Oui ; on y est descendu avec des cordes ; on n'a rien trouvé .

Et les vêtements?

Les vêtements ont peut-être été jetés là , à dessein.

Alors il aurait eu un habit de rechange?

Plusieurs vêtements ont été achetés hier au bazar , entre autres un costume complet. »

Il me regardait , comme s'il eût voulu lire dans mes yeux ou sur ma physionomie quelque altération qui me trahît. Je ne bronchai point ; j'avais eu le temps de composer mon visage , je repris en souriant :

« Ce costume était pour lui?

Je le crois . On lui a même acheté un cheval de selle.

Ah!

Ce cheval est encore en ville .

Et tu crois que le prisonnier tenterait de passer les portes à cheval? Tu te forges de singulières imaginations . Aurais - tu encore besoin de médecine ?

Cette médecine , je n'en boirai plus jamais ! Je suis persuadé que l'Arabe est encore à Amadijah .

Comment expliques- tu son évasion?

Je ne sais . Il est certain que l'aga et les Arnauts n'y ont nullement contribué .

Où le crois-tu caché?

Je n'ai pu encore découvrir sa retraite , mais , Seigneur, tu vas m'aider.

Moi ! volontiers , si je le puis . »

Tout en avançant , le moutesselim jetait un regard oblique vers l'escalier, où se tenaient les Arnauts pressés sur les marches...

Tout ce que me disait le haut fonctionnaire confirmait mes prévisions .

Je regardai Sélim ; son visage impassible me persuada qu'il ignorait le dessein de son chef. Lui-même semblait être tenu en suspicion. On redoutait probablement sa connivence avec nous .

"Ne kadar zaman oldu?

Sen at almak için evden ayrıldı ın sıralarda onu almaya geldiler.

Benimle  eyhin yanına gel."

Muhammed'i yerde oturmuş sigara içerken bulduk. "Emir," dedi bana, "Allah bana istediğim şeyi sessizce bekleyecek kadar sabır vermedi. Şehirde hâlâ ne yapıyoruz? Gitmek istiyorum! Yakında kaçacağız, Muhammed. Sanırım ihanete uğradık."

Ayağa kalktı, şüphesiz hoş olmayan bir şekilde  a ırmı  ama korkularını yenip olaylarla mücadele etmeye hazır bir adam gibi. Tehlike sonunda ırkının kayıtsızlığını bastırıyordu.

"Neden böyle düşünüyorsun, Efendi?" diye bağırdı. "Korkarım  yle; komutan beni  a ırdı; iddiaya göre benimle bir kez daha hapishaneyi ziyaret etmek istiyor." Davetini kabul ediyorum ama her türlü önlemi alıyorum. Bir saat içinde burada olmazsam, talihsiz bir şey olmuş olacak.

Sidi! Gelip seni alacağım! diye bağırdı cesur küçük Halef'im hemen.

Bana gelebilecek misin? Bilmiyorum. Belki hapiste olacağım.. O zaman ne yapman gerektiğini göreceksin: ya ka  ya da beni kurtarmaya  alı .

Seni asla terk etmeyeceğiz! " diye mırıldandı Haddedîn sakın ve ciddi bir sesle.

Beline kadar uzanan uzun beyaz sakalı, ışıldayan gözleri, uzun ve asil duruşuyla son derece gururluydu. Yaşlılığın azimli ama temkinli cesaretini temsil edebilirdi.

"Teşekkür ederim," diye cevapladım. "Beni alırlarsa, m cadelesiz olmaz." Her neyse, kendimi ba lamamayı ve sizin için işgal edeceğim zindanı bir işaretle i aretleylebilmeyi umuyorum.

Bunu nasıl yapacaksın Sidi? diye araya girdi Halef.

Bahçeye açılan havalandırma deliğine gerekirse bir bez parçası, bir parça giysimi koyacağım. Ayrıca a a ve Merzinah bana bağlı; sizinle aracılık edecekler. Atlarımızı her zaman hazır tutmayı ihmal etmeyin.

Size en uygun görünen planı tasarlayacaksınız. Elveda! Mütesselim beni bekliyor ve S r Lindsay'i tekrar görmeliyim. >>

Lindsay de, Halısının üzerinde huzur içinde sigara içiyordu. Beni yüksek sesle haykırarak karşıladı.

<<Ah! Gelme vaktin geldi! Gitmek istiyorum.

Gerçekten mi?

Burada olanlar korkunç değil mi? Bak."

Ayağa kalktı ve pencereden, komşu evin çatısında yüzüstü yatıp bizimkini izleyen bir Arnaut'u işaret etti.

"Kendime çekiliyorum, bu yüzden o adamı vurmuyorum, görüyorsunuz efendim," dedi İngiliz.

Dinle Lindsay, hapishaneye gidiyorum, orada mutesselim beni bekliyor. Bir saat içinde dönmezsem, tutuklanmı ım demektir; bu durumda, zindanımın havalandırma deliğine bir bez ba lamaya çalışacağım. Onu buradan veya saçaklardan g rebileceksin.

Pekala, o zaman Usta David Lindsay'i tanıyacağız!

Halef'le iyi ge ineceksin; artık İngilizce bildiğini iddia ediyor. Pantomim yeter; evet! Rahat olun efendim.  

« Regarde un peu cet aga, » me cria-t-elle.

"Şuna bak," diye seslendi bana.

Ayrıldım... Bağlılıklarını ve cesaretlerini çok iyi bildiğim üç adam beni gözetiyordu. Ayrıca, ne ateşten zayıflamış Amadiah garnizonundan, ne de sefaletin uyuşukluğu içinde uyuşmuş birkaç sakinin peşinden koşmaktan pek korkmuyordum.

Selimaga kapının önünde duruyordu; çok geç kaldığını düşündü; hapishaneye varmak için hızlı bir adım attık. Takip etmemiz gereken iki sokak ıssız görünüyordu. Beni gizlice gözetliyor olmalıydı ama kimse görünmedi. Geldiğimde, komutan beni öyle bir nezaketle karşıladı ki, güvensizliğim endişe verici belirtileri fark ettiğini sandı. "Efendi," dedi bana, "kapı arkamızdan kapandığında, kaçağın cesedi bulunamadı.

Uçurumun dibini arattınız mı?

Evet; iplerle kendimizi aşağı indirdik; hiçbir şey bulamadık.

Ya kıyafetler?

Belki de kıyafetler bilerek oraya atılmıştı.

Böylece yedek kıyafetleri olurdu?

Dün çarşıdan birkaç parça kıyafet satın alındı, aralarında tam bir takım elbise de vardı."

Sanki gözlerimde veya yüzümde beni ele verecek bir değişiklik okumak ister gibi bana baktı.

İrkilmedim; Yüzümü toparlamak için vaktim oldu, gülümseyerek devam ettim:

"Bu ona yakışır mıydı?

Sanırım öyle. Hatta ona bir binicilik atı bile aldılar.

Ah!

O at hala şehirde.

Ve sen mahkûmun at sırtında kapılardan geçmeye çalışacağını mı düşünüyorsun? Garip şeyler hayal ediyorsun. Hala ilaca ihtiyacın var mı?

O ilacı bir daha asla içmeyeceğim! Eminim ki

Arap hala Amadiyah'ta.

Kaçışını nasıl açıklıyorsun?

Bilmiyorum. Ağa ve Arnautların bunda hiçbir rolü olmadığı kesin.

Sence nerede saklanıyor?

Henüz saklandığı yeri bulamadım ama Tanrım, bana yardım edeceksin.

Ben! Memnuniyetle, eğer yapabilirsem."

İlerlerken, mütesselim, Arnautların basamaklarda toplanmış halde durduğu merdivenlere yan yan baktı...

Yüksek rütbeli memurun bana söylediği her şey, tahminlerimi doğruluyordu.

Selim'e baktım; ifadesiz yüzü, liderinin planından habersiz olduğuna beni ikna etti. Kendisi de şüpheyle karşılanıyor gibiydi. Muhtemelen bizimle işbirliği yapmasından korkuyorlardı.

Le commandant reprit :

« Émir , j'ai entendu raconter que tu es un grand connaisseur en fait de traces .

Qui te l'a dit?

Ton bachi- bouzouk , auquel ton serviteur l'a raconté . »

Donc mon bachi-bouzouk avait été interrogé ; c'était pour cela que le chef de l'escorte , non content de l'avoir retenu presque la nuit, l'emmenait encore dès le matin . Le moutesselim continua :

« Oui , et c'est afin que tu m'aides à retrouver le fugitif que je t'ai fait prier de venir ici .

Mais nous avons déjà visité la prison !

Il faut la visiter encore ; souvent un faible indice met tout à coup sur la voie.

Parcourons donc les lieux .

Commençons par le cachot de l'Arabe ; c'est là que nous trouverons mieux la piste . »

Le rusé matois ! J'entendais craquer les planches de l'escalier.

Les Arnauts descendaient à petits pas.

<< Ouvrez , Sélim-aga ! » commanda le moutesselim quand nous fûmes devant le cachot.

L'aga ouvrit tout au large , puis appuya la porte contre le mur.
 Je m'avançai sur le seuil avec précaution , veillant à ce qu'on ne pût me pousser dans l'intérieur . Je regardai de tous côtés.
 « Je ne vois rien , Moutesselim , dis -je après examen .
 Tu ne peux rien voir d'où tu es , avance au fond ; descends, Effendi , descends donc !
 Descendons , si tu le crois nécessaire. »
 Je remontai d'abord d'un pas , saisis fortement la porte et l'enlevai de ses gonds ; après quoi je la plaçai en travers sur le seuil .
 Le commandant ne s'attendait pas du tout à ce procédé , qui dérangeait soudain son plan .
 « Que fais -tu ? me demanda - t - il en fronçant les sourcils .
 J'enlève la porte , comme tu le vois .
 Mais pourquoi ?
 Oh ! parce que , quand il s'agit de découvrir des traces ou des indices , on ne saurait prendre trop de précautions .
 Cette porte ne te gêne en rien . Tu ne vois pas plus clair au fond du trou , qu'elle y soit ou non .
 C'est juste , seulement sais- tu quels sont les indices les plus certains ?
 Lesquels?
 Ceux qu'on remarque sur le visage d'un homme : ceux - là , ajoutai -je en lui frappant familièrement sur l'épaule , ceux - là , un effendi du Germanistan les voit tout de suite ; il ne s'y trompe pas .
 Que veux - tu dire?
 Je veux dire que tu es vraiment un diplomate consommé.
 Tu caches tes secrets et tes desseins avec une adresse incomparable ! Maintenant , pour te satisfaire , je vais descendre au fond du cachot.
 Mais , Effendi , de quels projets me soupçonnes -tu capable ?
 Ta sagesse t'a fait trouver juste , Moutesselim; tu penses qu'un prisonnier devinerait bien mieux comment un autre prisonnier a pu s'échapper.
 Allah kérîm ! tu es un habile homme ! >>
 Je sautai au fond du trou et feignis de me baisser , mais je ne quittais pas mes gens de l'œil .
 Le moutesselim faisait signe à l'aga ; tous deux s'approchaient de la porte renversée pour la soulever .
 Je me relevai en criant :
 << Laisse cette porte , Moutesselim .
 Il faut la remettre en place .
 Je compte l'y remettre moi -même. >>
 Je pris mon élan pour remonter, ce qui n'était pas aisé , car le trou avait une certaine profondeur au delà des marches .
 << Ne bouge pas ! ordonna le moutesselim , et sur un mouvement de sa main plusieurs Arnauts s'approchèrent. Ne bouge pas ! tu es prisonnier ! >>
 L'aga tressaillit , il comprenait enfin et me regardait , puis son chef, avec stupeur.
 << Prisonnier ? répliquai - je tranquillement . Tu plaisantes ?
 Je ne plaisante pas .
 Alors tu es devenu fou cette nuit. Toi , tu me ferais prisonnier ! Songes-y donc !
 Tu es prisonnier, répéta le commandant. Tu ne recouvreras ta liberté que quand le fugitif aura été ramené ici .
 Moutesselim, tu ne feras jamais rentrer cet homme dans ta prison.

Pourquoi pas ?

Parce que tu as affaire à un jeune chef auquel Dieu a donné la prudence et le courage ,
qualités qui te manquent absolument.

Tu me braves ! Eh bien, fais maintenant usage de ta propre prudence , si tu en possèdes !

Vous autres , remettez cette porte sur ses gonds et fermez le verrou ! »

Je tirai mes armes de dessous ma ceinture et criai en montrant le canon de mon revolver :

<< Laissez la porte , ou...

Fermez -la ! hurla le commandant .

Prenez garde , je vais tirer...

Ose -le , giaour !

Oser ! ô moutesselim ! Je n'hésiterai pas , et si je ménage tes gens , je viserai sur toi le
premier , entends -tu ? »

La menace produisit son effet ; le vaillant défenseur d'Amadiyah recula , en criant toujours :

<< Fermez la porte , chiens !

Laissez - la , ou j'envoie les premiers qui s'avancent dans la Djehennah ! Et toi ,
commandant , n'oublie pas la protection qui me couvre une insulte à ma personne pourrait te
coûter la vie.

Komutan devam etti:

"Emir, senin iz konusunda büyük bir uzman olduğunu duydum.

Sana kim söyledi?

Hizmetkarının anlattığı Başbuzuğun."

Başbuzuğum sorgulanmıştı; bu yüzden refakatçi lideri, onu neredeyse bir gece alıkoymakla
yetinmeyip, sabah tekrar götürüyordu. Mütesselim devam etti:

"Evet, kaçığı bulmama yardım edebilmen için seni buraya çağırdım.

Ama hapishaneyi çoktan ziyaret ettik!

Tekrar ziyaret etmeliyiz; çoğu zaman belli belirsiz bir ipucu bizi aniden patikaya götürür.

Öyleyse bölgeyi keşfedelim.

Arap'ın zindanından başlayalım; en iyi izi orada bulacağız."

Kurnaz, sinsi! Merdiven tahtalarının gıcırdadığını duydum.

Arnautlar yavaşça iniyorlardı.

"Aç, Selim-ağa!" Zindanın önündeyken mütesselim'e emretti.

Ağa kapıyı ardına kadar açtı, sonra kapıyı duvara dayadı.

Kimsenin beni içeri itemeyeceğinden emin olarak dikkatlice eşığe doğru yürüdüm. Etrafıma
bakındım.

"Hiçbir şey göremiyorum Mütesselim," dedim kapıyı inceledikten sonra.

"Olduğun yerden hiçbir şey göremiyorsun, arkaya git; aşağı in Efendim, aşağı in!

Gerekirse aşağı inelim."

Önce bir basamak geri çıktım, kapıyı sıkıca kavradım ve menteşelerinden çıkardım;
ardından eşığın üzerine yerleştirdim. Komutan bu işlemi hiç beklemiyordu ve bu da aniden
planını bozdu.

"Ne yapıyorsun?" diye sordu kaşlarını çatarak. "Gördüğünüz gibi kapıyı söküyorum.

Ama neden?

Ah! Çünkü iz veya ipucu bulmak söz konusu olduğunda, insan çok fazla önlem alamaz.

O kapı sizi hiç rahatsız etmedi. İster orada olsun ister olmasın, deliğin dibini daha net
göremezsiniz.

Doğru, ancak en kesin ipuçlarının hangileri olduğunu biliyor musunuz?

Hangileri?

Bir adamın yüzünde fark ettiğiniz ipuçları: bunlar," diye ekledim, omzuna samimi bir şekilde dokunarak, "bir Almanistan efendisi bunları hemen görür; yanılmıyor.

Ne demek istiyorsunuz?" Yani, siz gerçekten mükemmel bir diplomatsınız.

Sırlarınızı ve planlarınızı eşsiz bir ustalıkla saklıyorsunuz! Şimdi, sizi memnun etmek için zindanın derinliklerine ineceğim.

Ama Efendi, benden ne gibi planlar yapabileceğinizi düşünüyorsunuz?

Bilgeliliğiniz sizi haklı çıkardı, Mütesselim; Bir mahkûmun, başka bir mahkûmun nasıl kaçabildiğini tahmin etmede çok daha iyi olacağını mı düşünüyorsun?

Allah kahretsin! Sen zeki bir adamsın! >>

Çukurluğun dibine atladım ve eğiliyormuş gibi yaptım ama gözlerimi adamlarımdan ayırmadım.

Mutesselim, Ağa'ya işaret etti; ikisi de devrilmiş kapıyı kaldırmak için yaklaştılar.

Ayağa kalktım ve bağırdım:

<< O kapıyı bırak, Mutesselim.

Geri yerine konulmalı.

Ben de kendim geri koymayı düşünüyorum. >>

Tekrar yukarı tırmanmak için koştum ama bu kolay olmadı çünkü çukur, basamakların ötesinde oldukça derindi.

"Kıpırdama!" diye emretti mutesselim ve elini sallayarak birkaç Arnaut yaklaştı. "Kıpırdama! Sen bir mahkûmsun!"

Ağa ürperdi; sonunda anladı ve önce bana, sonra liderine şaşkınlıkla baktı.

"Mahkûm mu?" diye sakince cevapladım. "Şaka mı yapıyorsun?"

Şaka yapmıyorum.

Demek dün gece delirdin. Beni esir alacaktın! Bir düşün!

"Sen bir esirsin," diye tekrarladı komutan. "Ancak kaçak buraya geri getirildiğinde özgürlüğüne kavuşacaksın.

Mutesselim, bu adamı asla hapisanene geri almayacaksın.

Neden olmasın?" Çünkü Tanrı'nın kendisine sağduyu ve cesaret verdiği, sende kesinlikle olmayan niteliklere sahip genç bir liderle karşı karşıyasın.

Bana meydan okuyorsun! Öyleyse, eğer varsa, kendi sağduyunu kullan! Diğerleri, bu kapıyı menteşelerine geri takıp kilitle!"

Silahlarımı kemerimin altından çıkardım ve tabancamın namlusunu işaret ederek bağırdım:

"Kapıyı terk edin, yoksa..."

Kapatın!" diye bağırdı komutan. "Dikkat et, ateş edeceğim..."

Cesaret et, gâvur!

Cesaret et! Ey mütesselim! Tereddüt etmem ve adamlarını bağışlarsam, önce seni hedef alırım, duyuyor musun?"

Tehdit etkisini gösterdi; Amadiyah'ın yiğit savunucusu geri çekildi, hâlâ bağıırıyordu:

"Kapıyı kapatın, köpekler!" Onu terk edin, yoksa Cihenna'ya ilk girenleri gönderirim! Ve sen, komutan, beni koruyan korumayı unutma; şahsıma yapılacak bir hakaret hayatına mal olabilir.

Obéisiez , scélérats d'Arnauts , ou je tire moi - même sur vous ! Sélim-aga , les feras - tu marcher ? »

Le neveu du beau -frère de la sœur du petit- fils de la mère de la cousine de Merzinah se trouvait fort embarrassé ; il se tenait à une certaine distance , tordait sa moustache et ne savait quel parti prendre ; son hésitation me sauvait . J'étais parvenu à sauter sur le seuil de

la porte , menaçant les Arnauts avec mon revolver ; je me frayai un passage jusqu'au moutesselim et lui appuyai mon arme sous le menton .

<< Moutesselim , lui dis - je froidement , je n'ai découvert aucun indice dans ce cachot. Allah illah Allah ! Émir, abaisse ton pistolet !

Avant tout , débarrasse -moi de tes gardes ; Sélim - aga , renvoie ces gens chez eux .

Oui ! cria l'aga avec un soupir de soulagement, allez-vous -en , qu'on ne vous voie plus ! >>

Toute la bande se hâta de remonter l'escalier .

<< Maintenant , je retire mon revolver , commandant , repris - je , mais songe un peu dans quelle position tu t'es mis ! quelle honte pour toi d'avoir usé d'une ruse si basse envers un homme que protège le Grand Seigneur et que toi-même tu avais traité en ami ! Voyons , pourquoi voulais -tu m'enfermer?

Parce que je dois faire une perquisition chez toi .

Eh bien ! nous l'aurions faite ensemble.

Non , tu aurais cherché à te défendre .

Et les autres , ne les craignais -tu pas ?

Tu es le plus méchant de tous.

Tu te trompes , Moutesselim, je suis le plus doux et le moins dangereux : mon hadji Halef Omar est un héros que la moindre offense enflamme ; Lindsay-bey, un véritable tigre , quand on lui manque de respect ; le troisième , que tu n'as pas encore vu , les surpasse tous deux dans l'explosion de sa fureur ! ... Tu ne serais pas sorti vivant de la maison . Mais enfin combien de temps voulais-tu me laisser dans ce trou?

Le temps que bon m'eût semblé.

A quoi songes-tu? Regarde, je suis bien armé ; j'aurais fait sauter la serrure avec mes balles , et au premier coup de feu mes compagnons avertis seraient accourus pour me défendre.

Crois-tu que je les eusse laissé approcher?

Un seul de leurs fusils vaut mieux que toutes tes vieilles armes ; Halef viendrait à bout de la garnison tout entière ! Suismoi , je te montrerai quelque chose . >>

Je l'entraînai dans la cellule du prisonnier, restée ouverte , et lui désignai le soupirail , par lequel on apercevait un coin du ciel. Dans le cadre de cette ouverture , il ne fut pas peu surpris de reconnaître une forme humaine , enveloppée d'un grand manteau à carreaux rouges et noirs et tenant un fusil à la main . Cette forme se penchait justement pour regarder vers la prison .

« Quel est cet homme ? demandai -je au fonctionnaire turc .

Hadji Lindsay-bey.

Oui , le voilà assis à l'extrémité du toit de notre maison , il n'attend qu'un signe pour tirer. Ta vie tient à un cheveu.

Explique - toi donc franchement. Qu'as -tu contre moi ?

Tu as délivré l'Arabe.

Qui te l'a dit ?

Un témoin .

Et sur le témoignage d'un misérable espion tu veux m'emprisonner, moi un effendi , un bey, un émir, un homme de mon importance , un voyageur couvert par l'ombre du Padischah , un guerrier qui t'a prouvé qu'il ne craint rien au monde !

C'est justement parce que tu te vantes de ne rien craindre que je voulais t'enfermer ici , pendant la visite de ton domicile .

Viens avec moi , nous visiterons la maison dans tous les coins .

Non , je n'irai pas moi-même ; j'y enverrai mes gens.

Tu as peur, Moutesselim ! envoie qui tu voudras . Qu'on cherche , qu'on examine, qu'on interroge : on ne découvrira rien; ainsi , tu seras convaincu d'une tentative des plus injustes contre ma personne .

Cela n'est pas certain , Effendi .

Comment peux-tu croire que , si je n'étais pas sûr de la situation , je serais venu me livrer entre tes mains ? Je te le répète , tu te repentiras de cette coupable tentative !

Mais , Émir, si le prisonnier évadé se trouvait chez toi , il faudrait bien que je te fisse arrêter...

J'y consens volontiers .

Tu dois comprendre que je ne puis te laisser sortir avant la perquisition , car tu pourrais donner l'éveil et cacher le fugitif.

Comme tu voudras ; seulement je crois que mes compagnons défendront à outrance l'entrée de la maison , si on se présente en armes chez eux .

İtaat edin, Arnautların alçakları, yoksa sizi kendim vururum! Selim-ağa, onları yürütecek misin?

Merzinah'ın kuzeninin annesinin torununun kız kardeşinin kayınbiraderinin yeğeni çok utanmıştı; biraz uzakta, bıyıklarını bükerek duruyor ve ne yapacağını bilmiyordu; tereddütü beni kurtardı. Kapının eşiğine atlayıp Arnautları tabancamla tehdit etmeyi başarmıştım; zorla mutesselimin yanına gidip silahımı çenesinin altına dayadım. "Mütesselim," dedim soğuk bir sesle, "Bu zindanda hiçbir ipucu bulamadım.

Allah ilah Allah! Emir, tabancanı indir!

Öncelikle muhafızlarını kurtar; Selim-ağa, bu insanları eve gönder.

Evet! diye bağırdı Ağa rahat bir nefes alarak, "Defol git, bir daha seni görmeyelim!"

Bütün çete merdivenlerden yukarı koştu.

"Şimdi tabancamı çıkaracağım Komutanım," diye devam ettim, "ama kendini ne duruma soktuğunu bir düşün! Büyük Senyör tarafından korunan ve senin de dost olarak gördüğün bir adama karşı böylesine alçakça bir hileye başvurman ne büyük bir utanç! Hadi ama, neden beni hapse atmak istedin?

Çünkü evini aramam gerekiyor.

Eh, birlikte yapardık.

Hayır, kendini savunmaya çalışırdın.

Ya diğerleri, onlardan korkmuyor muydun?

Sen en zalimisın. Yanılıyorsun, Mutesselim, ben en nazık ve en tehlikesizim: Hacı Halef Ömer'im en ufak bir hakarete bile öfkelenen bir kahraman; saygısızlık edildiğinde tam bir kaplan olan Lindsay Bey; henüz görmediğin üçüncüsü, öfke patlamasında ikisini de geride bırakıyor! ... Evden sağ çıkamazdın. Ama beni bu delikte ne kadar bırakmak istedin?

Uygun gördüğüm sürece.

Ne düşünüyorsun? Bak, iyi silahlandım; kurşunlarımla kilidi patlattırdım ve ilk atışta uyardığım arkadaşlarım beni savunmak için koşardı.

Sence onlara yaklaşmalarına izin verir miydin?

Tek bir tüfekleri bile senin eski silahlarından daha değerli; Halef tüm garnizonu yok eder!

Beni takip et, sana bir şey göstereceğim. >>

Onu açık kalan mahkûm hücrelerine götürdüm ve gökyüzünün bir köşesinin görülebildiği havalandırma deliğini işaret ettim. Bu açıklığın içinde, büyük, kırmızı ve siyah kareli bir palto giymiş, elinde bir tüfek tutan bir insan silueti görünce biraz şaşırdı. Bu siluet, hapishaneye doğru eğilmişti.

"Bu adam kim?" diye sordum Türk yetkiliye.

Hacı Lindsay Bey.

Evet, işte orada, evimizin çatısının kenarında oturmuş, ateş etmek için bir işaret bekliyor.

Hayatın kıl payı tehlikede.

Açıkça söyle. Bana karşı neyin var?

Arap'ı sen serbest bıraktın.

Sana kim söyledi?

Bir tanık.

Ve zavallı bir casusun ifadesine dayanarak beni, bir efendiye, bir beyi, bir emiri, benim kadar önemli bir adamı, Padişah'ın gölgesinde kalmış bir yolcuyu, dünyada hiçbir şeyden korkmadığını sana kanıtlamış bir savaşçıyı hapse atmak istiyorsun!

Tam da korkacak hiçbir şeyin olmadığını övündüğün için seni buraya, evini ararken kilitlemek istedim.

Benimle gel, evin her köşesini arayalım.

Hayır, kendim gitmeyeceğim; adamlarımı göndereceğim.

Korkuyor musun, Mutesselim! Kimi istersen gönder. Arasınlar, incelesinler, sorgulasınlar: hiçbir şey bulunamayacak; böylece şahsıma karşı yapılmış en büyük haksız girişimden mahkûm edileceksin.

Bu kesin değil, Efendim.

Durumdan emin olmasaydım, kendimi senin ellerine teslim edeceğime nasıl inanırsın?

Tekrar ediyorum, bu suçlu girişiminden tövbe edeceksin!

Ama Emir, eğer kaçak mahkum senin evinde olsaydı, seni tutuklatmak zorunda kalırdım...

Gönüllü olarak razıyım. Arama başlamadan önce seni dışarı çıkaramayacağımı anlamalısın, çünkü alarmı çalabilir ve kaçağı gizleyebilirsin.

Nasıl istersen; sadece ben, evlerine silahlı biri gelirse, arkadaşlarımla evin girişini sonuna kadar savunacaklarına inanıyorum.

Écris -leur de laisser passer mes Arnauts .

Volontiers . Sélim-aga portera ma lettre ?

Non , je ne me fie pas à Sélim , il est votre hôte.

Oh ! Sélim est un fidèle serviteur, Moutesselim , il ne dira pas un mot de l'affaire .

Non, certes ! s'écria l'aga. D'ailleurs je puis jurer que personne , dans ma maison , n'a vu le prisonnier et que l'émir Kara ben Nemsi est innocent de tout ceci !

Ne le jure pas , aga ! interrompit le commandant . Émir , suis -moi , je voudrais te confronter avec un homme qui prétend te bien connaître , cet Arnaut emprisonné hier, sur ta demande .

Ah !

Oui , il prétend savoir sur ton compte des choses qui pourraient te nuire .

Il veut se venger :... Mais ne serait- il pas mieux d'envoyer à la maison un garde au lieu d'une lettre , car mes compagnons croiraient peut- être que l'écriture ne vient pas de moi ?

Ils ne croiront pas davantage un Arnaut .

C'est possible ; eh bien , envoie chercher mon serviteur Halef.

Tu ne lui parleras qu'en ma présence?

Certainement. >>

Le moutesselim appela un Arnaut , lui expliqua la commission , puis nous nous rendîmes au cachot de l'ancien cava de Lindsay.

Sélim -aga ouvrit la porte de la cellule .

« Lève-toi , commanda le moutesselim , et répons . Soutiens-tu encore ce que tu m'as dit tout à l'heure ?

Oui.

Répète - le .

L'homme qui prend le nom de hadji Lindsay-bey est un Anglais , il m'a emmené de Mossoul avec un interprète et nous a raconté qu'il allait rejoindre un de ses amis , occupé de la recherche d'un prisonnier dont il méditait l'évasion . >>

Ainsi , pensai -je , master David avait parlé !

<< Lindsay -bey a - t - il nommé cet ami ? demandai -je à l'Arnaute .

Non.

A-t-il dit le nom du lieu où l'on présumait trouver le captif?

Non.

C'est là toute ta déposition ?

Oui.

Sélim-aga , referme cette porte , et toi , Moutesselim , écoutemoi . Tu es , en vérité , un habile diplomate dont je pourrai vanter l'adresse à Stamboul ! Hadji Lindsay-bey cherchait un ami ; a-t-il dit que j'étais cet ami ? L'homme qu'il cherchait était lui - même à la recherche d'un prisonnier , dont on ne sait pas le nom , et tu conclus tout de suite que ce prisonnier est ton Arabe ?

<< Ainsi Lindsay- bey aurait quitté sa patrie , laquelle se trouve à tant de journées de chameau de ce pays , pour courir après un Bédouin ?

Non pas Lindsay-bey, mais toi... Tu es lié avec les Haddedîn, tu connais Amad .

Je te répète que je ne l'avais jamais vu avant de le rencontrer ici , dans ce cachot . Lindsay-bey ne comprend pas le turc ; les interprètes de Mossoul ne sont guère forts sur l'anglais .

On se sera mal entendu d'un côté ou de l'autre , à moins que mon ami n'ait jugé à propos de débiter un conte à son Arnaute .

Mais pourquoi ce bey prétend - il ne pouvoir parler ? Il parlait , puisqu'il se servait d'un truchement .

Son vœu de silence ne date que de quelques jours .

Viens entendre une autre déposition ... Écoute , on frappe , c'est ton domestique , sans doute . »

Un Arnaute introduisit Halef. Je le mis au courant de la perquisition qu'on allait tenter , j'ajoutai :

« Je tiens à prouver au commandant que je suis son ami ; reçois bien ses gens , conduis - les partout , ouvre - leur toutes les portes , qu'ils fassent la plus minutieuse visite des lieux . Va !

Et toi , Sidi , où vas - tu ? Reviens !

Je reste avec le commandant.

Quand rentreras -tu?

Je n'en sais rien encore.

En une heure on peut parler et s'entendre , Sidi ! Si dans une heure tu n'es pas de retour , nous viendrons te chercher . »

Il sortit ; le moutesselim semblait réfléchir sérieusement ; la mine décidée de mon petit Halef lui en imposait.

Nous retournâmes dans le palais , le seraï , nom bien pompeux pour la chose ! Une foule de serviteurs se tenaient dans les antichambres ; le commandant fit signe à l'un d'eux d'entrer avec nous dans le sélamlik. Nous nous assîmes , mais on ne m'offrit pas de pipe . Le moutesselim me dit en me montrant l'homme qui nous avait suivis :

<< Voilà celui dont je t'ai parlé , celui qui t'a vu .

Où m'a-t- il vu?

Dans la ruelle qui conduit à la prison . Parle , Ibrahim . » Ibrahim semblait assez embarrassé ; il ne s'attendait point à me voir en liberté ; cependant il s'exprima ainsi :
<< Seigneur , je suis rentré tard dans ma maison ; comme j'allais en fermer la porte , j'ai entendu des pas précipités . Deux hommes couraient , l'un entraînant l'autre . Ce dernier paraissait épuisé et respirait péniblement ; ils disparurent derrière un angle et presque aussitôt un corbeau se mit à croasser .

Arnautlarımın geçmesine izin vermeleri için onlara yaz.

İsteyerek. Selim-ağa mektubumu getirecek mi?

Hayır, Selim'e güvenmiyorum, o senin ev sahibin.

Ah! Selim sadık bir hizmetkârdır, Mütesselim, bu konuda tek kelime etmeyecek.

Hayır, kesinlikle hayır! diye bağırdı ağa. Ayrıca, evimde kimsenin tutukluyu görmediğine ve Emir Kara ben Nemsî'nin bütün bunlardan masum olduğuna yemin edebilirim!

Küfür etme, ağa! diye sözünü kesti komutan. Emir, beni takip et, dün senin isteğin üzerine hapse atılan bu Arnaut'u, seni iyi tanıdığını iddia eden bir adamla yüzleştirmek istiyorum.

Ah!

Evet, senin hakkında sana zarar verebilecek şeyler bildiğini iddia ediyor. İntikam istiyor: ...

Ama eve bir mektup yerine bir muhafız göndermek daha iyi olmaz mıydı, yoksa arkadaşlarım yazının benden gelmediğine inanabilirdi?

Artık bir Arnaut'a inanmayacaklar. Mümkün; peki, hizmetkarım Halef'i çağırın.

Onunla sadece benim huzurumda mı konuşacaksınız?

Elbette. >>

Mütesselim bir Arnaut çağırdı, görevini anlattı ve sonra Lindsay'in eski mağarasının zindanına gittik.

Selim-ağa hücre kapısını açtı.

"Kalk," diye emretti mütesselim, "ve cevap ver. Bana daha önce söylediklerini hâlâ sürdürüyor musun?

Evet.

Tekrarla." Hacı Lindsay-bey adını taşıyan adam bir İngiliz. Beni Musul'dan bir tercümanla getirdi ve kaçmayı planladığı bir mahkûmu aramakla meşgul olan arkadaşlarından birine katılacağını söyledi. Yani, Usta David konuşmuş, diye düşündüm!

"Lindsay-bey bu arkadaşının adını söyledi mi?" diye sordum Arnaut'a.

Hayır.

Mahkûmun bulunduğu varsayılan yerin adını söyledi mi?

Hayır.

İfaden bu kadar mı?

Evet.

Selim Ağa, şu kapıyı kapat ve sen Mütesselim, beni dinle. Gerçekten de İstanbul'da övünebileceğim kadar yetenekli bir diplomatsın! Hacı Lindsay Bey bir dost arıyordu; o dost benim mi dedi? Aradığı adam, adı bilinmeyen bir mahkûmu arıyordu ve sen hemen bu mahkûmun senin Arap olduğu sonucuna mı varıyorsun? "Demek Lindsay Bey, bu ülkeden develerle günlerce uzakta olan memleketini bırakıp bir Bedevi'nin peşinden mi gitti?

Lindsay Bey değil, sen... Haddedîn'le akrabasın, bilirsin Amad.

Tekrar ediyorum, onu burada, bu zindanda görmeden önce hiç görmemiştim. Lindsay Bey Türkçe anlamıyor; Musul'daki tercümanlar İngilizce'de pek iyi değil. Arkadaşım Arnaut'una bir hikâye anlatmayı uygun görmediyse, bir tarafta birbirimizi yanlış anlamışız demektir.

Ama bu bey neden konuşmadığını iddia ediyor? Konuştu, çünkü bir aracı kullanıyordu.

Sessizlik yemini sadece birkaç gün öncesine dayanıyor.

Gel, bir başka ifadeyi dinle... Dinle, biri kapı çalıyor, şüphesiz hizmetkarın."

An Arnaut, Halef'i getirdi. Ona, yapmaya çalışacakları aramayı anlattım ve ekledim:

"Komutan'a onun dostu olduğumu kanıtlamak istiyorum; halkını iyi karşılayın, onları her yere götürün, tüm kapıları açın ve binayı en kapsamlı şekilde incelemelerine izin verin. Gidin!

Ya sen Sidi, nereye gidiyorsun? Geri dön!

Komutan'da kalıyorum.

Ne zaman döneceksin?

Henüz bilmiyorum.

Bir saat içinde konuşup anlaşabiliriz Sidi! Bir saat içinde dönmezsen, seni almaya geliriz."

Gitti; mütesellim ciddi ciddi düşünüyor gibiydi; küçük Halef'immin kararlı ifadesi onu etkiledi.

Saraya, seraya döndük; bu şey için çok gösterişli bir isim! Ön odalarda bir hizmetçi kalabalığı duruyordu; komutan içlerinden birine bizimle selamlığa girmesini işaret etti. Oturduk ama bana pipo teklif etmediler. Mütesellim, bizi takip eden adamı işaret ederek bana şöyle dedi:

"Sana bahsettiğim, seni gören adam bu.

Beni nerede gördü?

Hapishaneye giden sokakta. Konuş İbrahim." İbrahim biraz mahcup görünüyordu; beni serbest görmeyi beklemiyordu; ancak kendini şöyle ifade etti:

"Efendim, evime geç döndüm; kapıyı kapatmak üzereyken telaşlı ayak sesleri duydum. İki adam koşuyordu, biri diğerini sürüklüyordu. İkincisi bitkin görünüyordu ve ağır ağır nefes alıyordu; bir köşeden kayboldular ve hemen ardından bir karga ötmeye başladı.

Pourrais-tu reconnaître ces hommes?

Il faisait trop sombre pour les distinguer exactement , mais la grande taille de cet effendi est très reconnaissable .

L'autre fugitif était - il plus petit ?

Oui , Seigneur , un peu moins grand.

T'ont- ils aperçu?

Non , car je me tenais derrière la porte .

Bien ! tu peux te retirer. Qu'en dis - tu , Émir?

Qu'en dis - tu toi - même? N'ai -je pas passé toute la soirée près de toi?

Tu es allé chercher une lampe. Tu as été longtemps , ... peut -être ce temps a- t- il suffi ...

Eh ! Seigneur, qui donc avait la clef de la prison?

Moi.

Comment expliques - tu ma sortie alors ?

Je ne sais .

Avec qui suis -je retourné à la maison , en te quittant?

Avec l'aga.

L'aga est- il plus petit ou plus grand que moi?

Plus petit.

Ne donnai -je pas le bras à Sélim?

Peut-être .

Les corbeaux ne croassent - ils pas toute la nuit , en rêvant ou en s'appelant l'un l'autre?.

Émir , tout cela est singulier !

Comment ! singulier ? Tout ne s'explique -t - il pas au contraire ? Ne suis -je pas ton ami ?

ne t'ai -je pas fait des présents ? ne t'ai -je pas aidé à arrêter le makredji , ne t'ai -je pas

réjoui l'âme avec une excellente médecine ? Et tu veux me retenir prisonnier ! Et tu vas

jusqu'à douter de ce brave Sélim - aga , qui donnerait sa vie pour toi!

Émir, tu me confonds ! Je suis tenté de renoncer à la quisition...

N'y renonce pas , je t'en supplie ! Il y va de mon honneur , envoie tes hommes . >>
Le moutesselim se leva et sortit pour donner des ordres . Sélim-aga , qu'il dépêcha près de moi , apprit de ma bouche la manière dont je venais de le défendre ; il me remercia vivement.

« Tu vas voir ce que je tenterai encore pour toi , » lui dis -je .

Au même moment rentrait le moutesselim, le visage inquiet et sombre ; il soupira en disant :
«Voici le bach -chaouch qui est prêt à emmener le prisonnier à Mossoul.

Ah ! celui qui a fait venir mon bachi -bouzouk afin de l'interroger? Peut-être en a - t - il aussi tiré quelque chose contre moi?

Non , Seigneur , le buyuk- emini n'a dit que du bien de vous tous ; mais que vais - je écrire au gouverneur général en ce qui concerne le prisonnier arabe?

Écris -lui ce qui est vrai .

Effendi , cette évasion pourra me causer un grand préjudice... Si j'écrivais que cet homme est mort?

Cela est ton affaire .

Me dénoncerais-tu?

Je n'ai aucun motif de te trahir ; n'es -tu pas mon ami? Seulement , si le prisonnier venait à être retrouvé , ou s'il atteignait heureusement son pays , tu serais bien embarrassé.

Je dirais que l'Arabe dont on m'avait confié la garde n'était pas le véritable Amad el Ghandour , ... ou bien ... Oui , en réalité , Effendi , c'est difficile à présenter... Le mieux serait , je crois , de ne pas faire trop de recherches. >>

C'était là une manière tout à fait turque de se tirer d'embarras.

Pour ma part je la trouvais excellente .

<< Mais le bach - chaouch sait que le prisonnier s'est évadé?

Il ne sait pas et ne saura pas avant son départ le nom du Haddedîn ; j'ai fait répandre dans la ville la nouvelle de l'évasion d'un prisonnier arabe , en l'appelant Abou - Salma ; c'est le nom d'un homme qui a été longtemps prisonnier ici , pour avoir refusé de payer l'impôt.

« Dans une heure le makredji partira avec son escorte , et je serai débarrassé de ce souci .

As-tu fait le compte de ce que le makredji portait sur lui ?

Oui , ce compte est écrit et signé par Sélim- aga.

Tu as oublié une autre signature , commandant !

Laquelle donc?

La mienne .

O Effendi , elle est inutile.

Elle me semble cependant nécessaire .

Comment cela ?

On peut m'interroger à Mossoul ou à Stamboul sur cette affaire . Il serait mieux , pour l'ordre des choses , que j'aie signé le compte ; je pourrais alors rendre témoignage de ta droiture , si , par hasard , le makredji venait à contester les chiffres . >>

Le pauvre moutesselim se grattait l'oreille avec un visible embarras ; il finit par balbutier :

« Le compte est plié et cacheté , tu ne peux plus y mettre la signature .

Bu adamları tanıyabildin mi?

Onları tam olarak ayırt edemeyecek kadar karanlıktı ama bu efendinin iri cüssesi çok belirgindi.

Diğer kaçak daha mı küçüktü?

Evet, Efendim, biraz daha kısaydı.

Seni gördüler mi?

Hayır, çünkü kapının arkasında duruyordum.

Güzel! Çekilebilirsin. Ne diyorsun Emir?

Sen ne diyorsun? Bütün akşamı seninle geçirmedim mi?

Bir lamba almaya gittin. Uzun süre oradaydın... belki de o kadar zaman yeterliydi...

Hey! Efendim, hapishanenin anahtarı kimdeydi?

Bende.

Peki çıkışı nasıl açıklıyorsun?

Bilmiyorum.

Seni terk ettiğimde eve kiminle döndüm?

Ağa ile.

Ağa benden kısa mı uzun mu?

Daha küçük.

Selim'e kolumu vermedim mi?

Belki.

Kargalar bütün gece rüya görüp birbirlerini çağırmaz mı?

Emir, bütün bunlar tuhaf!

Ne! Tuhaf mı? Her şey açıklanmadı mı, tam tersine? Ben senin dostun değil miyim? Sana hediyeler vermedim mi? Makredjiyi durdurmana yardım etmedim mi, ruhunu mükemmel ilaçlarla neşelendirmedim mi? Ve beni esir tutmak istiyorsun! Ve senin için canını verecek olan bu cesur Selim Ağa'dan şüphe edecek kadar ileri gidiyorsun!

Emir, beni mahvediyorsun! Sorguyu bırakmaya meyilliyim...

Vazgeçme, yalvarırım! Onurum tehlikede, adamlarını gönder. >>

Mutesselim ayağa kalktı ve emir vermek için dışarı çıktı. Bana gönderdiği Selim Ağa, onu nasıl savunduğumu kendi ağzından öğrendi; bana içtenlikle teşekkür etti.

"Bak, senin için daha neler yapacağım," dedim.

O anda mutesselim, endişeli ve kasvetli bir yüzle geri döndü; İçini çekti ve şöyle dedi:

"İşte, esiri Musul'a götürmeye hazır olan bah-çaouch.

Ah! Başbuğ'umu sorguya çağıran mı? Belki o da bana karşı bir şeyler beslemiştir?

Hayır efendim, büyük emin hepinizden övgüyle bahsetti; peki Arap esir hakkında valiyi ne yazayım?

Ona doğru olanı yaz. Efendim, bu kaçış bana büyük zarar verebilir... Bu adamın öldüğünü yazarsam?

Bu senin işin.

Beni ihbar eder misin?

Sana ihanet etmek için hiçbir sebebim yok; sen benim dostum değil misin? Sadece, esir bulunursa veya ülkesine sağ salim ulaşırsa, büyük bir zorlukla karşılaşsın.

Bana emanet edilen Arap'ın gerçek Amad el Gandur olmadığını söyleyebilirim... ya da...

Evet, aslında Efendim, bunu sunmak zor... En iyisi, sanırım, Çok fazla araştırma yapmamak daha iyi olurdu. >>

Bu, beladan kurtulmanın tam bir Türk yoluydu.

Bana kalırsa, mükemmel buldum.

<< Ama bahçıvan, esirin kaçtığını biliyor mu?

Haddedin'in

hareketinden önce adını bilmiyor ve bilmeyecek; şehirde bir Arap esirin kaçtığını, ona Ebu Selma adını verdiğimi duyurdum; bu, vergiyi ödemeyi reddettiği için burada uzun süre esir tutulan bir adamın adı.

"Bir saat içinde makredci, refakatçisiyle birlikte gidecek ve ben de bu endişeden kurtulacağım.

Makredcinin ne taşıdığını takip ettiniz mi?

Evet, bu hesap Selimağa tarafından yazılıp imzalandı.

Başka bir imzayı unuttunuz Komutan!

Hangisi?

Benim.

Ey Efendi, gereksiz.

Yine de bana gerekli görünüyor.

Nasıl yani?

Bu konuda Musul'da veya İstanbul'da sorguya çekilebilirim. İşlerin iyiliği için, hesabı ben imzalasaydım daha iyi olurdu; o zaman, makredciler tesadüfen rakamlara itiraz ederse, sizin doğruluğunuza tanıklık edebilirdim. >>

Zavallı mütesselim, gözle görülür bir utançla kulağını kaşıdı; sonunda kekeledi:

"Hesap katlandı ve mühürlendi, artık imzalayamazsın.

Montre-le-moi . »

Ce ne fut pas sans peine que le fonctionnaire se décida à se lever pour aller chercher l'écrit ; il resta fort longtemps absent.

« Effendi , murmurait l'aga , pendant cette absence , ne va pas me trahir! Qu'il ne puisse s'apercevoir que je t'ai tout raconté.

Sois tranquille. >>

En rentrant le moutesselim me dit d'abord que ses gens revenaient de notre maison , où ils n'avaient trouvé ni le prisonnier ni aucune trace de son passage , mais seulement un cheval de trop dans notre écurie .

<< Nous est-il interdit de faire un présent à nos amis ? m'écriai-je ; ne t'ai -je pas parlé du gendre de notre hôte de Spandareh , près duquel nous ne voulons pas nous présenter sans cadeau? Si ce cheval avait dû servir à l'évasion , serait- il encore dans notre écurie ? Ne te prouve - t - il pas le contraire de ce qu'on voudrait conclure? >>

Le commandant me tendit alors un grand parchemin plié en quatre et cacheté , mais sans enveloppe . Je le pris , et, le tournant en forme de lunette , je lus quelques lignes d'écriture qui ne me parurent pas compromettantes pour nous. Malheureusement , il m'était impossible de voir les chiffres du compte . Les sachant par Sélim , je feignis avec audace de les lire entre les feuilles et j'épelai lentement :

«< Quatre cents piastres en or ; quatre-vingt - une piastres en argent...>>

Puis je me récriai bien haut :

<< Moutesselim ! quelle erreur ! ce compte n'est pas juste du tout.

Émir , cela est mon affaire et non la tienne .

C'est aussi mon affaire , s'il te plaît ! Ne t'ai-je point aidé à saisir le makredji et cela par deux fois? Ne m'as-tu pas promis cinq mille piastres pour ma part? Où est cette somme , me l'as-tu donnée?

Émir !

Moutesselim !

Tu te dis mon ami , et tu veux me tourmenter !

Tu te dis mon ami , et tu veux me tromper !

Je dois envoyer l'argent à Mossoul.

Tu n'envoies que quatre cents piastres en or et quatrevingt-une en argent . Pourquoi gardes -tu le reste et les bijoux ?

Si tu envoyais le tout à Mossoul , je n'aurais rien à dire..... Tu ne le fais pas , je réclame ma part.

Tu n'as rien à prétendre là - dessus.

En ce cas, toi non plus , ni cet aga . Ne lui as-tu pas donné ce que tu lui avais promis?

Je lui ai donné ce que je pouvais donner, » interrompit le moutesselim , pendant que l'aga faisait la mine la plus amusante que j'aie jamais vue.

<< Et pourquoi n'aurais - je pas ma part ? insistai - je .

Tu es un étranger , je ne te dois rien .

Comme tu voudras ; mais je vais écrire tout de suite à l'Anatoli Kasi Askeri pour lui réclamer ce qui me revient . Ordonne à l'escorte d'attendre , ma lettre ne sera pas longue à préparer.

Voyons , Émir , combien exiges - tu ?

Tu as touché au moins cinq mille cinq cents piastres ; il te reste de plus la montre et les quatre brillants .

Combien faut- il te donner là - dessus ?

Ma part entière : six mille piastres en papier, ou cinq mille en or et argent .

Effendi , il y avait si peu d'or !

Bah ! je sais très bien reconnaître le son de l'or et celui de l'argent ; la bourse était à large panse ; tu as plus d'or qu'il ne t'en faut pour me payer .

Tu es si riche , et tu veux m'arracher cette misérable somme - Tu !

Donne-moi deux mille piastres , c'est mon dernier mot .

Allah kérîm ! je ne puis!

Adieu ! >>

Je me dirigeai vers la porte ; je traversais déjà l'antichambre , quand Sélim-aga courut après moi . Je retournai dans le sélamlik , le commandant me lança un regard furieux .

<< Donc , tu veux deux mille piastres ? me demanda - t - il d'une voix sourde .

Oui , en or. >>

Il compta la somme sur le tapis :

<< Tiens , voilà ; tu peux me remercier .

Te remercier ! mais au contraire je t'abandonne trois mille piastres .

Je ne te devais rien ! Ces deux mille piastres sont un présent...

Quand pars-tu?

Je ne le sais pas encore.

Je te conseille de quitter la ville aujourd'hui , toi et tes compagnons . Je pourrais exiger que tu m'amènes l'homme que je n'ai pas encore vu , mais j'ai assez de vous tous ! Tu tiens ton argent , va - t'en , et ne reviens jamais !

Moutesselim , n'essaye pas de jouer cette comédie avec moi , ou je te rends tes piastres , et j'écris à Mossoul . Je resterai ici tant qu'il me plaira . Je ne vois pas pourquoi tu me recevrais impoliment s'il me plaisait de revenir te visiter . Cependant , afin de mettre ton âme en repos , je te dirai que nous partirons très probablement ce soir. Au reste , je ne quitterai pas la ville sans te saluer. >>

Je revins chez moi ; les Arnauts , que je rencontrai sur mon chemin , me rendirent les honneurs militaires ; je rentrai la tête haute . Cependant Merzinah m'accueillit avec un visage tout enflammé ; elle ne se consolait pas de l'affront fait à sa maison.

<< Émir , me cria - t - elle du plus loin qu'elle m'aperçut , il est arrivé du beau ici!

Göster bana."

Memurun belgeyi almak için kalkması zor olmadı; uzun süre ortalıkta yoktu.

"Efendi," diye mırıldandı ağa, "bu yokluğumda bana ihanet etme! Sana her şeyi anlattığımı anlamasın.

Endişelenme."

Döndüğümüzde, müteslim önce adamlarının evimizden döndüklerini, orada ne esiri ne de vefatına dair bir iz bulduklarını, sadece ahırımızda fazladan bir at bulduklarını söyledi.

"Arkadaşlarımıza hediye vermemiz yasak mı?" diye bağırdım. "Size Spandare'deki ev sahibimizin damadından bahsetmedim mi? Ona hediye almadan gitmek istemiyoruz."

Kaçışta bu at kullanılmış olsaydı, hâlâ ahırımızda olur muydu?" Bu, varmak istediğimiz sonucun tam tersini kanıtlamıyor mu? >>

Komutan bana dörde katlanmış ve mühürlenmiş, ancak zarfsız büyük bir parşömen uzattı. Parşömeni aldım ve bir dürbüne dönüştürerek, bana uzlaşmacı gelmeyen birkaç satır yazı okudum. Maalesef, hesaptaki rakamları görmem imkânsızdı. Bunları Selim'den bildiğim için, sayfaların arasında cesurca okuyormuş gibi yapıp yavaşça heceledim:

"Dört yüz altın kuruş; seksen bir gümüş kuruş..."

Sonra yüksek sesle bağırdım:

"Mutesselim! Ne büyük hata! Bu hesap hiç de doğru değil.

Emir, bu benim işim, senin değil.

Bu da benim işim, lütfeden! Makredjiyi ele geçirmene yardım etmedim mi, hem de iki kere?

Bana payım için beş bin kuruş söz vermedin mi? Bu para nerede? Bana verdin mi?

Emir!

Mutesselim!

Kendine dostum diyorsun ve bana eziyet etmek istiyorsun!

Kendine dostum diyorsun ve beni kandırmak istiyorsun!

Parayı Musul'a göndermem gerekiyor.

Sadece dört yüz kuruş altın ve seksen bir kuruş gümüş gönderiyorsun. Geri kalanını ve mücevherleri neden saklıyorsun?

Her şeyi Musul'a gönderseydin, söyleyecek hiçbir şeyim olmazdı... Sen yapmazsan, payımı talep ederim.

Bu konuda hiçbir şey talep etme hakkın yok.

Öyleyse ne sen ne de bu ağa. Ona söz verdiğini vermedin mi? "Verebileceğimi verdim," diye araya girdi mutesselim, ağa ise gördüğüm en komik suratı takınırken.

"Peki neden payımı almayayım?" "Yabancısin, sana hiçbir borcum yok.

Dilersen; ama hemen Anadolu Kaşı Askeri'ye yazıp hakkımı isteyeceğim. Eskortlara beklemelerini emret; mektubumun hazırlanması uzun sürmez.

Hadi bakalım Emir, ne kadar istiyorsun?

En az 5.500 kuruş aldın; saat ve dört pırlanta hâlâ sende.

Bunun üzerine sana ne kadar vermeliyim?

Benim payıma düşen: 6.000 kuruş kağıt para, yoksa 5.000 kuruş altın ve gümüş.

Efendi, çok az altın vardı!

Bah! Altın ve gümüşün sesini çok iyi bilirim; kese kocamandı; bana ödeyebileceğinden fazla altının var.

Çok zenginsin ve bu zavallı parayı benden zorla almak istiyorsun - Sen!

Bana iki bin kuruş ver, son sözüm bu.

Allah kerim! Veremem!

Hoşça kal! >>

Kapıya yöneldim; tam ön kapıdan geçiyordum ki Selim Ağa peşimden koştu. Selamlığa döndüm, komutan bana öfkeyle baktı.

<<İki bin kuruş mu istiyorsun? diye sordu bana donuk bir sesle.

<<Evet, altın olarak. >>

Halının üzerindeki parayı saydı:

<<İşte, işte; bana teşekkür edebilirsin.

Teşekkür ederim! Ama tam tersine, sana üç bin kuruş bırakacağım.

<< Sana hiçbir borcum yoktu! Bu iki bin kuruş bir hediye...

Ne zaman gidiyorsun?

Henüz bilmiyorum.

Bugün şehri terk etmeni tavsiye ederim, sen ve arkadaşların. Henüz görmediğim adamı bana getirmeni isteyebilirim ama hepinizden yeterince var! Paranı aldın, git ve bir daha asla geri dönme! Mutesselim, benimle bu oyunu oynamaya kalkma, yoksa kuruşlarını geri veririm ve Musul'a yazarım. İstediğim kadar burada kalırım. Seni ziyarete gelmekten hoşlanacaksam, neden beni kaba bir şekilde karşılayacağını anlamıyorum. Ancak, içini rahatlatmak için, büyük ihtimalle bu akşam ayrılacağımızı söyleyeceğim. Ayrıca, seni selamlamadan şehirden ayrılmayacağım. >>

Eve döndüm; yolda karşılaştığım Arnautlar bana askeri onur verdiler; başım dik döndüm. Ancak Merzina beni alev alev bir yüzle karşıladı; evine yapılan hakareten dolayı kendini teselli edemedi.

Beni gördüğü uzaktan bana, "Emir," diye bağırdı, "buraya güzel bir şey geldi!"

Quoi donc , Merzinah?

As-tu jamais vu un moutesselim ordonner une perquisition chez le chef des Arnauts?

Je n'ai jamais vu cela , n'ayant point encore logé chez un aga des Arnauts et connaissant peu les moutesselim.

Et sais-tu ce qu'on cherchait chez nous?

Que cherchait-on , Merzinah?

L'Arabe évadé ! ... Un prisonnier en fuite chez son gardien !

As-tu jamais entendu parler d'une telle chose? Quand Sélim- aga reviendra , je lui dirai un peu ce que j'aurais fait à sa place .

Ne chagrine pas trop ton arrière- cousin , car il a en ce moment assez de peine .

Et pourquoi?

Parce que nous vous quittons tous aujourd'hui .

Vous , vous tous?

Oui , je me suis fâché avec votre moutesselim , je ne veux pas rester davantage dans la ville où il commande .

Allah tallah Vallah ! Seigneur, reste chez nous , je saurai bien forcer cette créature à te respecter! >>

J'aurais été curieux de savoir comment Merzinah comptait s'y prendre pour arriver à un tel résultat , mais nous fûmes inter rompus par le bachi -bouzouk , qui accourait tout essoufflé en disant :

<< Effendi , je viens te faire mes adieux .

Entre , que je te paye tes bons services .

O Émir, je suis bien payé.

Par qui?

Par l'homme à la longue figure .

Combien t'a- t- il donné?

Tout cela ! >>

Il passait sa main sous sa ceinture et la retirait pour me montrer une poignée de grosses pièces d'argent.

« C'est bien ! lui dis - je ; moi je veux payer ton âne . Viens .

Allah kérîm ! Je ne vends pas ma bête !

Non, mais tu peux accepter une récompense pour les services qu'elle nous a aussi rendus .

Mach'Allah ! c'est bon . à entendre , Émir ! »

Je le conduisis dans ma chambre , que Halef avait presque entièrement déménagée déjà ; je lui donnai encore quelque argent, ce qui le mit au comble de la joie .

« Émir , balbutiait le pauvre homme , jamais je n'ai rencontré un effendi aussi bon ! Je voudrais que tu fusses mon capitaine , ou mon major , ou mon colonel ... Alors je pourrais me dévouer pour toi dans la bataille , comme le jour où j'ai perdu mon nez , au plus fort de la mêlée , quand ...

Oui , mon brave Ifra , je connais ton intrépidité , je n'en douterai jamais ! dis - moi , es - tu allé aujourd'hui au palais ?

Le bach-chaouch m'avait fait venir dès le matin pour être interrogé.

Que t'a- t- on demandé?

D'abord si nous avions caché le prisonnier évadé ; puis si , quand nous étions chez les Yésidi , tu avais tiré sur les Turcs ; si tu étais un émissaire de Stamboul , et une foule d'autres choses dont je ne me souviens même plus .

Écoute-moi, Ifra ; la route que vous allez prendre passe par Spandareh , tu diras au chef du bourg que nous partons , mes amis et moi , aujourd'hui , pour Goumri et que j'y verrai son gendre . Vous traverserez aussi Baadri ; tu iras , de ma part , chez le bey , avec Sélek , tu le salueras pour nous .

Sélek s'en retourne?

Oui ; où est- il?

Près des chevaux , je crois .

Va lui dire qu'il peut seller sa monture , je lui porterai une lettre tout à l'heure . Maintenant adieu ! Ifra , qu'Allah te garde toi et ton âne ! >>

Je me rendis ensuite dans la chambre de Mohammed , où mes compagnons étaient réunis , tous armés de pied en cape et prêts à partir.

Halef en me voyant se jeta avec impétuosité à mon cou , tant il était heureux ; l'Anglais me tendit la main et secoua la mienne de tout son cœur ; Mohammed me salua gravement .

« Avez-vous couru quelque danger , Sir? me demanda Lindsay.

On m'a fourré dans le cachot d'Amad el Ghandour, ce n'était pas rassurant.

Oh ! yes ! véritable aventure ! Prisonnier ! Et combien de temps?

Deux minutes .

Vous vous êtes délivré vous -même?

Moi-même ! je vous raconterai cela .

Well ! yes ! beau pays ! très beau pays ! Tous les jours une aventure nouvelle !

Il faut pourtant quitter Amadiâh dans une heure .

Où allons -nous?

A Goumri?

Ah ! je me plaisais ici ! Très intéressante forteresse , romantique et...

Hier vous vouliez partir...

Un peu d'humeur , Sir ; aujourd'hui je resterais volontiers.

Qu'est-ce que Goumri?

Goumri est encore bien plus romantique !

A la bonne heure ! Eh bien , partons ! >>

Personne ne se réjouissait davantage du départ que Mohammed ; il lui tardait de rejoindre son fils ; nous nous mîmes tous à nos préparatifs . J'écrivis d'abord une lettre à Ali - bey ,

pour le remercier du grand service qu'il nous avait rendu en m'envoyant les papiers apportés par Sélek , et j'allais porter mon billet au Yésidi . Celui - ci me fit ses adieux ; il ne voulait pas suivre l'escorte , il s'en retournait seul . En remontant chez moi , je rencontrai Sélim - aga et sa tante sur l'escalier.

<< Effendi , me demanda Merzinah , tu veux donc quitter Amadiyah?

Peki ya Merzina?

Arnavutların liderinin evini arama emri veren bir mütesselim gördün mü hiç?

Ben hiç görmedim, çünkü daha önce bir Arnavut ağasının yanında kalmamıştım ve mütesselimler hakkında pek bir şey bilmiyordum.

Peki bizim evde ne aradıklarını biliyor musun?

Ne arıyorlardı Merzina?

Kaçak Arap! ... Gardiyanından kaçan bir mahkum!

Böyle bir şey duydun mu hiç? Selimaga döndüğünde, onun yerinde olsaydım ne yapardım ona biraz anlatırım.

Büyük kuzenini çok fazla üzme, çünkü şu anda yeterince başı dertte.

Neden?

Çünkü bugün hepimiz senden ayrılıyoruz.

Siz, hepiniz mi?

Evet, mütesseliminle aramız bozuldu, artık onun yönettiği şehirde kalmak istemiyorum.

Allah Allah Vallah! Tanrım, yanımızda kal, bu mahlûkatı sana nasıl saygı duymaya zorlayacağımı bileceğim! >>

Merzina'nın böyle bir sonuca nasıl ulaşmayı planladığını merak ederdim, ama nefes nefese koşarak yanımıza gelen bir başbuzuk tarafından bölündük:

<< Efendim, vedalaşmaya geldim.

<< İçeri gel, sana iyi hizmetlerinin karşılığını ödeyeyim.

<< Ey Emir, iyi bir ücret alıyorum.

<< Kim tarafından?

<< Asık yüzlü adam tarafından.

<< Sana ne kadar verdi?

<< Hepsi bu! >>

<< Elini kemerinin altına soktu ve bana bir avuç büyük gümüş para göstermek için çıkardı.

<< Çok güzel! Ona dedim ki; eşeğinin parasını ödemek istiyorum. Gel.

Allah kerim! Hayvanımı satmıyorum!

Hayır, ama bize yaptığı hizmetlerden dolayı bir ödül kabul edebilirsin.

Maşallah! Bunu duyduğuma sevindim, Emir!"

Onu, Halef'in neredeyse tamamen boşalttığı odama götürdüm; ona biraz daha para verdim, bu onu çok sevindirdi.

"Emir," diye kekeleyi zavallı adam, "bu kadar iyi bir efendiyle hiç karşılaşmadım! Keşke benim yüzbaşım, binbaşım, albayım olsaydın... O zaman kendimi sana adayabilirdim, tıpkı burnumu kaybettiğim günkü gibi, savaşın tam ortasında...

Evet, cesur İfra'm, cesaretini biliyorum, bundan asla şüphe etmem! Söyle bakalım, bugün saraya gittin mi?" Bakkal bu sabah beni sorgulamak için çağırmıştı.

Sana ne sordular?

Öncelikle, kaçan mahkûmu saklayıp saklamadığımız; sonra Yezidilerle birlikteyken Türklere ateş açıp açmadığın; İstanbul'dan elçi olup olmadığın ve artık hatırlamadığım bir sürü şey. Dinle beni İfra; gideceğin yol Spandareh'ten geçiyor. Köyün muhtarına bugün arkadaşlarımla birlikte Goumri'ye gideceğimizi ve damadını orada göreceğimi söyleyeceksin. Ayrıca

Baadri'den de geçeceksin; benim adıma Selek'le birlikte beyin evine gideceksin; onu bizim için karşılayacaksın.
Selek geri mi dönüyor?
Evet; nerede?
Sanırım atların yanında.
Git ona atını eyerleyebileceğini söyle; sonra ona bir mektup götüreceğim. Şimdi, elveda! Ifra, Allah seni korusun ve Eşeğin! >>
Sonra arkadaşlarımla toplandığı Muhammed'in odasına gittim; tepeden tırnağa silahlı ve gitmeye hazırıldılar.
Beni gören Halef, o kadar mutluydu ki, boynuma atıldı; İngiliz elini uzattı ve içtenlikle sıktı; Muhammed beni ciddiyetle karşıladı.
"Tehlikede miydiniz efendim?" diye sordu Lindsay.
"Amad el Ghandour'un zindanına atıldım; güven verici değildi.
Ah! Evet! Gerçek bir macera! Bir tutsak! Peki ne kadar süreyle?
İki dakika.
Kendini mi kurtardın?
Ben kendimi! Sana anlatacağım.
Şey! Evet! Güzel ülke! Çok güzel bir ülke!" Her gün yeni bir macera!
Ama bir saat içinde Amadiyah'tan ayrılmamız gerekiyor.
Nereye gidiyoruz?
Goumri'ye mi?
Ah! Burayı çok sevdim! Çok ilginç bir kale, romantik ve...
Dün gitmek istiyordun...
Biraz huysuzdun, Efendim; bugün memnuniyetle kalırım.
Goumri nedir?
Goumri daha da romantik!
Güzel! Hadi gidelim! >>
Muhammed kadar kimse gidişi dört gözle beklemiyordu; oğluna katılmak için can atıyordu; hepimiz hazırlıklarımıza koyulduk. Önce Alibey'e, Selek'in getirdiği evrakları göndererek bize yaptığı büyük hizmet için teşekkür eden bir mektup yazdım ve notumu Yezidilere götürmeye gittim. Bana veda etti; refakatçiyi takip etmek istemedi; yalnız dönüyordu. Daireme dönerken merdivenlerde Selimağa ve teyzesiyle karşılaştım.
"Efendi," diye sordu Merzina bana, "yani gitmek istiyorsun Amadiyah mı?"

Oui , Merzinah , il est temps .
Et où vas -tu ? reprit l'aga .
A Goumri.
Tu ne peux y arriver avant la nuit .
Nous camperons en route .
Passe encore cette nuit avec nous , Émir, supplia Merzinah , je te cuirai du bon pilau.
Non , tout est prêt , il faut partir.
Tu ne crains pourtant pas le moutesselim ? ,
Je crois , au contraire , qu'il a peur de moi .
Seigneur, tu m'avais promis de lui parler de moi ; il t'a donné deux mille piastres , et... >>
Merzinah fit de gros yeux , elle interrompit l'aga :
« Deux mille piastres ! Quelle somme ! et pour qui ?
En or, reprit Sélim , et pour l'émir.
Écoute , aga , j'ai tenu ma parole ; ne m'as -tu pas compris?

Cet aga ne comprend rien , Émir , parle -moi quand il s'agit d'argent .
Comment! Sélim-aga, tu n'as pas compris que cette somme, c'était pour toi que je l'exigeais ? Si je l'avais demandée en ton nom , je t'aurais fait un ennemi du moutesselim.
Sans compter qu'il eût fallu la lui rendre après ton départ ; oh ! merci , Effendi !
Combien lui as-tu arraché , Émir ? demanda anxieusement la vieille .
Je te le dis , deux mille piastres.
Hamdoul illah ! Qu'Allah soit béni ! Il nous fait riches parties mains ! Mais quand nous remettras - tu cette somme ?
Tout de suite. Entre chez moi , Sélim ! »
L'aga ne se fit pas prier, Merzinah le suivit . Je comptai l'or dans les mains de mon hôte ; mais la gouvernante , plus prompte qu'un chat-tigre , s'élança sur lui et enleva la moitié de la somme au moins , avant qu'il fût revenu de sa stupeur .
<< Merzinah ! tonnait le colonel des Arnauts .
Sélim-aga !
Rends-moi mon argent !
Sois tranquille , il te reviendra toujours . Il me faut de l'argent pour ta cuisine et celle des prisonniers : la farine , l'eau , le...
L'eau ! Merzinah ! on ne paye pas l'eau ! »
La . querelle dura ainsi pendant quelques minutes ; l'Arnaut finit par céder ; Merzinah , tout à fait de bonne humeur , se tournant vers moi , me dit :
<< Mais , Émir , il ne te restera rien du tout !
Je ne puis rien garder de cet argent.
Et pourquoi?
Ma religion me le défend .
Ta religion ? Allah illa Allah ! ta religion te défend d'accepter de l'argent?
Cet argent n'appartenait ni au makredji , car il l'a obtenu par des moyens détestables , ni au moutesselim , ni à l'aga ; il ne me revenait pas davantage , et si j'avais pu contraindre le moutesselim à l'envoyer à Mossoul , je l'aurais fait, Sachant que je n'obtiendrais rien là-dessus et puisque cette somme doit passer entre les mains de gens auxquels elle ne devrait pas revenir, j'ai cru pouvoir en tirer la part du pauvre Sélim plutôt que de tout laisser au commandant. Quant à moi , je n'en garderai pas un para.
Effendi , ta religion est très bonne ! Tu es un fidèle croyant , qu'Allah te bénisse !
Écoute , Merzinah ; si j'étais mahométan , j'aurais tout empoché ! Ma foi n'est pas la vôtre.
Tu n'es pas musulman ? s'écria la vieille tout étonnée , qu'es -tu donc ?
Chrétien .
Mach' Allah ! Nessorah , alors ?
Non , ma croyance n'est pas non plus celle des nestoriens .
Tu crois donc à la sainte Omn Allah , Maryam * ?
Oui .
O Émir ! les chrétiens qui croient en elle sont bons , ce sont les vrais !
Comment sais -tu cela , Merzinah ?
Je le vois bien par toi , et puis la vieille Marah Dourimée me l'a appris.
Tu la connais ?

¹ Nestorien.

² La sainte mère d'Allah , Marie .

Tout le monde la connaît dans Amadijah . Elle ne vient pas souvent , mais quand elle vient elle apporte partout la paix et la joie . Elle aussi croit en la sainte Omn Allah , Maryam ; elle est bonne et secourable . Cela me fait penser que je dois la prévenir de ton départ . Elle est elle -même partie ; ne te dérange pas , Merzinah .

Il faut que je prévienne ses enfants . >>

J'eus beau retenir et rappeler notre hôtesse , elle s'élança dans l'escalier avec ses jambes de quinze ans.

<< Laisse - la , me dit l'aga , elle l'a promis . Oh ! pourquoi m'astu donné cet argent devant elle ? Il ne m'en restera pas une piastre .

Elle te prend ton argent , Sélim - aga ?

Elle ne le prend pas pour elle , Effendi ; mais elle est avare, elle cache tout ce qu'elle peut ramasser . Elle serait très glorieuse de me laisser une grosse somme à sa mort ; en attendant , elle me ferait volontiers mourir de faim . Tu vois comme nous vivons . Je n'ai que du méchant tabac pour fumer , je ne puis me traiter par la médecine du Juif, comme il conviendrait pour ma santé . >>

Nous étions descendus dans la cour avec le vaillant chef des Arnauts , qui continuait toujours ses doléances .

Je fis une visite à l'écurie , pour voir si les chevaux étaient prêts ; puis nous sortîmes pendant quelques minutes avec l'Anglais , qui voulait acheter encore quelques objets au bazar d'Amadijah . Lorsque nous rentrâmes , un homme courait après nous . Je le reconnus pour le père de ma petite malade ; il nous accompagna dans la maison.

Evet, Merzinah, vakit geldi.

Peki nereye gidiyorsun? diye devam etti ağa.

Goumri'ye.

Akşam karanlığından önce oraya varamazsın.

Yolda kamp kurarız.

Bir gece daha bizimle kal, Emir, diye yalvardı Merzinah, sana güzel bir pilav pişireyim.

Hayır, her şey hazır, gitmeliyiz.

Mutesselim'den korkmuyorsun, değil mi?

Tam tersine, sanırım o benden korkuyor.

Tanrım, ona benden bahsedeceğine söz verdin; sana iki bin kuruş verdi ve...

Merzinah'ın gözleri fal taşı gibi açıldı ve ağanın sözünü kesti:

"İki bin kuruş! Ne kadar da büyük bir meblağ! Hem de kimin için?" "Altın olarak," diye devam etti Selim, "ve Emir için.

Dinle ağa, sözümü tuttum; beni anlamadın mı?

Bu ağa hiçbir şey anlamıyor Emir, konu para olunca benimle konuş.

Ne! Selim ağa, bu parayı senin için istediğimi anlamadın mı? Senin adına isteseydim, seni mütesselimin düşmanı yapardım.

Ayrıldıktan sonra ona geri vermek zorunda kalacağını da söylememe gerek yok; ah!

Teşekkür ederim Efendim!

Ondan ne kadar aldın Emir? diye sordu yaşlı kadın endişeyle.

Sana söylüyorum, iki bin kuruş.

Hamdül İllah! Allah razı olsun! Senin ellerinle bizi zengin ediyor! Ama bu parayı bize ne zaman vereceksin?

Hemen. Evime gel Selim!"

Ağanın iki kez sorulmasına gerek kalmadı, Merzinah onu takip etti. Ev sahibimin elindeki altınları saydı; Ama hizmetçi, bir kaplan kedisinden daha hızlı, ona doğru koştu ve sersemliğinden kurtulamadan paranın en az yarısını aldı.

"Merzinah!" diye gürledi Arnautların albayı.

"Selim-ağa!

Paramı geri ver!

Merak etme, sana geri dönecek. Senin ve tutsakların yemek pişirmesi için paraya ihtiyacım var: un, su,...

Su! Merzinah! Suyun parasını biz ödemiyoruz!"

Tartışma birkaç dakika böyle sürdü; Arnaut sonunda pes etti; Merzina gayet iyi bir ruh haliyle bana dönerek şöyle dedi:

"Ama Emir, sana hiçbir şey kalmayacak!

Bu paranın hiçbirini alamam.

Peki neden?

Dinim bana yasaklıyor.

Senin dinin mi? Allah illa Allah! Senin dinin sana para kabul etmeyi yasaklıyor mu?

Bu para ne makrediciye aitti, çünkü iğrenç yollarla elde etti, ne mütesseлимin ne de ağanındı; bana da ait değildi ve mütesseлим'i zorla Musul'a gönderebilseydim, gönderirdim. Ondan hiçbir şey alamayacağımı ve bu paranın gitmemesi gereken kişilerin eline geçeceğini bildiğimden, hepsini komutana bırakmaktansa zavallı Selim'in payını almayı düşündüm.

Bana gelince, tek bir kuruşunu bile saklamayacağım.

Efendi, senin dinin çok güzel! Sen sadık bir müminsin, Allah senden razı olsun!

Dinle Merzina; eğer ben bir Müslüman, hepsini cebe indirirdim! Benim inancım senin değil.

Müslüman değil misin? diye bağırdı yaşlı kadın, oldukça şaşırılmış bir şekilde. Nesin sen?

Hristiyan mısın?

Maşallah! Öyleyse Nessorah mı?

Hayır, benim inancım da Nasturilerin inancı değil.

Yani kutsal Ümmü'l-Allah'a inanıyorsun, Meryem*?

Evet.

Ey Emir! Ona inanan Hristiyanlar iyidir, onlar gerçektir!

Bunu nereden biliyorsun Merzina?

Senden açıkça görebiliyorum, sonra da yaşlı Marah Durimea bana öğretti.

Onu tanıyor musun?

¹ Nasturi.

² Kutsal Allah Annesi Meryem.

Amadiyah'ta herkes onu tanır. Sık sık gelmez ama geldiğinde her yere huzur ve neşe getirir. O da kutsal Ümmü'l-Allah'a inanıyor, Meryem; iyi ve yardımsever. Bu bana senin gidişini ona bildirmem gerektiğini hatırlattı.

Kendi kendine gitti; zahmet etme Merzina.

Ben Çocuklarına haber vermeliyim. >>

Ne kadar kendimi tutup ev sahibimizi geri çağırmaya çalışsam da, on beş yaşındaki bacaklarıyla merdivenlerden fırladı.

<<Bırak onu, dedi ağa bana, söz verdi. Ah! Neden bu parayı onun önünde bana verdin? Tek bir kuruşum bile kalmayacak.

Senin paranı mı alıyor Selim ağa?

Kendine almıyor Efendim; ama cimri, toplayabildiği her şeyi saklıyor. Öldüğünde bana yüklü bir miktar bırakmaktan gurur duyardı; bu arada beni seve seve aç bırakırdı. Nasıl

yaşadığımı görüyorsun. İçmek için sadece kötü tütünüm var; sağlığım için uygun olan Yahudi ilacıyla kendimi tedavi edemiyorum. >>

Arnavutların yiğit lideriyle avluya indik, o da şikayetlerini sürdürdü.

Atların hazır olup olmadığını görmek için ahıra gittim; sonra birkaç dakikalığına İngiliz'le dışarı çıktık, Amadiyah'nın pazarından birkaç şey daha almak istiyordum. Geri döndüğümüzde bir adam peşimizden koşuyordu. Onu küçük hasta kızımın babası olarak tanıdım; bizi eve kadar eşlik etti.

J'accepte volontiers si c'est une bagatelle , autrement tu me blesserais en insistant.

Émir, ce que je t'offre est si insignifiant et si pauvre , que je n'ose te le présenter , je vais le remettre à ton serviteur . »

Tirant de son ample vêtement un étui de cuir brodé de perles en verre , le brave homme tendit cet objet à Halef, qui se tenait sur le seuil de l'écurie . Je remerciai cordialement le Kurde et il prit congé de nous .

Quand arriva le moment des adieux avec l'aga et Merzinah , ce fut tout à fait tendre . L'aga allait et venait dans la cour d'un cheval à l'autre , roulant ses gros yeux d'une façon singulière et tordant ses moustaches . Il s'assurait que le harnais de nos montures était en bon état , bouclait une sangle à l'un , arrangeait la bride de l'autre , inspectait la selle du troisième... Enfin , il tendit la main au petit Halef en lui disant :

« Adieu , hadji Halef Omar, qu'Allah soit avec toi à jamais ! »

Sans attendre la réponse de Halef , notre guerrier courut au cheval de Mohammed pour tuer une grosse mouche qui piquait le cou de l'animal , puis il serra vigoureusement la main du cheikh .

« Qu'Allah soit avec toi et avec les tiens ! murmura-t- il ; reviens nous voir quand tu passeras à Amadiyah ! »

Là-dessus le brave homme remarqua qu'une des courroies de la selle de l'Anglais traînait à terre . Vite il se glissa sous le ventre du cheval pour la rattacher , et , se relevant , commença sa harangue :

« Sidi , puisse ta voie...

Well ! interrompit Lindsay, tiens ! »

Un bon pourboire tomba dans les mains de l'aga . Celui- ci , tout exalté , reprit sa phrase .

« Sidi , puisse ta voie être comme la voie de...

Well ! répéta encore l'Anglais , s'imaginant n'avoir pas donné assez , tiens ! »

L'aga n'en pouvait croire ses yeux

Il contemplait sa monnaie quand il aperçut que je montais à cheval. Il vint à moi , la voix tout étranglée , je vis même une larme courir sur les joues brunes du naïf Sélim . Il me serra silencieusement les mains. J'étais un peu ému , je l'avoue ; ces pauvres gens sentent vivement et expriment leurs sentiments à la façon des enfants ; on ne peut traiter avec eux comme avec des Européens blasés , on leur pardonne beaucoup à cause de leur ignorance .

J'ordonnai alors à Halef de conduire la petite troupe au bas de la vallée , où j'irais la rejoindre . Je voulais me rendre encore une fois chez le moutesselim ; mais , avant de partir, j'adressai mes adieux et mes remerciements à Merzinah tout en pleurs .

<< Porte-toi bien , lui dis-je , ne meurs jamais ! Soigne tes prisonniers et pense à moi !

Adieu , Émir , tu es le plus généreux des ... »

Le reste de l'hyperbole se perdit dans le lointain . Je courus au seraï , fièrement campé sur mon cheval noir et suivi de mon chien .

Laissant le cheval devant la porte , aux mains d'un Arnaute , je m'élançai dans les antichambres , toujours accompagné du fidèle Doyan.

Le gardien du palais poussa des cris d'horreur à la vue de l'animal ; les quelques officiers assis dans les premières salles ne se montrèrent pas moins scandalisés ; j'avançai toujours ; je pénétrai dans le sélamlik sans me faire annoncer .

« Effendi ! s'écria le moutesselim , à quoi penses -tu ?

Je viens prendre congé de toi.

Avec un chien !

Mon chien vaut mieux que certaines gens . Tu m'avais défendu de remettre les pieds chez toi , eh bien ! j'y pénètre avec un chien ; c'est la réponse d'un émir du Germanistan ! >>

Je saluai et sortis tranquillement ; personne ne m'arrêta... On peut tout , dans ce pays , avec de l'audace . Je retrouvai mes compagnons à la porte de la ville ; ils emmenaient le cheval sans cavalier ; on ne nous adressa aucune question .

Quand Lindsay eut appris comment je venais de faire mes adieux au fonctionnaire turc , il se mit à rire de tout son cœur :

<< Excellent , Sir ! bonne farce ! répétait - il . Si ce n'était pas vous , je payerais celui qui l'aurait jouée . Tous mes compliments .

Sir. »

Nous descendîmes de cheval pour suivre la pente si rapide qui conduit à la vallée ; après avoir marché pendant quelque temps , nous prîmes à gauche et entrâmes dans le bois . Nous attachâmes nos chevaux dans une petite clairière , afin de gagner à pied le fourré où nous devons retrouver Amad .

<< Voilà notre villa ! cria bientôt l'Anglais . Well on y fume ! regardez ! >>

Un léger nuage de fumée voltigeait en effet entre les branches , partant de la villa d'Amad .

L'Arabe , couché au fond du réduit , ne nous voyait point ; nous l'appelâmes joyeusement . Il passa la tête par l'ouverture et nous salua avec une vive émotion .

Eğer önemsiz bir şeyse memnuniyetle kabul ederim, yoksa ısrar edersen bana zarar verirsin.

Emir, sana sunduğum şey o kadar önemsiz ve o kadar zavallı ki, sana sunmaya cesaret edemiyorum; Hizmetkarınıza vereceğim."

Bol giysisinden cam boncuklarla işlenmiş deri bir çanta çıkaran iyi adam, ahırın eşliğinde duran Halef'e uzattı. Kürt'e içtenlikle teşekkür ettim ve vedalaştı.

Ağa ve Merzina'ya veda etme zamanı geldiğinde, oldukça duygulandık. Ağa, avluda bir attan diğerine gidip geldi, iri gözlerini tuhaf bir şekilde devirdi ve bıyıklarını kıvırdı. Atlarımızın koşum takımlarının iyi durumda olduğundan emin oldu, birine kuşak bağladı, diğerine dizginleri taktı ve üçüncüsünün eyerini inceledi. Sonunda elini küçük Halef'e uzatarak şöyle dedi:

"Elveda Hacı Halef Ömer, Allah sonsuza dek seninle olsun!"

Halef'in cevabını beklemeden savaştığımız, hayvanın boynunu ısırان büyük bir sineği öldürmek için Muhammed'in atına koştu, sonra da şeyhin elini şiddetle sıktı.

"Mayıs Allah seninle ve seninle olsun!" diye mırıldandı. "Amadiya'tan geçerken bizi tekrar gör!"

Bunun üzerine, cesur adam İngiliz'in eyerinin kayışlarından birinin yerde sürüklendiğini fark etti. Hemen atın karnının altına girip tekrar bağladı ve ayağa kalkarak nutkuna başladı:

"Sidi, yolun..."

Eh!" diye sözünü kesti Lindsay, "Eh!"

Ağa'nın eline iyi bir bahşiş düştü. Heyecanla cümlesine devam etti.

"Sidi, yolun..."

"Eh!" diye tekrarladı İngiliz, yeterince vermediğini düşünerek, "Eh!"

Ağa gözlerine inanamadı...

Parasını düşünürken beni ata binerken gördü. Bana doğru geldi, sesi boğuktu; saf Selim'in esmer yanaklarından bir damla yaş süzüldüğünü bile gördüm. Sessizce ellerimi sıktı. Biraz etkilendiğimi itiraf ediyorum; Bu zavallı insanlar derin duygular hissediyor ve duygularını çocuklar gibi ifade ediyorlar; onlara bıkkın Avrupalılar gibi davranılamaz; cehaletleri yüzünden onları çok affediyoruz. Sonra Halef'e küçük birliği vadinin dibine götürmesini emrettim, orada onlara katılacaktım. Bir kez daha mütesselim'e gitmek istiyordum; ama ayrılmadan önce, hâlâ gözyaşları içinde Merzinah'a veda ve teşekkürlerimi ilettim.

"Kendine iyi bak," dedim ona, "asla ölme! Esirlerine iyi bak ve beni düşün!"

Elveda Emir, sen en cömertsin..."

Abartının geri kalanı uzaklaştı. Siyah atıma gururla binerek ve köpeğimle birlikte saraya koştum.

Atı kapının önünde, bir Arnaut'un ellerine bırakarak, sadık Doyan'ın eşliğinde bekleme odalarına koştum.

Saray muhafızları hayvanı görünce dehşet içinde bağırıldılar; İlk odalarda oturan birkaç subay da aynı şekilde şaşkındı; ilerlemeye devam ettim; anons edilmeden selamlığa girdim.

"Efendi!" diye bağırıldı mütesellim, "ne düşünüyorsunuz?"

Sizden vedalaşmaya geldim.

Bir köpekle!

Köpeğim bazı insanlardan daha değerli. Evinize bir daha adım atmamı yasakladınız, tamam!

Bir köpekle giriyorum; bu bir Almanistan emirinin cevabı!"

Eğilip sessizce çıktım; kimse beni durdurmadı... Bu ülkede insan her şeyi cüretkârlıkla yapabilir. Arkadaşlarımı şehir kapısında buldum; binicisiz atı götürüyorlardı; kimse bize soru sormadı.

Lindsay, Türk yetkiliye nasıl veda ettiğimi öğrenince kahkahalarla gülmeye başladı:

"Harika, efendim! Güzel şaka!" diye tekrarladı. Siz olmasaydınız, çalan kişiye parasını öderdim. Saygılarımla. Efendim."

Vadiye çıkan dik yokuşu takip etmek için atlarımızdan indik; bir süre yürüdüktan sonra sola dönüp ormana girdik. Amad'la buluşacağımız çalılığa yürüyebilmek için atlarımızı küçük bir açıklığa bağladık.

"İşte villamız!" diye bağırıldı İngiliz kısa süre sonra. "Sigara içiyoruz! Bakın!"

Amad'ın villasından gelen hafif bir duman bulutu dalların arasında dalgalanıyordu.

Kulübenin arkasında yatan Arap bizi görmedi; ona neşeyle seslendik. Başını açıklıktan uzattı ve bizi büyük bir heyecanla selamladı.

L'air frais de la forêt , la bonne nourriture trouvée dans le paquet de provisions , avaient rendu des forces au jeune chef. Il descendit promptement de son arbre , puis me restitua mon lasso .

Nous allâmes , sans perdre une minute , reprendre nos montures ; nous pûmes mettre , en peu d'heures , une bonne distance entre Amadiâh et nous .

Nous suivions la route qui conduit aux habitations d'été ; vers le soir , nous arrivâmes au fond d'une charmante vallée arrosée par une rivière qui tombe de la montagne et se partage en plusieurs branches . De grands arbres touffus donnent à ce lieu une délicieuse fraîcheur . Les tentes , les cabanes , les maisons de campagne sont pittoresquement groupées dans les plis du terrain ; elles forment la ville d'été : Ilaks , où se réfugie la population un peu aisée d'Amadiâh , pour échapper aux miasmes pestilentiels de la forteresse . Certes , l'endroit ne

saurait être mieux choisi : des arbres fruitiers , un immense tapis de verdure , des sources limpides en font une véritable oasis , au bas de l'aride rocher d'Amadiyah .

Après avoir admiré rapidement la grâce de ce paysage , nous nous rendîmes , Lindsay et moi , à la boutique d'un changeur , pour nous munir de monnaie courante.

Nous reprîmes ensuite notre marche et nous gravîmes une hauteur assez escarpée , sur le sommet de laquelle nous nous arrê tâmes au bout d'une demi - heure.

Nous découvrîmes alors la vallée de Berwari , où nous n'avions plus rien à redouter de la part des Turcs . Dans le lointain , un beau lointain d'un bleu sombre , s'étendait la chaîne des monts Tyari ; la tête altière de l'Ayehta se dressait en face de nous , blanche comme celle d'un vieillard , se détachant sur la ligne ardoisée , car elle était alors couverte de neige . Il n'y avait pas bien longtemps cependant que nos chevaux hennissaient au milieu des prairies en fleur du campement des Haddedîn .

A droite , au delà d'un riche plateau arrosé par le Zab , s'élevait la montagneuse contrée de Tkhome , et plus loin , au sud , se profilaient les hauteurs de Toura Ghara , du Djebel Haïr et du pays de Zibar. La vieille Marah Dourimée m'avait parlé de Tyari et de Tkhome , sa voix fatidique me revenait à la mémoire , et je songeais malgré moi à l'esprit de la caverne , qui devait hanter ces montagnes .

Nous ne tardâmes point à entrer dans un village kurde pour nous y reposer. Je compte raconter en détail mon voyage chez les Kurdes et mes aventures avec cet esprit mystérieux . Mais , en attendant , il me reste à remercier le bienveillant lecteur, qui m'a si complaisamment accompagné jusqu'ici . Il me reste aussi à le prier de m'excuser si , dans mes ruses , j'ai fait quelques entorses à la vérité , si je me suis montré un peu Turc avec les Turcs.

FİN

Ormanın temiz havası, erzak paketindeki lezzetli yiyecekler genç şefin gücünü geri kazandırmıştı. Hızla ağacından indi, sonra kementimi bana geri verdi.

Binlerimizi kurtarmak için bir dakika bile kaybetmeden yola koyulduk; birkaç saat içinde Amadiyah ile aramıza epey bir mesafe koyabildik.

Yazlık evlere giden yolu takip ettik; akşama doğru, dağdan dökülen ve birkaç kola ayrılan bir nehrin suladığı büyüleyici bir vadinin dibine vardık. Büyük, yapraklı ağaçlar buraya nefis bir ferahlık veriyor. Çadırlar, kulübeler ve kır evleri, arazinin kıvrımlarında pitoresk bir şekilde gruplanmış; yaz kasabasını oluşturuyorlar: Amadiyah'ın nispeten varlıklı nüfusunun, kalenin vebalı miasmalarından kaçmak için sığındığı llaks. Elbette, konum daha iyi seçilemezdi: Meyve ağaçları, uçsuz bucaksız bir yeşillik örtüsü ve berrak su kaynakları, Amadiyah'ın kurak kayalığının eteğinde gerçek bir vaha oluşturuyor.

Bu manzaranın zarafetine kısa bir süre hayran kaldıktan sonra, Lindsay ve ben güncel para almak için bir sarrafa gittik.

Daha sonra yürüyüşümüze devam ettik ve oldukça dik bir tepeye tırandık, yarım saat sonra zirvesinde durduk.

Daha sonra, artık Türklerden korkmamız gereken hiçbir şeyin olmadığı Berwari Vadisi'ni keşfettik. Uzakta, güzel koyu mavi Tyari Sıradağları uzanıyordu; Ayehta'nın gururlu başı, yaşlı bir adaminki kadar beyaz, arduvaz çizgisine karşı duruyordu, çünkü o zamanlar karla kaplıydı. Ancak atlarımızın Haddedîn kampının çiçekli çayırları arasında kışnemesinin üzerinden çok zaman geçmemişti. Sağda, Zab Nehri'nin suladığı bereketli bir platonun ötesinde, dağlık Thoma bölgesi yükseliyordu ve daha güneyde, Toura Ghara, Djebel Haïr ve Zibar diyarı yükseliyordu. Yaşlı Marah Dourimée bana Tyari ve Thoma'dan bahsetmişti;

kader dolu sesi bana geri döndü ve bu dağları mesken tutmuş olması gereken mağaranın ruhunu düşündüm.

Kısa süre sonra dinlenmek için bir Kürt köyüne girdik. Kürtler arasındaki yolculuğumu ve bu gizemli ruhla yaşadığım maceraları ayrıntılı olarak anlatmayı planlıyorum. Ama bu arada, bana bu kadar gönüllü olarak eşlik eden nazik okuyucuya teşekkür etmem gerekiyor. Ayrıca, eğer oyunlarımda gerçeklerden biraz saptıysam, Türklerle biraz Türk gibi görüldüysem, beni affetmesini istemem de gerekiyor.

SON